BER
LIBRARY
UNIVERSITY OF
CALIFORNIA

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

MJESEČNIK

PRAVNIČKOGA DRUŽTVA U ZAGREBU.

GODINA XII.

IZDALO GA PRAVNIČKO DRUŽTVO U ZAGREBU.

UREDIO U IME ODBORA PRAVNIČKOGA DRUŽTVA

DR. BLAŽ LORKOVIĆ.

KNJIŽNICA
V. Presečkoga u Samoboru
Broj 1398

U ZAGREBU.
TISKOM DIONIČKE TISKARE.
1886.

Digitized by Google

Digitized by Google

MJESEČNIK

PRAVNIČKOGA DRUŽTVA U ZAGREBU.

GODINA XII.

IZDALO GA PRAVNIČKO DRUŽTVO U ZAGREBU.

UREDIO U IME ODBORA PRAVNIČKOGA DRUŽTVA

DR. BLAŽ LORKOVIĆ.

KNJIŽNICA
V. Presečkoga u Samoboru
Broj 1398

U ZAGREBU.
TISKOM DIONIČKE TISKARE.
1886.

Digitized by Google

MAIN LIBRARY

Digitized by Google

K1
M57
v.12

I. Kazalo stvarno

Dvanaeste godine „MJESEČNIKA:“

A.

Actio in rem Publiciana. Str. 426.
Actio Pauliana. Str. 49.
Administrativnom oblasti odobrena ovrha nemože se od civilnoga suda uništiti. Str. 129.
Alimentacije tražbina u preboju sa tražbinom ovlašćenika na alimentaciju. Str. 36.
Asignacija ili odpust duga? Str. 435.

B.

Bagatelnoga suda nadležnost. Str. 489
Bilježnik kr. javni nemože saslušavati svjedoke ustmene oporuke. Str. 36.
Bosne i Hercegovine okupacija kako upliva na odnošaje privatno-pravne? Str. 176.
Brisovnu gruntovnu molbu kako mora instruirati kr porezni nadzornik? Str. 327.

C.

Cesionar kada ima jače pravo na tražbinu od voditelja ovrhe, tada dužnik valja da njemu prije plati. Str. 276.
Conditiones juris. Str. 97.
Coupona privatnih zadužnica usmrtba. Str. 30.
Crkvenom procesijom skrivljeno smetanje posjeda rieśava upravna oblast. Str. 179.

Č.

Čestična (ovrš. dražb.) prodaja nesmije se obaviti, ako je svih ukupno dozvoljena prodaja Str. 437.
Činovnici državni i njihove obveze iz položenih računa prama držav. eraru. Str. 26.
Činovnika upravnih više usposobljenje. Str. 108.

D.

Depositum ili spedicija? Str. 554.
Djeca izpod 7 god. za parnice sbog rastave od stola i postelje. Str. 30.
Dokazna moć zapisnika iz predistrage. Str 89.
Dominii reservati pactum. Str. 31.

Digitized by Google

Dostavnica kako mora biti istruirana, kada je adresovana stranka nepismena? Str. 128.
Dražbena (ovršna) prodaja zemljišta ustupljena željeznici, na ovu još ne uknjižena. Str. 490.
Drug izstupivši neodgovara za družtveni dug, za koji je vjerovnik primio mjenicu družtva. Str 179.
Drug trg posla odgovara za djelo, kojim je kažnjiv čin počinjen. Str. 188.
Drvarenja pravo za vlastnike urbar. selišta i poslje segregacije ostaje pravo realno. Str. 501.
Dućan da li je takodjer *stan*? Str. 543.
Dugove razriešene zadruge dužni su podmiriti bivši zadrugari. Str. 496.
Duhovnika propovied u crkvi uvriedljiva sadržaja neuključuje nepristojno ponašanje § 303 k. z Str 337.
Dužnost plaćati porez od nepokretnina kao realni teret pada na faktičnoga posjednika ovih. Str 596.

E.

Erara drž. tražbine proti činovniku iz položenoga računa Str 26.
Erar financijalni v. Financijalni erar.
Erarske tražbine uknjižene i namerene kako bivaju gruntovno brisane? Str. 453.

F.

Financ. erar vezan je takodjer na § 441 g. p. p., da izkaže svoje pravo na ovrhu. Str. 130.
Firme registrirane podpis nesmije imati kratica. Str 38.
Fraudis creditorum causa obavljena predaja imetka trećoj osobi tvori zloč. prevare. Str. 497.
Fideikomisarna substitucija ili običajna? Str. 437.
Fundus instructus u ovrsi. Str. 363 i 376.

G.

Glavnoj razpravi kako mora biti pozvan okrivljenik. Str 290.
Gradnje nove zabrana i njeni uvjeti. Str. 551.
Gruntovni izvadak kao dokazalo u parnici sbog nekretnina. Str. 1 i 433.
Gruntovnih uložaka sastavljanje; oprezi glede postojećih već tereta. Str. 262.

H.

Hofmana i Pfaffa tumač o g. z. (Kritika.) Str. 286.

I.

Imovinsko pravo ženitbeno. Str. 565.
Imovnih občina praužitnici smiju li prodavati drvarsku gradju? Str. 234.
Isplata kada je dovršena? Str. 608.
Izborno aktivno pravo udatih žena. Str 561.
Iztražni zatvor redoviti kada je umjestan i poslje osude kaznenopravne. S. 134.

J.

Javnim bilježnikom kao sudbenim povjerenikom nepripada nagrada za razpravu ostavine, ako vrednost ove nedosiže 100 for. Str. 605

Digitized by Google

Javno nasilje sl. III. § 81 k z. jest i onda. kada vrše nalog obć. panduri (odredjenici, asistenti). Str. 231.
Javnoga nasilja § 81 k. z. postoji učin, premda uredjujućih osoba postupak nije bio korektan. Str. 559
Javnoga nasilja zločinstvo ili prekršaj § 312 k z izveden u zemalj. saboru. Str. 182.
Jura quaesita i respektiranje istih. Str. 64.

K.

Kamati od kamata kada se mogu dosuditi Str. 375.
Kapara dvostruka kada se može tražiti iz posla trgovačkoga. Str. 133.
Kauzalna ili personalna nadležnost? Str 493.
Kazan drugoga stepena pretvorena uporavom § 266 k. z. u kazan prvoga stepena, nemože se po § 261 k. z. pretvoriti u novčanu globu. Str. 613.
Kazan ugovorna plaća se, makar šteta i nebila dokazana. Str. 548.
Klobučarića pl. Dragutina nekrolog Str. 191.
Kmetstvo osobitim obzirom na Dalmaciju. Str 410, 475, 528 i 590.
Konvencija izmedju Srbije i Austro Ugarske. Str. 495.
Kradja ili samosilje § 19 o. g. z.? Str. 390.
Kradene stvari vriednost kako se izračuna? Str. 446.
Kradenih stvari dio povrati tat, kada se oštećenik odrekao diferencije; nekažnjivost nije postignuta. Str. 331.
Kradje kažnjivost onda, kada je tat bio već dvaput sbog kradje kažnjen Str. 69
Kradje karakteristika. Str. 475 i 509.
Krčmarenja regalno pravo po „revirih" u zakup uzetih. Str. 338.
Krivo svjedočanstvo na glavnoj razpravi; procedura proti krivu svjedoku. Str. 41.
Krivotvorenje nota englezke banke jest kažnjivo Str. 39.
Kumulacija zahtieva u tužbi, čim se ova primi, prestaje biti razlogom, da se osuda pobija. Str. 78.
Kuponi v. Coupona.
Kupovanje nekretnina, gdje kupac zna, da su već prije bile drugomu prodane. netvori samo sobom zločinstvo prevare. Str. 286.
Kupovna ili zajamska pogodba. Str. 171.

L.

Likvidirajućemu družtvu po čl. 202 i 245 njem. t. z. izdanoga naloga pojam, kad se prijavi tražbina. Str. 610.
Lovišta vlastnik ili zakupnik neodgovara za štetu od divljači na usjevih počinjenu. Str. 391 i 395.

M.

Maličnoga suda nadležnost. Str. 489.
Miraz kćeri nabavljen prihvatom mjenice, ova valja. Str. 37.
Miraz poslje smrti supruge u razpravi ostavštine iza ove. Str 28.
Mjenbeni zakon. — Kritika na djelo prof. dra. Fr. Vrbanića. Str. 340, 396 i 504.
Mjera i vaga u obrtu kada se drži prikladnom za zločinstvo prevare. S. 334.
Mjestnih sudova zakoni; oglas knjige ob istih Str. 44.

Digitized by Google

N.

Nadležnost kazneno pravna naprama žiteljem Bosne i Hercegovine razno uzimana. Str. 232.
Nadležnost kot suda po maličnom postupku. Str. 489.
Nadležnost personalna ili kauzalna? Str 493.
Nadležnost preporna glede umobolnoga satnika medj c. kr. kot. sudom i kr. hrv. sudb. stolom. Str. 141.
Nadležnost upravne oblasti kod smetanja posjeda crkv. procesijom. Str. 179.
Nagoda, na mjenici napisana izmedju tužiteljeva giro in bianco i posjednika one, valja. Str 384.
Nagode sudbene oblik i sadržaj. Str. 322.
Najam ili precarium; odkaz ili tužba? Str. 600
Nakana zla kod verbalnoga delikta. Str. 136
Naknada štete ili ostavna pogodba. Str. 382.
Naukovni sustav pravo- i državoslovnoga fakulteta kr. sveučilišta u Zagrebu. Str. 297.
Nekažnjivost nepostigne tat, ako povrati dio ukradjenih stvari, što se oštećenik odrekao diferencije. Str. 331.
Nekretnine u parnici, dokaz prava vlastnosti. Str. 1 i 433.
Nepristojno ponašanje u crkvi (§ 303 k. z.) neskrivi duhovnik, kada u propovjedi koga uvriedi. Str. 337.
Novacija biva promjenom običnoga duga u dug mjenbeni. Str. 179.

O.

Obćega austr. gradj. zakonika treba novo izdanje. Str. 245.
Običajna substitucija ili fideikomisarna? Str. 437.
Obitelj inokosna (zadruga) u Francezkoj pouka za nas. Str. 349
Obogaćenja tužba iz mjenice. Str. 439.
Obračun kr. financ. računarskog odsjeka jest javna izprava, prikladna za postignuće platežne zapovjedi. Str. 80
Obseg založnoga prava iznajmitelja gledeć na njegovu tražbinu; ono vredi i za uzgredne pristojbe najamnine. Str. 604.
Obustavlja se ovrha dozvolom povrate u prijašnje stanje proti osudi. S. 280.
Očitovanje nasljedno pred javnim bilježnikom mora sud primiti. Str. 36
Odkaz uporabne pogodbe ili tužba na ukinuće iste. Str. 430.
Odpust duga ili asignacija? Str. 435.
Odredba suda, kojom se posjedniku uložne knjižice vrhu stanovite svote novca u korist pupila uložene, zabranjuje tu svotu eventualno za sebe podići, može se izhoditi jedino po propisih g. p. p. (§§ 425—427 gpp.) S. 603
Odštetna parnica usljed ugriza od psa. Str 83.
Odvjetnička plaća nemože se utužiti pred mjestnim sudom. Str. 326.
„ „ prije tužbe mora se dati likvidovati. Str. 76.
„ „ za zastupanje in politicis i bez likvidacije može se odmah kod suda utužiti. Str. 377
Ogluha stranke, ako s nepripušćenim nadripisarom ostavi sudnicu, je li dopušćena? Str. 73.
Oporuka (zaveštanje) u Srbiji ustmena ili pismena? Str. 139.
Organizacija uprave: zakonski predlozi. Str. 344.
Ortačka pogodba ili pogodba ob uslugah za plaću? Str. 180.

Digitized by Google

Ortak u trg. poslu s inokosnim trgovcem, ako proglasi, da jamči za pasiva, odgovara prama vjerovnikom. Str. 228.
Oružja nepovlašćeno nošenje kada tvori učin prekršaja oružnoga patenta? Str. 137.
Osigurana požarna svota odštetna komu da se uruči, ako realitet pogori prije dražbe? Str. 170.
Osiguranje u mjenbenoj parnici. Str. 440.
Osiguratelj, da neplati sav iznos u polici, mora manju vriednost predmeta dokazati. Str. 282.
Ostavinsko-razpravna oblast, koja je za onoga, koji umre u inozemstvu, a ovdje ostavi nekretnine? Str. 75.
Ostavna pogodba ili naknada štete Str. 382
Ostrigao nasilno žensku; kakov kažnjiv čin? Str. 42.
Otegotna okolnost i jača kvalifikacija nesmiju se *uvjek zajedno* uvažiti. S. 445.
Otmice zločinstvo tvori, koji ugrabi žensku u namjeri, da ju oženi. S. 444.
Ovrha na prava posjeda i uživanja. Str. 581.
Ovrha po upravnoj oblasti odobrena, nemože po civilnom sudu biti ništetnom izjavljena. Str. 129.
Ovrhovoditelj, ako si je pridržao pravo intervencije kod ovrhe, nemože se pozvati na ovrhu uz dodatak, ako nedodje da će se i bez njega obaviti ovrha (§ 27 zakona od 17. prosinca 1876). Str. 601.
Oršivost osuda i neprilike pri tom, što zakoni u pokrajinah nisu suglasni. Str. 407.
Ovršno dražbena prodaja zemljišta, ustupljenoga željeznici, a gruntovno neodpisana. Str. 490.
Ovršno pravo ako utrne, *nepomaže* utok, već tužba. Str. 75.
Ovršnu dražbenu prodaju mora li sud realni narediti na neposrednu molbu iz tudje osude nakon stečene uknjižbe? Str. 168.
Ozledjenik zanemari liečničke odredbe; tim zaciele rane kašnje, da li to upliva na kvalifikaciju? Str. 387.

P.

Pactum reservati dominii. Str. 31.
Paleža i potajnoga umorstva zločinstvo. Str. 92.
Parnica kaznena naprama gradjanskoj. Str. 9.
Pas ugrizao; obseg odštete u parnici. Str. 83.
Pauliana actio. Str. 49.
Pazljivosti pomanjkanje kada je kažnjivo po § 335 k. z. Str. 90.
Personalna ili kausalna nadležnost? Str. 493.
Pfaffa i Hofmana tumač o. g. z. (Kritika) Str. 236.
Pismom zapečaćenim i poslanim poštom, da li se počini uvrieda poštenja? Str. 498.
Pivar mora poduzeće varenja piva upisati u trgovački registar. Str. 441.
Podpis nepismene stranke, ako ova po uzorku dade podpis; koju važnost ima mjenica? Str. 285.
Podpis registrovane firme nesmije biti skraćen Str. 38.
Podsudnost ugovorna ili osobna? Str. 548.
Pogodba ustmena valja, ako i nije sačinjena namjeravana izprava. Str. 81.
Politička občina nije ovlašćena podići tužbu radi smetanja puta izmedju oranica občinara i vlasteliustva. Str. 222.

Digitized by Google

Politička oblast nemože biti tužena radi smetanja posjeda Str. 215.
Politička uprava u kraljevini Srbiji. Str. 455.
Potvore zločinstva ili uvrieda poštenja? Str. 135.
Povrata u prijašnje stanje dozvoljena proti osudi, obustavlja eventualnu ovrhu. Str. 280
Pozivnica na glavnu razpravu kako mora biti instruirana? Str. 290.
Požarnu odštetu tko da primi, kada realitet pogori prije ovršne dražbe? S 170.
Praužitnici imovnih občina smiju li prodavati drvarsku gradju? Str. 234
Preboj tražbine naslovom alimentacije. Str. 36.
Prekršaj suprot javnim ustanovam i uredbam u § 312 k. z. označeni. S. 611.
Prevozninu može sa strankami pogoditi regalni ovlašćenik *skele* na javnoj rieci. Str. 122.
Pridruženje k ovršnoj dražbi nekretnina uzkraćeno. Str. 74.
Prigovor zavrnuća tužbe. Str. 158 i 214.
Prihvatnik mora podleći tužbi. ma da je propuščena predočba mjenice. S. 132.
Prisega odlučna u obće, neuzvrativa naposeb po sudb postupku u Dalmaciji. Str. 124.
Prisega redovito prihvaćena, usljed samoumorstva nepoložena, može li se smatrati položenom? Str. 544.
Prisegu odlučnu nemože tutorica za mlj. djecu prihvatiti Str. 223.
Privatni tužitelj mora da stavi izvjestan predlog na razpravi sbog uvriede poštenja. Str. 86.
Privatni tužitelj nedodje na glavnu razpravu, kakov postupak? Str. 441.
Prodaja (ovršno dražb.) čestično nesmije se obaviti, ako je dozvoljena sveukupna. Str. 437.
Prodaja (ovršno dražb.) zemljišta, ustupljena željeznici, a gruntovno još neodpisanoga. Str. 490.
Propovjedi crkvene uvriedljivi izrazi neuključuju nepristojno ponašanje § 303 k. z. Str. 337.
Prosvjed, da li je, kako treba, dignut, za to je mjerodavan sadržaj mjenice za prosvjed. Str. 329.
Prosvjed mjenice suvišan, ako su remitent i domiciliat jedna osoba Str. 38.
Protokolisati treba li trg. firmu u tuzemstvu, ako je u inozemstvu registrirana? Str. 386.
Provizija za posredovanje kod pravnih poslova prosudjuje se po načelih o pogodbah usluga za plaću. Str. 378.
Publiciana in rem actio. Str. 426.

Q.

Quaestiones mixtae; kulpozno usmrćenje; sukrivnja samoga usmrćenoga. S. 90.

R.

Račun drž. činovnika i odnošaj otud naprama drž. eraru. Str. 26.
Računarskoga financ. odsjeka obračun jest javna izprava, prikladna za postignuće platežne zapovjedi. Str. 80.
Razstave od stola i postelje parnica; kamo djeca izpod 7 godine za ve? parnice? Str. 30.
Reforma sveučilištne obuke. Str. 450.
Registrirane firme podpis mora biti bez kratica Str. 38.
Registriranje trgov. firme u tuzemstvu, ako je u inozemstvu protokolisana o. Str. 386.

Digitized by Google

Rimskoga prava nauka i korist otud. Str. 145.
Ročišta odgoda zamoljena, dozvoljujuća odluka do dana ročišta nije dostavljena; quid juris? Str. 33.
Rodbina ili rodjaci bliži po kazn. zakonu. Str. 336.
Rok odkazni pri pogodbah uporabnih. Str. 381.
Rok trodnevni u mjenb. postupku kako se računa stranci u sjedištu suda, kada si uzme odvjetnika iz inoga mjesta. Str. 224.
Rok za ovršnu dražbu nekretnina. Str. 254.
Rok za utok s ništovnicom u ovrsi na nekretnine radi mjenb. tražbine ravna se po g. p. p. a ne po mjenb. postupku. Str. 278.
Rondari dalmatinski, primajuć darove, postaju krivci zloč. § 104 k. z. S. 43.

S.

Samosilje § 19 o g. z. ili kradja? Str. 390.
Sekvestracija ovršna ili ovrha na prihode dužnika? Str. 220
Sekvestracija prepornoga objekta nemože se izposlovati i onda, kada obadvie stranke posjed odklanjaju. Str. 277.
Sekvestracija privremena mora se dozvoliti, kada se uredno obradjivanje zemljišta propusti. Str. 323.
Seminar pravo i državoslovni. Str. 447.
Sigurnost mjenbeno-pravna od prihvatnika zahtievana i uvjeti za postignuće iste. Str. 553.
Sigurnost u mjenbenoj parnici. Str 440.
Skele na javnoj rieci ovlašćenik regalni može sa strankami stipulirati prevozninu. Str. 122.
Služnosti (pravo) puta i tužba na ustup u faktični posjed toga prava. S 324
Služnosti ograničenje na pravu mjeru nije smetanje posjeda. Str. 175.
Smetanje posjeda tužba nemože se podići proti političkoj oblasti. Str. 215.
Smetanje posjeda tužba nepristoji političkoj občini glede puta medju oranicama občinara i vlastelinstva. Str. 222.
Smetanje posjeda crkvenom procesijom riešava upravna oblast. Str. 179.
Smetanje posjeda ili ograničenje, služnosti na pravu mjeru? Str. 175.
Smrt matere i novorodjenoga djeteta — Ranija smrt mora se parnicom dokazati. Str. 178.
Spedicija ili depositum? Str. 554.
Stanom da li je dućan? Str. 543
Stečaj nad prezaduženom ostavštinom tko može zahtievati? Str. 174.
Stečaja kulpoznoga nemože biti kriv onaj, koji nemora voditi trgov. knjige. Str. 231.
Stečajnoga reda § 64 popis Str. 606.
Stečena prava i respektiranje istih. Str. 64.
Stranke poput svjedoka preslušane u bagatelnom postupku izpovjedaju protuslovno; *koju zapriseći?* Str. 119, 209 i 371.
Substitucija fideikomisarna ili občajna? Str. 437.
Sud ugovora ili podsudnost osobna? Str. 548.
Sudca dostojanstvo, Str. 154.
Sudca kazn. nije zadaća ispitivati, na koliko je u prisegi formulovanoj u parnici gradjansko-pravnoj, pojedine okolnosti iste presudne prisege itd. Str. 612.
Sututor koliko odgovara za upravu pupilove imovine. Str. 34.

Digitized by Google

Svjedočanstvo krivo nezapriseženo pred upravnom oblasti nije zloč. prevare. Str. 555.
Svjedok krivo izpovjeda; jer se boji kazneno-pravnoga progona za sebe; da li je kažnjiv? Str. 229.
Svjedok krivo svjedoči na glavnoj razpravi; kakov postupak je prav? S. 41.
Svjedoka izpovjedka u izvanparbenom postupku nemože se uvažiti u parbenom. Str. 221.
Svjedoka preslušaj u parnici nemože sud na predlog jedne stranke propustiti. Str. 547.
Sveučilišta pravo- i državosl. fakulteta u Zagrebu naukovni sustav. Str. 297.
Sveučilištne obuke reforma. Str. 450.

Š.

Šteta kako se odmjeri i dosudi. Str. 382.
Šumske tangente pravo, kada se urbarno selište prodade. Str. 163.

T.

Taksa vojnička zadnjih trih godina uživa prvenstveno pravo pri diobi kupovnine. Str 326.
Tat povrati dio ukradjenih stvari, pošto se oštećenik odrekao diferencije; da li još uvjek kažnjiv ili ne? Str. 331.
Tecivarina uživa li prvenstveno pravo pri razdiobi ovršne kupovnine? S. 401.
Teorija sudskih dokaza u krivičnim delima. (Kritika) Str. 615.
Teznika podpis na mjenici, makar za prihvata manjkao, mjenica valja. S. 225.
Tjelesne (težke) ozlede zločinstvo § 155 a) i e) k. z u praksi. Str. 315.
Trgovačke knjige dokazna moć proti kućarcem. Str. 330.
Trgovačkoga posla drug odgovara za djelo, kojim je kažnjiv čin počinjen. Str. 188.
Trgovca i trg. pomoćnika parnicu, koja je oblast pozvana riešiti? Str. 491,
Trošak kaz. postupka kada mora predujmiti privatni učestnik? Str. 134.
Tumačenje § 581 o. g. z. Str 579.
Tužba na ukinuće uporabne pogodbe ili odkaz? Str. 430.
Tužba obogaćenja iz mjenice. Str. 439.
Tužbovni zahtjev u protuodgovoru nije slobodno povisiti (§ 18 g. p. p.). Dužnost plaćati porez od nepokretnina itd. Str. 596

U.

Ugovorna kazan plaća se, makar šteta i nenastala. Str. 548.
Uknjižba brisanja uknjiženih i namirenih erarskih tražbina. Str. 453.
Uknjižba nije modus acquirendi ni tradicija nekretnina. Str 1.
Uknjižba ranija *nepošteno* izposlovana nekoristi ništa. Str. 426.
Uknjižbom stiče se pravo vlastnosti nekretnine naprama trećemu neknjižnomu kupcu. Str. 35.
Uknjižbu prepisa prava vlastnosti tražeća molba, jednom odbijena, nemože se reproducirati. 328.
Umorstva potajnoga i paleža zločinstvo. Str. 92.
Upitni članci za svjedoke, tužbom uvedene, kada se mogu pridonieti u protuodgovoru? Str. 78.
Uprava politička u kraljevini Srbiji. Str. 455.

Digitized by Google

Urbarsko selište odsvojeno, pravo na šumsku tangentu? Str. 163.
Usluga za plaću pogodba *ili* pogodba ortačka? Str. 180.
Usmrtba coupona privatnih zadužnica. Str. 30.
Ustmene pogodbe valjanost, *ako* i nije sačinjena namjeravana izprava. S. 81.
Ustupnica uknjižbenom zaporkom providjena nije isprava takova, na temelju koje bi se u smislu minist. naredbe od 18. srpnja 1859 br. 130 d. z. l. mogla izhoditi platežna zapovjed. Str 598.
Ustupovnik, kada ima jače pravo na tražbinu, valja *mu* platiti prije, nego voditelju ovrhe. Str. 276.
Utok previdni u maličnom postupku nije dopušten. Str. 605.
Utrnuće ovršnoga prava *poćeraj* tužbom, a *netraži* utokom. Str. 75.
Uvjerenje sudačko neka je temeljito, da se predusretne lahkoumnim osudam. Str. 295.
Uvjeti pravni (conditiones juris). Str. 97.
Uvrieda poštenja pismom zapečaćenim i poštom poslanim, da li moguća? Str. 498.
Uvriede poštenja nemogu se kazniti, ako privatni tužitelj nestavi izvjestan predlog. Str. 86.
Uvriede poštenja prekršaj ili zločinstvo potvore. Str. 135.
Uzdržavanje nemože za račun svojih troškova ovrhom uzeti onaj, koji isto mora dati. Str. 438.

V.

Vaga i mjera u obrtu kada je prikladnom za zločinstvo prevare. Str. 334.
Valute neprimljene prigovor nemože se uvažiti po propisu § 857 o. g. z. Str. 609.
Verbalni delikt bez zle nakane nepostoji. Str. 136.
„Verus" anonimni pisac tuži se, da hrv. sudovi zatežu riešavanje magjarskih rekvisicija. Str. 191.
Vinotočja regalno pravo po „revirih" u zakup uzetih. Str. 338.
Vriednost ukradjene stvari kako se izračuna? Str. 446.
Vojnička taksa, v. taksa vojnička.

Z.

Zabrana nove gradbe i uvjeti te zabrane. Str. 551.
Zadruga (inokosna obitelj) u Francezkoj. Str. 349.
Zadruge članovi odgovarajn za dugove razriešene zadruge. Str. 496.
Zadružno diobni postupak kada mora, da odobri sud kao nadtutorstvena oblast? Str. 128.
Zajamna ili kupovna pogodba? Str. 171.
Zakonika obć. austr. gradjanskoga nuždno je novo izdanje i kako da se priredi? Str. 245.
Zalaganje i uživanje nekretnina pod kamate Str. 193.
Založnoga prava prvenstvo nemože se pobijati utokom. Str. 33.
Zapisnik u prediztrazi i njegova dokazna moć. Str. 89
Zastara skrivljena stečaja kada odpočme teći? Str. 87.
Zastara trogodišnjih kamata za ovršnoga postupka može li se prigovoriti (pobijati)? Str. 546.
Zatvor iztražni (redoviti) kada je umjestan poslje prve osude kaznene? S. 134.
Zavrnuće tužbe. Str. 600.

Digitized by Google

Zavrnuća tužbe prigovor. Str. 158 i 214.
Zla nakana kod verbalnoga delikta. Str. 136.
Zlobna ošteta tudjega vlastničtva ili prekoračenje ustanova o poljskom redarstvu. Str. 256.
Zločinstvo razbojstva, kradje i javnoga nasilja Str. 614.

Ž.

Željezničke ograde kolci izpod 5 for. vriedni pokradeni; da li zločinstvo § 175 I. b) ili prekršaj § 460 k. z.? Str. 560.
Žena udatih aktivno izborno pravo. Str. 561.
Ženska nasilno ostrižena. — Da li zločinstvo § 98 k. z. ili prekršaj § 496 k. z ? Str. 42.
Ženitbeno imovinsko pravo. Str. 565.
Ženu odbjeglu od muža koja vlast može prisiliti na povratak ovomu? S. 470.

Digitized by Google

II. Kazalo zakonsko

Dvanaeste godine „MJESEČNIKA.“

1. Obći austrijski gradjanski zakonik.

§§	Strana
22	65
91	438
92 i 93	470
142, 147 i 148	31
205	34
212, 213 i 214	34
294—297	365
316	216 i 426
320	216
326	426
328	216
329	217
340, 341 i 342	551
354	217
362	217 i 497
380	35 i 433
415	383
423	1
424	1 i 216
425	1. 35 i 216
430	286
431	1 i 35
437	1
440	286 i 426
480	324
484	175
531 i 532	65
581	579
585	221
604	438
608	438
625	438
797 i 800	36
878 i 879	124
884	380
885	173
887	609
908	133 i 173
918	65
936	173
943	436
965	383
998	375
1001	173
1053	32
1063	32
1090 i 1091	432
1151	180 i 378
1152	378
1159	180
1218	37
1227	28
1238	431
1320	83
1323	383
1325	83
1333 i 1334	277 i 375
1336	276
1368	66
1372	64 i 198
1376	179
1377	179
1396	276
1401	436
1408	276 i 436
1409	276
1435	173
1444	436

Digitized by Google

2. Gruntovni red od 15 prosinca 1855.

§§	Strana	§§	Strana
45, 46 i 50	262	129	328
71	286	145	328
81 i 82	328	148	262
122	328	155	262
124	327	161	286

3. Mjenbeni zakon, zak. čl. XXVII. g. 1876.

23	38	49	329
25	553	90	439
29	553	91	37
41	329	92	225 i 329
43 i 44	132 i 329	104	285

4. Trgovački zakon, zak. čl. XXXVII. g. 1875.

10	38	259 br. 1	493
13	386	276	133
16	38	305	554
31	330	324	549
55	491	352	133
61	181	368	554
89	228	384	554
204 i 205	610	479	282
258 br. 1	441		

5. Sudovnik od 16. veljače 1853.

1 i 2 a)	219	42 i 56	548
9	279	79	75

6. Gradjanski parbeni postupnik.

2 i 2 a)	79 i 129	425	277
4, 10 i 11	79	427	323 i 603
14 i 15	158	438 br. 2	322
18	596	441	130
40 i 43	73	444	75
44	33	445	75 i 280
54	158	480	220
59	79	502	279
144	221	504	279
240	223	506 i 507	256 i 437
255	544	508 i 509	256
259	223	526	363
274	382	550, 551 i 552	170
275	384	567	33
342	73	625 i 626	215
375	322		

Digitized by Google

7. Bagatelni parbeni postupnik.

§§	Strana	§§	Strana
1	489	78	489
28, 30, 32 i 52	119, 209 i 371		

8. Izvanparbeni postupnik.

2 br. 7	179	73	174
42	36	75	37
61	37	121 i 122	36
65	36		

9. Mjenbeni postupnik od 25. siečnja 1850 d. z. l. br 52.

7	224	13	440

10. Trgovački postupnik od 3. listopada 1876.

1	493	7	491

11. Stečajni red od 18. siečnja 1851 d. z. l. br. 132.

1 i 26 br. 2	174	109	26
64	606		

12. Kazneni zakon od 27. svibnja 1852.

2 g)	229	175 I. b)	560
8	92 i 182	176 II. a)	69
43	445	187 i 188 b)	331
46 a)	445	197 i 199 a)	41, 89, 229 i 555
64	136	197 i 200	286
76	182	197, 200 i 201 d)	497
81 i 82	231 i 559	199 c)	334
85	256	209	135
85 c)	560	216	336
96	444	261 i 266	613
98	42 i 182	303	337
104	43	312	182 i 611
106	39	335	90
134	92 i 389	460	560
135	92	468	256
142	336	486	87 i 231
152	387	487	86, 135 i 498
155 a) i e)	315	492	135
166 i 167 c)	92	496	42
171, 172 i 173	331 i 446	531	88
171, 174 II. d) i 176 II. b)	390		

13. Kazneni postupnik od 17 svibnja 1875.

47, 49, 54 i 60	233	164	290
100	441	171	134
143	88	206	286

Digitized by Google

§§	Strana	§§	Strana
246	87	284	88
249	88	303	92 i 286
250 br. 3	286	331	134
273 i 274	42	404	290

14. Razne naredbe i zakoni.

Godina		Strana
1853.	Zakon o poslovnom redu	279
1854.	Naputak k oružnomu patentu	138
1854.	Naputak kako da se dostavnica inštruira	129
1854.	O kvalifikaciji upravnih činovnika	110
1856.	Ob odnošaju računarskoga činovnika prema eraru	26
1857.	Naputak k oružnomu patentu	138
1858.	Ob osiguranju u mjenbenom postupku	553
1858.	O postupku uporabnom	381, 430 i 544
1859.	O postupku za uknjižene obveznice	80
1859.	Ob osiguranju u mjenbenom postupku	553
1870.	Zakon o lovu	391
1873.	Zakon o poljskom redarstvu	256
1874.	Zakon o sudačkoj vlasti	219
1876.	Zakon o sastavljanju gruntovnih uložaka	262
1876.	Zakon o mjestnih sudovih	327
1876.	Zakon o preinakah ovršnoga postupka	74, 168, 254 i 437
1877.	Zakon o kamatnoj mjeri	64, 199 i 375
1881.	Zakon o imovnih občinah	216. i 234
1885.	Zakon o vodnom pravu	122

Digitized by Google

Dokaz imobilijarnoga stvarnoga prava u parnici gruntovnim izvadkom.

Studija. Priobćio Dr. A. Badaj.

Oslanjajući se na odredbe §§ 423, 424, 425, 431 i 437 o. g. z. naša sudbena praksa pretežno prijanja uz nazor, da se stvarna prava na nepokretnostih moraju u parnici dokazati time, da se izkaže i dokaže po načelih pracesualnih naslov tih prava, te da se uz to gruntovnim izvadkom dokaže uknjižba tih prava te time tradicija.

Ovo stanovište je jasno. — Ono izpovieda svom odlučnošću nauku o potrebi titulusa i modusa acquirendi kod tečenja stvarnih prava na nepokretnostih.

Kritizovala se zasada o titulus i modus acquirendi kolikogod mu drago, ona se nedade kritikom iz zakona iztisnuti, u kojem je duboko ukorienjena. Ali ipak i zakon sam priznaje iznimaka od takova tečenja (§ 425 o. g. z.).

Mi pako držimo, da takova velika iznimka postoji kod tečenja prava, o kojih je ovdje rieč. Na tečenje imobilijarnih stvarnih prava nedade se upriličiti nauka o titulus i modus acquirendi, jerbo:

1) uknjižba nije nikakav modus acquirendi;

2) uknjižba nije nikakova tradicija i

3) uknjižba nije samostalan tečevan elemenat imobilijarnih stvarnih prava, već je ona samo formalnost odsvojnoga posla, formalnost naslova.

Sada se pita, je li ove tvrdnje zbilja i stoje? Jer ako one stoje, onda nemože biti govora o samostalnom dokazivanju naslova i uknjižbe u parnici onako, kako to naša sudbena praksa

Digitized by Google

iziskuje. A da te tvrdnje zbilja i stoje, to svjedoči povjestni razvitak gruntovne uknjižbe, to svjedoči pojam modusa acquirendi, to svjedoči pravna narav tradicije.

Svi narodi običaju važnije dogodjaje u svom životu okružiti nekimi formalnostmi. Porod, vjenčanje i pokop su najvažniji dogodjaji za čovjeka, pa jih on zaodjeva i najvećimi formalnostmi. — Pa kao što se taj pojav javlja u običnome životu, tako se on javlja i na polju religije i na polju prava. Tomu su dva bitna razloga, a obadva leže u naravi formalnosti. — Jedan je razlog taj, što obično svaka formalnost vanjskim načinom izražava nutarnju važnost dogodjaja, koji se je njome zaodjenuo. Drugi je razlog, što svaka formalnost po svojoj vanjskoj naravi te svojim savezom sa dogodjajem, koji ona prati, čini taj dogodjaj i njegov postanak za vanjski sviet izvjestnim.

Ovo su bitni razlozi formalnosti i u pravnome svietu.

Medju najvažnijimi je dogodjaji u pravnome svietu odsvoj nepokretnosti. On je važan i za pojedinca i za državu, jerbo on dovadja promjene u posjedu nepokretnosti. — Posjed pako nekretnosti nije samo glavno i najstalnije vrelo privrede pojedinčeve i državnoga dohodka, već on utemeljuje i dom, zavičaj, otačbinu, državu.

Kraj te i tolike važnosti odsvojnoga posla nepokretnih dobara nije čudo, da su ga svi narodi zaodievali i okruživali svojimi formalnostmi. — Tako imade Rimljanin mancipaciju ter in jure cesiju; Germani svoju Salu ter Investituru; a Slaven javni odsvoj na sajmovih i rovašenje u daske (češke: zemské desky). Ovaj pako slavenski, a naročito češki pravni običaj je vrelo uknjižbe i čitavoga tabularnoga instituta.

Nauka narodnoga gospodarstva uči, da dioba radnje onim omjerom napreduje, kojim omjerom napreduje družtvena kultura. Dioba pako radnje po svome biću nuždnim načinom doznačuje pojedincu pojedinu sferu djelatnosti, na koju se on pretežno ograničava, pa u njoj djeluje za se i za družtvo. Čim više je dakle napredovala kultura, tim više se je pojedinac stezao na izvjestan svoj tečevni djelokrug te se je prestao zanimati za tudju tečevnu djelatnost. Je li tko stiče ovu ili onu nepokret-

Digitized by Google

nost, to nije toliko ostale zanimalo. Baš usljed toga je i prvobitni način odsvoja javnoga izgubio svoje prvobitno znamenovanje, te je postao obsoletom. Ali važnost odsvoja nije usljed toga prestala, pa se nije zaoto niti formalnost javnosti odsvoja sasvime izgubila, već je samo pretrpila transformaciju.

Kao što je prvobitni rimski testamentum solenne pretvorio se s vremenom u testamentum apud acta conditum i judici oblatum, a da nije tom transformacijom prestao biti javnim: tako je i odsvoj nepokretnosti pretvorio se u odsvoj apud acta, a da nije time izgubio značaja javna odsvoja. U mjesto odsvoja na sajmu i rovašenja u daske došao je u običaj odsvoj pred sudom i bilježenje u zapisnik. — Tu pako leži klica tabularnomu institutu.

U prvome dakle svome početku je uknjižba formalnost odsvojnoga posla, koja imade svoj početak — svoj principium u javnosti prijašnjeg odsvoja.

Ova je pako formalnost bitna. To kaže jedan od prvih pisanih tabularnih zakona „Majestas Carolina“ od 9. veljače 1359 odredjujuć, da se nemože odsvojiti nepotrebno dobro bez uknjižbe kod suda.

Nije dakle uknjižba u svome početku, kao što Exner drži, imala puko procesualno znamenovanje kao dokazalo, već je ona imala odličan materijalno-pravni značaj (Publicitätsprincip str. 8). Nije ona to procesualno puko znamenovanje barem imala u Českoj i Moravskoj, koja je uknjižba osnovom našoj uknjižbi. — Procesualno bo dokazalo ima svoje opredieljenje samo za proces, a svoju dokaznu moć crpi samo iz procesualnoga prava. No nikada nije procesualno pravo uvrstilo uknjižbe u red dokazala. Uz to je uvjek javna knjiga vršila svoje opredieljenje pretežno u neparbenom imobilijarnom prometu.

Exner je sudio, po našem mnienju, uknjižbu po njezinome efektu više, nego li po njenom biću. Gore je već spomenuto, da svaka formalnost po svojoj vanjskoj naravi i savezom sa pravnim poslom čini taj pravni posao u svom postanku izvjestnim, te time stvara onaj efekt, za kojim ide svako procesualno dokazalo. No odatle se nesmije suditi, jošte, da je ovakova formal-

Digitized by Google

nost pukim procesualnim dokazalom, kao što nije n. pr. pukim precesualnim dokazalom izprava kod darovanja.

Pravna dakle zamisao uknjižbe nepripada procesualnom pravu. Uknjižba je sastavinom odsvojnoga posla, pa kao takova pripada ona materijalnomu pravu.

Uknjižba je dakle u prvome svome početku formalan akt u pozitivnom smislu,[1] koji je kao bitan uvjet propisan materijalnim pravom za odsvoj nepokretna dobra. Ona je bitna formalnost. Nemože biti zadaćom ovomu razmatranju sliediti uknjižbu u daljnjem njezinom povjestnome razvitku. Mi se moramo oslanjajući se na tu povjest, zadovoljiti samo tvrdnjom, da uknjižba nije toga značaja izgubila u tome razvitku. Samo se pita, je li uknjižba kao takova prešla i u naš gradjanski zakon? — O tome pako različni misle različno.

Neki drže, da je uknjižba našega gradjanskoga zakonika modus acquirendi kod nepokretnosti.[2] Ako se medjutim uvaži, da je modus acquirendi čedo prošloga vieka, a da Majestas Carolina o uknjižbi još u 14. vieku govori kao o nečem, što je stari običaj, pa da gradjanski zakonik na uknjižbi nije ništa u bitnosti promienio, onda se ovaj nazor punim pravom mora označiti anakronističnim. Uz to je modus acquirendi preveć generičan pojam, a da bi se njime mogla izcrpivo označiti specifična narav uknjižbe.

Zato je doduše nepravilno, ali puno naravnije mnienje, da kod sticanja imobilijarnih stvarnih prava vrši uknjižba ono

---

[1] Razliku formalnog akta u pozitivan i negativan formalan akt postavio je prvi Bähr u djelu: Die Anerkennung als Verpflichtungsgrund (1855). Kašnje je tu razliku usvojio Unger u djelu: Die rechtliche Natur der Inhaberpapiere (1857) str. 66 op. 7. — Exner takodjer predpostavlja ovu razliku u djelu: Publicitätsprincip str. 70. Po toj razlici je negativno formalan akt onaj, koji osniva neko pravo bez obzira na materijalnu causu. Tako rimska stipulacija i naši papiri na donosnika. Pozitivno formalan akt jest formalnost u pregnantnom smislu te rieči. Tako je n. pr. mjenica negativno formalan akt, a pismenost kod darovanja pozitivno formalan akt, formalnost.

[2] Najodlučniji je zatočnik ovoga nazora Krainz: Das leitende Princip der bürgerlichen Rechte, Allg. oest. Ger. Ztg. god. 1868 broj 97. IV.

Digitized by Google

opredieljenje, koje kod sticanja stvarnih prava na pokretnostih vrši naravna, simbolična i fiktivna tradicija.[1]

Po mome znanju je osamljen, ali je ipak veoma zanimiv pokus Ungerov prispodobiti uknjižbu sa mancipacijom ter in jure cesijom rimskoga prava, dakle sa civilno-pravnim načinom odsvoja[2]. Je li ova analogija pravilna, ili koristna, to nespada ovamo. Ali je Unger pravo imao tvrdeć, da je donekle naša uknjižba srodna sa rimskom mancipacijom ter in jure cesijom. Ta srodnost leži u principu javnosti, koji vlada i mancipacijom i uknjižbom, te koji je kod obijuh samom formom izražen. S druge strane je tradicija bila oprekom mancipaciji i toj kod iste već samom formom izraženoj javnosti odsvoja, i to takovom oprekom, da je mancipaciju konačno sasvime iztisnula.

Imajuć na umu to znamenovanje rimske tradicije za načelo javnosti odsvoja, pa nezaboraviv, da je i naša tradicija ipak potomak te rimske tradicije[3], mora se posumnjati o tome, da li je zbilja naša tradicija jaka stopiti i asimilovati sa svojim bićem uknjižbu kao formalan organ načela javnosti. Ova pako sumnja prelazi u izvjestnost, ako se uzme obzir na nutarnju narav tradicije same po sebi.

Pojavila se tradicija u kojoj god partiji prava, ona je svagdje elementom sticanja fizičke vlasti, elementom sticanja posjeda. Ako ona dolazi u obzir i kao elemenat sticanja vlastnosti i ostalih stvarnih prava, to ona dolazi u obzir, jerbo se ta prava u takovu slučaju stiču samim posjedom[4]. Ako je dakle uknjižba posebnom vrsti tradicije, koji se posjed njome stiče? To nam kaže Zeiller u komentaru k § 431 ogz., gdje se on pozivlje na § 321 o. g. z., pa time samo daje svjedočanstvo, da su redak-

---

[1] I sam Randa veli: „Die Eintragung hat im Allgemeinem keine andere Function, als die Tradition oder der sonstige materiellrechtliche Erwerbsact dinglicher Rechte nach römischem Recht.“ Das Publicitätsprincip. Allg. oest. Ger. Ztg. g. 1871 broj 38.“

[2] Die materielle Seite des Instituts der öffentlichen Bücher. Allg. oest. Ger. Ztg. g. 1868 br. 25.

[3] Zeiller, kom. uvod XXII.

[4] Savigny, Das Recht des Besitzes, §. 3. I.

Digitized by Google

tori gradjanskga zakonika samo za volju svoje u §. 321 o. g. z. počinjene bludnje uknjižbu nazvali tradicijom[1].

Kada se usuprot uvaži, da se gradjanski zakon pozivlje kao na dopunjak svoj na tabularno pravo (§. 446 ogz.); da je to tabularno pravo poglavito tada bilo sadržano u Landtafelpatentu českom od 22. travnja 1794; da §. 1. ovoga Landtafelpatenta smatra unjižbu kao pozitivno formalan akt odsvoja; da i tradicija § 431 o. g. z. nije prešla granice marginalne rubrike: onda nema razloga, zašto da se i za naš gradjanski zakon neuzme uknjižba kao bitan pozitivno-formalan akt.

Iznimke pako potvrdjuju pravilo[2].

Time mislimo, da smo dokazali gore navedene tri tvrdnje, naime:

1. da uknjižba nije nikakav modus acquirendi;
2. da uknjižba nije nikakova tradicija i
3. da uknjižba nije samostalan tečevan elemenat imobilijarnih stvarnih prava, već da je ona samo formalnost odsvojnoga posla, formalnost naslova.

No time je dokazano i to, da se naslov i uknjižba za dokaz imobilijarnih stvarnih prava u parnici nemora, jerbo nemože dokazati u duhu teorije o sticanju stvarnih prava titulo i modo acquirendi, sa kojega stanovišta to traži pretežna naša sudbena praksa.

Ako se ipak traži sličan dokaz, to se on može tražiti sa stanovišta, da je uknjižba samo bitna formalnost odsvoja, naslova. — Ali čim ovo dopustimo, moramo dopustiti nuždom naravi uknjižbe i nuždom postojećega procesualnoga prava zaključak, da se gruntovnim izvadkom dokazuje imobilijarno stvarno pravo, te da nije nužno izkazivati i napose dokazivati naslov.

Od svoga prvoga početka sbivale su se uknjižbe u javnoj knjizi ili usljed odsvoja zbivšega se pred sudom, ili usljed

[1] Nisu pako kodifikatori uzeli u zakon posjed § 321 o. g. z., da time opravdaju samo puku marginalnu rubriku §. 431 o. g. z., kako to tvrdi Strohal: Die Eintragungstheorie in ihrer Geltung für das oesterreichische Recht. — Zeitschrift für das Privat und öffentliche Recht, III. str. 149.

[2] Ove iznimke navadja Randa, Eigenthumsrecht, 1884. str. 341.

Digitized by Google

sudbene riešitbe. Razni različno misle, da li su se i na osnovu posve vjerodostojnih izprava zbivale. Usljed toga je u parnici dokaz uknjižbe pružao dokaz uknjiženoga prava, pošto se je moralo predmnievati, da se je uknjižba zbilja na osnovu valjana odsvojna posla. To je valjda i sklonulo Exnera, da uknjižbu izjavi procesualnim dokazalom.

No ovi razlozi postoje i danas, samo što su još više poduprti modernim načelom publiciteta, koje je djelomično izraženo u našem pozitivnom pravu.

Danas bo gruntovni sud može dozvoliti uknjižbu samo na temelju vjerodostojne izprave, koja sadržaje po materijalnom pravu absolutno valjan posao odsvojni sa osobom na to ovlaštenom (§§ 68, 69, 71 grunt. reda i 432 o. g. z.).

Obzirom dakle na te okolnosti, te jer se mora predmnievati, da sudovi pravilno riešavaju, a ne krivo; s razloga nadalje i toga, da naš parbeni postupnik dozvoljuje u parnici i posredan dokaz (§. 105 g. p. p.); s razloga konačno i toga, što se po prirodnom tečaju nemože forma bez sadržaja pomisliti, pa dakle i uknjižba kao formalnost odsvoja bez toga odsvoja — mora se uzeti, da svaka uknjižba svojom eksistencijom već dokazuje valjan odsvoj, da dokazuje dakle samo uknjiženo pravo.

No moglo bi nam se prigovoriti, da uknjižba svaka doduše dokazuje, da je odsvoj se zbio absolutno valjanim poslom, koji ali posao u konkretnom slučaju može biti negotium nullum ili rescissibile. Prema tomu nemože dokazati odsvoja.

Nu to nestoji.

Da se naime može prenieti vlastnost i stvarno pravo na temelju ništetnoga i nezakonitoga posla, to nam svjedoči cjelokupni sustav kondikcija. Jer kada nebi kondicirina osoba na temelju ništetna posla stekla vlastnost, tada bi condicent tužbom o vlastnosti, koje nije izgubio, a ne kondikcijom, stvar natrag tražio.

A da se i na temelju nevaljana posla stiče vlastnost uknjižbom, to svjedoči brisovna tužba § 148 grunt. reda, koja je kondikcijom, te koju zakon namienjuje uvjek onomu, koji bilo u obliku tužbe, bilo u obliku prigovora tvrdi nevaljanost odsvojnoga posla.

Digitized by Google

Neki žele naše mnienje, o kojem je ovdje rieč, izvesti i iz § 323 o. g. z. a na temelju tabularnoga posjeda (§ 441 o. g. z.). No sve kada bi se i mogao tabularni posjed, taj juridički euphorion podvrći pod vlast § 323 o. g. z., i tada nebi se naše mnienje iz toga § moglo podkriepiti, jer on ima samo taj smisao, da posjednik nemože uzazivnom tužbom prisiljen biti, da izkaže i dokaže svoj naslov posjedovni. No kada posjednik se javi kao tužitelj te tvrdi naslovan posjed, izvadjajuć iz istoga za se pravne sliedice, onda mora svaki posjednik kao i drugi obični tužitelj dokazati naslov svoga posjeda. — Prema tomu bi morao i onaj, koji potjeruje tužbom imobilijarno stvarno pravo, uz tabularni posjed t. j. uz faktično stanje uknjiženosti, dokazati i naslov toga stanja.

Ovaj naš nazor jest redovit nazor cislajtanske sudbene prakse. — Iz kojih razloga, to se vidi iz razloga rješitbe vrvovnoga sudišta od 23 studenoga 1870 broj 11.803, Gl. Ung. W. zbirke slučaj br. 3965, te koje ovdje u prevodu donašam: „Gruntovni izvadak, čije istinitosti nije porekao tuženi, dovoljan je, da izkaže stečenu vlastnost tužiteljevu; pa jer se mora predpostaviti, da je prilikom uknjiženja vlastnosti u gruntovnicu valjano izkazan naslov tečevni, pa jerbo povrh toga se izrično pozivlje gruntovna uknjižba pridonešenoga izvadka na kupoprodajni ugovor, koji je tužitelj sklopio sa prijašnjim posjednikom, to se nemože od tužitelja zahtjevati, da taj kupoprodajni ugovor ponovno predloži. A da je tužitelj pošteno stekao, to predmnjeva zakon.“

Naš stol sedmorice drži se nazora ovdje pobijanoga u rešitbi od 9. studenoga 1877 br. 1141 gr. — Mjesečnik g. 1879 str. 322.

Ali naš banski stol riešio je suglasno sa našim nazorom u rešitbi od 26. studenoga 1884 broj 5446 gr. iz ovih razloga: „Neima dvojbe, da je zadruga tužiteljica doprinešenim izvadkom iz gruntovnice dokazala, da je kod priepornih zemljišta unešena kao vlastnica, pa to unešenje utemeljuje za nju pravnu predmnjevu valjanoga naslova, koji bi ju ovlastio na tužbu u § 366 o. g. z. navedenu.“

Digitized by Google

Zamieniti odnošaj medju kaznenom i gradjanskom parnicom.

*Iz kazneno-pravnih studija dra. Julija Glasera.**

Raznovrstan može biti odnošaj medju gradjanskom i kaznenom parnicom. Gradjanskom kao i kaznenom parnicom, prvom izključivo, potonjom u pretežnoj većini, imadu se štititi prava privatna. Akoprem je prva prije svega pozvana, da rieśava dvojbe o obstojnosti privatno pravnih odnošaja i dvojbe o pravnih posljedcih, koji iz onih potiču, da nas upućuje na postojeće pravo te ovo razjašnjuje; potonja pako da reagira proti povredam prava, koja se priznavaju kao obstojeća, dapače kojim je obstanak nekim načinom tim zajamčen, što kaznjivost utemeljujuća vrst povrede nemože se tako lahko dogoditi inače nego kraj postojećeg valjanog prava: to ipak niti ovo potonje biva kod svakog kaznenog predmeta, niti se gradj. pravosudje može vazda ograničiti na puko upućivanje na pravo; nego moraju obie grane pravnog života tako razjašnjivati prava, kao i siliti, da se pravo bude obdržavalo. Nu sasvim tim ipak je ono prvo osebna zadaća gradj. parnice, a riešenje ove nemože biti nikada svrhom kakve kaznene stvari. S druge strane zadaća kaznenoga pravosudja nije ograničena jedino na zaštitu privatnih prava; ali u koliko se radi o potonjih, to se ono odnosi prema priznatom i jasnom pravu kao sredstvo prema svrsi. U toliko nemože se tajiti, da je kaznena parnica prije gradjanskoj podredjena, pa da je bilo krivo, kad su neki bud radi javnoga interesa, privezana na kaz. parnicu, bud radi veće pogibelji, koja prieti onomu, koji je zapleten u nju, naprosto izjavili, da je kazn. proces causa major naprama civilnoj stvari, koja stoji s njim u savezu. Nu ako se negleda na predmet, a uvaže li sredstva za postignuće svrhe: to kaznena parnica usljed vlastitosti njezina prava i načina dokazivanja pruža veće jamstvo, da se razjasni stanje stvari; nu s druge strane neradi se samo o razjašnjivanju

* Ovaj studium priobćen je u časopisu „Allg. oester. Gerichts-Zeitung" od g. 1885, a sam toli zaslužni za nauku pisac veli, da ima popuniti § 67 njegovoga djela „Handbuch des Strafprocesses",

Digitized by Google

činjenicâ, nego i o njihovom pravnom prosudjivanju, a tu se mora priznati, da su za uspjeh sudbenog postupka najveće garancije one, koje su jedino za to opredieljene (strukovni senati, causalni sudovi s jedne strane, praktični sudci uz sudjelovanje privatnikâ s druge strane). Sve ovo, čini se, da je upućivalo, da treba provesti razstavu po predmetih te jedinim gradjanskim sudovom povjeriti riešavanje civilno-pravnih odnošaja i njihovih privatno-pravnih posljedica. Nu opet je jasno, da ta absolutna razstava (odieljenje) po predmetih nije moguća. Velika većina kazn. parnicâ kreće se oko povrede privatnih prava; pa da bi se htjelo kaznenomu sudcu bezuvjetno zabraniti, da si i ob ovih potonjih stvori sud: tad bi se svakoj kaznenoj parnici morala pridati gradjansko-parbena episoda; nu ako se i neobazremo na silna zatezanja i trošenje sila, kaznene oblasti nebi mogle zametnuti ili pače provesti gradjanske parnice, a niti bi mogle zapriečiti sve one uzgredne uplive, koji se već po biću same kazn. parnice nastoje ukloniti. Nastali bi doista slučajevi, gdje bi se uvjerenje kaznenoga sudca protivilo, da rezultat gradjanske parnice uzme za temelj vlastitoj, često mnogo dublje sizajućoj riešitbi.

U isti položaj došao bi jamačno i gradjanski sudac, ako bi se to isto zahtievalo od njega gledeć na izrieku kazn. sudca. A da bi, uplašeni svim do sada navedenim, prepustili, da kazneno i gradjansko pravosudje svako na svojem odieljenom području teku i rade slobodno, neobziruć se jedno na drugo, nastale bi i odatle opet težke štete. Rješitbe bi si protuslovile; doduše riedko bi se dogadjalo, da bi oba suda isti predmet protivno riešila, nu tim češći bili bi takovi slučajevi, gdje bi se iz sadržaja dvijuh takovih osuda razabralo, da je jedan sudac držao za istinito i pravo ono, što je osudi drugoga protivno.[1] Da je takovo protu-

[1] Tako veli n. p. Planck u „Mehrheit der Rechtsstreitigkeiten", str. 523: es werde im Strafprocesse über die Fälschung einer Urkunde nur entschieden: ist das Strafrecht des Staates gegen diesen Verbrecher begründet? nicht aber: ist die Urkunde wirklich gefälscht? Das ändert aber doch nichts an dem Eindrucke, den es machen müsste, wenn, während Jemand im Zuchthause sitzt, weil er nach dem Ausspruche des Strafrichters eine Quittung gefälscht hat, um sich von einer Zahlung zu befreien, der Civilrichter ein Urtheil

Digitized by Google

slovje nepovoljno, moraju priznati i oni, koji ga unatoč tomu dopuštaju;[2] da ono pravnu sviest, kako neki vele,[3] duboko vriedja, i to je nepobitno; a ni ta okolnost, što su koli pravci obiuh parnica, toli i predmet, pravo i način dokazivanja, a i stranke absolutno različne, ne mienja mnogo na samoj stvari, osobito kad se pomisli, da obično jedna te ista osoba dolazi kao tuženik u gradjanskoj i kao okrivljenik u kaznenoj parnici naproti oštećeniku, kažnjivim činom oštećenomu, i da ovomu potonjemu, premda se u kaznenoj parnici riedko domogne upliva kao parbena stranka, skoro nikad neuzmanjka mogućnost, da si ga pribavi i upotriebi. Tim neugodniji su oni slučajevi, kad oštećenik nakon mnogih neprilika tečajem kaznene parnice mora svoje pravo tražiti kod gradjanskog sudca i tamo iznovice dokazivati, što je jur ustanovljeno sa obimi strankami i na temelju postupka, koji, kako vele, posve osigurava pobjedu materijalne istine.[4]

II. Neki misle, da bi trebalo oštećeniku u kaznenoj parnici dati takav položaj, kojim bi se, ako ne svim, a ono barem češćim kolisijam izbjegavalo; s toga neće biti s gorega, ako promotrimo uredbe, kojim je svrha, da urede položaj oštećenog privatnika u kaznenoj parnici. U bitnosti mogu biti tu tri različite uredbe:

1. da se strogo odieli kazneni zahtjev i s ovim možebit u savezu stojeći javni interes od zahtjeva privatnikâ; da se prenese zastupanje i dovršenje onih prvih kazn. sudovom i držav-

---

fällt, das ihn einzig auf Grund derselben Quittung der Zahlung ledig spricht. Aenlich wäre es z. B., wenn der Strafrichter, nachdem der Angeklagte im Streite über das Eigenthum an einem Grundstücke unterlegen, ihn von einer Anklage wegen darauf begangener Entwendung der Früchte freispreche, lediglich weil er ihn als Eigenthümer ansieht; oder wenn nach Verurtheilung wegen Brandstiftung der Civilrichter dem Verurtheilten die Brandschadenvergütung zuspricht, weil die Brandstiftung nicht begangen sei.

[2] Veli Planck — str. 524. „eine Discrepanz der Civil- und Criminalurtheile über denselben factischen Punkt muss stets einen unangenehmen Eindruck im Volke machen".

[3] vid. Bruck „Ueber die präjudicielle Wirkung des rechtskräftigen Criminalurtheiles auf die connexe Civilsache". Berlin 1875 str. 59, 77 op. 26. Sravni i E. Liszt, svez. I., str. 53.

[4] V. imenito Busch u Archiv f. civil. Praxis 1854 str. 100.

Digitized by Google

nim odvjetničtvom, a potonji da se upute na gradjansku parnicu. U tom slučaju nedotiču se ni najmanje kazn. prijava i gradj. tužba, kaznena i gradjanska parnica; njihovi su djelokruzi posve odieljeni.

2. da se uvaže privatni zahtjevi u samoj kaznenoj parnici kao takovi. Za ovu uredbu govore: shodnost, jednostavnost, prištednja troška, manja pogibelj protuslovnih rješitaba ob istom pitanju po raznih sudovih iste države. Uredba ova dala bi se opravdati i tim, jer bi bila svrsi kazn. pravosudja najbolje odgovarajuća reakcija proti nepravdi, ili, kako Binding veli, što najuspješnija moć države stoji u tom, da prisili da se počinjena krivica popravi, i tako uzpostavi povredjeno pravo. Ovo može se a) tako dogoditi, da se svakomu oštećeniku dozvoli, da se sa svojim odštetnim zahtjevom, koji iz kažnjiva čina izvire, pridruži kaznenoj parnici. Taj postupak pridruženja u bitnosti ima to uredjenje, da se sa razpravom kaznene parnice spoji razprava gradjanska; potonja je samo uzgredna parba (Nebenstreit), oštećenik je samo nuzstranka (Nebenpartei); odatle sliedi, da je razprava gradj. stvari ovisna ob uspjehu kaznene stvari, da se njom kazneni sudac bavi samo dotle, dok traje glavna stvar — kaznena parnica; da se formalnosti razprave gradjanske moraju prilagoditi onim kaznene parnice, nu da potonja u bitnosti ipak pridržaje karakter civilne stvari. Upravo toga radi ravna se materijalno parbeno pravo po pravilih gradjansko-pravnih, dakle ostaju u valjanosti imenito načela, po kojih stranke sa preporn im predmetom slobodno razpolažu te se u razpravi i rješitbi ograničuju na sam taj predmet i ono, što traže, dočim u pogledu prava i načina dokazivanja valjaju u obće pravila za kaznenu parnicu propisana, koja se samo u pojedinih slučajevih modificiraju;

b) iznimno uvaženje pojedinih zahtjeva i interesa privatnikâ u kaznenoj parnici kao takovoj, i to na dva načina: ili se kaznenom sudcu nalaže kao dužnost, da te interese štiti i da u probit ovih uvedene zakonske odredbe za vremena uporabi; u ovom slučaju smatrat će se u interesu privatnika odredjene nuzkazni baš kao da su iz zahtjeva kaznene tužbe neposredno po-

Digitized by Google

tekle; ili će se za ovakove uzgredne zahtjeve, u pogledu predmeta i forme, stegnuti postupak pridruženja povesti.

3. Već pod 2. spomenuti zahtjevi mogu biti povodom, da se oštećeniku uz naravnoga zastupnika obtužbe (drž. odvjetnika) dade upliv na potraživanje temelja tih zahtjevâ. Nu može se i to dogoditi, da bude oštećeniku priznano neposredno, posebno pravo raditi, da se krivac ponajprije u javnom interesu kazni; da mu se pravo raditi oko toga dade, a prema tomu i takov položaj, da bude mogao ovim se pravom i poslužiti. A tim se privatniku dozvoljuje učestvovanje kod kaznene obtužbe kao takove (u oprieci prema samom pridruženju priv. zahtjeva k zahtjevu kaz.) tako, da se ono učestvovanje izključivo ili većom stranom položi u njegove ruke. Tako nastaje tužba, koja je po svom predmetu kaznena, a po nosiocu gradjanska tužba, nu koja se razlikuje od obične gradjanske tužbe svojim kaznenopravnim sadržajem, a od vidljive forme kazn. tužbe privatnim karakterom svoga nosioca.

Važno je da položaj povredjenikov u francezkoj kaznenoj parnici — akoprem niti tamo nije bez kontroverza — u kratko osvjetlimo tim više, što francezka terminologija i tamošnja pravna pravila i danas mnogostrano djeluju na naše parnice. Neda se tajiti, da je u Francezkoj i poslje ukinuća sredovječnog obtužbenog postupka (Anklageprocess) moćan ostao povredjenikov položaj. U Ordonnance criminelle od god 1536 (ch. 2, art. 4) pokušalo se dapače uvesti, da je povriedjeni pače dužan tužbu podići; nu to je jur god. 1560 dokinuto. Ayrault, Ordre et Instr. judiciaire II., br. 42 i slj. strogo razlikuje medju plaintiff i délateur s jedne i accusateur s druge strane: Qui se plaint du tort qu' il a reçeu, il faut necessairement qu' il soit plaintiff ou accusateur: Plaintiff: s' il est demouré ès termes d' une seule narration plaintifve, sans se rendre partie . . . Sbude li se ovo potonje, tad je Ayrault partie civile smatrao glavnim tužiteljem: La partie civile . . . . c' est le vray demandeur ou accusateur: le Procureur du Roy n'est que ioinct. — To je dakako ostalo više teorijom.

Digitized by Google

Konstituirajuća narodna skupština u naputku od 29. rujna 1791 iztaknu na čelu kazneno-pravni zahtjev povredjenoga. „Tužba, nastala usljed zločinstva, počinjena na nama samim ili na takovih osobah, čija nam je sigurnost isto tako dragociena kao i naša vlastita, nesmije se zamieniti s onom, koja radi samo o novčanih interesih". Toga se je francezko pravo držalo sve do danas. Nu zakonodavstvo od god. 1791 (dekr. od 26. do 29. rujna, T. 5.) i Code od 4. brumaire IV. (čl. 94 i slj.) izbrisaše po Ayrault-u tumačenu razliku medju plaignant i partie civile, koju je tekar Code d' Instr. u čl. 63 i slj. na novo uzpostavio (vidi imenito kod Morina: Répertoire verbis: Plainte, Partie civile). Po današnjem francezkom pravu prijava onoga, qui se prétendra lesé par un crime ou délit, ima pravnu moć na povedenje kazn. parnice, pri čemu nije od potrebe, da se povredjenik svojim pravom kao gradj. stranka posluži te kazn. postupku pridruži; što u ostalom može biti u svako doba sve do konca glavne razprave (clotûre des debats), ako se izrično izjavi staviv svoj odštetni zahtjev (conclusions en dommages — interêts). Položaj plaignanta dakle predpostavlja položaj partie civile, ali ne obratno. Ako su prava potonje veća i pod većom odgovornošću, to već plaignant upliva samostalno na zahtjev kazni kao takav, a odatle sliedi, da je taj upliv tada tim veći, kad se on ujedno izjavi, da će gradj. pravni zahtjev podići, t. j. da će gradj. tužbu bez obzira na odpućenje na put pravde (una via electa non datur regressus ad alteram) kaznenom sudu predati i dalji postupak povesti dati. U toliko govori francezka pravna terminologija ob oprieci medju civilnom i kaznenom tužbom (action civile — action publique.) Hélie o tom veli: „Proiztičuć iz jedne te iste činjenice, a iz dvostruke povrede prava, razlikuje se jedna od druge različnimi interesi, karakterom i svrhom, koja im je predmetom. Nu unatoč tim razlikam tako su si blizu, jer imadu zajednički konačni cilj: posvemašnje odstranjenje kažnjivim činom prouzročene štete". Timi se riečmi vrlo dobro veli, da obie tužbe u francezkom pravu nisu strogo odieljene. Nemože se dakle reći, da je u Francezkoj gradjanska stranka na pekuniarnu točku zahtjeva ograničena i da neudio-

Digitized by Google

ničtvuje kod proganjanja kažnjivoga čina. Dapače francezka civilna tužba — i u tom se ona bitno razlikuje od pridruženja (Adhäsion) staroga njemačkoga prava — čini „participation indirecte à la mise en mouvement de l' action publique". Oštećenik kao plaignant može bez privole i proti volji državnog odvjetničtva neposrednim pozivom pred redarstvenim sudom razpravu povesti dati; on nemože doduše kod ove razprave staviti predlog ob uporavi kazni, nu već sâm govor drž. odvjetnika, predlagao ovaj da se oštećenik osudi ili odrieši, pače kako neki tvrde, dovoljna je sama prisutnost njegova, da sud uzmogne po njegovom mnenju zasluženu kazan izreći, a to, kako Trébutien misli, i onda, kada sud neprizna tužbovno pravo civilne stranke i s action civile ju odbije. Voljan li je plaignant, da radje prediztragu povede, to se može neposredno obratiti na sudca iztražitelja, proti kojega odredbam pristoji mu pravo pritužbe na obtužnu komoru. (Ob ovom se sveudilj prepiru i motivi k francezkoj osnovi od god. 1879 označuju to kao novotu, uzetu iz austrijskog kaznenog postupka: l' obligation imposée au juge d' instruction de se saisir sur la plainte de la partie civile: la jurisprudence n' avait pas admis cette règle p. 25.) Povredjeni može doduše ne putem neposredna poziva, ali može istim načinom, kao kod prekršaja, zamoliv iztražnoga sudca i obtužnu komoru, dati povesti glavnu razpravu pred porotnim sudom; može dokazala proti obtuženom prikupljivati, porotnike nagovarati i tako na „kriv" djelovati. Oštećenik zauzimlje dakle u kaznenoj parnici položaj, koji se u pogledu gradjansko-parbenom neda inače označiti nego tako, da ga s jedne strane vidimo kod razprave kaznene stvari kao intervenienta uz državnog odvjetnika, dočim se s druge strane gradj. tužba usljed subjektivne kumulacije tužbâ može razpravljati uz kaznenu stvar i sa istom. Taj dvostruki odnošaj svršava se presudom prve molbe o pitanju krivnje; gradj. tužba postoji sveudilj ne samo u slučaju, kad je dotičnik osudjen, već i kad je odriešen radi posvemašnje ili djelomične negacije činjenicâ, ili radi pomanjkanja kvalifikacije kažnjivoga čina; unatoč odrješbe može gradj. stranka od prve molbe zahtievati presudu o njenih privatnih zahtjevih, a kod druge

Digitized by Google

premda državni odvjetnik nije uložio priziva, svoj prokaz o krivnji obtuženoga ponoviti; nu ovdje kod druge molbe nemože više biti govora o kaznenju pa niti onda, ako prizivno sudište sudi na odštetu zato, jer je obnašlo, da je obtuženi zaista počinio kažnjiv čin. Ovdje preživi dakle gradjanska tužba pred forumom kazn. sudca javnu obtužbu, što u ostalom dovodi do mnogih oprieka (Glaser, Kl. Schriften, str. 561—562.)

Francezka osnova od g. 1879, koja se članke 1—4 Code d' Instr. razpravljajuće action publique i action civile ni netaknu, kao da hoće razliku medju plaignant i partie civile posve ukinuti. (Vidi o tom i Bulletin de la société de legisl. comp. 1883 str. 95, 96.) Čl. 35 veli, da se iztražni sudac bavi kazn. stvari, jer ga je na to potaknulo državno odvjetničtvo ili gradjanska stranka (la plainte de la partie civile); potonja osim ovog važnog prava ima i druga prava stranke: da sudjeluje pri izboru vještaka (čl. 49), da je eventualno prisutna kod preslušavanja svjedokâ po sudcu iztražitelju (čl. 64); da upliva na predbježni odpust okrivljenika (čl. 109, 110), da sudjeluje kod razprave pred senatom (čl. 137 odnosno 104, 107, 124, 154), da pribavlja ubavjesti o zaglavi prediztrage (čl. 144), pripada joj pritužba proti odredbam sudca iztražitelja (čl. 152), pismena ili ustmena djelatnost pri podignuću obtužbe po senatu (čl. 191, 193.)

III. Pregledamo li sve do sada razloženo, moramo priznati, da je redoviti postupak pridruženja najvažnije sredstvo, kojim se može izbjeći kolizijam medju civilnom i kaznenom parnicom.

Nu upliv toga postupka nesmije se precieniti. Pa ako se po istom pred kaznenim sudcem uz kaznenu stvar može s ovom u savezu stojeća civilna istodobno razpravljati (akoprem je po tečaju i načinu dokazivanja kazn. parnica), i ako to nedvojbeno kolizije i protuslovja umanjuje: mora se oštećeniku pustiti na volju, da mjesto pridruženja kaznenomu postupku odabere možebit put gradjanske parnice. S druge strane se noviji zakoni pravom ustručavaju siliti kaznenog sudca, da u savezu stojeću civilnu stvar na svaki način rieši, ili da mu u slučaju odriešenja obtuženoga to samo dopuste, ili napokon da upute civilnog

Digitized by Google

sudca, da se ima držati odriešujuće osude kaznenoga sudca; kod takovih okolnosti pa i u slučaju, gdje kazneni sudac osudjuje, a privatno-pravne zahtjeve neće da likviduje nego ih odpućuje na put gradjanske parbe, preostaju nam jošte mnoge prieporne točke.

Ovim dolazimo do legislativna problema, koji se obično tako formulira, da se raztvori u dva pitanja: upliv gradjanske osude na kaznenu parnicu, te upliv ove potonje na gradjansku parnicu. Nu pogriešno bi bilo držati, da samo ona prva spada u nauku o kazn. postup.; jer i neglededć na nutarnji savez obajuh pitanja, na zamieniti učinak riešenja, koja se u obima područjima pokazuju, mora kazneni sudac svoju zadaću posve drugačije prosudjivati — prema obsegu krieposti njegovih rješitaba.[5] Nu i u stvarnom pogledu gornje formulisanje pitanjâ je nedovoljno, jer se neosvrće na to, da se oba područja mnogostručno križaju i prepliću, a tim nastaje pogibelj, da će se kušati riešenja kategorična, neobziruća se na ove razlikosti.

Pače mora se sliedeće uvažiti:

1. Prije svega treba u formalnom pogledu razlikovati, da li koje pitanje jedino po svojoj naravi pripada stanovitom pravnom području, ili da li je u tom području već zaista i riešavano bilo. U ovom potonjem slučaju treba dalje razlikovati, je li je to riešenje za dotičnu osobu i njeno kašnje vladanje obvezatno bilo. Pri tom valja pamtiti, da naročito gradjanska parnica, prem pozvana da prava pokazuje, ima neizbježivu važnost za stvaranje pravâ, da se cio pravni red u državi na tomu osniva, da se stranke podvrgavaju izrečenoj osudi, — a napokon da se nemože nikomu dozvoliti, da se osudi, koja ga obvezuje, opre činî, koji se moraju kazniti, izim ako se uzme, da osudom nadvladani smije sadržaj joj prezrieti, ili da se kazneni sudac smije njekim načinom mjesto njega postaviti na ovo stanovište.

2. Tko bi rekao, kako neki govore, da kaznena i gradjanska parnica obuhvaćaju isti predmet, moralo bi se to poreći; nu uzeti se može, da je kaznenom i gradjanskom zahtjevu razlog isti.

[5] Sravni n. pr. razlaganje Bruckovo, str. 91.

Digitized by Google

Nu i tu je opet razlikovati, da li se radi o posljedicah jedne te iste naravne činjenice, istoga dogadjaja, ili bi se imao obim zahtjevom upravo jednak pravni odnošaj temeljem smatrati. U prvom slučaju razumjeva se samo po sebi, da temelj jedne osude nemože biti temeljem u drugoj parnici stavljena zahtjeva, pa valja prije svega sravniti točno činjenicu sa uporabit se imajućom pravnom ustanovom. Upravo ovaj je odnošaj najčešći: štetonosan čin namiče počinitelju kazneno pravnu odgovornost i dužnost odštete; uvjeti i predpostave za onu kao i za ovu potonju mogu isto tako različne biti, kao i proti istim stavljeni prigovori. Odatlje se vidi, da tužbe u oba pravca, a da si zato dvie rješitbe i nemoraju protusloviti, različan udes stigne, pa se nemože niti pomisliti, da bi se jedna riešitba drugoj bez zaprieke temeljem uzeti mogla. Drugo je u slučajevih takovih, gdje je ne samo jednaka naravna, već i jednaka *juristički prosudjena* činjenica temeljem obajuh zahtjeva; vrlo važne primjere daju nam gradjansko-pravne norme, koje potiču od predpostave, da je počinjen kažnjiv čin,[6] kaznene ustanove, koje predpostavljaju stanoviti gradjansko-pravni odnošaj.[7] Ovdje može doći do protuslovja, koje se niti neda sakriti, ako se jedna riešitba izdaje bez ikakova obzira na druge.

3. U sada spomenutom predpostavlja se, da su obie parnice u toliko jednake, u koliko se kod obijuh radi o jednakom temelju zahtjeva; nu vrlo često se dogadja, da ono, što je u jednoj parnici glavnim predmetom, za drugu je praejudicialnim

[6] U pravilu postaje stvar tim jednostavnijom, ako se gradjansko-pravna norma netemelji na samo zločinstvo, nego na osudjenje radi istoga, vidi na pr. njem. gr. parb. post. § 358 br. 2, §. 544; kadkada daju povoda dvojbi i same rieči zakona, tako na pr. u § 115 austr. ogz., „ako je zakoniti drug krivac preljuba ili kojega zločinstva, radi kojeg je bio osudjen najmanje na petgodišnju tamnicu". Primjerâ, gdje upravo zločinstvo kao takovo daje temelj gradj. pravnoj normi imade u § 543 njem. gr. parb. post. i § 68 ogz. (ženitbena zaprieka radi krvničtva muža ili žene), § 540 ogz. (nedostojnost nasljediti koga, „ako je oporučitelja uvredio ili uvrediti hotio tako, da bi se moglo polag kaz. zakona postupati .) .", § 543 ogz. (nedostojnost nasljedstva radi rodoskvrnosti), § 1210 ogz., § 1489 ogz. i t. d. Srav. Zachariä, Handb. II, str. 96, op. 9, str. 104, op. 11; Janka „Mittheil. des Prager d. Juristenvereines" 1878, str. 25.

[7] Najvažniji i najčešći primjer pruža nam *stečaj*, u koliko ima mjesta kaznjenju; dovoljno je još spomenuti dvoženstvo i druge delikte, koji predpo-

Digitized by Google

ili incidentalnim pitanjem, ili se dotiče samo uzgredne točke[8] druge parnice; a kraj toga mogu postojati takodjer one prije (pod 1 i 2) navedene razlikosti.

4. Vrlo važna razlika glede svih baš spomenutih odnošajâ osniva se opet na tom, da li je izdana ili očekivat se imajuća rješitba za pravo jedne te iste osobe mjerodavna ili ne; pa ako se baš neobazremo ni na pitanje stroge istovjetnosti stranaka, koja, kako je jur rečeno, medju kaznenom i gradjanskom parnicom riedko kada postoji, to se u svakom slučaju uspjeh gradjanske parnice, koji se okrivljenoga ništa netiče, ima ipak drugačije prosudjivati nego onaj, koji je proti njemu upravljen; a obratno je nedopustivost iz kaznene parnice izvedena zahtjeva na priznanje uspjeha u gradjanskoj parnici ondje najjasnija, gdje se radi o pravih trećega, posve neovisnih o kazn. parnici.[9]

5. Medjusobni odnošaj obijuh parnica može se viditi napokon i u tom, što se u jednoj jedna činjenica kao dokazana ili

---

stavljaju valjani obstanak ili razriešenje obiteljskoga odnošaja; v. imenito §§ 169 i 170 k. z. njem. Sravni Binding „Grundriss des Strafprocesses, § 68, ad I br. 3.

[8] Imenito nije nipošto svejedno, da li u kazn. parnici o privatno-pravnom predpitanju ovisi izreka o krivnji ili samo razlog odmjere kazni; kraj najveće brižljivosti nemože se radi izpitanja i ustanovljenja takove uzgredne točke (srav. Bar, Ztschr. für Ges. u. Rechtspfl. 1871, str. 206, 207; Bruck, str. 91) upotriebiti onakova pazljivost, kakova se obraća glavnoj stvari, a nije li to tako obzirom na samoga sudca, to je ovaj ipak ovisan o sudjelovanju naročito obtuženoga, kojega je sva pazljivost obraćena na kazneno-pravnu važnost pojedinih točaka. U francezkom pravu spominje se (n. pr. Hélie, Instruction, 2. éd., br. 824, Trébution br. 223) kao question préalable „un moyen de défense peremtoire contre l'action publique", fins de non recevoir; kao praejudicialno pitanje pako, kako Merlin veli, svako pitanje, koje se u parnici pred drugim riešiti mora, pošto bi potonje bezpredmetnim bilo, ako bi osoba, koja ga je potakla, obzirom na ono prvo podlegla bila; ili, kako Hélie veli, svaki prigovor, „koji kazn. progon ili rješitbu kaznene parnice ubustavlja, dok se predhodna činjenica (fait antérieur) neizpita, koja je nuždnim uvjetom one prve:" „Svako praejudicialno pitanje", veli Trébutien, „predpostavlja predhodnu od kažnjiva čina neovisnu činjenicu, koja može biti predmetom posebna dokazivanja.

[9] Sravni Bruck, str. 67. Planck, Seiffert i Bar. Slučajevi, gdje je izprava krivotvorenom izjavljena, koja je u gradjanskoj parnici, u kojoj obtuženik neučestvuje, producirana.

Digitized by Google

nedokazana smatra, o koje istinitosti ili neistinitosti posredno ovisi rješitba druge parnice; pogibelj protuslovja medju obima ustanovljenjima ovdje je tim bliža, pošto bi se velika razlika, koja u pogledu dokaznog postupka medju gradjanskom i kaznenom parnicom i danas postoji,[10] i onda morala osjećati, kada bi držanje stranaka i preslušanih osoba uvjek jednako bilo i kada se nebi individualnom shvaćanju velika sloboda dala.

6. Važno može biti nadalje pitanje: neće li se ili nemože li se jedan postupak upotrebiti li da se obadju procesualni, a imenito propisi o dokazu, koji bi za ustanovljenje stanovite vrsti pravâ bezuvjetno mjerodavni imali biti, pri čemu opet, kao i kod prosudjivanja učinka osudâ, valja razlikovati, imade li obtuženi za to biti odgovoran, što je zakonite granice, koje su mu onimi propisi označene, prekoračio; ili, nije li možebit obratno tim, što se je kazneni sudac u svom iztraživanju njimi priečiti dao, obtuženomu nepravda učinjena te onim propisom dana kriepost, koja im za kazneno pravo nipošto nije namienjena.

IV. Povjestnički razvoj nije nipošto najnovijemu zakonarstvu olahkotio zadaću, da ove odnošaje uredi. Nekoristi tuj vraćati se na pojedina mjesta u izvorih rimskoga i kanoničkoga prava; ovdje kao i u mnogih inih slučajevih uplivahu oni na obće pravo samo posredno, i to prema tomu, kako su si glosatori i talijanski praktici udesili baš one izvore. Planck[11] je jasno dokazao, kako se je operiralo sa pojmom continentia causae, koji je pretočen u pojam connexitas causae, a zatim kako i sa načeli: ne continentia causae dividatur" i „jurisdictio super principali exercetur etiam in connexis. Tako označuje on kroz cieli viek nepromienjeni aksiom: Kad konkuriraju

[10] Glavnu razliku čini ovdje još uvjek i u njem. gr. p. p. pridržana normirana prisega (Parteieneid), koja mora da izazove najneugodnije kolisije onda, kad se dosudi prisega bivšemu u kaz. parnici obtuženiku o činjenicah, koje posredno ili neposredno utemeljuju njegovu kazneno-pravnu odgovornost, ali i inače izvan ovakova slučaja nemože se nikako smatrati naravnim dokazalom. Sr. Bruck str. 71, 72, 86—88, 98. Vidi potanku, danas već ne posve prikladnu paralelu dokaza u gradj. i kaznenoj stvari kod Mejera, De civil. et crim. causae praejud. p. 87 ss.

[11] Mehrheit str. 313 i slj., 327 slj. 517. Srav. Zachariä, Handb. §. 84. I. II., Mejer l. c. p. 63—68. Bruck, str. 18—30.

Digitized by Google

kriminalne i civilne stvari, ide prvu kao važniju (major) prednost, ako potonja nepraejudicira prvoj" (a tim Planck misli „uvjetujući pravni odnošaj"). „Kako se čini, nije se u prijašnje vrieme o tom dvojilo, da izrečena civilna osuda mora krieposti svoje pravomoćnosti vrieditи i kod kriminalne stvari". Nu kako medjutim Carolina nastoji da kazneni sudac izvodi neposredno gradjansko-pravne posljedke iz svoje osude, dočim nije imala povoda, da se izrekne[12] ob uplivu kriminalne osude na gradj. parnicu, to se je do skoro pojavilo nastojanje, da se dadne kriminalnoj kao važnijoj parnici još dalji, mà u početku i ustavljajući upliv na gradjansku parnicu. Kada su se pako ova pitanja pobliže raztumačila, a to bijaše tek početkom 19. stoljeća, nastaše u teoriji i u praksi njem. prava dva temeljna opriečna načela: sve jasnije — imenito Planck i Zachariä — naglasuje se neovisnost medju gradjanskom i kaznenom parnicom; na drugoj strani, kojoj se je, kako Bruck[13] dokazuje, sve većma praksa približavala, bijaše zastupano načelo, koje je kašnje v. Bar nazvao praejudicialitet kaznene osude. Medjutim oprieka nebijaše toli čistom i toli oporom kako bi se po svem mislilo.

Zastupnici bo prvoga mnenja, kako se to vidi jur iz gore navedenih riečih Planckovih, napuštahu znatno tvrdnju o neovisnosti medju obima osudama. Kada se zahtjeva, da kazn. sudac gradjansku osudu još jedanput izpita prije nego ju uzme za podlogu svojem riešenju, to Planck[14] označuje „zloporabom proširenja tako zv. inquisitornog principa ili principa materijalne istine", ali mu nepobija prava, da „gradj. točke incidenter iztražuje, pa ma bi mogle biti predmetom gradjanske parnice, ali još nisu" predpostaviv, da se neradi o pitanjih (n. pr. ženitbene stvari), za koja je zakonodavstvo odredilo posebni, isključivi, o volji stranaka neovisni postupak. Zachariä[15] nepristaje

---

[12] C. C. C. C. čl. 157, 158, 198, 201, 207 (gdje čl. 12. spominje, da može i tužitelj po kaznenom sudcu biti osudjen na odštetu obtuženomu.) Srav. Bruck, str. 30 slj., Mejer, p. 81—84.

[13] str. 37 i slj.

[14] Mehrheit str. 517 slj.

[15] § 84 III. §. 85.

Digitized by Google

niti na ovaj priuzdržaj Planckov, u koliko ovaj nazire „prekomjerno razširenje iztražne maksime“ u „očevidno krivoj nauci, da kriminalni sudac može protegnuti iztraživanje i na civilni odnošaj, koji uvjetuje pojam ili obstojnost dotičnoga zločinstva i da ga neveže nikakova pravomoćnost civilnih osuda“; on (Zachariä) misli, da je kazneni sudac vlastan riešavati civilne stvari incidentalno samo onda, ako „neima uvjeta za civilnu parnicu“, a za to mu je dovoljno, da stranke zaišću, da se preporni odnošaj suo ordine ustanovi. Nu onomu energičnomu prosvjedu, kao da bi kriminalni sudac imao pravo uzkratiti priznanje osudi civilnoj, dodaje Zachariä — a pri tom lebdili su mu pred očima zaista slučajevi praejudicialiteta — čudnovatim okretom misli, nešto čim opet sve dokida, a to nešto jest, da priznaje „kao bezuvjetni zahtjev pravednosti“, da priznaje pravo okrivljenomu, da razjasni njemu škodljivu „faktičnu bludnju“ civilnoga sudca, čim se ipak neoštećuje nimalo riešenje ovoga (civilnoga sudca), koje riešenje ima „svoju formalnu valjanost kao res judicata u svojoj sferi“.[16] — S druge strane nije manjkalo ni t. z. „srednjih mnenja“, koja su civilnoj osudi u kaznenoj parnici priznavala važnost tek kao nekoga „indicia“, ili koja u oba područja priznavaju valjanost osude drugoga sudca uz priuzdržaj protudokaza.[17]

Ovu oprieku mnenjâ znatno povećavaše upliv francezkog prava, koje je ovdje takodjer vrlo zamršeno. Da je tomu tako, vidi se odatle, što je u Francezkoj kažnjivim činom oštećenomu velika mogućnost dana, da svoj odštetni zahtjev kao action civile podigne kod kaznenog sudca,[18] što mu je doduše otežćan izbor

[16] Geyer Lehrb. §. 120 II. steže opet dužnost kaznenog sudca da proti svomu osvjedočenju priznaje valjanost civilne osude.

[17] Vidi pregled kod Brucka str. 39 i slied.

[18] Francezka osnova novog kazn. postup. mûkom mimoilazi dotične članke. Usuprot u Belgiji su vrlo pomno revidirani. Čitamo li dotična izvješća i razprave (Nypels, Commentaire du code de procedure penale p. XXI, 8, 9, 24, 25, 46, 47, 75) tad vidimo, da je bilo vrlo važnih prigovora proti dosadanjemu sistemu i da je samo zato zadržan, što ti prigovori nisu bili tako odlučni, da bi bili kadri ukinuti zakon, koji je više od jednog stoljeća valjao za Belgiju i Francezku. Samo jedna modifikacija bila je obzirom na § 4 austr. kaz. post. od god. 1873 (§ 3 hrv. k. p.) po povjerenstvu predložena: ovlaš-

Digitized by Google

medju tim putem i gradjanskom parnicom samom i to radi eventualnoga jamstva za možebitne troškove kazn. postupka, ograničenjem njegove sposobnosti svjedočenja,[19] izrekom: electa una via, non datur regressus ad alteram[20] i drugim, te što ga s druge strane k pridruženju sili odrješiti propis članka 3. C. d' Instr., koji obustavlja odieljeno provedenje civilne tužbe, ako se prije ili za tečaja gradjanske parnice podnese kaznena prijava. Pitanje, koje bi se ovdje baš imalo razpravljati, samo je indirektno taknuto ili se samo nuzgredno napominje. Ono je za francezke pravnike od osobite važnosti kod razmatranja upliva prejudicielnog civilnog pitanja na kaznenu parnicu.[21] Čvrsto je pravilo ovdje, da kazn. parnica mora kaznenom sudcu sve podatke njegovoj rješitbi pri-

---

tenje kaz. suda, da odputi odštet. zahtjeve na put gradjanske parbe, ako bi za ustanovljenje istih trebalo jošte potankih izvidâ. S razloga, koje je po mojem mnienju Thonisson posvema oprovrgnuo, protivio se je ministar pravosudja tomu predlogu, koji je pao i tim, da će biti opet o njem rieč kad se bude uredjivao postupak pred porotnim sudom. Već ovdje budi spomenuto, da se je dotično povjerenstvo posve jasno očitovalo, da se ima u zakon uvrstiti, „da se činjenice, po kaznenom sudu ustanovljene, nemogu više pred gradj. sudom pobijati" i da se potonji ima ograničiti li na izpitivanje visine oštete. Time je staro prieporno pitanje za Belgiju izrično riešeno, koji se je priepor nekad medju Toullierom i Merlinom pod naslovom: le criminel emporte le civil razvio bio, i koji se u Francezkoj po mnenju Merlinovom do nekih iznimaka riešio. (Srav. Bruck, str. 50, Borsani i Casorati § 146, Borsari: Azione penale cap. 449 slj.) U Italiji je čl. 6 u Regol. di proced. penale oštećeniku gradjansku tužbu izrično oduzeo, kad je kazneni sudac izjavio, da djelo u obće nije ili da ga nije obtuženi počinio; Borsani i Carosati. § 141 i slj. nastoje unatoč tomu u Francezkoj postojeći nazor stegnuti (prova autentica ed irretrattabile dei fatti materiali posti in contestazione.) U jednom pismu Clunet-a (Consultation pour la Compagnie . . . Florio Paris 1885) namienjuje se baš i odrješujućoj kaznenoj osudi inostranoga kaznenoga suda obvezatna moć za gradjanskog sudca.

[19] Ako Zachariä (§ 86, op. 1) zato oštećenikovo pravo pridruženja nazivlje flebile beneficium, kojim se ovaj „naravno samo riedko služi", tad pušta s vida, da oštećenik može onu zaprieku lahko obaći. (Sr. Glaser. Handb. § 46 II., br. 3); vid. Nypels. p. 9, br. 12.

[20] Ova je izreka u ostalom interpretacijami pa i tim, što se neupire na nikakov tekst zakona, gotovo bez ikakve moći (Hélie, Instr. br. 615 slj.; Borsari, Azione penale br. 146—157.)

[21] Vid. Hélie, Instr. br, 824—853.; Trébutien, br. 223—277.; Mangin, Tr de l' action publique br. 167—240, Hoffmann, Traité théorique et pratiques des questions praejudicielles en matière repressive, 3. vol. Bruxelles et Paris 1865. Bonnier, br. 905 slj., Rauter br. 626, 667—673. Rolland, čl. 3 §§ 3—8 itd.

Digitized by Google

baviti, pa ma se pri tom radilo i o pitanjih, koja spadaju pred gradjanskog sudca.[22] Malo po malo bijaše prisiljena praksa a djelomice i samo zakonodavstvo dopustiti iznimaka, koje su dovele do bezprimjerna zamršaja, pa su i pravilo: le juge de l' action doit connaître de l' exception u mnogom oštetile; te iznimke osnivaju se ponajviše na odnošaju francezkog civilnog prava i postup. pa onda na brizi, da se nebi kazn. parnica zlorabila, obašav granice i forme, na koje ona polaže važnost.[23]

---

[22] Il est certain, veli Merlin, Rep. de jurispr. verbo: Bigamie br. 2, „qu' en matière de crimes et de délits, la compétence des juges criminels n' est circonscrite par aucune borne, n' est modifiée par aucune réserve, n' est limitée par aucune exception; que dès qu' un crime ou délit est articulé, les juges criminels peuvent et doivent le rechercher, le poursuivre, le juger dans tous les éléments qui la constituent et en forment la substance; et que, lorsque parmices éléments il se trouve une question de droit, ils peuvent et doivent la juger, ni plus ni moins pue si c' était une question de fait".

[23] Na temelju vrlo jasnih izlaganja Trébutiena navodi se sliedeće: Već se prije često pokazala pogibelj, da će se kriminalne parnice o obiteljskih odnošajih upotriebiti da se obadje izključivo pravo članova obitelji podignuti tužbu sbog takih odnošaja, te dadne povoda, da se kod viećanja o gradj. zak. koji je i onako mnogo procesualne materije prihvatio, i to znajuć podpuno da se tim postavlja iznimka od pravila, ustanovilo u čl. 326 i 327. Cod. civ., da kazn. parnice o pripadnosti djeteta k stanovitoj obitelji bezuvjetno postaju ovisnimi o riešenju civilne stvari po civilnom sudcu; pače i naprama interesu družtva, koji interes traži da se zločinac kazni, čini se važnijim, da se mir družtva neporemećuje pod izlikom da će se utvrditi. Prema tomu priznaje se kao „question préjudicielle à l' action publique", ako se u kaznenoj parnici pojavi pitanje, koje direktno dovodi u dvojbu status kao diete (question de filiation, de nature à mettre en jeu directement l' etat de l' enfant) i to tako, da o tom zavisi pitanje o krivnji u glavnoj točki, a ne samo da obstoji otegućujuća okolnost. Kaz. post. nesmie ovdje početi, ili ako je započeo, nesmie se nastaviti, dok nisu osobe na to pozvane izniele pred civil. sudca ovo pitanje i dok nije tamo riešeno. Neima drugoga pitanja u civil. pravu, kojemu bi se naročito davala ovakova posljedica; mnogi ipak tvrde, da to isto valja i za bankolom. Naprotiv dvojilo se prije pa se i sada dvoji, mogu li se kaz. sudcu prepustiti pitanja, koja se odnose na vlastničtvo zemljišta ili obligacije, koja pitanja ponajviše potiče obrana: feci sed jure feci. Glede obveze valja to, da se ona može potražiti pred civilnim sudcem, ako je o njoj sastavljena izprava, barma neki „commencement de preuve écrite", glede onog prvog (vlastnost zemljišta) donekle su pomješane materijalne i formalne norme. Mnogi su se plašili, da bi porotni sudovi krivo riešavali pitanja novoga civilnoga prava; već dekretom od 15. rujna 1791 bijahu pitanja o vlastnosti, što no se pojavljahu kod šumskih delikta, oduzeta riešenju kaznenoga suda. Nakon tetubanja amo i tamo glavna je misao glede ovih pitanja: da u pravilu imadu kazneni sudovi pojavivša se privatno-pravna predpitanja za svrhe kaznene parnice (incidemment)

Digitized by Google

Upliv francezkoga prava pokazao se je u najstarijoj grupi zakona stvorenih u epoki reformiranoga kazn. postupka u kazn. postupnicih za Baden i Würtemberg, koji postaju prije ili baš u god. 1848, u kazn. postup. thüringškom i austrijskom od god. 1850. Općenito se za tim[24] priznaje načelo, da u pravilu kazneni sudac ima slobodu privatno-pravna predpitanja za svoje svrhe izpitivati, izuzev n. pr. pitanje statusa i ograničiv ga donekle i glede takovih osuda civilnih sudova, koje su izrečene prije djela (ili čina). U ostalom pako znamenito se razlikuju zakoni i osnove zakona, mnenja u literaturi i praksi; kao najvažnije činjenice navodimo: U Pruskoj god. 1856. ostade bezuspješnim pokus, da se legislativnim putem rieši pitanje ob uplivu kazn. osude na gradjanskoga sudca, a plenarni zaključak vrhovnoga tribunala od 15. listopada 1856 izjavi, da riešitba kazn. sudca nije mjerodavna za gradjanskog sudca, koji imajuć suditi o zahtjevu odštetnom prosudjuje sredstva dokazna za činjenice, kojimi se utemeljuje zahtjev onaj. Naproti ovomu izrečeno je plenarnim zaključkom najvišega suda u Münchenu od 19. svibnja 1857, da odsudjuća kaznena presuda imade podpunu dokaznu moć za pitanje, koje prejudicira u riešenju gradjanske stvari; odriešujuća pako ima to samo u toliko, u koliko je stanovita okolnost „jestnim ili niječnim načinom kao istinita ustanovljena."

Na ovom potonjem stanovištu stajaše i čl. 449. saksonskoga i § 10 pruskoga kaznenoga postupnika od g. 1867, kao i prva osnova sjeverno-njemačkoga gradjanskog parbenog postupnika — § 462. Ovo se je stanovište napustilo pod pritiskom razpravâ 7 njemačkog pravničkog sjezda, ipak je prva osnova kazn. postupka preporučila postupak pridruženja, nu kašnje je i taj pao; u njemačkom gradjanskom parbenom postupku podpuna je i neograničena sloboda uvaženja dokaza, te je samo obnova gradjanske parbe dielomice ovisna o kazneno-pravnih predhodnih riešenjih.

---

riešiti, ali da su pri tom vezani na pravila civil. prava uključiv pravila o dokazu; u stanovitih posebnih slučajevih ima se izposlovati prije riešenje civilnoga sudca.

[24] Pregled kod Zachariä, § 86 II.; Bruck str. 52 i slied., motivi na § 262 njem. k. p, str. 144 i slied.

Digitized by Google

U Austriji velikom se je dosljednošću držao princip adhäsie, nu ipak tim ograničenjem, da je u toj točki bezprizivnoj razsudi kazn. sudca prepušteno, da priv. učestnika baš i u slučaju, kad je obtuženi osudjen, odputi na put gradjanske parbe ako scieni, da podatci kaznenoga postupka nedotječu u svrhu, da bi se na temelju istih pouzdano suditi moglo ob odštet. tražbinah. Ako obtuženi nebude osudjen, odpućenje je to obligatorno (§ 366 aust. kazn. post., § 307 hrv. kp.) U ostalom presuda kazn. sudca o privatno-pravnih tražbinah zadobiva pravnu moć samo na štetu obtuženoga; privatni učestnik, ako tim nije zadovoljan, bit će vlastan obratiti se neposredno na gradj. sudca (§ 373 austr. kp., § 313 hrv. kp.), nu i osudjeni može kod civilnoga sudca izposlovati preinaku kazn. presude o privatno-pravnih tražbinah „radi novih na vidjelo dospjelih dokaznih sredstvâ“ (§ 374 austr. kp., § 315 hrv. kp.) Neima zakona, koji bi gradj. sudca vezao na izreku kazn. sudca; nu postoji dvorski dekret od 6. ožujka 1821 br. 1743, koji analogno članka 3. C. d' Instr. crim. zabranjuje podignuće ili nastavak gradj. pravnih poslova, „kojih riešenje je ovisno o dokazu i ubrojivosti kaznjiva djela“; a kakav da upliv ima „očekivat se imajuća“ presuda kazn. sudca na gradj. parnicu, zakon nesadržaje ništa o tom. (Sr. Janka n. v. m. str. 25.) Zato, kako će se ponieti kazn. sudac naprama privat. pravnim predhodnim pitanjem, mjerodavan je § 5 austr. kp. (§ 3 hrv. kp.), koji ga upućuje, „ako se predhodno pitanje tiče valjanosti ženitbe“, da presudu nadležnog gradj. sudca uzme kao podlogu kaznenoj rješitbi, inače mu prepušta u ruke i privatno-pravna predpitanja, te ga, „u koliko se radi o presudjivanju kažnjivosti okrivljenikove“, neveže na gradjansko-pravne rješitbe.

Upliv ministarske naredbe

od 19. prosinca 1856 d. z. l. br. 230 na ustanovu § 109 stečajnoga reda od 18. srpnja 1851 d. z. l. br. 132.

Tražbine državnoga erara proti državnim činovnikom valja po § 109 stečajnoga reda samo u toliko prijaviti i likvidirati

Digitized by Google

kod suda stečajnoga, u koliko nadilaze eventualnu jamčevinu dotičnoga činovnika.

Po načelu: „Lex posterior derogat priori“ je pak ta ustanova preinačena ministarskom naredbom od 19. prosinca 1856 d. z. l. br. 230, po kojoj se imadu prepori, nastali izmedju državnoga erara i državnih činovnika iz položenih računa, riešiti u prvoj liniji putem administrativne računarske parnice.

Ako se proti dotičnoj administrativnoj riešitbi nepodnese tužba uzazivna u smislu §-a 617 gpp. u savezu sa §-om 2 navedene ministarske naredbe,* onda postane ta riešitba po § 438—3 g. p. p. i § 6 spomenute ministarske naredbe pravomoćnom i ovršivom.

U tom slučaju valja kao što i u slučaju §-a 108 stečajnoga reda ograničiti sudbenu judikaturu samo na riešitbu u pogledu zahtjevanoga razreda prijavljene tražbine (§ 21—2 steč. reda), jer glede likvidnosti te tražbine predleži već res judicata.

Glede likvidnosti takove tražbine može sud judicirati glasom §-a 2 navedene ministarske naredbe tek u izazvanoj parnici, jer u tom slučaju nije postala dotična administrativna riešitba pravomoćnom.

Ako nije u doba otvorenoga stečaja ta administrativna razprava još provedena, onda valja učiniti samo obćenitu prijavu u smislu §-a 77 stečajnoga reda, te držati si za konačnu prijavu odnosno eventualnu tužbu otvoren rok dotle, dok se ta administrativna razprava nedovrši.

Prema resultatu te razprave imade se eventualna konačna prijava ograničiti samo na klasifikaciju administrativnim putem pravomoćno dosudjene tražbine, dočim imade u protivnom slučaju dotična izazvana tužba glasiti i na priznanje likvidnosti upitne tražbine.

U tom pogledu je dakle preinačen § 109 stečajnoga reda, koji ustanovljuje, da se imade jamčevinom nepokriti dio navedene erarialne tražbine ne samo prijaviti nego i (bez svake iznimke) likvidirati kod suda stečajnoga. X.

* Članak 11. zakona od 28. veljače 1874 imade pred očima samo privatne osobe, ne pak javne službenike u odnošaju prama državnomu eraru.

Digitized by Google

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

Miraz imade se kao ostavinski activum uvrstiti u ostavinski našastar, sastavljen ob imovini preminule supruge, pa to i onda, ma da je suprug već po ženitbenoj pogodbi dužan miraz povratiti nasljednikom svoje žene, i ma da je miraz dan u gotovom novcu, dakle prošao u vlastnost supruga (§ 1227 o. g. z.).

Medju zaručnici E. G. i F. H. sklopljena je bila g. 1858 dana 23 veljače ženitbena pogodba, u kojoj medju drugim i ovo se odredjuje: „Ako E. G. preživi svoju suprugu, to bilo djece ili ne iz braka, svakako pripada njemu kao baština polovica miraza, što mu ga donese njegova supruga; druga polovica miraza dopasti će zakonske nasljednike njegove supruge.“

E. G. zaista vjenča F. H-u, te proživi s njom liepi broj godina u braku; 28. siečnja 1885 umre ona nenačiniv nikakove oporuke. Sad je trebalo u našastar uvrstiti i onu polovicu miraza pokojne supruge, koja je usljed ženitbene pogodbe imala zapasti zakonite njene nasljednike t. j. djecu njenu. Zastupnik nasljednika predloži, da se to neučini, jer da je spomenuta polovica miraza prema § 1227 o. g. z., pošto je miraz donesen u gotovom novcu, postala v l a s t n o š ć u supruga, u momentu dakle, kad je supruga umrla, nije ona polovica miraza sačinjavala imovinu njenu, s kojom bi ona bila vlastna razpolagati budi medju živimi budi za slučaj smrti; jer se prema § 97 car. pat. od 9. kolovoza 1854 (br. 208 d. z. l.) mora u inventar uvrstiti samo onaj pokretni i nepokretni imetak ostaviteljev, koji se u času smrti nalazio u njegovom posjedu; i jer se napokon ova polovica miraza ima nasljednikom predati ex contractu (ženitbena pogodba od 18. veljače 1858) a ne ex titulo hereditatis.

Prvi sud kao razpravna oblast odluči 14. lipnja 1885 br. 31251, da se polovica miraza ima uvrstiti u inventar i to s ovih r a z l o g a:

Usljed ženitb. pogodbe, sklopljene medju E. G. i ostaviteljicom F. G. rodjenom H., dao je na to obvezani otac zaručnice F. H. miraz svojoj kćeri, i u tu svrhu izbrojio zaručniku, a kašnjemu suprugu E. G. u gotovu 45.000 for., koja se svota opetovano nazivlje mirazom, što ga je s u p r u g a doniela svomu mužu; istina, d o k traje brak, pripada mužu, gledeć na opredieljenje i narav miraza, podpuna vlastnost na ovoj svoti gotova novca (§ 1227 o. g. z.); ali isto je tako nedvojbeno, da ima i supruga, i to dok živi, u nekih slučajevih, imenito ako se radi o dokinuću ženitbene zajednice, po zakonu i na temelju ženitbene pogodbe pravo na osiguranje i povratak miraza (§§ 1229, 1245, 1260, 1264 o. g. z.),

Digitized by Google

a pošto je pako ova umrla, te ju suprug preživio, usljed 4. točke ženitb. pogodbe pripada polovica miraza suprugu njenomu, a druga polovica zakonskim njezinim nasljednikom; uvaživ dakle, da je suprug samom pogodbom (§ 1229 o. g. z.) riešen dužnosti jednu polovicu miraza povratiti, pak je glede ove polovice svakako pravni razlog odpustu duga ženitbena pogodba a ne nasljedno pravo, a pošto je suprugu još za žive supruge predan miraz u gotovu: to netreba glede te polovice niti ostavinske razprave, a niti predaje u pravni posjed (§ 797 o. g. z.); nu glede druge polovice miraza, koja ima zapasti zakonske nasljednike, neosniva se titulus stečenja na pogodbi, nego na zakonskom nasljednom pravu, jer medju ostaviteljicom i nasljednici u obće nepostoji nikakova pogodba, a dotična ustanova ženitbene pogodbe, sklopljene medju supruzi G. ima jedino taj smisao, da će se glede druge polovice miraza, ako bi supruga prije umrla, postupati kako zakon odredjuje (§ 1229 o. g. z.), te je suprug dužan povratiti drugu polovicu miraza; a jer napokon ova točka pogodbe nesadržaje ugovorene, neopozive odredbe posliednje volje na korist zakonitih nasljednika, pa je i posve jasno, da je ostaviteljica bila v l a s t n a, gledajuć onu točku pogodbe, samostalno nepitajuć i netrebajuć nikakove privole supruga ili zakonitih nasljednika, razpolagati s ovom polovicom miraza na korist d r u g i h o s o b a za slučaj smrti; a napokon uvaživ, da se prema do sada rečenom tražbina supruge, dotično njene ostavine proti G., da povrati polovicu miraza, pokazuje kao imetak ostavinski (§ 531 o. g. z.), na koji imadu zakonski nasljednici samo kao po sudu priznati nasljednici pravo, i koja po tom, kako naredjuje § 797 o. g. z., podpada pod razpravu: zato se i mora tražbina proti E. G., da povrati polovicu miraza t. j. 22500 for. (cieli miraz 45000 for.) upisati svakako u inventar.

Proti ovoj odluci podnese zastupnik nasljednikâ utok, koji je bečki prizivni sud odlukom od 28. srpnja 1885 br. 12198 zabacio, a potvrdio odluku prvoga suda: jer da § 1218 o. g. z. označuje miraz imovinom, koja se daje mužu, da se postigne neka svrha, t. j. laglje podmiruju potrebe zajedničkoga bračnoga života, a § 1227 istoga zakonika naredjuje, da suprugu pripada uživanje te imovine dok traje zajednica ženitbena; ako se dakle o mirazu, danom u gotovom novcu, u ustupljenih tražbinah i potrošivih stvarih ustanovljuje, da prelazi u podpuno vlastničtvo supruga, to je iznimka od obćega pravila, koje obće pravilo opredieljeno je već naravlju označenih predmeta imovinskih, pa pošto je miraz takov, to on može pripasti ne samo nasljednikom (§ 1229 o. g. z.), nego kod razstave ili razpita i suprugi (§§ 1263, 1264, 1266 o. g. z.); njeno pravo na povratak nikada neutrnjuje, pa je po tom sasma opravdano, da se on potegne u ostavinu.

Digitized by Google

C. k. vrhovno sudište bečko odlukom od 15. rujna 1885 br. 10956 zabaci izvanredni previdni utok, podnesen proti riešenju druge molbe, jer mu manjka svaka podloga.

Kako valja postupati kod usmrtbe coupona privat. zadužnice, ako se izdatnik obveznice nije jošte očitovao, da li mu je coupon na izplatu praesentiran?

X. zamoli sud, da se amortiziraju njegovi izgubljeni kuponi obveznica južne željeznice. Usljed toga zapitaše najprije družtvo južne željeznice, jesu li mu isti couponi možda bili predani, da ih izplati. Na što ovo očitova, da nemože ništa izviestna o tih couponih priobćiti, jer mu u obće nisu još ni prispieli svi couponi na izplatu, te je likvidiranje u tečaju. Usljed ovakova izvješća uzkrati prvi sud usmrtbu, ali ju dozvoli viši sud s razloga, jer da su već odlukom od 8. srpnja i 22. kolovoza 1884. izdana predhodna riešenja amortizacionalna glede spomenutih coupona, ta su riešenja postala pravomoćnimi; definitivnoj amortizaciji moglo bi se na put stati jedino prijavom, da su couponi, o kojih se usmrtbi radi, već prije bili izplaćeni; ustanovljenje pako roka, do kojega bi valjalo tu prijavu podnieti, nebi stojalo u skladu sa ustanovami, koje uredjuju postupak usmrtbeni; a jer je napokon dužan obvezani (ovdje: družtvo južne željeznice) pobrinuti se, kako će nakon minuloga amortizacionalnoga roka odgovoriti na pitanje o vrednih papirih, koji se hoće amortizirati, a koji je odgovor nuždan, da se uzmogne amortizacija konačno izreći.

Najviši sud uvaživ previdni utok družtva južne željeznice preinači odluku druge, a potvrdi onu prve molbe, ali ujedno naloži prvomu sudu, da shodnim načinom urgira družtvo južne željeznice, neka jednom podnese zahtievano izvješće o couponih navedenih obveznica, a kad ovo prispie, da rieši molbu ob usmrtbi, a to sve s razloga, što se je već u početku, kad bje poveden usmrtbeni postupak, zapitalo bilo družtvo južne željeznice, da li spomenuti couponi dolaze u knjigah družtvenih kao neplaćeni, a dok nedodje o tom pouzdano izvješće, nemože se prosuditi, da li je zaista tu slučaj usmrtbe ili ne; do sada nije takovo izvješće prispielo, a nemože se tvrditi, da je krivo tomu družtvo južne željeznice.

Parnica na razstavu od stola i postelje; kada se imadu djeca preko sedam godina stara predati materi za tečaja ove parnice.

Žena digne tužbu na razstavu a thoro et mensa i traži da se njoj djeca predadu na odgoj. Obie niže molbe zadovoljiše ovomu potonjemu zahtjevu; nu najviši sud bečki riešenjem od 8. travnja 1885 br. 3985 dokine ovu odredbu i zapovjedi, da se djeca imadu s mjesta povratiti svomu otcu, jer ovomu kriepošću njegove otčinske vlasti pripada pravo odgoji-

Digitized by Google

vati djecu svoju za ono zvanje, koje se njemu (otcu) čini shodnim (§§ 147 i 148 ogz.); jer prema § 142 ogz., ako supruzi živu razstavljeni, a nisu se sporazumjeli, koji će od njih odgojivati djecu, treba odrediti, da dječake do navršene 4, a djevojke do navršene 7 godine njeguje i odgojiva majka, odakle sliedi, da se imadu djeca obojega spola i u slučaju razstave suprugâ, ako su navršila spomenutu u zakonu dobu, predati otcu, da ih odgojiva, izim da važni razlozi išću drugačiju odredbu; jer se odredba § 142 ogz. ima uporaviti i tečajem parnice sbog razstave od stola i postelje; jer su djeca već znatno prekoračila dobu od sedam god.; jer se iz povedenih izvida vidi, da otac nezlorabi otčinske vlasti svoje, da nezanemaruje dužnosti s ovom skopčanih, pače da je u svako doba brinuo se za uzdržavanje i uzgoj djece, pa neima zakonita razloga, da bude riešen prava, spojenih s otčinskom vlašću; istina, da je on kao trgov. agent raznimi poslovi zaokupljen, ali uz sve to on se neprestano brine za djecu svoju.

Pactum reservati dominii; ovaj valja, ma da je za kupovninu primljena sigurnost i ona (kupovnina) diono odplaćena.

Tvrdka A. prodade suprugom B. i C. parostroj za 1000 for., koju će cienu kupci izplatit u mjesečnih obrocih à 100 for., nu pod uvjetom, da dok kupci neizplate podpuno ciene, imade se držati, da im je parostroj tek posudjen. U izpravi sastavljenoj prije preuzeta stroja, to jest 15. siečnja 1884 obvezaše se B. C., „da će parostroj samo na posudu im po tvrdci A. predani u svih slučajevih označiti kao svojinu firme A., dok god neplate gore navedenu cienu od 1000 for. podpuno“, a izplata ove svote u mjesečnih obrocih bijaše zajamčena. Na koncu te izprave opet veli se: „Ako bismo propustili samo jedan obrok točno uplatit, bilo vam (tvrdki A.) prosto razpolagati s ovim strojem, pa vam već danas dajemo pravo, da možete stroj transferirati, a obroci uplaćeni imadu se smatrati odštetom za porabu.“ Kad je bio posao uglavljen, a kupci položili prvi obrok od 100 for., privoli ih prodavalac (tvrdka A.), da mu za ostatak kupovnine od 900 for. izdadu mjenica. Pošto je od ovih mjenica bilo izplaćeno 400 fr., padoše B. i C. u stečaj, na što zaišće tvrdka A., da obie stečajne mase (najme suprugâ B. i C.) priznadu njegovu vlastnost strojeva, upisanih u inventaru stečajnine, eventualno da joj izplate 500 for.

Prvi sud sudio je, da se ima prvomu dielu tužiteljevoga zahtjeva zadovoljiti, nu da ovaj (tužitelj) ima povratiti mjenice. Viši sud odbi zahtjev tvrdke A. posvema.

Razlozi: Tužeća firma pozivlje se na pismo sadanjih kridatara B. i C., na kojem takodjer temelji svoju tužbu. Ako možda ovo pismo nebi dosta razjasnilo, kakova je pogodba medju A. te B. i C. glede parostroja, navedena u pismu, uglavljena bila, svaku dvojbu podpuno odstranjuje očitovanje same tvrdke A. u repliki sadržano, i koje glasi onamo,

Digitized by Google

da je tvornica A. prodala suprugom B. i C. rečeni parostroj. Ako je pako A. prodala stroj suprugom B. i C, i kako sama priznaje, takodjer im ga predala, to su B. i C. usljed § 1053 o. g. z. stekli vlastnost ovoga stroja, pa ako si je A., kako tvrdi, pridržala vlastnost stroja za slučaj, da se nebi kupovnina plaćala prema dogovoru, neima to nikakove krieposti, jer kako veli § 1063 o. g. z., ako je stvar i na vjeru prodana, ipak postaje ona svojinom kupca. Kad dakle tvornica A. traži povratak stroja, treba taj zahtjev odbiti. K tomu valja još ovo naglasiti: A. sama priznaje, da je zahtjevala i dobila od kupaca mjenica za 900 for. t. j. koliko su još kupci dugovali na kupovnini; doduše A. tvrdi, da je mjenice ove primila samo radi osiguranja, nu dalje priznaje, da je upravo zahtjevala od kupca mjenice, da si medjutim pribavi novca. Tim je pako priznala, da je akcepte primala u ime plateža, jer ako veli, da je obećala (tvrdka A.) da će sama izplatit pojedine mjenice, ako budu kupci točno plaćali ustanovljene obroke, — ovo obećanje veoma bi malo kupcem koristilo, jer ako nebi A. mjenice odkupila, morali bi to bili svakako kupci B. C., ma da su i točno svoje obroke odplaćivali, jer bi oni i u tom slučaju ostali u obvezi naprama posjednikom njihovih mjenica. — Kad se odbije glavni zahtjev, pada i eventualni.

Najviši opet sud bečki riešenjem od 21. listopada 1885 br. 10019 dokinuv osudu druge uzpostavi onu prve molbe. Razlozi: Pošto tužiteljica nije prizvala proti osudi prvoga suda, kojom se samo dielomice zadovoljava tužbi, to se povodom njene previdne žalbe mora samo o tom odlučiti, bi li se imala osuda prvoga suda opet uzpostaviti ili ne. Osuda prvoga suda mora se uzpostaviti: jer u pismu stipulirano je, da tuženici dotično konkursuanti stiču vlastnost glede stroja, predbježno im samo na porabu predana, tek onda, pošto budu podpuno izplatili kupovninu od 1000 for. u mjesečnih obrocih po 100 for., pa ako bi zamudili obročno uplaćivanje, da tužiteljica ima pravo zahtievati povratak stroja, a medjutim plaćene obroke zadržati u ime naknade za porabu stroja; — ove stipulacije nesadržavaju ništa nedopustiva ili u sebi protuslovna, zato se moraju smatrati obveznimi za kontrahente. Dok stoji pako ova pogodba, nesmije se dopustiti, da su konkursuanti odmah čim su primili stroj, stekli i vlastnost glede njega i da je bio sklopljen kup na vjeru, kako je viši sudac tumačio ugovor medju strankami, jer to bi se protivilo utanačenoj pogodbi; po tom dakle nemože se ovaj razlog s uspjehom navesti proti zahtjevu, da se stroj povrati. Pošto konkursuanti nisu mogli uztvrditi, da su izplatili mjesečne obroke, odnosno da su platili više od 500 for., i pošto su priznali, da su zaostali u plaćanju obroka: to je tužiteljica A. vlastna tražiti povratak stroja i pridržati plaćene obroke. Pošto je tužiteljica očitovala, da se zadovoljava ako joj se izplati ostatak kupovnine od 500 for., to je dano na volju tuženim stečajinskim

Digitized by Google

masam, da se odluče za ovo ili ono, te pristav uz zahtjev tužiteljice odvrate od sebe štetu, koja bi za nje nastala. Tužiteljica izposlova doduše kašnje, da su joj tuženici izdali mjenica do 900 for. t. j. koliko je još bilo obroka uplatit, ona je jednu mjenicu od 200 for. zaista i utužila, na ročištu opredieljenom za izbor upravitelja stečajnine potvrdila je, da joj pripada mjenična tražbina od 579 for.; nu kako je jur prvi sudac iztaknuo, iz samoga prihvata mjenica nemože se zaključiti, da tu postoji novacija ukupnoga pravnoga posla; a k tomu tužiteljica je po sadržaju pogodbe ovlaštena, da zatraži povratak stroja, ako se nebi samo jedan obrok na vrieme platio; tužiteljica je prijaviv svoju tražbinu pridržala si svoje pravo vlastnosti; a napokon u osudi prvoga suda i onako se veli, da se tužbi zadovoljava pod uvjetom, da se stečajninam povrate mjenice, ili odpiše iznos od 500 for. *(Centralblatt.)*

Ako je zamoljena odgoda ročišta, pak do istog molitelju riešitba uručena nebude, valja mu pristupiti na ročište.

Odlukom kr. kotarskoga suda u Gračacu od 31. srpnja 1884 br. 1625 gr. naloženo je T. J., da imade tužitelju J. E. na temelju § 44 g. p. p. u ime troška za pristup na ročište platiti 15 for. 50 novč. u roku od 14 dana pod inakom ovrhom.

Proti ovoj odluci prizvao je tuženi, a kr. banski stol riešio je utok 14. siečnja 1885 br. 29618 ovako: Vidiv, da je tečajem parnice jur jednom odlukom utjecatelju doznanjeno, da se na nijednu njegovu molbu za odgodu ročišta u buduće obzira uzeti neće; vidiv, da je po tom sud prve molbe punim pravom odbiti mogao molbenicu tuženikovu de praes. 28. srpnja 1884 br. 1603 gr. za odgodu rošišta, odlukom od 11. srpnja i. g. br. 1470 gr. odredjena na dan 31. srpnja i. g.; vidiv, da je utjecatelju negledeć na dotičnu njegovu molbu br. 1603 gr. nadležalo, da dodje na odredjeno ročište ili da se zastupati dade po punomoćniku; i vidiv, da se po tom tuženiku svakako u krivnju upisati mora, da je protustranka uzalud pred sud došla, — obnašae je kr. banski stol napadnutu odluku uz odpućenje utoka temeljem §-a 44 gr. pp. potvrditi.

Utočni trošak ima utjecatelj sam nositi.

Priobćio F. Haladi.

Može li se prvenstvo založnog prava pobijati utokom u smislu §-a 567 gr. p. p.?

Hipotekarni vjerovnik A. nije pobijao već kod razprave o razdiobi kupovnine (§ 557 gpp.) prednost založnoga prava hipotekarnoga vjerovnika B., on je to učinio tek u utoku (§ 567 gpp.) proti odluci, kojom se u smislu §-a 566 gpp. obaviešćuju interesenti o resultatu dotične razdiobe time, da jim prosto stoji ugledati u diobni zapisnik.

Digitized by Google

Povodom toga utoka preinačila je II. molba napadnutu prvomolbenu odluku, dajuć mjesta spomenutomu prigovoru u meritornom pravcu."

Po § 22 ovršne novelle imade sud takove prigovore stavljene kod razprave o razdiobi kupovnine uputiti (budi aktivno, budi pasivno) na put gradjanske parnice.

Ta ustanova usvaja načelo „da valja preporno pravo prvenstva založnoga prava riešiti putem kontradiktornim, ne pak putem utoka".

Ako je dakle navedeno prvenstvo pobijano tek u utoku proti riešitbi zapisnika o razdiobi kupovnine, onda se imade utjecatelj ex eadem legis ratione po sudu II. molbe, na koji je taj utok upravljen, uputiti na put gradjanske parnice, dočim se nemože napadnuta riešitba zapisnika o razdiobi kupovnine u tom pravcu niti potvrditi, niti preinačiti, jer bi se inače glede prvenstva prejudiciralo dotičnoj parnici.

Razlika postoji samo u tom, da se imade u slučaju §-a 22 ovršne novelle gledom na obustavnu moć dotičnoga prigovora ustanoviti rok za podignuće tužbe, dočim se može u predležećem slučaju ta tužba podnieti dotle, dok nenastupi zastara prepornoga prava, jer prigovor učinjen tek u utoku proti riešitbi zapisnika o razdiobi kupovnine neima obustavne moći u smislu § 21 ovršne novelle.

S toga je valjalo taj prigovor stavljen u obliku utoka proti riešitbi zapisnika o razdiobi kupovnine odputiti te utjecatelja uputiti na put gradjanske parnice, neupuščajuć se u meritorno riešenje razdiobe kupovnine u pogledu pobijanoga prvenstva niti potvrdom, niti preinakom napadnute odluke (§ 566 gpp.) *X.*

Da li odgovara sututor za nevaljanu upravu pupilove imovine?

Punoljetni B., nasljednik M-ov., podigne tužbu proti bivšemu sututoru svomu zahtievajuć, da mu nadoknadi iznos kamata jedne glavnice, koji je iznos kamatni zastarom bio propao. Prvi sud odbio je tužbu, drugi joj zadovoljio; a treći opet, c. kr. vrhovni sud bečki riešenjem od 22. listopada 1884 br. 11.443 odbi tužbu dotično potvrdi osudu prvoga suda.

Razlozi: Sututor ima promicati boljak malodobnika (§§ 212 i 213 o. g. z.), zato će svjetovati tutoricu, ako opazi znatnije nedostatke nastojat će da se uklone, ili će to sudu prijaviti i napokon intervenirati kod molba, koje se odnose na onakove poslove, koje mora odobriti sud. Ove dužnosti sututora protežu se samo na osobu malodobnika i na cielokupnost imovine, a ne i na upravu imovine, ako uprava nije naročito sututoru naložena; ovo se vidi iz § 214 o. g. z., koji veli, da je potreban poseban nalog, kojim se sututoru daju i šire dužnosti kuratora. Takova pako posebna odredba nije izdana u ovom slučaju, uprava dakle imovine pripadaše materi i tutorici (§ 205 o. g. z.) A pošto je tomu tako, ne-

Digitized by Google

može se gore označena dužnost sututora tako razširiti, da je dužan nadzirati tutoricu, da li i kako utjeruje kamate od glavnica malodobnika, pak da proti dužniku, koji nebi točno plaćao, sàm postupa ili da prijavi sudu. Ako se na dalje uvaži, da se nevidi niti nigdje nespominje, da je tutorica i ujedno upraviteljica imovine tražila od tuženika savjeta ili podpore; ako se promotri, da tuženik tim što je ipak dužnike sjetio da treba platit kamate, nije preuzeo nikakove dalnje obveze do one, koju mu zakon nalaže: to se tuženik nemože smatrati odgovornim za gubitak zastarjelih kamata.

Pravo vlastnosti nepokretnine stiče se uknjižbom, ma da je ista nekretnina ali izvanknjižno bila već trećemu prodana i predana. Da li je novi stecatelj znao da je stvar bila prodana, nije nimalo odlučno.

Tužitelj digne tužbu, da se prizna njegovo pravo vlastnosti i da mu se ustupi posjed stvari. Prvi je sud ovu tužbu odbacio, drugi i treći joj zadovoljiše, ovaj potonji riešenjem od 25. rujna 1884 br. 10.051 sa sliedećih razloga:

Priznaje se, dakle je dokazano, da je tužitelj kupio parcele X i Y livade od C-a, koji je bio upisan kao vlastnik ovih parcela u gruntovnici; da je tužitelj na temelju kupovno-prodajne pogodbe od 17. travnja 1883 dao obie one parcele u gruntovnici upisati na svoje ime k svomu ostalomu posjedu. Ovim je pako prema §§ 380, 425 i 431 o. g. z. dokazana vlastnost tužitelja glede ovih parcela. A kad se steče vlastnost kakove stvari stiču se i s njom skopčana prava. A k ovim pravom spada i ono u § 366 o. g. z. navedeno, da je vlastnik stvari vlastan tužbom o vlastnosti zahtievati od svakoga držaoca koji mu neda njegove stvari, da ju preda. Tuženik doduše prigovara, da je on na temelju zamienbene pogodbe, sklopljene sa prijašnjim vlastnikom parcela po tužitelju kupljenih, došao u fizični posjed istih parcela, da je sadanji tužitelj to sve znao, da je dakle radio mala fide. Nu taj prigovor pravno neima važnosti. Po § 440 o. g. z pripada nepokretna stvar, koju je vlastnik prepustio dvim različitim osobam, onoj koja je prije zaiskala uknjižbu. Došav u fizični posjed parcela X i Y tuženik nije tim postao vlastnikom njihovim, jer po § 431 o. g. z. mora se radi prenosa vlastnosti nepokretnih stvari posao stečenja upisati u javne knjige. Ako bi se dakle i uzelo, da je medju tuženikom i prijašnjim vlastnikom C. sklopljena zamienbena perfektna pogodba, to tuženiku pripada samo osobni zahtjev proti C-u, da mu ima ovaj prepustiti vlastnost zamienjenih parcela. Da li je sadanji tužitelj znao za ovu osobnu obvezu C-a prama tuženiku ili ne, to je juristički irrelevantno. Ali nikako, bilo ovako il onako, nemože se odatlje izvoditi mala fides tužitelja. Dok je prijašnja zamiena utemeljivala samo pravni titul i dok prodana stvar prije gruntovnoga

*

Digitized by Google

svoga prenosa dolazi u gruntovnici kao vlastnost prodavaoca, dotle neda se govoriti o nepoštenom gruntovnom posjedu kupca, ma da je i znao za prijašnju promjenu, ali je ipak upis parcela na svoje ime izposlovao. Ako tuženik misli, da je prodajom parcela X i Y u svojih osobnih zahtjevih, što mu pripadaju naproti C-u, povredjen, neka se glede toga obrati na C-a, ali u nijednom slučaju neodgovara njemu tužitelj kao gruntovni i pravi vlastnik.

Nije dozvoljen preboj (compensatio) medju tražbinom alimentacije i tražbinom pripadajućom proti ovlašteniku na alimentaciju.

Prvi sud zadovolji molbi ovršnoj, drugi i treći odbiše ju i to s razloga, što tražbina ovrhovoditelja i tražbina, koje se ovršno uručenje traži, nisu istovrstne, jer ova tražbina tiče se uzdržavanja, što ga mora ovrhovoditelj na temelju osude davati recurentici, svojoj kćeri, dakle ta dužnost njegova osniva se na zakonskoj obvezi, kojoj se može zadovoljiti jedino tim, ako se zaista ono daje, što se davati mora; a nije se narav ove tražbine u ničem promienila tim, što je ovrhovoditelj obsudjen, da daje uzdržavanje u novcu; s razloga nadalje, što medju obima tražbinama nemože biti preboja (compensatio), dužnost dakle uzdržavanja nebi utrnula ovršnim uručenjem; po tom je i cieli zahtjev neopravdan.

(Rješitba najvišega suda bečkoga od 23. rujna 1884 br. 10918.)

Javni bilježnik kao sudb. povjerenik nije kompetentan saslušavati svjedoke ob ustmenoj oporuci. — Pred javnim bilježnikom učinjeno nasliedno očitovanje ima sud primiti.

Javnomu bilježniku N. bijaše povjereno, da obavi poslove ostavinske iza L.; on je tom prilikom preslušao i svjedoke ustmene oporuke ostaviteljeve, zapisnik o tom sastavljeni proglasio kao oporuku te nasliedno očitovanje nasliednika u zapisnik primio. Niži sudovi izrekoše, da se spisi vraćaju natrag, jer je javni bilježnik prekoračio granicu svoje nadležnosti. Nu najviši sud odluči, da nasljedno očitovanje sud mora primiti. Nasljedno bo očitovanje providjeno je potrebštinami §§ 797 i 800 o. g. z. te § 121 car. pat. od 9. kolovoza 1854 (d. z. l. br. 208), mora dakle sud prema odredbi § 122 istoga patenta primiti ono očitovanje neobziruć se, da li je spomenuta ustmena oporuka proglašena prema propisom. Nu saslušavati svjedoke ustmene naredbe posliednje volje može samo razpravni sud, nipošto pako sudbeni povjerenik, tako nalažu §§ 42 i 65 car. pat. od 9. kolovoza 1854; zato po javnom bilježniku N. kao sudbenom povjereniku zapisnički preduzeto saslušanje svjedoka ustmene naredbe posliednje volje netreba sud povratit, ono može biti kao primjetba (notica) na porabu razpravnoga suda, da uzmogne dalnje potrebne odredbe zakonske preduzeti, radi česa se i ovaj zapisnik, kao god i zapis-

Digitized by Google

nik po bilježniku N. sastavljen o proglašenju očitovanja ovih svjedoka protive propisom §§ 61 i 75 spomenutoga car. patenta, te ih sud nemože prihvatiti. *(Centralblatt.)*

B. Mjenbeno i trgovačko.

Miraz kćeri nabavljen prihvatom mjenice; može li se ova pobijati kao nevaljana, jer nije sastavljen bilježnički spis?

Prvi sud sudio je, da se platežni nalog mora bezuvjetno uzdržati u krieposti; viši sud odluči opet, da to uzdržanje ostaje ovisnim o tom, da tužena nepoloži odlučne prisege: „istina je, da utužena mjenična svota od 50 for. sačinjava jedan dio miraza, što ga je tuženica zajedno sa svojim suprugom A. kao svojoj kćeri zajamčila".

Razlozi: Tužena prigovara platežnomu nalogu veleć, da mjen. svota od 50 for. čini jedan dio miraza, što ga je ona zajedno sa svojim suprugom tužiteljici kao svojoj kćeri obećala, dosliedno trebalo je, kako naredjuje § 1 zakona od 25. srpnja 1871, sastaviti o tom bilježnički spis, takov pako u ovom slučaju nije sastavljen, tužena nije po tom dužna ni platit, a to tim manje, što je miraz obećala jedino zajedno sa svojim suprugom, zajedno dakle morali bi se oba pozvati da plate; jer inače, ako bi se uzelo da valja mjenica, morala bi ona sve iz svoga namiriti, a na to nije se obvezala. Da se dokažu ove tvrdnje navrati tuženica težiteljici negativnu uzvrativu odlučnu prisegu, koju je tužiteljica u odgovoru izrikom uzvratila, s toga moralo se je suditi na odlučnu prisegu, jer se tim hoće dokazati pogodba, sbivša se prije prihvata mjenice, pa je na to tuženica posve ovlaštena bila po čl. 81 austr. mj. z. (§ 91 hrv. ug. mj. z.) Ako najme dokaže tužena, da je mjenica izdana jedino da se namakne miraz, tad je opravdan prigovor njezin, da je za to trebalo izdati spis u formi bilježničkoga akta, pa da ona nije dužna platit utužene mjenice a to tim većma, što zakon odredjuje, da valjanost ženitbene pogodbe zavisi o sastavljanju takova spisa bez razlike, da li je onaj tko daje miraz, bio dužan dati ga ili ne.

Najviši sud riešitbom od 1. veljače 1882 br. 846 potvrdi osudu prvoga suda sa sliedećih razloga:

Tuženica prigovara: utužena mjenica jest miraz, što su ga ona i njezin suprug zajednički obećali svojoj kćeri, sadanjoj tužiteljici, pa da je za valjanost ovoga obećanja, pošto nebje odmah predan miraz, nuždno bilo sastaviti bilježnički spis — u smislu § 1 zak. od 25. srpnja 1871. Nu taj prigovor nemože se uvažiti, jer svota od 50 for., ma da i je bila u nakani da se sklopi brak, kćeri obećana, nesačinjava ipak miraza u smislu § 1218 o. g. z., jer po ovoj ustanovi mirazom je onakova imovina, koju daje ili obećaje supruga ili mjesto nje tko treći suprugu, da

Digitized by Google

se laglje podmiruje trošak skopčan sa bračnom zajednicom; zato se zakon onaj nemože uporaviti na nazočni preporni slučaj. Ako pako nije temeljit prigovor tuženičin, tad mora ona bezuvjetno zadovoljiti obvezi, potičućoj iz čl. 23 mj. z. (§ 23 hrv. ug. mj. z.), a pošto se to isto izriče u osudi prvoga suda, valja tu osudu potvrditi.

Prosvjed nije potreban, ako su držaoc mjenice (remitent) i domiciliat jedna te ista osoba.

Prvi sud nije dozvolio tužitelju naknadu parbenoga troška, tako niti prizivni sud, ovaj potonji s r a z l o g a, jer da u slučaju, kad je mjenica kod izdatnika i remitenta domicilirana u tu svrhu, da trasat kod njega plati, pa je domiciliat za vrieme dospietka bio mjen. vjerovnik, to da se uzdrži pravo mjenb. proti prihvatniku, nije trebalo nikakova protesta, nemože mu se s toga niti odpadajući trošak nametnuti.

Izvanredni previdni utok zabaci c. kr. vrhovno sudište bečko riešenjem od 2. rujna 1885 br. 10.274, pošto odluke nižih sudova nisu proti zakonu te nametne odvjetniku tužiteljevu 10 for. globe.*

Kad se podpisuje registrirana firma, nije slobodno ovo ili ono prikratiti u podpisu; tko to ipak čini, odgovara sam za posljedice (čl. 15 i 19 njem. trg. z.; §§ 10 i 16 hrv. ug. trg. z.)

Firma H. B. i sinovi (B. je za oznaku obiteljskoga imena) tuži sudu nasljednike Marije E i traži da joj plate 800 for. Tuženici zaišću da tužitelji polože u ime osiguranja parb. troška 100 for. ili da se zakunu da su siromasi. Tužitelji uzprotiviše se tomu s razloga, jer da je Salamon B. chef tužeće firme, vlastnik kuće u P., što dokazuje gruntovnica, da je po tom tužitelj dovoljno poznat kao imućna osoba u pokrajini. Tuženici porekoše, da postoji tvrdka H. B. i sinovi, jer takova nedolazi upisana u trgov. registru, a po tom niti nemože biti Salamon B. chef i javni ortak te firme. Tužitelji, dotično Salamon B. prizna naročito, da je on sutužitelj te predloži odluku bečkoga trgov. suda, kojom dokazuje, da je on kao sutužitelj javni ortak firme Herman B. i sinovi; tužitelji porekoše, kao da nedolaze u trgov. registru firma H. B. i sinovi ili Herman B. i sinovi, jer da je „Herman B. i sinovi“ isto što i „H. B. i sinovi“.

Prvi sud odbaci zahtjev tuženika glede cautio actoris te ih osudi da plate trošak ovoga incidentnoga prepora s r a z l o g a, što je javni ortak tužeće firme, g. Salamon B., vlastnik kuće u P., poznat u pokrajini kao

* Njem. judikatura dosljedno priznaje, da je potreban prosvjed i onda, ako je posjednik mjenice ujedno i domiciliat. — § 44 alinea 2 hrv. ug. mj. z. naročito odredjuje, da na obranu tražbine proti prihvatniku nije prosvjed potreban ni onda, kad je obitavaoc podjedno posjednik mjenice.

Digitized by Google

dosta imućan čovjek; jer se nemože smatrati osnovanim prigovor, da tužeća firma nije protokolirana pošto je dokazano, da je u trgov. registru upisana tvrdka „Herman B. i sinovi“, a tuženici nisu porekli identičnost ove firme sa tužećom firmom „H. B. i sinovi“.

Tuženici podnesoše utok proti ovoj odluci, a prizivni sud uvaživ ga promjeni odluku te odsudi tužeću firmu „H. B. i sinovi“, da nadoknadi parbeni trošak obijuh molba.

Razlozi: Tužeća tvrdka označuje se tako na rubrumu kao i u podpisu tužbe te na punomoći, izdanoj odvjetniku, kao tvrdka „H. B. i sinovi“. Tuženici porekoše da su tužitelji kao imućni ljudi dovoljno poznati u pokrajini, u kojoj se ima parnica voditi; porekoše, da je u trg. registru bečkoga trgov. suda takova firma protokolirana i da je Salamon B. javni ortak te firme. Tužitelj nije uspio dokazivajuć protivno, jer odluka bečkoga trgov. suda od 5. siečnja 1883 broj 208.841 proteže se na firmu Herman B. i sinovi, a vidi se iz nje i to, da je Salamon B., javni ortak te firme. Po čl. 15 i 17 njem. trg. z. razumieva se pod firmom ime, pod kojim javno trg. družtvo tjera svoj posao i podpisuje sva pisma, a čl. 19, 20, 25 njem. trg. zak. (§§ 16, 17 i 19 hrv. ug. trg. zak.) pokazuju, kakova se važnost daje točnijem označenju firme, kojim se ova razlikuje od drugih oznaka. Usljed toga nemože nosioc firme po svojoj volji ime prikraćivati. Napokon je svejedno, jesu li tuženici specialno porekli ili ne okolnost, da je firma H. B. i sinovi jedno te isto sa „Herman B. i sinovi“; da je razlika, to sliedi već po sebi iz same oznake. A pošto bi tuženici u slučaju, da tužitelj izgubi parnicu i bude odsudjen platit parbeni trošak, mogli postupati sbog naplate troška jedino proti H. B. i sinovi, ne pako proti Hermanu B. i sinovi, to je zahtjev tuženika posve opravdan.

Najviši sud riešenjem od 9. lipnja 1885 br. 6846 odbaci previdni utok tvrdke H. B. i sinovi, potvrdi odluku prizivnoga suda, pošto je prema stanju stvari i prema zakonu valjano obrazložena; jer ako se utjecatelji podnašajuć svoju tužbu nisu doslovce služili firmom onako, kako je upisana u trg. registru, odgovaraju sami za posljedice, koje odatlje nastaju.

C. Kazneno.

Krivotvorenje nota banke Englezke treba kazniti po § 106 k. z.

Zemaljski sud u Beču obsudi Johna Colemena sbog zločinstva udioničtvovanja kod krivotvorenja javnih vjerovnih papira po §§ 106 i 109 k. z. Proti osudi podnese obsudjeni žalbu ništovnu, koju je c. k. kasacionalno sudište riešitbom od 25. travnja 1885 br. 2813 zabacilo.

Digitized by Google

Razlozi: Podnešena žalba ništovna ima se proglasiti neovlaštenom, u koliko je naperena proti tomu, što je prvi sud jestno odgovorio na prvo pitanje: da li se imadu note banke englezke držati za papirni novac. Sud pozva se pri tom na to, da je stvar notorna, obće poznata, da su one note papirni novac, a kazivanje činovnika bankinoga, koji je označio zakonske temelje za prosudjenje svojstva tih nota da služe kao papirni novac, sud je uvažio samo kao podupirajući moment, pa zato niti se nemože pitati u postupku ništovnom, je li ovaj svjedok sposoban dati potrebne ubaviesti ili ne. Osuda mogla bi se napadati u onom pravcu, kakov žalba ništovna označuje, samo onda, kad bi se moglo reći, da je pozivanje na notornost pravna bludnja. Nu gledeć na položaj, što ga banka englezka zauzimlje u svjetskom prometu, valja priznati, da je posve dobro i shodno, ako se uzme, da je najvažnija funkcija notâ, izdavanih po ovoj banki, obćenito poznata, i da ju netreba dokazivati napose. Ako se pako znade, da note ove vrede kao novac, tada neima dvojbe, da im pripada svojstvo javnih vjerov. papira, pa da kao takovi mogu biti predmetom uporave § 106 k. z. Ako se sravne ustanove zakona o zločinstvu krivotvorenja kov. novca s onimi o zločinstvu krivotvorenja javnih vjeresijskih papira, vidi se, da se za svrhe kazn. zakona uvažuju tako kov. novac kao i papirni novac kao sredstva obćega prometa. Obziruć se na medjunarodnu važnost ovoga sredstva prometa nije za kazneno-pravnu stranu krivotvorenja odlučno, koja je država preduzela onaj akt zakonotvorni, koji podieljuje pjenezu, dotično noti zastupajućoj pjenez, svojstvo i vrednost novca. Pošto tako kovani pjenez kao i nota mogu samo na temelju odredbe državne vlasti služiti kao novac, zato je i za uporavu kaz. zakona posve nevažno, tko izdaje državom priznati pjenez ili notu.

Slovo §§ 106 i 118 k. z. govori jasno, da austr. kazn. zak. prosudjivajuć krivotvorenje novca nerazlikuje domaći od tudjega novca. Odatlje se vidi i to, da novčanim kartelom od 12. listopada 1853 (d. z. l. br. 208 prilog IV), na koji se pozivlje branitba, nije u Austriji uvedeno novo pravno pravilo, onaj je ugovor mogao imati jedino tu svrhu, da načelu u Austriji priznatomu pozivom na reciprocitet, osigura uporavu u inozemstvu. S toga nemogu se iz onoga ugovora izvoditi posljedice glede tumačenja § 108 k. z.

Branitba je kušala, ali nepravom, iz onoga kako se rabi rieč „javni“ u § 106 k. z., pa iz okolnosti, da se u drugoj alineji § 106 k. z. note tuzemne ceduljne banke napose spominju, kušala je daklje odavlje izvesti, da se prva alinea § 106 k. z. neda uporaviti na inostrani papirni novac, koji neizdaje država, a tim je nešto uztvrdila, što očevidno protuslovi jasno izraženomu načelnomu karakteru ove ustanove kaznene.

Digitized by Google

Rieč „javni", ako se odnosi na uredbe obćega prometa, neznači isto što i rieč „državni", to pokazuje i obći način govorenja, uz koji pristaje napose i redakcija druge alineje § 106 k. z., koja govori o javnih vjeresijskih zavodih, koji nedvojbeno nisu državni. Osim toga nevalja zaboraviti, da se u prvoj alineji § 106 k. z. spominje ingerencija državne uprave samo u koliko se tiče izdanja zadužnica, u koje se ulažu kapitali, ali se nespominje u koliko se tiče emitiranja papirna novca. K tomu valja još iztakuti, da kao primjer navedena jedna vrst državn. papirnoga novca, koja se navodi u kaz. z. od g. 1803, bijaše izpuštena, kad je g. 1852 ovaj zakon revidiran.

Iz svega, što je do sada navedeno, mora se zaključiti, da se prva alinea § 106 k. z. ima uporaviti i na onaj papirni novac, koji neizdaje država. Ako se u drugoj alineji istoga § 106 k. z. naposo spominju note povlast. narodne banke austrijske, koje bijahu već § 47 patenta od 15. srpnja 1817 (sbirka pravos. zak. br. 1347) posve equiparirane drž. papirnomu novcu, može to imat smisao samo deklaratorni nipošto pako dispositivni. Da se nije kod redigiranja druge alineje § 106 k. z. muče prešlo preko nota ove domaće banke, valja razlog tražiti tamo, jer se je činilo shodnim i umjestnim, da se dionice i zadužnice ove banke promieniv § 48 rečenoga patenta, koji je paragraf krivotvorenju ovih papira prietio onakovom kazni, kakovom se imadjaše kazniti krivotvorenje javnih izprava, posvema equipariraju javnim vjeresijskim papirom.

Ako se dakle veli, da su note izdavane povlašt. narod. bankom posvema jednake javnim vjeresijskim papirom, to nije drugo nego ono neriedko opetovanje, koje dolazi u više zakona ob obnovi bankovnoga privilegija i ob ovlasti na izdavanje novih državnih papira (n. p. patenti od 20. lipnja 1811 i od 7. svibnja 1813); nu ta opetovanja neovlaštuju misliti ili držati, da se tim izreklo nešto načelnim ustanovam prve alineje § 106 k. z. protivna.

Žalba ništovna nije dakle opravdana. *(G.-Ztg.)*

Praktičan slučaj za pojam „in flagranti".

Dne 17. lipnja 1885. obdržavana bijaše kod kr. sudbenoga stola u P. glavna razprava proti Gjuri R. radi zločinstva ubojstva, pa je na istoj proti svjedoku Miči V. na predlog javnog tužitelja, u smislu §. 274 k. p. izrečena sliedeća osuda: Mičo V. kriv je tim, sto je 17. lipnja 1885 na glavnoj razpravi proti Gjuri R. pred sudom pod prisegom položio krivo svjedočanstvo sadržaja, da 7. siečnja 1885 u Jablancu, kad je Stevan S. težku ozliedu zadobio, od koje je umro i umrieti morao, nije ozliedjenik rekao „ubi me Gjuro R." nego „ubi me Gjurica", — a tim je Mičo V. himbenim predstavljanjem nastojao zavesti sud u bludnju, da izrekne krivu osudu, kojom bi država u vršenju pravde štetu

Digitized by Google

pretrpiti imala, pa je tim počinio zločinstvo prevare položenjem krive prisege, označeno u §§. 197, 199 slovo a) k. z., pa se toga radi osudjuje itd.

Povodom žalbe ništovne Miče V. ukinuo je kr. hrvatsko-slavonsko-dalmatinski stol sedmorice rješitbom od 5. prosinca 1885. br. 3161 osudu prvoga suda po §. 303. k. p. i odredio obnovu kaznenog postupka na korist Miče V. sa sliedećih razlogâ:

Glede osude izrečene proti Miči V. valja iztaknuti, da je sud prve molbe prekoračio ovlast, koju mu za slučaj položena kriva svjedočanstva podieljuje §. 273 k. p.

Ako je postupajući sud scienio, da postoji povod za postupak proti Miči V. radi kriva svjedočanstva, imao se je ograničiti na odredbe predvidjene u §. 273 k. p., ali nije bio vlastan odmah izreći osudu po §. 274 k. p., jer §. 273 k. p. prikazuje se kao iznimka od obćenite ustanove §. 274 k. p.; s toga se ima osuda prvoga suda po §. 303. k. p. ukinuti i odrediti obnova kaznenoga postupka na korist navedenoga obtuženika. *Priobćio Josip Galjer.*

Na §. 98 sl a i 496 kz.

Osudom kr. sudbenoga stola u P. od 8. lipnja 1885 br. 1993 osudjene su E. V. i K. V., što su dne 19. siečnja t. g. u sobi prve J. V. podvorkinju prve u K. iznenada pograbile, te silom ledjimice bacile na krevet, i na istom tako dugo držale i zlostavljale, dok joj nije prva odrezala lievi perčin, dug 32 i debeo 8 centimetara, te tako njoj u istinu naniele nasilje i primorale ju, da je morala trpiti, da njen perčin odrežu, radi zloč. javnoga nasilja 12. slučaja u § 98 sl. a kz., na težku tamnicu od 6 nedeljâ.

Povodom ništovne žalbe osudjenih izrekao je kr. stol sedmorice osudom od 21. studenoga 1885 br. 2670, da su obtužene E. V. i K. V. krive prekršaja proti sigurnosti poštenja, označena u § 496 kz., radi česa se osudjuju po istom §, prvoj kaznenoj stavci na kazan zatvora od četrnaest dana.

Razlozi: Da su obtužene E. V. i K. V. počinile čin, koj se njim u predležećoj kaznenoj parnici u grieh upisuje, smatra prvi sud dokazanim na temelju razloga, navedenih u napadnutoj osudi prvosudnoj pod točkami 1 do 9, koji razlozi osude prvosudne niti su očito neosnovani, niti inače ništetni po točki 5 §-a 277 k. p. Javna obtužba a i prvi sud nazrievaju u tom činu učin zločinstva javnog nasilja XII slučaja prema § 98 sl. a. kz. — No učin zloč. javnoga nasilja u smislu navedene ustanove zakona predleži samo onda, kad je djelotvorna sila nanešena kojoj osobi, odnosno neposredno po naravi stvari kroz tu silu prouzročeno trpljenje, sredstvo, da se dotična osoba prisili na drugo,

Digitized by Google

dalnje kakovo trpljenje, čin ili propust, pošto bi inače svaka djelotvorna zlostava koje osobe već po sebi padala pod udar §-a 98 sl. a) kz.

Buduć je pak u nazočnom slučaju nanešena po obtuženicah J. V. sila sastojala jedino u tom, da su joj silom odrezale perčin t. j. dok ju je jedna držala, da joj je druga odrezala perčin, a trpljenje J. V. li u trpljenju na taj način izvedenog rezanja kose sastojalo; pa buduć da od nikud neproizlazi, te da neuzimlje ni javna obtužba ni osuda prvosudna, da se je J. V. tom silom, odnosno toj sili odgovarajućim trpljenjem kao sredstvom ma na kakovo ino trpljenje, čin ili propust primorati htjelo, to u nazočnom slučaju nepredleži učin zloč. javnog nasilja XII. slučaja, označenog u § 98 sl. a) kz.

Nasuprot tomu stiču se u činu obtuženica — u pomanjkanju uvjeta za težju kvalifikaciju upitne zlostave, te obzirom na po spisih i obrazloženju prvosudne osude očitu i jedinu nakanu obtuženicah, da povriedjenu J. V. odrezanjem perčina u javnosti pogrde i osramote, kako jim je to i za rukom pošlo, — samo kriterija prekršaja proti sigurnosti poštenja u smislu § 496 kz.

U tom stanju stvari valja osudu prvosudnu po § 303 kp. ureda radi ukinuti, te uz odriešenje obtuženicâ od obtužbe podignute proti njim po javnom tužitelju, na temelju zahtjeva oštećenice J. V. kao privatne tužiteljice, da se E. V. i K. V. radi predležećeg na njenu štetu izvedenog čina sudbeno kazne, suditi onako, kako je to izraženo u dispozitivnom dielu vrhovne ove osude.

Kod odmjerenja kazni po prvoj kaznenoj stavci § 496 uvaženo je kao olahkotno kod obih obtuženica njihova dosadanja sudbena neporočnost, kod E. V. silovito ganuće srdca, kod K. W. zavedenje; nasuprot kao okolnost otegotna kod obih obtuženica, što je činom njihovim, — izvedenim usljed po spisih ničim neopravdane sumnje, da oštećena stoji u nedopuštenom ljubovnom odnošaju sa suprugom obtužene E. V., nanešena velika sramota osobi, koja je po predležećoj svjedočbi poglavarstvenoj i vlastitom priznanju E. V. svedjer dobrog ponašanja bila.

V. Šmit.

Dalmatinski rondari nesmiju primati darova u službi (§ 104 k. z.)

Zemaljski sud u Zadru osudi Vasilja C, Maksima S., Marka P. i Stevana K. radi zločinstva u § 104 k. z. navedenoga. Obsudjeni podnesu žalbu ništovnu proti osudi navodeć, da reglement izdani za rondare od 24. studenoga 1845 govori uvjek samo o vodji rondara, da ovaj i rondari po § 21 istoga reglementa mogu iskati redovite i vanredne nagrade, kakove se već za službe iste vrsti davaju. Takov je postao običaj, a običajem je i to, da rondar dobije nagradu za premetačinu, u kući preduzetu radi kradje.

Digitized by Google

Žalba je zabačena riešenjem c. kr. kasacionalnoga sudišta od 5. prosinca 1884 br. 10.196.

Razlozi: Žalba ništovna upire se: 1. na § 281 toč. 9. a. aust. k. p. (§ 277 toč. 9. a. hrv. k. p.) tvrdeć, da inkriminirano djelo nesadržaje u sebi obilježja delikta § 104 k. z., jer rondari nisu nikakovi činovnici; 2. na § 281 toč. 9. b. k. p. (§ 277 toč. 9. sl. b. hrv. k. p.), jer nije uvažena faktična bludnja, koja dokida kaznjivost.

Ad 1. Rondari osim drugih dužnosti vrše takodjer službu policajnu, što se izrikom odredjuje u § 1 vladine naredbe od 24. studenoga 1845 broj 20.863. Oni se dakle moraju smatrati činovnicima u smislu § 101 k. z., pa je glede toga posvema nevažno, da li su zaprisegnuti ili ne. Ako spomenuta vladina naredba na raznih mjestih govori samo o zapovjedniku rondara (caporondaro), to biva zato, jer se na onih mjestih opredieljuju prava i dužnosti njegove; ali odatlje neda se izvoditi, kao da ostalim rondarom nije povjerena policajna služba.

Ad 2. U obrazlaganju žalbe ništovne tvrdi se, da se djelo ono neima kazniti, jer da je već stari običaj, da se rondarom dade kakova nagrada, i jer je u ovom slučaju oblast pristala na to, da se u ime nagrade dade ovca. Nu netreba valjda potanje obrazlagati, da običaj, da kod pretraživanja kuća dobiješ neku naplatu, nagradu, može biti okolnosti olahkoćujućom, ali nipošto moment, koji bi izključivao kaznjivost. Isto tako bilo bi posve neodlučno, da je poglavarstvo občine Novigrad ovlastilo okrivljenike, da pridrže dobivenu ovcu; nu kad bi bila istina, da je poglavarstvo tako učinilo, to je ova privola njegova svakako nadošla istom nakon izvedena djela, a ovo odobrenje nebi kadro bilo dokinuti ili izbrisati čina, da su rondari primili dar u svrhu, da nevrše svoje dužnosti.

KNJIŽEVNOST.

Zakon od 3. listopada 1876 o mjestnih sudovih i postupku prednjimi, s kasnijimi zakoni, koji ga popunjuju ili preinačuju i sa svimi nanj odnosećimi se naredbami. — Zagreb. Naklada sveučilištne knjižare Franje Župana (Albrecht i Fiedler). 1885. — Str. 142.

Ova će knjiga obradovati svakoga, kojemu je posla sa mjestnimi sudovi, imenito same mjestne sudce, jer sadržaje ne samo zakon od 3. listopada 1876, nego i sve kasnije zakone, kojimi se ili popunjuje ili preinačuje zakon o mjestnih sudovih, kao što su: zakon od 6. travnja 1881, kojim se preinačuju, odnosno nadopunjuju ustanove §§ 6 i 61 zakona od 3. listopada 1876 o mjestnih sudovih; zakon od 11. lipnja 1882, kojim se preinačuje, odnosno nadopunjuje ustanova § 24 zakona od 3. listopada 1876 o mjestnih sudovih. Osim zakona sadržaje ova sbirka „Naputak za uredovanje mjestnih sudova od 23. ožujka 1877“ kao i sve naredbe, koje se odnose na ovaj zakon. Kod svakoga § zakona na-

Digitized by Google

vodi se onaj § naputka ili naredbe, koji se nanj odnosi, priobćuju se motivi zakona, cieli zakon od 18. siečnja 1883 o stegah ovršnoga prava kod ovrha radi novčanih tražbina. Sve ovo izpunjuje po prilici prvu polovicu knjige, u velikoj osmini tiskane; u drugoj polovici nalazi sa „Dodatak", u kojem će čitatelj naći opet propise „o karnostnoj odgovornosti osoblja mjestnih sudova"; „o poslovnih izkazih", „propise o biljegovini i skrižaljke o biljegovnih pristojbah"; zatim „obrazci od I do XVI"; pregled mjestnih sudova kralj. Hrvatske i Slavonije 1. listopada 1885; propise, izdane za kr. kot. sudove, koji se tiču tako uredovanja tih sudova kao i sudova mjestnih; našastnik vrlo i potanko izradjen, uz koji ćeš lahko i odmah naći sve što god trebaš u knjizi; a napokon je obzirni i veoma sdušni redaktor dodao još abcdni registar.

Ovo izdanje preporučio je i kr. vladni odjel za pravosudje, pa je zaista vriedno ove preporuke; jer ovako podpuna neimamo do sada; osobito dobro će doći mjestnim sudovom u bivšoj krajini, u kojoj je zakon o mjestnih sudovih stupio u kriepost 1. siečnja o. g.

— *Priroda državine i osnova njene pravne zaštite, sa kritičkim pogledom na naš građanski zakonik.* Napisao G. Geršić. — Beograd. Ciena 1 dinar. — Srpski pravnički list „Pravo" hvali ovo djelo te veli o piscu, da on „važi izmedju najboljih naših (srpskih) pravnika, a specialno kao najveći znalac rimskoga prava, koje je osnov celom pravu. Kod nas se do sada vrlo malo znalo o državini, a g. pisac je u ovoj knjizi razpravio sva tri glavna vladajuća mišljenja medju pravnicima o državini, od koja — tri mišljenja — prvo smatra državinu kao fakt i faktično stanje; drugo kao pravo, a treće kao fakt i pravo... G. pisac je dalje objasnio ovo pitanje s pogledom na naš gradjanski zakonik, i tako dovoljno je državinu kako s teorijske tako i s praktičke strane objasnio, te sudci i pravnici imadu sada jasan pojam o tom pitanju". Ovoliko priobćujemo, jer knjige nismo do sada dobili.

— *„Право", лист за правне науке и правосуђе. Властник и уредник Ст. Максимовић.* — U 12 broju pozivlje „Pravo" na predplatu za god. 1886, pa veli medju inim:

„Program lista ostaje isti. Medju tim mi ćemo se od sad starati da „Pravo" bude dostojan glasnik pravnog života u Srbiji, naročito pravosudja, a po mogućnosti i prava u opšte.

Mislimo da je krajnje vreme da što življe poradimo na razviću naše pravne književnosti; jer su nas Magjari i Hrvati u tom pogledu pretekli, pa valjda nećemo čekati da nas i Bugari preteku. S toga očekujemo od naših pravnika, naročito od naših kolega, jaču moralnu potporu.

List će i u napred izlaziti mesečno na dva štampana tabaka sadašnjeg formata sa istom cenom, samo odnosno pretplate polažemo ovaj uslov: Ko hoće da drži naš list, tražimo da pretplatu za pola godine u 6 dinara odjedanput položi. Mi se pak obvezujemo na slučaj prestanka lista, da svakome vratimo višak od pretplate.

Neka nam niko ne zameri za ovaj korak, jer smo radi da u tom pogledu budemo sigurni, a pretplatnici nek se za ostalo ne brinu. To je žrtva, koju od njih tražimo".

Nu ovaj poziv nije našao odziva, kakovu se je mogao nadati vredni i neumorni urednik „Prava". U br. 1 o. g. tuži se g. Maksimović, da se je jedva nešto preko stotine predplatnika prijavilo. Od staroga broja

Digitized by Google

predplatnika izgubilo je „Pravo“ preko 400. — Uredničtvo produljuje vrieme upisivanja do 1. februara, pa ako se neprijavi ni toliko predplatnika, da bi list mogao izlaziti cielu godinu, on će prestat, čim podmiri sadanje predplatnike za položenu predplatu.

Mi bismo jako žalili da „Pravo“ prestane, pa se nadamo, da će srpski pravnici za vremena učiniti svoju dužnost. Ujedno preporučamo pravnikom u Hrvatskoj i Slavoniji, da se predplate na „Pravo“, koje vrlo simpatično prati razvoj pravne naše knjige, a njegov urednik upravo bratski gleda da „Mjesečnik“ dobije što više prijatelja u Srbiji. Tko želi iz Hrvatske, Slavonije ili Dalmacije naručiti „Pravo“, neka se prijavi uredničtvu „Mjesečnika“, koje će list naručiti, eventualno reklamacije priobćiti, itd. — „Pravo“ stoji na godinu 12 dinara.

VIESTNIK.

(G. dr. Stjepan Spevec) kr. j. r. sveučilištni profesor, zastupnik naroda i drugi podpredsjednik hrvatskoga sabora, imenovan je previšnjim riešenjem od od 17. siečnja o. g. predstojnikom kr. hrvat.-slav.-dalm. vladnoga odjela za bogoštovje i nastavu. Presvietli gosp. sadanji predstojnik bio je profesorom rimskoga prava, koje je predavao počam od god. 1868 na bivšoj pravoslovnoj akademiji, pa onda na fakultetu pravo- i državoslovnom kr. sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu.

(Glavna skupština pravničkoga družtva) urečena je na 28. siečnja o. g. Potanko izvješće donieti će ovaj list u budućem broju.

(Novi članovi.) Pravničkomu družtvu pristupiše kao članovi od god. 1886 počam: dr. L. Krašković, odvjetnik u Vukovaru; Fr. Podgajski, sudb. pristav u Ogulinu i Fran Kucelić, odvjet. perovodja u Novoj Gradiški.

(Umrli.) Dana 28. prosinca prošle godine preminuo je nakon duge bolesti Drag. Balogh de Galanthe, viećnik kr. banskoga stola, dodieljen kr. stolu sedmorice kao pomoć. izvjestitelj, u 62 god. života; a dne 5. siečnja o. g. pako preminu u Krapini Josip Majcen, kr. javni bilježnik u 65 god. života. Lahka im zemlja!

(G. Konrad Filip) preselio se u Varaždin i otvorio ondje svoju odvjetničku pisarnu.

(Kr. kot. sud rakovački.) Naredbom kr. hrv.-slav.-dalm. vladnoga odjela za pravosudje od 19. prosinca 1885 dokida se kr. kotarski sud rakovački u Karlovcu sa 31. prosinca 1885, a njegovo područje spaja sa područjem kr. kot. suda karlovačkoga; a naredbom istoga vladnoga odjela od 24. prosinca 1885 br. 18433 izlučuje se područje ukinutoga kot. suda rakovačkoga u Karlovcu iz područja kr. sudb. stola u Ogulinu, ter spaja sa područjem kr. sudb. stola u Zagrebu.

(Hrvatsko naravoslovno družtvo.) U Zagrebu ustrojilo se družtvo pod ovim imenom, koje će takodjer izdavati časopis „Glasnik hrvatskoga naravoslovnoga družtva“. Želimo novomu družtvu što sjajni napredak.

(Dr. Vladimir Pappafava) poznati neumorni pisac i do sada perovodja kod financ. prokurature u Zadru, otvorio je odvjetničku pisarnu u Zadru.

(Državne note.) U koliko ima još u prometu starih držav. nota po 5 for., označenih datumom „7. srpnja 1866“, mogu se ove počam od 1. siečnja 1886

Digitized by Google

pa do 31. prosinca 1887 zamieniti jedino, ako se za to zamoli posebnom, biljegovanom molbenicom c. k. zajedničko ministarstvo financija; od 31. prosinca 1887 neće se ove note niti zamienjivati, niti u obće ikako primati.

(Leopold vitez Cramer) do sada generalni advokat kod c. k. kasacionalnoga sudišta u Beču, imenovan je generalnim prokuratorom na mjesto pokojnoga Glasera. Tako se nije obistinila bojazan, da će se drugdje potražiti osoba za ovo važno mjesto, na koje vazda treba postaviti izvrstne pravnike i temeljite poznavaoce domaćega prava.

(† Dr. J. Glaser.) Nakon kratke bolesti, upala pluća, preminu u Beču 26. prosinca 1885 dr. Julij Glaser, generalni procurator kod c. k. bečkoga kasacionalnoga suda.

Antun Julij Glaser rodio se 19. ožujka 1831 u Postelbergu u Českoj, od roditelja Izraelićana; kašnje prestupi na kršćanstvo. Gimnazijske nauke učio je u Litomjericah, a dovrši ih u Beču; god. 1848 i 1849 učio je filozofiju u Zürichu, gdje je bio 13. listopada 1849 promoviran na čast doktora filosofije. Vrativ se iste godine u Beč, dade se na učenje pravnih nauka, tu se sakodjer upozna s Ungerom i sprijatelji tiesno. 27. ožujka 1854 promoviran na čast doktora prava, već se je mjeseca listopada iste godine (1854) habilitirao kao privatni docent iz kaz. prava na temelju razprave „Das englisch-schottische Strafverfahren", koju je već prije kao 19-godišnji mladić napisao i kojom steče priznanje Mittermayera. Radeć kao docent neumorno bijaše već g. 1856 imenovan izvanrednim profesorom, a g. 1860 redovitim za stolicu kaz. prava na bečkom sveučilištu. God. 1868 pozvan u ministarstvo nastave kao predstojnik odjela vrati se za dvie godine natrag na stolicu profesorsku, koju ostavi opet god. 1871, bivši imenovan ministrom pravosudja u kabinetu kneza Auersperga. Kao ministar razvio je Glaser znamenitu djelatnost, a kazn. postup. od 23. svibnja 1873 jest zaista njegovo djelo, a snovao je toga i više, imenito reformu kazn. zak., gradj. parb. postup. itd. Za Glaserova ministrovanja odredjeno je bilo, da se za štamp. parnice, podignute proti českim novinam, delegira porota njemačkih mjesta.

Kad je odstupilo ministarstvo Auerspergovo Glaser zamolio je cara, da mu podieli mjesto generalnoga prokuratora kod kasacionalnoga suda; tim je dobio priliku, da dalje radi oko razvoja svoga jamačno veoma znamenitoga legislativnoga djela — oko kaz. postup.

J. Glaser spadao je medju prve kriminaliste njemačke; to liepo razlaže njegov bivši kolega na bečkom sveučilištu prof. Wahlberg,* to još jasnije posvjedočuju njegova mnogobrojna djela: kao „Ueber die Friedensgerichte (1859); Caesar Beccaria über Verbrechen und Strafen (1851, drugo izdanje 1876); Abhandlungen aus dem oesterr. Strafrecht (1858); die Fragestellung im Schwurgerichtsverfahren (1863); Anklage, Wahrspruch und Rechtsmittel im englischen Schwurgerichtsverfahren (1866); Gesammelte kleinere Schriften über Strafrecht, Civil- und Strafprocess (1868); Studien zum Entwurf des oesterr. Strafgesetzes über Verbrechen und Vergehen (1871); Schwurgerichtliche Erörterungen (1863—1864); a napokon monumetnalno, na žalost nedovršeno njegovo djelo „Handbuch des Strafprocesses 1 i 2 svezak."

Pokojnikov vjerni prijatelj Unger, koji je u kratko ali vrlo liepo karakterisao pokojnoga si prijatelja, tvrdi, da je Glaser bio „majstor i u području civilnoga prava i civilnoga procesa. Gradj. zak. pretočio mu se u krv i mozak,

* Julius Glaser als Criminalist — „Jur. Blätter" br. 1 god. 1886.

Digitized by Google

poznavaše posvema točno ukupnu civilističku literaturu. Koliko puta sam se divio obilju njegova znanja upravo u ovom (civilističkom) području!“ Uz to hvale Glasera kao čovjeka vrlo ljubezna, čedna, a tko si ga upitao za savjet, uvjek bi ga rado dao. — Laka mu zemlja!

— Nauka i praksa žale osim za Glaserom, još za drugom dvojicom znamenitih kriminalista u Njemačkoj. 27. prosinca 1885 preminuo je u Münchenu dr. Gustav Geyer, prof. kaz prava i pravne filosofije na sveučilištu u 55 god.; rodom iz Češke on je na sveučilištu u Innsbrucku kroz više godina predavao iste predmete, te je došao na liep glas sa svojimi kriminalističkimi radnjami.

17. pako siečnja o. g. umre u Draždjanih Oskar pl. Schwarze, držav. nadodvjetnik ili „Generalstaatsanwalt“. Ovu službu svoju obnašao je Schwarze skoro trideset godina, najme od g. 1856 pa do 1. travnja 1885, kada je bio umirovljen. Schwarze bijaše odličnim kriminalistom i neumornim radnikom u tom području. Napisao je više toga; mnogo ima i vrlo dobrih razprava njegovih u izvrstnom časopisu „Der Gerichtssaal“, što ga je uz pomoć i sudjelovanje vrstnih kriminalista kroz više godina velikim trudom i liepim uspjehom uredjivao.

Imenovanja. Josip Franić i Slavko Cuvaj imenovani su kr. podžupani i to prvi za podžupaniju krapinsku, a drugi za djakovačku; Ljudevit Majcen, Stj. Jalžić, Antun Babić, Hinko pl. Herkov, Vilim Janda. Viktor pl. Jancso, Al. Strohal i Petar Vucelić imenovani su sudb. pristavi II. razr. extra statum i to u: Požegi, Petrinji, Vel. Gorici, Križevcih, Petrinji (kot. suda), Osieku, Djakovu i Vukovaru; Milan Manojlović, Mirko Hozjak, Ivan Cicak i E. Mušić perovod. vježbenici kod kr. fin. ravnateljstva u Zagrebu.

Premještenja. Pet. Premuda, viećnik kr. sudb. stola, iz Belovara u Vinkovce; Petar Trbojević, pristav iz Bakra u Vukovar; dr. Ljud. Kőrőskeny od kotar. suda k sudb. stolu u Osieku; Vatroslav Medur, pristav iz Osieka u Vukovar; Adolf Falkner, pristav iz Petrinje u Viroviticu; dr. Ant. vitez Tajčević, pristav iz Vukovara u Vinkovce; Milan Rajnović, pristav iz Ogulina u Zagreb; Franjo Mihelić, pristav od sudb. stola kot. sudu u Ogulinu; Josip Seunik, pristav iz Zagreba u Ogulin.

Stečaji. Simo Petrović iz Lapca. — Kr. sudb. stol u Gospiću. — Z. i pr. u. im. odvjet. Fran Brelić, zam. Gnjatija Dimić, umir. sudb. oficial, oba u Gospiću. — R. pr. 1. ožujka o. g.

— J. H. Ferić bivši trgovac u Brodu u S. — Kr. kot. sud u Brodu. — Z. i m. u. im. odvjet. B. Miletić, zam. dr. Gj. Krasoević, odvj. perovodja. — R. pr. 20. ožujka o. g.

— Franjo Hamfogel, neprotok. trgovac u Rumi. — Kr. kot. sud u Rumi. — Z. Svetozar Nikolajević, zam. dr. Mišo Popović oba u Rumi; uprav. Jovan Bugarski u Rumi. — R. pr. 20. veljače o. g.

— Ljudevit Bauer, neprotok. trgovac u Vočinu. — Kr. kot. sud u Slatini. — Z. Isa Isajlović, zamj. Blaž Gruškovnjak oba u Slatini, uprav. Ignjat Deutsch, trgovac u Vočinu.

— Jakov Schimon, krojač u Osieku. — Kr. sudb. stol osječki. — Z. i m. u. im. odvjet. dr. Hugo Spitzer, zam. dr. Jovan Muačević. — R. pr. 1. travnja o. g.

Digitized by Google

Actio Pauliana

nadopunjak ovršnog prava.

Napisao dr. Ivo Mallin.

(Svršetak.*)

Mancipacija nije ni jedini način (naslov)[190] ni jedini oblik[191] stečenja vlastničtva. Vlastničtvo proiztiče u to doba i od države,[192] a najveći dio vlastničtva originaran je, imenito u doba seoskog gospodarstva.[193]

Ovo vlastničtvo uživalo je i moralo je uživati istu zaštitu kao i vlastničtvo mancipacionalno, najme pravo defensivne i ofensivne samovlastne pomoći. Dapače je vlastničtvu originarnom, kao podlozi vlastničtva mancipacionalnog moralo pravo ovo jur prije biti priznano.

---

* Vidi br. 6 „Mjesečnika" g. 1885. Ovim se doduše nesvršava ova na veće osnovana radnja, nego zaokružuje kao prvi svezak prvoga diela; ostalo izdati će pisac kašnje. Ovaj prvi svezak prvoga diela podnio je g. pisac prof. sboru pravo- i državoslovnoga fakulteta kr. sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu kao radnju, na temelju koje želi se habilitirati za docenta rimskoga prava na istom fakultetu.

[190] Mancipacija kao kupoprodaja.

[191] Mancipacija kao prenos vlastničtva t. j. stvarna pogodba.

[192] Odnosno zajednice n. pr. dielenje pliena, što su ga sudrugovi zajedno stekli. Kašnje venditio sub corona, sub hasta, assignatio.

Liv. XXIII, 37. Supra mille captivorum sub hasta venierunt; praeda alia militi concessa.

Gell. VII. 4. Sicuti, inquit (sc. Caelius Sabinus) antiquitus mancipia iure belli capta coronis induta veniebant, et idcirco dicebantur sub corona venire.

[193] § 18, 19. I. de rerum div. II, 1. Item lapilli et gemmae et cetera, quae in litore inveniuntur, iure naturali statim inventoris fiunt. Item ea quae ex animalibus dominio tuo subiectis nata sunt, eodem iure tibi acquiruntur.

L. 2. 6. Dig. de acquir. rerum dom. 41. 1. L. 25. pr. Dig. de usuris 21. 1. L. 5. § 2. Dig. de rei vind. 6. 1.

Digitized by Google

A kako i nebi. Notorietet, glavni uvjet bezpreporne (nedvojbeno dopuštene) ofenzivne samovlastne pomoći vladao je i kod originarog vlastničtva važnijih stvari.

Lahko je znala mala zajednica za volove i konje sudruga, koje je isti odgojio; moglo je dakle biti a i bilo je i originarno vlastničtvo isto tako notorno kao i vlastničtvo mancipacionalno, prenešeno odnosno stečeno pod garancijom sudrugova.

Kad se je jednom zajednica razširila, prestao je notorietet originarnog vlastničtva, morao je prestati, jer sad već sudrugovi nepoznavaju točno medjusobne odnošaje. Uzdrmanjem notorieteta originarnog vlastničtva moralo je biti uzdrmano i mancipacionalno vlastničtvo. Ne akt mancipacije, ovaj je ostao isto tako notoran, nedvojben kao i prije; ali pošto je kod prenosa vlastničtva odlučujuće i prijašnje vlastničtvo, to akt mancipacije nije mogao sanirat postojećeg manjka.

Nemo plus iuris in alium transferre potest quam ipse habet.

Dok je vlastničtvo originarno bilo notorno, mogli su sazvani sudrugovi mancipacionalnomu aktu uzkratiti „auctoritas“ s razloga, što mancipio dans nije vlastnik stvari, koja se je imala mancipirati. Kad je taj notorietet prestao, presta redovito i mogućnost takove uzkrate sa spomenutoga razloga.

Nu tad je mancipacija promjenila svoju narav; dočim je najme prije bila absolutna, postala je sada hypothetičnom. Sudrugovi garantirali su sada mancipio accipienti vlastničtvo samo za taj slučaj, da je mancipio dans doista vlastnik bio. Nu tko da odluči, ako nakon mancipacije doista nastane priepor, da li je mancipio dans bio vlastnik? Državna vlast, koja se je istodobno razvila. Ona odlučuje o tom osudom, usljed rei vindikacije, odlučuje takodjer i za slučaj evikcije ob odšteti, actio auctoritatis, koja istodobno mora da nastane.

Kod absolutne mancipacije neima mjesta akciji auctoritatis. Ako se vlastničtvo bezprizivno prenese, tad actio auctoritatis neima smisla. Nju je tek mogla poroditi hypothetična mancipacija.

Nu po naravi svojoj i po naravi vlastničtva nije mogla rei vindicatio biti ograničena na onaj jedini slučaj, kad je tu-

Digitized by Google

žitelj uztvrdio, da mancipio daus nije bio vlastnik, već joj je moralo biti mjesta i u inih slučajevih, u kojih nije bilo jasno, čije je preporno vlastničtvo.

Stoga je i rei vindicatio već prvobito morala ići na ustanovljenje vlastničtva originarnog i vlastničtva derivativnog važnijih stvari.

Kako medjutim gori spomenusmo, postale su tečajem vremena i ine stvari, nego li su one, koje su Rimljani običavali mancipirati, po svakdanji život i po obći promet važnimi.

Državna vlast zaštićivala bi i vlastničtvo ovih stvari, res nec mancipi, ter bi dozvoljivala i kod njih rei vindikaciju. Vlastničtvo to bilo je obično originarno (produkcija, usukapija);[194] nikako nije moglo biti stečeno stvarnom pogodbom medju živućimi. Mancipacija bo nije na nje uporavljivana, dočim puka tradicija nije neposredno stvorila vlastničtva, već samo posjed, koj je istom posredovanjem usukapije prešao u vlastničtvo.

Pošto je pako rei vindicatio, kako vidismo bila uporabiva i na vlastničtvo rerum nec mancipi, jer je isto moglo biti sasma pravovaljano[195], ležalo je vrlo blizu, da se vrednije stvari nec mancipi prividnim, fingiranim pravnim prieporom prenesu na drugoga.

A. tuži B-a da je ladja njegova. B priznaje A-u vlastničtvo. Sudac adicira stvar A-u. Iz mnogih takovih fingiranih (simuliranih) pravnih priepora nastaje tečajem vriemena prividni pravni posao (Schein-Geschäft) „in iure cessio".[196]

Tako je in iure cessio postala pravnim poslom,[197] kojim se je prenašalo vlastničtvo stvari nec mancipi, a moglo i pre-

[194] Derivativno samo nasljedstvo, prodaja odnosna razdioba pliena po državnoj vlasti.

[195] Originarno, ili derivativno u smislu op. 194.

[196] Imaginaria rei vindicatio Sr. Ihering Geist, II/2 513 slj. „Das simulirte Geschäft ist rein das Werk der Partheien, es erschöpft seine Wirksamkeit, insoweit derselben kein rechtliches Hinderniss im Wege steht, an dem einzelnen Fall, ist also ganz vorübergehender Art. Das Scheingeschäft dagegen war eine Schöpfung des Verkehrs oder der Jurisprudenz, es war eine recipirte Geschäftsform. Historisch mag es aus dem simulirten Geschäft hervorgegangen, öfters das Scheingeschäft der gewohnheitsrechtliche Niederschlag von zur Regel gewordenen und von der Rechkstsprechung geduldeten simulirten Geschäften sein".

[197] Potvrdjenim zakonom XII ploča. Vat. fragm. 50 quia et mancipationem et in iure cessionem lex XII tabularum confirmat.

Digitized by Google

našati vlastničtvo stvari mancipi,[198] jer je rei vindicatio moguća i kod njih.

Sasma je medjutim naravski, da je u potonjem slučaju mnogo redje uporabljivana. Gai. II. 25.

Plerumque tamen, et fere semper mancipationibus utimur. Quod enim ipsi per nos praesentibus amicis agere possumus, hoc non est necesse cum maiore difficultate aput praetorem aut aput praesidem provinciae quaerere.

Akoprem smo jur prije obćenito govorili o prisilnoj provedbi stvarnih prava,[199] ipak ćemo ovdje specijalno pripomenuti, koja su prava pristojala mancipacionalnomu vlastniku, da provede (durchsetzen) povriedjeno svoje, iz mancipacije proizviruće (mancipacijom stečeno) pravo vlastničtva.

Za vremena neograničene samovlastne pomoći, dok jošte državna vlast nije bila razvita, imao je mancipacionalni vlastnik, pošto mu je pravo vazda imalo karakter jasna prava,[200] po sudruzih priznano pravo neposredne ofenzivne samovlastne pomoći,[201] te su mu sudrugovi sigurno takovom sgodom često i djelotvorno u pomoć priskočili.

Ovo je medjutim na taj način bivalo samo dotle, dok nije postala državna vlast.

Istodobno najme s razvitkom države razširio se je i promet, te nastadoše odnošaji, kakove gori nacrtasmo.[202] Uslied tih odnošaja mogla je nastati dvojba, da li je i sa sasma bezpre-

---

[198] Ulp. fragm. XIV. 9. In iure cessio quoque communis alienatio est et mancipi rerum et nec mancipi, quae fit per tres personas, in iure cedentis, vindicantis, adicentis. 10. In iure cedit dominus; vindicat is cui ceditur; addicit praetor. — Gai. II. 22—24.

[199] Vidi Mjesečnik g. 1884 str. 591.

[200] Vidi Mjesečnik g. 1884 str. 634.

[201] Govorimo ovdje samo ob ofenzivnoj samovlastnoj pomoći, jer je samo ona akt povredbe prava. Defenzivna samovlastna pomoć nije provedba prava, već obrana, s toga se ovdje na nju neobaziremo. Dobro Ihering, Geist, I. str. 124.

„Selbstvertheidigung (samo-obrana) — Abwehr drohender Rechtsverletzungen", „Selbsthülfe im engeren Sinne (što mi nazivljemo ofenzivna samovlastna pomoć) — Aneignung dessen, worauf wir einen Anspruch zu besitzen glauben".

[202] Vidi Mjesečnik g. 1885 str. 281.

Digitized by Google

pornog, jasnog mancipacionalnog akta doista vlastničtvo nastalo, ter u sljedstvu toga i dvojba, da li takovo mancipacionalno vlastničtvo u konkretnom slučaju postoji; nemogaše dakle više biti mjesta neposrednoj samovlastnoj pomoći, koja, imenito za vremena državne vlasti, može biti dozvoljena samo za provedbu posve jasnih bezdvojbenih prava.[203]

Mjesto neposredne samovlastne pomoći dakle nastaje sad posredna samovlastna pomoć, t. j. i mancipacionalni vlastnik mora sad po državnoj vlasti dati razjasniti preporno pravo vlastničtva, pak tek kad je državna vlast pravo razjasnila, te izjavila, da je u konkretnom slučaju s mancipacionalnoga akta doista nastalo vlastničtvo, opet samovlastna pomoć, al ne više uz eventualnu pripomoć sudrugova, već uz eventualnu pripomoć organa državne vlasti, koja pripomoć ipak nije imala bitno drugi značaj, no što ga je imala pripomoć sudrugova.[204]

Jer kao što je prije pripomoć sudrugova išla na skršenje odpora, na koj bi naišao absolutnom mancipacijom[205] legitimirani mancipacionalni vlastnik vršeć absolutno svoje pravo, tako je poslije pripomoć državnih organa išla na skršenje odpora, na koj bi naišao osudom legitimirani mancipacionalni vlastnik vršeć svoje pravo.[206]

---

[203] Vidi k tomu jošte: Mommsen, Röm. Gesch. I. str. 143.

[204] Liv. III. 48: I lictor, submove turbam, et da viam domino ad prehendendum mancipium.

[205] Vidi Mjesečnik god. 1885 str. 157.

[206] Zašto za vremena procesa s Legis Akcijami nije bilo ovrhe, da se provedu stvarna prava, obširno smo gori (Mjeseč. g. 1884 str. 634 i slj.) razvili. Ovdje nam valja samo naknadno jošte citirati za naše, tamo razvito mnienje Iheringa (Geist d. röm. R. III. str. 178 slj.): „In der Reinheit ihrer Idee bildet die (alte) rei vindicatio den schärfsten Gegensatz zur actio in personam und zur Obligation, „non personam obligat, sed rem persequitur“, ... d. h. sie verfolgt lediglich die Sache (agitur in rem), sie folgt ihr, wohin sie gelangt, und begehrt nichts von ihr, als was sie selber ohne vermittelnde Thätigkeit des Beklagten zu gewähren vermag, die Sache haftet, die Sache leistet, die Person des Klägers hat nur die Bedeutung, als sie zwischen den Kläger und das Object seines Anspruches in die Mitte tritt und durch den Process erst hinweggeschoben werden muss. Zatim dalje: „Die Beendigung des Processes . . . blieb ebenfalls dem Character der rein dinglichen Klage treu. . . . . Aber wird man mir einwenden, das Urtheil im Vindicationsprocesse muss doch jedenfalls eine Verpflichtung des Beklagten zur Herausgabe der Sache begründet haben. Eine Verpflichtung in dem unbestimmten Sinn des Wortes, in dem man

Digitized by Google

Tim smo svršili exkurs o mancipaciji, te prelazimo sad na nexum, pri čem ćemo biti mnogo kraći, jer smo, razloživ mancipaciju, jur mnogo toga razjasnili, što kod nexa možemo upotriebiti. Razvitak nexa analogan je razvitku mancipacije.

Kako jur gori spomenusmo, bio je po našem nazoru nexum prvobitno naturalni zajam, i to prema naravi stvari i tadanjih odnošaja, zajam u žitku.[207]

Da tomu poslu priskrbe narav pravna posla, sklapali bi ga kontrahenti pred sakupljenim narodom.[208]

Povladjivanjem, priznajom sudrugova postao je posao pravnim, te je u svrhu provedbe prava, proizvirućih iz istoga, bila dozvoljena samovlastna pomoć, naperena proti osobi dužnikovoj. Dužnik, koj dužnosti svojoj, sankcioniranoj sakupljenim narodom nije udovoljio, postao je exlex; robstvo ili smrt ga čekahu, jer tko neizpunjuje obveza, koje je preuzeo, te koje krug, u kojem živi, odobrava, te priznaje pravnimi, sam se lišava prava, proizvirućih iz sveze s tim krugom, ter izazivlje osvetu onoga, koga se vjerolomstvo neposredno i u prvom redu tiče.

Forma prvobitnog ovog nexa i opet je analogon forme mancipacije, t. j. slobodna.[209]

Obće potrebštine: Izražaj volje kod kojega je svakako morala biti normirana dužnost povrate ekvivalenta, sudjelovanje puka. Posebne: Vaganje (odmjerenje) žitka, predaja istoga.

---

auch wol von einer Verpflichtung spricht, die Gesetze und Anordnungen der Obrigkeit zu befolgen, allerdings, aber keine Verpflichtung im juristisch-technischen Sinne: keine Obligation. Die alte rei vindicatio ging selbst nicht einmal im Momente ihrer Verwirklichung durch den Begriff der Obligation hindurch, denn der Beklagte hat die Sache nicht zu geben, sondern den Kläger nimmt sie sich, das Dulden von Seiten des Beklagten ist nichts als das Unterlassen der Auflehnung gegen die Rechtsordnung und die Obrigkeit . . . . So wenig es eines Gebens bedurft hätte, wenn der Beklagte von vornherein einen Widerstand nicht entgegengesetzt hätte, sondern wie hier der Kläger nach erfolgter addictio des Praetors einfach den vor Gericht gebrachten Gegenstand mit sich hinweggenommen hätte, ganz ebenso stand die Sache, wenn dieser Widerstand durch das Urtheil gebrochen war.

[207] Pogodba morala je svakako ići na povratak ekvivalenta. Da li i na kakov višak u ime odštete, neda se naravski sigurno ustanoviti; nu o tom niže.

[208] Vidi Mjesečnik g. 1885 str. 158.

[209] Vidi Mjesečnik g. 1885 str. 163 slied.

Digitized by Google

I Huschke[210] uzimlje za stara vremena takav posao, samo što ga nenazivlje nexum, već stipulatio.

Razlika u nazivu prespomenutog pravnog posla po sebi nebi doduše činila velike razlike izmedju mojeg mnienja i mnienja Huschke-ova, nebi mnogo značila, da tom razlikom nije dana druga, načelna, glede daljeg razvitka spomenutog posla.

Jer dočim Huschke iz razlike imena izvadja, da je stara ona stipulacija sasma izčeznula, te da je kašniji nexum, kako nam ga pokazuju pisani izvori, bio posao nov, koj je tek nastao s pjenezi, dakle za vriemena razvite državne vlasti, ja tvrdim, da nexum od starine postoji, da je bio jur prije razvite države, te da je kašniji nexum samo razvitak staroga.

Iz ove razlike mnienja pako sliedi, da Huschke nexum po analogiji osude izvršivati daje, dočim ja uzimljem nexum kao prius, osudu kao posterius, dakle izvršbu osude kao analogon nexa.

Uslied toga moram se upustiti u kratko pobijanje Huschkeove tvrdnje.

Huschke dakle veli: „Wir zweifeln nicht, dass es (sc. dieses Getreidedarlehen) die stipulatio war, jedoch nicht jene aus spaeterer Zeit allbekannte verborum obligatio, welche dem ius gentium angehörte, und daher als solche jederzeit gegolten hatte, sondern eine eigenthümlich civilrechtliche, welche durch Frage und Antwort mit den Worten dare spondesne? spondeo in Gegenwart von Zeugen, die die alten Stämme repraesentirten, und eines öffentlichen Getreidezumessers, an einem heiligen Orte und mit einem religiösen Segenspruche über eine bestimmte Quantitaet von zugemessenen stipes d. h. ursprünglich Getreidebunden oder deren Ausdrusch, die man bei dem Geschäfte formell durch eine hingegebene Aehre darstellte, vollzogen wurde".

Huschke tvrdnju svoju izvadja iz rieči stipulatio u savezu sa stips i stipula, kao što i iz toga, da su stari prigodom sklapanja stipulacije prekidali klase; te navadja u potvrdu toga Isidor orig. 5. 24. §. 30.:

[210] Nexum, str. 100.

Digitized by Google

„Dicta autem stipulatio ab stipula. Veteres enim, quando sibi aliquid promittebant, stipulam tenentes frangebant, quam iterum iungentes sponsiones suas agnoscebant, sive quod stipulum iuxta Paulum iuridicum firmum apellaverunt". Klas imao je dakle po Huschkeu[211] kod te prvobitne stipulacije isto znamenovanje kao što (nakon zak. XII ploča) rauduscul um kod nexa.

Kako iz razloženog proizlazi osniva se ciela Huschkeova hipotesa na etimologiji rieči stipulatio.

Proti tomu imam navesti dvoje, prvo, da se iz te etimologije, sve da se i prizna izpravnom, nemože izvesti ono, čega iz nje izvadja Huschke, i drugo, da ni etimologija sama nije izpravna, po čem eo ipso odpadaju svi zaključci, što se iz iste izvadjaju.

Stavimo se dakle na stanovište, da rieč stipulatio doista dolazi od rieči stipula,[212] vlat.[213]

Što odtud sliedi. Ništa drugo, no što Isidor u prvom dielu veli, da je naime verbalni ugovor stipulacije (promittebant) dobio ime svoje od simbolične vlati, koje trganje i kašnje sastavljanje dalo je pukim riečim stranaka vidljiv izraz, učinilo je bjelodanim, da su stranke doista htjele što su rekle; t. j. vlat imala je kod stipulacije **simbolično** znamenovanje, „stipulam tenentes frangebant, quam iterum iungentes sponsiones suas agnoscebant".

Nije dakle vlat ni po Huschkeovoj etimologiji imala znamenovanje „pars pro toto", kao što to Huschke tvrdi, uzporediv ju rauduskulu, ter po tom ona nije ni residuum realne pogodbe, sklopljene vrhu žitka, kano što je rauduscul um nedvojbeno residuum realne pogodbe, sklopljene predajom bakra. Svakako bi pako takovoj stipulaciji, kao pogodbi realnoj, i u kašnjem pravu ostao bi kakav takav trag, koj medjutim nigdje nenadjemo.

---

[211] Nexum 101.

[212] Lex 30. § 1. Dig. 15, 16: Stipula illecta est, spicae in messe deiectae, necdum lectae, quas rustici, quum vacaverint, colligunt.

[213] Stipula po Vuku vlat (lat) ili klas; po Belostencu, koj točnije razlikuje, stipula = betvo ili struk (t. j. vlat), u širem znamenovanju „strnišće", a spica = klas. Tako i Heumann, Handlexicon zu den Quellen des röm. Rechts, stipula = Halm (što po Šuleku = vlat), a spica = Aehre (po Šuleku = klas).

Digitized by Google

To sve, kako rekosmo, da je Huschkeova etimologija izpravna. Nu ona to nije. Stipulatio dolazi od stips, ovo od sanskritnog koriena sthâ, od kojeg i njemački stab (hrvatski stup?)

U latinskom značio je „stip, stipis, stirp" njem. Stamm, hrv. stab-lo,[214] dakle nješto, što je čvrsto.

Zato i Institucije pr. I. de V. O. 3. 15.: quae hoc nomine (najme stipulacije) inde utitur, quia stipulum apud veteres firmum appellabatur, forte a stipite descendens. Nu isto i Isidor u drugom dielu gori spomenute izreke „sive quod stipulum iuxta Paulum iuridicum firmum appellaverunt", čim Isidor sam prvi dio svoje izreke oslabljuje, nevierujuć pravo u definiciju, što je u istom sadržana.

Dobro s toga Ihering,[215] „Mit den Getreidegarben hat zwar das stipendium, dagegen die stipulatio nichts zu thun, und das „Getreidegeschäft", das Huschke aus ihr gemacht und höchst anschaulich beschreibt, ist um nichts besser, als der etymologisirende Erklärungsversuch von Isidor.[216]

Mislimo, da smo uspjeli s negativnim dokazom, da naime Huschkeova hipotesa, da se je prastari rimski zajam zvao stipulatio, nestoji.

Pozitivni dokaz, da se je kašnji nexum razvio iz rečenog starog pravnog posla, te da se je jur u prastaro doba bar mogao zvati nexum, osnivamo na sliedećem:

Rieč nexum je prastarog poriekla, te nestoji, ko ni rieč mancipatio, u nikakovu savezu s bakrom, kašnjim predmetom nexualne obveze, već znači obvezanost u obće, striktnu obvezanost, „nectere ligare (svezati) significat."[217] Znači dakle strogu obvezanost dužnika, a ta je mogla dapače morala biti i kod naturalnog zajma, čim je isti po sudrugovih priznan pravnim poslom.

---

[214] Pott, Etymologische Forschungen I. str. 198.

[215] Geist, II/$_2$ 541.

[216] Sravni i Ihering, Geist, II/$_2$ str. XV.

[217] Sr. Heumann, Handlexicon, sub. verbo „nectere". L. 2. C. 8. 18 „pignora nexa"; L. 3. § 3. D. 48. 21 „necti crimine"; L. 1. § 4. D. 43. 4 „rem nexam".

Digitized by Google

Nu glavno, što za nas govori, te što više dokazuje, no sve etimologije, je naravni razvitak, kojim se je iz naturalnoga nexa razvio i razviti morao kašnji nexum.

S vremenom, razvitkom najme odnošaja postao je bakar predmetom, a napokon obćim sredstvom prometa, te je i vrhu istoga sklapan nexum, jedno vrieme uz žitak, dok nije poslije žitak posve iztisnuo iz prometa zajmovnog.

Potonji pojav posve je naravan. Bakar mnogo je prikladniji za zajam no žitak. Kod bakra najme nemože lako nastati dvojba, da li je uzajmljen ili povraćen bakar valjan, a drugo svatko, tko je iole solventan, može svagda i u svako doba plaćati bakrom, dočim se obratno bakrom, kao sveobćim sredstvom prometa sve lahko može nabaviti, tako da se je zajmom bakra svaka potreba mogla namiriti.

Vidi se dakle, koliko prednosti imade bakar pred žitkom, vrhu kojega bje zajam sklopljen samo onda, kad je valjalo namiriti potrebu hrane ili usjeva.

Tečajem ove, druge epohe, snašle su nexum bitne promjene, kao što slično vidimo i kod mancipacije.[218]

Forma se ustaljuje. Nexum dobiva čvrstu okostnicu; postaje priznanim pravnim poslom; u mjesto cieloga naroda sudjeluje V. testes, kao representanti, stanovite se rieči (nunkupacija)[219] moraju rabiti.

Bakar postaje izključivim predmetom nexalne obveze. Vaganje i efektivna predaja bakra uz obećanje povratka ekvivalenta, nuždni su dielovi posla. U koliko su na izmaku te periode njeke iznimke od ovog pravila put si utirale, pokazat ćemo niže.

Budi nam dozvoljeno, da sad njeke, po nama netom postavljene tese pobliže protumačimo.

Spomenusmo, da je nexum u ovo doba postao priznanim pravnim poslom;[220] tim su sudruzi, sudjelujući kod istoga, pre-

[218] Vidi Mjesečnik g. 1885 str. 165.
[219] Vidi Mjesečnik g. 1885 str. 165.
[220] Vidi Mjesečnik g. 1885 str. 159.

Digitized by Google

stali biti „auctores“, ter su postali „testes“ odnosno „arbitri“ i garanti.

I ovdje bila je garancija kao i kod mancipacije, positivna i negativna; sudruzi dopustili, eventualno pomagali su vjerovniku, da si vjerolomna dužnika zarobi ili sasječe.

Razvitkom države, koj u ovu dobu pada, s jedne strane, ter okolnošću, što nije više čitav narod, već što je samo njekolicina sudrugova sudjelovala, uzdrmana je doniekle absolutna valjanost nexa, ter se je tim narav njegova bitno promienila.

Dočim je najme nexum bio prije neprizivan, jer je sav narod zanj znao, uzanj pristao,[221] ter jer proti narodu, kao takovu nije bilo mjesta prizivu, sad nexum postaje biti prizivnim poslom. Dužnik, ako je tvrdio, da nije dužan, ili da je obvezi svojoj jur pravno zadovoljio, mogaše sad proti ovrhovoditelju prizvati na u tu svrhu organizirani narod, s u d; nu ne sam osobno, već po trećem, vindexu.[222]

Presumcija govorila je proti njemu, on već nije vjerodostojan, ter si mora naći trećeg čestitog gradjanina, koj zanj ustaje, ter parnicu i sve opasnosti iste na se uzimlje.[223]

Kako rekosmo, postao je u ovoj periodi bakar izključivim predmetom obveze nexalne. Stranka, koja je primila zajam u bakru, obvezala se je isti i u bakru vratiti, t. j. obvezala se je vratiti isti kvantum što ga je primila. Nu uz to mogao se je dužnik obvezati i na platež kamata. Ovu mogućnost obvezati se i na kamate, izvadjaju pravnici i historici redovito iz riečî zakona XII. pločâ: Cum nexum faciet mancipiumque, uti lingua nuncupassit, ita ius esto.

---

[221] Lex specialis. Vidi str. 157 Mjesečnika god. 1885.

[222] Gai IV. 21. Nec licebat iudicato (nexo) manum sibi depellere et pro se lege agere; sed v i n d i c e m dabat, qui pro se causam agere solebat: qui vindicem non dabat, domum ducebatur ab actore et vinciebatur.

[223] Slično u formularnom procesu, gdje dužnik pod stanovitimi uvjeti mora pružiti osiguranje. Gai IV. 102. Quod si proprio nomine aliquis iudicium accipiat in personam, certis ex causis satis dare solet, quas ipse praetor significat. Quarum satis dationum duplex causa est. Nam aut propter genus actionis satisdatur, aut propter p e r s o n a m, quia s u s p e c t a sit . . . . propter personam, velut si cum eo agitur, c u i u s b o n a a c r e d i t o r i b u s p o s s e s s a p r o s c r i p t a v e s u n t . . . .

Sr. L. 33. §. 1. D. 42. 5. (Ulpian libro III. Regularum.)

Digitized by Google

Ja ove rieči netumačim ovako, kako sam to jur na drugem mjestu obširno razložio, ter uzimljem, da uzimanje kamata izvire iz naravi stvari, dopuštam u ostalom, da je zakon XII. ploča spomenutimi riečmi sankcionirao iz naravi stvari izviruće, ter običajnim pravom jur pravnim priznano ukamaćivanje zajmova.

Da je pako uzimanje kamata kod zajmova sasma naravno, dokazuje sliedeće. Kad se kojoj osobi preda zamjeniva stvar, pomoćju koje ista može polučiti stanoviti dobitak, tad naravno, da i onaj aspirira na dio dobitka, koj je dotičnu stvar podao; jer se bez te njegove stvari taj dobitak u obće nebi bio ni polučio. Iz ove naravi kamata proizlazi, u kako uzku savezu stoje s prometnimi i gospodarskimi odnošaji stanovite dobe. Ovaj savez tako je zanimiv, da nemogu propustiti, a da se nanj malo pobliže neosvrnem, tim manje, što će se iz naravi kamata razjasniti po koja po meni za nexum uztvrdjena zasada.

Rimljani označuju u staro doba kamate riečju „foenus". Istom rieči označuju u isto doba i glavnicu, koja kamate nosi; dakle oni u staro doba neluče strogo glavnicu od kamata. Kamati rek bi su imanentni dio glavnice. Tomu odgovara i način, kojim bi označivali kamatnjak. Rimljani bo u staro doba neoznačuju kamate kao mi u postotcih, već dielom glavnice; tako oni vele unciarium foenus, t. j. $^1/_{12}$ glavnice ($8^1/_3\%$) n. pr. kod nexa „cum foenore unciario". To dakle znači: „Ti ćeš mi vratiti glavnicu za $^1/_{12}$ veću, no što ti ju ja dadoh".

Pri tom nastaje sad pitanje, za koje su razdobje računani kamati. Kad mi velimo 5%, tad se razumieva 5% na godinu. Godina je danas jedinica. I kod Rimljana bilo je to u starije, nu jur historičko doba.[224]

Nu ja držim, da je ovo staro, godišnje, označivanje kamata nastalo baš iz zajma žitčanog.

Kamatna perioda mora svakako biti u njekom savezu sa zajmovnom periodom, a ova opet s periodom gospodarskom.

Normalna gospodarska perioda za vrieme seljačkog gospodarenja jest jedna godina. Prema tomu morala su i nexa biti

[224] Huschke, Nexum 98, Puchta Inst. III. 23. Niebuhr Röm. Gesch. III. 61. i mn. dr.

Digitized by Google

sklapana na godinu dana; ta prije nego je požeo, nije seljak mogao povratiti uzajmljen žitak.

Iz toga pako, što su nexa redovito sklapana na godinu dana, te što su kamati bili tako rekuć dio vratit se imajuće glavnice t. j. prvobitne (posudjene) glavnice s dobitkom odpadajućim na zajmodavca, nastaje godišnji kamatnjak.

Da ovi kamati doista u staro doba nisu smatrani kao nješto sasma posebna, od glavnice strogo lučena, kao poslje usura i sors, svjedoči nam to, što su kamati zajedno s glavnicom odvagani.

Varro de L'. L. 5. 36. §. 183. Compendium quod quom compenditur, una fit, a quo usura, quod in sorte accedebat, impendium appellatum.

Kamati su dakle prvobitno onaj, dielom glavnice izraženi plus, što se na glavnicu za cielo trajanje zajmovne pogodbe ima platiti; pak pošto su u to doba zajmovi, stojeći u savezu sa seljačkim gospodarenjem, sklapani redovito na godinu dana, to je kamatnjak morao biti godišnji.

Razvitkom gradskoga (trgovačkog, obrtničkog) života nastao je mjesečni kamatnjak;[225] centesimae usurae; ter se sada strogo luče usurae od glavnice, sors.

Mi dakle iz prenavedenog zaključujemo: da je nexum prvobitno sklapan na godinu dana; da su kamati sastavni dio vratit se imajuće glavnice; da su s toga kamati prvobitno godišnji; da su se kamati mogli samo zajedno sa nexualnom glavnisom ućerati; te da se nije moglo obvezati naposeb na kamate.

Ove posljedice uzka saveza kamata s nexom ostale su i poslje, kad nexum već nije morao biti godišnji.

To nam jasno pokazuje versura. Što naime znači versuram facere?

Paul ex Festo: Versuram facere mutuam pecuniam sumere ex eo dictum est, quod initio, qui mutuabantur ab aliis, non

[225] Tako n. pr. godišnji kamatnjak spominju: Tacitus, annal. VI. 16. nam primo duodecim tabulis sanctum, ne quis unciario fenore amplius exerceret. Mjesečni: Julii Pauli sent. rec. II. XIV. 2. Usurae supra centesimam solutae, sortem minuunt.

Digitized by Google

ut domum ferrent, sed ut aliis solverent, velut verterent creditorem.

Liv. 6. 34. tanto in urbe vis patrum in dies miseriaeque plebis crescebant, quum eo ipso, quod necesse erat solvi, facultas solvendi impediretur; t. j. jer je dužnik morao stare dugove platiti, nije mogo naći novi jeftiniji kredit.

Stvar se najme imala tako:

Dužnik sklopio je zajam na stanovito vrieme uz visoke kamate. Kad je došo platežni rok, nije mogao platiti, ter je s toga morao kod drugoga pozajmiti glavnicu veću za kamate, što ih je na prvi zajam ostao dužan i tako dalje, dok nije bio ruiniran.

Vrlo dramatično to opisuje Liv. 6. 14. Se militantem, se restituentem eversos penates multiplici iam sorte exsoluta, mergentibus semper sortem usuris obrutum foenore esse; i 2. 23. aes alienum fecisse; id cumulatum usuris, primum se agro paterno avitoque exuisse, deinde fortunis aliis, postremo velut tabem venisse ad corpus.

Nu odtud za mene vrlo jasno proizlazi, da su kamati bili nerazdruživo skopčani s nexom. Jer da se je dužnik mogao obvezati na kamate za sve vrieme, dok nexualna glavnica nebude podpuno izplaćena, nebi bilo potrebno versure. Pošto se je pako isti mogao obvezati samo na kamate do platežnog roka nexa, a ovaj je morao u nuncupaciji biti točno izražen,[226] morao je vjerovnik tražiti od njega, da mu odmah plati glavnicu s kamati, jer bi mu inače glavnica za dalje vrieme bila ostala neukamaćena.

Ovo mienjanje vjerovnika bilo je dašto vrlo tegotno, te su Rimljani doskora našli expediens, da istomu izbjegnu. Dužnik bi najme s dosadanjim vjerovnikom sklopio novi nexum, koj je dakako bio prividni pravni posao (Scheingeschäft); jer valuta nije bila efektivno izplaćena (novatio).

Nu ovo bi zabranjeno, kako nam svjedoči Tacit, annal. VI. 16. „dein vetita versura“.[227]

[226] Quod ego tibi mile libras hoc aere aeneaque libra nexas dedi, eas tu mihi post annum, cum foenore unciario iure nexi dare damnas esto.

[227] Gornja viest Tacita ima se protegnuti samo na ovu vrst versure, koja podjedno sadržaje novaciju, inače nebi imala smisla. Ta što mari novi vje-

Digitized by Google

Iz versure proizlazi, da je nexum bio reelna pogodba, da je prigodom njegova sklapanja morala biti izplaćivana valuta, ter da prema tomu nije mogo prvobitno sadržavati novacije.

Tek kad je nexum postao li formalnim poslom „imaginaria venditio", tad bi uporavljivan i na novacije. Nexum pako postao je imaginarnim ili bolje li formalnim poslom tek u vrieme zakona XII. ploča i to s istih onih razloga, s kojih i mancipacija.

Tim je nexum postao forma, u koju je mogao biti zaodjenut dug ma kakove vrsti, forma, kojom se je mogla svakoj novčanoj obvezi priskrbiti likvidnost.

U prvoj periodi svoga razvitka bio je dakle nexum realna, po sudruzih od slučaja do slučaja priznana, sankcionirana pogodba zajmovna. Predmet žitak; posao efektivan.

U drugoj periodi bio je nexum realno-verbalna pogodba, predmet bakar, posao efektivan. Pod konac učestaju simulirana nexa (neefektivna, Scheingeschäfte) al samo za novaciju nexualnih obveza; što bi napokon i zabranjeno.

U trećoj periodi posta nexum usljed uvedenja pjeneza strogo formalni akt, sastojeći od stanovitih rieči i čina.

Predmet pjenezi, posao već nije efektivan.

Način utrnuća nexualne obveze ide paralelno razvitku nexa samog.

U prvoj dakle periodi povratak u naravi pred sakupljenimi[228] drugovi, neformalno.

U drugoj postaje nexi liberatio već više formalna, ko što i nexum,[229] nu jošte mora biti efektivna.

U trećoj je periodi nexi liberatio jur sasma formalni akt, koj se rabi i kod iudicata, što i opet dokazuje, da je iudicat mladji od nexa; da je starija forma nexi liberacije protegnuta i na mladji

---

rovnik, u što dužnik potrebuje efektivno izplaćeni mu zajam; kako da on i sazna, da li dužnik uzajmljenom svotom kani prijašnjeg kakovog vjerovnika namiriti. To previde svi oni, koji uzimlju, da je nexum jur s početka bio li formalan.

[228] Nundinis?

[229] Osuda nije mogla kasirati nexa; te je istom moglo biti samo izrečeno, ili da nexum nikad nije ni postojao, ili da je jur usljed nexi liberatio nuontr.

Digitized by Google

iudicat. Gai III. 173. Est etiam alia species imaginariae solutionis per aes et libram. Quod et ipsum genus certis in causis receptum est, veluti si quid eo nomine debeatur, quod per aes et libram gestum est, sive quid ex iudicati causa debebitur. 174. Adhibentur autem non minus quam quinque testes et libripens. Deinde is qui liberatur ita oportet loquatur. Quod ego tibi tot milibus eo nomine (iure nexi sum damnas) solvo liberoque hoc aere aeneaque libra. Hanc tibi libram primam postremam (que secundum legem publicam). Deinde asse percutit libram, eumque dat ei, a quo liberatur, veluti solvendi causa.

S neizpunjenja nexualne obveze nastupila je u prvoj periodi samovlastna pomoć,[230] u drugoj samovlastna pomoć prelazeća u privatnu ovrhu; u trećoj privatna ovrha.[231]

U koliko je Lex Valeria[232] stroge posljedice nexualne obveze stegnula, a lex Poetelia[233] posve odstranila, razviti ćemo prema razporedbi, danoj na str. 686 Mjeseč. g. 1884, kašnje, pošto se oba ova zakona netiču samo nexa, već i inih ovršnih naslova. Samo toliko možemo na ovom mjestu kazati, da je usljed ustanova legis Poeteliae nexum postao nepraktičnim, te da je skoro iza toga zakona i posve iz prometa nestao.

Jura quaesita

obzirom na § 1372 ogz. i zakon od 8. prosinca 1877.

Učinak, što ga je zakon skopčao sa stanovitom juristićkom činjenicom, jeste pravo u subjektivnom smislu. — Nu zakoni se mienjaju.

Iste juristićke činjenice proizvode iste pravne učinke, al' samo donde, dok zakon postoji u krieposti; jer sa drugim za-

[230] Zašto Lange I. 127, 128, 130 drži, „dass das nexum den Rechtsschutz der Magistratsperson voraussetzt", meni nije pojmljivo. Dokaz ostao je dužan.

[231] Te posljedice počivaju u I. periodi na „leges speciales", u II. na običajnom pravu, u III. na ustanovah zakona XII. ploča.

[232] Lex Valeria, 412; donio ju je dictator M. Valerius Corvus. Gai 4. 25.

[233] Lex Poetelia, 441; donio ju dictator C. Poetelius Libo visolus. Varro de L. L. 7. 105.

Digitized by Google

konom nastupaju iz istih juristickih činjenica drugi učinci, — i tako se sa promjenom objektivnog prava mienja i subjektivno pravo. No pošto pravo nije nikakova svrha, nego samo sredstvo za podmirenje potreba života, to je i samo pravo potreba, koja se potreba prava mora da mienja prema potrebam života.

Život se manifestira u eksistenciji individua, koja eksistencija započinje oplodjenjem § 22 ogz., a prestaje smrću, akoprem po fizičnih uzrocih mora se porod smatrati početkom obstanka fizične osobe, jer ovim počinje novorodjenče samostalno atmosferskim vazduhom disati, a prestanak disanja jest smrt.

No život individua nepostoji samo usljed kretanja pluća atmosferskim zrakom, nego osim zraka treba za život hrane, odiela, stana i mnogih drugih stvari, a pošto smo predaleko odmakli od onog idilskog stanja, gdje je bilo stvari za okupaciju i gdje je čovjek u krilu prirode našao toliko „stvari ničijih", da je mogao „iz ruke u usta" potrebe života namirivati, te pošto je usljed toga nastala potreba, da se čovjek brine ne samo za svoj, nego i za obstanak svoga potomstva: to je pravo svojim razvitkom moralo priznati ovu potrebu života i od tuda je postala potreba u zakonu, da zakon pravne učinke privezuje ne samo za postojeću fizičnu osobu, nego i za osobe tek začete, ili koje će se možda tek u buduće začeti i roditi, kao što pokazuje institut prava nasljedstva sa povjerbom i povjerbenom zamienom, i svekolike ustanove zakona, da prava i obveze prelaze i na nasljednike §§ 531, 532 i 918 ogz.

Iz ovih potreba nastala je potreba za sigurnost prava: da se stečena prava nemogu novim zakonom ukinuti ili promieniti, i da nov zakon nema povratne snage. — Sigurnost u pravu jeste stožerni postulat samoga prava, jer kad bi čovjek znao, da zakonodavac može novim zakonom u svako doba uništiti već stečena prava, to bi pravni red bio tim tako uzdrman, da se nebi niko ni oslanjao na zakon, nego bi se pozivao na jaču fizičnu silu.

Zato su već Rimljani postavili za zakonodavstvo pravilo, da nov zakon nema povratne moći i da se stečena prava prosudjuju po zakonih, koji su postojali u vrieme, kada se je juristička činjenica dogodila.

Digitized by Google

Ovo je pravilo tako važno za pravni red, da se na njem osniva javno povjerenje u moć zakona.[1] Naravno, da od ovog pravila ima i iznimaka; no nauka ob ovoj materiji ove iznimke najstrožije tumači tako, da se zakonodavstvu dopušta od ovog pravila odstupiti samo glede zakona od općeg interesa.[2]

Za pozitivno pravo ovo je pravilo od tolike važnosti, da je u § 5 ogz. izrično uzakonjeno, a i u članku XII. uvodnoga patenta od 29. stedenoga 1852, kojim je ogz. uveden u Hrvatskoj i Slavoniji, izrično se ovo pravilo priznaje kao temeljna ustanova.

Prema naslovu ove razpravice hoću u kratko da obrazložim pitanje, da li je pogodba, kojom seljaci daju svoja zemljišta zajmodavcu pod zalog i na uživanje mjesto kamata do povratka uzajmljene svote, po § 1372 ogz. nevaljana, ili su takove pogodbe valjane još i sada, poslje krieposti zakona od 8. prosinca 1877?

Jus quaesitum po svom pojmu i učinku predpostavlja dva zakona, jedan stariji i drugi noviji te juristička činjenice, koje su se dogodile za vrieme krieposti starijeg zakona, i koje se imaju prosudjivati po starijem zakonu, te s njimi spojiti pravne posljedice samo onoga (starijega) zakona, koji je postojao u vrieme, kada su se te činjenice dogodile.

Austrijski ogz. u § 1372 odredjuje, da je pobočna pogodba, po kojoj bi vjerovniku pripadalo plodouživanje založene nekretnine, bez pravne krieposti. No ovomu se obično prigovara, da se zemljišta dužnikova, dana vjerovniku pod zalog i na uživanje mjesto kamata, neimaju smatrati založenimi, jer da su nepokretnosti samo onda založene, ako je po §§ 431, 451 i 1368 ogz. to založno pravo u javnih knjigah upisano. Ovo je istina, ali samo za ono vrieme, od kako postoje gruntovne knjige. No već iz § 322 ogz. vidi se, da nisu postojale svagdje gruntovne knjige u vrieme krieposti ogz. od 1. lipnja 1811. Taj ogz. uveden u Ugarskoj, Hrvatskoj i Slavoniji i t. d. car. patentom od 29. studenoga 1852 stupio je u kriepost 1. svibnja 1853, a istog

[1] Vidi Pfaff-Hofmann I. str. 158.

[2] Kako je bogata literatura o pitanju povratne moći zakona i o zaštiti stečenih prava, vidi Burckhard II. str. 178; a da je u literaturi ob ovoj materiji mnogo prieporaih pitanja, vidi Unger I. str. 116 i 127.

Digitized by Google

dana stupio je u krieprst i car. patent od 29. studenoga 1852 (br. 247 d. z. l.) ob uredjenju djedinskih odnošaja (aviticitaet).

Ako se pomisli, da u ono vrieme u Hrvatskoj i Slavoniji nije bilo uredjene gruntovnice, jer je gruntovni red tek kasnije minist. naredbom od 15. prosinca 1855 izdan; i ako se posmotri, da § 19 rečenoga djedinskoga patenta izrično odredjeno, da do onda o b i č a j n i (üblichen) založni ugovori i prodaje zemljišta na vrieme (contractus pignoratitii, emtio venditio temporanea) sa priuzdržajem odkupa ili pod uvjetom, da vjerovnik mjesto kamata uživa založeno dobro, jesu pravno nevaljani, ako su sklopljeni iza krieposti o. g. z.: to se onda kako iz § 19 tako i iz sliedećih §§ 21 i 22 djed. pat. jasno vidi, da su se ovakova založna prava s uživanjem zemljišta mjesto kamata sticala jedino prostim ugovorom i bez unosa u kakove javne knjige, i da je zakon taj u § 19 takove ugovore za buduće izjavio pravno nevaljanimi.

Ovi običajni založni ugovori, kao što su se sklapali prije krieposti o. g. z. sklapaju se i danas u velikoj množini medju seljaci, pa kada ih je zakon u vrieme uvadjanja ogz. § 19 djed. pat. proglasio nevaljanimi i pokraj § 1372 ogz., to neuvidjam, zašto bi se takovi ugovori danas imali smatrati pravno obvezatnimi. Tako po mom mnienju stoji stvar glede odnošaja davanja zemljišta pod zalog i na uživanje mjesto kamata u vriemenu poslje uvedenja ogz. A kada je tako, to se nebi moglo govoriti o s t e č e n i h p r a v i h iz rečenog odnošaja uživanja zemljišta mjesto kamata u vriemenu od kako je o. g. z. i sa njim rečeni djed. patent stupio u kriepost, pa do danas.

No prema naslovu ove razpravice imao bi još da uzporedim ustanovu starijeg zakona, naime § 1372 ogz. sa novijim zakonom od 8. prosinca 1877 i da ustanovim, da li se ovim potonjim zakonom vriedjaju t. j. ukidaju ili preinačuju jur stečena prava. — Ovo se mora razmatrati izključivo sa stanovišta zakonâ i naredaba postojećih proti lihvarstvu, jer je zakon od 8. prosinca 1877 eminentno zakon o dozvoljenoj mjeri kamata, a i dvorski dekret od 24. prosinca 1816 br. 1305 s. s. z., kao tumačenje § 1372 ogz., izjavljuje takovu založnu pogodbu nevaljanom i onda, ma u njoj i ne bilo lihvarstva. — Od tuda se već vidi,

Digitized by Google

da je zakonodavac kako § 1372 ogz. tako i § 19 djed. patenta smjerao stati na put lihvarstvu.

Bilo je jedno vrieme, naime za trajanja krieposti zak. čl. IX. od god. 1870 pa do krieposti zakona od 8. prosinca 1877, dakle za onih sedam gladnih godina, u kom vriemenu je naše zakonodavstvo dopustilo bilo neograničenu slobodu ugovaranja kamata. Za to vrieme moglo se je govoriti o stečenih pravih iz juristične činjenice, naime iz pogodbe uživanja zemljišta mjesto kamata. No od kad je stupio u kriepost zakon od 8. prosinca 1877, iz pogodbâ ob uživanju zemljišta mjesto kamata, sklopljenih iza krieposti ovog zakona, nemože više govora biti o stečenih pravih, jer ovaj zakon u §§ 4 i 7 izrično odredjuje, da su dozvoljene samo 8 % kamate, i da se većim kamatam nesmije dati sudbena zaštita. — Iz golog faktuma, da je zajmodavac zaista uživao zemljište mjesto kamata, i tim načinom pobrao na pr. 50 % kamata, nemože se govoriti o stečenom pravu, jer u vrieme sklopljene pogodbe i pobranih tih kamata nije postojao zakon, koji takovi učinak dozvoljuje, nego naprotiv postojao je i postoji zakon, koji takov učinak zabranjuje.

Kada bi za pojam stečenoga prava bio dovoljan goli faktum, da si je netko pribavio koristi, i kada nebi trebalo objektivne privatno-pravne norme zakona, koji takovu korist dozvoljava, to bi se i tatbina imala smatrati stečenim pravom, pak bi se morao jednostavno brisati ne samo § 1431 ogz., nego i čitav nauk o condictio indebiti.

Zato ja nemogu razumieti, kako se je moglo na strani 454 Mjesečnika od godine 1885 uztvrditi, da se uzkratom sudbene zaštite većim od 8 % kamatam vriedjaju stečena prava, a još manje razumijem onaj meni podieljeni nauk, da se sudac ima vazda strogo zakona držati, i da za sudca valja poznata izreka „fiat justitia pereat mundus“.

Ja odklanjam ovo podučenje, ma da je zamotano u laskavi komplimenat, naime da je moja judikatura, kojom sam uzkraćivao zaštitu većim od 8 % kamatam, potekla iz plemenitih motiva; a odklanjam to podučenje zato, što nisam ja sám tako sudio, nego i oba naša višja sudišta, i što su svakom sudcu dobro poznate

Digitized by Google

ustanove zakona od 28. veljače 1874 o vlasti sudačkoj te ustanove car. pat. od 3. svibnja 1853 naročito § 46, kao i §§ 6 i 7 ogz., po kojih se sudac ima strogo zakona držati.

A što se tiče izreke „fiat justitia pereat mundus", to bi imao primjetiti, da ima mnogo ovakovih tako zvanih „krilatih izreka", koje unutarnjom svojom istinom oduševljavaju i uzdižu, te se u duševnom prometu primaju pod gotov novac, ali samo dotle, dok im se priznaje njihova unutarnja vriednost; a čim se ta unutarnja vriednost više nepriznaje, postaje takova izreka Košutova banknota.

Pravo i pravosudje postalo je i postoji radi ljudi, radi podmirenja potreba života, pa buduć pravo nije nikakova svrha, nego sredstvo za podmirenje potreba života, to je već Hegel upoznao neistinitost rečene izreke „fiat justia pereat mundus", te ju je izpravio sa „fiat justitia ne pereat mundus".

Kada bi sa pravom imao i sviet propasti, to bi ljudsko družtvo svakojako radje i bez prava bitisalo.

U ostalom poznate su i druge krilatice, kao „summum jus, summa injuria", a i da je „justitia regnorum fundamentum", pa da zato organi pravosudja imaju taj temelj države čuvati i učvršćivati, a ne pravosudje tako vršiti, da uz pravdu propadne sviet.

Stevan Popović, kr. sudb. viećnik.

Kada imade mjesta uporavi § 176 II. a. k. z.?

U broju 94 „Gerichts-Zeitung" od god. 1885 priobćio je Gernerth praktičan slučaj, koj mu je dao povoda da pita, da li svatko čini zločinstvo kradje u smislu § 176 II. a. k. z., tko ukrade stvar preko 5 for. vriednu, a bio je radi kradje već dva puta kažnjen? Ovo pitanje moglo bi i naš pravnički sviet, imenito naše sudce, zanimati; tečajem svoje kaznene prakse vidio sam takodjer, da naši sudci onu ustanovu zakona različito tumače, s toga kušat ću i ja svoje nazore razložiti o njem u ovom listu, ako mi uredničtvo za to mjesta ustupi.

U smislu § 176 II. a. k. z. obzirom na vlastitost počinitelja kriv je zločinstva kradje, tko ukrade stvar kakovu vriednu preko

Digitized by Google

5 for., ako je isti počinitelj radi zločinstva ili prekršaja kradje jur dva puta kažnjen bio. — Zakonodavac ustanoviv sve ovo ovako hotio je tim takova počinitelja većom kaznom kazniti zato, što, premda je bio dva puta kažnjen radi sličnog čina, nije se ipak poboljšao; odakle sliedi nedvojbeno, da nije dosta za onu kvalifikaciju, ako je počinitelj samo dva puta radi kradje sudjen bio, a dosudjenu mu kazan ni dielomično barem pretrpio nije. Ali ni dvokratno kažnjenje nije uvjek dostatno, da se uzmogne kvalifikacija § 176 II. a. k. z. na počinitelja treće kradje uporaviti. Evo kakov praktični slučaj priobćuje glede toga Gernerth.

Ana B. bila je tužena radi zločinstva kradje počinjene tim, da si je, premda bijaše jur dva puta radi kradje kažnjena, prisvojila radi vlastite koristi, bez privole posjednika, jedan sat vriedan 10 for., a presudjujući sud nije ju ipak osudio radi zločinstva kradje, označenog u § 176 II. a. k. z. i to zato, jer se je kod potraživanja, kada je Ana B. radi kradje dva puta kažnjena bila, pokazalo, da ju je jedan put kotarski sud odsudio radi prekršaja kradje, a kad je kaznu pretrpila, da su ju imali odpraviti k sbornomu sudu radi još prije počinjenog zločinstva kradje, gdje je radi istog zločinstva uporabom § 265 austr. k. p. (hrv. § 259 k. p.) osudjena i kažnjena bila, da dakle Ana B. nebi bila dva put radi kradje kažnjena, da se je kod stvaranja prve osude znalo, da je ona već prije prekršaja kradje počinila i zločinstvo kradje, te bi se radi obijuh kradja uporabom § 265 austr. k. p. proti njoj bila izrekla jedna osuda, i ona jedan put samo kaznila.

Poznata je pravnikom ustanova § 259 k. p., pa će se zato odobriti mnienje onoga suda, koji nije na temelju navedenog stanja stvari Anu B. usuprot tomu, što je radi kradje već dva put kažnjena bila, osudio radi treće počinjene kradje na osnovu § 176 II. a. k. z., jer se je o prve dvie kradje imala izreći jedna osuda i jedna kazna.

Nu tu se radja pitanje: imade li još slučajeva, gdje kradja nepostaje zločinstvom u smislu § 176 II. a. k. z., ma da je počinitelj iste radi kradje jur dva puta prije toga kažnjen bio? Pa ćemo reći i na ovo pitanje, da imade, a to su kradje, koje

Digitized by Google

se dogode u obitelji, ili koje počine nedorasli izpod 14 godina; jer prve, ma ih opetovao više puta isti počinitelj, nemogu u smislu § 189 k. z., a potonje u smislu § 2 sl. d. k. z., postati zločinstvom, nego se imadu uvjek kazniti samo kao prekršaj. — Usuprot pako da član obitelji, koji je radi obiteljske kradje već dva puta po § 463 k. z. kažnjen bio, po treći put ukrade stvar vriednu preko 5 for. izvan obitelji, ili da onaj, koj je do navršene 14 godine dobe svoje radi prekršaja kradje u smislu § 2 slovo d. k. z. već dva puta po § 237 i 269 k. z. kažnjen bio, počini treću kradju iza navršene 14 godine: to bi se i na ova oba morala uporaviti ustanova § 176 II. a. k. z., jer zakonodavac nije tu razlikovao ni dobu, u kojoj je tkogod, niti okolnosti pod kojimi je tkogod, niti na koliko vriemena je tkogod radi kradje jur dva puta kažnjen bio, nego je samo imao na umu, da dvokratno kažnjenje nije na nj djelovalo niti doprinielo, da se poboljša.

Herbst u svom komentaru kaz. zak. ide još dalje, pa tvrdi, ako je tkogod radi kradje osudjen, a prije nastupa dosudjene mu prve kazni ili za vrieme kazni počini drugu kradju, radi koje ga takodjer osude, te dosudjenu mu drugu kaznu nastupi odmah iza prve kazni: da se to ima smatrati kao jedna kazna i da je druga kazna samo produljenje prve, jer je neprekidno tekla, pa kad bi takav kaznenik došav na slobodu počinio treću kradju, da se na nj ustanova § 176 II. a. k. z. nebi mogla uporaviti. Ova tvrdnja ipak nečini mi se opravdanom, jer dvie dosudjene kazni, ma se nastupile uzastopce jedna za drugom, ipak ostaju uvjek još dvie razne kazni, jer su sliedile usljed dvijuh raznih osuda, pa može n. p. druga pooštrena biti postom, tamnom izbom itd., dočim prva nije bila; a u smislu k. p. jest uredovanje suda glede ove druge dosudjene kazni sasvim posebno i neodvisno od onog glede prve kazni; zato bi se ustanova § 176 II. a. k. z. morala uporaviti i na onoga počinitelja treće kradje, koji je prije toga dvie raznimi osudami dosudjene mu kazni uzastopce jednu za drugom nastupio i pretrpio.

Sasvim drugčije imade se stvar, ako je tko radi kradje dva puta bio osudjen, ali je pretrpio samo prvu dosudjenu mu kaznu,

Digitized by Google

dočim mu je druga n. p. milošću, oproštena bila. — Ma da ima u smislu propisa §§ 226 i 529 k. z. odpuštenje kazni isti učinak te iste posljedice, kao i pretrpljena kazna: ipak se na onoga, komu bje druga, radi kradje dosudjena kazna, odpuštena, kad bi kasnije počinio treću kradju, ustanova § 176 II. a. k. z. nebi mogla protegnuti, jer zakon naročito zahtieva, da je predhodilo dvokratno kažnjenje; a ako ni ovo na poboljšanje krivca djelovalo nije, već počini i treću kradju, imade se tada po navedenoj zakonskoj ustanovi, usljed vlastitosti počinitelja, strožijoj kazni podvrći.

A što bi bilo, da čovjek, koji nije još drugu radi kradje dosudjenu mu kazan posve pretrpio, nalazeć se još u istoj (kazni) počini još treću, bi li se i na njega propis § 176 II. a. k. z. protegnuti morao? — Ja mislim da bi, — jer kažnjen je već i onaj, koj je premda samo jedan dio kazne pretrpio, jer tu neodlučuje vrieme, kako dugo kazan traje, pa n. pr. može biti tkogod radi prekršaja kradje dva puta samo po jedan dan zatvora kažnjen, a ipak se kod treće počinjene kradje i na nj ustanova § 176 II. a. k. z. uporaviti imade. Ako je tkogod dosudjenu mu kazan zatvora nastupio, pa prije dovršene kazni umaknuo iz zatvora, nemože se o njem uztvrditi, da nije kažnjen bio, nego se samo mora priznati, da dosudjenu mu kaznu posve pretrpio nije, ali zato i dielomično kažnjenje ipak ima iste posljedice kao i posve pretrpljena kazna.

Napokon nameće se još i pitanje: da li se rečena ustanova § 176 II. a. k. z. mora protegnuti samo na onoga, koj je radi dvijuh kradja kao neposredni počinitelj kažnjen bio, ili imade i drugih osoba, koje bi pod dotičnu ustanovu podpasti mogle? Mislim, da i sukrivnja kod kradje, zatim ono dioničtvo, koje je nastalo usljed predhodna sporazumka sa neposrednim počiniteljem u smislu § 5 k. z., a isto tako i pokušaj kradje u smislu § 8 k. z. imadu iste posljedice kao i izvedena sama kradja; pa s toga i svi oni, koji su kao sukrivci i dionici kradje, pa i oni, koji su radi pokušaja kradje dva puta kažnjeni, ako treći put počine kradju, podpadaju pod ustanovu § 176 II. a. k. z., dočim se ova ustanova nebi mogla protegnuti na dioničtvo kradje počinjeno

Digitized by Google

bez poprednjega sporazumka sa neposrednim počiniteljem, a označeno u §§ 185 i 464 k. z., jer takovo dioničtvo nije u nikakovom savezu sa samim počinjenjem kradje, nego je sliedilo kasnije iza jur dovršene kradje, pa je u smislu § 6 k. z. posebni od kradje različiti učin; s toga ni kažnjenje radi takova učina neima onih posljedica, koje i kažnjenje radi zločinstva ili prekršaja kradje.

Iz svega do sada rečenoga razabire se, da je za uporavu § 176 II. a. k. z. neobhodno nuždno, da je predhodilo dvokratno kažnjenje, pa da ni ovo nije u svakom slučaju dostatno za uporavu one odredbe zakona; nadalje, da dvie raznimi osudami dosudjene kazne, ma se odmah jedna iza druge nastupile, ipak sačinjavaju dvie razne kazni; da i dielomično pretrpljena kazna imade iste posljedice kao i posve dovršena kazna, te da napokon kažnjenje radi sukrivnje i dioničtva kradje (§ 5 k. z.), te radi pokušaja kradje (§ 8 k. z.) vuče za sobom iste posljedice kao i kod neposrednog počinitelja kradje.

Jos. Galjer.

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

Da li § 40 ili § 43 g. p. p.?

U parnici Andrije Kajfeša proti Jakovu Račkomu radi 250 for. s. pp. izrekao je kr. kot. sud u Delnicah osudu po zahtjevu tužbe, a na temelju sa samim tužiteljevim zastupnikom obavljene razprave, dakle na temelju § 40 g. p. p. — Ovu osudu sud je ovako obrazložio:

Tuženi pristupio je k ročištu za ustmenu razpravu osobno i doveo sa sobom nadripisara Fr. K. — Postupajući sudac obznanio je tuženomu, da Fr. K. nesmije stranke pred sudom zastupati, nu da može sam sebe zastupati ili si uzeti odvjetnika i da mu je prosto u tu svrhu zahtievati odgodu ovoga ročišta. Tuženi se je po tom iz sudnice udaljio, a niti je naveo razloga, zašto se neće da brani, niti je zatražio odgodu. Moralo se dakle uzeti, da se tuženi proti navodom tužbe nemože braniti, pak pošto ovi navodi neprotuslove doprinešenim dokazalom, to je valjalo izreći osudu po § 40 g. p. p. iz ogluhe.

Digitized by Google

Proti ovoj osudi tuženi se je požalio, pa je kr. banski stol povodom njegova priziva tu osudu ukinuo, te prvomu sudu naložio, da odredi novo ročište za ustmenu razpravu i da na istom ročištu tuženoga pouči prema § 43 g. p. p., i to s ovih razloga:

Napadnuta osuda donešena je iz ogluhe, jer Fr. K., kao poznati nadripisar (§ 31 g. p. p.) pred sudom zastupati nesmije. Nu vidiv, da je k ovomu ročištu i tuženi osobno pristupio, pa se udaljio: nastala je neodoljiva zaprieka, da se predmet odmah svrsi shodno razpravi, jer se tuženomu imalo ostaviti vriemena, da si drugoga zastupnika nadje. Zato valjalo je postupati po § 43, a ne po § 40 g. p. p. i zato kr. banski stol napadnutu osudu ukida po § 342 g. p. p.

Proti ovoj rješitbi nije upotriebljen dalnji pravni liek.

Gj. Galac.

Pridruženje k ovršnoj dražbi nekretnina.

Na molbu S. K. proti V. R. za ovršnu dražbu nekretnina, upisanih u zem. nap. br. 193 občine Bačince pridruženjem k jur dozvoljenoj dražbi za tražbine istog vjerovnika od 293 for. 41 nvč. i 85 for. 77 nvč. s. p. kr. sudbeni stol u V. izrekao je sliedeću odluku:

„Vidiv, da je ovrhomolitelj S. K. radi svoje ovršne tražbine od 400 for. jur zadobio ovosudnom odlukom od 30. svibnja 1885 br: 2048 dozvolu prisilne prodaje glavne hipoteke, naime nekretnina ovršenika V. R. u zem. nap. br. 193 občine Bačince;

vidiv, da je radi svojih tražbina od 293 fr. 41 nč. i 85 fr. 77 nč. ovosudnom odlukom od 30. svibnja 1885 br. 2047 zadobio dozvolju prisilno dražbe i uzgredne hipoteke zem. nap. br. 237 občine Bačince;

vidiv, da sada ovom molbom moli pridruženje k dražbi nekretnina zem. nap. br. 193 občine Bačince za tražbine od 293 for. 41 nč. i 85 for. 77 nč.;

vidiv, da se ovim postupkom ovršni troškovi nepravedno umnožavaju, a sve ustanove ovršne novele, naime zakona od 17. prosinca 1876 baš onamo smjeraju, da vjerovnik što prije dodje do namirenja, pa da se njemu a i ovršeniku prištede nepotriebni troškovi; i

vidiv što je najglavnije, da zakon u § 14 ovršne novele dopušta pridruženje k dražbi, koju je jur drugi vjerovnik izhodio, te pošto u ovom slučaju molitelj nije drugi vjerovnik, nego onaj isti, koji je i predjašnju dražbu izhodio: to u ovom slučaju neima zakonitog uvjeta za dozvolu pridruženja i zato se molba ova kao po zakonu neumjestna, odpućuje.“

Proti ovoj odluci podneo je ovrhomolitelj S. K. po odvjetniku dr. L. K. utok sa ništovnom žalbom, u kom je u glavnom naveo, da je prvi sud pogriešno tumačio zakon samo po slovu, a ne i po duhu njegovom,

Digitized by Google

jer da se pod drugom tražbinom ima podrazumievati drugi vjerovnik, te je naveo više slučajeva, u kojih su prvostepeni sudovi takova pridruženja k dražbi dozvoljavali.

Kr. banski stol riešenjem od 9. prosinca 1885 br. 27546 odbio je utok kao neosnovan i zabacio žalbu ništovnu kao neumjestnu, te potvrdio odluku prvoga suda s razloga: „što je prvom dielu dražbene molbe, t. j. radi dozvole prisilne prodaje protivničkih nekretnosti, jur odlukom prvoga suda od 30. svibnja 1885 br. 2047 zadovoljeno, i što zatraženom pridruženju k dražbi upitnih nekretnina jur po istom vjerovniku izhodjenoj, po § 14 ovršne novele od 17. prosinca 1876 mjesta biti nemože".*

Pravni liek na treću molbu nebje poprimljen. *S. P.*

Gdje se ima ostavinska razprava povesti iza smrti onog, koji u inozemstvu umre, a u tuzemstvu ostavi nekretnine?

Samuel pravije Salamon Weiss iz Zablatja kotara koprivničkog, tražio je pred kr. kotarskim sudom u Koprivnici, da se pred istim povede ostavinska razprava iza Leopolda i Netike Weiss, udate Unger, koji su umrli u Ugarskoj, ali ostavili nekretnina upisanih u zemlj. br. 61 obć. Zablatje (u Hrvatskoj).

Kr. kotarski sud u Koprivnici je odlukom od 12. listopada 1885 br. 16721 odbio molbu s razloga, da nije nadležan ostavinske razprave provadjati za one, koji su umrli u Ugarskoj ili inozemstvu, već da je nadležan onaj sud, u kojega području su prebivali odnosno umrli.

Proti toj odluci podnio je Samuel recte Salamon Weiss predstavku odnosno utok na kr. banski stol, koji je riešitbom svojom od 23. prosinca 1885 br. 26701 odlučio:

s razloga, da je trojedna kraljevina u sudstvu autonomna, pa da se obzirom na to mora svaki drugi, koji neprebiva u ovoj kraljevini, strancem u smislu sudovnika smatrati; — vidiv, da su Leopold i Netika Weiss, koji su stanovali u Ugarskoj, imali dobara nekretnih u trojednoj kraljevini, pa da je za ostavinsku razpravu glede tih nepokretnina po § 79 sudovnika nadležan taj sud; — vidiv, da na taj način nestoji odpućujući razlog, — napadnutu odluku ukinuti, te kr. kotarskomu sudu naložiti, da zatraži smrtovnicu preminulih Leopolda Weissa i Netike Weiss udate Unger od ugarskih sudova, ostavinsku razpravu u pretres uzme i da nakon toga dalje po zakonu postupa." *Dr. P.*

Radi utrnuća ovršnog prava neima se dražbena odluka napadati utokom, već se ima postupati prema propisom §§ 444 i 445 gpp.

Na ovršnu molbu štedione u B. dozvoljena je odlukom kr. sudb. stola u V. od 1. kolovoza 1881 br. 1255 gr. ovršna dražba nekretnina

* A ipak čitali smo nedavno protivnu odluku. Ured.

Digitized by Google

ostavinske gromade Franje B-a radi mjenbene tražbine od 1580 fr. spp. Zapisovnik Gjuro B. uloži proti toj odluci utok, u kojem medju inim spominje, da je moliteljica ovrhe posve naplaćena, dakle da neima prava voditi ovrhe.

Kr. banski stol rješitbom od 18. ožujka 1885 br. 1047 „uvaživ, da po § 547 ogz. nasljednik, čim je prihvatio nasljedstvo, glede istoga zastupa ostavnika;

uvaživ, da je pokojni Franjo B. oporukom svojom od 7. veljače 1873 imenovao svojim universalnim nasljednikom sina si Josipa B-a, dočim je ostaloj svojoj djeci, a medju njimi i utočniku Gjuri B-u, ostavio zapise, i da se je Josip B. očitovao nasljednikom na temelju pomenute pokojnikove oporuke, dočim su se ostala djeca pokojnikova zadovoljila ostavljenimi im zapisi;

uvaživ, da po tom ostavinu pokojnog ovršenika Franje B. jedino universalni baštinik Josip B. predstavlja, i da u tom stanju stvari ni malo nemienja okolnost, što je kuća upisana u zemlj. br. 297 oporukom od 7. veljače 1873 zapisana utočniku Gjuri B-u, jer je u gruntovnici svendilj upisan kao vlastnik pokojni ovršenik Franjo B., dočim zapisovnik po § 431 ogz. i § 178 izv. p. p. stiče vlastnost ostavljenih mu nekretnina upisom u javne knjige;

uvaživ, da s toga Gjuri B-u niti nepripada pravo napadati ovršnu odluku glaseću proti ostavini nakon Franje B-a;

uvaživ, da je glede utrnuća ovršnog prava propisan put u §§ 444 i 445 g. p. p. označen", — obnašao je utok kao neumjestan odputiti.

Kr. stol sedmorice rješitbom od 23. rujna 1885 br. 22053 zabaci takodjer sa gore navedenih razloga utok. *D. Becić.*

Na § 26 odvjet. reda.

Odvjetnik A. tuži pred kr. kotarskim kao sudom bagatelnim u Gospiću B-a za 95 for. 63 nvč., kao ostatak njegovog troškovnika u raznih parnicah. Nakon razprave sudio je prvi sud osudom od 15. listopada 1885 br. 5577 gr., da ima tuženik bezuvjetno platit utuženu svotu i parbeni trošak.

Razlozi: Tužitelj zahtieva, da mu tuženik plati ostatak nepodmirene odvjetničke zasluzbe u priznatom iznosu od 95 fr. 63 nč., a taj zahtjev utemeljuje na tom, da je tuženik u srpnju g. 1885 predloženi mu troškovnik u ukupnom iznosu od 201 fr. 84 nč. priznao, te na račun toga u kolovozu i. g. tužitelju 100 fr. odplatio, zatim njekoje poslove u vriednosti od 6 for. 21 nvč. obavio, pa obećao, da će ostatak 15. rujna 1885 podmiriti. Tuženik priznaje, da mu je tužitelj u srpnju 1885 predložio troškovnik iznašajući u svem 201 fr. 84 nč., priznaje i to, da je na račun

Digitized by Google

toga izplatio tužitelju 100 fr., ali poriče, da je priznao protivnikovu zaslužbu u cielom gore navedenom iznosu, i da se je obvezao ostatak od 95 fr. 63 nč. izplatiti 15. rujna 1885, pače da je sa predloženim mu troškovnikom bio nezadovoljan, pa da je s toga tužitelju, izplativ mu dioni iznos od 100 for. očitovao, da će mu eventualni ostatak platiti, kada troškovnik po sudu obredjen bude. Nu vidiv, da je ovaj tuženikov prigovor oprovrgnut izpovjedkom vjerodostojnih svjedoka P. L. i D. P., koji suglasno i pod zakletvom izkazaše, da se je tuženik, izplativši tužitelju na račun troškovnika 100 fr., obvezao bezuvjetno podmiriti ostatak do 15. rujna 1885, a da nije bilo ni govora, da će izplatiti kada troškovnik po sudu obredjen bude; vidiv osim toga, da je tuženik već tim, što je tužitelju a conto platio 100 fr., a nije troškovnik sudu na obredjenje predložio, što je mogao činiti, ako mu se je troškovnik prećeranim činio, — priznao istinitost po tužitelju razvršćenih pristojba, pa da je s obzirom na to netemeljit i dalnji mu prigovor, da je tobož sa troškovnikom nezadovoljan bio i da je dosliedno tomu suvišan dokaz, što no ga je on u tom pogledu po svjedoci M. i M. T. ponudio, a to tim više, što je tuženik po vlastitom priznanju to svoje tobožnje nezadovoljstvo još u srpnju 1885 očitovati imao, dočim su ostali čini, koji baš protivno dokazuju, poznije usliedili; vidiv dakle, da je tužba opravdana i temeljita, valjalo je i t. d.

Parbeni trošak dosudjen je po § 71 m. p.

Usljed ništovne žalbe tuženikove proti toj osudi obnašao je kr. banski stol riešitbom svojom od 23. prosinca 1885 br. 28018 s razloga: „što se odvjetničke pristojbe imaju na zahtjev stranke prije sudb. utjerivanja sudbeno likvidirati, i što zakon nerazlikuje, da li je stranka izvansudbeno priznala troškovnik ili ne (§ 26 odvj. r.), napadnutu osudu po § 75 br. 1 ukinuti i odvjetnika A. uputiti, da predhodno zatraži likvidaciju troškova.“

Mi se sa nazorom kr. banskoga stola neslažemo i to baš temeljem § 26 odvj. reda, koj veli, da se pristojbe, koje stranka platiti mora vlastitomu odvjetniku, na zahtjev ove stranke . . . sudbeno obrediti imadu, dakle a contrario, da takav zahtjev nepredleži, kada stranka izrično priznaje troškovnik, te ga dapače diono namiruje, kao što je baš ovdje bilo.

Slično pitanje riešilo je najvišje sudište u Beču svojimi riešitbami od 1. srpnja 1864 br. 4685 (br. 1940 sbirka G. U.) i od 2. listop. 1866 br. 8943 (br. 2624 iste sbirke), napokon i u najnovijoj riešitbi od 16. veljače 1881 br. 1228 (br. 8924 sbirke) po našem nazoru, dakle u oprieci s ovom osudom kr. banskoga stola.

U potonjoj riešitbi veli se . . . . in der weiteren Erwägung . . . . dass für das Mass der Auslohnung des Advokaten zunächst das Ueber-

Digitized by Google

einkommen mit der Partei entscheidend ist und nur bei den Abgange eines Uebereinkommens die Liquidirung und Zuerkennung vor Gericht einzutreten hat."

Nazor kr. banskoga stola jest prava negacija §§ 861, 1151, 1152 i dr. ogz., te ovlašćuje stranku, koja je podpunoma namirila troškovnik svoga odvjetnika, da dokle god nenastupi zagoda, zatraži od njega sa „condictio indebiti" uplaćenu svotu natrag, te obredjenje troškovnika, što se protivi ne samo svakomu pravnomu načelu, već i zdravom razumu.

B.

a) Kumulacija tužbe može biti povodom, da se tužba natrag odputi, ali čim je tužba po sudu primljena i razprava povedena, nemože se osuda radi kumulacije napadati.

b) Slobodno je tužitelju naknadno u protuodgovoru pridonieti dokazne članke za svjedoke u tužbi jur ponudjene, ako je tužba prvobitno bila pripravljena za ustmeni postupak, a istom kašnje je zaključen postupak pismen.

Trgovac X. podnio je kod kot suda u S. proti vlastelinkam Y. i Z. pismenu tužbu, kojom je tražio, neka se tuženice osude, da su dužne tužitelju: 1. prema kupoprodajnomu ugovoru predati prodanih mu 40 metr. centi smjesi i 1429 kilograma pšenice ili mjesto ove količine žita platiti 292 for. 89 novč., i 2. platiti mu za prodanu im na vjeresiju robu dužni ostatak kupovnine od 105 for. 32 nč. sa pripadci.

Tužitelj tražio je u tužbi, da se povede ustmeni postupak, — a za istinitost tužbovnih navoda ponudio je medju inimi dokazali takodjer dokaz po svjedocih, nu za ove nije u tužbi pridonio dokaznih članaka.

Sud je odredio za ustmenu razpravu tužbe ročište; nu ovo je na pismenu molbu tuženica odgodio.

Po tom su zastupnici obijuh stranaka s razloga, što je parbeni predmet dosta zamršen i što je prebivalište tuženičkoga odvjetnika od sjedišta suda znatno udaljeno, a u sjedištu suda nalazi se samo jedan odvjetnik, sporazumno zajedničkim podneskom zatražili povedenje pismena postupka.

Sud je dozvolio pismen postupak, ter obustaviv za ustmenu razpravu odredjeno ročište ustanovio tuženicam rok za podnesenje pismenoga odgovora.

U odgovoru prigovoriše tuženice medju ostalim, da je tužba kumulirana, jer da se njom dvie raznovrstne tražbine utužuju; za tim da se tužiteljevi svjedoci preslušati nesmiju, pošto nisu za njih dokazni članci pridoneseni.

Tužitelj je medjutim naknadno u protuodgovoru pridonio za svjedoke dokazne članke uz primjetbu, da je u tužbi to propustio učiniti s razloga, što je tužba bila priredjena za ustmeni postupak, a tek kašnje da je dozvoljen postupak pismen; nu tuženice su to u drugotnici pro-

Digitized by Google

glasile za nedopuštenu novotu i sveudilj se protivile saslušanju svjedoka navodeć, da tužiteljev izgovor nezaslužuje uvaženja, jer da je mogao, čim je odredjen postupak pismen, prije dana odgovora tužbu nadopuniti ili popraviti onako, kako bi odgovarala za povedenje pismenoga postupka (§ 10 g. p. p.), ili pako da bi po propisu § 59 g. p. p. bio imao izposlovati sudbenu dozvolu za doprinesenje ove novote.

Prvomolbeni sud, neobaziruć se na ove prigovore, nakon obavljene usklade spisa dozvolio i obavio je saslušanje tužiteljevih u tužbi ponudjenih svjedoka na doprinesene u protuodgovoru dokazne članke, a po tom izrekao osudu od 14. kolovoza 1883 br. 2001 gr., kojom je tužiteljevu zahtjevu u bitnosti udovoljio uz uvjet, ako tuženice nepolože u osudi formulovane prisege.

U razlozih osude nije se prvi sud na prigovor tuženica o nedopustivosti saslušanja svjedoka niti obazreo, dočim glede prigovora kumulacije tužbe navodi, da je neuvaživ, jerbo ako utužene tražbine i neizviru iz istoga pravnoga posla, to ipak ti poslovi da nisu raznovrstni, jedan bo i drugi pravni posao, iz kojih utužene tražbine izviru, da je kupoprodaja, a pri tom da nečini razlike, što je u prvom pravnom poslu tužitelj kupcem, a tuženice prodavateljicami, u drugom pako obratno tužitelj prodavaocem, a tuženice kupci.

Tuženice prizvaše proti prvomolbenoj osudi, ter medju razlozi priziva, s kojih napadaju osudu, navode opetovano, da je tužba kumulirana i da se svjedoci nebi bili smjeli preslušati.

Kr. banski stol, povodom ovoga priziva osudom od 5. prosinca 1883 br. 19786 odbaciv priziv potvrdi osudu prvoga suda i to s razloga ovih:

„Tuženice napadaju osudu prvoga suda radi kumulacije tužbe, zatim radi sadržaja naložene im prisege, nadalje radi dosudjene tužitelju svote od 105 for. 32 nč. i radi presluha svjedoka.

Nu nijedan od ovih prigovora nemože se uvažiti.

Kumulacija tužbe može biti povod, da se tužba natrag odputi (§§ 2, 4 i 11 g. p. p.), ali čim je tužba primljena i razprava povedena, nemože se osuda radi kumulacije više napadati.

Formula prisege je korektna, jer su tuženice u razpravi zanijekale, da je pokojni N. njihov upravitelj dobra bio. S toga morala se je prisega i na tu glavnu okolnost protegnuti. Ako se tim načinom (t. j. nepoloženom prisegom od strane tuženica) dokaže, da je N. bio njihov upravitelj i punomoćnik, to je i dokazano, da je N. bio vlastan list C ad I. tužitelju izdati, i da su tuženice dužne tužitelju utuženi kvantum hrane izdati te iznos od 105 for. 32 nč. izplatiti.

Istinoća upitnoga lista pod C ad I. dokazana je svjedocima A. i B. Isti svjedoci pako mogli su se preslušati vrhu dokaznih članaka F ad III.,

Digitized by Google

jer ovi se neukazuju kao nedopuštene novote, pošto je tužba pripravljena bila za ustmeni postupak, a pismeni postupak je kašnje zaključen, usljed česa je tužitelj dokazne članke naknadno u protuodgovoru pridonieti mogao. — Pri tom stanju stvari morala se je prizvana osuda potvrditi.“

Banskostolna osuda postala je pravomoćnom, jer su tuženice od podnesenoga izvanrednoga previda naknadno odustale.

Pr. Edo Gavez, kr. sudb. pristav.

Obračun kr. financijalnoga računarskoga odsjeka javna je izprava, na temelju koje može sud izdati platežnu zapovjed.

Pokojni X. bijaše nakladâteljem duhana u S., pak je za sigurnost tražbina, koje bi za kr. financijalni erar iz toga odnošaja mogle nastati, izdao dvie bilježnički ovjerovljene posvetne izprave B i C, kojimi za podieljenu mu duhansku vjeresiju od 6250 for. zalaže svoje nepokretnosti. Izprave ove providjene su potvrdom grunt. ureda o provedenoj uknjižbi prava zaloga.

Po obračunu kr. financ. računarskoga odsjeka u Zagrebu od 1. rujna 1879 ostao je X. pri svojoj smrti na podieljenoj mu vjeresiji kr. financ. eraru dužan 5669 for. 33 nč., a na obračun ovaj napisao je Y. kao tutor ml. nasljednika X-ovih zaporku ovu: „Predstojeći obračun priznaje se točnim i pravno-valjanim. U Slatini dne 27. listopada 1879“, ter ju vlastoručno podpisao.

Isti tutor Y. uplatio je na odbitak gore pomenute tražbine 419 fr. 33 nč., a glede ostatka od 5250 fr. izdao je kr. kot. sud u S. na tužbu zastupstva kr. fin. erara platežnu zapovjed od 16. ožujka 1880 br. 883, kojom je tuženoj ostavini X-a, zastupanoj Y-om, naložio platež rečene svote s uzgredicami u roku od 14 dana pod prietnjom ovrhe.

Proti ovoj platežnoj zapovjedi podnio je Y. u ime tužene ostavine X-ove na temelju § 3 min. naredbe od 18. srpnja 1859 (br. 130 d. z. l.) utok s molbom, da se platežna zapovjed izvan krieposti stavi, ter sudu prve molbe naloži, neka na tužbu odredi ročište i dalje po zakonu postupa.

Utok obrazložio je utjecatelj ovako:

Platežna zapovjed ima se u smislu ces. naredbe od 21. svibnja 1855 br. 95 d. z. l. izdati samo onda, kad tužitelj obvezu tuženikovu, kako u glavnoj stvari, tako i u uzgredicah dokaže bilježničkim spisom, koj je providjen svimi zakonitimi zahtjevi; a minist. naredbom od 18 srpnja 1859 br. 130 d. z. l. protegnuta je mogućnost izdanja platežne zapovjedi i na sve slučaje, u kojih bude dužnost tužiteljeva dokazana: a) javnimi u ovozemstvu sačinjenimi i zakonito izdanimi izpravami, b) privatnimi izpravami, legaliziranimi po kojem ovozemnom sudu ili kr. j. bilježniku i

Digitized by Google

c) izpravami, na temelju kojih je uknjiženo pravo zaloga za utuženu tražbinu i t. d.

Nazočnoj tužbi služi za temelj obračun A. — Ovaj obračun niti je bilježnički spis, niti je javna izprava, izdana unutar uredovnoga djelokruga javne koje vlasti ovozemne, niti privatna izprava legalizovana po kojem ovozemnom sudu ili kr. j. bilježniku, niti je najposlje na temelju izprave A uknjiženo pravo zaloga za utuženu tražbinu; nego je izprava A prost obračun, koji je kr. financ. računarski odsjek u ovom slučaju kao stranka obdržala sa utjecateljem, te s toga ista izprava nosi na sebi podpun karakter privatne izprave.

Nije dakle u nazočnom slučaju nastupio nijedan od uvjeta, označenih u gore spomenutih naredbah, te s toga nije bilo mjesta izdanju platežne zapovjedi.

Kr. banski stol riešitbom od 26. svibnja 1880 br. 6026 pronašao je prituženu platežnu zapovjed potvrditi i utok odbiti s razloga: „što je predležeća tužba odnosno tražbina utemeljena na javnoj izpravi A, što ju je izdao kr. financ. računarski ured unutar uredovnoga svoga djelokruga (§ 114 sl. a) g. p. p.) i što je upitna tražbina i ovdje naznačeni obračun priznat točnim i pravnovaljanim po Y-u, današnjem utjecatelju, ter što napokon predleži dokazano jamčevnimi izpravami B i C, da je u korist kr. drž. erara uknjižena svota od 6250 for. na nepokretnosti X-ove, po čem se stiču svi uvjeti za izdanje platežne zapovjedi u smislu minist. naredbe od 18. srpnja 1859 § 1 sl. a) i c), pak se pritužena platežna zapovjed ukazuje po zakonu opravdanom."

Dalnji pravni liek poprimljen nije.

Pr. Edo Gavez, kr. sudb. pristav.

K uporabi § 884 o. g. z.

G. S. utužio je kod kot. suda u M. tužbom dospjeli platež najamnine sa 110 for. na osnovu ustmeno sklopljene najamne pogodbe, polag koje je tuženi M. K. uzeo njegov dućan na tri godine u najam uz godišnju najamninu od 220 for., te pošto je dva četvrta dužan ostao, zahtjeva platež takove.

Tuženi je producirao zaključni list tužitelja, u kojem se navodi, da tužitelj priznaje, da je tuženi njegov dućan pod brojem 14 na tri godine, t. j. od 10. lipnja 1883 do 10. lipnja 1886, za godišnjih 220 for. u najam uzeo i da će obširni pismeni ugovor prije začetka zakupnoga vremena sastaviti u gornjem smislu za tuženikovu sigurnost; konačno potvrdjuje tužitelj u tom zaključnom listu prijetak kapare 30 for.

Iz ove stavke zaključnoga lista, da će obširni ugovor prije začetka najamnoga vremena sastaviti, izvodi tuženi, da ustmena pogodba nevalja,

Digitized by Google

jer pismeni ugovor sastavljen nije, i obzirom na § 884 odklanjaše od sebe dužnost plateža utužene zakupnine.

Prvi sud je sudio prema zahtjevu tužbenom smatrajuć, da je sudačkoj razsudi podlogom ustmeno sklopljena pogodba i da nepredleži uvjet § 884 o. g. z., jer se iz zaključnoga pisma nedade iztumačiti, da su stranke naročito pismenu pogodbu ugovorile.

Povodom uložena priziva potvrdio je kr. banski stol osudu prvoga suda svojim riešenjem od 12. veljače 1885 br. 25879 s ovih razloga:

Nepreporno je medju strankami, da su se iste u mjesecu svibnju 1883 sporazumjele o tom, da tužitelj daje tuženiku dućan u svojoj kući u M. u najam na tri godine, počam od 10. lipnja 1883 pak do 10 lipnja 1886, uz najamninu od 200 for. i 20 for. dohodarinskoga poreza, plativih u četvrtgodišnjih anticipativnih obrocih po 55 for., kao što je nepreporno i to, da je tuženi nakon toga sporazumka dao tužitelju 30 for. kapare. — Iz toga izvodi tužitelj, da je medju njim i tuženikom sklopljena pogodba o najmu, a jer mu tuženi dva četvrta najamnine, dospjele 10. ožujka i 10. lipnja 1884 platio nije, ište od tuženika platež svote 110 for.

Tuženik usuprot tvrdi, da tim medjusobnim sporazumkom nije sklopljena najmovna pogodba odnosno, da ta pogodba nije postala perfektnom, jer da su stranke izrično ustanovile, da se ob upitnom najmu prije početka najamnoga vremena ima sačiniti pismeni ugovor, a da taj pismeni ugovor nije nikad sačinjen, jer je tuženik prije 10. lipnja 1883 odustao od namjeravanoga najma tužiteljeva dućana. Tu okolnost, da su stranke naročito ustanovile, da će sačiniti pismenu pogodbu, hoće tuženi da dokaže pismom tužiteljevim od 14. svibnja 1883. Nu u tom pismu potvrdjuje tužitelj tuženiku, da je tuženik uzeo tužiteljev dućan u najam na tri godine i da će potanji ugovor sačiniti za sigurnost tuženikovu, pak se s toga iz toga pisma nemože s razlogom izvoditi, da su stranke pismeni ugovor kao bitni uvjet valjanosti pogodbe smatrale, već se jasno razabire to, da su stranke nakon ustmeno sklopljene pogodbe utanačile i to, da će se za sjegurnost najmitelja, indi boljega dokaza radi, o sklopljenoj ustmenoj pogodbi sačiniti pismeni ugovor.

Prema tomu, pošto je priznanjem stranaka ustanovljeno, da su se iste glede predmeta uporabe i glede ciene ustmeno složile bile, i da je tuženi u to ime dao tužitelju kaparu, mora se uzeti, da je pogodba o najmu sklopljena (§ 1094 i 908 o. g. z.) i s toga je zahtjev tužiteljev opravdan.

Kr. stol sedmorice je vrhovnom riešitbom od 29. srpnja 1885 broj 2214 izvanredni previd tuženikov odputio: Ako su stranke naročito ugovorile, da će učiniti pismenu pogodbu, pogodba ta nedrži se da je sklopljena, dok ju stranke nepodpišu.

Digitized by Google

Tako glasi § 884 o. g. z., na kojemu tuženik u predležećoj parnici svoj prigovor temelji, a prema tomu imao je tuženik gledom na poreku tužitelja dokazati, da je za utanačenje najamnoga ugovora izrično pogodjeno bilo sastavljanje pismenoga ugovora.

No pošto tuženik niti je dokazao, da bi izmedj stranaka pravovaljanost ustmeno utanačene pogodbe bila zavisnim učinjena od budućega pismeno sastaviti imajućega se najamnoga ugovora, a niti se okolnost ta iz stavke pisma pod brojem 2, „da će se za sigurnost tuženika prije najamna vremena obširni ugovor sastaviti imati“ izvoditi dade, a najmanje u smislu § 884 o. g. z.; usuprot upravo iz ovoga pisma proizlazi, da je izmedju stranaka sporazumnom voljom ustmena najamna pogodba utanačena i u znak toga po tuženiku i kapara plaćena: to se u pomanjkanju uvjeta zadržanih u propisu § 335 gpp. izvanredni previd tuženika zakonom neopravdan po § 334 gpp. odputiti mora. *Dr. A. S.*

1. Upliv osude kaznene na riešitbu civilnoga sudca glede zahtjeva o naknadi štete, koji je odpućen na put pravde.

2. Što se predpostavlja, da bude vlastnik psa dužan dati odštetu za tjelesnu ozledu, koju je pas prouzročio.

3. Obseg naknade štete (§§ 1320, 1325 o. g. z.).

A., trgovac s konji, izadje 4. studenoga 1883 iz gostione B-ove na dvorište hoteć naložiti slugi, da plati sieno, što su ga konji njegovi pojeli. Tu ga napane pas, što je po dvorištu posve slobodan trčao, ugrize ga u stegno tako, da je krv kroz hlače potekla. A. podnese kaznenu prijavu proti B-u, a kaznenom osudom od 15. prosinca 1883 br 2354 proglašen je B. krivim prekršaja § 391 k. z.; A. pako, zahtievajući naknadu štete, odpućen bje na put pravde. A. tuži dakle B-a civilnom tužbom i traži od njega, da mu plati 10 for. u ime troška liečenja, 42 for. u ime izmakle zaslužbe, jer da kroz tri nedjelje nije mogao ništa zaslužiti, a 120 for. u ime bolnine.

Prvi sudac odbaci tužbu bezuvjetno.

Razlozi: Tužitelj zahtievajući naknadu troška liečenja, izmakle zaslužbe i bolninu temelji ovaj zahtjev svoj na osudu kaznenu od 15. prosinca 1883 br. 2354, kojom je tuženik bio osudjen sbog prekršaja § 391 k. z. i u kojoj se veli: „da je obtuženi počinio taj prekršaj tim, što je jednoga ili više pasa svojih, o kojem znade, da je već ljude ugrizo, propustio tako čuvati ili na nj paziti, kako nebi nikoga oštetio“. Tužitelj misleć, da je ovo dovoljno za obsuditi tuženika u civilnoj parnici, nije naveo niti dokazao, da je tuženik kriv, što ga je, kako on tvrdi, jedan od tuženikovih pasa ugrizo, premda je tužitelj naročito odlukom od 2. prosinca 1884 br. 19566, kojom se odredjuje popunjenje razprave, upozoren bio na ovaj nedostatak. Sgoljna činjenica, da je nekoga

Digitized by Google

ugrizo tudji pas, sama po sebi nedvojbeno nije dovoljna, da se vlastniku psa nametne dužnost naknaditi štetu, jer psi nisu nikakove divlje zvieri nego domaće, obćenju sa čovjekom privikle životinje, pa ih je slobodno svakomu držati, prosto im je i okolo hodati izuzev slučajeve, navedene u zakonu o zarazi životinjskoj. Da se opravda dužnost naknadit štetu, ako je pas ugrizao koga, treba dokazati, da je obvezanik na odštetu propustio kako valja psa čuvati i da je glede čuvanja psa počinjena kakova pogrieška tako, da se osobi, koja je dužna na psa paziti, može u grieh upisati krivno neznanstvo, ili pomanjkanje dovoljne pažnje ili dovoljne pomnje (§§ 1294, 1320 o. g. z.). Ako si tko samo drži domaćega psa, to se nemože smatrati zabranjenim, kao što netreba za obična psa nikakova posebna čuvanja, samo za hude ili inače nazlobne pse treba posebne pazke. U nazočnoj parnici nije tužitelj dokazao, da se ćuženiku može kakova krivnja pripisati, a i osuda kaznena nesadržaje ništa glede ozlede, koju bi tobože tužitelj bio zadobio. Pače u razlozih ove osude navodi se izrikom sliedeće: „Obtuženi osudjuje se s razloga, navedenih po funkcionaru drž. odvjetničtva. Ovaj najme progoni obtuženoga radi naknadnoga postupka njegovoga, pošto se bijahu facta S. i P. dogodila. Do onoga časa kad su se dogodila spomenuta facta, nemože se obtuženomu nikakova krivnja u grieh upisati, jer do toga vremena nije se ništa dogodilo, što bi moglo dati povoda, da se jedan ili drugi pas drži za huda ili ujedljiva. Što privatni učestnik zahtieva u ime odštete, sud nije mogao pristati na to, jer nije dokazano, da se je već onda, kad je on (privatni učestnik) bio ugrižen, mogla obtuženomu pripisati kažnjiva krivnja i to s toga, što još onda nije znao, da je pas njegov onako hud.“ Odavlje se vidi jasno, da je obtuženi radi factuma P. bio odriešen, a da je osudjen zato, što je nakon onoga factuma propustio čuvati psa, jer onaj je factum dokazao potrebu, da se na psa pazi. Tužba ova mora se dakle zabaciti, jer niti u kaznenoj niti u gradjanskoj parnici nije dokazana krivnja tuženika.

Usljed žalbe tužiteljeve proti ovoj osudi promienio je viši sud osudu prvoga suda, te izrekao: tuženik dužan je platiti tužitelju: I. 10 for. sa kamati od dana tužbe, ako tužitelj a) položi uzvraćenu si odlučnu prisegu „istina je, da je god. 1883, kad je iz gostione tuženikove u L. došao u dvorište, jedan od pasa tuženikovih, što no su slobodno dvorištem prolazili, na nj skočio, te ga dva puta u stegno ugrizao tako, da je kroz hlače krv mu kapala; i ako isti (tužitelj) nadalje b) položi domirnu prisegu tamo, da trošak liečenja rane, psom zadane, koji traži dr. C., iznosi 10 for. II. 60 for. sa kamati od dana podnesene tužbe, ako tužitelj položi gore pod a) navedenu odlučnu prisegu. III. 42 for. sa kamati od dana tužbe, ako tužitelj položi gore pod a) navedenu odlučnu prisegu, zatim c) ako položi uzvraćenu odlučnu prisegu glaseću onamo, da je istina,

Digitized by Google

da je, budući ugrižen od psa, zadobio ozledu, usljed koje nemogaše kroz tri nedjelje ići za svojim poslom, t. j. baviti se trgovinom s konji, i ako položi prisegu od ucjene, da usljed toga trpi štetu od 42 for.

Razlozi: Tužitelj tvrdi, da ga je jedan od pasa tuženikovih ugrizao, pa zato išće odštetu, koju osniva na §§ 1320 i 1325 ogz. Ako sada kaznena osuda i nedaje dokaza, da je tuženik osudjen bio radi toga, što je njegov pas ozledio tužitelja, to se ipak imadu ustanove zakona, navedene u gore spomenutih paragrafih, uporaviti onda, ako tužitelj može dokazati, da mu je pas tuženikov zadao takovih ozlèda, jer po § 1320 o. g. z. odgovara za oštećenje počinjeno po kakovoj životinji onaj, koji je propustio čuvati ju. U tom što je propušteno čuvati životinju, nalazi se krivnja tuženika. Nu § 1320 ogz. statuira jedino odgovornost za propušteno čuvanje; obseg te odgovornosti može se prosudjivati jedino po § 1325 ogz., koji odredjuje, u čem ima sastojati dužnost naknade štete, ako je tko tjelesno oštećen. Moralo se je s toga suditi, da tužitelj položi odlučnu prisegu o factumu ozlede, koju je bio tuženiku navratio, a ovaj mu ju uzvratio, jer kazivanje svjedoka Karla S., koji sam nije vidio, da je spomenuti pas ugrizao tužitelja, nije dokaz. Glede troška liečenja sudilo se na domirnu prisegu, koju ima tužitelj uz kazivanje svjedoka dra. C. položiti. U ime bolnine dosudjuje se tužitelju ne 120 for., jer je to previše, nego 60 for., ako položi prisegu pod a) navedenu. Nu i izmakli dobitak vlastan je tužitelj zahtievati po § 1325 ogz., a dopitanje u to ime svote od 42 for. ovisno je o tom, da tužitelj položi odlučnu prisegu pod a), zatim takodjer odlučnu prisegu o tom, da nemogaše kroz tri nedjelje ići za svojim trgovačkim poslom, i da položi prisegu od ucjene o veličini gubitka.

Najviši sud bečki osudom od 28. kolovoza 1885 br. 8694 potvrdi osudu druge molbe.

Razlozi: Ako tuženik kao gostioničar dopušta, da njegovi psi slobodno prolaze dvorištem njegove gostione, u koju zalaze razni gostovi, pa i takovi, koje psi nepoznaju, propustio je, kako pokazuju posljedice, preduzeti one mjere opreznosti, koje je bio dužan na zaštitu svojih gostova preduzeti, jer nebijaše izključena mogućnost, da pas napadne jednoga ili drugoga gosta kad dodje u dvorište. U ovakovih okolnostih i pošto tuženik nije naveo ništa, što bi moglo dokazati, da je dovoljno pazio na svoje pse, mora se uzeti da je zanemario čuvat ih kako treba. Kaznenu osudu, koju je tužitelj svojoj tužbi priložio, nemože on, što se tiče njegove osobe, navesti kao dokaz za krivnju svoga protivnika; ali ni tuženik nemože iz razloga ove osude, na koje se pozivlje u svojoj previdnoj žalbi, ništa na svoju korist izvesti, jer je kazneni sudac, glasom osude i njenih razloga, uzeo kao konstatovano, da je jedan pas tuženikov ozledio nekoga S. još prije nego li tužitelja, pa jer ga je taj slučaj mogao

Digitized by Google

upozoriti koli je potrebno, da pazi na pse svoje. Da se utemelji gradjansko-pravna obveza na naknadu štete po § 1320 ogz., zato netreba dokazati, da je nastala krivnja onakova, kakova se iziskuje po § 391 k. z., da se tko uzmogne osuditi radi prekršaja proti sigurnosti života; zato je dovoljno, da je u obće zanemareno čuvanje životinje. Tuženik nemogaše dokazati, da je tužitelja ozledio vlastiti njegov konj; a isto tako nije tuženik naveo u parnici okolnosti, odakle bi se dalo zaključiti, da je tužitelj sam kriv svojoj ozledi. Prizivni sud dobro je prosudio i obseg dužnosti na naknadu štete; jer §§ 1323 i slied. o. g. z. razpravljaju vrsti naknade štete prema tomu, da li je oštećeno tielo, osobna sloboda, poštenje ili imovina; s toga ima se § 1325 ogz. uporaviti i na slučaj § 1323 ogz., pa se iz stilizacije § 1325 ogz. neda izvesti, kao da bi tuženik na takov način imao samo onda dati naknadu štete, ako je on sam ili njegov pas njegovim poticanjem tužitelja oštetio na tielu, pošto je tuženik po § 1320 o. g. z. odgovoran za svoga psa, pa mora svoju dužnost glede naknade štete onako izpuniti, kako to propisuje § 1325 ogz. U ostalom nemože se uzeti, da bi psom ozledjeni bio oštećen jedino naknadom troška liečenja, nego k naknadi štete spada i naknada izmakle zaslužbe i bolnine, a ovo nemože nitko smatrati za izmakli dobitak. *(Allg. G.-Ztg.)*

B. Kazneno.

Ako privatni tužitelj u času, kad bi trebalo podnieti konačni predlog, očituje, da prepušta stvar sudu, nestavlja tim nikakova konačna predloga.

Generalna prokuratura podnese žalbu ništovnu na obranu zakona, a kasacionalno sudište bečko izreče usljed toga riešenjem, stvorenim u plenarnoj sjednici 23. travnja 1885 br. 13601: c. kr. zemaljski kao sud prizivni u Beču povredio je zakon svojom osudom, izrečenom 12. rujna 1884 br. 952, kojom se Ivan Hora proglašuje krivim prekršaja proti sigurnosti poštenja u § 487 k. z. navedenoga, osuda sa cielim sadržajem dokida se kao ništetna, a Ivan Hora odriešuje obtužbe podignute radi uvrede poštenja (§ 487 k. z.).

Razlozi: U zapisniku o glavnoj razpravi, koji je bio usljed tužbe Marije Eberl proti Ivanu Hora radi prekršaja § 487 k. z. sastavljen 29. svibnja, odnosno 3. srpnja 1884 pred kot. sudom u M., na svršetku nalazi se doslovce zabilježeno ovo: „Dokazni postupak završen; privatna tužiteljica očituje, da prepušća stvar sudcu. Na to pouči sudac privatnu tužiteljicu, da kod uvrede poštenja mora privatni tužitelj sam predložiti, kako da se obtuženi kazni, inače moralo bi se uzeti, da je privatni tužitelj odustao od tužbe. Nakon ove pouke očitova privat. tužiteljica: prepuštam posvema to sl. sudu.“

Digitized by Google

Usljed ovakova u zapisniku opisana postupka privatne tužiteljice kot. sud odrieši osudom od 3. srpnja 1884 br. 2309 Ivana Horu prema § 46 i § 259 br. 2 aust. k. p. (§ 34 i § 250 hrv. k. p.) od obtužbe. — Proti tomu podnese Marija Eberl priziv tvrdeć, da nije razumila pravnu poduku sudčevu, pa da je samo sbog toga dala onakovo očitovanje, kakovo se nalazi u zapisniku o glavnoj razpravi. — Bečki zemalj. sud osudom od 12. rujna 1884 br. 952 uvaži priziv, proglasi Ivana Horu krivim prekršaja § 487 k. z., te ga osudi na nekoliko dana zatvora. A na ovakovo riešenje sklonulo ga medju ostalim i uvaženje, da je privatna tužiteljica svojim očitovanjem prepustila sudcu da odluči ob obtužbi, kako misli, a tim da je zadovoljila propisu § 457 k. p.

Ali ovo mnenje nemože se odobriti. Uvedenjem konačnih predloga namjeravalo se je, da se stranke izvjestno izjave o tom, kakovu osudu traže od suda. Odstupajuć od pravila § 255 (§ 324 i sl.) austr. k. p. (§ 246 hrv. k. p.), koji nalaže tužitelju, da mora podnieti predlog tako o krivnji kao i glede uporavit se imajuće kazne, daje mu se u postupku sbog prekršaja pogodnost, da se može ograničiti na to, da predloži u obće, neka se zakon uporavi (§§ 447 i 457 austr. k. p.). Nu očitovanje, kakovo je ono Marije Eberl, kojim se sudu posvema odluka prepušća, koje se pače i onda, kad bje stranka pozvana, neka se jasno i precizno očituje, samo ponavlja: takovo očitovanje, po svom sučanstvu nesadržaje ništa drugo, nego to, da dotičnik odklanja od sebe i onu dužnost, koju mu nalaže § 46 aust. k. p., „da podnese predloge potrebne za uzdržanje obtužbe“ i da kuša odgovornost za osudu svaliti na sud. Jer dok sudac ovakovo očitovanje usljed interpretacije equiparira predlogu, potrebnomu po § 457 k. p., preuzimlje on na sebe rolu tužitelja, a to je protivno načelom k. p., koji brižno razstavlja funkcije sudca od onih obtužbe.

Kada počimlje teći zastara kod sakrivljena stečaja.

Prvi sud odsudio je Ferdinanda M., da je kriv prestupka proti sigurnosti vlastničtva po § 486 k. z. Žalbu ništovnu, koju on podnese proti toj osudi, zabaci kasacionalni sud austrijski riešitbom svojom od 24. travnja 1885 br. 14.937.

Razlozi: Žalba ništovna pozivlje se jedino na § 281 br. 9 sl. b) k. p. (§ 277 br. 9 sl. b) hrv. k. p.) i to zato, jer prvi sud nije uvažio prigovora obtuženoga, da je kaznjivost njemu u grieh upisana djela zastarom utrnula, pak obrazlaže ovaj razlog ništetnosti tim, da se ovdje nalaze svi uvjeti, koji se moraju steći, za da kaznjivost delikta § 486 k. z. zastarom utrne; jer, kako veli sama osuda, konstatovano je, da je obtuženi već početkom godine 1883 dobro osjećao da je pasivan, a istom 1. svibnja 1884 bijaše preslušan prvi put kao okrivljenik, dakle je od počinjena djela poteklo više od jedne godine; na dalje sud je uzeo za

Digitized by Google

dokazano, da obtuženi neima ništa, čim je dokazano, da neima nikakove koristi u svojih rukuh od kaznjiva djela, dakle stoji potrebština normirana u § 531 sl. a) k. z., a isto tako, pošto obtuženi neima ništa, odpada u § 531 sl. b) k. z. zahtievana potrebština zastare.

Nu premda se u nazočnom slučaju nemože govoriti o koristi, koju bi imao obtuženi iz kaznjiva djela (§ 531 sl. a) k. z.), kao što niti o naknadi štete (§ 531 b. k. z.), kako to navodi i prvi sud u razlozih svoje osude, ipak nije opravdana žalba ništovna, jer nije izteklo za zastaru kaznjiva djela po § 532 k. z. potrebno vrieme od godine dana; jer sud je uzeo za dokazano, što svjedoči osuda, a to se vidi takodjer iz priloženih spisa, da je obtuženi i tečajem onoga vremena, kad je već dobro znao da je pasivan, naručivao robe, pače da je to učinio još i nakon pljenitbe, preduzete proti njemu 3. veljače 1883, i to naručio je robe: kod Josipa Löwy-a 18. srpnja 1883 za 223 for., a kod Karla Hansela u kolovozu 1883 za 16 for.; da je i plaćao koješta . . sve do 30. pros. 1883.

Obtuženi brani se doduše tako, da nije u ovom vremenu naručivao robe, niti plaćao u vlastito ime, ali to se nemože uvažiti, kad se znade, što je prvi sud faktično i pouzdano konštatovao i ustanovio (§§ 258 i 288 br. 3 aust. k. p.; §§ 249 i 284 hrv. k. p.) pri čem se mora još primjetiti, da je tvrdka obtuženoga tek 14. kolovoza 1883 u trgov. registru brisana.

Pošto je dakle bio obtuženi, kako se iz spisa dokazuje, 10. travnja 1884 pozvan na 22. travnja, pa onda opet 22. travnja 1884 na 1. svibnja 1884 na preslušanje kao okrivljenik, usljed česa bijaše shodno § 531 k. z. zastara, ako je možda već bila i počela teći, prekinuta: to nije moguće, da bi vrieme zastare od jedne godine, koje ovdje počimlje teći od onoga časa, kada je obtuženi zadnji put naručio robe, dotično kad je posljednje plaćanje obavio, bilo već izteklo, kad se uvaže činjenice što no su glede ove potonje okolnosti gore navedene, a po prvom sudu i ustanovljene.

Ustanova § 249 k. p.

U kaznenom predmetu proti Pavlu B. radi zločinstva težke tjelesne ozlede na štetu Nikole B. izkazala je svjedokinja Makivija B., saslušana u predizvidih, pred sudcem iztražiteljem, da je osvadjeni Pavao B. udario u svadji Nikolu B. kosirom po glavi tako, da ga je odmah krv oblila.

Na glavnoj razpravi bijaše svjedokinji Makiviji B. predstavljena blagodat § 143 k. p., pošto je obtuženi njezin nećak; nu ona se odreče te blagodati, te zaprisegnuta prema propisom izjavi, da nije istina, da je Pavao B. kosirom posjekao po glavi Nikolu B., jer da kosira u rukuh ni imao nije; a pošto joj je pročitano njezino kazivanje u predizvidih, izjavi, da nije istina, da je ona pred sudcem iztražiteljem onako govorila kako je u zapisniku od 18. veljače 1882 napisano, jer da dobro znade,

Digitized by Google

da Pavao B. nije imao kosira u rukuh kad se je sa Nikolom B. svadjao, i da nije posjekao Nikole B.

Na temelju § 273 k. p. bje sastavljen zapisnik o kazivanju Makivije B. na glavnoj razpravi, te proti njoj povedeni predizvidi radi zločinstva prevare krivim svjedočanstvom, označenoga u §§ 197 i 199 sl. a) k. z., a obtuženi osudjen je radi zločinstva težke tjelesne ozlede na štetu Nikole B. na temelju zakletog izkaza ozliedjenika na glavnoj razpravi, poduprtog izkazi Rista, Petra i Makivije B.; a tu je osudu potvrdio kr. stol sedmorice rješitbom od 9. kolovoza 1884 br. 2413.

Kod predizvida vodjenih proti Makiviji B. radi zločinstva prevare krivim svjedočanstvom izkazao je svjedok Nikola B. suglasno s onim, što je očitovao pod prisegom na glavnoj razpravi, obdržavanoj proti Pavlu B., da je Makivija B. bila prisutna, kad je njega Pavao B. kosirom po glavi ozliedio, pa da je s toga ona morala to viditi; ali na glavnoj razpravi obdržavanoj proti Makiviji B. poslužio se je Nikola B. blagodati § 143 k. p. neželeć proti Makiviji B. svjedočiti, pa je sud Makiviju B. osudom od 12. kolovoza 1885 na br. 3287 odriešio po § 250 br. 3 k. p. od obtužbe podignute proti njoj radi zločinstva prevare krivim svjedočanstvom, jer da je doduše dokazano, da je Makivija B. u kaznenom predmetu proti Pavlu B. dva sasvim protivna svjedočanstva položila, čim bi učin zločinstva prevare, označen u §§ 197 i 199 sl. a) k. z. bio ustanovljen, da je na dalje dokazano, da je obtuženica prvi ili drugi put hotomice krivo svjedočila, što ipak taji veleć, da su se Pavao i Nikola B. u hrvanju u triem izturali tako, da nije mogla viditi, kako je Pavao Nikolu B kosirom po glavi udario primjećujuć, da nezna kako je moglo doći u zapisnik od 18. veljače 1882, da je vidila, kako je Pavao Nikolu udario.

Uvaživ, da se je na razpravu pozvani svjedok Nikola B. svjedočanstva odrekao; uvaživ dalje, da je zapisnik od 18. veljače 1882 sa Makivijom B. dosta površno sastavljen i da se Makivija B. izgovara, da je kod prvog preslušanja kod suda onako izkazala, kako je njoj okrivljeni Pavao B. pripovjedao, da se je čin zbio; to nije mogućnost izključena, da sudac iztražitelj kod prvog preslušanja nije dobro shvatio Makiviju B.; pa se s toga nije sud uvjerio, da je Makivija B. kod prvog saslušanja hotomice krivo svjedočila, a pošto ničim dokazano nije, da je ona morala viditi, kako je Pavao Nikolu B. kosirom udario: to je sudište obtuženicu u smislu § 250 toč. 3 k. p. od obtužbe odriešilo.

Proti ovoj osudi uložilo je kr. državno odvjetničtvo u P. žalbu ništovnu, koju je kr. stol sedmorice kao sud kasacionalni rješitbom od 19. prosinca 1885 br. 3661 zabacio sa sliedećih razloga:

Digitized by Google

Presudni sud ističe u razlozih napadnute osude, da je očitovanje obtužene Makivije B., kako je spisano u preslušnom zapisniku od 18. veljače 1882 (dbr. 5) u očitom protuslovju sa kazivanjem njezinim prigodom dne 14. svibnja 1884 obdržavane glavne razprave, nu da se postupajući sud obzirom na površnost, kojom je sastavljen gore napomenuti zapisnik od 18. veljače 1882 i na ostale okolnosti, iztaknute u razlozih rješitbenih, ipak nije mogao uvjeriti o tom, da li je obtuženica 18. veljače 1882, kada je u upitnoj kaznenoj stvari prvi put kao svjedokinja saslušana bila, zbilja tako izkazala, kako je to u dotičnom zapisniku zabilježeno, jer da nije izključena mogućnost, da sudac iztražitelj njezine izpovjedke dobro shvatio nije.

Uvaži li se, da je spomenuti zapisnik od 18. veljače 1882 zaista veoma površno sastavljen, pa da se iz njega razabrati neda, da li je sadašnja obtuženica sama vidila i čula sve ono, što je u tom zapisniku zabilježeno;

uvaži li se, da se obzirom na podulje vrieme, što no je medjutim proteklo, ni od preslušanja sudbenih osoba na tom zapisniku podpisanih bolje razjašnjenje stvari očekivati nemože, pa da postupajući sud prema propisom § 249 k. p. odlučiti ima po svom slobodnom osvjedočenju, da li se koja stvar ima smatrati kao dokazana ili nedokazana*: to se neda uztvrditi, da su razlozi navedeni za izrečenu oprostnu osudu očito neosnovani, niti da su u protuslovju sa sadržajem spisa, (Zaista? Ured.) pa pošto prema tomu nepredleži ništetnost po smislu točke 5 i 9 sl. a) § 277 k. p., na kojih se temelji žalba ništovna kr. državnog odvjetničtva, mora se ova žalba po § 282 k. p. zabaciti. *Priobćio Josip Galjer.*

Quaestiones mixtae. Kulpozno usmrćenje; sukrivnja na istom po usmrćenom.

Medju mlinom i stajom Dragutina P. u Merklinu nalazi se željezna motka, koja vodi kroz dvorište, te vodenom silom kretana, stavlja u gibanje mlatilo, nalazeće se u štali. Prvi dio te motke, koji graniči do mlina, jest zakopan u zemlju, a dalje viri na površinu tako, da je svakomu pristupna, te je u svom zadnjem dielu na drvene konje položena.

Dragutin P. jest 22. rujna 1883 svoga radnika zabavljenog kod mlatila poslao po njekom poslu izvan staje, a da nije prije zaustavio okretanje motke, koja se u času 136 puta okrene. Zato vrieme odabere Katarina P. najkraći put preko dvorišta, te prekorači preko motke blizu staje; nu zakuči se sa suknjom na vijak motke, koja ju povuče sa sobom, te se udariv o zemlju ubije.

* Ustanova § 249 k. p. neovlašćuje medjutim sud, da i koju nepobitno dokazanu činjenicu (Thatsache) nedokazanom smatrati može. Op. priobćitelja.

Digitized by Google

Radi ovog usmrćenja osudio je okružni sud u Plzenu osudom od 12. studenoga 1884 br. 8623. Dragutina P. radi prestupka § 335 k. z. osobito s toga razloga, što je propustio obiti željeznu motku. U svojoj na § 281 točka 9 a) k. p. (§ 277 točka 9 a) hrv. k. p.), temeljećoj se ništovnoj žaobi, nastoji osudjeni time pobiti osudu: a) što niječe obstojatnost propisa, da je dužan motku obiti; b) što ističe osobnu krivnju Katarine P., koja je mogla mirno preći preko motke na onom mjestu gdje je motka u zemlju zakopana. Generalni prokurator pobijao je navode žaobe. Tom zgodom je opazio sliedeće: „Kazuistika, po kojoj bi mogao svaki slučaj biti predvidjen u zakonu, je nemoguća. Medjutim bilo bi vrlo pogibeljno uzakoniti obćenita pravila, a nemoći ujedno predvidjeti i formulirati iznimke, koje zahtieva pravednost. Mnogostrano a i u § 335 k. z. moralo se je dati ustanovam kaznenoga zakona stilizaciju, koja mjerodavno gledište dovoljno označuje, ali ostavlja dovoljnog prostora takodjer uvažavanju pojedinoga slučaja. Kod uporabe ovako stiliziranih ustanova na pojedini slučaj pokazuje se, da poslje razloženja smisla zakonske ustanove i poslje ustanovljenih golih činjenica, u koliko je potonje moguće na način, koji bar približno svrsi odgovara, još uvjek ostaje otvoreno jedno pitanje, najme pitanje o uvažavanju i prosudjivanju ustanovljenih činjenica, koje nije isto sa jednostavnim potvrdjenjem ili zanijekanjem istih. Ovo pitanje niti je čisto pitanje čina, niti čisto pitanje prava; ali približuje se prvomu već s toga razloga, jer već zakoni jezika sobom donose, da se u interesu izbjegavanja minucioznoga, a konačno ipak neizcrpljujućeg razlaganja svojeg mnienja, niti nemože izraziti o obstojatnosti stanovitih činjenica, a da mu se neprimješa i sud o istih. Upravo s toga u takovih slučajevih mješovite naravi nije dopustivo drugo izpitivanje osim onoga o juridičkom sadržaju.“ (V. Glaser: Anklage, Wahrspruch und Rechtsmittel im englischen Schwurgerichtsverfahren, Erlangen 1866, strana 293 i slj.)

Kasaciono sudište zabacilo je ništovnu žaobu.

Razlozi: Zahtjevati posebni propis oblasti neleži u ustanovi § 335 k. z.; dovoljno je, kako je u § 89 lit. c) II. diela kaznenoga zakona od 3. rujna 1803, koji § je ovoj ustanovi kao temelj služio, sasma svrsi shodno izrečeno, da je nješto propušteno „što učiniti dužnost je stališa, obrta, zanimanja, ili inače kojeg odnošaja, koja dužnost se po sebi razumjeva“. Pošto se je obtuženi za tjeranje svojeg mlatila poslužio pogibeljnim orudjem, prouzročio je on takovo stanje, iz kojeg za njeg proizlazi dužnost, da preduzme mjere sigurnosti. Radi se dakle o tom, da li je on uvidjao pogibelj. Ovo pitanje je prvi sud potvrdio. Ova osuda nepotvrdjuje samo činjenice, ona uz potvrdjenje činjenica uključuje u sebi zajedno i posljedicu, te po tom spada u obseg t. zv. quaestiones mixtae. Ovakove osude mogu se pobijati po kasacionom sudištu, ali samo u to-

Digitized by Google

liko, u koliko je u njima moguće dokazati povredu pravnog pravila. Ovaj dokaz nije pružen. Netreba iztraživati da li mlinarski obrt donosi sobom takovo posebno znanje, po kom bi obtuženom olakšano bilo prosudjivanje pogibelji, jer napadnuta osuda polazi sa stanovišta, da su bile posljedice inkriminiranog propusta takove, koje je svatko mogao lasno uviditi. Ona dakle nepostavlja nikakovog većeg zahtjeva na njegovo uvidjavanje, na njegov razum, već se slaže sa pravnim pravilom, ustanovljenim u § 1297 o. g. z. o običnoj pazljivosti. Niti u ovoj točki nije obtuženi imao razloga žaobi.

Što se posljednjeg prigovora obtuženika tiče, baziranog na vlastitoj krivnji oštećenice, to nemože obtuženog opravdati okolnost, da je k protupravnom uspjehu doprinjela i nemarnost ubijene, jer je za ubrojivost kaznenog uspjeha dovoljno, da je sakrivljenim ponašanjem obtuženog ma i samo jedan od važnih uzroka pribavljen bio, jer time ostaje u krieposti kausalni nexus medju zakrivljenim propustom i kažnjivim uspjehom, da bez onoga propusta nebi bio nastupio niti ovaj uspjeh. Prispodabljanjem ustanovljenoga učina sa uporabljenim na isti učin zakonom nemože se pronaći neizpravna uporaba zakona u nikojem smjeru. Ništovna žaoba morala se je po tom po § 288 k. p. (§ 284 hrv. k. p.), kao neosnovana zabaciti.

Jur. Bl. — Preveo Dr. Šilović.

Na § 303 k. p.

Kr. stol sedmorice kao sud kasacionalni, povodom ništovne žalbe obtuženih Nikole Cvianovića i drug. proti osudi kr. sudb. stola u Petrinji od 15. svibnja 1885 br. 1496, kojom je Nikola Cvijanović radi zločinstva paleža, označenog u §§ 166 i 167 sl. c) k. z., te zloč. pokuš. potajnog umorstva, označenog u §§ 8. 134 i 135 1 kz., kao neposredni počinitelj, a Antun i Mihajlo Cvijanović kao sukrivci ovih zločinstva u smislu § 5 kz. na doživotnu težku tamnicu po § 167 sl. c) i 138 kz. u savezu sa § 8 alin. II., te obzirom na § 34 k. z. osudjuju; zatim sva trojica po § 310 kp. da plate solidarno Gjurgju Cvijanoviću u ime odštete za paležom prouzročeni kvar 170 for., a u ime bolovine 100 for., a napokon po §§ 329 i 330 kp. da nose troškove kaznenog postupka zajednički, a one ovrhe kazni svaki za se, koji se troškovi pako podjedno proglašuju neutjerivimi, — obnašao je nakon saslušanja kr. državnog nadodvjetničtva po § 303 kp. ureda radi ukinuti napadnutu osudu prvosudnu i odrediti obnovu kaznenoga postupka na korist obtuženika, pa prvomu sudu naložiti, da dostavi dotične spise kr. državnom odvjetničtvu na iznovični predlog, te da u slučaju opetovane glavne razprave, na koju se eventualno pozvati imadu i svjedoci obrane, taj kazneni predmet, primjernim obzirom na resultat naknadih izvida, obavljenih usljed riešitbe od 28.

Digitized by Google

srpnja 1885 br. 2180, ponovno u pretres uzme, te u stvari ovoj još jedared sudi po propisu zakona.

Razlozi: Obtuženici Nikola, Antun i Mihajlo C. naveli su u ništovnici svojoj nove okolnosti i pozvali su se na mnogo novih svjedoka, da dokažu svoju nevinost. Naknadnimi izvidi, obavljenimi usljed odpisa kr. stola sedmorice kao suda kasacionalnog od 28. srpnja 1885 broj 2180, izašle su na vidjelo različite okolnosti, koje su prikladne pobuditi sumnju ob istinitosti činjenica, uzetih za podlogu prvosudnoj osudi.

Oružnik Gjuro K. izkazuje, da Dmitar i Božica B., kada ih je svjedok neposredno iza sbivšega se požara o stvari izpitivao, ništa naveli nisu, što bi moglo baciti sumnju glede počinjenog zločinstva ma na koju stanovitu osobu, nego da su na pitanja odgovarali tako nesigurno i neizviestno, da nije imao razloga sadašnje obtuženike uapsiti, premda ih je oštećenik Gjuragj Cvijanović naznačio ili osumnjičio kao počinitelje, nego da je odredio za sliedeći dan drugu patrolu, i to oružnike R. i D., da izvidjenja u toj stvari nastave. Isti oružnik navodi nadalje, da mu je Rade V., koj je prijavio sbivše se zločinstvo, izrekom kazao, da mu nije poznato, tko je upalio i nastrielio Gjurgja Cvijanovića; ono, što su Gjuro Cvijanović, Dmitar B. i Božica B. izkazali tečajem iztrage, da je u protuslovju s onim, što su mu sutradan po požaru pripovjedali.

Oružnik Simo Kosanović izkazuje, da se on doduše nemože više sjetit svih pojedinih okolnosti, no u bitnom potvrdjuje i on kazivanje oružnika Gjure K.

Svjedok A. Zorić izkazuje, da mu je Gjuro C. (pošto su obtuženici jur osudjeni bili) na njegovo pitanje „što će biti od petnajstero djece osudjenih", odvratio, da on niti je koga vidio, a niti osudjene prepoznao, ali da je na nje kazao za oto, jer su mu to kazali „Krmšić" i jer su ga oni na to nagovarali. Svjedoci Jovan R. i Stjepan D. kazuju, da im je Gjuro C. rekae, da on „sumnja" na Antuna i Nikolu C., pa „da mu se čini", da su Antun i Nikola bili oni, koji su ga upalili i na njega pucali; ali da Mihajlo C. tamo nije bio. Svjedok Marko Gabrić kazuje, da mu je Gjuro C. na pitanje, tko ga je podpalio i nastrielio, odgovorio, da je to sve učinio Simo Sučević iz Slavskog polja, koga je dobro upoznao, no da će krivnju svaliti na Nikolu, Antuna i Mihajla C. Svjedok Andro Gabrić, koji bi imao posvjedočiti alibi Nikole C., još preslušan nije. Svjedoci Adam i Sava Malobabić izkazuju, da im je Dmitar B. rekao, da on Mihajla C. nije vidio niti upoznao, kada je kuća Gjuragja C. izgorjela. Svjedoci Rade Vučinić i Simo Škaljac kazuje, da je Gjuragj C. pred njimi rekao, da su ga drugi ljudi nagovorili, neka svali krivnju na Nikolu, Antuna i Mihajla C., pa da on, kada je već na njih rekao, od toga odustati nemože, jer da se za sebe boji, ali da on sumnja na dvojicu ili trojicu Vojničke obćine, da su mu to zlo počinili.

Digitized by Google

Oštećenik Gjuragj C., njegova supruga Milka, zatim Dmitar i Božića B. tečajem naknadnih izvida opetovano saslušani ostaju doduše kod toga, da su u dotičnih počiniteljih upoznali sadašnje obtuženike, no u kazivanju njihovom pokazuju se različita protuslovja, koja nisu razjašnjena.

Konačno valja iztaknuti, da je Gjuragj C. u naknadno pribavljenoj svjedočbi opisan kao vrlo opak i pogibeljan čovjek.

Pri takovom stanju stvari valja povodom žalbe ništovne obtuženika napadnutu prvosudnu osudu po § 303 kp. ureda radi ukinuti, te odrediti obnovu kaznenoga postupka na korist obtuženika, kao što je učinjeno u dispozitivnom dielu vrhovne ove presude. *Priobćio V. Šmidt.*

VIESTNIK.

(Glavna skupština pravničkoga družtva) obdržavana je 28. siečnja o. g. u 4 sata poslje podne u sveučilištnoj sgradi. Predsjedaše u njoj družtveni predsjednik presv. g. dr. M. Derenčin, sakupilo se bilo do 25 članova. Predsjednik otvoriv skupštinu pozdravi članove, te iztakne medju inim liep napredak družtva, koje je moglo svojim troškom izdati onakovo djelo, kakovo je „Tumač mjenb. zakona“, što ga je napisao prof. dr. Fr. Vrbanić, koje djelo upravo je na čast hrvatskoj književnosti, a na veliku korist članovom, koji su ga bezplatno dobili.

Zatim je tajnik i blagajnik g. profesor dr. Jos. Pliverić čitao izvješće o stanju blagajne te imovine družtvene koncem god. 1885; ovo izvješće kao i ono o radu družtva te upravnoga odbora tečajem iste godine nalazi se štampano, te je sa prvim brojem Mjesečnika dostavljeno gg. članovom družtva. Odbor za reviziju računa, što ih je blagajnik položio za god. 1884, izvješćuje, da je račune točno pregledao, našao sve valjano dokumentirane i u redu vodjene, te predlaže, da se računopoložitelju prof. Pliveriću podieli absolutorij, koji je predlog skupština jednoglasno prihvatila. U proračunu za god. 1886 izkazuju se potrebe i dohodci družtveni; potrebe su znamenite, nu mogle bi se sve pokriti, a i pokrit će se, ali svakako svrati na sebe pozornost skupštinara znameniti dug na prinosu članova; ti zaostatci čine, da družtvo nemože onako razširiti svoje djelatnosti, kako bi ju moglo, da se družtveni prinos točnije plaća; a taj prinos nije velik, ako se uzme, da je družtvo uz Mjesečnik nadarilo članove onakovimi djeli kakova su Vrbanićev Tumač i Vezićev Urbar. — Proračun odobri glavna skupština onako, kako ga je predložio upravni odbor.

Napokon preduzet je izbor predsjednika i upravnoga odbora za g. 1886, te su izabrani: za predsjednika: dr. M. Derenčin jednoglasno, u odbor pako gg.: dr. Al. pl. Bresztyenszky, kr. sveuč. profesor; dr. Mil. Cuculić, perovodja u unutarnjem odjelu kr. zem. vlade; Kajetan Hruby, viećnik kr. stola sedmorice; Stjepan Kranjčić, tajnik u kr. hrv.-slav.-dalm. vladnom odjelu za pravosudje; dr. Bl. Lorković, sveuč. profesor; Vlad. Mažuranić, odjelni savjetnik u pravosudnom odjelu; dr. Ivo Malin, perovodja u pravosudnom odjelu; dr. Jos. Pliverić, sveuč. profesor; Ad. Rušnov, viećnik kr. sudb. stola u Zagrebu; Jos. Urbani, viećnik kr. bansk. stola; dr. Franjo Vrbanić, sveuč. profesor; Antun Zoričić, odvjetnik u Zagrebu. — Izborom

Digitized by Google

ravnao je presv. gosp. dr. Pavao Muhić, na čem mu se skupština zahvali gromkim živio!

Još ćemo dodati, da je pravničko družtvo imalo koncem 1885 godine 512 članova; moglo bi ih i znatno više imati.

(Sankcionirani zakoni.) Zakoni: ob ustrojstvu županija i uredjenju uprave u županijah i kotarih; ob upravnih odborih u županijah; zakon, kojim se preinačuju, odnosno nadopunjuju neke ustanove zakona od 28. siečnja 1881 ob ustrojstvu grad. občina u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji i napokon zakon o karnostnoj odgovornosti urednika i službenika, namještenih kod županija i kotar. oblasti, zadobiše previšnju sankciju 5. veljače o. g.

(Dr. Franjo J. Spevec) imenovan je kr. j. redovitim profesorom obće pravne povjesti na pravo- i državoslovnom fakultetu kr. hrv. sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu.

(G. Ognjoslav Utješenović-Ostrožinski), vel. župan županije varaždinske umirovljen je na vlastitu molbu.

(Dr. Jovan Subotić), odvjetnik i zastupnik naroda na saboru hrvatskom i poslanik na zajedničkom hrv.-ug. saboru, umro je naglom smrti 27. siečnja o. g. u Zemunu. Pokojnik je bio član akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu, neko vrieme i viećnikom kr. stola sedmorice, pa se bavio mnogo liepom knjigom, i stekao si za razvoj njezin trajnih zasluga. — Lahka mu zemlja!

(Dr. Antun Jordan), odvjetnik u Karlovcu, izabran je za gradskoga načelnika karlovačkoga.

(Obćenje u sudnici.) „Zeitschrift für Notariat und freiwillige Gerichtsbarkeit in Oesterreich" donosi u jednom od posljednjih brojeva g. 1885 na prvom mjestu članak, u kojem odlučno kori neuljudni i surovi način, kako osobito mladji sudbeni pa onda manipulacionalni činovnici postupaju sa strankami i njihovimi zastupnici. Mladi auskultanti pa onda pristavi, neki ponosni na svoj titul ďoktora, premda za ovaj često vredi „non omnis doctor doctus", misleć još neprestano na svoj akademički život i na slobodu, koju su nekoč uživali i često zlorabili, zaboravljaju rado na svoj sadanji položaj, tjeraju surovimi riečmi stranku iz sudnice, kad žele na samu biti ili s kim govoriti; kad ih pozdraviš, kao da toga nevide, ili milostivno kimnu glavom; nemaknu se sa stolca, ma kakova stranka došla u ured, a sačuvaj Bože, da bi ikomu ponudili da sjedne, ma bio došljak osoba kako ugledna, ili po svojoj dobi vredna, da joj se to učini; na pitanje odgovaraju kratko, oštro; ćedne predloge odbijaju glasnim i uvredljivim tonom, mnenja drugih ismehivaju, ili ih ironički kritikuju; u razgovoru mrzka im je rieč „gospodin", a do kraja neima te rieči u njihovih odlukah, pače u ovih se veoma brižno uklanjaju svakoj uljudnijoj frazi. Osobito reže na odvjetnike; kad ih stranka zapita, komu da povjeri zastupanje svojih poslova, tad ovaj im je bedast, onaj lienčina, treći pohlepan za dobitkom. Treba li obrediti troškovnik, tad oni „brišu", a to brisanje obrazlažu opazkami, koje su upravo uvredljive. Ni stariji viećnici i referenti njihovi neprolaze bolje. Na oči su dakako ponizni, jer pred višimi nemare i plaziti, ali za ledjima govore posve drugćije. Mladi ljudi, koji su svoja predavanja de regula „švencovali" ili tek „markirali", često malo učili, na ispitih se nekako „proturali", sad dakako znadu bolje i više nego u službi osjedjeli referenti. — A kad tako rade konceptualni činovnici, je li čudo, da ih sliede manipulacionalni, te nastoje što neuljudnijim ponašanjem one dostignuti, ili po mogućnosti preteći.

Pisac članka — a to je sam urednik Roncali — pozivlje se na francezke sudce, koji mogu biti svakomu pravim uzorom, koli ozbiljno ali ujedno

Digitized by Google

i koli fino je njihovo obćenje sa strankami! On upozoruje predsjednike sudišta, neka gledaju da se za vremena stane na put ovakovoj surovosti, koja je kadra podkopati ugled sudačkoga stališa; jer prietnja, da će se stranka globiti ili da će se pozvati žandar ili stražar, nije kadra autoritet dignuti ili držati, nego jedino savjestno izvršivanje dužnosti svoje, te urbano obćenje s onimi, koji traže i trebaju sudca u svojih poslovih. Pisac ima pred očima samo sudce i njihovo obćenje, nu slika bila bi mnogo podpunija, da se je obazreo i na postupak administrativnih činovnika, koje — sudeć po stečenom izkustvu — nezaostaje ni malo za onim sudačkih ako ih možda nenadkriljuje.

(Doba žene.) Veli se „minima non curat praetor"; ali ovim pravilom potresla je ponešto sliedeća rješitba njemačkoga državnoga suda. — Ako zaručnica krivotvori svoj krstni list hoteć tim zavesti u bludnju o svojoj dobi zaručnika si, koji traži krstni list od nje radi napovjedi, tad ju valja suditi i kazniti ne radi krivotvorenja isprave, nego samo radi prekršaja § 363 njem. kaz. zak. (krivotvorenje preduzeto u svrhu, da si osigura bolju budućnost (besseres Fortkommen). Tako se veli u rješitbi četvrtogą senata njem. držav. suda od 21. studenoga 1885.

Književne viesti. Dobismo „Pravo, list za pravne nauke i pravosudje", god. II. br. 2. — Radujemo se, da poštovani i vredni urednik g. St. Maksimović nastavlja izdavanje ovoga časopisa, za koji se pobojasmo da će prestati. Broj 2. sadržaje: „Prisvojenje nadjenih stvari, od J. G. Avakumovića; — Zašto je ograničena svedočba kao dokaz u privatno-pravnim tražbinama, od N. Kapetanovića; — Za stavljanje pod sud dovoljan je samo jedan osnov podozrenja, od K. D. Jezdića. — Više slučajeva praktičnih." — Ciena je Pravu 12 dinara na godinu, pa opetovano preporučamo našim pravnikom, da se nanj predplate.

— *Eherecht, Familienrecht und Erbrecht der Mohamedaner des hanefitischen Ritus.* Wien 1884. „Zeitschrift für das Privat- und öffentlichen Recht der Gegenwart" donosi obširniju obznanu ovoga djela, koju je napisao dr. Tewes, prof. rimskoga prava na gradačkom sveučilištu. Prof. Tewes ocjenjujuć onu radnju, koju da je izradio velikim trudom vladni savjetnik Eichler u Sarajevu uz izdašnu pomoć kadije Nezir efendi Skalića, sravnjiva ju sa „sirsko-rimskom pravnom knjigom", koju g. 1880 izdadoše Bruns i Sachau. Ocjena je liepo i dosta obširno napisana.

Imenovanja. Radoslav Rubido-Zichy imenovan je velikim županom županije varaždinske; Milan Nikolajević, perovodjom u nutarnjem odjelu kr. zemaljske vlade.

U Trstu imenovan je Mihajlo Urbančić za držav. nadodvjetnika; a Venancij Cippico držav. odvjetnikom kod zemalj. suda u Zadru.

Premještenja. Grga Pantelić, kr. sudb. pristav iz Udbine kot. sudu u Bakar.

Natječaj. U području kr. sudb. stola varaždinskoga i to u mjestu Krapini izpražnjeno je mjesto kr. javnoga bilježnika. — Molbenice za ovo mjesto neka se podnesu kr. sudb. stolu varaždinskomu kao bilježničkoj komori.

Stečaji. Ivan Korun, neprotok. trgovac u Pregradi. — Kr. kot. sud pregradski. — Z. i m. u. im. odvjet. dr. R. Mindszenty, zam. dr. Iv. Starčević, odvjet. perovodja, oba u Krapini. — R. p. 27. ožujka.

— Eugen Fleiner, neprotok. trgovac u Križevcih. — Kr. kot. sud u Križevcih. — Z. i m. u. im. odvjet. dr. M. Antolković, zam. odvjet. Lj. Marković. — R. p. 15. ožujka o. g.

Digitized by Google

Conditiones iuris.

Napisao dr. A. Egersdorfer.

L. 99 D. de cond. 35. 1. (Papinianus.) Conditiones extrinsecus non ex testamento venientes, id est quae tacite inesse videantur, non faciunt legata conditionalia.[1]

Vladajući nazor nedrži na temelju ovoga i u opazki navedenih mjesta conditiones iuris za prave uvjete. U ime svijuh spominjemo Savignya:[2]

Ebenso ist es keine wahre Bedingung, wenn das als Bedingung Ausgedrückte ohnehin schon nothwendige Voraussetzung des Rechtsverhältnisses war, so dass die Nothwendigkeit nicht erst auf willkührliche Weise hervorgebracht worden ist ..... Im Allgemeinen sind solche Bedingungen blos überflüssige Wiederholungen desjenigen, was ohnehin gilt, also unschädlich, aber auch unnütz und wirkungslos.[3]

---

[1] Sr. l. 43 § 10 D. de aed. ed. 21. 1. — l. 21 D. de J. D. 23. 3. — l. 69 D. de her. inst. 28. 5. — l. 12 D. de cond. inst. 28. 7. — l. 3 D. de legat. I. — l. 1 § 3, l. 21, l. 99, l. 107 D. de cond. 35. 1. — l. 6 § 1, l. 21 § 1, l. 22 § 1, l. 25 § 1 D. quando dies 36. 2. — Literatura: Vangerow I. st. 133, op. 2. — Scheuerl: Zur Lehre von den Nebenbestimmungen bei Rechtsgeschäften (1871), st. 93 sl. — Eisele u Archiv für civ. Prax. Sv. 50, st. 278 sl., sv. 54, st. 109 sl. — Wendt: Das bedingte Forderungsrecht (1873) st. 15 sl. — Czyhlarz. Zeitschr. für Civ.-Recht und Process N. F. Sv. 20, st. 291, op. 10.

[2] Savigny System III. St. 122, 123.

[3] Slično izrazuju se i ostali pisci: Sr. Windscheid Pandekten I. st. 239. — Vangerow I. st. 134, op. 2. — Wächter II. st. 689. — Ennecerus: Begriff und Wirkung der Suspensivbedingung (1871). st. 125 sl. — Ali ni ovi neslažu se podpunoma: Eisele i Ennecerus opiraju si najviše, ovi sačinjavaju njekim načinom obie pole. Prvašnji u zajednici sa Wendt-om drže conditiones iuris upravo za uvjete, samo što jim pripisuju natražno djelovanje, dočim kod njih conditiones facti, t. j. t. z. pravi uvjeti natrag nedjeluju; Ennecerus pako izlučuje cond. iuris posvema iz teorije uvjeta, dočim se nazor Seheuerlov medju ovimi u sredini nalazi, pa on scieni da se pitanje, je li se cond. iuris ima za pravi ili nepravi uvjet smatrati, po sadržaju uvjeta prosudit mora; svi se slažu pako u tom, da su cond. iuris nepravi

Digitized by Google

Na prvi se mah čini, kao da naši izvori ovaj nazor potvrdjuju, jer l. 13 § 10 D. de aed. ed. 21. 1. nazivlje kup, koji propter iuris conditionem in suspenso est naročito pura venditio, dočim l. 69 D. de her. inst. 28. 5 i l. 22 § 1 D. quando dies 36. 2 iuris conditiones supervacuae krste, koje se po l. 12 D. de cond. inst. 28. 7. frustra adduntur; konačno veli l. 3 D. de legat. I., da naši uvjeti legatum non faciunt conditionale, l. 107 D. de cond. 35. 1 pako, da legat pod pravnim uvjetom, purum intelligitur.

Premda se gospodujući nazor na prvi pogled opravdanim čini, to se ipak mora, promatrajuć izvore malo pozornije, podvojiti o temeljitosti njegovoj.

Prije svega pada u oči tvrdnja Savigny-eva, da su pravni uvjeti neškodljivi, ali i suvišni ter bez svakoga zamašaja, jer u istinu stvaraju conditiones iuris isto tako kao što voljom postavljeni uvjeti stanje neizvjestnosti i nestalnosti, tečajem kojega je dvojbeno, da li će očitovana volja obastati ili ne[4]:

1. *l. 12 § 5 D. usufr. 7. 1. (Ulpianus.)* Quum autem in pendenti est dominium, ut ipse Julianus ait, in foetu, qui summittitur, et in eo, quod servus fructuarius per traditionem accepit nondum quidem pretio soluto, sed tamen ab eo satisfacto, dicendum est, conditionem pendere, magisque in pendenti est dominium.

uvjeti, a kao takovi posebnoj teoriji podvrženi. Sasma drugačije piše Fitting u Arch. sv. 39, str. 312 sl — Unger System II. st. 58 sl. i Erbr. st. 71, 72 i Mühlenbruch Glücks Pandekten sv. 41, st. 72. — Po mnenju ovih pisaca radi se o tom, da li je pravni uvjet izražen bio ili ne, u potonjem slučaju predleži nepravi uvjet, u prvom pako pravi uvjet onda, kada onaj, koji uvjet postavlja hoc animo fuerat, ut faceret conditionem, da li je dakle izražena cond. iuris pravi ili nepravi uvjet, to da je uvjek pitanje interpretacije arg. l. 19 § 1 D. de cond. 35, 1. — Nu ako u ovom slučaju testator hoc animo fuerat, da legat samo onda valja, ako Primus (podnipošto Secundus) baštinikom postane, to neobstoji u obće više cond. iuris (ni izražena ni neizražena) van prava pravcata cond. facti, sr. Windscheid I. st. 239, op. 8. — Arndts st. 80, op. 10. — Ennecerus st. 136 sl. — Drugo tumačenje l. 19 cit. kod Seheuerla st. 96. — Ipak je u dvojakom smislu od važnosti, da li je cond. iuris izražena ili ne, naime: 1. Izražena samo cond. iuris uništuje pravne poslove, navedene u l. 77 D. de R. J. 50, 17. — 2. One prieče transmisiju legata cf. l. 65 § 1 D. de leg. I. sr. dole op. 18 i 27.

[4] Sr. Eisele Arch. svez. 54. — Wendt Forderungsrecht str. 16. — Windscheid I. st. 153, op. 1 prema svršetku.

Digitized by Google

2. *l. 43 § 10 D. de aed. edc. 21. 1. (Paulus.)* Interdum, etiamsi pura sit venditio, propter iuris conditionem in suspenso est, veluti si servus, in quo alterius ususfructus, alterius proprietas est, aliquid emerit; nam dum incertum est, ex cuius re pretium solvat, pendet cui sit acquisitum; et ideo neutri redhibitoria competit.

3. *l. 21 D. de J. D. 23. 3. (Ulpianus.)* Stipulationem, quae propter causam dotis fiat, constat habere in se conditionem hanc, si nuptiae fuerint secutae, et ita demum ex ea agi posse, quamvis non sit expressa conditio, si nuptiae constat.

4. *l. 18 § 3 D. de stip. serv. 45. 3. (Papinianus.)* Nam et quum idem servus ita stipuletur: quantam pecuniam tibi intra illum diem dedero, tantum dari spondes? in pendenti est, quis ex stipulatu sit habiturus actionem, si enim ex re fructuarii vel operis suis pecuniam dedero fructuario, si vero aliunde, domino stipulatio queretur.

5. *l. 45 § 2 D. mand. 17. 1. (Paulus.)* Item si, dum negotia mea geris, alicui de debitoribus meis promiseris, et antequam solvas, dicendum est, te agere posse, ut obligationem suscipiam, aut si nolit creditor obligationem mutare, cavere tibi debeo, defensurum te.[5]

6. *l. 13 § 5 D. de pign. 20. 1. (Marcianus.)* Si sub conditione debiti nomine obligata sit hypotheca, dicendum est, ante conditionem non recte agi, quum nihil interim debeatur; sed si sub conditione debiti conditio venerit, rursus agere poterit. Sed si praesens sit debitum hypotheca vero sub conditione, et agatur ante conditione hypothecaria, verum quidem est, pecuniam solutam non esse, sed auferri hypothecam iniquum est; ideoque arbitrio iudicis cautiones interponendae sunt: si conditio exstiterit, nec pecunia solvatur, restitui hypothecam, si in rerum natura sit.

Sr. l. 25 § 1, l. 70 § 1 D. de usufr. 7. 1. — l. 8 D. de R. C. 12. 1. — l. 86 § 2 D. de leg. I. — l. 15 D. de R. D. 34. 5. — l. 18 § 2 D. de stip. serv. 45. 3. — l. 14 § 1 D. de nov. 46. 2. — l. 12 § 1, l. 22 § 2 D. de postl. 49. 15.

Iz ovih navoda se vidi, da pravni uvjeti, za vrieme dok odlučeni nisu, isto tako, kao što t. z. pravi uvjeti svaku tužbu izključuju[6] (1—4); ex iusta causa pako pravo na osjeguranje podjeljuju[7] (5 i 6).

---

[5] Ovaj ipak samo za slučaj: Si diu in solutione reus cessabit, aut certa bona sua dissipabit cf. l. 38 § 1 D. ibid.

[6] l. 9 pr., l. 36 i. f. D. de R. C. 12, 1. — l. 54 D. de V. S. 50, 16.

[7] l. 41 D. de iud. 5, 1. — l. 16 pr. D. de her. pet. 5, 3. — l. 27 D. pro socio 17. 2. — l. 1, 5, 10 D. ut leg. 36, 3.

Digitized by Google

Ako je tomu tako, to moramo reći, da pravni uvjeti isto tako i istimi posljedicami, kao i t. z. pravi uvjeti, čine, da pravni odnošaj[8] visi; priznaje se pako obćenito, da je ovo stanje visećeg pravnog odnošaja jedna od najglavnijih posljedica svakog pravog uvjeta.

Vidimo dakle prije svega, da nesadržavaju iuris conditiones samo suvišna opetovanja onog, što se samo po sebi razumie, te da s toga nisu bez učinka, već da izazivlju posve iste učinke pendente conditione kao što t. z. pravi uvjeti, da njimi kao i ovimi stanje neizvjestnosti sliedi, da jedni i drugi pravni posao u životnoj mu snazi jednakim načinom krnje. Nu veli se obično, da praktična razlika medju conditiones iuris i facti u tom stoji, da kod potonjih uvjet izpunjen natrag djeluje, kod prvih pako ne.[9]

Ali tko će, nakon najnovijih iztraživanja ob učinku izpunjena uvjeta, jošte ma kakovu nauku osnivati na povratnoj moći uvjeta?[10]

Nazor, da suspenzivni uvjet natrag djeluje, koji je W. Sell[11] na višak dogme podigao, u najnovije vrieme niti njegovi privrženici nepodržavaju više sasma, drugi ga posve zabaciše.[12]

---

[8] Velim, da pravni odnošaj visi, ne pako pravni posao, jer potonji već postoji, pošto je volja već existentna, neizvjestno je samo, da li ima volja očitovana biti ili ne, te da li će po tom pravni odnošaj obstojati ili ne, sr. Köppen, Der obligatorische Vertrag unter Abwesenden u Jahrbücher für Dogmatik XI. st. 163 sl. i 264 sl. — Wendt, Forderungsrecht str. 18 i moju razpravu o cond. in praes. vel praet. relatae u Mjesečniku god. III. str. 173, op. 1 i dole op. 28.

[9] Sr. Mühlenbruch u Glücks Pandektenkomentar sv. 41, st. 68. — Sintenis, Civilrecht st. 165, op. 10. — Unterholzer, Die Lehre von den Schuldverhältnissen (1840) I. st. 106. — Vangerow (u 6. izdanju, u 7. tog' već neima) I. st. 164.

[10] Sr. Windscheid, Die Wirkung der erfüllten Bedingung. Basel 1851 (tiskano kao rukopis). — Schönemann, Ueber das Wesen suspensiv bedingter Rechtsgeschäfte u Giessener Zeitschr. sv. 19, br. 1. — Eisele, Arch. 50, st. 253 sl. — Wendt, Das bedingte Rechtsgeschäft (1872).

[11] Ueber bedingte Tradition zugleich als Revision der Lehre von den Wirkungen der Bedingungen bei Verträgen im allgemeinen. Zürich 1839.

[12] Da li izpunjen uvjet natrag djeluje ili ne, to je preporno kao malo koje drugo pitanje rimskog prava. Sell u cit. svom spisu, — Fitting, Ueber den Begriff der Rückziehung, str. 52 sl. — Mühlenbruch, Pandektenkomentar, sv. 41, str. 50 sl. i sva starija izdanja pandekta, od kojih valja mjesto ostalih napomenuti samo Savigny-a III. str. 15 sl. brane natražno djelovanje uvjeta. Proti tomu ustao je Windscheid u cit. razpravi učeć, da

Digitized by Google

Je li je moguće uz ovake odnošaje u tom, da ni iuris conditiones natrag nedjeluju, naći argumenat za gospodujuću nauku?

Da idemo jošte dalje. Ovu razpravljenu zasadu u najnovije vrieme sasma su obrnuli tvrdeć,[13] da kod iuris conditiones uvjek, kod pravih uvjeta pako nikad nenastupa povratni učinak.

Stvar stoji ovako:

Imademo glede našeg pitanja dvie stranke: jedni uče da suspenzivni uvjet natrag djeluje, drugi pako, pravedno sudeć biće pendencije, nieču to. Prvi vele, da cond. iuris neimaju nikakve natražne moći; drugi tvrde, da samo kod iuris conditiones povratni učinak nastaje; jedni i drugi pako nazivlju pravne uvjete nepravimi.

S toga da vidimo dotična mjesta u izvorih:

I. Natražni učinak izražuje:

1. *l. 25 § 1 D. de usufr. 7. 1. (Ulpianus.)* Et Julianus libro trigesimo quinto Digestorum scripsit, in pendenti esse dominium eius, et numerationem pretii declaraturam, cuius ut, nam si ex re fructuarii, retro fructuarii fuisse.

2. *l. 17 § 1 D. ad leg. Aquil. 9. 2. (Ulpianus.)* Si coniunctim duobus legetur Stitius, et alter eorum occisum repudiaverit, puto, coniunctum solum posse Aquilia agere, quia retro accrevisse dominium ei videtur.[14]

suspenzivni uvjet redovito natrag nedjeluje, jer se mora uzeti, da je onaj, koji je uvjet postavio, podjedno stavio i dies; tko veli: Ja hoću ako ...., kaže podjedno: Ja hoću tekar tada ...; rezolutivni pako uvjet djeluje i po mnenju Windscheida redovito natrag. Od ovog vremena nastao je u gospodujućem nazoru prevrat, premda se jošte i danas većina spisatelja za natražno djelovanje očituje. Tako je Fitting postepeno napustio nauku o natražnom djelovanju uvjeta. Dočim je naime već u svom gore navedenom djelu učio, da neima natražnog učinka kod sticanja uvjetnog zapisa, napustio je kasnije u Zeitschr. f. Hndlsr. II. str. 258 sl. natražno djelovanje uvjeta i za uvjetni prenos vlastničtva, a glede obveza izražava se već tada veoma oprezno, u svom djelu o castrense peculium str. 260. sl., napokon napušta i on za današnje rim. pr. natražno djelovanje uvjeta sasma. Isto dogodilo se je Vangerowu, koji natražno djelovanje uvjeta sada takodjer samo za uvjetne obveze brani, sr. takodjer Ihering Jahrb. f. Dogm. X. Od novijih spisatelja brani povratni učinak Köppen Jahrb. f. Dogm. XI. str. 180 sl. — Brinz st. 1445 sl. — Scheuerl str. 190 sl. oba potonja izuzev ali zapise. Protiv povratnom učinku očitovaše se u svoje doba: Schönemann u Zeitschr. f. Civr. u. Proc. sv. 19. — Eisele cit. — Wendt cit.

[13] I to Eisele u Arch. Sv. 50 i 54. — Wendt, Forderungsrecht, str. 15 sl. Sr. Windscheid I. str. 253, op. 1 pod konac.

[14] Sr. l. 34, 35 D. cod.

Digitized by Google

3. *l. 8 pr. D. de emt. 18. 1. (Pomponius.)* Nec emtio, nec venditio sine re, quae veneat, potest intelligi; et tamen fructus et partus futuri recte ementur, ut, quum editus esset partus, iam tunc, quum contractum esset negotium, venditio facta intelligatur.

4. *l. 44 pr. D. de legat. I. (Ulpianus.)* Servum filii sui, castrensis peculii, legare pater potest, et, si vivo patre mortuus sit filius, et apud patrem peculium remansit, consistit legatum; quum enim filius iure suo non utitur, retro creditur pater dominium in servo peculiarii habuise.[15]

5. *l. 38 § 1 D. de legat. I. (Pomponius.)* Si legatum nobis relictum, constituerimus, nolle ad nos pertinere, pro eo erit, quasi nec legatum quidem sit; et ideo dicimus, nec confusas servitutes, si forte praedium mihi legatum, praedio meo debuerit servitutes; et integra furti actio manebit, si servus legatus sit ei, cuius nomine furti agere poterit legatarius.

6. *l. 14 D. de opt. leg. 33. 5. (Javolenus.)* Si, quum optio servi ex universa familia legata esset, heres aliquem, priusquam optaretur, manumisit, ad libertatem eum interim non perducit, servum tamen, quem ita manumiserit, amittit, quia is aut electus legato cedit, aut relictus tunc liber ostenditur.

7. *l. 15 D. de R. D. 34. 5. (Marcianus.).* Quaedam sunt, in quibus res dubia est, et ex postfacto retroducitur, et apparet, quid actum est. Ut ecce, si res legata fuerit, et deliberante legatario eam rem heres alii tradiderit; nam si quidem valuerit legatarius habere legatum, traditio nulla est, si vero repudiaverit, valet. Tantundem est, et si pecuniam hereditariam legatam crediderit heres; nam si quidem non repudiaverit, alienam pecuniam credidit, si vero repudiaverit, suam pecuniam credidisse videtur.[16]

8. *l. 12 § 1 D. de capit. et postl. 49. 15. (Tryphoninus.)* Si quis capiatur ab hostibus, hi, quos in potestate habuit, in incerto sunt, utrum sui iuris facti, an adhuc pro filiis familiarum computentur; nam defuncto illo apud hostes, ex quo captus est, patres familiarum reverso nunquam non in potestate eius fuisse credentur.[17]

9. Zapis, koji je pod t. z. pravim uvjetom ostavljen, neprelazi pendente conditione na legetarove baštinike; dočim kod pravnih uvjeta pre-

[15] Cf. l. 98 § 3 D. de solut. 46, 3.

[16] Cf. l. 8 D. de R. C. 12, 1.

[17] Cf. l. 22 § 2 D. ibid.

Digitized by Google

lazi (l. 6, l. 7 § 5, l. 21 § 1, l. 22 § 1 D. quando dies 26. 2.). Iz ovog, kažu, sliedi, da conditiones iuris natrag djeluju.[18]

II. Proti povratnom učinku nek služe sliedeća mjesta izvora:

1. Dok plodovi stvari koje nisu percipirani, pripadaju vlastniku, danom percepcije pako usufructuaru. Perceptia je daklem pravni uvjet pod kojim tek usufructuar vlastnost plodova stiče. Taj pravni uvjet natrag nedjeluje l. 12 § 5 D. de usufr. 7. 1.[19]

2. Zalog za buduću tražbinu postoji samo, ako ta tražbina nastane. Postanak obveze je ovdje conditio iuris za obstanak zaloga, pa ni u ovom slučaju neima povratnog učinka arg. l. 4. D. qui pot. 20. 3.

3. Isto tako visi obećani miraz o pravnom uvjetu: si nuptiae fuerint secutae, a i ovdje stiče muž miraz tekar danom ženitbe, a ne natrag od dana obećanja arg. l. 7 § 3, l. 9 pr. D. de J. D. 23. 3.[20]

4. Legatar stiče vlastničtvo legata samo onda, ako oporučni nasljednik nasljedstvo nastupi, ova okolnost je conditio iuris za sticanje zapisa po legataru; ovaj pako nepostaje vlastnikom natrag od dana smrti oporučitelja, već ex die aditae hereditatis l. 44 § 1, l. 86 § 2 D. de leg. I. cf. l. 38 D. de leg. II.

5. *l. 3 § 5 D. de statulib. 40. 7. (Ulpianus.)* Si decem iussus dare et liber esse, quinque det, (non) pervenit ad libertatum, nisi tantum det; interim igitur vindicare quinque numos dominus eorum potest; sed si residuum fuerit solutum, tunc etiam id alienatum, cuius ante dominium non erat translatum; ita pendebit praecedentis summae alienatio, s i c

---

[18] Fitting, Arch. 39, st. 313 sl. Nu iz transmisije nesliedi jošte povratni učinak, jer i kod uvjetnih ugovora nastaje transmisija, pa se ipak kod njih povratni učinak zabacuje, sr. Eisele u Arch. 50, str. 238 sl. — Da pako u ovom smjeru razlika izmedju cond. iuris i facti vlada, to i ja priznajem, ali ta se razlika nesmije u okolnosti tražiti, što je jedna cond. facti a druga iuris, već u tom, što je jedna izražena a druga ne, zato neprelazi ni legat, čim se cond. iuris izrazi, na nasljednike l. 65 § 1 D. de leg. I. vidi gore op. 3 pod konac, dole pako op. 27.

[19] Sr. Köppen, Fruchterwerb des bonae fidei possessor (1872) st. 24 sl. Fitting, Rückziehung str. 23 sl.

[20] Pravi doduše l. 9 pr. D. h. t. (Ulpian.) pogledom na l. 2 § 5 D. de donat. 39, 5 (Julian) potežkoća. Razne pokuse ova mjesta u sklad dovesti vidi kod Savigny-a u Zeitschr. für gesch. Rechtswissenschaft IV. str. 51 sl. i System 4, str. 154 sl. — Strempel-a Justa causa der Tradition, st. 69 sl. — Sell-a, Bedingte Tradition, str. 124 sl. — Czyhlarz, Zeitschr. für Civilr. u. Proc. 20, str. 287 sl. — Vangerow I. st. 148. — Ja mislim, da se oba mjesta dadu dobro sjediniti, ako si predočimo, da Ulpian i Julian govore o posve različitih odnošajih. l. 9 cit. opisuje po mojem mnenju, natražno djelovanje uvjeta, pa veli, da cond. iuris natrag nedjeluje; l. 22 cit. pako radi o stvarnom vezu pendente conditione.

Digitized by Google

tamen, ut non retro nummi fiant accipientis sed tunc, quum residua summa fuerit exsoluta.

6. Acceptilatia sa porukom, koji za buduću tražbinu jamči, visi o pravnom uvjetu, da će dug sam nastati, pa ipak oslobadja se poruk svoga jamstva tek danom izpunjenog uvjeta, a ne danom acceptilatie. Arg. l. 13 § 9 D. de accept. 46. 1, sr. l. 73 § 1 D. de V. O. 41. 1. — l. 25 D. de stip. serv. 45. 3.

U oči ovih toli si protuslovećih mjesta priznat će svatko, da bi jalov bio dokaz, koji bi se za jedno ili za drugo mnenje neposredno na izvore oslanjao.

Nepreostaje indi drugo nego kušati, nebi li čisto teoretičkom konstrukcijom cilj svoj postigli.

Želimo li pravne uvjete teoretičnomu razmatranju podvrći, moramo jim ponajprije točno označiti pojam, izlučiv sve ono, što na pojam uvjeta nespada; jerbo se dosad pod conditiones iuris razumievaju i pravi uvjeti u sobstvenom smislu, a i pravni propisi, koji sa pojmom uvjeta u nikakovom doticaju nestoje.

Ob uvjetu u obće možemo samo ondje govoriti, gdje obstoji pravni posao, koji u svom djelovanju ob uvjetu visi.

Prvi uslov svakog, pa i pravnog uvjeta jest dakle obstanak pravnoga posla. Bez obstojećeg pravnog posla nemože se ob uvjetu ni govoriti, jer se nemože govoriti ob uvjetu, kada neima što da uvjetuje.

Što će pako reći: pravni posao mora obstojati?

To će reći, da mora u svih svojih sastavinah obstojati, da mu nijedno od onih obilježja nesmie manjkati, koja spadaju, prema pojmu konkretnog pravnog posla, medju njegove činjenice. Nastup nasljedstva po oporučnom nasljedniku je conditio iuris za sticanje legata po legataru; ali i bez ovog nastupa legat je sasma valjano ostavljen, zapisu ništa nemanjka, jerbo svi pravni uslovi legata obstoje, on postoji i bez nastupa nasljedstva, samo mu djelovanje visi o potonjoj okolnosti. Drugčije kad bi oporuka bila ma sa kakova razloga ništetna, tu legat ni nepredleži, jer mu manjkaju uslovi obstanka, jer mu manjka bitna činjenica, bez koje se legat ni pomisliti neda.

Digitized by Google

Moramo dakle zakonite uslove pravnog posla, bez kojih on ni neobstoji lučiti, od onih dogodjaja, o kojih po pravu visi djelovanje pravnog posla.[21]

Prvi, naime zakoniti uslovi pravnog posla neimaju sa conditiones iuris ništa zajedničkog, pa ako oni uzmanjkaju, pravni posao se uništuje ili krnji, jer mu oduzimlju koju njegovih potrebitih sastavina; — potonji t. j. pravni uvjeti predpostavljaju valjani pravni posao, a čine mu samo usljed pravnog propisa djelovanje odvisnim od njeke izvan njega nalazeće se okolnosti. Označili smo dakle pravni uvjet kao: odvislost djelovanja pravnog posla od njeke izvan njega ležeće okolnosti, usljed pravnog propisa. Štogod taj pojam premašuje, neima sa conditio iuris nikakvog posla.[22]

Nastaje sada pitanje: u kakovom odnošaju stoji conditio iuris prema conditio facti? Na temelju onog što je gore navedeno, možemo reći, da pendente conditione neima razlike medju conditio iuris i facti. I jedna i druga vrst uvjeta prouzročuje stanje nestalnosti i neizvjestnosti pravnog posla.

Ako je tomu tako, reći ćemo, da i conditione existente takova razlika nepostoji, jer je pitanje o natražnom učinku uvjeta u nerazdruživoj svezi sa pojmom pendencije.[23]

---

[21] Karakteristična oznaka pravnog uvjeta jest ta, da on leži u njekoj izvanjskoj okolnosti, koja je pravnim propisom stavljena. Osobitom vještinom nalazimo ovo gledište iztaknuto kod Wendt-a, Forderungsrecht, str. 19 sl. Drugčije ali s praktičkog gledišta sasma neplodno označuje Czyhlarz u Zeitschr. f. Civilr. u. Proc. sv. 20, str. 291, op. 10 pojam pravnog uvjeta. On razlikuje: a) poslove, koji bitno predpostavljaju nastup jednog ili više nuždno u budućnosti ležećih momenta (imenovanje nasljednika, zapis); b) poslove, koji bitno nepredpostavljaju budućih momenta, koji daklem već prigodom sklapanja u svih svojih sastavinah obstojati mogu (obećanje miraza, kupoprodaja). Uvjeti prve vrsti su mu nepravi, ovi drugi pravi i sobstveni uvjeti, koji se od cond. facti tim razlikuju, što kod njih povratni učinak nemože nastati. Proti svem tom: 1. Izvori govore i u slučajevih pod b) o povratnom učinku, sr. gore pod I. 1, 3 navedena mjesta. 2. I kod pravih uvjeta neima po našem nazoru natražnog djelovanja. 3 Može li ova dioba od ikakove bud teoretičke bud praktičke važnosti biti?

[22] Istina je, da naši izvori i zakonite uslove pravnih posala conditio nazivlju, ali izvori upotrebljuju rieč conditio za oznaku najraznijih odnošaja.

[23] Shvatimo li odnošaj pendente conditione kao vez bud osobe, bud stvari, lahko ćemo sve pojave protumačiti i neposizuć za čudnovatom teorijom o natražnom djelovanju uvjeta. U ovom obziru dade se dakle reći, da je pitanje o

Digitized by Google

Prije svega smo gore iztakli protuslovja o pitanju, da li uvjet natrag djeluje ili ne, a to ne samo kod conditiones iuris, već i kod t. z. pravih uvjeta. Ako se veli, da res retro fructuarii fuisse (l. 25 § 1 D. de usufr. 7. 1), da venditio facta intelligatur iam tunc, quum contractum esset negotium (l. 8 pr. D. de emt. 18. 1), da otac retro creditur dominium in servo peculiari habuisse (l. 44 D. de leg. I.) itd., to se i o conditio facti istom obćenitosti veli, da je emtio quasi contracta in praeteritum (l. 8 D. per. et com. 18. 6), da debitor, koji sub conditione acceptum feratur, intelligitur iam olim liberatus (l. 16 D. de solut. 46, 3), da perinde habetur, ac si illo tempore, in quo stipulatio interposita est, sine conditione facta esset (l. 11 § 1 D. de qui pol. 20. 4); pa svejedno nepriznaje Eisele, da conditio facti natrag djeluje; i to posve pravo, jer sva ova mjesta napominju natražno djelovanje samo zato, da protumače stanovite pojave u pravnom životu t. j. u sasvim teoretičnu svrhu. Pošto pako možemo sve ove pojave teorijom veza (Gebundenheit) pendente conditione mnogo jednostavnije i naravnije raztumačiti, to se smatramo vlastnimi protunaravnu teoriju, kao da može uvjet izpunjen natrag u prošlost stvoriti, čega u istinu nikad bilo nije, kod conditiones iuris isto tako zabaciti, kao i kod conditiones facti.

Stvar stoji jednostavno ovako:

Kao što nastoji kod conditiones iuris njekolicina mjesta u izvorih, nastavše pendente conditione pojave, teorijom natražnog djelovanja protumačiti, dočim druga mjesta sa sasma protivnog stanovišta izlaze: tako nailazimo i kod conditiones facti na ista protuslovja.

Što nas ovlaštuje, da činimo razliku medju obie vrsti uvjeta, kad izvori jednako obie vrsti razpravljaju?[24] Pendente conditione

natražnom djelovanju uvjeta u nerazdružívom savezu sa pojmom pendencije, jer bi bilo bez smisla tvrditi, da pravo, koje je pendente conditione obstojalo, u zbilji obstojalo, existente conditione natrag obstojalo nije; ili je jedno krivo ili drugo. Što Scheuerl str. 236 sl. proti ovoj uzkoj svezi medju vezom pendente conditione i natražnim djelovanjem navadja, nije me osvjedočilo.

[24] Neće valjda nikoga iznenaditi, da neriešavam ovdje pitanja, da li cond. iuris u istinu natrag djeluje ili ne, jerbo se o tom ovdje neradi, već samo o dokazu, da medj conditio iuris i facti u zbilji razlike neima; a

Digitized by Google

pripisuju izvori iste učine jednim i drugim, u pogledu da li existente conditione natražno djelovanje nastaje, vlada kod obijuh u izvorih isto protuslovje. Što nam daje pravo ovdje razlikovati?

Izvori sigurno ne, možda biće naših uvjeta?

Da vidimo. Kod conditiones facti je pravni posao u svih svojih sastavinah stavljen, a obstanak njegov voljom stranaka ovisan od okolnosti, ležeće izvan pravnog posla;[25] kod conditiones iuris u našem smislu je existentia pravnoga posla, koji u svih svojih sastavinah postoji, od okolnosti odvisna, koja je izvan njega zakonitim propisom postavljena.

U čemu se dakle razlikuju? U pravnom poslu? Nikako, jer on u oba slučaja postoji. U načinu njegove odvislosti? Takodjer ne, jer mu je uvjek existencija odvisna od njeke izvan njega ležeće okolnosti. U čem se dakle razlikuju? Razlika leži jedino u izvorih, iz kojih ta odvislost proizlaze: u jednom slučaju je to volja stranaka, u drugom pravna naredba; u prvom stvara odvislost volja pojedinca, u drugom pako volja zakona. Iz različitosti poriekla pako nemože se suditi na različitost u biću uvjeta, jer iz tog, što su dva inače jednaka pojava različitog poriekla, nesliedi jošte da se u biću svom razlikuju.[26]

---

taj dokaz, čini mi se, pošao mi je za rukom, pošto sam s jedne strane napomenuo, da obie vrsti uvjeta pendente conditione stanje neizvjestnosti proizvadjaju, s druge pako naglasio, da si izvori glede natražnog djelovanja jednakim načinom kod jednih i drugih protuslove. Tim sam ovdje svojoj zadaći zadovoljio; o drugom pitanju, da li u istinu natrag djeluju ili ne, valja govoriti na onom mjestu, gdje se razpravlja pitanje, da li uvjeti u obće natrag djeluju.

[25] Mora li okolnost biti neizvjestna i buduća? Gospodujući nazor to zahtjeva, sr. Thibaut I. str. 70. — Savigny III. str. 122. — Windscheid I. str. 157, op. 2. — Scheuerl str. 80 sl. — Ennecerus str. 99 sl. — Od gospodujućeg nazora udaljuje se Mühlenbruch u Glücks Pandektenkomentar 41, st. 75 i Böcking I. str. 392, op. 10. Proti gospodujućem nazoru Fitting Arch. 39, str. 349 i Unger II. str. 61, Erbr. str. 71. Pridružujem se nazoru Ungerovu, sr. moju razpravu u Mjesečniku sv. III. — Mora li i kod cond. iuris okolnost buduća i neizvjestnom biti? Čini mi se da to gospodujući nazor traži, premda se je tog pitanja jedva dotaknuo, sr. Eisele Arch. 54, str. 109 sl. — Wendt, Forderungsrecht, str. 15 sl. Ja sam dakako i ovdje protivnog mnenja, sr. moju cit. razpravu.

[26] U tom upravo pokazuje se razlika medju zakonitimi uslovi i pravnimi uvjeti, da su ovi izim svog začetka u ostalom sa t. z. pravimi uvjeti jednaki, dočim kod onih obilježje vanjske okolnosti manjka. Ovo obilježje manjkalo bi jim i onda, kad bi se izrikom napomenuli, jerbo nebi jošte time vanjskimi

Digitized by Google

Vlastni smo daklem reći, da razlike medju conditiones iuris i facti neima ni po naravi njihovoj ni po izvorih. K tomu nam valja samo jošte napomenuti, da je u stvari svejedno, je li se naši uvjeti izrikom napominju ili ne, jer djeluju u jednom i drugom slučaju kao pravi uvjeti.[27]

Sliedi pako iz našeg dosadanjeg razmatranja:

Dočim zakoniti uslovi pravnoga posla baš nikakovi uvjeti nisu, predočuju nam se conditiones iuris, t. j. oni uvjeti, usljed kojih je djelatnost pravnog posla,[28] polag zakonskog propisa, odvisna od njeke vanjske okolnosti, kao pravi i sobstveni uvjeti.

Više usposobljenje upravnih činovnika.

Kako svakim danom postaju važnijimi zadatci političke uprave, posve je naravski, da se u istoj mjeri više traži od onih urednika, koji rade u ovoj grani državne uprave, pa se gledeć na javni interes i mora više od njih znanja, vještine i savjesti tražiti.

Zato nije neumjestno pitati: da li su postojeći propisi o kvalifikaciji činovnika za polit. upravu, koji su izdani pred mnogo

okolnostmi postali, zato se baš o njih, ali samo o njih, može reći, da su supervacuae (l. 22 § 1 D. quando dies 36, 2), ter pravni posao non faciunt condionale (l. 107 D. de cond. 35, 1).

[27] Izuzev da samo onda uništuju pravne poslove, podvrgnute zabrani uvjeta i samo onda transmisiu legata prieče, kad se izrikom napominju arg. l. 65 § 1. D. de leg. I. — l. 69 D. de cond. 35, 1. — Sr. gor. op. 3 i 18. — Prva iznimka, ako se takovom nazvati može, imade svoj povod u formalnoj naravi t. z. actus legitimi, sr. l. 195 D. de R. S. 50, 17 expressa nocent, non expressa non nocent; u pogledu druge pako valja uvažiti, da je s jedne strane transmisia uvjetnih prava pravilo, sr. § 4 J. de V. O. 3, 15. — § 25 S. de inut. stip. 3, 19. — l. 8 pr. D. de per. et com. 18, 6; s druge da transmisija iz bića cond. iuris nesljedi, pošto se svojevoljno izključiti može time, da se cond. iuris izrikom napomene, sr. gore op. 2 i 18.

[28] Odvislost djelovanja pravnog posla. Pod odvislosti djelovanja pravnog posla razumjevam pravni odnošaj. Na pitanje, što visi ob uvjetu, odgovoreno je u mojoj cit. razpravi u Mjesečniku sv. III. op. 1, da je očitovanje volje odvisno. Usljed odvislosti očitovanja volje, je dakako i pravni odnošaj ili kako Windscheid I. str. 233, op. 2 kaže, ono na što volja smjera, odvisan, ali prvotno je očitovanje odvisno. Uvjetno očitovanje radja uvjetni pravni odnošaj, ovaj je daklem u drugom redu odvisan, sr. takodjer gore op. 8.

Digitized by Google

godina, dovoljni, da li sadržavaju uredaba, koje bi se mogle i sada držati dostatnimi, premda su se znatno promienile potrebe javnoga života i uprave; pa ako nisu dovoljni, kako da se i u kojem pravcu uvedu reforme?

Neima sumnje, da je tako u interesu državne službe kao i samoga činovnika, ako se ima dokaz ob usposobljenju, koji se može kontrolirati; a taj se dokaz u pravilu dade postići i donieti jedino ispitom. Istina, uvjek nedaje ispit jamstva — ma da se i mnogo traži od kandidata i strogo pita — da zaista aprobirani ima one sposobnosti, koje se od njega išću; nu ipak mora se priznati, da jedino valjano uredjeni ispiti mogu pružiti mjerilo za razsudjenje, da li pojedinac bar onoliko znade i onoliko ima sposobnosti, koliko se bezuvjetno kao minimum mora u javnom interesu zahtievati od svakoga, koji želi stupiti u državnu službu.

Vjerujemo, da ima slučajeva, gdje pojedinac može i na drugi način posvjedočiti ili dokazati svoju sposobnost; ali za one stotine i stotine individua, koja se posvećuju javnoj službi, nisu ovakovi slučajevi, koji su i onako zaista riedki, odlučni niti smiju biti.

Ali nije samo u interesu državne službe, ako se odredi polaganje stanovitih ispita, nego je to koristno i za sve one, koji žele svoje sile i svoje znanje uložiti u državnu službu, jer tim stiču po zakonu pravo, da budu namješteni, pa izključuju sve ostale konkurente, koji nisu zadovoljili onomu uvjetu.

Uvažujuć ova iskustvom posvećena pravila već je odavno u Austriji odredjeno i uzakonjeno za najveći dio kategorija javne službe, imenito za konceptualnu, da može biti definitivno namješten jedino onaj, koji je položio s uspjehom propisane ispite; prema tomu točno su uredjeni ispiti za razna zvanja i za razne grane konceptualne državne službe, pa su i oni, kojim pripada pravo prema organizaciji državne službe imenovati činovnika, vezani na dotične norme, t. j. moraju se ograničiti na one, koji su propisane ispite svršili.

Po zakonih i propisih, valjajućih u Austriji,* može se u konceptualnu praksu kod polit. upravnih oblasti (car. naredba od

* Vrede i u Hrvatskoj. Ured.

Digitized by Google

16. listopada 1854 d. z. l. br. 262) primiti samo onaj, koji je zadovoljiv općenitim uvjetom, propisanim za državnu službu, svršio pravo- i državoslovne nauke i položio dobrim uspjehom tri propisana državna ispita; a prvo definitivno namještenje zavisi o položenju posebnoga strukovnoga ispita (t. z. pol. praktični ispit).

Tko se izkaže, da je svršio one nauke i položio ispite, predpostaviv, da se propisi ob ispitih, kako treba uporavljaju, o tom može se reći, da ima uvjeta, te da se može u službu državnu uzeti, da je stekao toliko znanja, koliko je nuždno, ne samo da može započeti rad, nego da će moći na onom temelju dalje raditi i usavršivati se. Može se dakle reći, da ima već sada dovoljnih kautela, da neće u službu stupiti absolutno nesposobni ljudi, i da se neće svojevoljno postupati kod imenovanja.

Ali tim je sve i izcrpljeno.

Čim je tko stupio u službu državnu, odnosno čim je tko definitivno namješten, prestaje dalnja kontrola o tom, da li se činovnik dalje usavršuje, da li napreduje s vremenom i poslom, da li raste njegova strukovna vještina; a ta okolnost u savezu sa drugimi nedostatci raznih vrsti ima nepovoljnih posljedica.

Doduše u normah ob imenovanju i podieljivanju služba izrečeno je načelo, koje ima biti ravnalom, da se kod promaknuća činovnika — dakle kad se imenuju za višu službu — ima najprije uvažiti sposobnost, marljivost, praktična uporabljivost i vještina, a ceteris paribus i duže vrieme službovanja. Nu pošto neima nikakovih preciznih propisa niti kakove kontrole o dokazu relativne kvalifikacije molitelja, to je ono načelo postalo iluzornom željom zakona, koji daje podpunu slobodu onomu, koji je vlastan imenovati, i koje se načelo kao ravnalo neuvažuje ili uvažuje dosta riedko.

Nedostatci nastajući odatlje u polit. upravnoj službi tim se većma opažaju, što neima nikakove službene pragmatike, što pravo imenovanja uvjek pripada pojedinoj osobi, a izključena je svaka pritužba ili žalba glede imenovanja ili promaknuća.

Promaknuće u višu službu predano je posvema u dobru volju one pojedine osobe, kojoj pripada pravo imenovanja; a ta jedna osoba, ma koliko bila savjestna i pravedna, može po-

Digitized by Google

griešiti, može biti pristranom u svih onih slučajevih, gdje se nemože sama osvjedočiti o sposobnosti i vještini činovnika, nego se mora zanieti na izvješće opet druge pojedine osobe.

Pošto neima zakonom normirana mjerila za prosudjenje kvalifikacije relativno odličnije, to se upozoruje često na ovakovu kvalifikaciju sredstvî, kojimi nerazpolažu svi u jednakoj kolicini ili mjeri; ili se napokon obavlja promaknuće posvema mekanični po godinah službovanja, dakle po takovoj okolnosti, koja nemora stajati u nuždnom savezu sa sposobnošću, marljivošću i praktičnom okretnosti činovnika.

Najvećma pako mora se žaliti, da kraj takovih odnošaja obrazovanost i strukovna kvalifikacija činovnika ostaje pravilno u najboljem slučaju na istom stepenu, pa nadalje da mladi i revni činovnici nemogu izvanrednimi djeli steći si priznanja i promaknuće i izvan redovita avancementa.

Da zaista ima ovakovih nedostataka, moglo bi se utvrditi navedši više primjera za to; nu toga nećemo činiti na ovom mjestu; ali svi, koji su imali priliku motriti upravnu službu, pristat će uz nas, da ona kvalifikacija, koja se onako strogo zahtieva kad se stupa u državnu službu, može biti dovoljnom, kad se dolazi u upravnu službu, ali da nije dovoljna za sva buduća vremena; pače mora se priznati, da je potrebno tako u javnom kao i u interesu samoga činovničtva, kako bi se zapriečili gore spomenuti nedostatci, da se tečajem službovanja činovnikova doprinese novi primjereni dokaz tako o sposobnosti kao i o tom, da se je znanje njegovo razširilo i izkustvo njegovo obogatilo.

Da bi uvedenje ovakova dokaza imalo dobrih i uspješnih posljedica, može se razabrati ako se obazremo na ono, što se u vojsci zahtieva od častnika, koji hoće da budu promaknut na stanovita viša mjesta.

U vojsci nije dovoljan položeni častnički ispit, da se dovineš svakoga stepena vojničke službe; pače neke više službe mogu zadobiti samo oni, koji su s nova sposobnost svoju zasvjedočili kašnjim, razmjerno težim i strožijim ispitom; svi oni, koji se bilo s kojih mu drago razloga neće ili nemogu takova ispita položiti, upravo su izključeni od onih viših službа u vojničtvu.

Digitized by Google

Tu je dakle zakonom ustanovljeno mjerilo, koje se može kontrolovati, za prosudjivanje sposobnosti za obnašanje stanovitih viših službа, to se mjerilo dobiva propisanim ispitom, koji se tečajem službovanja mora položiti, a propisi o promaknuću postavljena je jaka, gotovo neprekoračiva ograda onim, koji se nisu izkazali zahtievanim usposobljenjem.

Ako se je pako smatralo potrebnim u vojničkoj službi, da se onakovim načinom osigura nuždna kvalifikacija častnika za neka viša i važnija službena mjesta, premda se bitne i odlučne sposobnosti častnika niti nedadu ispitom prokušati; premda se sadanje vojničke vježbe prikazuju kao periodični javni ispiti svih častnika: koliko veća važnost mora se dati ovakovim ispitom u konceptualnoj državnoj službi, gdje neima onakove prilike kao kod vojničtva, da pojedinac zasvjedoči svoju vještinu, i gdje se osobito mora na to gledati, da se duševno pronikne dotična služba i službenik znanstveno naobrazi i usavrši. — A zašto da se neuvede u konceptualnu civilnu državnu službu uredba, koja se unatoč navedenim momentom pokazala dobrom i uspješnom u vojničkoj?

U političkoj upravnoj službi moglo bi se mjesto kot. kapetana* (predstojnika) smatrati onakovim, koje bi se moglo dobiti samo ako je dotičnik položio kašniji specialni ispit, jer s tim mjestom skopčan je samostalan, vrlo uplivan djelokrug te znamenita osobna odgovornost; kod ministarstva moglo bi se proglasiti takovo mjesto tajnika minist., za koje bi trebalo položiti onaj specialni ispit.“

Pisac zatim navodi načela, po kojih bi se to pitanje imalo urediti: konceptualni činovnici svih upravnih tiela u svih krunovinah čine zajednički konkretualni status; imenovanje, promaknuće i dodieljivanje na službovanje pripada ministru nutarnjih poslova; tko želi zadobiti službeno mjesto VII. nad. razreda, mora zasvjedočiti sposobnost, koja se izkazuje položenim posebnim ispitom.

Ispite ove trebalo bi ovako urediti:

a) u Beču uredjuje se jedno jedino ispitno povjerenstvo, sastavljeno od zastupnika raznih ministarstva, upravnoga sudišta i bečkoga sveučilišta;

* U nas: podžupan. Ured.

Digitized by Google

b) ispit može položiti tko je barma sedam godina probavio u službi kao konceptualni činovnik, i tko dokaže, da je napravio političko-praktični ispit;

c) ispit ima tri odiela: domaća pismena radnja, pismena klausurna radnja i ustmeni glavni ispit.

Nu ima tu još nekih momenta, koji djeluju više ili manje na postignuće ovoga cilja, imenito trebalo bi se pobrinuti, da mladi ljudi steku nuždno predhodno naobraženje, tako da bi kašnje mogli marljivošću, dalnjom naukom i izkustvom pripraviti se za polaganje ovoga ispita. — Pri tom imalo bi se uvažiti: 1. nebi li bilo shodno, da se uredbe pravo- i državoslovnih fakulteta na sveučilištih uzmu proučavati za to, da se reformiraju, u koliko bi to prema ovomu cilju bilo potrebno; 2. namještajuć mlade činovnike — neka se negleda samo na to, da se njihova radna snaga što podpunije izcrpi, nego da jim bude moguće te se svestrano i intensivno naobraze. — Prema tomu imalo bi kao načelno pravilo vrediti, da mladi činovnici do svršene sedme godine službovanja svoga nerade nerazmjerno dugo u jednoj sferi, pa da se i u ovom vremenu nesmatraju samo punom radnom snagom, koju valja što bolje upotrebiti, nego da se tako posao i stvar uredi, da budu mogli sve viditi, da sami kušaju, pa da se u obće o svem i pojedinom točno upute. Glede toga mogle bi nam uzorom služiti uredbe, postojeće u Pruskoj za naobrazbu mladih činovnika. — Kako sada stoje stvari, može se pouzdano uztvrditi, da sadanji način upotrebljavanja činovnika u prvih godinah njihove službe, koji nepokazuje ni osnove ni cilja, trajno nekoristi nikomu: ni činovniku, ni državi, ni službi.

Ako se hoće da činovnici budu zaista okretni i obrazovani, neka im se dade prilike za to; valja s toga da služe u raznih granah uprave, jer tako postaju sposobnijimi prosudjivati sa višega stanovišta, njihovo znanje postaje višestranije, izkustvo bogatije, pogled slobodniji i širi.

Da postane činovnik strukovnjakom, t. j. da se odgoje specialiste za stanovite strukovne departemente kod centralnih i zemaljskih oblasti, zato daje dosta sgode dugotrajno službovanje

Digitized by Google

činovnika, pa nije potrebno niti je poželjno, da se već prve godine službovanja činovnikova za to upotrebe.

Službeni i socialni odnošaji činovnika takovi su, da bi i poslje uredjenoga prava imenovanja i promaknuća trebali nekih reforma, da dobije ova klasa zvanja u državi onaj položaj, koji joj pripada sa viših službovnih i socialno-polit. obzira; nu mi smo htjeli tek upozoriti, kako išću interesi službe i činovnika, da se svrsi shodno te radikalno izmiene postojeće norme o dokazu sposobnosti za civilnu službu, pa one o pravu imenovanja i promaknuća, i bilo bi nam veoma drago, ako smo ovim potaknuli, da se o tom razmišlja."

Ovo razlaganje i ovi predlozi dr. E. pl. Marenzellera u 3 br. „Zeitschrift für Verwaltung" o. g. pobudiše pozornost u krugovih polit. činovnika, te se već pojavljaju zagovornici i protivnici onih nazora. Tako u istom časopisu (br. 9) barun Prohesch posve iskreno izpovieda, da se danas od činovnika u pol. upravi tako mnogo zahtieva, t. j. tako se je poslovanje umnožalo, da mu je veoma težko posvećivati više pažnje vlastitom naobraženju, da nemože svoje znanje i vještinu dovesti na onaj nuveau, na kojem stoje i drugi duševni faktori družtva, i na tom ih uzdržati. A imenito upravni činovnik na ladanju morao bi neprestano slieditи duševni razvoj svoga vremena, jer baš on je pozvan, da potiče i pobudjuje, ili da u već postojeće odnošaje odlučno zahvaća, a to se opet neda ni pomisliti bez samostalne duševne radnje. On misli s toga, da bi uvedenje novoga državnoga ispita za višu upravnu službu vrlo povoljno djelovalo i na teoretičku naobrazbu i na razvoj praktične vještine činovničkoga stališa.

Ali prije nego li bi se ovakov ispit uveo, trebalo bi reformirati upravno-pravna studia na sveučilištih, zatim izdati nove propise o tom, kako da se upotrebljuju kandidati konceptualne državne službe. Sveučilište imalo bi postaviti temelj obrazovanosti upravnih činovika, a zato trebalo bi osobitu pozornost obratiti državnomu i upravnomu pravu, s kojim se dosta maćuhinski postupa na austrijskih sveučilištih. Pisac pozivlje se pri tom na sveučilišta pruska, koja da su u ovom pravcu mnogo bolje spremljena.

Digitized by Google

Nu još znamenitijim čini se njemu, da se mladi čovjek dobro uvede u praktičnu službu i u njoj dobro upotrebljuje. Mnogo je teže odredbe zakona i propisa, pa teoretičke zasade uporavljivati na činjenice i postojeće odnošaje, nego li pribaviti si poznavanje onih zakona i teoretičkih pravila. Shvatiti i zapamtiti može se laglje ili teže, kakove su već sposobnosti u pojedinca, ali sud i razsudjivanje jest produkt duševne zrelosti te izkustva. Može bit mlad čovjek darovit, liepih sposobnosti, nu ako odmah stupiv u službu nedobije na ruku pouzdana vodju i savjetnika, on će površno suditi i plitko raditi. — Ako ga preobteretiš raznimi poslovi, kojim nije dorasao, ako ga prepustiš samu sebi kad valja riešavati zamršene slučajeve, najprije će mu dogrditi riešavanje akta, zatim zalutat će na stranputice, radit će bez znanja i cilja, a tim mučit ne samo sebe nego i sve one, koji imadu posla s istimi akti. Na žalost opaža se, da tko ovakovu radu privikne od mladosti, nije bolji ni kašnje; riedko se dade popraviti šteta, koja nastaje, kad se već u početku činovničkoga rada mlada sila neshodno upotrebljuje.

Pisac ovaj ispravlja napokon neke primjetbe o pruskom regulativu za usposobljenje činovnika pa veli, da bi bilo neshodno urediti samo jednu komisiju za viši državni ispit, jer valja uvažiti posebnosti pojedinih naroda, pa i na to gledati, da budu upravni činovnici posvema vješti jeziku dotične zemlje, u kojoj služe; priznaje u ostalom opetovano, da bi uvedenje ovakova ispita za višu konceptualnu službu bilo veoma koristno, ta „sretni položaj službovni činovnika, poštovanje i ugled, kojemu se može nadati u službi, nezavise toliko o tom, na kakovom se mjestu nalazi, nego više o tom, da je svomu zvanju dorasao".

Barun Hock, kot. povjerenik, priznaje, da je već skrajne bilo vrieme, da se povede rieč o stanju činovnika polit. državne službe; dr. M. svojim je člankom, prem vrlo oprezno, taknuo se ljute rane, koju će svatko osjećati, komu u obće nije izumrla sviest u dugotrajnoj administrativnoj službi za vlastiti položaj. Posve je opravdana želja, da na mjesto nestalnosti i tetubanja dodje sigurnost, pravo na mjesto administrativne razsude (samovolje), da činovnik bude vlastan iskati a ne tek nadati se; na mjesto toli

Digitized by Google

različitih, promjenljivih, neizvjestnih i neproračunivih, često tajnih, a često i upliva, koji izvan službenih krugova dolaze, da na mjesto ovih dodju opredieljene odlučne cynosure, i da ove odlučuju o službenom uspjehu polit. činovnika, a ne oni uplivi.

Nu barun H. pobija uvadjenje ikakovoga novoga drž. ispita; polit. činovnici imadu i preko glave briga i posla. Praktični ispit nemože valjano i pouzdano nadoknaditi pravu prokušanost u zvanju, koja se stiče dugim i revnim službovanjem; gdje je moguće prokušati ovako sposobnost, tamo netreba toga ispita; bi li pako imao onaj ispit biti li teoretički, tad valja primjetiti, da neima nikakovih školskih specialnih zavoda niti učila, da si polit. činovnik pribavi potrebno specialno teoretičko znanje. Nu misli on, da bi trebalo reformirati postojeći praktični ispit za polit. službu, koji bi imao biti javnim.

Ali najbitnije i najnuždnije jest službovna pragmatika; dakako ustanove njezine nebi smiele ostati samo na papiru, nego ih zaista i držati i prema njim raditi; iz nje trebalo bi za uvjek iztriebiti rieči „u pravilu“, pa onda „iznimice“, jer to su pokrajna vratašca, kroz koja se potajno uvlače bezbrojne iznimke, zadavajuć tri sta jada tužnoj „reguli“. — Načela te pragmatike mogla bi se baš naći, neka su već spomenuta: jedinstveni status za sve polit. činovnike kraljevina i zemalja, zastupanih u car. vieću; centralna oblast da imenuje sve činovnike, a kad se radi o namještenju, dotično popunjenju mjesta, da se o tom vieća u sboru i ovomu neki upliv dade. Tako kod centralne vrhovne vlasti kao i kod namjestničtva pojedinih zemalja imala bi se urediti povjerenstva kvalifikacionalna, sastojeća od onakovih predstojnika nekih važnijih departementa, koji su prokušani i u eksekutivnoj službi. Članovi ovih povjerenstva mogli bi najbolje prosuditi vještinu, rad i sposobnost ne samo činovnika njim podredjenih, nego i onih eksekutivnih zvaničnika, kojih rad i vještinu mogu u svojoj službi prosuditi. — Tabele o kvalifikaciji morale bi se, na zahtjev dotičniku priobćiti i dozvoliti mu pritužbu ako scieni, da mu je krivica učinjena.“

Završuje barun H. svoje razlaganje ovako: „Naša će uprava cvasti, rasti i krasnim plodom roditi, ako bude svaki polit. či-

Digitized by Google

novnik zadahnut idealnim poletom, oduševljen za ciljeve administracije, ponosan na čast svoga zvanja i položaja usred naroda, sviestan si svoje odgovornosti u svakom pravcu, ali pri tom ne pljašljivica kad treba odgovornost zaista i primiti na sebe; da se duboko klanja zakonu, ali odvažno i muževno da zastupa svoje uvjerenje; da se ljubavlju daje na posao i pouzdano nada, da će mu ovaj uspieti; da se uzda u vlastitu snagu, ali i vjeruje, da će se zasluga njegova pravedno priznati i nagraditi."

Priobćivajuć ove misli želimo upozoriti na nje naše štioce, a napose naše polit. činovnike, jer bit će i kod nas dosta toga, što bi se moralo popraviti; pače držimo, da je nam službovna pragmatika isto tako potrebna kao i tamo preko Litave; a sigurni smo, da će neke ideje ovdje navedenih pisaca naći živa odziva u duši mnogoga hrvatskoga činovnika, koji savjestno vršeć svoje veoma trudno i naporno zvanje želi, da se s njim postupa po pravu i zaslugi, da kod imenovanja i promaknuća odlučuje samo ono dvoje.

I u tom neće biti razlike mnenja, da se od polit. činovnika danas veoma mnogo traži znanja, okretnosti, vještine i sdušnosti. Danas valjda neima više ni žive duše, koja bi smiela tvrditi, da se za činovnika u polit. upravi može istom tkogod namjestiti, a samo da treba prebirati onda, kad se imenuju sudci. Nego valja jednakom pomnjom razabirati, da budu i oni i ovi svomu zvanju dorasli, da imadu jednake nauke, jednako strogo neka se pazi, da se mladi sviet zaista uči te vrieme nauke savjestno upotrebi. U tom trebalo bi oživiti uredbu, koja je absolutna vlada poslje god. 1850 uvela, a sada kao da se je na nju zaboravilo. Mislimo prakt. ispit za činovnike polit. uprave. Kandidati sudstvene struke moraju se podvrći sudstvenomu ispitu, zašto da se slični dokaz usposobljenja netraži i od polit. činovnika? Jer protivno radeć i nehotice daje se povoda misli, kao da kvalifikacija činovnika administrativne službe može biti i nešto nižom nego li ona sudbenih, ma da se obćenito priznaje, da je dobra, pouzdana i savjestna administracija veoma znameniti uvjet napredku zemlje, a vrstni činovnici upravni „više su doprinieli da je Pruska postala velikom, nego li toliko puta citirani školnici."

Digitized by Google

Bi li pako bilo probitačno uvesti s vremenom i kod nas t. z. praktični državni ispit, kakov preporučaju malo prije navedeni pisci austrijski, o tom želimo čuti mnenje muževa vještih; na svaki način nije ovo stvar, preko koje bi se moglo sa nekoliko fraza preći „na dnevni red". U Pruskoj postoji neka vrst ovakih ispita, pa se prokušala i dokazala valjanom; nu u Pruskoj pobrinuše se i drugačije, da se mladi činovnici dobro uvježbaju, pa zato moraju prije, nego li polažu ovaj ispit, prakticirati i kod suda i kod raznih upravnih oblasti. Znademo, da imadu ispiti svagdje svojih zagovornika i protivnika; nisu oni doduše nepogriešivo mjerilo za prosudjenje sposobnosti, ali nekakovo mjerilo mora se stvoriti, jer država ipak mora znati, koga uzimlje u službu, i komu povjerava prevažne poslove; a medju svimi još se najprikladnijim i najpouzdanijim pokazuju ispiti. — Nadamo se, da su minula vremena, kad se je sa malim radom a još manjimi sposobnostmi moglo i „visoko" doći; danas nije nikakova, a najmanje može biti upravna služba sinekurom; danas se u prosvjetljenih zemljah obćenito vjeruje, da prijateljstvo, porod te važne koneksije nesmiju odlučivati, kad treba popuniti kakovu državnu službu, a najmanje ako treba na važno mjesto postaviti činovnika. Čim više mjesto, tim nuždnije visoko znanje, čestitost karaktera, ljubav prama narodu i službi, tim veća odgovornost i tim više vještine iziskuje se od takovih poglavara. Nuždno je pako, da se tim većma uvažuju baš ova svojstva, čim je narod većma u kulturi zaostao, čim većma treba savjeta, podpore i dobra primjera; a svega toga može mu dati vredan upravni činovnik.

Ogledajmo dakle, što biva po svietu, proučajmo misli i prihvatimo bez okolišanja, što bi moglo biti koristno po domovinu i njenu službu.

Digitized by Google

Kako se ima postupati po propisih zakona o maličnom postupku, kada stranke poput svjedoka preslušane, posve protuslovno ob istoj okolnosti izpoviede?

Ovo pitanje razpravljahu gg. dr. Stj. Posilović i A. Rušnov u Mjesečniku god. 1881, str. 70 i 255.

Obojica promotriše ga samo dielomice i to samo pogledom na slučaj, kada tužitelj i tuženik poput svjedoka saslušani o jednoj te istoj, za njihov mališni priepor odlučnoj okolnosti čina, suprotivno izkazuju, a sudac nijednomu njih veće vjere pripisati nemože.

Obojica tvrde, da mališni sudac ima obie stranke u takovom slučaju nakon njihova saslušanja zapriseći, te njihov priepor osudom konačno rješiti bez obzira na factum, radi kojega bijahu poput svjedoka saslušane i zaprisegnute; drugimi riečmi, obojica hoće da sudac provede dokaz o factumu, na koji nekani nikakav obzir pri rješitbi uzeti.

Ja sam prije i poslje onih članaka kao mališni sudac u sličnih slučajevih osnivao osude na izkazu jednoga samo parca, saslušav obojicu poput svjedoka, ali zaprisegnuv samo jednoga.

Mislim, da ovaj moj postupak odgovara duhu zakona, pa da nebijaše na uštrb niti pravnoj svjesti naroda, niti ugledu suda. Uz to bijaše mi savjest posve spokojna, jer si nemoram predbaciti, da bi hotomice dopustio bio njekomu položiti krivu zakletvu, a mogao sam to zapriečiti.

Ja sam mislio, da je mnienje spomenute gospode osamljeno i u praksi neuvaženo, pak zato nisam htio svojih nazora o njem ovim putem izticati. Ali s vremenom osvjedočih se, da ima mališnih sudaca, koji u sličnih slučajevih postupaju po mnienju gg. dr. P. i A. R., pače, da ima i takovih, koji oba parca zaprisegnu svaki put, kada su im izkazi ob odlučnoj okolnosti čina suprotivni, te nakon toga ipak svaki put, po svojem izboru, sad tužitelju, sad tuženiku, bez obzira na ikakove ine razloge vjerojatnosti, pravo daju. Rekao bih s toga, da neće stvari škoditi, ako izrazim moje nazore glede ovoga pitanja.

Digitized by Google

Zakon mališni jest provadjanje povjerenja, što ga je prosvjetljeni zakonodavac stavio u hrvatske sudce, proglasiv ih neodvisnimi. Njim priznao je zakonodavac, da su hrvatski sudci toliko znanstveno naobraženi, moralno uzvišeni i pravnom sviesti nadahnuti, da jim može prepustiti bez ikakovih stega prosudjivanje o tom, koliko vjere zaslužuje po strankah u mal. parbi pruženo dokazalo.

Ovomu povjerenju odazvat će se sudac, ako bude vazda imao pred očima načela, na kojih je zakon osnovan.

Mališnim postupkom ukinuti su za mališne parbe propisi gradjanskoga postupnika o dokazu prisegom, a mjesto njih uvedeni propisi o dokazu saslušanjem stranaka poput svjedoka.

Ovim propisom htjelo se razriešiti sudcu ruke, da nemora proti svomu osvjedočenju pripustiti k zakletvi osobu, o kojoj bi predmnievao ili iz okolnosti predmnievati morao, da bi krivu prisegu položila. Strankam pako pružena je prilika, da sudca ob istinitosti prokaza uvjere i inim načinom, ne samo golim, suhoparnim obdržavanjem strogih formalnosti.

Ako bi mališni sudac morao svaki put, kad obie stranke sasluša ob istoj priepornoj ali odlučnoj činjenici, obie i zapriseći, ter ako bi, neznajuć kojoj bi više vjerovao, morao krivo dati onoj stranci, koja je odlučnu okolnost tvrdila: tada nebi se mogle sudčeve ruke držati razvezanimi u uvaživanju vriednosti dokaza stranaka preslušanih poput svjedoka. Ja pače držim, da bi zakonodavac, nalažuć zaprisizanje obih stranaka, pridržavao sudca, da primajuć evidentno krive prisege od državljana, pomaže obarati načela, na kojih počiva vlast zakonodavčeva.

Veoma se je bojati, da bi sličnim postupkom i one osobe, koje su nešto držale do istine kazivanja i do svetosti zakletve pred sudom, ove nazore zabacile i okoristile se prvom sgodnom prilikom dispozicijom takova zakona i suda; a usljed toga bez sumnje nestajalo bi medju narodom pravne sviesti i počitanja zakona i oblasti.

Da sudac nemora zaprisegnuti obie poput svjedoka o istoj odlučnoj okolnosti saslušane stranke, sliedi iz § 58 mal. post. Odredba toga §-a, „stranku valja nakon njezinoga preslušanja,

Digitized by Google

kao svjedoka zaprisegnuti" znači, da sudac nesmije stranku zapriseći prije saslušanja, pak da zaprisižući imade obdržavati formalnosti propisane za prisizanje svjedoka.

Dalnja odredba istoga §-a dozvoljava sudcu naročito, da pošto je jednu stranku saslušao i zaprisegnuo, nemora zapriseći i protivnu stranku, ma da bude poput svjedoka i saslušana. I samo kao primjer naveden je u tom § u slučaj posvemašnje nevjerojatnosti izkaza kašnje saslušane stranke. Da je taj slučaj samo za primjer naveden, da uz nevjerojatnost kazivanja imade i inih razloga, o kojih može sudac odustati od zaprisegnuća protustranke, dopustiti će tko pomisli, da bi protustranka mogla za preslušavanja poput svjedoka priznati, da je istina, što njezin jur saslušani i zaprisegnuti protivnik govori.

Bilo u ostalom ili nebilo uz razlog nevjerojatnosti izkaza još i inih razloga, o kojih sudac nemora zapriseći protivnika preslušane i zaprisežene stranke, to stoji, da izkaz stranke poput svjedoka saslušane, ali još nezaprisegnute, nije ravan izkazu stranke poput svjedoka jur saslušane i zaprisegnute.

Po mojem mnienju nebi udovoljio zakonodavčevoj namisli onaj sudac, koji bi i drugu poput svjedoka saslušanu ali nezaprisegnutu stranku zaprisegao; takov sudac ogriešio bi se, kako ja mislim, o propisu § 28 mal. post., jer bi zaprisegnuće obavio jedino s razloga, da takodjer izkaz druge stranke uzvisi do dokaza. To pako je u oči jur polučena podpuna dokaza i obzirom na to, da se i na temelju zaprisegnuta izkaza samo jedne stranke priepor valjano riešiti može, neumjestno i po § 28 m. p. sbog nevažnosti nedopustivo.

Malični sudac imajući riešiti priepor medju strankami, od kojih je jedna svoj izkaz prisegom potvrdila, dočim to on drugoj učiniti nedopušta, nalazi se u položaju, u kojem bi se našao, da ova druga nezaprisegnuta stranka umre odmah nakon učinjena izkaza i prije nego li mogaše zaprisegnuta biti. Neima dvojbe, da bi zaprisegnutoj stranci pravo dao. A zašto nebi to učinio i drugda? Indi držim, da imade sudac smatrati izkaz nezaprisegnute stranke nevjerojatnim u smislu § 58 mal. post. — Koju stranku imao bi sudac zapriseći prvu?

Digitized by Google

Ja mislim onu, koju mora po § 52 mal. post. prvu preslušati; dakle ili onu, koja mora priepornu stvar dokazati, ili onu, koju u tu svrhu suglasno obie stranke privolom sudčevom odaberu, ili pak onu, o kojoj ima sudac razloga pomisliti, da će istinu govoriti.

Općenito je poznato kod sudova, da tužitelji sa svojimi zahtjevi većim dielom reusiraju. Dakle je stvar (factum) tužbe istinita. Za to po propisu §§ 30 i 32 mal. post. netreba dokaza.

Odatle zaključujem, da može sudac mirne duše zapriseći o faktumu tužbe tužitelja kadgod tuženik istinitost toga fakta naprosto niječe, a sudac neima razloga više vjerovati tuženiku.

Tuženik nalazi se sa svojimi prigovori u istom položaju, u kojem tužitelj sa faktom svoje tužbe. S toga držim, da se može prvi zapriseći tuženik glede istinitosti njegova prigovora.

Ostala dva slučaja § 52 mal. post. nije nuždno pobliže razmatrati.

Prema iztaknutim nazorom riešavao sam ja, bez suvišna umnažanja prisega, svaki priepor saslušav, ako je trebalo, obie, ali zaprisegnuv samo jednu stranku t. j. onu, koje zahtjevu naumih udovoljiti.

Tito pl. Femenić.

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

Regalni ovlaštenik skele na javnoj rieci može si i za dozvolu prevoza na vlastitih prevozilih od stranke prevozninu pogoditi.

L. K. tužio je kod kotarskoga suda u M. I. F-a tražeć, da mu plati prevoznine 150 for., jer mu je kao zakupnik regalnoga prava skele na Dravi kod mjesta M. dopustio, da može na svojih šajkah 150 kubičnih hvati kamena na slavonsku stranu prevesti, a tuženik da se je pogodbom obvezao, da će ovu svotu platit.

Tuženi I. F. poreče, da je sklopljena pogodba tvrda, jer da ju je sklopio njegov punomoćnik, a on da na nju nije pristao; zatim uztvrdi, da pogodba, sve da bi i bila tvrda, nije pravno valjana, jer je Drava javna rieka, na kojoj je prevoz slobodan, pa da tužitelj nije bio ovlašten sebi kakove koristi ugovoriti zato, što je tuženi, neposluživ se sa tužite-

Digitized by Google

ljevom skelom, na svojih šajkah u rajonu skele kamen na slavonsku stranu prevozio.

Prvi sud sudio je prema tužbenomu zahtjevu, a druga molba je svojim riešenjem od 16. rujna 1885 br. 10940 naredila nadopunjenje razprave, da tužitelj dokaže svoje pravo takovu pogodbu sklapati, jer je Drava javna rieka.

Nakon obavljena nadopunjenja razprave izrekao je prvi sud 20. siečnja 1886 br. 59 osudu suglasnu sa prvom.

Razlozi: Tužitelj navodi u svojoj tužbi, da se je sa tuženikom pogodio, da će mu dozvoliti, da smije na svojih (tuženikovih) prevozilih na m. skeli kamen na rieci Dravi prevoziti sa ugarske na slavonsku stranu uz prevozninu po 1 for. od kubičnoga hvata kamenja, da je 300 kubičnih hvati prevezao, te mu 150 for. platio, a 150 for. dužan ostao, koje mora još platit. Tuženi prigovara u odgovoru, da se nije pogodio sa tužiteljem, da će traženu prevozninu platiti i da nije odobrio onu po tužitelju uztvrdjenu pogodbu, koju je ovaj sa tuženikovim poslovodjom sklopio; ali priznaje, da je njegov poslovodja tužitelju dao 50 for. kapare i da je tuženi kašnje dao 100 for. prevoznine, koji potonji platež da je sliedio na temelju prijašnje osude, proti kojoj nije hotio pravnoga lieka upotrebiti, da mu nebude smetana radnja odbavljanja kamenja; napokon poriče tužitelju pravo sklapati takovu pogodbu, jer da je Drava javna rieka i da je tuženi smio slobodno kamenje na svojih prevozilih i proti volji tužitelja prevažati.

Riešavajuć ovaj prepor pita se, da li je tužitelj bio vlastan onu pogodbu sklopiti, i da li se sklopljena pogodba mora perfektnom smatrati? Ako se razmotri po tužitelju priložena uredovna svjedočba kr. podžupanije B ad V, iz koje se vidi, da vlastelinstvo M. jedino uživa poveljeno pravo dravskoga prevoza od mjesta V. do Č. već od preko 50 godina, i da osim njega nitko drugi to pravo neposjeduje, da je to dakle regalno pravo baruna P., vlastnika domene M., a to regalno pravo zaštićeno je već urbarskimi zakonskimi članci od god. 1836 i 1840, gdje članak VI § 8 naročito propisuje: „Praeter praerecensita urbarialia beneficia subditi nec jura venationis, piscationis, et aucupii, in quae involantes poena contrabandae plectendi erunt; porro citra privilegium, nec jura nundinarum, fori, telonii et nauli exercere poterunt"; ako se uvaži, da niti zak. članak XXIII g. 1885 o pravu na vodu, premda se na ovu parnicu, koja je prije njegove krieposti započela, nesmije uporaviti, ovo regalno pravo bar. P. nesuzuje, obzirom na ustanove §§ 1 i 21 cit. zak. čl., jer je izvan svakoga prepora, da je zemljište u rayonu skele M. s jedne i s druge strane rieke Drave vlastnost baruna P., posjednika regalnoga prava prevoza; ako se uvaži, da je tužitelj doprinesenim ugovorom C ad V. podpuno dokazao, da je on bio zakupnikom toga regal-

Digitized by Google

noga prava prevoza, čim je riešeno pitanje, da je on ovlašten bio odnosnu pogodbu glede prevoznine sklopiti, te se ta pogodba nemože napadati niti gledeć na §§ 878 i 879 o. g. z., jer ta pogodba nesadržaje u sebi niti što nemogućega niti zabranjena.

Što se tiče drugoga pitanja, da li je u preporu stojeća pogodba tvrda, to se imadu razmotriti one činjenice, koje su priznanjem obijuh stranaka nepreporne, i time će se do jestnoga zaključka morati doći.

Uvaži li se, da je utužena tražbina osnovana na jednoj te istoj pogodbi, na osnovu koje je tuženi već bez prigovorno platio 100 for. prevoznine, i na isti naslov dao si u odplatu uračunati po svojem punomoćniku uplaćenu kaparu od 50 for.: to njegova porieka, da on svoga poslovodju nije ovlastio, da upitnu pogodbu sklopi, nemože nikakova uvaženja imati, jer ju je tuženi svojimi čini jasno i nedvoumno oprovrgao, kad je prvu polovicu prevoznine platio, pa se nemože uspješno protiviti da plati i drugu polovicu prevoznine, na osnovu iste valjanom priznane pogodbe.

Mora se dakle razložno uzeti, da je spomenuta pogodba u smislu §§ 861 i 863 o. g. z. perfektnom postala tim više, ako se uvaži tužbi A ad I. priklopljena karta dopisnica, u kojoj govori tuženi, da u M. dolazi da uredi stvari o prevoznini i kad se uvaži, da nije napram tužitelju nijednom rieči izrazio svoje nesuglasje glede razporedbe, što ju je njegov punomoćnik sa tužiteljem učinio.

Prigovor tuženoga konačno, da on u smislu § 21 uvjeta za cestogradnje nije obvezan plaćati prevoznine, oprovrgava se samim tekstom toga paragrafa, jer negovori o skeli, nego o malti, a upravna oblast u svojem djelokrugu nemože mienjati dobro stečena i uzakonjena prava pojedinaca.

Ova je osuda postala pravomoćnom. *Dr. A. S.*

O provadjanju dokaza odlučnom prisegom u obće, a neuzvrativom napose. (§§ 265, 266 i 268 sud. prav. za Dalmaciju.)

Vjenceslav Trkola iz Lhote Kraljeve u Českoj tuži Emanuela Cimfu iz P. tražeć da se izrekne, da dioni uložak od 115 for., zabilježen u knjižici Pelhrimovske založne, prvobitno na 166 for. a sad na 116 for. glaseći, pripada ostavini tužiteljeve matere Marije Cimfove, da nije vlastitost Emanuela Cimfe; da je izpravna zabrana, što ju je izdao c. k. kotarski sud u P. odlukom od 5. travnja 1881 br. 5170, da se taj novac izbroji Emanuelu Cimfi, i da je ovaj dužan priznati vlastnost tužiteljeve matere Marije Cimfove i platiti parbeni trošak. Tužba bila je odsudom od 24. rujna 1882 br. 9172 odbijena s ovih razloga:

Tužitelj u tužbi tvrdi, da je njegova pokojna mati Marija Cimfova predala tuženiku svojih 166 for., da ih za nju uloži u založni u P.; da

Digitized by Google

je tuženik to doista i učinio, ali ne na ime Marije Cimfove, nego na ime svoje i da je na svoje ime takodjer dao to upisat u uložnici (knjižici).

Da je ta u tužbi navedena činjenica i dokazana, bilo bi dostatno to dokazano, da uložak, o kojem se radi, pripada ostavini Marije Cimfove; ali skrbnik ad actum, postavljen tuženiku, jer se nezna gdje ovaj boravi, zaniekao je taj čin, na koj se tužba oslanja; red je po tom na tužitelju, da tu okolnost dokaže.

Tužitelj nudio se je dokazat tu okolnost odlučnom prisegom, navraćenom tuženiku Emanuelu Cimfi, ali neuzvrativom; no za Cimfu se nezna gdje boravi, a njegovomu skrbniku po §§ 204 i 205 sud. prav. (265 i 270 sud. prav. za Dalm.) nemože se navratiti prisega o činih Emanuela Cimfe, kojim on nije prisutan bio. Ne dokazavši po tom tužitelj tvrdnje, na koju se njegova tužba upire, red bijaše tužbu mu odbit.

Tužitelj navratio je prisegu neuzvrativu s toga samo, što on sam nezna ništa o tom, što bi imao prisegom dokazat, a skrbnik ima podpuno pravo suprotivit se neuzvrativosti prisege. Na ročištu 7. lipnja 1882, urečenom za nadopunit razpravu, naveo je tužitelj, da mu nitko nije kazao, nego da se je sam domislio, da je mati njegova Marija dala novce, o kojih se radi, Emanuelu Cimfi, da ih na njezino ime u založni uloži, a Cimfa da je taj novac na svoje ime dao upisati u založni. Nu prisega može biti naložena o činu, a ne o pukoj domisli. Tužba bila je samo za sada odbijena, jer zbog odsutnosti tuženika priepor se goni samo sa skrbnikom a ne s tuženikom, te nemože se tužitelju kratiti mogućnost, da priepor goni sa samim tuženikom, pruži li mu se za to sgoda.

Proti ovoj odsudi prizvao se je tužitelj i naveo je u svojoj žalbi, da je čin svoje tužbe obaznao od trećih osoba, a da iznenadni odlazak tuženikov nemože mu odnieti mogućnost, da tuženikovom skrbniku navrati prisegu.

C. k. prizivni sud u Zlatnom Pragu presudom od 14. studenoga 1882 br. 32173 udovoljio je tužbi samo ako tuženik Emanuel Cimfa nebi položio odlučne prisege, koja mu je u opetnici kao neuzvrativa navraćena: „da, što on zna i pamti, nije istina, da mu je Marija Trkolova, udata za Cimfu, predala 115 for. u svrhu, da ih uloži u Pelhrimsku založnu.“

Razlozi su ovi: Tužitelj oslanja svoj zahtjev na to, da njegova mati Marija T., primivši od tužiteljevog nezakonitog otca Vjencesl. Bejde pripomoć za troškove rodjenja i prehranjenja svoga, te davši odnosnu svotu na dobitak, koja je narasla na 115 for., a onda da je predala ovu svotu tuženiku s nalogom, da ju uloži u založni u P.; da tuženik tu svotu nije uložio na ime Marije T. kašnje udate za Cimfu, nego skupiv ju s drugom gotovinom u svotu 166 for., uložio je sve na svoje ime, tako da je cieli uložak upisan u knjižici na listu 298, a da od ovoga uložka sada u založni čuva se samo iznosak od 116 for. Ako je ovaj

Digitized by Google

navod istinit, smatrat je svim pravom, da dio toga uložka i to 115 for. spada na ostavinu medjutim umrvše Marije C., pošto je tuženik takovi iznos primio, da ga stavi na dobit za svoju ovlastiteljicu, pa je on taj iznos mogao pravovaljano uložit samo za nju, dočim svaki razpoložaj tuženika, koji se protivi primljenomu nalogu, duži ga po §§ 1009 i 1012 o. g. z. da prama ovlastiteljici odgovara za štetu.

U odgovoru priznalo se je, da je Emanuel Cimfa uložio u Pelhrimovsku založnu na svoje ime 166 for.; da od toga uložka sada ima još u onom zavodu 116 for.; da Marija Cimfova nije učinila o svojem imanju naredbu posljednje volje; da se je tužitelj prijavio za nasljednika na ostavinu svoje matere; da ga je sud odpravio, da redovitim pravnim putem dokaže, da onih 115 for. pripada ostavini njegove matere i da je s toga izprosio sudbenu zabranu na taj dio od 115 for. Neostaje dakle, ako se hoće tužiteljev zahtjev dokazati, nego da tužitelj dokaže navedenu ovlastbu. — Tužitelj je u tu svrhu navratio tuženiku odlučnu, neuzvrativu prisegu, a ovo dokazalo u ovom je slučaju posve sgodno, jer tužitelj u doba napomenutog ovlaštenja bijaše jošte mlad, te po svojem opažanju il čuvenju nemože imat znanja o djelu, koje ima bit prisegom potvrdjeno i jer njegova tvrdnja, da mu je njegova mati te okolnosti pripoviedala i da ih on s toga može istinitimi smatrati, u toliko je potvrdjena kazivanjem svjedokinje Rozalije Lhotske, što je Marija Trkolova i ovoj povjerila, da joj je Vjenceslav Bejda, kao nezakoniti otac tužitelja, dao 45 for. (dvor. odl. od 26. travnja 1842 br. 610).

Okolnost, da nije sada poznato boravište tuženika, i da je ovaj bio zastupan po skrbniku ad actum postavljenom, nesmeta, a da se u obće prisega naloži, pošto se prisega navraća samoj stranki, a nipošto njenomu skrbniku; jer stranka, premda za sada neprisutna, jest koja se pravda, i jer tužitelj s toga, što se je tuženik odalečio od svojega boravišta, nemože bit lišen prava, da se odlučnom zakletvom posluži.

U takovom stanju stvari bilo je presudit, da će riešenje ove parnice visit o položenju napomenute prisege, a pošto prvomolbena presuda nije bila u tom smislu izrečena, valjalo je istu u naznačenom pravcu preinačiti.

Od ove se je presude prizvao tuženikov skrbnik, a u svojem je prizivu iztaknuo, da kako je prisega bila upriličena, očita je njezina nepresudnost, pošto nije u njoj navedeno, da je Marija T. naložila svojemu mužu Emanuelu Cimfi, da dotični iznos uloži na ime njezino, biva, za nju; dapače da to nije ni rečeno bilo; da tuženik ima sebi u prilog predmnjevu § 1237 o. g. z., biva, da novci, što ih je on u založnu dao, njemu pripadaju, dočim tužiteljeva tvrdnja, da ti novci njegovoj materi pripadaju, jest pukom njegovom predmnjevom, o kojoj se nemože naložiti neuzvrativa prisega; da osim toga napadnuta presuda nemože nimalo

Digitized by Google

koristiti tužitelju, pošto je založna dužna izplatiti uložak posjedniku knjižice, a tužitelj nije zaiskao od tuženika, da mu pusti knjižicu ob uložku.

C. k. vrhovno sudište potvrdilo je prvomolbenu presudu s ovih razloga:

Tužitelj kazao je istinabog u tužbi, da je njegova nezakonita mati Marija T., uloživši na dobit iznos 50 for., primljen u ime šestnedjelnoga troška i svoje prehrane, povisila taj iznos do 115 for., te ovu svotu predala svojemu mužu, t. j. tuženiku Emanuelu Cimfi s nalogom, da je na dobit stavi; ali da ovaj nije te svote uložio na ime Marije T. udate za Cimfu, nego zajedno s drugom svotom uložio ju za sebe u iznosu 166 fr.; da od ovoga uložka ima polag odnosne knjižice još 116 for., pa tužitelj tvrdi, da od te svote ide njega 115 for.

C. k. prizivni sud učinio je svoju presudu ovisnom ob odlučnoj prisegi, neuzvrativo tuženiku naloženoj.

Po § 203 sud. prav. odlučna prisega može bit naložena samo o faktičnih okolnostih, a kadgod se dopušta i neuzvrativa zakletva, ako tvrdi stranka, da je nebi mogla položiti, kad bi joj bila uzvraćena. Ali u sadašnjem sgodjaju rekao je tužitelj na razpravi zametnutoj u svrhu, da se parnica nadopuni, da mu je njegova mati pokazala knjižicu, u kojoj je, kao što on kaže, bilo zapisano 180 for.; da su se njegova mati i tuženik izrazili, da ta knjižica pripada tužitelju; da su se okolnosti, što ih tužitelj u tužbi i u opetnici navodi, doista zbile; da ipak tužitelju ni njegova mati, nit iko drugi nije o njih što priobćio; da se tomu tužitelj samo domišlja; da on nezna tko je novac dao u založnu; te da on samo scieni, da ih je njegova mati dala tuženiku, neka ga za nju uloži.

Stojeć na temelju pukih domišljaja i mnienja, lišenih svake faktične podloge, nemože se odlučna prisega niti navratiti, niti dopustiti; a pošto tužitelj drugoga dokaza nije ponudio, pravo je, da je prvomolbeni sudac odbio tužbu pridržav tužitelju mogućnost, da iznova digne tužbu proti tuženiku, kad se ovaj kući povrati, pošto se sada nezna gdje boravi, te izrekav, da se tužba samo za sada odbija.

Netreba pri tom razmatrati, da li se može navratit prisega odsutniku, kakvih li posljedica takova prisega može imati, i može li tužitelj odsudom sebi prijaznom dostići željeni cilj; pošto tužitelj nije zaiskao, da mu se preda uložna knjižica, na koju založna plaća uloženi novac.

S toga je vrhovno sudište presudom od 27 veljače 1883 br. 8636 udovoljilo previdnoj žalbi tuženikovog skrbnika i potvrdilo prvomolbenu odsudu. *B.*

Digitized by Google

Sud kao nadtutorstvena oblast smije u zadružno-diobni postupak u ime ml. članova zadruge uticati samo onda, ako se dioba zadruge rieši ugovorom nagodbenim; nipošto pako onda, ako se rieši odlukom nadležne vlasti upravne.

Kr. podžupanija u V. nakon obavljena diobnoga postupka odlučila je, da se zadruga X. imade podieliti na tri loze, ter je ml. Nikoli X. kao predstavniku jedne loze dosudila jednu petinu zadružnih nepokretnina, i kr. kot. sud u S. kao nadtutorstvenu oblast zamolila, neka odobri diobni list u ime rečenoga malodobnika.

Odlukom od 29. srpnja 1884 br. 1702 gr. uzkratio je sud zatraženo nadtutorstveno odobrenje s razloga, što bi po mnienju suda pomenutomu malodobniku od zadružnih nepokretnina imala pripasti jedna trećina, a ne samo jedna petina.

Član zadruge X., imenom Antun, podnio je proti ovoj odluci utok, a kr. banski stol riešitbom od 26. veljače 1885 br. 28341 povodom ovoga utoka „obnašao je napadnutu odluku s razloga, što po § 17 i sl. zakona od 3. ožujka 1874 o zadrugah postupak zadružno-diobni spada u nadležnost vlasti upravne, i što prema tomu vlast sudbena u postupak ovaj za malodobnike po analogiji § 7 istoga zakona uticati može samo u slučaju, ako se dioba rieši ugovorom nagodbenim; — s razloga, što se ovako ima tumačiti § 35 naputka za provedbu zadružnoga zakona, jer bi inače mogla doći u sukob riešitba političke vlasti s odlukom suda kao nadtutorske vlasti, — s razloga napose, što dioba zadruge X. nije riešena nagodbom, nego odlukom kr. podžupanije nakon obavljena diobnoga postupka, i što se napadnuta odluka toga kot. suda time ukazuje izrečenom u predmetu, koji postupku suda podvrgnut nije — kao ništetnu po § 339 g. p. p. ukinuti.“

Proti banskostolnoj riešitbi ovoj nije poprimljen nikakav pravni liek.

Priobćio Edo Gavez.

K tumačenju § 311 g. p. p.

Kr. kot. sud u K. jest u ovršnom predmetu Eve Trtan proti zadrugi Šarić odlukom svojom odobrio ovršni čin dražbe nekretnina spomenute zadruge.

Proti toj odluci uložila je zadruga utok na kr. banski stol, nu taj je utok prvi sud kao očito prekasno podnešen utjecatelju povratio.

Proti ovoj potonjoj odluci, kojom je utjecatelju utok kao očito prekasno podnešen (prim. 10. rujna 1885, dočim je utjecatelj odluku, proti kojoj ulaže utok, primio 26. kolovoza 1885) povraća, uložio je utok veleć, da je napadnuta odluka ništetna, jer je utjecatelj pisanju i čitanju nevješt, a odluka, proti kojoj on utiče, imala mu se uručiti pred dva svjedoka, ter dostavnica po istih biti supodpisana, ako se hoće da bude

Digitized by Google

dokazom valjana ili nevaljana uručenja napadnute odluke. Prema tomu, da se nemože smatrati njegov utok kao prekasno podnešen, jer ako i je sudeć po dostavnici prekasno podnešen, to je samo krivnjom dostavljača dan krivo unešen, jer da je on primio prvobitno napadnutu odluku dne 27. kolovoza 1885, zato da utok nije prekasno podnešen.

Kr. banski stol zadovolji svojom odlukom utjecateljevu utoku i ukinu prvosudnu odluku, i to s razloga:

Uvaživ, da prvosudna odluka od 19. kolov. 1885 br. 12880 gr. nije nepismenomu utjecatelju dostavljena prema propisu naredbe ministarstva pravosudja od 3. travnja 1854 br. 82 d. z. l., pak da stoga dotična dostavnica nepruža zakoniti dokaz o tom, kojega dana je spomenuta odluka uručena utjecatelju;

uvaživ, da prema tomu valja uzeti kao dan dostave onaj dan, kako ga naznači sama stranka, kojoj je odluka dostavljena;

uvaživ, da je utjecatelj dan dostave odluke br. 12880 naznačio 27. kolovoza 1885, i da je prema tomu utok od 10. rujna 1885 pravodobno podnešen.

Opazka. Kakvi su kod nas dostavljači, mogla bi se upravo radi netočnog i zakonu neodgovarajućeg dostavljanja svaka osuda i odluka dokinuti, jer još nisam vidio slučaja, da bi ma i prva odluka na tužbu propisno tuženiku dostavljena, pa bude izrečena osuda iz ogluhe, a kašnje dodje do dražbe, a jer tužba propisno dostavljena bila nije, moralo bi se sve ukinuti. Krivi su tomu i obć. organi, koji neznadu svoje poslužno osoblje o tom podučiti; nu u većini mjesta i obćina je i to, što možda u cielom selu nemože dva pisanju vješta čovjeka naći, koji bi morali dostavnicu supodpisati, što gore navedena minist. naredba zahtieva; ter prema nepropisnoj dostavi moći je svaku odluku napadati, što bi bio kod nas slučaj za svaku dostavu. *P.*

Civilni sud nije nadležan razsudjivati ništetnost ovrhe, po administrativnoj oblasti preduzete.

Zadruga Č. u G. po svojem kućnom starešini Jakovu Č. podnela je kot. sudu u M. tužbu proti zem. eraru tražeć, da se anulira preduzeta ovrha, jer je načelnik obćine Š. radi dužnih 52 for. $30^1/_2$ nč. a. v. robote i nameta zaplienio posliednje zadružne uzde, kola i jednu kobilu; veli, da se je obratio na političku oblast za obustavu ovrhe, nu bez uspjeha; da politički i sudbeni zakoni spomenute stvari izuzimlju od ovrhe, pa s toga moli, da se odnosna preduzeta plienitba ništetnom proglasi.

Kotarski sud odredi na tužbu ročište i dostavi tužbovni primjerak državnomu nadodvjetničtvu kao zastupniku zem. erara; a ovo (drž. nadodvjet.) podastre proti ročištnoj odluci utok u kojem veli: Napadnuta odluka imade se ukinuti prema § 2 sl. a) g. p. p., jer ovaj predmet nepodpada nikako civilnomu postupku. Administrativna oblast postupala je

Digitized by Google

odmjerujuć občinski namet i odrediv ovrhu radi neplateža u vlastitom djelokrugu, pa zato neodgovara nikakovoj sudbenoj oblasti. — Ako je protivna zadruga mislila, da je u svom pravu povriedjena načinom izvedenja ovrhe, mogla se je pritužiti na višu i najvišu administrativnu oblast, pravomoćna odredba ove potonje stvara pako konačno pravo inter partes izključujuć svaki dalnji sudbeni postupak.

Postupajućemu sudu lebdila je valjda pred očima ustanova članka XI. zakona od 28. veljače 1874 (br. 15 Sbornika). Nu ta ustanova zakona odnosi se izrično samo na slučajeve, u kojih oblast upravna odlučiti ima o supornih tražbinah osoba privatnih, dakle mora se raditi o tražbini privatnih osoba; dalje veli isti zakon „a stranka jedna ili druga osjeća se odlukom ovom u svojih privatnih pravih povriedjena"; odakle sliedi, da moraju privatna prava povriedjena biti, a suporni pravni priepor valja da obstoji medju osobami privatnimi. Ovdje pako neima ni o privatnopravnom odnošaju, ni o privatnih osobah govora.

Tražbina je občinski namet, potiče dakle iz prava javnoga, a stranke nisu privatne, već se radi ob občini, koja kod utjerivanja nameta nepostupa kao privatnopravna korporacija, već kao organ javne uprave.

Kr. banski stol je riešenjem svojim od 19. kolovoza 1885 br. 19603 ukinuo odluku prvoga suda sliedećim obrazloženjem:

Vidiv, da prosudjivanje valjanosti ovrhe na pokretnine, što su ju radi zaostalih poreznih dužnosti poveli na to ovlašteni organi, nespada u djelokrug civilnih sudova i da se nazočna tužba nedade identificirati sa tužbom u § 447 g. p. p. spomenutom, te spadajućom po § 61 zak. čl. 44 god. 1883 pred nadležni civilni sud: zato se mora napadnuta odluka, te s istom spojeni, na občinsko poglavarstvo u S. radi obustave dalnje ovrhe izdan nalog sbog očite nenadležnosti po § 343 g. p. p. ukinuti i tužitelj sa tužbom de praes. 22. srpnja 1885 br. 1948 uputiti na nadležnu upravnu oblast. *Dr. A. S.*

I kr. financijalni erar vezan je na propise § 441 g. p. p.

Kr. ravnateljstvo erarskih pravnih posala u Zagrebu zamolilo je prisilnu prodaju nekretnina plemićkog dobra V. radi dužnog poreza od 899 for. 13 nč. s. p. Tu molbu odbio je kr. sudbeni stol u Požegi odlukom od 11. srpnja 1885 br. 680 s razloga: što se po ustanovi § 441 g. p. p. imade u ovršnoj molbi po spisih dokazati pravo vodjenja ovrhe, a ustanovom § 53 z. čl. XV. god. 1876 odredjuje se, da se radi dužna poreza ima povesti ovrha na nekretnine samo onda, ako porezovnik neima ma kakovog drugog pokretnog imetka ili dohodka, dakle je ovaj dokaz potrebština za pravo voditi ovrhu na nekretnine, pa pošto ova izkazana nije, to se je molitelj morao sa svojim zahtjevom odputiti.

Digitized by Google

Proti ovoj odluci podnielo je kr. ravnateljstvo erarskih pravnih posala utok i ništovnicu navadjajuć, da prvi sud tvrdi, da bi se ovršna molba imala obložiti s odnosnimi pljenitbenimi zapisnici o bezuspješnih mobilarnih ovrhah, ali to stanovište da je skroz krivo, jer je zakonom točno propisan put, kojim se mora poći dok se izhodi dozvola za vodjenje realne ovrhe.

Predlog dotični polazeći od občinskog poglavarstva odnosno poreznoga ureda, podžupanije i poreznoga nadzornika na kr. financijalno ravnateljstvo mora nuždno proći sve ove stepene, a kr. financijalnom ravnateljstvu pripada onda pravo odluke. — Ako se dakle producira ova odluka, onda je ujedno doprinešen dokaz po § 441 g. p. p. o pravu na vodjenje ovrhe.

Molitelj ovrhe, vis. erar je prilogom pod E. dokazao, da je ovakova odluka izdana, da je stvar ova prešla sve nuždne stepene administrativnih rješitba, pravo suditi o temeljitosti i opravdanosti ovih nepristoji sudovom.

Kr. banski stol rješitbom od 17. rujna 1885 br. 18794 obnašao je, vidiv, da se po §§ 56 i 77 zak. čl. 44 ex 1883 za dužni porez ovrha na nekretnine voditi može tek onda, ako zaplienjenib pokretnina neima, ili ako su nedostatne i da je ovršno pravo na nekretnine ovim uvjetom stegnuto; da ovrhovoditelj ima po § 5 zakona od 17. prosinca 1876 (Sbor. br. I. ex 1877) obzirom na § 441 g. p. p. u svojoj ovršnoj molbi po spisih, dotično izpravom izkazati, da je nastao slučaj, u kojem je ovrha na nekretnine za dužni porez dopustiva, što se ipak izpravom E. nedokazuje; vidiv, da po ovoj ustanovi zakona pristoji sudu prosuditi, da li je ovršno pravo izkazano — uz odpućenje utoka i žalbe ništovne odluku prvoga suda potvrditi.

Proti ovoj rješitbi podnielo je kr. ravnateljstvo erarskih pravnih posala izvanredni previdni utok i ništovnicu, a kr. stol sedmorice riešenjem od 29. prosinca 1885 br. 4024: uvaživ, da su napadnute dolnjosudne odluke dovoljno motivirane s razloga u istih navedenih, a to tim više, pošto i kr. financijalni erar svoje pravo na vodjenje ovrhe izkazati ima po propisih § 441 g. p. p. (§ 111 t. 6 zak. čl. XLIV: 1883 o rukovanju javnih poreza); uvaživ, da nepredleži niti slučaj ništetnosti niti očite nepravde — obnašao je izvanredni previdni utok kr. ravnateljstva erarskih pravnih posala u Zagrebu u zastupanju kr. financijalnog erara po § 318 g. p. p. kao neumjestan odputiti i žalbu ništovnu kao neosnovanu zabaciti. *Priobćio Josip Galjer.*

Digitized by Google

B. Mjenbeno i trgovačko.

Tužba može se podići proti prihvatniku, ma da je propuštena predočba mjenice.

Viši sud dokinuv platežni nalog odputio je za sada tužbu. Najviši sud bečki riešenjem od 11. kolovoza 1885 br. 9306 potvrdi opet osudu prvoga suda.

Razlozi: Premda je prihvatnik dužan platit samo onda, ako mu se istodobno uruči kvitirana mjenica, ipak neda se odatle izvesti, da je posjednik mjenice istom onda vlastan dignuti tužbu, pošto je predočio mjenicu prihvatniku radi izplate, ali ovaj nije platio, da se dakle može utemeljiti mjenbena tužba proti prihvatniku samo onda, ako je prije predočena mjenica prihvatniku; jer pitanje, da li je mjen. tražbina opravdana ili ne, spada u područje prigovora. Jer da se uzdrži pravo mjenbeno i po tom da se uzmogne ovo pravo potražiti tužbom proti prihvatniku, nije nuždno gledeć na čl. 44 mj. z. (§ 44 hrv. ug. mj. z.),* izuzev slučaj u čl. 43 mj. z. (§ 43 hrv. ug. mj. z.), niti predočiti mjenicu na dan plateža, niti dignuti dotično donieti prosvjed; zato mora sud na mj. tužbu, podnešenu proti prihvatniku, izdati platežni nalog, ma da se u tužbi i netvrdi da je mjenica bila predočena, ili ma da i nije priložen prosvjed radi neplateža, zahtjev na izplatu mjen. duga dovoljno je obrazložen i poduprt dospielom mjenicom, priloženom tužbi u izvoru. Istina, prihvatnik nedomicilirane mjenice dolazi istom onda in moram solvendi, ako je posjednik mjenice predložio dospielu mjenicu i zatražio da ju prihvatnik plati, a ovaj toga neučini. Nu ovakova najava radi plateža može se obaviti uručenjem mjen. tužbe, dotično platežnoga naloga, pošto baš zakon nepropisuje predočbu takove mjenice na dan dospietka niti dignuće prosvjeda, da se uzdrži mjen. pravo; zato sudac i nemože zahtievati, da je radi utemeljenja tužb. prava mjenica bila predočena, ili pače da se doprinese prosvjed.

Ako se propusti predhodna predočba, zato nepostaje platežni nalog niti preranim niti takovim aktom, koji neima pravne podloge, kako se spominje u razlozih osude prizivnoga suda. Ako tuženik prigovori, da je predočba propuštena, može taj prigovor imati jedino taj domašaj, da se tuženik nalazi in mora solvendi istom od dana uručene mj. tužbe. Ako se ipak tuženi prihvatnik unatoč dobroj sgodi, koja mu se pruža uručenom tužbom, usljed koje bi se mogao osvjedočiti ob istinitosti mjenice i o legitimaciji posjednika mjenice, krati izplatit posjednika mjenice i tim dade povoda da se parnica nastavi, treba ga prisiliti, da plati zatezne kamate počam od dana uručene tužbe tekuće, jer toga dana pao je on gledeć na

* Veli, da netreba dignuti prosvjeda. Ured.

Digitized by Google

dospielu mjenicu in moram solvendi, a mora platit i ostali trošak, što ga je tužitelj imao morav pravo svoje parnicom potražiti. Ako se podastre tužba sudu prije nego li je mjenica predočena, može za tužitelja nastati samo ta pogibelj, da će tuženik primiv tužbu, te u teku parnice ispitav legitimaciju tužitelja, odmah mjenicu izplatit, usljed česa imao bi tužitelj sam nosit svoj trošak parbeni, jer se u takovom slučaju mora predpostaviti, da bi se mjenica bila izplatila, da je izvansudbeno bilo zahtievano, pa da s toga nije bilo potrebno tužbom ustati proti dužniku.

Kada se može zahtievati dvostruka kapara dana u poslu trgovačkom.

Prizivni sud promienio je osudu prvoga suda, kojom se daje pravo tužitelju, te je odbio tužbu, u koliko se njom išće više od jednostavnoga iznosa dane kapare, pa to s r a z l o g a, što trg. zak. nepoznaje dvostruke kapare,* a čl. 285 trg. zak. (§ 276 hrv.-ug. tr. z.) naročito odredjuje, da se imade, ako nije što inoga ugovoreno, kapara povratiti, da se prema odredbi čl. 1 tr. z. propisi gradj. prava imadu samo onda uporavljivati u trg. poslovih, kad manjka primjerena ustanova trg. zak. i trg. običaja, ali da ta predpostava u ovom slučaju nedolazi, pošto su posljedice neizpunjene kupovne pogodbe u čl. 354 i slied. trg. z. (§ 352 hrv.-ug. trg. z.) označene, a nije nimalo potrebno uteći se k ustanovam gradj. prava o dvostrukoj kapari (§ 908 o. g. z.); da se prema običaju, vladajućem notorno u cieloj zemlji, znade, da se samo razmjerno maleni dio kupovne ciene daje kao kapara, a ne polovica kupovnine, zato nije slobodno ovdje prema ustanovi prve alineje čl. 285 tr. z. pozivati se na mjestni običaj.

Najviši sud riešenjem od 30. travnja 1885 br. 2612 dokine osudu druge, a potvrdi onu prve molbe.

R a z l o z i: Pošto A. nije kriv, što pogodba nije ispunjena, vlastan je zahtievati, da mu se naknadi šteta mjesto da se pogodba ispuni. Ako je dakle A. bio vlastan, jer nije točno držan rok, ugovoren za predaju kupljene pšenice, u smislu čl. 354 odnosno 357 trg. zak. od pogodbe odustati i zahtievati povratak kapare, to je B. prema odredbi § 908 ogz. dužan platit A-u iznos, koji je ravan danoj kapari, jer upravo taj iznos tvori naknadu štete, koju naknadu zakon dopituje nekrivoj strani. Ustanovu § 908 o. g. z. nije dokinuo čl. 285 trg. z. (§ 276 hrv.-ug. trg. z.). Ovaj bo članak postavlja pravilo, da se kapara ima povratit ili u kupovninu uračunati, ali dopušta i iznimku od ovoga pravila na temelju mjestnoga običaja. A. pako zahtieva, da mu se vrati kapara i plati još onolik iznos, kolika je kapara i to ne kao kapara, nego kao naknada štete radi neobdržavane pogodbe. Neima nikakova protuslovja medju trg. zak. i obć gradj. zak. glede odredbe čl. 285 trg. z.; jer po čl. 355, 357 trg. zak.

* Hrv.-ug. trg. zakon poznaje — § 277. Ured.

Digitized by Google

(§§ 353, 355 hrv. ug. trg. z.) vlastan je kupac tražiti mjesto izpunjenja pogodbe naknadu štete radi neizpunjenja pogodbe, a gradj. zak. odredjuje, da stranka druga, koja se drži pogodbe, može zahtievati iznos odgovarajući podanoj kapari, mjesto da traži odštetu u visini, koja se mora istom dokazati. *(„Centralblatt".)*

B. Kaznено.

Na drugu stavku §-a 171 k. p.

Osudom kr. sudbenoga stola u P. od 5. listopada 1885 br. 5082 osudjen je Proko Š. radi zločinstva ubojstva, označenog u § 140 k. z. po drugoj stavci § 142 k. z. uporavom § 254 k. p. na težku tamnicu od 5 godina, jer se je kod glavne razprave izpostavilo, da je obtuženi bio s ubijenim Aksentijem Š. u bližnjem rodu, t. j. braća stričevići.

Nakon proglašene osude uložio je obtuženik proti istoj žalbu ništovnu i priziv, dočim se je javni tužitelj sa osudom zadovoljio, ali ujedno predložio, da se proti obtuženiku do konačnog riešenja kaznene parnice odredi redoviti iztražni zatvor po drugoj stavci § 171 k. p.

Branitelj obtuženoga pobijao je predlog javnog tužitelja tim, da bi se proti obtuženiku imao iztražni zatvor odrediti po drugoj stavci § 171 k. p. samo onda, kad se javni tužitelj sa osudom zadovoljio nebi, a ovako da odpada svaki zakoniti razlog za odredbu iztražnog zatvora, pošto se je javni tužitelj sa osudom zadovoljio, a obtuženik nije po presudjujućem sudu osudjen barem na deset godina težke tamnice. Nu sud nije uvažio razloge braniteljeve, već proti obtuženiku odredio redoviti iztražni zatvor po predlogu javnog tužitelja, proti kojem zaključku uložio je branitelj obtuženikov pritužbu.

Kr. stol sedmorice, kao sud kasacionalni, vrhovnom svojom rješitbom od 30. prosinca 1885 br. 4116 odputio je pritužbu obtuženog Proke Š., uloženu proti zaključku razpravnog suda, usljed kojega je rečeni obtuženik nakon glavne razprave stavljen u iztražni zatvor, pošto je zaključak taj utemeljen na propisu alineje druge § 171 k. p., obzirom na višju stavku kaznenu § 142 k. z., koja se je, kako je gore iztaknuto, imala uporaviti proti tomu obtuženiku. *Priobćio Josip Galjer.*

Mora li privatni učestnik u smislu § 331 k. p. predujmiti troškove za kazneni postupak?

Privatni učestnici Katarina B. i Dragutin K. podnieli su proti Josipu, Ani st. i Ani ml. H. obtužnicu radi zločinstva prevare, označenog u §§ 197, 200, 201 slovo a) b) i d) k. z., koja je pravomoćnom postala, te je kr. sudbeni stol u P. na temelju iste odredbom od 29. prosinca 1885 br. 6740 razpisao glavnu razpravu tim, da imade odvjetnik Št. kao

Digitized by Google

zastupnik privatnih učestnika, u smislu § 331 k. p., osam dana prije glavne razprave položiti kod suda predujam od 60 for. u ime troškova kaznenoga postupka.

Proti ovoj odredbi podnio je zastupnik privatnih učestnika pritužbu, u koliko mu se onom nalaže, da predujam položi prije glavne razprave za namirenje kaznenog postupka, na koju pritužbu izdao je kr. banski stol dne 4. veljače 1886 br. 1803 sliedeću rješitbu:

Riešavajuć izvješće od 9. siečnja 1886 br. 24 itd., obnašao je kr. banski stol vidiv, da je privatni učestnik, po smislu § 36 k. p. u slučaju ako državno odvjetničtvo od kaznenoga progona okrivljenika odustane, vlastan kazneno progonjenje nastaviti i obtužbu podignuti;

vidiv, da se privatnom učestniku u poglavju IV. k. p. nenameće dužnost eventualne troškove predujmice namiriti, već ta dužnost nastaje u smislu § 331 k. p. tek onda, ako sa obtužbom neuspije i ako su se medjutim troškovi nabrali, što u nazočnom slučaju jošte nepredleži;

vidiv po tome, da se napadnuti zaključak neosniva na zakonu, davši mjesta pritužbi, upitni zaključak suda, u koliko se zastupniku privatnog učestnika odvjetniku Št. nalaže, da za obavu glavne razprave predujmi i kod suda položi 60 for. — ukinuti i tom sudu naložiti, da mimo ove odredbe iznovičnu glavnu razpravu preti Josipu H. i ortakom radi zločinstva prevare razpiše, pak zatim dalje po zakonu postupa.

Priobćio J. G.

Na § 209 te §§ 487 i 492 k. z.

P. U. prijavi občinskog podnačelnika P. J., glavara L. Č. iz D. H., kotarskoga predstojka V. N. i kotarskoga pristava B. C. podneskom, po njemu vlastoručno pisanim, kr. državnomu odvjetničtvu radi zloč. zloporabe uredovne vlasti. Nakon obavljenih predizvida dokazalo se, da je to izmišljotina, pa ga je kr. sudb. stol u Petrinji osudom od 15. rujna 1885 br. 306 osudio radi zločinstva potvore, označenoga u § 209 k. z. po § 210 k. z. uporabom § 54 k. z. na kazan težke tamnice od šest mjeseci.

Povodom ništovne žalbe osudjenog izrekao je kr. stol sedmorice osudom od 16. siečnja 1886 br. 3447, da je obtuženi P. U. kriv prekršaja proti sigurnosti poštenja, označena u §§ 487 i 492 k. z., radi česa se osudjuje po § 493 k. z. na kazan zatvora od šest nedjelja.

Razlozi: Obtuženik P. U. prijavi 8. studenoga 1884 kr. državnom odvjetničtvu u P. kr. kot. predstojnika V. N. i kr. kot pristava B. C., da su počinili zločin zloporabe uredovne vlasti § 101 k. z., a seoskog glavara L. Č. i občinskog podnačelnika P. J., da su zaveli na zloporabu uredovne vlasti, § 105 k. z.

Iz razpravnih spisa, što ih je kr. kot. ured u Glini priobćio kr. državnom odvjetničtvu u P., proizlazi, da ona prijava neima nikakova

Digitized by Google

temelja; nu s druge strane ustanovljeno je po sadržaju razpravnih spisa i po izvidih, obavljenih tečajem kaznenog postupka, povedenog proti prijavitelju P. U. i to, da je P. U. sbilja držao, da je njemu i otcu mu Gj. krivo učinjeno onom odredbom seoskog glavara L. Č., kojom je Gj. U. doznačen bio stanovit dio ceste u duljini od 4 hv. uz nalog, da ga popravi, kao i dalnjimi odredbami, izdanimi po obć. uredu i po kr. kot. oblasti u G. u istom predmetu, a napose onimi disciplinarnimi presudami, kojimi je on i otac mu Gj. U. osudjen bio radi pokazane neposlušnosti i radi nepristojnog ponašanja na četiri, odnosno dva dana zatvora.

Obzirom na to nastaje temeljita sumnja, da je obtuženik svoju kaznenu prijavu podneo onom zločinstvenom nakanom, koju predpostavlja § 209 k. z. naime, da je znao, da okrivljenici kot. predstojnik V. N., kot. pristav B. C., podnačelnik P. J. i obć. glavar L. Č. nisu počinili ono kažnjivo djelo, kojim jih biedi u prijavi svojoj, pa da ih je ipak prijavio za to „prišiveno" zločinstvo kr. državnom odvjetničtvu.

No čim se ova zločinstvena nakana bezdvojbeno ustanovljenom smatrati nemože, to je čin obtuženikov samo prekršaj proti sigurnosti poštenja, označen u §§ 487 i 492 k. z., jer je obzirom na ostale, po postupajućem sudu uglavljene činjenice ustanovljeno, da je obtuženik rečene javne urednike beztemeljno, a s toga lažljivo okrivio zločinstvom, a nije mogao dokazati istinu okrivljenja svoga, ili barem navesti okolnosti takovih, da bi imao bio dovoljnih razloga vjerovati, da je istina što se pripovieda (§ 490 st. 2 k. z.).

Kot. predstojnik N., pristav C., podnačelnik J. i L. Č. 15. prosinca 1884 sudbeno preslušani kao oštećenici, pridružili su se tom zgodom kaznenom postupku, povedenom proti obtuženiku, zahtievajuć sa svoje strane, da se obtuženik radi potvore kazni, koji zahtjev podjedno sadržaje u sebi i tužbu radi uvriede poštenja u smislu § 495 k. z.; a pošto su ovu tužbu podigli uz rok od šest nedjelja (§ 530 k. z.), pošto je nadalje kr. državno odvjetničtvo u zastupanju uvriedjenika i prigodom glavne razprave stavilo predlog (§ 34 i 246 k. p.), da se proti obtuženiku izreče kaznena osuda, ima se obtuženik krivim proglasiti prekršaja suprot sigurnosti poštenja, označenoga u §§ 487 i 492 k. z.

S ovih razloga valja, povodom žaobe ništovne obtuženog P. U., po § 303 k. p. ureda radi ukinuti prvosudnu osudu u dielu, odnosećem se na izreku o krivnji i kazni, te suditi, kao što je učinjeno u dispozitivnom dielu vrhovne ove osude. *V. Šmit.*

Zla nakana kod verbalnog delikta.

Kr. držav. odvjetničtvo u Zagrebu tužilo je Luku B., da je dana 10. travnja 1885 u uredu kr. kot. suda u Novojgradiški i u prisutnosti više ljudi rekav: „i brat Njeg. Veličanstva sjedio je u tamnici" povriedio

Digitized by Google

dužno poštovanje prama članu ces. kuće, te počinio zločinstvo uvriede članova ces. kuće, označeno i kažnjivo po § 64 k. z.

Kr. sudbeni stol u P. delegiran za obavu glavne razprave odriešio je obtuženoga od obtužbe po § 250 br. 3 k. p., jer da manjka zla nakana, buduć obtuženik upitnimi riečmi nije mislio povriediti poštovanje prema članu carske kuće.

Proti ovoj osudi uložilo je kr. drž. odvjetničtvo žalbu ništovnu, koju je kr. stol sedmorice kao sud kasacionalni rješitbom od 23. siečnja 1886 br. 4231 ex 1885 zabacio sa sliedećih razloga:

Ništovna žalba kr. državnog odvjetničtva, osnivajuća se na ništovni razlog § 277 točka 5 k. p. naglasuje, da je prvomolbena osuda sama sobom i sa izjavami samoga obtuženika kod glavne razprave i svjedoka u protuslovju, te da su razlozi sudbeni očito neosnovani. — Naglašeno protuslovje nije ni pobližje obrazloženo, te pošto se ni konštatovati neda, to nije taj prigovor osnovan. Što se pak tiče tobožnje neosnovanosti prvosudbenih razloga, to valja najprije opaziti, da nazor kr. drž. odvjetničtva, da se za imputaciju predležećeg zločinstva nezahtjeva nakana uvriedjenja, stoji u oprieci sa obćenitim načelom ustanovljenim u § 1 k. z., a pošto ta zla nakana niti priznana, niti po svjedocih zasvjedočena, niti na drugi koji način dokazana nije, to se jednostavna napomena žalostnog historičkog dogodjaja, — akoprem je nenježna i nepristojna, — ipak nemože smatrati takovom, koja bi u smislu kaznenog zakona kažnjivo djelo sačinjavala; a kad to, onda nestoji po kr. državnom odvjetničtvu pozvani ništovni razlog, te se mora njegova ništovna žaoba po § 282 k. p. zabaciti.

Priobćio Josip Galjer.

D. Upravno.

Nošenje oružja bez oružnoga lista po zaprisegnutom pazitelju lova u vršenju njegove službe neprouzrokuje ni onda učin nepovlaštenog nošenja oružja, kada službenim obilježjem providjen nije.

Ivan St. bijaše 8. prosinca 1884 po kotarskom satničtvu u I. na molbu vlastelina Miroslava pl. K. iz A. kao njegov pazitelj lova zaprisegnut, te dobi o položenoj prisegi uredovnu potvrdu. O kakovom službenom odielu ili obilježju nebješe tom prilikom ni spomena.

8. travnja 1885 prijavi Josip R., dacar iz I. tamošnjemu kotar. satničtvu, da je dan prije Ivana St. na državnoj cesti duplonkom puškom providjena susreo, te ga pitao za oružni list; a Ivan St. da mu je odgovorio: da oružna lista neposjeduje i da ga netreba, jerbo je zaprisegnut pazitelj lova. Kotarsko satničtvo u I. zametne na to kazneni postupak radi prekršaja oružnog patenta od 24. listopada 1852. Prilikom preslu-

Digitized by Google

šanja priznade Ivan St., da je zaista rečenog dana i na rečenom mjestu po prijavitelju bez oružna lista zatečen, al je podjedno tvrdio, da se je nalazio na povratku sa službovnog svog hoda, te se pozva na uredovnu potvrdu o položenoj prisegi. K tomu još doda, da uredovnog odiela iliti kakova osobita obilježja neposjeduje.

Kotarsko satničtvo osudi ga presudom od 17. travnja 1885 br. 3449 po § 36 oružnog patenta na platež globe od 5 for., te proglasi nepovlastno nošeno oružje propalim.

Ivan St. uloži proti toj presudi utok, te poricaše prije svega: da je prijavitelj ovlašten bio na odgovornost ga pozvati tim manje, jer mu se je uredovnom potvrdom o položenoj prisegi kao zakleti pazitelj lova izkazao bio. Pozva se nadalje prizivatelj na § 3 min. naredbe od 2. siečnja 1854 i § 15 lit. a) oružnog patenta, te dokazivaše, da mu se nikako nemože u grieh upisati prekršaj § 36 oružnog patenta; jedino bi mu se moglo spočitnuti, što je unatoč postojećih propisa bez službenog odiela bio, nu tomu je opet njegov gospodar kriv, jer nenabavlja svojim pazitelјem lova službena odiela, te moraju u običnom lovačkom odielu službu svoju vršiti.

C. kr. zem. vlada potvrdi prvomolbenu presudu glede krivnje, nu odpusti kazan. Ali budući je Ivan St. u svojem prizivu molio, da se zatečeno oružje propalim neproglasi, to su razpravni spisi konačnog riešenja radi c. kr. ministarstvu za nutarnje poslove predloženi.

Uslied toga je ministarstvo za nutarnje poslove odpisom od 22. rujna 1885 br. 13130 odlučilo kao što sliedi:

„C. kr. minist. nutarnjih posala obnalazi proti Ivanu St. izrečene presude prve i druge molbene oblasti u svoj cielosti ureda radi dokinuti, jer u nazočnom slučaju nepredleži prekršaj oružnog patenta.

Po §-u 15 o. p. kao i po min. naredbi od 20. kolovoza 1859 spadaju zakleti pazitelji lova k onim osobam, koje su na nošenje oružja u službi i bez posebne dozvole ovlaštene.

Akoprem Ivan St. posebna službena obilježja imao nije, to se ova pogrieška ipak nemože proti minist. naredbam od 2. siečnja 1854 i od 20. kolovoza 1857 učinom nepovlaštenog nošenja oružja smatrati i to tim manje, što je kotarsko satničtvo u S. prilikom zaprisegnuća Ivana St. propustilo njegova gospodara pozvati, da naznači službeno obilježje svoga pazitelja lova.

Priobćio Milan Nikolajević, kr. vl. perovodja.

Digitized by Google

Iz srbske prakse.

Pismeno zaveštanje vredi li u isto vreme i kao ustmeno, po volji interesovane strane?

Tužioci traže, da im se dosudi u nasledje imanje pok. Pante N. kao najprečim naslednikom, jer im je pok. Panta brat od rodjenog strica.

Udova Pantina, koja to imanje drži i uživa, u odgovoru na gornju tužbu traži, da se tužioci odbiju, jer je ona naslednica Pantina po ustmenom testamentu. Za dokaz toga pozvala se na svedoke, koji su na ispitu kod suda pod zakletvom potvrdili: da je pok. Panta ostavio pismeni testamenat, a ne ustmeni; da su se oni kao svedoci podpisali na tome pismenom testamentu, kojim je pok. Panta zaveštao sve svoje imanje tuženoj Stanki, i da je isti testamenat zatim dan na čuvanje Stanki.

Prema ovome prvostepeni sud kaže: da je ispitanim svedokom prema §§ 213 i 218 gradj. post. podpuno dokazano, da je pok. Panta ostavio pismeni, a ne ustmeni, testamenat, pa kako sada tužena udovica netraži nasledje na osnovu pismenog testamenta, kakvo je zaveštanje ostavio pok. Panta, niti isti podnosi za dokaz i ako je kod nje na čuvanju, već hoće da se koristi ustmenim testamentom, kakav i nepostoji: to se ima uzeti, da i nema nikakva testamenta, zbog čega nastupa slučaj § 394 gradj. zak., po kome pok. Pantu nasledjuju tužioci kao najpreči njegovi naslednici po krvi. I zato je sud okr. kragujevačkog 2. oktobra 1884 br. 4677 presudio: da su tužioci naslednici imanja mase pok. Pante i t. d.

Po nezadovoljstvu tužene udovice apelacioni sud našao je, da ova presuda neodgovara zakonu iz ovih razloga:

1. Ispitanim i zakletim svedocima, čije je svedočbe apelac. sud cenio po §§ 213 i 214 gradj. post., tužena strana dokazala je, da je pok. Panta, muž tužene Stanke, sve svoje imanje zaveštao svojoj ženi tuženoj Stanki, koje zaveštanje po §§ 432, 433, 435 i 436 gradj. zak. vredi;

2. da se tužena, po traženju svome u odgovoru, a na osnovu dokazanog zaveštanja, ima oglasiti za naslednicu spornog imanja pok. Pante; i

3. da je neumestan razlog prvost. suda, da tužena, kad ima pismeno zaveštanje, nemože tražiti nasledje po ustmenom zaveštanju, a neumestan je po tome, što je svakoj parničnoj strani dozvoljeno tražiti i braniti svoje pravo onimi dokazi, koje ona izbere, tim pre, što po § 203 gr. p. nijedan parničar nije dužan pokazati onu ispravu, koju sam neće za dokaz da upotrebi, i koja nije zajednička. I zato 5. juna 1885 br. 2701 presudjuje: da se tužilačka strana odbije od traženja, i tužena Stanka oglasi za naslednicu celog imanja pok. Pante, i t. d.

Digitized by Google

Po žalbi tužalačke strane kasacioni sud u svom II. odeljenju poništio je ovu presudu apelac. suda, i 12. avgusta 1885 br. 2806 dao ove primedbe:

„Po 429 gradj. zak. testamenat može biti pismeni ili ustmeni, pred sudom i sudskim licima, ili pred drugimi svedoci načinjen.

Prema ovome zakonodavac je propisao više načina za testamenat, ostavljajući testatoru da sam izbere, koji je za nj lakši i pouzdaniji za izjavu poslednje volje. Ali baš zato, što je zakonom ostavljeno volji zaveštaoca više načina za zaveštavanje, treba tu volju poštovati i održati kako u raspoloženju sa imanjem, tako i u načinu, što ga je zaveštalac izabrao da utvrdi taj svoj raspoloženj, u toliko pre, što je zakonodavac u glavi X. gradj. zak. propisao za sve odredjene načine zaveštavanja osobene uslove i pravila.

Pa kad stoji to, kao što u ovom sporu svedoci tvrde, da je pok. Panta ostavio pismeni testamenat, onda se njegova poslednja volja može ceniti i uvažavati samo po pismenom, a ne po ustmenom testamentu, jedno s toga, što takova testamenta u samoj stvari nema, jer zaveštalac nije ostavio usmeni testamenat; a drugo, što bi se ovakom presudom sudskom, koja hoće da održi poslednju volju, baš poništavala ta poslednja volja time, što bi se ostavilo interesovanim da odrede način zaveštanja, a nebi se u tome poštovala volja zaveštaočeva, koji je jedino nadležan i pozvan bio da izabere i odredi taj način, na koji će po zakonu da izrazi svoju poslednju volju.

Kad je dakle sud taj presudio ovaj spor na osnovu izkaza svedoka kao dokaza ob usmenom testamentu, a ovi svedoci govore, da su oni svedoci na pismenom testamentu, koji se i neuzima u obzir, navodeći još, da tužena Stanka nije dužna bila da pokaže ispravu, koju neće za dokaz da upotrebi, — onda je sud postupao protivno propisu § 304 t. 2 gr. post. gdje stoji, da presuda mora biti izrečena po zakonu i dokazima zakonim, s pogledom na § 178 ist. post., po kome svaki parničar treba da dokaže zbića, na kojima osniva svoje pravo.“

Apelacioni sud nije usvojio ove primedbe, i zato je 23. oktobra ove god. br. 1553 dao ove protivrazloge:

„Tužioci su tražili nasledje spornog imanja po osnovu srodstva kao braća pok. Pante, bivšeg muža tužene Stanke.

Tužena se branila protiv njihovog traženja usmenim zaveštanjem svoga muža pok. Pante, kojim je sporno imanje njoj ostavljeno, i to je zaveštanje ispitanim svedocima podpuno dokazala.

Onaj dakle dokaz, koji je od tužene strane u odbranu njenog prava podnešen, a to je ustmeno zaveštanje, apelacioni je sud cienio i našao: da je taj podnešeni dokaz u ovoj parnici vredeći po zakonu dokaz, jer su po zakonu, a na ime § 429 gradj. zak. dozvoljena dva načina testamenta,

Digitized by Google

pismeni i usmeni; i kao što vredi pismeni tako vredi i usmeni testamenat, samo ako se zakono propisnim putem dokažu. Tražiti od jedne parnične strane, ili nagoniti jednu parničnu stranu, da ona brani svoje pravo onim dokazom, kakav zahteva protivna strana, to je protivno i samom principu gradjanskog prava, po kome sud u gradjanskim sporovima sudi samo po prinešenih dokazih.

Pa kad to stoji, da je tužena strana polažući svoje pravo na imanje pokojnog svog muža Pante branila se usmenim, a ne pismenim testamentom, i svedoci, na koje se pozvala, podpuno osvedočili, da je pok. Panta njoj, tuženoj Stanki, sve svoje imanje u nasledje ostavio: onda se ona ima za naslednika pok. Pante i smatrati, niti ovde može škoditi ovom pravu tužene to, što su svedoci pokazali, da su oni svedoci pismenog testamenta, te da bi se sbog ovoga moglo uzeti kao da tužena time, što isti testamenat nije pokazala, po § 178 gradj. post. nije ni svoju tražbu dokazala, kao što to kasac. sud u primedbah svojih navodi."

Kasacioni sud u opštoj sednici od 7. novembra 1885 br. 4014 usvojio je primedbe svoga odelenja od 12. augusta o. g. pod br. 2806 i pozvao apelac. sud, da po istih u svem postupi. (*„Pravo".*)

Opazka. Uporabu pravnih liekova proti osudam nižih sudova uredjuje srbski gradj. p. p. Proti osudi apelacionoga suda podnosi se žalba kasacionalnomu sudištu u Beogradu, koje broji 15 sudaca uračunav ovamo i predsjednika; ono stvara svoje zaključke i osude u občoj sjednici, u velikom i malom senatu (odeljenje). Ako kasacionalno sudište, kad mu se podnese žalba, nadje da ima primetiti što bilo proti postupku bilo proti osudi, dostavlja te primjetbe nižemu sudu (apelacionomu); a niži sud će, ako pristaje uz primjetbe kasacionalnoga, onako raditi, kako ove primjetbe glase, te izreći novu (drugu) osudu i ovu strankam priobćiti. — Ako pako niži sud scieni, da ima razloga, koji ga nukaju da ostane pri onom, kako je već jedan put sudio, razložit će ove svoje razloge kasacionomu sudištu u posebnom izvješću. Ako kasaciono sudište pronadje, da ovi razlozi nižega suda nevriede, priobćuje mu opet svoje primjetbe, poduprte razlozi, a niži sud mora tada bezuvjetno postupati po ovih primjetbah.

Ako niži sud mora usljed primjetaba kasacionoga sudišta razpravu popuniti, treba pozvati parb. stranke, i u pozivnici imade im se priobćiti cieli onaj dio riešenja kasacionoga sudišta, koji se odnosi na popunjenje razprave; u ostalih slučajevih netreba stranaka pozivati pred sud.

Ovo navodimo, da se razumie ovaj kao i oni slučajevi iz srbske prakse, koje bi mogao ovaj list još donieti. Ured.

VIESTNIK.

(Negativni prepor o nadležnosti medju c. k. kot. sudom i hrv. sudb. stolom.) O tom priobćuje „Centralblatt" sliedeće: „N. N., kapetan kod pješačtva, rodjen u Sišani u belovarskoj županiji i tamo po svom rodjenju zavičajnik, našao se kao aktivni kapetan na posljedku u Jaroslavu; tu ga snadje velika nesreća,

Digitized by Google

poludio je najme; a njegova nadležna vojnička oblast odpremi ga u krakovsku ludnicu; na što je grad. deleg. kot. sud u Krakovu odredio, da se ispita njegovo duševno stanje, pozvav dva liečnika u tu svrhu. Pošto je bolest konstatovana, porodi se pitanje, koji je sud kao oblast tutorstvena nadležna glede kapetana N. N.? Pošto je ovaj prije nego li je obolio, nalazio se u posadi u Jaroslavu, to je kot. sud u Jaroslavu poveo nuždna izvidjenja, da se odredi skrbnik. Zatim bijahu svi spisi ob ovom predmetu odpremljeni kr. sudb. stolu u Belovar, da kao nadležni sud odredi što treba glede imenovanja skrbnika. Nu kr. sudb. stol belovarski povrati spise kot. sudu u Jaroslavu izjaviv, da on (sudb. stol) po § 81 gr. sudovnika od 16. veljače 1853 (d. z. l. br. 30) valjajućega u Hrvatskoj, nije nadležan u ovoj stvari, nego sud onoga mjesta, u kojem je kapetan N. N. stalno stanovao, najme sud onoga mjesta, u kojem se nalazila dislociranom pukovnija, u kojoj je kapetan posliednje vrieme služio. Pošto su pako tako kot. sud u Jaroslavu, kao i okružno sudište u Przemyslu, pa i prizivno sudište u Lavovu držali, da je jedino kr. sudb. stol belovarski nadležan u ovom slučaju postaviti kuratora i voditi ostale poslove, predloženi su svi spisi vrhovnomu sudištu u Beču, da ono zaključi što treba. Vrhovno sudište pristane uz pravno mnenje nižih molba s razloga, pošto su Sišani nedvojbeno zavičajna občina kapetana N. N., to da je nedvojbeno nadležnost kr. sudb. stola u Belovaru za imenovanje kuratora u ovom slučaju pravno utemeljena zakonom od 20. svibnja 1869 (d. z. l. br. 78), kojim se normira civilna i kaznena sudbenost za osobe vojničke, a ustanova § 81 sudovnika, na koji se pozivlje sudb. stol belovarski, nemože opravdati mnenje, da taj sudb. stol nije nadležan, pošto se u VI. alineji car. pat. od 16. veljače 1853 (drž. zak. l. br. 30), kojim je ovaj sudovnik izdan i uveden u Ugarskoj i Hrvatskoj, odredjuje, da se sudovnikom vojničkim ustanovljuje, koje osobe i koji pravni poslovi spadaju pod vojnu sudbenost, koja je kasnijimi gore navedenimi zakoni od g. 1869 normirana, a imenito uredjena je § 11 ovoga zakona sudbenost u izvanparbenih poslovih.

C. k. ministartvo pravosudja obrati se dopisom od 10. veljače 1885 br. 2299 na hrvatsku vladu u Zagrebu moleć, da posreduje, te se ovaj prepor o nadležnosti izravna.

Dopisom od 29. prosinca 1885 br. 14353 priobći kr. hrvatska zem. vlada c. k. ministarstvu pravosudja, da je kr. banski stol naložio kr. sudb. stolu u Belovaru, da u pitanju skrbničtva glede umobolnoga kapetana N. N. postupa kao nadležan sud. Nu kr. banski stol nije se u tom pridružio mnenju austrijskih sudova, pošto niti zakon od 20. svibnja 1869 (d. z. l. br. 78) niti ini analogni zakon nevredi u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji, pa da se s toga sa osobami vojničkimi, nakon dokinuća vojne sudbenosti, ima postupati u ovoj kraljevini po občenitih ustanovah sudovnika. Kr. banski stol izdavajuć onu odredbu polazio je sa stanovišta, da se kraljevine i zemlje, zastupane u carevinskom vieću, imadu smatrati naprama kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji u pogledu jurisdikcionalnom kao inozemstvo, pa s toga da su hrvatsko-slavonski sudovi bezuvjetno dužni, da ureduju u svih onih slučajevih, u kojih se radi ob osobnih pravih tamošnjih (t. j. hrvatsko-slavonskih) državljana, a inozemne se oblasti bilo s kojih razloga krate obavljati dotična uredovna djela.

• *(Revue critique d' histoire et de littérature)* donosi ocjenu Pavla Violetta o preliepoj razpravi našega učenoga zemljaka gosp. V. Bogišića: „De la forme dite Inokoština", koja je koncem god. 1884 izašla. Nemogav u ovom, mi ćemo u sliedećem broju donieti cielu ovu ocjenu.

Digitized by Google

(† Vinko Seunik), viećnik kr. bansk. stola, član pravničkoga družtva itd., preminuo je 21. ožujka nakon težke bolesti u 63 god. života, te je sahranjen na centralnom groblju 22. o. mj. uz mnogobrojno saučešće imenito pravničkih krugova. — U Beču umro je odvjetnik i suurednik časopisa „Jurist. Blätter" dr. Lothar Johanny.

(Promjene u sudstvu.) Previšnjim riešenjem od 14. ožujka o. g. odobreno je premještenje predsjednika sudb. stola u Varaždinu Ljudevita Ivkanca u gremij banskoga stola, a viećnici kr. sudb. stola Ivan Stražimir i Koloman Egersdorfer imenovani su viećnici kr. banskoga stola. — Istim previšnjim riešenjem dozvoljeno je, da se viećnik i upravitelj sudb. stola u Ogulinu Mihajlo Savić dodieli banskomu stolu u svojstvu pomoćnoga izvjestitelja, a da se uprava sudb. stola u Varaždinu povjeri Milanu Babiću, sada viećniku kr. sudb. stola u Zagrebu, a uprava sudb. stola u Ogulinu Arminu Veberu, viećniku i drž. odvjetniku u Petrinji.

(Franjo Zohar), viećnik prizivnoga suda dalmatinskoga, imenovan je drž. nadodvjetnikom kod istoga suda u Zadru.

(Novi članovi pravn. družtva.) Pravničkomu družtvu pristupili su kao članovi: presv. g. A. Brčić, dvorski savjetnik i upravitelj c. k. prizivnoga suda dalmatinskoga, koji već više godina drži „Mjesečnik", te ga svojimi literarnimi radnjami podupire; Josip Culi, viećnik kr. sudb. stola i upravitelj kot. suda u Krapini; Ladislav Labaš-Blaškovečki, podžup. perovodja u Krapini; Ante Stambuk, obć. tajnik u Šibeniku; Dujam Bego, okružni povjerenik u Šibeniku; dr. Josip Zaffron, odvjetnik u Korčuli; Gjuro Galac, odvjetnički perovodja u Delnicah.

(Kodifikacija ug. gradj. zak.) Profesor na sveučilištu peštanskom Stjepan Apathy dovršio je motive k osnovi o pravu obveznom ug. gradj. zak., koje će do skora ministarstvo pravosudja štampom izdati, pa će onda sazvati enquetu, da ob osnovi razpravlja. O tih viećanjih u enquetah piše „J. K.": „Dosadanji sustav razprava u enqueti pogriešan je. O nasljednom pravu viećalo se je preko dvie godine, svakoga tjedna po jedan put, a sada razpravlja o njem saborski pravosudni odbor, ali takodjer veoma polagano tako, da se dvoji, hoće li osnova nasljednoga prava doći još u ovom zasjedanju u razpravu pred sabor. Ako se bude tako radilo i sa pravom obveznim te inimi dielovi gradj. zak., to će same razprave enqueta trebati najmanje deset godina. Pisac misli, da bi bilo najbolje, da se osnove zakona razpravljaju u manjih paralelnih komisijah, a njihovi zaključci bili bi temelj za da se definitivno ustanovi tekst zakona po velikoj komisiji, koja bi mogla svoj rad u kraćem vremenu dovršiti.

(Umirovljenje prislušnika.) Predsjedničtvo jednoga prizivnoga suda u kraljevinah i zemljah, zastupanih u carevinskom vieću, predloži c. k. ministarstvu pravosudja molbu nekoga prislušnika, da ga umirove. Na to je ministarstvo odpisom od 20. siečnja 1886 br. 907 vratilo ovu molbu predsjedničtvu onoga prizivnoga sudišta umoliv ga, da s njom postupa po § 43 naputka za sudove od 3. svibnja 1853 (drž. zak. l. br. 81) i po naredbi minist. pravosudja od 13. lipnja 1856 br. 12821 u vlastitom djelokrugu.

(Kaznenici i javne radnje.) C. kr. ministarstvo pravosudja ubaviestilo je galički zemaljski odbor, da je pripravno dozvoliti, da se kaznenici upotrebe kao radnici kod gradnje cesta, uredjenja potoka i rieka, te izvadjanja melioracionih radnja. I u Koruškoj upotrebit će se radnici ovoga proljeća za iste radnje. — Novine, iz kojih vadimo ove viesti, primjećuju sgodno, da bi trebalo ove kaznenike-radnike odieliti od ostalih slobodnih radnika.

Digitized by Google

(Pisanje podnesaka.) Predsjedničtvo bečkoga prizivnoga suda, sporazumiv se sa predsjedničtvi ostalih prizivnih sudišta kraljevina i zemalja zastupanih u car. vieću, izdalo je naredbu svim sudbenim stolovom i kotarskim sudovom, u kojoj se iztiče, da podnesci hektografom pisani brzo-postanu nečitljivimi, da je mnogo muke s njimi višim sudovom, koji čitaju starije podneske i isprave, pak s toga odredjuje, da se hektografički pisani podnesci imadu povratiti strankam, da ih nepišu drugim pismom.

(Naredba crnogorskog vrhovnog suda.) „Glas Crnogorca" donio je u svom 4. broju tek. god. ovu naredbu: „Nasledje pokretnih stvari za podanike crnogorske u svih zemljah austro-ugarske monarhije, kao i u Bosni i Hercegovini, i obratno za podanike svijuh austro-ugarskih zemalja u kneževini Crnoj Gori, od sada se oslobodjava od svake takse (fiskalne), koja je uzimana u korist državne kase, kao i od svakog procenta. Objavljujući ovu uredbu, naredjujemo knj. vlastim crnogorskim, da se od dana objave u našem zvaničnom organu „Glasu Crnogorca", u pitanju ob uzajamnom nasledju pokretnih stvari imaju strogo pridržavati ove uredbe."

Imenovanja. Franjo Dominić imenovan je prislušnikom u obsegu kr. banskoga stola; Josip Stengel, financ. savjetnik, predsjednikom financ. suda prve molbe u Zagrebu; a Matija Brusić njegovim zamjenikom.

Premještenja. Ivan Kovač, sudb. pristav od sudb. stola kot. sudu u Osieku; Antun Vranjičan, kot. sudac iz Udbine k sudb. stolu u Gospiću; Josip Vendler, sudb. pristav iz Gospića u Udbinu.

Stečaji. Ostavina Ote Jokuša st. i Ote Jokuša ml., vlastnika tesarskoga posla u Zagrebu. — Kr. sudb. stol zagrebački. — M. z. odvjet. dr. Jos. Kopač, zam. odvjet. Osjak, im. upravitelj stolarski majstor A. Kontak. — R. pr. 12. svibnja o. g.

— Moric Eisner, neprotok. trg. u Osieku. — Kr. sudb. stol osječki. — Z. i u. im. odvj. dr. V. Winter, zam. odvjet. Drag. Riffer. — R. prijave 6. svibnja o. g.

— Jakov Ehrenfreund, protok. trgovac u Sisku. — Kr. sudb. stol zagreb. — Z. odvjet. dr. Gj. Kontak, zam. odvjet. H. Ostoić oba u Zagrebu; upravitelj Hinko Fabetz, trg. u Sisku. — R. pr. 1. svibnja o. g.

— Samuel Grünhut, neprotok. trg. u Osjeku. — Kr. sudb. stol osječki. — Z. i m. upr. im. odvj. Ig. Wagner, zam. N. Vitković. — R. pr. 3. svibnja o. g.

Književne viesti. J. Kappeyne van de Capello: Abhandlungen zum röm. Staats- und Privatrecht. Prevod iz holandezkoga jezika. Do sada izašla su dva svežčića. Svežčić I. Razmatranje comitia (ciena 2 m. 80 fen.); svežčić II.: O vim facere kod interdictum uti possidetis. — O constitute peccunia. (Ciena 5 m. 40 fen.)

— Dr. Adolf Menzel: Das Anfechtungsrecht der Gläubiger nach österr. Recht, str. XXII, 114. — Ciena 1 for. 36 nč.

— Dr. Josef Kaserer: Oesterr. Gesetze mit Materialien. Svezak 42 sasadržaje: Die Novellen zur Noturiatsordnung vom 25. Juli 1871. — Ciena 1 for. 24 nč.

— Dr. Edmund Bernatzik: Rechtssprechung und materielle Rechtskraft. Verwaltungsgerichtliche Studien. Str. X i 326. — Ciena 3 for.

— Dr. Carl Frühwald und Dr. V. Moyzisch: Die Amortisirung von Urkunden und die Todeserklärung nach dem gegenwärtigen Stande der oesterr. Gesetsgebung. Zum Gebrauche für Richter, Rechtsfreunde etc. — Ciena 1 for.

Digitized by Google

Studium rimskoga prava.*

Dva su razloga, zašto je ne samo koristno, nego i veoma nuždno da se temeljito uči rimsko pravo: jedan je naravi obćenite, neodvisan od činjenice, da u svih dielovih naše domovine slučajno sad valja obći gradjanski zakonik; drugi leži u tom, što postojeće naše gradjansko pravo stoji na podlozi rimskog prava, kako ga se je shvaćalo koncem prošlog stoljeća; onaj prvi razlog jest absolutni, ovaj drugi relativni; uzet ćemo u razmatranje najprije prvi, pa onda ovaj drugi.

Hoteć govoriti ili pisati o važnosti rimskoga prava, moraš poseći za epokalnim djelom Iheringovim „Geist des römischen Rechts", koji no reče: „Tri puta diktirao je Rim svietu zakone, tri puta spojio je Rim narode u jedinstvo: prvi put, dok je rimski

---

* G. dr. Ivo Malin, perovodja u kr. vladnom odjelu za pravosudje, želi se habilitirati za docenta rimskoga prava na pravo- i državoslovnom fakultetu hrvatskoga sveučilišta. Zadovoljiv ostalim uvjetom on je 27. ožujka o. g. imao t. z. pokusno predavanje na sveučilištu, kojemu je prisustvovao prof. sbor, više gosti, te velik broj mladeži akademičke. Thema toga predavanja bijaše dokazati, koli je koristno učiti rimsko pravo, i kakova korist potiče odatlje za poznavanje modernoga civilnoga prava u obće, a napose obć. gradj. zakonika. — G. dr. I. M. bijaše tako dobar, te je ovo predavanje svoje ustupio uredničtvu „Mjesečnika", da ga priobći diljem ili u izvadku, kako mu se bude vidilo sgodnim. Nadamo se, da će čitaoci naši odobriti što im dajemo priliku, da se u formi članka upoznaju sa nazori g. pisca ob ovom pitanju. Izpustili smo uvod, u kojem se g. dr. Malin liepimi riečmi zahvaljuje prof. sboru pravo- i državoslovnoga fakulteta, koji mu je dao prilike, da može sa katedre prvi put progovoriti slušateljem i tim omogućio, da se ipak možda dovine svoga cilja, da podučava u rimskom pravu akadem. mladež; zahvaljuje se ljubljenomu i velikomu učitelju svomu prof. Iheringu, koji je „prvi živućih romanista, glasoviti njemački učenjak, primio u krug užih svojih sliedbenika nepoznata hrvatskoga mladića" (misli: sebe). Još ćemo dodati, da je profesorski sbor fakulteta pravo- i državoslovnoga našega sveučilišta predložio vis. kr. zemalj. vladi, da podieli dru. I. Malinu veniam legendi za rimsko pravo. Ur.

Digitized by Google

narod jošte bio pun životne snage, u jedinstvo države; drugi put, kad je rimski narod kao takav jur bio propao, u jedinstvo crkve; treći put, u srednjem vieku, u jedinstvo prava; prvi put silom oružja svoga, drugi i treći put silom duha svojega".

A čemu imade Rim zahvaliti te svoje uspjehe, tu svoju premoć? Načelu universaliteta, negacije narodnosti i individualnosti s jedne, gvozdenoj dosliednosti s druge strane.

A što da mi danas, u vieku narodnosti, prionemo uz takovo protunarodno pravo? To se nezahtieva, ali niti netreba; narodnost neka bude našom svetinjom, al netreba zaboraviti, da je načelo narodnosti samo jedna faza u razvitku čovječanstva. — Njekad bijaše obitelj, poslije pleme, danas je narodnost ona najmanja jedinica, koju valja njegovati svimi silami.

Nu mi smo i članovi čovječanstva, a nadoći će vrieme, gdje neće narod više biti ona jedinica, već cielo čovječanstvo. Dužnost je pako naša, da nepustimo s vida, da pripravimo ljepšu ovu budućnost.

Rim je propao u svom nastojanju, jer božja providnost nije htjela, da jednomu narodu povjeri tako veličanstvenu ulogu. Ali ako i je Rim propao, nije propala ideja, koju je imao pripraviti, nije nestalo onih duševnih proizvoda, koji su proistekli iz historičke njegove misije.

Štogodj kulturni narodi zajedničkog danas imadu, posredni je ili neposredni proizvod Rima; rimski duh još je i danas jedan od najvažnijih kulturnih elemenata, tako da i danas jošte rimska kultura narode spaja.

Najkrasniji plod pako rimskoga duha jest rimsko pravo. Veličanstven je to hram, tim divniji čim mu se većma približiš, čim se bolje š njim upoznaš.

Glavna načela kao iz mramora izklesana, nepomični pilovi, koji nose tisućljetnu sgradu. — Tu rimsko pravo nepozna paktiranja. Ili je nješto vlastnost, zalog, obveza, ili nije. Hermafrodita ono neima.

Pojmovi jasni i bistri ko vedro italsko nebo, pod kojim su nikli; a detaljna provedba tako fina, da sve odnošaje izpunjuje.

Digitized by Google

Pravom veli Savigny „Theorie u. Praxis ist den röm. Juristen gar nicht verschieden, ihre Theorie ist bis zur unmittelbarsten Anwendung gediehen, u. ihre Praxis wird stets durch wissenschaftliche Behandlung geadelt". A na drugom mjestu: „Das characteristische Wesen der Methode der röm. Juristen besteht in der Sicherheit, mit der dieselben die leitenden Grundsätze ihrer Wissenschaft beherrschen und zur Anwendung bringen, gewissermassen mit den Begriffen rechnen". U tom baš stoji ne maleni dio velike vriednosti rim. prava, da nigdje neodustaje od načela, a da ipak stostruki život i promet nigdje nesteže; da je u njem za sve pravne potriebe pravedno skrbljeno. Pojmovi rim. prava tako su u skladu sa ljudskim životom, kan da je sav promet, sav život ne samo rim. naroda stvoren za rim. pravo.

Uzmimo n. pr. pojam služnosti, kako nam se ukazuje u rimskom pravu. Na čelu ciele nauke o služnostih stoje tri kratka pravila:

Prvo: „Nulli res sua servit".

Drugo: „Servitutum non ea natura, ut aliquid faciat quis, veluti viridia tollat, aut amoeniorem prospectum praestet, aut in hoc ut in suo pingat, sed ut aliquid patiatur, aut non faciat".

Treće: „Quoties nec hominum, nec praediorum servitutes sunt, quia nihil vicinorum interest, non valet".

Prva od spomenutih zasada izljev je absolutnosti i neograničenosti rim. vlastničtva. U vlastničtvu sva su prava sadržana, koja čovjek može imati na stvari. Vlastnik dakle na svojoj stvari nemože imati jošte i pravo služnosti, jer bi to bila contradictio in adjecto. Tim su služnosti ograničene samo na tudje stvari.

Druga zasada logična je posljedica absolutnosti svih stvarnih prava. Stvarnomu pravu jedne osobe nikad nemože odgovarati positivna, već samo negativna dužnost trećih osoba, non facere ili pati. Za pozitivne pravne dužnosti trećih, iduće na kakovu činitbu, kakovo dare, facere, praestare, skrbljeno je u pravu obveznom.

Treća zasada izvire iz ozbiljnosti i trieznosti rim. prava, iz spoznaje, da pravo nije tu, da služi kojekakovim hirom, nego

Digitized by Google

praktičnim potrebam ljudskoga života. Zato nemože biti predmetom služnosti što ovlašteniku nepruža nikakove materijalne koristi.

Spomenute tri zasade točno obilježuju narav rimskih služnosti, koja je narav posve u skladu sa potriebami praktičnoga života, i sa cielim sistemom rimskoga stvarnoga prava, od koje naravi rimski pravnici nikada nisu odustali.

I zaista tko ona pravila na umu ima, nikad neće pogriešiti proti naravi rim. služnosti. Kako li je napram tim pravom nejasan njemačko-pravni pojam t. z. realnih tereta. Kamo spadaju? U stvarno ili obvezno pravo? Kakovih imadu konsekvencija? Tko n. pr. ima platiti pojedine zaostale prestacije, kad se držalac obterećene stvari promieni? Zar prijašnji ili novi držalac? Jamči li novi držalac cielom imovinom ili do iznosa stvari obterećene?

Pitanja, koja pravna znanost ni do danas nije nepobitno riešila, a kojih nemože riešiti, jer su pojmovi, koji služe temeljem, protuslovni i nejasni.

Ili uzmimo rim. pravnu narav jurističke osobnosti, korporacija. Tu na čelu stoji zasada: „Si quid universitati debetur, singulis non debetur, nec quod debet universitas, singuli debent".

Tim je posve jasno označena osebna, od pojedinaca, koji ju sačinjavaju, posve razlučena narav jurističke osobe. Na jednoj strani jurist. osoba, na drugoj kao tudjinci, kao treće osobe, članovi. Član pojedinac može s jurističkom osobom, kojoj pripada, sklapati ugovore, može od nje kupovati, njoj prodavati, š njom voditi parnice, jednom rieči član i zajednica posve su razlučene imovno-pravne osobe.

Uzmimo tomu nasuprot t. z. udruge (Genossenschaften). Kako li je tu pravo pojedinca izprepleteno te izpremješano s pravom zajednice! Koliko li tu nastaje pitanja, koliko zapletaja? Tko je tu subjekt prava, zar svi pojedinci, pro indiviso ili pro rata? Kad nastaje konsolidacija i u kojoj mjeri; kakovo ima biti jamstvo?

Iz sada navedena dade se dobro razumieti tvrdnja, da je rimsko pravo ratio scripta, praktična logika.

Nemislim ovim reći, da se rimsko pravo neda dalje razviti. Tà nepomičnost i nepromienljivost u naravi i u duševnom životu

Digitized by Google

znači smrt; nego mislim tim reći, da rimsko pravo ima biti podlogom svemu našemu znanstvenomu pravničkomu naobraženju, da pomoću njegovom, metodom rimskih pravnika, u zajednici s ostalimi kulturnimi narodi, uzmognemo preko njega proći dalje, ili kako Ihering veli: „Durch das röm. Recht, aber über dasselbe hinaus".

Unutarnja vriednost rimskoga prava temelji se dakle na dvojem: prvo na universalitetu, po kojem ono za sve narode vriediti može, a za mnoge doista i posredno ili neposredno vriedi; i drugo: u relativnoj savršenosti njegovoj.

Ovo je pako prvi razlog, koji išće, da se rimsko pravo uči i proučava, imenito da se uči na sveučilištu.

Drugi razlog važnosti rimskoga prava ovako nam se predstavlja.

Na narode centralne Evrope prešla je, bujicom selitbe naroda za čas poplavljena, kultura staroga svieta, kako nam se u najkrasnijih plodovih svojih ukazuje u antiki t. j. u helenskoj umjetnosti i literaturi te u klasicizmu rimskoga prava; jer u duševnom životu čovječanstva vlada kao i u prirodi razumna ekonomija, zakon, da ništa što je uzvišeno i vriedno da postoji, u jezgri svojoj nepropada.

Nu ovi narodi nisu poprimili staru kulturu nepromienjenu, već oplemenjenu universalitetom i humanitetom kršćanstva, pomladiv ju svježim dahom svoga individualizma. Tako je nastala nova, bujna kultura, tako je iz Antike niknula u Cinquecentu rennaissanca, tako su se iz klasičnog prava rimskoga razvila moderna prava. Nu kao što se pravi umjetnik vazda mora da povrati proučanju Antike, da iz nje crpi shvaćanje Rennaissance, da preko ove uzmogne poći i dalje, tako i pravnik mora da se prije svega uputi u dubljinu prava rimskoga, kako će pomoću njegovom shvatit pravo moderno, t. j. pravo kulturnih naroda, te da gradeć na takovom temelju uzmogne i postojeće pravo dalje usavršivati. Što je ovdje rečeno za prava moderna u obće, valja napose i za obći austrijski gradjanski zakonik.

I ovaj počiva, kao što i starija mu braća pruski obći Landrecht i francezki Code Civil u bitnosti svojoj na historičkoj

Digitized by Google

podlozi svih zakona centralne Evrope, na pravu rimskom. Pak ako su i zakonodavac i redaktori njegovi mislili, da u mnogom postojeće do tad pravo popunjuju t. z. naravnim pravom i propisi naravne pravičnosti, to mi danas znademo, da i ovo nije bilo ino van nezdrava njeka i krivo shvaćena abstrakcija postojećega prava.

Pojav što ga prije opisasmo, posve je naravan; jer pravo nije i nemože biti skup slučajnih, samovoljno postavljenih zasada i ustanova, ono je cielost, u nutarnjosti svojoj savezan plod poviesti. S toga i vrlo dobro u tom pogledu veli Unger: „Vor Allem ist an der Ueberzeugung festzuhalten, dass der Gesetzgeber mit seinem Gesetzbuch im Wesentlichen nichts neues giebt, dass das Gesetzbuch in den meisten Punkten nichts anderes als das niedergeschriebene, zur Zeit der Abfassung desselben geltende Recht ist".

Hoće li se dakle zakon valjano shvatiti, valja posegnuti za izvori na kojih počiva.

Pak pošto gradjanski naš zakonik, kako je jur spomenuto, počiva poglavito na rimskomu pravu, valja nam posegnuti za ovim, ako želimo onaj ispravno tumačiti. Nu tu nam valja opet dvoje uzeti u obzir. Prvo, da je gradjanski zakonik stvoren koncem prošloga, početkom ovoga stoljeća, da su dakle u njem kodificirane pravne teorije onako, kako su ih shvaćali u ono doba, t. j. valja se obazrieti na tadanje stanje pravne znanosti, tadanje shvaćanje rimskoga prava.

Samo tako postupajuć moći ćemo posve shvatiti smisao i obseg pravnih ustanova, sadržaj pravnih zasada, namisao zakonodavca.

S druge pako strane valja nam se upoznati i sa rezultati dalnjega razvitka spoznaje rim. prava, koj se baš u našem stoljeću ogromnim nazvati mora; jer se opet samo tim načinom može zakonik naš podvrći nuždnoj kritici i dobiti mjerilo za znanstveno prosudjivanje njegova sadržaja.

Redaktori zakona, a nemože inače ni biti, posve su si svjestni postanka zakona i historičnog saveza pravnih ustanova, sadržanih u njem, ter samo u toliko grieše, što misle, da je „naravno

Digitized by Google

pravo" njeko filosofičko pravo, dočim, kako spomenusmo, nije ino van njeka abstrakcija positivnog prava.

Tako n. pr. Zeiller u svom komentaru, izrično veli: „Die Vorkenntnisse zum gründlichen Studium des bürgerlichen Gesetzbuches (Privatrechts) eines Staates sind: 1. das philosophische Recht; 2. die Staatsgeschichte u. Statistik; insbesondere 3. die Rechtsgeschichte (pod kojom Zeiller razumjeva imenito i rimsko pravo) u. 4. die allgemeinen Grundsätze, von welchen man bei Abfassung des Gesetzbuches ausgegangen, und denen man in der Durchführung gefolgt ist".

On se dosljedno tomu i na mnogih mjestih svoga komentara pozivlje na rim. pravo, tumačeć njim gradj. zak.

Tek nakon redaktora nastala je nova struja, koja obći gradj. zakonik smatra posve savršenom cielinom, koju valja jedino iz same sebe tumačiti.

Taj pokus posve se je izjalovio, te se na nj daje uporaviti što je Ihering o sličnom podhvatu rekao: „Die Entwickelung von innen heraus beginnt erst mit der Leiche". — Tek s Ungerom god. 1856 nastala je nova era za proučanje gradjanskog zakonika na temelju zdrave historične i kritične podloge; ta je era jur urodila najkrasnijimi plodovi.

Što sada navedoh, da je za spoznanje gradj. zak. potrebno rimsko pravo, podkriepit ću njekimi primjeri.

Koncem prošloga stoljeća vladala je medju romanisti sasma neizpravna teorija o „naslovu i načinu stečenja" — titulus i modus acquirendi. Ovu teoriju prihvatiše i učitelji t. z. naravnog prava, te ona prodje i u obći gradj. zakonik, gdje ju nalazimo kod vlastničtva, inih stvarnih prava, nasljednog prava i ćak kod ustupa.

Imenito propisuje § 380 obć. gr. zak.: „Bez naslova i bez pravnoga načina stečenja nemože se zadobiti nikakova vlastnost".

Ova se teorija osniva na krivo shvaćenoj izreci Paulovoj: Nunquam nuda traditio transfert dominium, sed ita si venditio, aut aliqua iusta causa praecesserit, propter quam traditio sequeretur (L. 31 D. de ARD. 41, 1).

Digitized by Google

Pogriešna ova teorija rodila je isto takovimi plodovi. Tako se je n. pr. na temelju iste uzelo, da tradent ostaje vlastnikom tradirane stvari, ako je ova tradirana sine causa, jer da tradicija sama neprenaša vlastničtva. Zato i jesu pisci, koji su sliedili ovu teoriju, davali takovu tradentu i rei vindicatio i condictio indebiti, dvie tužbe, koje se medjusobno izključuju.

Na temelju točnijeg poznavanja rim. prava znademo pako danas, da je ova teorija skroz neosnovana, pa ju možemo izpraviti, pogriešne konsekvencije njene eliminirati.

Pa tako i doista umni novi komentatori gr. našeg zak. na osnovu rim. prava, kako ga je moderna znanost u prvobitnoj svojoj čistoći uzpostavila, tvrde, da je tradicija i po našem gradj. pravu stvarna privriedna pogodba, počivajuća jedino na uzajamnoj volji stranaka, koja ide na prenos, odnosno stečenje vlastničtva.

Tradicija je dakle po novoj ovoj teoriji pogodba, koja je neodvisna od causae ili t. z. titulusa; pa ako se i u izvorih rim. gdjegdje spominje justa causa praecedens, biva to samo zato, da se izključi svaka dvojba o namjeri, u kojoj je preduzeta. Za nju valja što Gai veli: „Nihil tam conveniens est naturali aequitati, quam voluntatem domini volentis rem suam in alium transferre, ratam haberi.“

Drugi primjer: § 1063 obćeg gradj. zak. veli: „Ako je prodavalac predao kupcu stvar, a nije primio kupovne ciene, stvar je prodana na vjeru, i vlastnost njezina prelazi odmah na kupca“.

Ova ustanova sama po sebi nemože biti posve jasnom, ako neznamo kako i kojim je povodom nastala. Zakonodavac najme samo veli: „ako se stvar preda, prodana je na vjeru“. Nu kako onda, ako se može dokazati, da prodavaoc nije htio kreditirati?

Kategorična izreka zakonodavca ovdje neizcrpljuje svih mogućnosti, ter pitanje ostaje svakako neriešeno, što valja onda, kad je prodavaoc doista predao stvar, al ipak nije kreditirao.

Tu nam dolazi u pomoć pravo rimsko. § 41 Jnst. de rerum divisione II. 1 najme veli: „Venditae vero res et traditae non aliter emtori adquiruntur, quam si is venditori pretium solverit, vel alio ei modo satisfecerit, velut expromissore aut pignore dato.

Digitized by Google

Quod quidem etiam cavetur ex lege XII., tamen recte dicitur, et iure gentium id est iure naturali, id effici. Sed si is, qui vendidit, fidem emtoris secutus fuerit, dicendum est statim rem emtoris fieri."

§ 41 propisuje dakle, da vlastničtvo kod kupa neprelazi, ako kupovnina nije izplaćena ili osigurana; nu da i kreditiranje kupovnine ima isti efekt.

Ova ustanova rim. prava sasma je singularna, jer čini ovisnim prenos vlastničtva t. j. stvarnu pogodbu od obveznopravnog elementa izplate, osiguranja ili kreditiranja kupovnine, dočim je ipak inače prelaz vlastničtva li ovisan od tradicije ili ine stvarne pogodbe.

O historičkom postanku ove ustanove rim. prava, ter o savezu iste s mancipacijom i uvedenjem pjeneza ja sam u razpravi svojoj Actio Pauliana* postavio n o v u hypotesu, koju sam tamo obširno i točno obrazložio i to na način, za koj držim da je nepobitan. Nemože se ovdje opetovati što je u onoj razpravi rečeno, jer bi nas odviše udaljilo od ovoga predmeta, s toga ograničujem se na jednostavnu izreku, da je spomenuta posve singularna ustanova, koja u novijem rim. pravu nije jur nikakova opravdanja imala, u krieposti ostala samo zato, jer je bila starodavna. — Ova pako rim. pr. ustanova razjašnjuje nam ustanovu § 1063 o. g. z.

Legislativna svrha najme toga paragrafa bijaše, da se odstrani odnosna singularna, samo iz povjesti rim. prava izviruća ustanova § 41 Jnst. Zakonik naš stajao je u oprieci s rim. pravom, htio je ukloniti odnosni singularitet, nu zakonodavac nije dao volji svojoj jasan i nedvojben izraz. Da je to doista bila namisao zakonodavca svjedoči Zeiller, koji pozivljuć se na rim. pravo veli: „das röm. Recht stellt zwar den Satz auf, dass das Eigenthum einer verkauften Sache, ungeachtet der Uebergabe, nicht übertragen werde, wenn itd. — unser Gesetz macht die U e b e r g a b e aus dem abgeschlossenen Kaufe zum entscheidenden Merkmal".

---

* Actio Pauliana, nadopunjak ovršnoga prava. Svezak I. Napisao dr. Ivo Malin. — Najvećim dielom pretiskano iz Mjesečnika g. 1884 i 1885. Op. Ur.

Digitized by Google

S toga Exner vrlo dobro veli (Tradition. 80): „Man stand hier in bewusstem Gegensatze zum röm. Rechte, hat aber diesem Gegensatze nicht odaequaten Ausdruck gegeben“, ter mnije, da taj paragraf znači: „Die Verkaufstradition überträgt das Eigenthum auch ohne Kreditvertrag“.

Ovo ma i kratko razlaganje mislim da je moglo osvjedočiti, koli je ne samo koristno nego baš i nuždno učiti rimsko pravo, da se upozna moderno civilno pravo, navlastito obć. gradj. zak.

Tvrdo je moje uvjerenje, da se bez zdrave znanstvene podloge, kakovu za gradjanski zakonik pruža samo rimsko pravo u savezu s općom pravnom povjesti, mogu odgojiti samo pravni zanatlije, nikad pako znatni pravnici.

Uz to valja sveudilj na umu držati, da maleni narodi moraju svakom sgodom pokazati, da su vriedni svog bivstva, da nisu bezkoristna uda velikog čovječeg roda, ter da i oni znadu prionuti uz brojniju svoju braću, kad se radi ob unapredjivanju ljudskog umienja. Hrvatski narod neiztiče se ni brojem pučanstva, ni obsegom teritorija, ni svjetskim bogatstvom, on mora dvostrukom gorljivošću prionuti uz gojenje znanosti; jer samo takvim načinom može steći obće priznanje i štovanje, ter ostali sviet osvjedočit, da smo narod vriedan, valjan i napredan.

Dr. Ivo Malin.

O dostojanstvu sudca.

Pravda je svakomu narodu prva potreba, temelj svakoj ljudskoj zadrugi. S nje države obstoje i ovječuju se, jer njenom podporom jedino mogu stupati stazom družtvenoga usavršenja i prave veličine. A s toga biva, da nije najsretnija zemlja ona gdje je više snage i moći, više znanja i bogatstva, nego ona, gdje javne vlasti i državljani najvećma sveta pravila pravde štuju, i gdje najbolje svoje svete dužnosti shvaćaju i izvršuju oni, kojim je povjereno, da blagonosno vladanje takovih pravila osiguraju.

Ne samo načela političke ćudorednosti nego i povjest uče svakoga, koji kakovu družtvenu vlast vrši, kolika mu je dužnost i kolika korist da bude pravedan. Savjest državljanina, propisi vjere

Digitized by Google

i čudorednosti prosvietljena, dovoljno mu s druge strane kazuju, koliko mora tudja prava poštovati. Ali da si sudac pristojno razjasni obširnost dužnosti, što mu ih pravda nalaže, da podpuno izcrpi revnost i neprestani napor, što mu ga nalaže njegovo zvanje, treba da duboko i razborno ćuti dostojanstvo svoga zvanja.

Neima zaista službe plemenitije ni uzvišenijega zvanja do dielenja pravde u krilu naroda izobražena, i nikakvoj vlasti podložna van onoj zakona. Gdje zakon sam vlada, tu pohranitelj svoje vlasti, onaj do koga je da ga u djelo uvede i pri svakoj družtvenoj potrebi s njim posreduje, onaj komu je zvanje da njim kano štitom svako pravo, svaki zakoniti probitak zakloni, i da ga poput neprelazna braništa svakomu nepravednomu zahtjevu, svakoj opakoj strasti suprotstavi; jednom rieči, tu sudac je očevidno dionik veličanstva samoga zakona, komu je živa slika, a nikomu na moć i gospodstvo ništa neima da zavidi. Ma koja dandanas bila sklonost pojedinaca, da iz sebičnosti, podčiniv svaku vriednost prostačkomu i kukavnomu računanju svojih probitaka, zadružnomu životu otmu svaku dostojnost, uznositoj ljudskoj naravi svaku plemenitost, te ponos poštenja, slave i krieposti izmjene ponosom bogatstva: to ipak neda se pobiti, da u zemlji, gdje je iole ostalo do javnoga prava i staroga rodoljubja za sve što je plemenito, veliko i veledušno, u toj zemlji sudstvo, pored prividne tamnosti, kojom je rek bi zastrto i pored sadanje (polag svjetskih predsuda) nizkoće stepena, ništa zaista kod javne časti i uvaženja negubi od prednosti, što mu od vajkada pripada.

Vidimo, istina, velikih sudbenih sborova, koji, lišeni sjajnosti i vanjskog ugleda, što ih jednoč praćahu, nepotiču na javno štovanje obsjenom bogatstva, moću nasliedjenih uspomena, obsegom političkih preimućtva i povlastica. Sudci dandanas, u prostom i skromnom staležu postavljeni, van sudnice pomješani s ostalimi državljani, podvrgnuti istim zakonom, istim dužnostim, bez ikakva starešinstva ili slave do one koju sami crpe iz plemenita ulaganja svoga vremena i svojih briga, — oni se ciene i uvažuju po vriednosti znanja, sdušne pravičnosti i gorljive revnosti pri izvršivanju svih svojih dužnosti. A ove su dužnosti težke, mnogobrojne, te koliko je god družtvenih služba, nijedna nezahtjeva

Digitized by Google

više vriednosti i krieposti nego sudačka služba. Uz znanost, koja ga mora prosvietliti, uz poštenje i čistu savjest, koja sama mogu jamčiti za dobru porabu njegova znanja, uz ljubav prama radu i svomu zvanju, koja mu je potrebna da izdrži potežkoće i dosade svedje naporna života, uz nezavisnost i postojanost neobhodno mu potrebite da odoli svakojakim napastim, koje ga oblić̆u, — treba je da on ćuti i dostojanstvo svoga službovanja i staleža, bez kojega nema mu ni duševne vlasti ni pravoga uvaženja. Takovo dostojanstvo mora njemu da bude važna dužnost, a nipošto čuvstvo proste taštine, koje vodi čovjeka da se svojim družtvenim položajem ponosi, te je uzrokom da svakomu, koji s njim obći, kriva mu veličnost dotešča. A dostojanstvo zaista nije ni oholo ni ponosito; njega usuprot očituje priprosto ponašanje, dobroćudnost, i nježno poznanje uljudnosti, kojim se skladno slažu obziri, koje mora imati prema državljaninu, ma i nevidjenijemu, prema sebi i prema visokoj si časti. S toga zlo bi dužnosti svoga dostojanstva shvaćao sudac, koji bi ga stezao na ponos prema podčinjenim ili državljanom, koji s koristi ili nužde, da im se dieli pravda, k njemu dolaze. Jedino milom blagošću ponašanja i veličanstvenom priprostošću načina osobito poštovanje dostigoše oni slavni sudci, koji bijahu pravi uzor sudbenog dostojanstva, i kojim su stara doba povjestničku uspomenu ostavila kano zapis dojdućim.

Dostojanstvo sudcu naloženo sastoji od plemenite odanosti, od rodoljubna požrtvovanja, s kojih on na prvo mjesto sdušno izvršenje svoje dužnosti stavlja. Tko se službi zakona i pravde posvećuje, taj si zaista častno srodstvo stiče, ali i pretežkim se bremenom prti. Samo onaj sudac, koji ćuti dostojanstvo svoga zvanja, može veličinu njegovu pojmiti, te u takovom osjećanju naći snagu i pomoć, koju mu treba, da svoje veliko i mučno zvanje nekvari. Osigurati vlast zakona i dobročinstvo pravde svakomu državljaninu nabaviti; čuvati posred družtva svezu, slogu i mir; kriepkom i nepristranom rukom držati presmjernu tezelju, kojom je svačije pravo i svačiju dužnost mjeriti; biti nepristupan svakoj nepravednoj predsudi kao i svakomu prenagłomu mnienju; ostati uviek bezćutan izmed sukoba strasti i bučna kolebanja

Digitized by Google

stranaka, — oh koli je takovo zvanje visoko i krasno! Ali koje i kakove li se krieposti hoće da se ono vrši!

Svako plemenito družtveno zvanje ima poticanja i nagrada, koje pobudjuju i ukriepljuju revnost onih, koji se njim bave; no nijedno neima ih manje nego sudačko. Koja mu sudbina? Provesti život u zabiti i u nauku; svaki mu časak posvetiti izdavanju ili pripravi svojih razsuda; neprestano paziti na prevarne izgovore, na nepouzdaničke zasjede; otačbini i sudržavljanom, bez ponosa i graje, s tamnog svetišta pravde činiti osobitih i navadno neopaženih usluga; a za uzdarje toli plemenitih napora izvržen je nasrtajem zlobe i mržnje, i često nedobiva druge nagrade do jadnih svjedočanstva neharnosti i nepravde! A gdje će crpsti hrabrosti i podpore, kojih treba da dugi, na dužnostih i požrtvovanju obilan, a na uzdarju toli oskudan put častno dovrši? Takov izvor nemože naći nego u samom sebi, biva u nadahnućih plemenite duše, uzvisite naravi. I zaista srdce, a ne um u svakom staležu života očituje čovječje preimućtvo. Sva bogatstva pameti, sve blago veleuma nisu dovoljna, da po sebi pravu slavu čovjeku stvore. No savjest, značaj, čuvstvo dužnosti i svoga dostojanstva, ova čovjeku stvaraju veličinu, nadahnjuju mu uznosite odluke, koje radjaju ljepotu i plemenitu slast dobra i krieposti, koja je plodni i neizcrpiv izvor veledušnih djela.

S tóga čuvstvo osobnoga i javnoga dostojanstva održati će sudca u njegovih težkih poslovih. Prosvjetljen takovom blagonosnom svjetlošću, on će svedjer sigurnim korakom stupati prema odkriću istine i pobjedi pravde. Napasti, potežkoće, zaprieke, varke i svakojaki prigovori, ti će se svedj slomiti o moćno dostojanstvo, najljepši ures javna života čovjeka i potrebito jamstvo za njegovu postojanost i sdušnost. Jedino je visokim umovom i plemenitim dušam dana sreća, da silno carstvo dužnosti dohvate i da mu vavjek vjerni ostanu. Neće se nikad viditi, da sudac, koji je uvjeren o svetosti svoga zvanja i dostojanstva, sramotni harač plaća ljudskim mlohavostim. Upotrebiv svoju vlast, da zaštiti što je zakonito i odbaci što nije, tako ove svetosti nikad obezčastiti neće, da ju učini orudjem svojih osebnih težnja i svojih strasti. Pri izvršbi svoga zvanja on neće podleći poticanju mržnje

Digitized by Google

ili ljubavi, niti višjim prigovorom ili preporukam. Prost slabosti prema bogatašem i mogućnikom, kao što kriva veledušja prema siromahom i lišenim vjeresije, on će sa svom bezćutnosti zakona, komu je glas, nastaviti svoj put pravde, poštenja i krieposti.

Dostojanstvo sudca stvara mu svu snagu, svu moć sudstva; bez njega nebi se ovo moglo državljanom ukazati velikim i veličanstvenim, jednodušno poštovanje steći, i nuždno duševno prvenstvo uživati, koje pripada samo preimućtvu čuvstva i naravi, a nebi ga nikad preimućtvo časti i službe dostiglo. Vršitelj zakona, svećenik pravde, sudac, koji poznaje dostojanstvo svoga zvanja, shvaćati će nuždu, da javni si život stavi pod zakrilnu zaštitu osebna, svedjer neporočna i čista života. Sposobnosti i krieposti čovjeka i državljanina, te su neobhodni uvjet i sudcu i javnomu čovjeku. Tko pristupa k žrtveniku pravde, valja da mu je savjest neoskvrnjena, da su mu ruke čiste, a srdce hrabro. A kako bi sveta nadahnuća dužnosti mogla si prokrčiti put u srdce nečisto, dahom strasti i poroka otrovano? Častohlepje, zlokobno nagnuće, izvor plodan uzbunam i nemirom medju ljudmi, ono neće prodrieti do duše sudca svomu dostojanstvu vjerna. U izvršbi svojih strogih dužnosti, u svjedočanstvu zadovoljne si savjesti, u pravih što si nepobitno zadobio na javnu zahvalnost, sva mu je nada, budućnost i sreća: uzdarje premilo i zasluženo, djelo izvedena dobra, stvorenih usluga, sdušnosti, kojom se podhvatio najtežih briga, najpostojanijeg rada i svakojakih požrtvovanja u korist svojim sudržavljanom i svojoj zemlji; uzdarje, za kojim se jedino može hlepiti bez uštrba za čuvstvo njegova dostojanstva, a kojega nitko nemože uzkratiti ili oteti onomu, koji si ga je znao zaslužiti.

(Sa francezkog.)

O prigovoru zavrnuća tužbe.

Piše Drag. Becić.

U gradj. parnici prigovori su ili uništujući (peremtorni) ili odgadjajući (dilatorni); onim je svrha tužbovni zahtjev oboriti, sasma ili dielomice dokinuti, a ovim za sada nedopustiti ili na neko vrieme odgoditi. Prigovaratelj — bez obzira na tužitelja i tuže-

Digitized by Google

nika — ima ulogu ofenzive, pa taj njegov položaj vrlo je dobro izražen u onoj latinskoj: agere etiam is videtur, qui exceptione utitur: nam reus in exceptione actor fit.

Sva fakta, koja prigovaratelj navodi, moraju se svesti na stanovitu pravnu ustanovu, ili valja bar nastojati, da se zaodjenu u zakonsko ruho; a da to bude, pridonieti će mogućih sredstva dokaza, računa li iole na pravni uspjeh.

Posebice prigovor zavrnuća tužbe spada svakako medju peremtorne prigovore[1], pa jer se baš glede njega u praktičnom životu mnogi lapsus calami dogadja, želim ovdje nanizati sliedeće razjašnjujuće opazke.

§ 15 g. p. p. veli: „Prigovor, da je predmet tužbe već riešen pravomoćnom osudom, ili da je sudbeno nagodjen, ili da je tužitelj od iste tužbe odustao bezuvjetno (§ 18 g. p. p.), može se u pismenom postupku podnieti sâm za se ili zajedno s drugimi prigovori".

Iz ovoga je vidjet, da je prigovor zavrnuća tužbe kod pismenog postupka donjekle različan od prigovora nenadležnosti suda, o kojem potonjem veli § 14 g. p. p.: „da se ima u pismenom postupku predtečno i razlučeno od stvari glavne podnieti".

Dočim se dakle prigovor nenadležnosti suda ima u pismenom postupku podnieti predbježno i razlučeno od glavne stvari, inače će se priznati nadležnost suda, stoji stranci na volju prigovor zavrnuća tužbe podnieti: ili kao prigovor nenadležnosti suda t. j. predbježno i razlučeno od glavne stvari, ili zajedno s drugimi prigovori.

U prvom slučaju dužna je stranka podnieti prigovor zavrnuća tužbe samo u roku, ustanovljenom za podnašanje prigovora nenadležnosti, dakle u prvoj polovici prvoga roka na tužbu odredjena (§§ 15 i 54 g. p. p.); jer ako se tako neučini, i promaši li se taj rok, tada je bene osobitoga postupka (§ 15 al. 2 g. p. p.) takodjer promašen, pa se mora takov zakašnjeli prigovor ureda radi odbiti.

[1] Schuster, str. 159, Gönner a. a. O. str. 311.

Digitized by Google

U potonjem slučaju t. j. ako stranka spomenuti prigovor predbježno i razlučeno nepodnese, ili ako ga i podnese ali prekasno, tako da je bene osobitoga postupka izgubila, podniet će uvjek pravodobno svoj prigovor zavrnuća tužbe, ako ga zajedno s ostalimi prigovori spoji — naravno kako u pismenom tako i ustmenom postupku (§ 47 g. p. p.).

Primjerice uzmimo slučaj, da je stranka sa predbježno i razlučeno podnešenim prigovorom zavrnuća tužbe zakasnila, a tim i blagodat osobitoga postupka izgubila, da li joj nakon pravomoćnosti dotične osude o pismenom postupku u odgovoru sveudilj pripada pravo taj prigovor zajedno s drugimi podnieti? Na ovo pitanje odgovara nam ustanova § 15 g. p. p. jestno, jer, akoprem je promašena blagodat osobita postupka, odatle nesliedi, da se prigovor zavrnuća tužbe nemože ipak podnieti zajedno s ostalimi u odgovoru stavljenimi prigovori.

Po sebi se razumieva, da će stranka opreza radi sa prigovorom zavrnuća tužbe imati odgovoriti i u glavnoj stvari, jer, neodgovori li u glavnoj stvari, a sa prigovorom zavrnuća neuspije, tad je parnicu izgubila (§ 22 g. p. p.).

Rok za podnešenje prigovora zavrnuća tužbe u pismenom postupku — naročito, ako smo voljni povesti osobiti postupak — dao je povoda, te su se pojavila razna mnenja medju nekimi pravnici.

Pred menom su spisi gradj. parnice, koja se bila povela za vremena obstojavše krajine, a pred jednim krajiškim sudom.

Na pismenu tužbu odredio je sud ročište za izbor postupka, a obie se stranke složiše, da se povede pismen postupak. U riešenju ovog ročištnog zapisnika bje odredjen rok za podnešenje odgovora, a u prvoj polovici ovoga roka tuženik podnese pismeno svoje prigovore zavrnuća tužbe, na koje bijaše poveden osobiti postupak.

Prvi sud je nakon zaglavljena osobita postupka izrekao osudom, da ima mjesta prigovoru zavrnuća tužbe, medju inimi i s toga razloga, što na prvom ročištu odredjenom na tužbu tuženik nije mogao prigovora u zapisnik uvrstiti, jer se nije razpravljalo o glavnoj stvari.

Digitized by Google

Obie više molbe[2] nisu uvažile prigovora zavrnuća tužbe, jer je za povedenje osobitoga postupka prigovor prekasno podnešen; tuženik je naime imao taj prigovor staviti na prvom, za izbor postupka odredjenom ročištu.

Kako se vidi, obie više molbe prosudjivahu stvar prema ustanovi § 54 g. p. p., uz koje mnenje i ja pristajem.

Ovo mnenje protivi se načelu, izraženom u Mjesečniku br. 1 god. 1885, gdje g. X. tvrdi, da „vrieme ustanovljeno za prigovor nenadležnosti suda (§ 54 g. p. p.) nije congruentno sa vremenom, ustanovljenim za prigovor rei judicatae (§ 15 g. p. p.)", pa dodaje, da treba dobro razlikovati rok od ročišta (§§ 51 i 36 g. p. p.) i da se prigovor rei judicatae ima podnieti u pismenoj parnici samo u prvoj polovici roka, za odgovor odredjena.

Da gornju razliku mnienja razjasnimo, uzmimo samo na um načelo i svrhu ustmenoga kao i pismenoga postupka u gradj. parnici. Sve one ustanove, koje nisu izrično ograničene na pismeni postupak, valjaju jednako i za ustmeni postupak i obratno. Djelatnost sudca u ustmenom postupku ista je kao i u pismenom, samo u onom prvom nješto veća i špecijalnija[3], pa je i svrha ustmenoga postupka brže, jeftinije i sigurnije iztraživanje materijalnoga prava.

Što je u ustmenom postupku odredjeni rok ili dan, ročište, na koje imadu stranke osobno u sudnicu pristupiti, te dotični govor u zapisnik uvrstiti (§ 36 g. p. p.), to je isto u pismenom postupku rok, do kojeg su stranke pod prietnjom stanovitih posljedica dužne dotično pismo sudu podnieti. Jednomu i drugomu razdobju — roku i ročištu — ista je svrha, oni su si istovjetni, pravna posljedica im je ista.

Ja mislim, da nebi trebalo u nazočnom pitanju stavljati nikakve razlike medju rokom i ročištem, pa zato nije opravdan nazor, da se prigovor zavrnuća tužbe u pismenom postupku nemože podnieti na prvom ročištu, odredjenom na podnešenu tužbu.

---

[2] Rješ. kraj. odsj. banskog stola od 13. ožujka 1880 br. 1400; i rješ. kraj. odsj. stola sedmorice od 29. rujna 1880 br. 580.

[3] Schuster, str. 235.

Digitized by Google

Akoprem § 15 g. p. p. govori samo o roku, to nemislim da se u tom roku neima razumjevati i ročište, a to tim više, što se taj § poziva na § 54 g. p. p., a ovaj potonji spominje i rok i ročište; prigovor nenadležnosti suda naime može se podnieti ili u prvoj polovici roka za odgovor ustanovljena, ili, ako je na tužbu odredjeno ročište, na istom ročištu. Zakonodavac je svakako imao na umu obie eventualnosti, rok i ročište; a pošto se § 15 al. 2 g. p. p. pozivlje na § 54 g. p. p., to za prigovor zavrnuća tužbe valja isti propis, koji i za prigovor nenadležnosti suda.

Konačno mi je jedno opaziti glede trećeg slučaja zavrnuća tužbe, naime glede prigovora bezuvjetnog odreknuća od tužbe.

Neprieporno je, da je ovaj, jer je bezuvjetan, exceptio litis finitae[4].

No uzmimo slučaj, koji se u ostalom u praksi često dogadja, da netko nakon podnešena odgovora, dakle u protuodgovoru, odustane od tužbe uvjetno s priuzdržajem, da će drugu novu tužbu ob istom predmetu, ali sa drugog pravnog razloga, ili s istog pravnog razloga, ali o drugom predmetu podići (§ 18 g. p. p.); ali na razpravi te nove tužbe i pri konačnom riešenju parnice pokaže se, da ta nova tužba radi o istom predmetu i istom pravnom razlogu: hoće li sudac izričuć osudu uvažiti stavljeni prigovor zavrnuća tužbe, te tužitelja odbiti, jer predleži res finita?

Tvrdim, da hoće, jer tužitelj nije udovoljio propisu § 18 g. p. p.; uvjet nove tužbe nije izpunio, a tim nastaje uvjetna odustaja bezuvjetnom; protivnikov exceptio litis finitae svakako je opravdan. — Postquam liti . . . . renunciasti, causam finitam instaurari posse, nulla ratio permittit. (Rimsko pravo de pactis L. 4 C.)

---

[4] Mittermayer, Archiv für civil. Praxis, I. svez.

Digitized by Google

Pravo na šumsku tangentu u slučaju odsvojbe urb. selišta.

Razriešenjem podložničke sveze prestadoše drvarenje i nuzgredni šumski užitci, što su urbarialnim posjednikom pripadali u šumah nekadanje zemaljske gospode; mjesto onih užitaka dobiše urb. posjednici naknadu, koja im pripada ili u naravi iz občinske šume ili u novcu, ako se ova proda. Ta naknada sačinjava šumsku tangentu.

Nepreporno je, da posjedniku urbar. selišta pripada u pravilu i pravo na urbarsku občinsku šumu u naravi, ili ako se občinska šuma unovči, na novac; jer je svrha urbarskih zakona, da budu nekadašnji podložnici dovoljno obskrbljeni gorivim drvom, za koje se iza razriešene podložničke sveze zemaljski gospodin više brinuti neima. — A pošto ta obskrba gorivim drvom ima biti trajnom, to je zemaljska uprava donjekle zamienila zemaljskoga gospodina te preuzela brigu za nekadašnje urbarijalce skrbiti tim, što je pojedine kompetencije šume; odpadajuće na urbar. sesije, preobratila u občinske urbarske šume, a ako se ove prodaju, postiglu kupovinu vinkulirala i u svoju upravu uzela, urbarijalnim pako ovlaštenikom samo dizanje kamata dozvolila.

Pravo zemaljske uprave na ovakovo štitničtvo nemože se poreći, jer su šume od javnoga interesa, pak dočim zajednica ovlaštena na šumske užitke mora nositi terete kulture zajedničke šume, nemože biti zemaljskoj upravi absolutno ravnodušno, da pojedinac sa svojom šumskom tangentom bezuvjetno razpolaže.

Prema obstojećim urbarijalnim zakonom spojen je sa urbar. posjedom užitak šumskih koristi; a upravo tim povodom namiće se često pitanje, komu pripada pravo na šumsku tangentu, ako se urbar. posjed odsvoji?

Ovo pitanje se riešava različito, kadšto i protuslovno; jedan put dopita se šumska tangenta novomu stečniku urb. posjeda, ma da na nju naslova neima, a drugi put prisudjuje se odsvojitelju.

Mislim, da bi se moglo doprinieti pravilnomu shvaćanju i riešenju ovoga pitanja, ako se stvar razmotri u dva stadija, i to dok je urbarska občinska šuma neunovčena i kad se unovči.

Digitized by Google

I. U smislu propisa car. patenta od 17. svibnja 1857 nadieljeno je sa šumskimi prostori pojedino selište; ti šumski prostori sačinjavaju po § 9 toga patenta občinsku šumu.

Odavlje sliedi, da je na urbarijalno selište odpadajući šumski prostor, dok takav traje, s jedne strane neizlučiv iz občinske šume, a s druge strane neodieliva pripadnost urbar. selišta, koja se privatnom odredbom urbarijalnoga sesionalca neda od selišta odieliti tako, da bi prodav šumski prostor (tangentu) zadržao urb. selište, jer je selište glavna stvar, a šuma pripadak, pa se ima ravnati po pravilu „accessorium sequitur suum principale".

Ta nuždna posljedica izvire odatle, jer su šumski užitci za trajanja podložničke sveze imali narav služnosti, pogodujuće podložnički grunt tako, da je podložnik imao trajnu obskrbu drvom u šumi zemaljskoga gospodina; navedenim patentom zajamčena je ta trajna obskrba u občinskoj šumi, oduošaj nalik realnoj služnosti nastavlja se; bitna narav realnih služnosti pako jest, da se nedadu odieliti od ovlaštenoga zemljišta.

Iz toga sliedi, da se pravo na šumski prostor i na šumske užitke (tangentu), dok je intergrirajući dio občinske šume, neda samostalno i odieljeno od urbar. selišta na drugoga stečnika prenesti, nego da u slučaju odsvoja urb. selišta prelazi na novoga stečnika skupa sa urb. selištem.

Tomu protivno razpolaganje urb. ovlaštenika nebi se dalo ni izvesti, jer šumska kompetencija za pojedino selište nije od občinske šume tabularno odieljena, a bila bi i intenciji obstanka občinskih šuma protuslovna.

Nemože se ipak poreći pravo urbar. ovlašteniku, da vremeno uživanje šumskih koristi sasvim ili dielomice drugomu odstupi, jer se tim nemienja odnošaj šumske tangente sprama odnosnomu urb. selištu.

Najobičniji način odsvojbe je prodaja dobrovoljna ili prisilna urbar. posjeda, s kojim je spojeno pravo užitka šume u naravi; tad bo prelazi to pravo na tangentu na novoga stečnika, bilo to posebice ugovoreno, u dražbene uvjete uvršteno ili ne.

Digitized by Google

To načelo priznavaju općenito tako interesirane stranke kao i oblasti upravne, te sudbene pa se je uživilo i u praksi.

Protivno mnienje, da se najme posebnom pogodbom dadu šumski užitci razstaviti od dotičnoga urbar. zemljišta i samostalno kao takovi prodati, ima takodjer zagovornika; nu takova pogodba može se ostvariti samo dę futuro, kad se najme šumska tangenta unovči.

II. Drugo je pitanje: Kako da se postupa sa unovčenom šumskom tangentom, ako se urbar. posjed odsvoji?

Nemože se poreći stavnost juristično mu nazoru, da je unovčena šumska tangenta plod i priraštaj glavne stvari, naime urb. selišta, te je posljedica toga shvaćanja pravilo, prihvaćeno po upravnoj oblasti: da urbarijalnim sesionalcem šumsku tangentu cielu, dielomično, ili kamate njene na ruke izplaćuje.

Ja se s ovim nazorom podpuno slažem, jer odgovara juristič noj zasadi, da posjedniku glavne stvari pripadaju i plodovi, koje ona daje. Ovdje je šumska tangenta „fructus percepti", stvar odieljena od glavne stvari, koja sačinjava od nje posebnu bitnost i nemože se ob unovčenoj šumskoj tangenti govoriti „accessorium sequitur suum principale", ona može biti predmetom posebnoga ugovora i odsvojbe, a nemora na novoga stečnika urbarijalnoga selišta muče prelaziti. — Načelo dakle, da civilni posjednik urbar. selišta imade izključivo pravo na unovčenu šumsku tangentu, odpadajuću na njegovo urb. selište, i da može š njom ugovorom i zakonom dozvoljenimi pravnimi poslovi razpolagati, neda se sa pravnoga gledišta s uspjehom pobijati.

Ovomu načelu nestoji na putu, što upravna oblast rukuje šumsku tangentu. Nesmie se bo zaboraviti, da se upravna oblast svoje zadaće, skrbiti za občinske svrhe, koje su po svom opredieljenju trajne, nemože riešiti, i moramo donjekle povladati odredbu upravne vlasti, da vinkulira unovčenu šumsku tangentu na toliko, koliko je potrebno glavnice, da se budi pošumi prostor opredieljen za občinsku šumu, budi redovito uzdržaje šumski prostor; što upravna oblast preko ove visine pridržaje od tangente, pripadajuće pojedinomu urbar. ovlašteniku, neda se opravdati sa juristič kog gledišta.

Digitized by Google

Nu ako je unovčena šumska tangenta vinkulirana, to nesmeta, da nebi mogla biti predmetom prometa, jer ona sačinjava prosto vlastničtvo urbar. sesionalca, koje mu pravo i upravna vlast priznaje, te s toga može urbar. sesionalac o njoj slobodno pogodbe sklapati.

Da se rieši pitanje: komu pripada unovčena šumska tangenta u slučaju odsvojbe dotičnoga urbarijalnoga posjeda, valja sliedeće razmotriti:

1. Ako se pogodbom pravo na šumsku tangentu odstupi, neima sumnje, da se ta pogodba mora respectirati, jer je urbar. ovlaštenik stekao pravo na šumsku tangentu u smislu §§ 330, 404 i 405 o. g. z. u vremenu prodaje občinske šume i prigodom ustanovljenja na njegovo selište odpadajućega diela, te je mogao svoju stvar i na drugoga pogodbom, ili inim po zakonu priznanim naslovom prenesti; a ujedno se ima bezuvjetno štovati i onakova odredba ugovarajućih stranaka, gdje si prodavaoc urbar. selišta pridržaje pravo na unovčenu šumsku tangentu.

2. Nije tako lahko odgovoriti, kako se stvar ima, kad ugovor, kojim se prodaje urb. selište, nespominje prava na šumsku tangentu. U tom slučaju postoje dva nazora, kako to svjedoči svakdanje izkustvo; a većina priklanja se nazoru, da na kupca urb. selišta prelazi i užitak unovčene šumske tangente.

Ovaj nazor uvriežio se je tako, što su šumske tangente u novije doba po upravnoj oblasti proti volji interesenta vinkulirane, te što kupac pri razdieljenju šumske tangente, koje obavlja obć. poglavarstvo, često neznalice i nehotice bude dionikom koristi, koje si nije ugovorom osjegurao.

Ja držim, da je ovaj nazor skroz pogriešan, te odričem u tom slučaju novomu stečniku urb. selišta svako pravo na šumsku tangentu, jer je ugovorom nije stekao, a upravna oblast nije pozvana da suplira volju ugovarajućih stranaka, te držim, da se šumska tangenta mora izplatit prijašnjemu posjedniku urb. selišta, koji je to pravo stekao prodajom občinske šume, kad se je na njega odpadajuća tangenta naravno odielila od glavne stvari t. j. od urb. selišta i prijašnjemu podsjedniku kao plod pripala. Poznato je, zašto upravna oblast ovako postupa; ona se skrbi,

Digitized by Google

da i novi stečnik urbar. selišta nosi što manje javnih tereta, spojenih s istim selištem; nu kraj svega toga držim, da se proti načelu grieši.

3. U naravi stvari leži, da šumska tangenta, odpadajuća na urbar. selište, povećava njegovu vriednost, pa bi trebalo da se u slučaju prisilne prodaje urbar. selišta na nju uzme obzir. Nu na stotine gruntova dolazi na bubanj, a na šumsku tangentu se nitko neosvrće, premda je ona neriedko veća nego prociena dobra i postignuta za ono kupovnina. Tu je važno razmotriti udes šumske tangente, spadajuće na vlastnost realnoga ovršenika.

Za svaku ovršnu prodaju mjerodavni su dražbeni uvjeti, samo ono može se smatrati prodanim, što je u dražbenih uvjetih navedeno; ako nestoji u njih šumska tangenta, ona prema iztaknutomu načelu, nemože preći na kupca dobra, nego ima ostati pri ovršeniku; prelazi pako na kupca, ako je u dražbenih uvjetih spomenuta.

Proti ovomu načelu često se, da nereknem redovito praktcira i to opet, mislim, jedino radi toga, jer upravna oblast i sud redko dolaze u sgodu, da radi zametnuta priepora stvar rieše.

Tako se dogadja, da se kad i kad ogromne svote šumske tangente uz neznatne svote kupljenih na ovršnoj dražbi urbar. selišta, prepišu na novoga stečnika. Kako izkustvo uči, u novije doba kupuje fin. erar veliki dio seljačkoga posjeda na ovršnoj dražbi, te prelazi nanj redovito i šumska tangenta, a ipak fin. eraru nije nuždno (Mislite? Ured.) reflektirati na one probitke, koji su prema iztaknutomu načelu vezani jedino na osobu ovršenika, te bi se imao u svakom sličnom slučaju, gdje u dražbenih uvjetih pravo na šumsku tangentu nije uvršteno, očitovati, da neprima šumske tangente, jer je nije kupio. (Pače nebi mu se ni smiela dati — dosliedno prema ovomu mnienju. Ured.)

Ovomu bi se dalo, kako ja mislim, predusresti, da upravna oblast, koja rukuje šumskim novcem, jedan za uvjek izda normativnu naredbu, da u slučaju odsvojenja urbar. posjeda šumska tangenta, ako se novi stečnik neizkaže, da je i pravo na nju stekao, neprelazi nanj, nego da ostaje prijašnjemu posjedniku.

Digitized by Google

Ovako bi se dalo donjekle pomoći realnomu ovršeniku, koji bi, lišen svoga posjeda, barem imao užitak šumskih novaca, za koje su on i njegovi predji zemaljskomu gospodinu robotovali. Kako bi se dalo pomoći posjedniku, kojega urbar. selište je pogodovano šumskim novcem, ako mu zaprieti realna ovrha, nespada u okvir ovoga razmatranja; nu može se naglasiti, da bi se moglo naći pomoći tako, da se pod ovrhu uzme šumska tangenta, a ne da ova skupa sa urb. selištem nepripadno priedje na novoga stečnika, a ovršenik da postane — proletarcem.

Do danas se ovim pitanjem nije nitko bavio, a vriedno je da se mjerodavni faktori nanj obazru, jer je gorka ironija, da onaj, koji se još danas smatra glavničarom, sutra neima — krova nad glavom.

Dr. A. S.

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

Imade li realni sud odrediti ovršnu javnu dražbu nepokretnina usljed neposredno podnešene dražbene molbe, na temelju već ovršno uknjižene tražbine usljed odluke presudnoga suda.

W. H. Lambrecht, tvorničar u Beču po odvj. dr. K., izkazavši jur stečeno pravo zaloga, zamolio je na temelju osude c. k. trgovačkog suda u Beču neposredno kod kr. sudb. stola u V. prisilnu dražbu nekretnina Terezije B., u grunt. nap. br. 128 općine Novi Vukovar radi dužnih 398 for. 72 nč.

Kr. sudb. stol u V. odlukom od 24. listopada 1885 br. 3831 odbio je tu molbu, radi nenadležnosti, ureda radi.

Razlozi: „Vidiv, da molitelj moli prisilnu prodaju nekretnina ovršenice Terezije B., upisanih u grunt. nap. br. 128 općine Novi Vukovar radi utjeranja novčane tražbine molbom neposredno kod ovog kr. sudb. stola kao realnog suda podnešenom, na temelju osude c. kr. trgov. suda u Beču od 24. siečnja 1885 br. 12771; vidiv, da po § 1 zakona od 17. prosinca 1876 dozvola ovrhe prisilnom prodajom nekretnih i pokretnih stvari podieljuje se po onom sudu, koji je po postojećih propisih zvan dozvoliti prvi ovršni stupanj (§ 67 sudovnika i § 439 gpp.); vidiv istina, da § 2 ovršne novele ostavlja netaknute tamo navedene zakone, ali izrično samo one, kojimi naredjuju se sudovi nadležni za provedbu ovršne dražbe, a ništa neodredjuje glede dozvole dražbe; vidiv usljed

Digitized by Google

toga, da je po § 1 ovršne novele u ovom slučaju za dozvolu ovršne dražbe nadležan c. kr. trgovački sud u Beču tim više, što su § 33 ovršne novele sve ustanove gradjanskog postupnika i ini propisi, koji s ovršnom novelom u oprieci stoje, izvan krieposti stavljeni; vidiv prema tom, da § 504 gpp. stoji u oprieci sa § 1 ovršne novele, mora se smatrati, da je § 504 gpp. stavljen izvan krieposti; vidiv, da po § 4 ovršne novele ovrhe, dozvoljene po sudovih ugarskih i prekolitavskih imaju na rekvisiciju tih sudova izvršivati ovozemni sudovi prema propisom ovršne novele; vidiv, da rekvizicija rečenog bečkog suda za povedbu dražbe nepredleži; vidiv, da akoprem je molitelj izhodio kod presudnog suda u Beču ovršnu dozvolu uknjižbe prava zaloga, i da je takovu ovaj sudbeni stol, kao sud realni, ovosudnom odlukom od 27. ožujka 1885 br. 1393 i proveo, to da ipak ta dozvola ovršne uknjižbe prava zaloga nesadržaje u sebi u § 1 ovršne novele označenu dozvolu ovrhe prisilnom dražbom — nego je tim samo izpunjen uvjet § 5 toč. 4 ovršne novele — a to tim manje, što je po § 6 ovršne novele i kod ovozemnih sudova dopušteno predbježno zaiskati samo ovršno pravo zaloga, pa ipak usuprot nemože ovrhovodja kasnije dražbu zamoliti neposredno kod realnog suda, nego mora po § 1 ovršne novele takodjer dražbu zamoliti kod suda presudnoga.“

Proti toj odluci uloži ovrhovoditelj utok s ništovnicom: jer da se po ovršnoj noveli imade dražba shvaćati kano sveukupni čin, do izvršbe kojega nedolazi se postepenimi podnesci, već usljed jednog jedinog podneska, kojim se neposredno ište ovršna dražba. Sud dakle usljed dražbene molbe ima ureda radi obaviti sva ona uredovanja i izdati one odluke, koje su potrebite, da se dražba izvede;

jer se provedena ovršna uknjižba, dozvoljena po cislajtanskom sudu, u savezu s ustanovami g. p. p., cislajtanskoga ovršnoga postupka i ovršne novele, imade već smatrati dozvolom ovrhe na nepokretnine; jer bi konsekventno napadnutoj odluci bio cislajtanski vjerovnik izvržen pogibelji, da radi dosudjene u Cislajtaniji tražbine u Hrvatskoj dražbu nepokretnina izhoditi nemože; cislajtanski naime sud po ondašnjih propisih nemože odmah dražbu dozvoliti, nego tek procjenu nepokretnina, a za procjenu zamoljeni sud u Hrvatskoj odputio bi zahtjev, pošto ovršna novela nepoznaje procjene; dočim napadnuta odluka opet nedozvoljuje dražbe temeljem već provedene ovršne uknjižbe na nepokretninah.

Usljed ovoga utoka kr. banski stol riešenjem od 27. siečnja 1886 br. 26773 izrekao je:

„Uvaživ, da § 2 ovršne novele od 17. prosinca 1876 ustanove §§ 502 i 504 g. p. p., po kojih je prosto kako ovrhovoditelju tako i ovršeniku poslje stečenog ovršnog prava zaloga zamoliti dražbenu prodaju hipoteke kod molbe realne, nisu ukinute, već su netaknutimi ostavljene; vidiv, da se nepokretnost, koje se dražba zahtieva, nalazi u području kr.

Digitized by Google

sudbenoga stola u Vukovaru, kao realnog suda: obnašao je napadnutu odluku prvoga suda, davši mjesta žalbi ništovnoj, ukinuti, te odrediti, da prvi sud dražbenu molbu mimo razloga nenadležnosti izravno rieši*.“

Koga ide naknada štete osigurane od ognja, ako je nepokretnina izgorila prije ovršne dražbe?

Kod kotarskog suda u Ledću prodala se je na trećoj ovršnoj dražbi 26. srpnja 1880 mlinica Čenjku K. za 3020 for.; ovo bijaše najviša ponuda, a bila je procienjena na 11258 for. 86 nč. Ta je mlinica izgorila u noći 18. lipnja 1880; ali kad se ovršna dražba obavljaše, o toj okolnosti nisu bili obavieštени kupci, jer sudu nije bila poznata, pa je sud prodao tu nepokretninu po dražbenih uvjetih bez obzira na onu elementarnu nesgodu; a prvi tih uvjeta ustanovljivaše, da dražbeni dostalac mora uzeti mlinicu u onom stanju, u kakovom bude u čas dražbe. — Kada je ovršna dražba pravomoćnom postala, hipotek. vjerovnik Emanuel M. zaišće, da poljodjelski zavod za uzajemno osiguravanje u Zlatnom Pragu, kod kojega je ta mlinica bila osigurana, položi kod c. k. kotarskog suda u Ledću na razpoložaj hipotečkih vjerovnika naknadu za štetu požarom nastalu u iznosu, u kojem bude odmjerena. U svojoj molbenici reče Em. M., da će kraj tako nizke kupovnine ne samo on sa svojom vjeresijom od 3500 for., nego i ostali vjerovnici ostat praznoruki. Da je mlinica 18. lipnja 1880 doista izgorila, dokazao je Em. M. svjedočbom občinskoga ureda, koja bje molbenici priložena.

C. k. kotarski sud u Ledću udovoljio je toj molbi, te naložio odlukom od 4. kolovoza 1880 spomenutomu zavodu, da realizovanu naknadu dade u sudbenu pohranu na razpoložaj hipotek. vjerovnika.

Na tu se odluku potužili utokom: dražbeni dostalac Čenjek K. i osiguravajući zavod u Zlatnom Pragu; prvi s razloga, jer da požarna naknada ima njemu pripasti te za njega biti u sud položena, a drugi s toga, što odlučit, komu ima ta odšteta pripasti, ne pristoji kotarskomu sudu u Ledću, već sudu, koji bi imao o tom redovitu presudu izreći; osim toga da bi odluka kotarskog suda bila prerana, jer najprije mora bit ustanovljeno, da li će osiguravajuće družtvo u obće bit dužno izplatit odštetu.

C. k. prizivno sudište česko od 21. kolovoza 1880 br. 27997 preinačiv odluku kotarskoga suda, izreklo je, da odšteta, kako bude odmje-

* Vidi dra. Derenčina „Ovršni postupak“ str. 14—19, a kad se to pročita, onda bi ja držao banskostolno riešenje da je zaista zakonito donešeno, ali ipak ne iz razloga, što §§ 502 i 504 g. p. p. nisu ovršnom novelom ukinuti, nego s razloga, što se sudovi ugarski i prekolitavski naprama Hrvatskoj i Slavoniji imaju smatrati kao sudovi inozemski, te što je u ovom slučaju prvi sud po §§ 550, 551 i 552 g. p. p. ipak nadležan bio. Op. pr.

Digitized by Google

rena, ima biti u sud položena na rapoložaj ne hipotek. vjerovnika, nego izgorile nepokretnosti, jer:

Položenje požarne naknade, što ga je prvomolbeni sud naredio, opravdano je istinabog § 22 pravila od 29. kolovoza 1879, ali to položenje nema bit učinjeno na razpoložaj hipotek. vjerovnika, nego na razpoložaj izgorile nepokretnosti, pošto po dvorskoj odluci od 18. srpnja 1828 br. 2354 požarne naknade ne smiju bit oduzete njihovoj svrhi, to jest pregradjenju oštećenih sgrada, a hipotečni vjerovnici vlastni su samo zaiskati, da sgrade požarom oštećene budu tom naknadom iznova sagradjene.

Na utok Emanuela M. c. k. vrhovno sudište potvrdilo je presudom od 28. prosinca 1880 br. 14474 odluku kotarskoga suda sa sliedećih r a z l o g a:

Dvorskom odlukom od 18. srpnja 1828 br. 3254 iztaknuta je zasada, da naknade štete ognjem prouzročene imadu biti upotrebljene jedino u svoju svrhu, biva, u iznovično izgradjenje oštećenih sgrada, i da usljed toga te naknade nesmiju biti otete ovoj njihovoj svrsi niti ustupom, niti ovrhom, niti zapljenom. Nu zakonodavčeva namjera težila je i na to, da se nepovriede prava gruntovnih vjerovnika. A takova povreda nastala bi, ako vlastnik sgrade ognjem oštećene nebi mogao ovu iznova sagradit, ili jer mu se nije dozvolilo da gradi, ili jer mu je ovršnom prodajom otet posjed nepokretnina. U takovom sgodjaju podložna prava hipotek. vjerovnika valja da budu branjena od svih drugih tražbina; s toga ti vjerovnici vlastni su zaiskati, da se požarna odšteta medju nje razdieli prama hipotek. prednosti njihovih vjeresija, ma da se tim vjeresijam nebi dokazala tržna ciena.

U sgodjaju o kojem se ovdje radi, ta odšteta pripada dakle hipotek. vjerovnikom, a nikako dražbenomu dostalcu Čenjku K., koj je po čl. 1 dražbenih uvjeta kupio mlinicu u stanju, u kojem bijaše u čas dražbe.

Iz českoga Pravnika B.

Kupovna ili zajamna pogodba?

Rosa V. traži tužbom od suprugâ Lavoslava i Marije K-a, da joj izplate zajam od 500 for. spp.

Kr. kotarski sud u Brodu osudom od 12. svibnja 1885 br. 4078 odbi tužiteljicu s ovih r a z l o g a:

Zadužnici od 22. listopada 1883, na temelju koje tužiteljica zahtieva izplatu zajamne glavnice od 500 for. spp., prigovorili su tuženici istinitost naslova i samu valjanost zadužnice tvrdeć, da su 22. listopada 1883 prodali tužiteljici kuću br. 564 u Brodu za 1000 for., na račun kupovnine primili od tužiteljice 500 for. i o tih 500 for. izdali tužiteljici onu zadužnicu samo za sigurnost ako nebi izpunili ove pogodbe, pa se pogodili s njom, da joj imadu predati spomenutu kuću, kad ju slobodno budu

Digitized by Google

predati mogli, a tužiteljica da im ima izplatiti ostatak od 500 for. i zadužnicu povratiti. — Tuženici navode nadalje, da su pred svjedoci sastavili pismenu kupo-prodajnu pogodbu ob istoj kući, u kojoj su sadržani i gore spomenuti uvjeti, usljed toga mogla bi rečena zadužnica tek onda postati pravovaljanom, kad tuženici prema ovoj pogodbi nebi tužiteljici kuće predati mogli ili htjeli.

Pošto je pako tužiteljica porekla, da je ikada ovakvu kupo-prodajnu pogodbu sa tuženici sklopila i da je temeljem utužene zadužnice ovakova pogodba ikada bila, morao je sud po odredbi § 887 ogz. ponudjeni po tuženicih dokaz po svjedocih uvažiti, jer su ove pogodbe mogle služiti za temelj pravnog posla, iz koga je ova zadužnica nastala.

Saslušani svjedoci, kojim tužiteljica u ničem nije prigovorila, izkazaše, da su tužiteljica i tuženici 22. listopada 1883, dakle istoga dana, kada su tuženici i utuženu zadužnicu podpisali, izdali tužiteljici pismo, u kojem potvrdjuju, da joj prodaju kuću br. 564 u Brodu za 1000 for.; da su od tužiteljice primili na račun kupovnine 500 for. i obećali kuću na njeno ime prenieti, čim bude dovršena ostavinska razprava iza dotadanjeg vlastnika pokoj. Franje K-a; a tako potvrdiše ovi svjedoci i ostale navode tuženika, spomenute gore više.

Uručbenom izpravom od 28. prosinca 1883 br. 11158 produciranom po tuženicih, dokazali su ovi, da je prvotuženik postao vlastnikom prodane kuće i sada mogao zadovoljiti ugovoru, što ga je sa tužiteljicom sklopio, pak tvrde, da tužiteljica, premda je već u kući od dana prodaje stanovala, ipak je nehtjede preuzeti, niti onoga svoga obećanja izpuniti, što je bila dužna učiniti prema §§ 885 i 936 ogz.

Navodu tuženika, da su doista prema ugovoru htjeli tužiteljici kuću predati, pa ju i predavali, a da je tužiteljica nije htjela preuzeti, nije tužiteljica prigovorila, niti ga oprovrgla.

Na osnovu toga dakle nije zahtjev tužbe utemeljen na pravnom naslovu zajamske pogodbe, nego je predmet, takove naravi, koji spada pod ustanove XXIV. poglavja ogz.

Usljed uložena p r i z i v a ukinuo je kr. banski stol rješitbom od 5. kolovoza 1885 br. 15188 prvosudnu osudu sa sliedećih r a z l o g a:

Iz izkaza svjedoka Stjepana L-a i Jose F-a vidi se, da tužiteljica Rosa V. sa tuženimi supruzi Lavoslavom i Marijom K. nije sklopila formalnog ugovora glede kupa kuće br. 564 u Brodu, već da su tuženici kao prodavaoci tužiteljici izdali pismo onamo glaseće: da oni prodaju tužiteljici rečenu kuću za 1000 for. i da će kupoprodajni ugovor radi grunt. prenosa sastaviti i njoj predati, čim jim bude uručena rečena kuća, koja je tada jošte na pokoj. Franju K-a, brata prvotuženoga, upisana bila; tužiteljica pako kao kupac da je očitovala, da se svota od 500 for. temeljeća se na istodobno po tuženicih izdanoj zajamnoj obveznici

Digitized by Google

pod A. ad I. uskladjenoj, ima smatrati kao dio kupovnine, koju bi ona imala kod predaje kupoprodajnog ugovora uz povratak ove zadužnice, izplativ ostatak od 500 for. nadopuniti, a kao zadužnica da bi imala valjati tek onda, kada tuženici svoje obećanje nebi htjeli ili mogli izpuniti.

O punktacijah u smislu § 885 ogz. ovdje se nemože govoriti, jer odnosno pismo nepredleži; nu kad bi i bilo tu, nebi vredilo, jer ga tužiteljica nije podpisala; nego se ima ovakav ustmeni ugovor o budućoj kupoprodajnoj pogodbi prosuditi prema ustanovi § 936 ogz., pa bi mogao i uz uparničenu zajamnu zadužnicu po § 887 ogz. obstojati, jer nestoji s njim u oprieci; nu vidiv, da je glasom uručbene isprave od 28. prosinca 1883 br. 11158 u govoru stojeća kuća pod br. 564 u gradu Brodu prvotuženomu Lavosl. K-u u vlastničtvo uručena, dakle istim danom nastupilo vrieme, kad se je kupoprodajni ugovor sklopiti imao; vidiv, da kod tog pravnog posla drugotužena Marija predhodno obzirom na § 432 ogz. niti sudjelovati nemože; vidiv, da se izpunjenje takvih obećanja po § 936 ogz. najdulje za godinu dana poslje ugovorena roka iskati ima, jer inače to pravo prestaje i zastaruje, dosljedno da i prvotuženi, koj u tom roku izpunjenje toga obećanja zahtjevao nije, gubi po § 1435 ogz. pravo na pridržanje onih 500 for., danih mu na račun kupovnine, jer je svaki pravni naslov zato prestao; pak vidiv, da usuprot uparničena zajamna zadužnica od 22. listopada 1883 na 500 for. imade sve potrebštine § 1001 ogz. i da joj kao takovoj niti tuženici prigovorili nisu, pa tako proti njim po § 119 gpp. podpunu dokaznu moć imade: mora se osuda preinačiv onu prvoga suda u glavnoj stvari po tužb. zahtjevu izreći, dočim se parbeni troškovi prebijaju, jer svaka stranka ima jednu osudu za se povoljnu.

Kr. stol sedmorice osudom od 22. siečnja 1886 br. 3517 potvrdio je osudu druge molbe, te je u svojih razlozih ovo iztaknuo:

Nestoji što tvrde tuženici, da se utužena svota od 500 for. u smislu § 908 ogz. ima smatrati kaparom, danom za prodanu tužiteljici kuću, pošto je suglasnim kazivanjem svjedoka Stjepana L-a i Jose F-a u smislu § 158 gpp. dokazano, da je kod sastavka zadužnice od 22. listop. 1883 A. ad I. med strankami i to ugovoreno bilo, da se ista kao zadužnica po nutarnjoj formi smatrati ima, ako tuženici nebi htjeli ili mogli izpuniti svoje obećanje glede predaje prepomenute kuće, odnosno dotičnog sastavit se imajućeg kupoprodajnog ugovora.

Glasom uručbene izprave pod 1 ad III. uskladjene uručena je upitna kuća prvotuženomu Lavoslavu K-u 28. prosinca 1883, pa je istim danom nastupilo vrieme, kad se je kupoprodajni ugovor sklopiti imao.

Tuženici imadu si dakle sami pripisati, što u očigled prenavedenog uvjeta nisu za dobe propisanim putem

Digitized by Google

izpunjenje obećanja učinjenog sa strane tužiteljice zahtjevali.

Napokon su banskostolni razlozi glede podpune moći dokaza više pomenute obveznice A. ad I. valjano opravdani dotičnimi zakonskimi ustanovami.

Priobćio Drag. Becić.

Usljed nasljednikove molbe otvara se stečaj nad prezaduženom ostavštinom unatoč tomu, da su se poznati vjerovnici složili, da se ostavina i bez stečaja sudbenim putem razproda (§ 26 toč. 2 steč. reda i § 73 car. pat. od 9 kolovoza 1854.)

Na razpravi ostavine iza Josipa K-a složiše se vjerovnici, da se ostavinska imovina, koja je bila prezadužena, razproda putem javne dražbe tako, da se pri razdiobi kupovnine postupa po propisih steč. reda i bez otvorenja stečaja.

Medju tim supruga pokojnikova zamoli, da se nad pokojnikovom prezaduženom imovinom stečaj odmah otvori.

Kr. kot. sud u Brodu izdao je na ovu molbu sliedeću odluku: Vidiv, da je po ustanovi § 26 toč. 2. steč. reda moliteljica kao baštinica iza pokoj. K-a doduše vlastna zahtievati otvorenje stečaja, pače je to pod vlastitom odgovornosti i držana bila učiniti, čim je doznala, da je masa dugovi preobterećena: to se ipak zahtjevu nazočne molbe nemože zadovoljiti i to zato, jer su ne samo moliteljica već i vjerovnici ostavine pok. Josipa K-a saznav za prezaduženo stanje ostavine, već na ročištu od 7. kolovoza 1884, odredjenom za saslušanje vjerovnika, očitovali i privolili, da se savkoliki pokretni i nepokretni imetak ostavinski razproda sudbenim putem, odnosno stanoviti dio i ovršnim putem — u koliko su na zahtjev pojedinih ovrhovoditelja vrhu stanovitih ostavinskih dobara jur i dražbeni rokovi odredjeni, pa da se izuzev kupovninu postignutu u korist založnih vjerovnika, kod razdiobe ine kupovnine odnosno imovine ostavinske postupa po načelih stečaj. reda bez otvorenja stečaja; i s razloga, što je usljed ovako udešenoga postupka moliteljica i onako jur riešena svake odgovornosti, vjerovnici se pako ostavinski za ovaj postupak nedvojbeno na sveju korist odlučili, a po tom nije niti dopustivo, da se u riešenju zapisnika od 7. kolovoza 1884. pod br. 5824 gr. izdana i jur pravomoćna odluka ruši na štetu interesenta.

Povodom utoka moliteljice dokine kr. banski stol rješitbom od 22. travnja 1885 br. 8082 ovu odluku s ovih razloga:

Vidiv, da se nezna, jesu li se već svi vjerovnici na ostavinu prijavili; vidiv, dok to nije ustanovljeno, da ne može biti govora o tom, da bi se od zakonom propisanoga postupka odustati moglo, jer nije izkazano, da to valja glede svih vjerovnika; vidiv, da se obzirom na to ukazuje zaključak, da se neima otvoriti stečaj, zaključkom nezakonitim,

Digitized by Google

kojim bi se moglo povrediti pravo nepoznatih do sada vjerovnika; vidiv, da je obzirom na to i nezakonit odpućujući razlog toga suda, — obnašao je kr. banski stol napadnutu odluku dokinuti te kotars. sudu naložiti, da sa podnešenom molbom po zakonu postupa.

Kr. stol sedmorice rješitbom od 7. kolovoza 1885 br. 2469 potvrdio je rješitbu kr. banskoga stola dodav, da je ona obzirom na propise §§ 1 i 26 toč. 2 steč. reda zakonom opravdana i što se u predležećem slučaju radi o znatnoj ostavinskoj imovini u vriednosti od preko 20,000 fr., česa radi ne ima mjesta uporabi § 73 patenta od 9. kolovoza 1854. *Priobćio D. B.*

Ograničenjem služnosti na pravu mjeru nepočinja se smetanje posjeda. —

Tužitelj A. susjed je tuženomu S. Zajedno voze i hodaju jedan drugomu prieko dvorišta, kamo god koj hoće. Tad se dogodi te se zavadiše. S. ogradi dvorište te jedan dio ovog obrati u vrt, ali za vozni put ostavio je otvor, a uz ovaj za pješake načinio prelaz. A. običavaše do zdenca prolaziti pravcem, gdje si je S. priredio vrt. Pošto pako sada toga nemože više, diže tužbu smetana posjeda, te traži uzpostavu staze do zdenca pravcem prieko prostora, gdje si je S. vrt uredio.

Kr. kot. sud u Z. odbio je tužbovni zahtjev i tužitelja obsudio da plati parbeni trošak, i to s razloga, što drži, da su tuženici ovlašteni, nevriedjajuć tudja prava, svoje dvorište rabiti čim uharnije mogu, dakle i ograditi ga, te što je ostavljenim prelazom tužiteljem pružena mogućnost doći do zdenca jednako udobno kao i prieko prostora, gdje je sada vrt, s razlikom od samo 12 koraka — § 354 gradj. zak.

Tužitelj u svojem utoku pozivlje se na svoj faktični odnošaj prema služećem zemljištu, te od tuda izvadja temeljitost svoje tužbe.

Kr. banski stol odlukom od 10 prosinca 1885 br. 16783 obnašao je odbaciv utok potvrditi napadnutu odluku u glavnoj stvari, i to s razloga, što put preko dvorišta tuženika jeste sredstvo, koje vodi do cilja, najme do zdenca, iz kojega stranke vodu crpe; dvorište tuženika predstavlja se dakle kao stvar služeća, na kojoj tuženici izvršivaju pomenutu služnost u rečenu svrhu.

Po § 484 o. g. z. služnosti nemogu se razširivati, pače treba jih stezati, koliko dopušta narav njihova i svrha radi koje su ustanovljene. Tuženi dopušta tužitelju da rabi put kroz njegovo dvorište pravcem G.-K., tužitelj se doista tim putem u ine svrhe služi, nu za donašanje vode zahtieva preporni put kao prikladniji.

Pošto je pako sudbenim očevidom ustanovljeno, da tužitelj može putem, što mu ga tuženik dopušta, doći do svrhe t. j. do vode (bunara), mora se tužitelj gledeć na propis § 484 gr. zak. stegnuti na to, da ovim

Digitized by Google

načinom do svrhe dodje, jer bi uživanje rečenih dvajuh puteva bilo neopravdano razširenje ove služnosti.

Buduć dakle dvorište tuženika jeste kako prije tako i sada tužitelju služeće, pravcem po tuženiku trpljenim; buduć je i put do zdenca prikladan i buduć uzpostupanje* tuženika, što su naime tužitelju odnosno njegovoj služinčadi zapriečili prolaz prepornim putem, zatim pretvorili jedan dio dvorišta u vrt i ogradili ovaj plotom, nije tužitelju vršenje tog prava nemogućim učinilo: to neima ovdje učina smetanja posjeda, pa se s toga u glavnoj stvari prvosudna odluka ukazuje opravdanom, te ju je valjalo potvrditi. Nu glede sudbenih troškova valjalo je odluku prvoga suda preinačiti te troškove prebiti, jer su tužitelji prije svoje pravo prolaza faktično i prepornim putem vršili. *Tito Femenić.*

Da li privatno ili javno pravo? — Pravna narav odnošaja austro-ugarske monarkije prema okupiranim zemljam. — Granice sudačke nadležnosti. — Sudovi nisu nadležni riešavati tužbu proti austro-ug. fisku da plati dug, kontrahiran prijašnjom vladom zaposjednutih zemalja.

Proti „ces. i kr. austro-ug. zajedničkomu eraru" dignuta je tužba, da plati ostatak kupovne ciene pogodjene za robu, koja je prije okupacije Bosne i Hercegovine prema ugovoru predana tadanjemu pokrajinskomu upravnomu vieću pokrajine Bosne. Tuženika zastupaše c. k. dolnjo-austr. financ. prokuratura, a ova prigovori, da ova stvar nespada na put pravde. Sve tri molbe uvažiše ovaj prigovor.

Najviše sudište bečko riešitbom od 12. siečnja 1886 br. 15116 ovako je o b r a z l o ž i l o svoje riešenje: Kako sada stoji ova parnica, može se razpravljati samo o pitanju, da li je tražbina, koja se diže, privatnopravne naravi. Pobijajuć nadležnost suda kušalo se je predstaviti nazočni prepor takovim, kojemu je predmetom odnošaj austro-ug. monarkije prama Turskoj. To nije pravo. O medjusobnom odnošaju ovih dviuh država moglo bi se samo onda govoriti, ako bi se radilo o zahtjevu, koji bi podigla jedna ovih dviuh država proti drugoj, da zadovolji opravdanom zahtjevu tužitelja, ili jer je neopravdano uzkratila izpunjenje takova zahtjeva. Ali ovdje se radi o tražbini, što ju je podigao tužitelj proti austro-ugar. monarkiji, dotično proti njenomu fisku, koji jedini može biti pred civilnim sudom kao parbena stranka tužen. Netreba na tanko razlagati, da ako upravna oblast neprizna opravdanost kakove tražbine, da to samo za sebe nemože biti dovoljnim razlogom, da se riešenje preporna zahtjeva oduzme redovitomu sudu. A nemože se ni u tom naći razlog

* Što je to? Uzpostupanje moglo bi ovdje značiti i postupak, akō neznači toga, onda nerazumiemo rieči. Trebalo bi ipak gledati, da se riešenja sudova nepišu barbarskim jezikom. Ured.

Digitized by Google

izključujući nadležnost civilnoga sudca, ako se tko pozivlje na načela medjunarodnoga prava ili na državne ugovore. Sudac ispitivajuć faktične i pravne predpostave kakova privatno-pravna zahtjeva, nije u nikojem pravcu ograničen; a ako se tvrdi, da civilni sudac ima uporavljivati samo privatno-pravne norme, ta tvrdnja nije nikako na zakonu osnovana. Kad bi se ovdje radilo o pravnom nasljedju, kakovo je n. p. odnošaj ove monarkije prema Italiji, uredjen čl. VIII. ugovora od 3. listopada 1866 (d. z. l. br. 116), tada bi se takovo pravno nasljedje kao predpostava, da možeš dići privatno-pravnu tražbinu iz nabavnoga ugovora, moralo uvažiti, a civilni sudac nebi se mogao oteti dužnosti, da prosudi nastup i učinak takova pravna nasljedstva; a ovo ipak nebi moglo zahtjevu na izplatu neke ustanovljene ciene oduzeti njegov privatno-pravni karakter, i da ga prosudjuje prema proglašenim normam, koje uredjuju državo-pravni odnošaj novoga diela države, dotično prema načelom medjunarodnoga prava. Ali takov slučaj nije evo ovaj, koji se ima riešiti. Tužitelj doduše misli, da može govoriti o pravnom nasljedniku i da se može pozvati na načela medjunarodnoga prava, valjajuća za pravne sliednike. Nu kako tužitelj shvaća ovu stvar, to nemože biti mjerodavnim, a to tim manje, što navodi i temelj svomu shvaćanju, a taj je: okupacija ovih balkanskih zemalja i berlinski ugovor od 13. srpnja 1878, koji sankcionira ovu zapremu. Nu iz čl. XXV. berl. ugovora, koji je mjerodavan za odnošaj austro-ug. monarkije, vidi se posvema jasno, da turske pokrajine Bosna i Hercegovina nisu postale dielovima austro-ug. monarkije, i da ova monarkija stoji prama onim pokrajinam samo u odnošenju upravitelja. A pravni nasljednik i upravitelj, odnošaji jednoga i drugoga tako su različiti, da se nemogu i nesmiju zamieniti ili pomiešati. Zakonom od 22. veljače 1880 (br. 18 d. z. l.; zak. čl. VI. 1880 hrv.-ug. sabora) izključen je i svaki povod ovakovoj konfusiji, jer taj zakon dokazuje posve jasno, da su austro-ug. monarkija i turske pokrajine Bosna i Hercegovina, kojimi ona upravlja, dva različita pravna subjekta. Nemože se pako reći, da je dokinuta imovinsko-pravna samostalnost onih turskih pokrajina tim, što je dana ili otvorena mogućnost, da austro-ug. monarkija financijalno podupre zemaljsku upravu. Kad dakle tužitelj traži od austro-ug. monarkije, pozivljuć se na njezin odnošaj kao upraviteljice onih pokrajina, da iz svoje imovine plati dug, koji se po vlastitom njegovom mnenju tiče upravljanih zemalja, to upire on svoj zahtjev na podlogu takovu, koja stoji izvan pogodbe, sklopljene medju njim (tužiteljem) i turskom vladom. Da su zaista različiti ovi pravni temelji, bit će još jasnijim, ako se sravne sa privatno-pravnim upravnim odnošajem. Nemože se ovdje ispitivati, da li i u koliko može biti obvezanom država, koja upravlja nekom trećom zemljom, da vlastitimi sredstvi plati dugove upravljane zemlje, dotično da zadovolji obvezam, što ih je prije preuzela ona država, koja upravljaše

Digitized by Google

zemljom. Izviestno je pako to, da se takov upravni odnošaj, pa onda obveze upravljajuće države, potičuće iz onoga odnošaja, nemogu prosudjivati po privatno-pravnih normah. Tužitelj dakle nebijaše vlastan pozvati se na dvor. dekret od 15. veljače 1833 (sb. pr. j. 2593) i na svoju korist ga tumačiti."

Opazka. Razlozi ove najviše osude nisu osobito jasni, a i protuslove si veoma očevidno. Čini se, da bi najviši sud bečki smatrao dopustivom ovu tužbu, kad bi se prelaz Bosne i Hercegovine u upravu austro-ug. monarkije mogao smatrati pravnim nasliedjem. Jer ma da i ima takovo pravno nasliedje javno-pravni karakter, ipak najviši sud scieni, da to (javno-pravni karakter) nebi moglo izključiti cogniciju suda ob ovoj tužbi, „jer tvrdnja, da gradj. sudac ima uporavljivati samo privatno-pravne norme, neima nikakove podloge u zakonu". Nu pošto se okupacija onih pokrajina po austro-ug. monarkiji nemože smatrati pravnim nasljedjem, nego se svodi na mandat upravni, drži bečko najviše sudište, da se tužba mora odbiti kao nedopustiva. Pa to ne sbog toga, što bi možda sud držao, da se nebi moglo tražiti od države, koja upravlja tudjom zemljom, da zadovolji prije sklopljenim obvezam te zemlje — ovo pitanje ostavlja sudište na strani — nego jedino sbog toga, što scieni, „da se takov upravni odnošaj i obveze, koje iz njega nastaju za upravljajuću državu, nemogu prosudjivati po privatno-pravnih normah". — U tom dokazivanju očevidno je protuslovje. — Ali nemože se smatrat opravdanim ni to, što je tužba odpućena. Ma kako se juristički konstruirala okupacija Bosne i Hercegovine, nedvojbeno je to, da monarkija austro-ug. sama te izključivo vrši ondje sve funkcije državne vlasti, imenito da ima i financ. upravu, dočim turska vlada neima u onih pokrajinah nikakova posla. Odatlje sliedi, da turska vlada nemože nikako razpolagati sredstvi onih pokrajina, pak nije ni dužna plaćati kontrahirane dugove. A kad to stoji, onda se zaista vjerovnici onih pokrajina imajući tražbina, mogu obratiti samo na austro-ugarsku monarkiju, koja jedina može, pa je stoga i dužna plaćati dugove zemalja onih sredstvi njihovimi. Drugimi riečmi: za dugove Bosne i Hercegovine odgovara samo bosansko-hercegovački fiskus, a taj fiskus je sada austro-ugar. monarkija, jer ovoj pripada sada vlasti u onih pokrajinah.

(*„Centralblatt".*)

Mati i novo rodjeno diete umru istoga dana. Collisia medju nasljednimi očitovanji otca djeteta, koje je tobože duže živilo od svoje matere, i roditelja matere na ostavinu ove potonje. Prvi se odpućuje na put pravde.

M. rodi diete 10. travnja 1884., ali umre istoga dana i ona i istom rodjeno diete njeno. Od M. osta kodicil. Nasljedno očitovanje glede njene imovine predade njezin suprug kao otac djeteta, koje je tobože umrlo poslje matere, premda istoga dana, pa onda roditelji pokojne M., koji zaišču nuždni dio. Prvi t. j. otac djetata izposlova u tečaju ostavinske razprave, da se je izveo dokaz, da je diete zaista preživilo svoju mater. Nu unatoč svemu tomu sudiše ipak sve tri molbe, da ima on podnieti tužbu proti roditeljem svoje pokojne žene.

Digitized by Google

Najviše sudiste bečko obrazlažuć svoju odluku reče, da se prema § 2 toč. 7 car. pat. od 9. kolovoza 1854. nemože odlučiti u izvanparb. postup., da li je bezimeni sin — M-in svoju mater zaista preživio ili ne; pa ako su niže molbe supruga pokojne M. odputile, da redovitim parbenim putem potraži svoje tobožnje pravo na ostavinu pokojnice, koju da je preživilo njegovo diete, nemože se u tom viditi niti kakova ništetnost, niti očevidna povreda zakona; uvažiti se mora na dalje i to, da je posve neodlučnom okolnost, što je sud primio nasljedno očitovanje žalbenikovo, a nemože se uvažiti u ovoj razpravi niti dokaz po svjedocih na vječnu uspomenu.

(Riešenje c. k. vrhov. suda bečkoga od 5. svibnja 1885 br. 5315.)

Rastava djelokruga sudbenih i upravnih oblasti. — Sud nije nadležan riešavati tužbu radi smetana posjeda, počinjena crkvenom procesiom.

Župnik B. povede procesiju preko zemljišta C-ova. Ovaj potonji s bog toga, pa onda jer da su mu usjevi pogaženi i oštećeni, smatraše da je smetan u posjedu svom te podnese tužbu proti župniku B. radi smetanja posjeda. Prvi i drugi sud sudiše prema zahtjevu tužbe. Najviši sud bečki riešenjem od 22. rujna 1885 br. 41.003 dokine obie odluke nižih sudova i cieli postupak kao ništetan, te uputi C-a, da se obrati na administrativnu oblast.

R a z l o z i: Politička oblast dozvoljuje da se obdržavaju javni obhodi (procesije), to dakle spada u djelokrug polit. oblasti, koje takodjer označuju put, kojim moraju procesije ići; one se brinu, da se uzdrži red i mir na procesiji, da se sačuva tudji imetak od štete i povreda. A kad je ovomu svemu tako, to nemože biti sumnje, da su sudovi neovlašteno i nenadležno postupali, uzev riešavati ovaj posao, u kojem se radi jedino o tom, da se za buduće zabrani procesija putevima, koji pripadaju tobože tužitelju; neradi se pako tu o smetanju posjeda u pravom smislu rieči, dakle neradi se o riešenju privatno-pravnoga pitanja; a napokon treba i to uvažiti, da se tuženi kao župnik i dušobrižnik nemože pozvati pred sud na odgovornost zato, što je vršio svoje funkcije.

B. Mjenbeno i trgovačko.

Novacija promjenom običnoga u mjenb. dug. — Izstupivši drug neodgovara za družtveni dug, za koji je vjerovnik primio mjenicu družtva.

B. bijaše drugom firme X. i drug., nu kašnje izstupi iz toga družtva. A. digne tužbu proti B-u i traži u njoj, da mu ovaj plati ostatak kupovnine. Tuženik prigovori, da je tužitelj, pošto je bio on (tuženik) izstupio iz družtva, primio mjenicu družtva za taj dug, pa je i u stečaju,

Digitized by Google

otvorenom nad imovinom družtva, zaiskao, da se ta tražbina njegova realizira. Sva tri suda zabaciše tužbu.

R a z l o z i osude prvoga suda: Pošto mjenica nije samo isprava o tražbini, nego pošto ona sadržaje samostalnu, na prihvatu osnovanu obvezu (čl. 23 nj. m. z.; § 23 hrv.-ug. mj. z.): ako tužitelj primi mjenicu, to se tim mienja i pravni razlog tražbine tužiteljeve, stara obveza prešla je u novu (§ 1376 ogz.), prestaje dakle (§ 1377 ogz.) prijašnja glavna obveza. Ovdje nemože jedna te ista tražbina u isto vrieme pristojati iz kupovne pogodbe i iz mjenice; a može se tim manje dvojiti ovdje ob animus novandi tužitelja, jer nije nikakov priuzdržaj učinjen kad se je mjenica predavala. Novacijom utrnjuje prijašnja glavna obveza (§ 1377 ogz.), ova potonja propada, pa se stoga novacijom, sklopljenom sa solidarnim dužnikom, kao god i platežem, po njem obavljenim (§ 893 ogz.) ostali solidarni dužnici riešavaju dalnje obveze. Tako je nastalom novacijom i u ovom slučaju dokinuta solidarna obveza, padajuća na tuženika kao bivšega ortaka firme X. i drug. za utuženu tražbinu, nastalu iz nabavljane robe, a mjen. obveza, što je stupila na mjesto tražbine za prodanu robu, nije predmetom podnešene tužbe; a kako se znade, tuženik nije tu nimalo udioničtvovao.

Prizivno sudište potvrdilo je osudu prvoga suda s ovih r a z l o g a: Ako se uvaži, da je tvrdka X. i drug. prihvatila mjenice, o kojih se ovdje govori, nakon dospielosti utužena duga na primljenoj robi i nakon što je tuženik izstupio iz družtva; da su ove mjenice primljene bez ikakova priuzdržaja; da ničim nije dokazano, da tužeća firma u vrieme kad je preuzela spomenute mjenice, nije znala, da je tuženik izstupio iz družtva trgovačkog: to se nemože tvrditi, da su mjenice dane samo radi toga, da se podkriepi knjižni dug. Zato je posve pravo što veli prvi sud, da je knjižni dug utrnuo tim, što je tvrdka tužeća bez ikakova priuzdržaja primila mjenice, i da tuženik, koji je odgovoran samo za onaj dug, neima više nikakove obveze; ovo vredi i negledeć na to, da je tužiteljica prijavila u stečajninu tvrdke X. i drug. ovu tražbinu, pa da usljed toga tuženik za sada nebi se nikako mogao bezuvjetno odsuditi, da plati cielu tražbinu.

Riešitbom od 29. siečnja 1886 br. 15749 potvrdilo je vrhovno bečko sudište osude nižih sudova, a odbilo previdnu žalbu, jer da manjkaju za ovu predpostave dvor. dekreta od 15. veljače 1833 (br. 2593 sb. p. z).

Societas ili pogodba ob uslugah za plaću uz tantiemu? Da li može službenik, koji učestvuje i na dobitku (employé intteressé), zahtievati polaganje računa?

A. pripovieda, da se je sdružio sa B. i C. u tu svrhu, da na zajednički račun izsjeku neke dielove šume i prodaju šumske produkte,

Digitized by Google

da su njemu, koji je u posao ulogao svoju radnu silu i svoj kapital, zajamčili uz mjesečnu plaću od 100 for. još 10% od dobitka. Pošto su B. i C. ovaj posao posve izveli i dovršili, kojim je A. slao izradjene šumske produkte, tuži A. obojicu, pošto niti neće da mu povrate uložak, niti da polože račun, i zahtieva u tužbi, da polože račun o šumskih proizvodih, prodanih za zajednički račun.

Prvi sud sudio je prema tužbi; drugi zabacio je tužbu s ovih razloga: Kako tužitelj sam razlaže stanje stvari, nemože se pogodba, sklopljena medju tuženici i tužiteljem držati za drugo nego za pogodbu vrhu radnje za plaću (§ 1151 o. g. z); po toj pogodbi imao je tužitelj, stojeći u službi tuženika, rukovoditi sječu i izvoz drva, što su ga tuženici kupili, a za to mu bijaše zajamčena plaća od mjesečnih 100 for. i 10% od zaslužena dobitka. S ovom pogodbom o plaći u savezu su i druge pobočne pogodbe (§ 1159 o. g. z.), usljed kojih imao je tužitelj ostaviti tuženikom kapital, što mu je pripadao, do 1. prosinca 1875 a tim ujedno preuzeo odgovornost za štetu, koja bi mogla nastati za tuženike iz njegove krivnje u obavljanju povjerenih mu posala. Nu niti iz one pogodbe vrhu usluga za plaću niti iz ovih pobočnih pogodba neda se razabrati niti uztvrditi, da su tuženici dužni položiti račun o drvu, odpremljenom u Beč i ondje prodanom; a niti se neda odatlje izvoditi, da su se tužitelj i tuženici sdružili u jedan trgov. posao, na zajednički račun u smislu čl. 256 trg. zak.

Najviše sud bečki riešenjem od 10 rujna 1885 br. 7593. potvrdi osudu prizivnoga sudista. Razlozi: Prizivni sud vjerno je prema spisom razložio navode u tužbi i kasnje u protuodgovoru iztaknute, na kojih nastoji tužitelj osnovati svoje pravo tužbe, pak je iz tih navoda pravom zaključio, da je pravni odnošaj, kako se po ovom razlaganju pikazuje medju pručimi se strankami, puka pogodba o radnji za plaću, a nipošto sdruženje za posao trgov., koji bi se vodio na zajednički račun. Ma se i govorilo u tužbi o zajedničkoj sječi i prodaji dielova šume, ipak se iz upotrebljene rieči „zajednički" neda izvoditi juristički relevantni sadržaj pravni. Tužitelj sam priznaje, da mu je za učestvovanje njegovoga kapitala i radnje zajamčena bila mjesečna plaća od 100 for., i 10% od čiste hasne posla, što mu se je imalo izplatit nakon posve dovršena poduzeća, a upravo odatlje vidi se posve jasno, da on nebijaše ortakom u smislu trgov. zak., imenito ne u smislu čl. 266 trg. z. Čl. 268 trg. (§. 61 hrv. ug. trgov. zak.). ustanovljuje, da se za sdruženje poduzeto radi vodjenja trg. posla na zajednički račun išće, da pojedini učestnici participiraju na dobitku i gubitku, a to opet nije u ovom slučaju. Tužitelj novodi, da su mu tuženici očitovali, „da oni toliko drže do toga, da i on (tužitelj) učestvuje kod posla, da su voljni samo onda poduzeće preuzeti, ako bude tužitelj i na dalje htio rukoviditi šumsku manipulaciju", pa

Digitized by Google

ovom okolnosti hoće da pravni odnošaj medju njim i tuženici nije puka pogodba o radnji za plaću. Nu ma i bila istina, da su tuženici smatrali koristnim, da tužitelj rukovodi šumski pasao, ipak ta okolnost neizključuje, da tužitelj nije obavljao radnje za plaću, neizključuje ovoga njegovoga službovnoga odnošaja Ako pako tužitelj nije bio učestnik kod posla na zajednički račun, tada neima prava tražiti, da se polože računi. *(Centralblatt.)*

B. Kazneno.

Na §§ 8 i 312 k. z.

Kr. sudb. stol zagrebački, osudom od 18. prosinca 1885 br. 13431, osudio je dr. D. Starčevića i Jos. Gržanića sbog zločinstva javnoga nasilja silovitim činom proti zakonito sazvanomu saboru kralj. Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, imajućemu razpravljati javne poslove u smislu § 76 k. z., na tamnicu od tri mjeseca, nošenje troškova kazn. post. i troškova ovršbe kazne, a ujedno dra. Starčevića na gubitak akad. stepena doktora prava i na gubitak sposobnosti za odvjetničtvo.

Proti ovoj osudi podnielo je kr. držav. odvjetničtvo žalbu ništovnu, jer je ono tužilo oba obtuženika sbog pokušaja zločinstva javnoga nasilja globljenjem, označenoga u §§ 8 i 98 sl. a) k. z., a kaznjivoga po § 100 k. z. A isto tako podniela su oba obtuženika žalbu ništovnu proti ovoj osudi.

U javnoj kasacionalnoj razpravi, koja se je držala 1. ožujka o. g. pred kr. stolom sedmorice kao sudom kasacionalnim, predlagalo je kr. držav. nadodvjetničtvo opet drugu kvalifikaciju te zahtievalo, da se obtuženici proglase krivimi zločinstva javnoga nasilja na temelju §§ 8 i 81 k. z., kaznjiva po § 82 k. z. Nu kasacionalno sudište obnašlo je po § 284 k. p. ukinuti napadnutu osudu i to u dielu, odnosećem se na krivnju i kazan, te je sudilo, da su obtuženici počinili pokušaj prekršaja suprot javnim ustanovam i naredbam, označen u §§ 8 i 312 k. z. i to Jos. Gržanić kao neposredni počinitelj, a dr. D. Starčević kao sukrivac (§§ 5 i 239 k. z.), pa ih odsudi po § 313 alin. 1 stavka 2 k. z. svakoga na kazan zatvora u trajanju od pet mjeseci s tom odredbom, da se kazan obojici obtuženika od dana proglašenja prvosudne osude t. j. od 18. prosinca 1885 računati imade. — Glede naknade troška kaz. postupanja i ovrhe kazni ostala je osuda prvoga suda netaknutom.

Razlozi: Po sadržaju obtužnice (dn. br. 63) upisuje se obtuženikom dru. D. Starčeviću i Jos. G. u grieh: „da su dana 5. listopada 1885 u saboru trojedne kraljevine, u Zagrebu, izraženimi prietnjami: „ubijte ga! udri ga! drži ga!“ — i poletom silovite ruke nastojali nanieti u istinu nasilje pr. g. banu Dr. grofu Khuen-Hedervaryu, u nakani,

Digitized by Google

primorati ga stranom, da neizadje iz sabornice prije, nego li opozove svoje mnienje glede posjeda i vlastničtva arkivalnih spisa, a stranom da ga uporabljenom silom stave iz sabornice, koje nasilje bi obtuženici bili i izveli, da nisu u djelotvornom izvršivanju toga čina naišli na odpor od strane nekojih narodnih zastupnika i ravnatelja saborske pisarne, pa samo radi nastupivše tudje zaprieke u izvršivanju naumljenog čina zapriečeni", — pa time da su počinili pokušaj zločinstva javnoga nasilja globljenjem, označenog u §§ 8 i 98 sl. a) k. z., a kažnjivog po § 100 k. z.

Nu presudni sud nije prihvatio one kvalifikacije kažnjivoga čina, koja je sadržana u obtužnici, već je držeći se propisa §§ 256 i 261 k. p., obtuženike proglasio krivimi zločina javnoga nasilja, označenog u § 76 k. z. a počinjena time, „što su dana 5. listopada 1885. u saboru kraljevina Dalmacije, Hrvatske i Slavonije napali glavu kr. zem. vlade, pr. g. bana D. grofa Khuen-Hedervárya, kad je vršeć svoje zvanje u debati, vodjenoj o komorskih spisih, uzeo govoriti, i kad mu je silnom bukom onemogućen nastavak započeta govora prietnjami: „udri ga! drži ga! — i poletom za njim, nauj htjeli silovito staviti ruku, pa da su tim sabor kraljevina Dalmacije, Hrvatske i Slavonije silovito smutili o djelovanju njegovom."

Proti prvosudnoj osudi uložili su žalbu ništovnu kr. držav. odvjetničtvo kao i obtuženici.

Kr. državno odvjetničtvo pobija napomenutu osudu kao ništetnu s pozivom na § 277 točka 10 k. p. sbog neumjestne kvalifikacije kažnjivog čina, — dočim obtuženici osnivaju žalbu svoju ništovnu na § 277 točka 5, 9 sl. b) i 10 k. p., — a Josip G. još napose i na točku 3, 7, 8 i 9 sl. a) i c) * 277 k. p. tvrdeć, da je izreka suda ob odlučnih učinih u protuslovju sama sa sobom i sa sadržajem spisa, da su razlozi navedeni za izreku o krivnji neosnovani, da u inkriminiranom činu neima kriterija zločina javnoga nasilja, označenog u § 76 k. z., pa da u predležećem slučaju u obće neima mjesta kaznenoj osudi pogledom na ono pravo imuniteta, štono obtuženim kao narodnim zastupnikom pripada.

Ponajprije valja iztaknuti, da je inkriminirano kažnjivo djelo učinjeno bilo u vrieme, kada se je pr. g. ban nalazio u izvršivanju svoga uredovnoga zvanja, pa da je već s toga razloga uporaba § 98 k. z. [budi slovo a), budi slovo b)] sama po sebi izključena. Ako bi se inkriminirani čin u obće smatrati imao kao zločinstvo javnog nasilja, počinjena proti osobi Nj. preuzvišenosti g. bana, a to u vrieme, kada se isti nalazio u izvršivanju svoga uredovnoga zvanja, te u namjeri, naznačenoj u obtužnici, — mogao bi se taj inkriminirani čin subsumirati eventualno samo pod ustanove § 81 k. z., a ne pod one § 98 k. z. Za kvalifikaciju upitnog kažnjivog čina mjerodavne su one okolnosti čina, što ih je presudni sud po propisih § 249 k. p. uglavio. Dotične okolnosti navedene su u histo-

Digitized by Google

rijskom dielu razloga riešitbenih, — pa iz dotičnog diela prvosudne presude proizlazi, da presudni sud smatra dokazanim samo jedan nasilni čin, koji je upravljen bio proti osobi banovoj. Taj nasilni čin (pokušaj tvorne uvriede ili zlostave) bijaše poduzet istom onda, kada je ban, iza prekinuća saborske sjednice, pošao iz sabornice u predsjedničku sobu, pa i ovaj nasilni čin poduzeo je obtuženi Josip Gržanić samo u toj namjeri, da bana tvorno uvriedi.

U dalnjem izloženju razloga riešitbenih, a to u dielu, odnosećem se na obrazloženje kvalifikacije obtuženicima u grieh upisanog kažnjivog čina (zločinstva javnog nasilja po § 76 k. z.) ističe se doduše i to, „da je jasno i bezdvojbeno, da su obtuženici htjeli silom zapriečiti bana, da nastavi debatu o komorskih spisih, pa da vrši i time svoje prave i svoju dužnost u saboru; ali s jedne strane nestoji taj navod u suglasju s uglavljenimi okolnostmi čina, navedenimi u historijskom dielu razloga riešitbenih, koje imadu služiti za temelj samoj osudi, a s druge strane valja iztaknuti, da se ona silna graja i buka, koju su podigli obtuženi dr. D. Starčević i njegovi jednomišljenici u debati vodjenoj o komorskih spisih povodom po Nj. Preuzvišenosti banu izrečene dvojbe o poštenom posjedu upitnih spisa — nemože smatrati nasilnim činom takvim, kakov predpostavlja § 81 pa i § 76 k. z.

Istina, da se je upitnom sgodom porodila takova gungula u saboru, da ban nije mogao nastaviti svoga govora, pa da se je predsjednik sabora vidio prisiljenim da sjednicu formalno prekine; — istina je nadalje, da je iz sredine stranke, kojoj pripadaju i obtuženici, palo proti Nj. preuzvišenosti banu i prostačkih psovaka i pogrda, — nu ni ovi neopisivi izrazi nisu takove naravi, da bi se mogli smatrati kao nasilan čin ili kao pogibeljne prietnje po smislu §§ 76 i 81 k. z., a u cielosti svojoj izpostavlja se taj sablažnjivi i nedostojni izgred kao parlamentarna gungula, koja je po §§ 16 i 41 saborskog poslovnika priuzdržana judikaturi samog sabora odnosno predsjedničtva saborskog, na koju se ustanove §§ 76 i 81 k. z. nikako uporabiti nedadu.

Pošto dakle u nazočnom slučaju neima objektivnog učina zločinstva javnog nasilja, niti po § 76 niti po § 81 i 98 slovo a) i b) k. z., valja iztražiti, da li predleži učin drugog kojeg čina, kažnjivog po zakonu kaznenom. U tom pogledu mora se ponajprije iztaknuti, da je presudni sud uvrstio u dispositivni dio osude sumarno samo one okolnosti čina, koje su imale opravdati kvalifikaciju po § 76 k. z. (§ 251 toč. 1 k. p.), — no da u dispositivnom dielu osude nisu navedene sve one okolnosti čina, što ih je presudni sud po § 249 k. p. uglavio, već da su ove okolnosti sadržane u historijskom dielu razloga riešitbenih (§ 264 t. 7 k. p.).

S toga je pri riešenju gore naznačenog pitanja odlučno ono, što je navedeno u historijskom dielu razloga (§ 284 toč. 3 k. p.). U tom po-

Digitized by Google

gledu pak proizlazi sasvim jasno iz razloga riešitbenih, da sud presudni na temelju svoga slobodnog uvjerenja, iz dokazala navedenih u obrazloženju osude — uzimlje kano dokazane sliedeće okolnosti čina: „da je obtuženi dr. David St., kada je ban iza prekinuća saborske sjednice pošao iz sabornice u predsjedničku sobu — pograbio suobtuženog Josipa G. objeručke za ramena te ga izbacio iz klupe vičući: „nedaj, — da uteče tat! — udri ga, ubij ga! sve to u nedvojbenoj nakani, da potakne Josipa G., neka učini na banu tvornu kakovu uvriedu ili tvorno koje nasilje; — da je obtuženi Josip G. usljed toga izletio iz klupe i poletio za banom u priznatoj namjeri, da ga tvorno uvriedi, no da mu to nije pošlo za rukom, pošto je on u izvedenju toga naumljenog čina zapriečen bio po nekolicini zastupnika narodne stranke i po ravnatelju saborske pisarne Todoru Kuzmanoviću, koji su banu blagovremeno priskočili u pomoć i zapriečili svaku tvornu uvriedu tako, da je ban stigao netaknut u predsjedničku sobu, kamo se je uputio bio.

Glede preoznačenih okolnosti čina osniva se uvjerenje suda na kazivanju mnogobrojnih svjedoka, a napose svjedoka Gjure Dedovića, dra. Izidora Kršnjavija, Nikole pl. Crnkovića, Radoslava pl. Rubide, Todora Kuzmanovića, Steve Popovića, Stjepana Kovačevića, Ferde grofa Pejačevića i dra. Geize baruna Raucha, — zatim na djelomičnom priznanju samih obtuženika — tako, da ob istinitosti ovih činjenica nikakove dvojbe biti nemože. Obzirom na onaj pasus u historijskom dielu razloga riešitbenih, u kojem se iztiče, da je obtuženi dr. David St. izbacio Josipa G. iz klupe riečmi „nedaj, da uteče tat! ubij ga!“ pa da je Starčević to učinio u nedvojbenoj nakani, da potakne Josipa G., neka učini na banu tvornu kakovu uvriedu, neka učini tvorno nasilje, — mogla bi doduše nastati dvojba, da li je presudni sud možda bio toga uvjerenja, da je namjera obtuženog dra. Davida St. bila naperena ne samo na to, da Josip G. bana tvorno uvriedi, nego da mu učini veće koje tvorno nasilje. Ali sama okolnost, da je presudni sud u razlozih riešitbenih uzporedio one izraze: „tvornu kakovu uvriedu“ i „tvorno nasilje“, — dokazuje jasno, da presudni sud ove izraze smatra kao istovjetne — ili da su presudni sud barem nije mogao uvjeriti o tom, da je namjera obtuženog dra. Starčevića u istinu išla dalje nego da se banu nanese tvorna kakova uvrieda.

Iz prenavedenog sliedi podjedno i to, da presudni sud nesmatra tako dokazano, da su obtuženici prenaznačenina silni čin (pokušaj tvorne uvriede) poduzeli u onoj zločinstvenoj namjeri, koju predpostavlja zločinstvo javnoga nasilja, označeno u § 81 k. z.

Uvaži li se uz to, da presudni sud izrikom iztiče u razlozih riešitbenih u suglasju sa kazivanjem svjedoka, da ban niti dodirnut bio nije; — uvaži li se, da obtuženi Josip G. nije imao pri sebi nikakovo orudje,

Digitized by Google

kojim bi bana po tielu ozlieditи mogao, — uvaži li se, da u obće ništa nepredleži, odkuda bi se dalo zaključiti, da je namjera obtuženika naperena bila na to, da banu nanešena bude ma kakova tjelesna povrieda, pa da se obtuženikom ovakova namjera neinkriminira ni po samoj obtužbi, — to se izpostavlja gore navedeni, po presudnom sudu uglavljeni učin kao pokušaj prekršaja suprot javnim ustanovam i naredbam označenog u §§ 8 i 312 k. z., kažnjivog po prvoj alineji stavke 2 § 313 kz., koji prekršaj se prema stanju stvari u grieh upisati imade obtuženiku Josipu G. kao neposrednom počinitelju, a obtuženiku dru. Davidu St. po §§ 5 i 239 k. z. kao sukrivcu.

Obtuženici ističu doduše, da je u ono vrieme, kad se je banu imala nanieti upitna tvorna uvrieda, saborska sjednica bila prekinuta, — da se ban tada nije više nalazio u izvršivanju svog uredovnog zvanja, pa da bi se dosljedno dotični inkriminirani čin imao smatrati samo kao prekršaj proti sigurnosti poštenja po § 496 k. z., glede kojega nepredleži tužba dotičnog uvriedjenika. No taj prigovor je neosnovan. Preuzv. bo g. ban došao je u saborsku sjednicu u svom uredovnom svojstvu i zvanju kao glavar kr. zemaljske vlade, on je kao takov sudjelovao u saborskoj sjednici, — on se nije mogao lišiti toga uredovnog svojstva tim, što je gore navedenim sasma neobičnim parlamentarnim izgredom pružen povod, da je saborska sjednica za neko vrieme prekinuta bila; pa s toga mora se uzeti, da se je ban nalazio u izvršivanju svoje službe, svoga uredovnog zvanja i onda, kad je povodom toga sablažnjivog dogodjaja izlazio iz sabornice. Po prednavedenom može se dakle raditi još samo o pitanju, da li obtuženikom ide u prilog bezkažnjivost obzirom na ono pravo imuniteta, koje im pripada kao narodnim zastupnikom.

U tom pogledu je mjerodavan naredbom kr. hrv. slav. dalm. vlade od 21. ožujka 1874 br. 735 (sbornik br. 19) u sbirku zakona naknadno uvršteni članak o nepovriedivosti i neodgovornosti saborskih poklisara, proglašen u saboru kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije dne 20. svibnja 1867.

Prenavedeni zakon odredjuje doslovce u stavci sl. a) „da nijedan član sabora nije nikomu, osim saboru samo odgovoran za mnienja izjavljena pri razpravi kojega predmeta ili pri glasovanju o kojem predmetu u saboru, ter da se toga radi nemože na ikoji način progoniti ili kazniti“.

Osim toga ustanovljuje taj zakon u stavci pod sl. b): „da se nijedan član sabora nesmije, izim ako se zateče na samom djelu, za vrieme sabora bez osobite dozvole sabora, radi kakova kažnjiva djela zatvoriti ili progoniti, i da proti nijednomu članu sabora nije, dok traje sabor, — dopustiv zatvor, osobito radi duga kakova“. Ovim zakonom je točno opredieljen obseg onoga prava neodgovornosti i nepovriedivosti, koje pripada članovom sabora trojedne kraljevine; — iz ustanova toga zakona proizlazi

Digitized by Google

jasno, da se neodgovornost i nepovriedivost, utemeljena po stavci a), toga zakona nemože dokinuti, a zaključkom ili dozvolom samoga sabora po stavci b) istoga zakona, — nu s druge strane leži na dlanu, da se iz ustanova stavke a) toga zakona neda izvoditi nipošto pravo imuniteta za ma kakova, normirane u pomenutoj stavci a) granice prekoračujuća kažnjiva djela, što ih koji saborski član učiniti može u sabornici, dapače i prigodom saborske sjednice, pa da se i saborski poklisar poradi takovih kažnjivih čina, glede kojih ga neštiti pravo imuniteta — potegnuti može na odgovor pred sudom kaznenim, u koliko zato predleži dozvola sabora, potrebita po stavci b) rečenog zakona.

Ovaj potonji uvjet je u predležećem slučaju izpunjen time, što je sabor glavom dopisa od 10. listopada 1885 br. 344 (dnev. br. 12) nadležnomu kaznenomu sudu dozvolio izručbu obtuženika radi u pitanju stojećeg kažnjivog čina, pa nepodleži nikakovoj dvojbi, da je taj čin takove kažnjive naravi, da se na isti nedadu nikako protegnuti ustanove stavke slova a) gorenavedenog zakona.

Koja praksa, kakova načela valjaju u tom pogledu kod drugih parlamentarnih skupština, to je u očigled jasnih ustanova gore navedenog zakona sasvim neodlučno, pa isto tako odpada kao netemeljit i daljni prigovor obtuženog J. G., da je sabor dozvolio povedenje kaznenog progona samo radi počinjenog zločinstva javnoga nasilja globljenjem, a ne i poradi drugog kojeg kažnjivog čina, jer riešenje pitanja, koje kažnjivo djelo utemeljuje onaj čin, poradi kojeg se traži i dozvoljuje povedenje kaznenog progona, spada u djelokrug nadležnog kaznenog suda, te leži u naravi stvari, da se to pitanje riešiti može samo nakon provedenog jur kaznenog postupka, pa stopram konačnom osudom.

Iz ovih razloga odpadaju svi po obtuženicih iztaknuti razlozi ništetnosti, do jedinog ništovnog razloga § 277 toč. 10 k. p., jer je čin, na kojem se osniva riešitba, podvržen bio po krivom tumačenju zakona takovu kaznenom zakonu (§ 76 k. z.), koji se na taj čin uporaviti nemože, — dočim se obtuženicima obzirom na one okolnosti čina, koje je prvi sud uglavio, u grieh upisati ima samo pokušaj prekršaja suprot javnim ustanovam, označenog u § 312 k. z.

S toga valja povodom žalbe ništovne kr. drž. odvjetničtva i obtuženika po § 284 k. p. ukinuti napadnutu prvosudnu osudu u dielu odnosećem se na izreku o krivnji i kazni, te podjedno izreći presudu u samoj stvari, kao što je učinjeno u dispositivnom dielu vrhovne ove osude.

Kazan ima se prema tomu odmjeriti po prvoj alineji stavke 2 § 313 k. z. (zatvor od jednog do šest mjeseci).

Kao olahkotno predleži dosadanja neporočnost osudjenika, — njihova uzrujanost u vrieme čina, pa da je taj čin ostao u pokušaju (§ 264 slovo b) i e) k. z.); — s druge strane pak je otegotno: da je upitno

Digitized by Google

kažnjivo djelo počinjeno proti glavaru kr. zemaljske vlade (§ 263 sl. e) kz.), — da je upitni čin počinjen na mjestu, na kom se zahtjeva osobita pristojnost, — da je ovim kažnjivim činom prouzročena bila velika javna sablazan (§ 263 slovo h) k. z.), pa da je dotični čin mogao izazvati i drugih još ozbiljnih posljedica (§ 263 slovo c) k. z.).

Pogledom na ove svakako pretežne okolnosti otegotne smatra se kazan, dosudjena obtužnikom u dispositivnom dielu vrhovne ove osude, njihovoj krivnji primjerenom.

Odredba glede uračunanja pretrpljenog zatvora od dana proglašenja osude prvosudne na kazan osniva se na § 341 k. p.

Drug javnoga trgov. posla nemože svaliti odgovornost od sebe tim, što tvrdi, da nije nikako uplivao na posao, u kojem se je dogodilo kažnjivo djelo.

Prvi sud proglasi Leona F. krivim prestupka proti sigurnosti vlastničtva § 486 alin. 1 i 3 k. z. Žalbu ništovnu, koju je obsudjeni podnio proti ovoj osudi, zabaci c. k. kasacionalno sudište bečko riešenjem od 11. travnja 1885 br. 973.

Razlozi: Obtuženi ističe, da je tečajem razprave pred nižim sudom ustanovljeno, da je on bio samo tehnički upravitelj poduzeća, koje pade u stečaj, pa ipak se i njega kao javnoga druga kridatarne tvrdke čini odgovornim za to, što je firma pala u stečaj. U tom pako da stoji osuda u oprieci sa kvalifikacijom br. 5 § 281 austr. k. p. (§ 277 br. 5 hrv. k. p.). Nu obtuženik zaboravlja, da si tu nestoje naproti faktična ustanovljenja, a da pravno pitanje, je li obtuženi zaista odgovoran, spada u područje br. 9 lit. a) § 281 austr. k. p. (§ 277 br. 9 l. a) hrv. k. p.)

Neima dakle tu činjenice za razlog ništovni br. 5 § 281 aust. k. p. kao što je neima niti za ništovni razlog br. 10 § 281 k. p., koji se u ostalom razlog u ništovnici krivo navodi, jer sám obtuženi netvrdi, da učin, kojim je okrivljen, utemeljuje drugo kažnjivo djelo. Ali nestoji ni ništovni razlog br. 9 lit. a) § 281 k. p. — Može se i mimoići, što je u razlozih napadnute osude utvrdjena positivna krivnja obajuh obtuženika, koja krivnja stoji u tom, da su neimajuć dovoljne glavnice, najviše na vjeru, posao tvornički tjerali, pa usljed toga nenalazeć dovoljne prodje za svoje proizvode više proizvodili, usljed česa morao je njihov posao propasti.

Zakon (čl. 112 trg. z.; § 88 hrv.-ug. tr. z.) izriče, da drugovi javnoga družtva solidarno odgovaraju, koje se jamstvo pače proteže i na privatnu imovinu njihovu (čl. 122 nj. tr. z.; § 97 hrv.-ug. tr. z.), usljed česa, kad se otvori stečaj nad imovinom družtva, mora se otvoriti i nad imovinom svakoga pojedinoga druga (člana družtva); to ima svaki obtuženik i ako nedokaže da je nastupila nesakrivljena nesreća, odgovornim se proglasiti po kaz. zakonu.

Digitized by Google

Ako je podnošatelj žalbe bio samo tehnički ravnatelj tvornice, toga neriešava odgovornosti. I tamo, gdje se jednomu ortaku izključivo povjerava da vodi poslove, drugi ima pravo a po naravi stvari i dužnost, da se točno upozna sa stanjem posla (čl. 99 i 105 trg. z.) i zakon daje mu tim mogućnost, da izvede iz onoga što opazi nuždne posljedice. Da li je obtuženik bio i sposoban to činiti, to se ovdje neuvažuje. — U ostalom u razlozih osude naročito se tvrdi, da je obtuženi imao za to potrebita trgov. znanja, i da je lahko mogao češće zaći u Bielić, te se uvjeriti, kako posao ide. *(Jur. Blätter.)*

KNJIŽEVNOST.

— *Revue critique d' histoire et littérature* donosi u br. 52 g. 1885 — kako smo to već u posliednjem broju javili — ocjenu Bogišićeve radnje *„De la forme dite Inokostina de la famille rurale chez les Serbes et les Croates"*, koja je radnja u ovom časopisu više puta pohvalom spominjana. — Pavao Viollet daje kratku analizu Bogišićeve radnje ob Inokoštini, daje — dakako po Bogišiću — oznaku zadruge i inokoštine pak veli, da si je g. Bogišić uzeo zadaću temeljito proučiti sve postojeće podatke, tako rekuć službene; on je dapače i dalje pošao od knjiga i zakona sve do izvora, t. j. do naroda samoga, do njegove narodne pravne svieti, koja je u ovakom predmetu jedini neoprovrzivi svjedok, te tvrdi s dokazali u ruci: 1. da se medju inokoštinom i zadrugom nebi mogla konstatirati nikakva bitna razlika; 2. da se inokoština jako razlikuje od gradske obitelji. Podav zatim općenitu karakteristiku zadruge i inokoštine, karakteristika vrlo različita od rimskih idea, koje su do nas došle u pravnih sbornicih, dolazi do rezultata, da je zajedničtvo (collectivité) identično u jednoj i drugoj formi seoske obitelji. Pravnici i zakonotvorci su zlo razumjeli ovu istinu, pak su nastojali, kako to često biva, konstruirati umjetan sustav. O refleksijah g. B. trebalo bi dobro i dobro razmišljati: „Griešilo se je, piše on, tim većma, čim je manje razvijena bila djelatnost literature i legislative. U istinu ciela institucija (zadruga) bila je kodificirana i više puta rekodificirana; razni dielovi njezini su preradjeni, modificirani, dapače osakaćeni tako, da mogu, boćeš nećeš, biti zbijeni u kalup već unapried na papiru priredjen po posudjenih modelih. Nu što se tiče pitanja, da li će se život prilagoditi ovomu prevrtanju ili će se on oprieti ovim novotarijam snagom svakoga živoga organizma, koji brani svoju vlastitu eksistenciju: tim pitanjem, čini se, da se je malo tko bavio."

„Monografija, koju evo analiziram — veli doslovce P. Viollet — potiče od učenjaka nepobitno nadležna, zaslužuje svaku pažnju pravnika i poviestnika, a i zakonotvoraca slavenskih, ali i drugih. Kad bi se odlučilo u kojoj ekscentričnoj zemlji (državi), neću reći stvoriti, već redigirati kakve zakone po metodi u istinu znanstvenoj, koju ja rado nazivljem pozitivnom, studija gosp. Bogišića mogla bi se uzeti za uzor kao savršen model legislatorne priprave. Crnagora će nas možda u tom pogledu jednog dana iznenaditi; jer baš gosp. Bogišić dobio je nalog, da

Digitized by Google

priredi osnovu gradjanskoga zakonika za ovu kneževinu. Ja rado vjerujem, da će se knez čuvati podvrći codex gosp. Bogišića revizorom, odgojenim u rimskom pravu, da će privoljeti, da se poštuje staro narodno pravo i njegovi živi organizmi, jednom rieči, da će sliedeć g. Bogišića postati učenikom onoga nekoga, koji nije zadovoljan da ima više duhovitosti nego Voltaire, ali koji takodjer ima više prava nego Tribonian: a to je čitav sviet".

— *О каноничким зборницима* православне цркве. Написао др. Никодим Милаш, архимандрит. Нови Сад. 1886. — Velika osmina, str. 88. — Ova knjiga stigla je uredničtvu, kad je već ovaj broj Mjesečnika bio dovršen. Za sada dakle samo toliko.

— *Историјски развитак српске задруге.* I. Старо доба. Од Ал. С. Јовановића. Београд. 1886. — Šestnaestina, str. 48. — Pisac ovoga djelca, koje će jamačno zanimati i hrvatske pravnike, spada medju vrstnije srbske mladje pravnike, bavi se napose ispitivanjem običajnoga prava; ima njegovih razprava u „Poroti", „Srb. Pravniku", a u „Glasniku srbskoga učenoga družtva" napisao je razpravu „Zadruga po propisima našega gradjanskog zakonika". Bit će prilike reći koju više o njegovom radu.

— *O postanku hrvatskoga naravoslovnoga družtva.* S. Brusina. U Zagrebu 1886. — Velika osmina, str. 28. — Već je bilo u kratko spomenuto u ovom časopisu, da se je u Zagrebu ustrojilo Hrvatsko naravoslovno družtvo, koje će izdavati časopis „Glasnik hrv. narav. družtva". Prvi svezak toga časopisa izaći će za kratko vrieme. Ova radnja g. Brusine, koji je predsjednik družtva, preštampana je iz „Glasnika" te vjerno predočuje postanak toga najmladjega ali jako znamenitoga i koristnoga družtva, koje sve više dobiva članova i prijatelja.

— *Viestnik družtva arhitekta i inžinira.* Ovaj organ hrvatskih arhitekta i inžinira spada medju najljepše naše časopise, donosi risarija, strukovnih članaka i notica, te liepo zasvjedočava mar ovoga družtva, kojemu je sada predsjednik g. Ferdo Kondrat, civil. inžinir, podpredsjednik Jos. Altmann, kr. nadinžinir; tajnik Franjo Seč, kr. inž. pristav; blagajnik Mato Antolec, kr. inžinir; a odbornici: Juro Augustin, savjetnik, Egersdorfer Žiga, inž. pristav i Grahor J. ml., arhitekt.

— *Hrvatsko akadem. družtvo* „Zvonimir" u Beču poziva na predplatu na *„almanak hrvat. omladine"*, što će ga izdati u mjesecu lipnju o. g. Knjiga će stajati 1 for. za predplatnike, a knjižarska ciena bit će 1 for. 20 nč. Predplata ima se poslati najduže do 6. svibnja o. g. u Beč I. Universität.

— *Viestnik finansov, promšlennosti i torgovli.* Počam od god. 1884 izdaje rusko minist. fin., ovaj časopis, koji uredjuju jedan visoki činovnik u min. fin., pa onda izvan Rusije dobro poznati fin. statistik Wesselovsky, koji izdaje „Annuaire des finances russes". U početku ograničena sadržaja postane taj „Viestnik" krasnim ekn. žurnalom poput parižkoga „Economiste français" i londonskoga „Economist". Priobćuje važne službene odredbe, statistiku poreza i banka, izvješća konzula iz vanjskih trg. mjesta, medju kojimi osobito su važna izvješća iz srednje Azije, Kitaja, Perzije, Turske itd., te se jedva koji časopis europejski može pohvaliti tako dragocjenimi

Digitized by Google

podatci, kao ovaj. Osim toga donosi Viestnik znamenitih razprava o budgetu, porezu, o poljodjelstvu i kućnoj industriji, o car. tarifi, obrtnosti itd., a k tomu i važne viesti, tičuće se gospod. života ostalih europejskih naroda. — Tako imade sada ruska književnost dva narodno-gospod. žurnala, „Ekonomičejski žurnal“, o kojem smo već govorili, pa ovaj „Viestnik“.

VIESTNIK.

(Hrvatsko pravosudje.) Nedavno izašla je u Budapešti brošura, koja se bavi našim pravosudjem. Nismo je čitali, niti smo mogli doći do točna sadržaja njezina. Iz novinskih članaka i priobćivanja razabiremo, da je pisac „Verus“ digao tužbu proti našim sudovom, jer da neriešavaju podneska magjarskih sudova, ili da riešavaju veoma kasno, i nakon svakojakih neprilika; a po imence tuži se taj gospodin „Verus“ na neke kot. sudove u Slavoniji i Hrvatskoj. A razlog ovakovu postupku hrv. sudova nalazi pisac u animositetu narodnostnom hrvatskih sudaca proti magjarskim strankam i sudovom.

Da nam je potanko poznat sadržaj brošurice, valjda bi se njom obširnije bavili; nu ovako možemo biti kratki, tim kraći, što je i domaće novinstvo ovu stvar razmotrilo i svoju reklo. Priznalo se je sa službene strane — a to znademo i bez onoga priznanja — da riešavanje rekvizicija inostranih, a napose magjarskih sudova, nejde hitro, jer valja najprije dotični podnesak poslati u Zagreb, da se prevede na hrvatski jezik, a za to se hoće više vremena, kadšto treba ovo ili ono razjasniti ili popuniti; konceptualno a imenito manipulacionalno osoblje naših kot. sudova nije ni najmanje obilno; a napokon ima i kod nas, kao i drugdje po svetu uz veliki broj vrednih i manje vrednih, uz revne i manje revnih sudaca, na koje se tuže i hrvatske stranke. Nu tko je zaista „verus“, neće pored nekolicine osuditi hrvatsko sudstvo u obće, jer bi to bila velika nepravda, proti kojoj moramo svom odlučnošću ustati. U Ugarskoj nebi smieli zaboraviti, koliko su bolili prikori i poruge na ug. sudove u neprijateljskih novinah napisane; a i dan danas moglo bi se naći malo krupnijih primjera o radu ovoga ili onoga magjarskoga suda, nego li su oni, koje navodi pisac spomenutoga pamfleta proti hrvatskim nekim sudovom. Jedne domaće novine već su počele priobćivati podataka, koji će potvrditi onu istinu, da neka svatko mete pred svojim pragom. I taj „verus“, koji je ovdje više „falsus“, spada u čislo onih na gusto posijanih rodoljuba u Ugarskoj, koji vide u tudjem oku slamku, u vlastitom nevide brvna.

(† Dragutin pl. Klobučarić.) Ma i kasno smatramo za svoju dužnost nanizati u kratkih crtah život muža, koji je preko 50 godina vršio uzvišeno zvanje sudca, te se u njem uspeo do velikih časti i odlikovanja. Drag. Klobučarić rodio se god. 1794 u Karlovcu; nauke svršio je što u Hrvatskoj što u Ugarskoj, te je 23. kolovoza 1816 postao zaprisežnim i bezplatnim bilježnikom bansk. stola. Kašnje imenovaše ga tajničkim vježbenikom „der k. k. Stadt- und Landrechte“ u Karlovcu, poslje distriktualnim sudcem kotara prekokupskoga. Odavlje prestupi u službu grada Karlovca, bivši najprije senatorom, poslje grad. kapetanom, načelnikom i napokon grad. sudcem. 23. prosinca 1840 imenovan bje viećnikom kod kr. mjenb. suda u Karlovcu, 29. prosinca 1849 postade predsjednikom istoga suda; 17. srpnja 1851 imenovan bje predsjednikom zemalj. suda u Zagrebu, a 10. srpnja 1862 predsjednikom kr. banskoga stola, koje je zvanje

Digitized by Google

obnašao sve do 27. travnja 1884, kad je previšnjim riešenjem umirovljen. — Preminuo je 27. ožujka o. g., a sahranjen velikim učešćem imeniṭo pravničkoga svieta 29. ožujka na skupnom groblju. Pokojnik je dakle doživio riedku dobu od 92 god., a sproveo je u službi što državnoj što municipalnoj preko 68 god. — U t. z. predožujsko vrieme bijaše on i hrvatskim ablegatom na požunskom saboru; stekao si je zasluga i za glasbeni zavod u Zagrebu; odlikovan visokimi redovi i začastnim gradjanstvom; a bijaše i članom pravničkoga družtva sve do svoga umirovljenja. — Lahka mu zemlja.

(G. Al. pl. Fodroczy), vel. župan županije križevačke, koji je bio u svoje vrieme i predsjednikom bivšega žup. sudb. stola u Križevcih, imenovan je viećnikom kr. stola sedmorice.

(Umirovljeni.) Službene novine javljaju, da su previšnjim riešenjem u trajno stanje mira postavljeni gg. Ferdinand vitez Bayer i Tomo Horvatić, oba viećnici kr. stola sedmorice.

(Novi članovi pravn. družtva.) Pravničkomu družtvu pristupili su kao članovi gg.: dr. Vasa Milošević, odvj. perovodja u Karlovcih; Mato Šibalić, prislušnik u Travniku; Miroslav Kobinger, sudb. pristav u Travniku (Bosna).

(Dr. Niko Kolarović) otvorio je svoju odvjetničku pisarnu u Ilоku.

Imenovanja. Imenovani su kr. kotarskimi sudci kr. sudb. pristavi I. raz.: Vaso Bosanac za Viroviticu; Aleksander Fradl za Zlatar, ostaje u dosadanjem svojem službovanju kod sudb. stola u Zagrebu; Gustav Breitenfeld za Pakrac; Franjo Ivanuš za Koprivnicu; Stjepan Kedačić, ostavljajuć ga u dosadanjem službovanju u okupiranih zemljah (Bosni i Hercegovini); Stjepan Tatomirović za Djakovo; Aleksander Šek, ostavljajuć ga u dosadanjem službovanju u okupiranih zemljah; Vukašin Milanković za Bošnjake; Nikola Jordanić za Gjurgjevac; Dragutin Markovac za Vel. Goricu; Aleksander Davila, ostavljajuć ga u dosadanjem službovanju kao upravitelja drž. odvjet. u Ogulinu; Dragutin Gjuričić za Belovar; Manojlo Alković, ostavljajuć ga u dosadanjem službovanju kao upravitelja drž. odvjet. u Vinkovcih; Kornel Festetić za dolnji Miholjac; Tomo Kraljević, ostavljajuć ga u dosadanjem službovanju kao upravitelja drž. odvjet. u Gospiću — potonja šestorica imenovana su extra statum; Aleks. Markulin, perovodjom I. raz. u kr. pravos. odjelu; Filip Perok, kr. fin. tajnikom I. raz. kod fin. ravnateljstva u Zagrebu; Mirko Hozjak, kr. ug. financ. minist. perovodnim pristavom; Teodor Čupović, Stjepan Somogji i Miroslav Švainburg prislušnicima; Jovan Mirković perovodnim vježbenikom u obsegu kr. hrv. zemalj. vlade; Dragan Horvat fin. perovodnim vježbenikom kod kr. financ. ravnateljstva u Zagrebu.

Premještenja. Ed. Pump, viećnik kr. sudb. stola iz Varaždina u Zemun; Josip Culi, viećnik iz Krapine u Varaždin; Gjuro pl. Belošević, kot. sudac iz Broda u Senj; Stjepan Hegedić, kot. sudac iz Koprivnice u Krapinu; Josip Sieber, kot sudac iz Zemuna u Glinu; Vlad. Jakopović, sudb. pristav iz Novoga k sudb. stolu u Ogulinu; Hugo Egersdorfer, sudb. pristav iz Gline u Novi, gdje mu je povjerena i uprava kot. suda; Donat Kiš, sudb. pristav iz Koprivnice u Zlatar, gdje mu je povjerena i uprava kot. suda; Ladislav Bauer od sudb. stola kot. sudu u Ogulinu; Josip Brcković, sudb. pristav II. raz. kot. sudu u Glinu; Viktor Vragović, sudb. pristav II. raz. iz Gospića u Koprivnicu.

Digitized by Google

Zalaganje i uživanje nekretnina.*

Kod nas, ponajviše u predielih gdje živi na svojem posjedu niže plemstvo, kao u županijah zagrebačkoj, križevačkoj i varaždinskoj, običavaju posjednici za dužnu glavnicu vjerovniku mjesto kamata prepustiti uživanje jedne ili više nepokretnina kao zalog na stanovito, točno opriedieljeno vrieme, obično na više godina. — To zovu „dati v zalog“, „dati pod interešˮ, „držati v zalogu“, „založiti“.

Dužnik nije vlastan prije izmaka ustanovljena vremena založenu nepokretnost izkupiti niti natrag zahtjevati; a isto tako nemože vjerovnik prije ustanovljena vremena vratiti primljene nepokretnosti niti iskati od dužnika da plati dug. Vjerovnik može založenu nepokretnost opet drugomu založiti t. j. dati u podzalog.

Vjerovnik i dužnik drže i jesu uvjereni, da nepokretnost kao zalog na uživanje dana jamči za izplatu dužne glavnice. S toga dogadja se, da se vjerovnik, zalog uživajući ni malo nebrine za osiguranje svoje tražbine, ma dužnika njegova sa svih strana sbog dugova tjerali. I kod javnih dražba dogodilo se već, da je seljak izjavio, da neda više za prodaji izložene nekretnine, pošto ono što nije založeno, više nevriedi. Badava se gdjekojemu dokazuje, da kupuje i založene zemlje. On ih neće.

Tražbine, radi kojih seljaci na ovakov način zalažu svoje zemlje, radjaju se raznimi povodi: često od potroška u krčmah, možda većim dielom; a druge radi poreza, podmirenja raznih

* Vidi: Stevan Popović: Prinos tumačenju zakona od 8. prosinca 1877. Mjesečnik god. 1883 str. 869 i slied.; dr. M. Bišćan: Uživanje zemljišta mjesto kamata. Mjeseč g. 1884 str. 357 i slied. (odgovor na prvu razpravu); zatim „Pravna narav pogodbe uživanja zemljišta mjesto kamataˮ od St. Popovića u Mjeseč. g. 1885 str. 66 i slied.; „Uživanje zemljišta mjesto kamataˮ itd. od dra. M. Bišćana u Mjeseč. g. 1885 str. 446 i slied. — G. pisac ove razpravice T. F. donekle drugačije shvaća ovo pitanje, različito od gg. dra. Bišćana i St. Popovića, pa mislimo, da nemožemo uzkratiti mjesta njegovomu mnenju. Ured.

Digitized by Google

potreba kućnih. Imade i takovih slučajeva, da tko na svoju zemlju pozajmi novca, koje opet drugomu dade u zajam, a za to dobije tudju unosniju zemlju u zalog s pravom uživanja.

U Zagorju ima ljudi, koji neposjeduju ni pedlja vlastite zemlje, ali uživaju množinu tudjih zemalja u ime kamata. Gdjekoji ulože cieli svoj imetak na takav način. Malo je u Zagorju posjednika, koji nebi zemlje založene pod kamate uživali ili davali na uživanje.

O takovih pogodbah sačinjavaju se izprave, koje su za vrieme absolutisma nazivali „zakupnimi pogodbami", poslje god. 1860 „obveznicami", a poslje 1878 zovu ih opet „zakupne pogodbe".

Dokazano je, da na početku uživanja prihod, što ga vjerovnik od založene zemlje polučuje, obično mnogo više vriedi nego li kamate, koje idu vjerovnika po zakonu; pače često vriedi godišnji prihod koliko ciela pozajmljena glavnica. Riedak je slučaj, da prihod nebi vriedio više od kamata. A ti riedki slučaji nastaju samo onda, kad vjerovnik nemože što drugoga dužniku uzeti. Vjerovnik uživa založenu nepokretnost tako intensivno, da iz nje izcrpi baš sve, što je samo moguće; pa ga nije briga, da zemljište ostane trajno unosnim. Zato se dogadja, da takovo tlo od ljeta do ljeta manje rodi, dok na svršetku uživanja nepostane zemljište posve nerodno.

Glede plaćanja poreza neodredjuje se obično ništa u ugovorih; nu ako se iznimice što i ustanovi, za to nepitaju organi porez utjerivajući, nego zahtievaju porez od onoga, koji je u njihovih knjigah unešen kao dužnik, a to je založitelj.

Ima slučajeva, da na suprugovom, od zadruge potajno odieljenom gruntu ostane udova sa malodobnom djecom. Radi gospodarstva uzme si mužku glavu, s kojom nevjenčana radja djece. Da uzmogne svu tu djecu hraniti, a i ono mužko čeljade uzdržavati, po malo založi sve nepokretnine do komore, u kojoj svi stanuju. Porez zahtjeva se od malodobnika, koji uz sav, kadšto znatan imetak neimaju ništa osim onoga malo što je na njihovom tielu. Nemoguć porez plaćati raste dug, dok napokon erar nezatraži javnu dražbu nekretnina. Sreća za nje, ako sud za dobe sazna za takav slučaj i pomoćju čestita tutora štogod spasi za djecu.

Digitized by Google

Imade opet slučajeva, da su sve nepokretnosti založene; ali jer sačinjavaju vlastnost pokojnika, vodi se ostavinska razprava, postotne pristojbe nametnu se dakako nasljednikom, koji kadšto neimaju ni kamo bi glavu svoju sklonuli. I tu je prodaja nekretnina obična posljedica.

U svih ovakovih slučajevih najgore prolaze malodobnici, imenito oni, koji su članovi gruntovno nerazpisane, nu faktično raztrgane zadruge, ako njim iz zadruge pripadajuće zemljište drže u zalogu sučlanovi. — Porezne oblasti traže od njih da plate porez. A kako? Političke oblasti nemare kako se gospodari s imovinom tajno razdieljenih zadruga; a na sud to nespada, pa ovaj obično niti nezna da je zadruga, kojoj malodobnik pripada, potajno razdieljena.

Dužnik gledajuć kako vjerovnik njegov pobire toliko prihoda, da bi se mogao smatrati posve izplaćenim, pa da ipak sveudilj uživa založenu zemlju; gledajuć svoju skrajnu nevolju, a vjerovnika u blagostanju, nemoguć nigdje naći pomoći, da do svoje zemlje dodje: očajava, gubi vjeru u poštenje bližnjega, pa i u oblasti. Posljedica su: mržnja i nepovjerenje, tučnje, nasilja i parbe.

Do god. 1848 mogli su uz sličan zalog dobiti novaca jedino posjednici slobodnih zemalja, a to bijahu skoro izključivo plemići. Zalaganje takovo zvali su: pignus rei immobilis, hypotheca, jus pignoratitium, itd.

Huszty Steph. u svojem commentaru „jurisprudentia practica in jus hungaricum“ II. knj. LXIX. tit. tumači ga: „pignus pro hypotheca acceptum definitur, quod sit ex parte impignorantis juris proprii temporalis ad utendum alteri concessio; ex parte vero recipientis seu creditoris: sit juris alieni cum fructuum perceptione et capitalis summae repetitione temporalis detentio. Pignus seu hypotheca est bonum illud, quod in et pro certa summa pecuniaria alteri jure redemptibili pure in diem, vel sub conditione, ea lege obligatum, venditum, traditum est, ut usque depositionem investitae summae, dominium utile alter habeat: deposita vero tempore debito summa impignoranti vel haeredibus remittere teneatur“.

*

Digitized by Google

Slično ga tumače Szegedi u svojem „Tripartitum juris hungarici Tyrocinium“ g. 1734, i Kellemen u „Institutiones juris hungarici privati“. Potonji piše u knj. II.: „Pignus in rebus immobilibus constitutum est dominium utile pro aliquo tempore in alium translatum“. Ako takav odnošaj nenastane odredbom zakona ili usljed ovrhe, nego usljed dobrovoljnoga sporazumka stranaka, zove ga: „pignus conventionale“ te definira, da je: „emtio venditio, qua dominium utile fundi immobilis jure solum temporali in alium ita transfertur, ut conditionibus, si quae adnexae sunt, impletis aut rescissis, idem in specie et statu quo restituatur“.

Još u dobi Vrabčevoj (Verbőczius) bijaše zalaganje nekretnina uz dozvolu uživanja običajno; nu i on ga zove „perniciosa damnabilisque ad tempus detentio“, te ga dopušta samo u onom slučaju, ako se polovica prihoda uračuna u odplatu duga.

Ovakovi zalozi dali su, kako nas Kellemen i ini uče, povod raznim parbam, kao: processus implementi; — ad invalidationem ex vi, metu ac dolo; — ad damnorum mutuam refusionem; — processus evictionalis; — ad invalidationem fassionis ex neglecta praeamonitione; — ad invalidationem conditionum pignoratitiarum; — ad transvestitionem conditionum pignoratitiarum; — tres processus reluitorii, i drugim.

Ovakovo zalaganje uzdržalo se je medju nižim plemstvom bez ikakovoga uknjiženja, premda bijaše zak. čl. 107 god. 1723 radi uzdržanja prvenstva propisano improtocoliranje tražbina u županijah i gradovih.

I u t. z. nasljednih zemljah sadanje austro-ug. monarkije bijaše za feudalnoga sistema pak sve do krieposti gradjanskog zakona, t. j. do 1. siečnja 1812 običajno i dopušteno davati založene zemlje na uživanje mjesto kamata. Pogodbu takovu zvali su „pactum antichreticum“, takodjer „Pachtnutzung, da dem Gläubiger das eingeräumte Unterpfand statt Zinsen zu genissen und zu gebrauchen verstattet wird“[1].

[1] Fr. Aloys Tiller J. U. D. 1788 System der bürgerlichen Rechtslehre etc.

Digitized by Google

U nasljednih zemljah ¡ u Galiciji bijahu gruntovnice ili zemljištnici[2] uvedene prije krieposti gradj. zakona, pa se je i uz te gruntovnice uzdržalo uživanje založene nepokretnosti mjesto kamata kao nuzgredna odredba založne pogodbe.

Da je uživanje zaloga i u nasljednih zemljah dalo povod najdulje trajućim i najzamršenijim parnicam, svjedoči Zeiller 4, str. 48.

I u rimskom pravu bilo je dopušteno zalogodržcu, da može mjesto kamata uživati založenu nepokretnost[3]. — Leopold, Engelbert Jos. Kazianer u svojoj 12. prosinca 1685 u Solnogradu obdržavanoj disputaciji „Jus civile ad normam institutionum concinnatum" knj. III. tit. XV. ovako eto govori: „pactum antichreseos est conventio, qua id agitur, ut creditori liceat re oppignorata uti frui, donec debitum solutum fuerit".

Ako se još uvaži, da je po suglasnom mnienju većine komentatora rimskoga prava kao i ugarsko-hrvatskih te austrijskih zakona založno pravo stvarno pravo, koje se ustupa vjerovniku za osiguranje njegove tražbine na njeku tudju stvar[4], a pogodba o tom da imade biti pogodba založna; tad se mora na temelju dosadanjega razmatranja zaključiti:

1. pogodbe ob uživanju založenih nekretnina mjesto kamata jesu institucia rimskoga prava, do svoga ukinuća kriepostne u nasljednih zemljah te u Hrvatskoj i Ugarskoj, a nisu pravni običaj izključivo hrvatski;

2. pogodbe naših zemljoposjednika, kojimi prepuštaju vjerovniku na stanovito vrieme i do izplate duga nepokretnosti pod zalog, imale bi biti valjane pogodbe založne po namisli ugovaratelja; dosljedno

3. pogodbe ob uživanju zaloga mjesto kamata uzgredne su pogodbe, te § 1372 ogz. i § 19 djed. (avicitas) patenta bezkriepostnimi izjavljene, bilo založno pravo uknjiženo ili ne;

---

[2] Stubenrauch I. str. 544. (Koje izdanje? Ured.)

[3] Puchta II. §. 248; Windscheid I. str. 614; L. 11 § 1. Dig. de pignor. (20, 1). L. 1 § 3 eodem. L. 17 C. de usur. (§ 4, 32).

[4] Stubenrauch II. str. 563; Verbőczius Filip. P. I. Tit. 81; Kitonić c. 6, q. 23; Kellemen; Huszty; Joan. Ferrarii Montani de Reg. Juris commentarius g. 1546 str. 120 itd.

Digitized by Google

4. uživanje nekretnina založenih mjesto kamata lihva je najgore vrsti, o kojoj bi mogli s Catonom, razsudjujućim razne načine tečenja, na pitanje: „quid foenerari?“ odgovoriti: „quid hominem occidere“[5]; dočim bi se na mnoge uživatelje uporabiti dale takodjer rieči Catonove de re rust.: „Majores nostri sic habuerunt et ita in legibus posuerunt, furem dupli condemnari, foeneratorem quadrupli“.

Kako je užasnih posljedica lihva imala u rimskoj dobi, svjedoči i Tacit pišuć: „vetus admodum in urbe fuisse foenebre malum, et discordiarum seditionumque creberrimam causam, eoque antiquis ac minus corruptis moribus non raro cohibitum“ Tacit. Ann. VI. 16.[6]

5. Uživanje založenih nekretnina mjesto kamata umanjuje vriednost narodnoga imetka i ono

6. je uzrok raznih parba i nasilja.

§-om 1372 ogz. izjavljena je bezkriepostnom pogodba pobočna, po kojoj se dopušta vjerovniku da uživa stvar založenu.

Jer nije zabrani ovoj razlogom jedina lihva, što se vidi i iz dekreta dvorskoga od 24. prosinca 1816 br. 1305, koji ugovôre § 1372 ogz. i onda bezkriepostnimi smatra, ako i nisu lihvarski[7]; moramo držati, da je § 1372 o. g. z. bezkriepostnom izjavljena svaka uzgredna pogodba ob uživanju zaloga, smatrali mi nju lihvom, pogodbom na sreću ili inače.

Odatlje zaključujemo, da zabrana § 1372 ogz. spada u red zabrana, koje spominje § 879 ogz., ali posebice nenavadja[8], te da sud nesmie vjerovniku pomoći, da dodje do uživanje zaloga, ako mu ga založitelj dobre volje neće da prepusti.

Dosljedno tomu mora se tvrditi, da § 1372 ogz. nije izvan krieposti stavljen bio niti zak. čl. IX. od g. 1870, niti nijednim iza uvedenja gradjanskog zakona izdanim zakonom. Dosljedno tomu mora se tvrditi, da sudac nesmije niti za sve doba krieposti § 1372 ogz. dozvoliti uknjižbu uživanja založene nekretnine.

---

[5] Plin. Hist. Nat. XVIII. 5.
[6] Heineccius Antiquitates Romanorum 1741 god.
[7] Stubenrauch II. str. 495.
[8] Isti II. str. 31.

Digitized by Google

Za praktičnoga sudca osobito važno i zanimivo može biti riešenje pitanja: 1. smie li na temelju propisa ob. gr. zak. zalogodavac, njegov nasljednik ili ini tko vjerovniku proti njegovoj volji samovlastno oduzeti, te sebi prisvojiti uživanje založene nepokretnosti? i 2. ako nesmie, na koji način može zalogodavac, ili njegov u pravu nasljednik postići uzpostavu prijašnjega stanja, t. j. doći natrag do uživanja stvari?

Razmatrajuć ovdje pitanja predpostavljamo, da se vjerovnik nalazi u faktičnom uživanju založene mu nepokretnosti.

§ 19 ogz. ustanovljeno je, da se mora postavljenoj oblasti potužiti tko misli da je povriedjen u svojem pravu. Samo u slučaju, da bi sudna pomoć stigla prekasno, smije odbiti silu primjerenom silom, da se uzdrži u posjedu (§ 344 ogz.).

Već iz ovoga obćenitoga načela sliedi, da nitko nije vlastan mimo nadležne oblasti postaviti se u posjed i uživanje prava ili stvari, koje mu drugi dobre volje ustupiti neće. To sliedi i iz inih mnogih ustanova ogz., kao §§ 319, 320, 339 itd.

Dopustivši zalogodavcu, da smie samovlastno bez oblasti oduzeti uživajućemu vjerovniku založenu stvar, otvorismo put nasilju i uzdrmasmo vjeru u stalnost posjedovnih odnošaja, a to u pravnoj državi nesmie biti. Dužniku nepomogosmo, a usuprot nahudismo lahko slabom (kadšto malodobnom i nejakom) vjerovniku i ondje, gdje uživanje zemljišta nije nikakova lihva.

Ako bi to dopustili prvomu dužniku (zalogodavcu) neposriedno naproti prvomu vjerovniku (zalogodržcu i uživatelju), jer je njim medjusobni odnošaj točno poznat, pa bi ga i inače dokazati mogli; ipak nebi mogli trpiti, da si tako pomognu nasljednici zalogodavčevi naproti nasljednikom zalogoprimčevim, jer bi mogao otimač povriediti pravo uživateljevo na stvar, akoprem nebi mogao nijedan njih dokazati jačega prava na posjed stvari, n. p. obojica jesu unuci zalogodavca, a ovoga je nestalo.

Poslje 15. veljače 1878 i sudovi u Zagorju odbijaju od glavnica, pozajmljenih uz uživanje založenih nekretnina, na prigovor tuženoga dužnika svu onu vriednost čistoga prihoda, koju je vjerovnik prieko zakonom od 8. prosinca 1877 dopuštenih 6% odnosno 8% kamata polučio. Zato se je kadšto dogodilo,

Digitized by Google

da vjerovniku tužećemu nedopitaše u ime utužene glavnice niti novčića, jer da je već izplaćena. Viši sudovi potvrdjivali bi slične rješitbe, pa se je sličan postupak kod sudova u Zagorju jur udomaćio.

Ova praksa potaknu mnoge dužnike, te su vjerovnikom samostalno oduzeli pod zalog i na uživanje dana zemljišta. U parnicah sbog smetana posjeda, u koliko se odatle porodiše, gdjekoji sudovi kotarski scieneć, da tužitelj nije posjednik zemljišta založenoga (§ 309 ogz.), uzkratiše mu svoju zaštitu. Ali viši sudovi zabaciše takav nazor držeć se propisa § 339 ogz., da najme nitko nije vlastan samovlastno čiji posjed smetati, a kao posjed mora se smatrati pravo držaoca, po kojem pobire plodove nekretnine imajuć volju zadržati ih za sebe. Tko pak namjerava posjed istom steći, mora ga po propisu § 620 gpp. posebnim parbenim putem tražiti.

Nazor viših sudova posve je opravdan, jer se nemože dopustiti dužniku ili njegovom nasljedniku, da vjerovniku samovlastno i mimo nadležne oblasti oduzme založenu i na uživanje izručenu stvar. Ali, kojim načinom da prekine dužnik štetno uživanje zaloga?

Pogodba, kojom se prepušta uživati stanovito zemljište za stanovitu cienu tečajem opredieljena vriemena, jest uporabna pogodba (§ 1090 ogz.). Za nju je dovoljno, da bude odredjena stvar i ciena (§ 1094 ogz.).

Kod pogodba ob uživanju zaloga opredieljena je stvar svaki put točno. Ciena su kamate, koje po propisu zakona od 8. prosinca 1877 mogu biti 6 % ili 8 %. Kad kolike to je u zakonu izcrpivo naznačeno, il je bârem praksom utvrdjeno. I vrieme, premda nije baš nuždno, opredieljuje se obično posve točno. Indi uzgredne pogodbe ob uživanju zaloga predočuju se kao pogodbe uporabne. Takovimi bile su smatrane i prije uvedenja gradjansk. zakona[9].

Da su pogodbe valjane, zalogodavac mogao bi se, hoteć ih razvrći, služiti onimi sriedstvi, koja su propisana za uporabodavca

[9] Fr. Aloys. Tiller J. U. D. System der bürgl. Rechtslehre. Graz 1788.

Digitized by Google

u gradj. zakonu. Naročito mogao bi i po § 934 ogz. zatražiti ukinuće zbog prikrate prieko polovice. Ali po § 1372 ogz. nuzgredna pogodba ob uživanju zaloga nevalja. Zato neima zalogodavac razloga, da se posluži sredstvi § 1118 gradj. zak. i inimi. Napose pako nemože uporaviti sredstvo § 934 gradj. zak. s razloga, jer zbog nevaljanosti pogodbe nije uživatelju zaloga dopušteno nadopuniti manjak vriednosti.

Da ove pogodbe nisu pogodbe na sreću (§§ 1267 i 1276 ogz.) vidi se odatle, što se njimi nekupuje nada u kakovu još nepoznatu korist, niti se kupac izlaže pogibelji, da bi mu se nada mogla sasvim uništiti.

Poznato je, da zemlje tečajem više godina uživane u pet godina toliko dadu koristi, da pokriju sav trošak od šest godina. Prihod šeste godine ostaje razboritomu gospodaru kao čisti dobitak. Gdje se radi o samih sjenokošah, tamo je razmjerje još povoljnije.

Kamate pripadajuće vjerovniku po zakonu obično neizcrpe svakogodišnji čisti prihod. Pošto dakle vjerovnik kupuje koristi, o kojih je osvjedočen da će ih polučiti, pa ih zbilja uvjek i polučuje, i jer njegova nada nemože sasvim uništena biti; s toga pogodba ob uživanju založene nepokretnosti mjesto kamata nije pogodba na sreću. Inače morali bismo takovom smatrati svaki zakup.

Ako je založitelj vlastnik na uživanje dana zaloga i kao takav u gruntovnici uknjižen, mogao bi se služiti tužbom o vlastnosti (§§ 366 i 372 ogz.). — To isto mogao bi učiniti i njegov pravni nasljednik imajući za sebe naslov i način tečenja vlastnosti.

I diobom te uvedenjem u posjed zadružne imovine putem političke oblasti mogao bi zalogodavac doći do uživanja nepokretna zaloga, jer viši sudovi nedopuštaju uživatelju zaloga braniti se tužbom smetana posjeda u sličnih slučajevih.

Nijednim navedenih načina nebi mogao na brzo i bez znatna troška doći do posjeda i uživanja založitelj, koji nije upisan u gruntovnici kao vlastnik založene nekretnine, a bog zna s kojih razloga neima nade do toga unosa doći, n. p. deseti izvanknjižni kupac nepokretnosti, neimajući valjane kupovne izprave svojih

Digitized by Google

devet prednika, pak i član veoma razgranjene plemićke obitelji, čija imovina je prigodom uvadjanja gruntovnice kao zadruga bila upisana.

Jedino sredstvo, koje bi se moglo upotrebiti za svaki mogući slučaj, jest tužba utemeljena u samom § 1372 ogz., t. j. tužba sa zahtjevom, da bude nuzgredna pogodba ob uživanju zaloga pravno bezkriepostnom izjavljena, i uživalac prisiljen zalog vratiti u posjed i uživanje zalogodavcu.*

Ovakovih tužba bilo je kod kot. sudova u Zagorju više, te je kr. banski stol jednu putem priziva na riešenje primljenu, za tužitelja povoljnu osudu prvog suda i potvrdio. Ini piscu ovih redaka poznati slučaji nisu pred viši sud došli, jer nebijahu prizvani.

Vjerovnik, uživajući založenu nepokretnost mjesto kamata, obično dobije u čistom prihodu plodova više vriednosti, neg li bi imao dobiti po razmjerju kamata, koje ga po zakonu idu. Ovaj višak je šteta zalogodavčeva (dužnikova). I jer pogodbe zakonom zabranjene oštećeniku po propisu § 878 ogz. pružaju pravo zahtjevati odštetu, moramo mu to pravo i za ovaj slučaj priznati, držeći uživaoca zaloga nezakonitim posjednikom. Naročito čini se, da je radi plateža dužne glavnice tuženomu oštećeniku temeljem propisa §§ 1411 i 1412 ogz. prost prigovor plateža, pošto se prava i obveze u tako uzkom savezu nalaze, da se izplatom dižu. Temeljem pako propisa §§ 996 i 997 ogz., te zakona od 8. prosinca 1877 držimo, da se prigovor imade uvažiti i sva vriednost koristi, koja bi uživaoca prieko zakonske dozvole išla, od glavnice odbiti.

---

* Ovo potvrdjuje sliedeći praktični slučaj. Nikola Kalmar založio je Bari Herceg livadu „Greda“ za sigurnost njene tražbine od 220 for. uz nuzgrednu pogodbu, da vjerovnica može uživati tu založenu livadu. Nikola K. tuži Baru H. i zahtieva, da se ta nuzgredna pogodba ukine. Kr. kot. sud u Zlataru osudom od 29. kolovoza 1880 br. 4401 sudio je prema zahtjevu tužitelja izrekav, da je to uživanje bez pravne kreposti i da se mora tužitelju uživanje povratiti. — Ovu je osudu potvrdio kr. banski stol riešenjem od 9. prosinca 1880 br. 13211 s razloga „što je po § 1372 o. g. z. pogodba, po kojoj se vjerovniku dopušta, da uživa stvar založenu, bez pravne krieposti“.

Digitized by Google

Za ovakovo shvaćanje imade i u Mjesečniku primjera u riešitbah svih molba.

Vriednost plodova i čisti iznos koristi uživaočeve može se sudbenom procjenom po propisih gradjanskog parb. postupnika izračunati. *Tito Femenić.*

Jedna potreba.

Iz hrvatskoga primorja.

Justitia regnorum fundamentum, zaista veliko načelo, vadjeno iz duše naroda; sigurno mjerilo, kojim treba da se svakomu u državi mjeri i dieli. Načelo oto vredi ne samo možda za ovu ili onu stranu života, nego za svaku; državna vlast mora ga sliediti dieleć pravdu, brineć se za gospodarstvo, namićuć terete, rukovodeć one mnogobrojne posle, kojimi se unapredjuje dobrobit državljana.

Na žalost: strasti, pohota za gospodstvom, narodnje presude i slabosti ne riedko potiskuju ovo načelo u zadak, a ima primjera u poviesti, da se nanj posvema zaboravlja. Nu to ipak nemože mu oduzeti vriednosti, niti smie zaustaviti napore svih dobro i pravedno mislećih, da neupru svu snagu, kako će se opet — ako se je možda nanj zaboravilo — postaviti na uzvišeno mjesto, koje ga ide, da se unj ugledavaju pojedinci i skupine, državljani i državna vlast, podanici i vladari. Dakako da to nejde bez muke, napora i žrtve, ali vredan je toga cilj, koji se namjerava postići.

Ovomu načelu je primjereno, da sudac sudi pravedno i po zakonu; da negleda ni dole ni gore, nego ravno na zakon i pravo; tako mora činovnik upravni, učitelj i svatko drugi. Ali je i pravo, pa s toga mora biti tako uredjeno, da svatko i razumie, što mu je sud dosudio, oblast naložila, u čem ga učitelj ima podučavati. Zato treba da se osuda sudčeva, odluka oblasti upravne daje u jeziku, koji razumie čovjek, kojega se ona ili ova tiče. To je tako naravno, da protivni postupak mora izazvati negodovanje i oporbu. Žalibože da nebiva uvjek tako; zablude, strasti, političke pretenzije zaslieplјuju oči, da se nevidi velika nepravda. Pod uplivom izopačena aksioma, da ima u Europi inferiornih i

Digitized by Google

superiornih rasa, pa da one, ma bile i brojevnije, moraju služiti ovim, razvila se praksa, koja je u oprieci sa pravdom i sa dobro shvaćenimi interesi države, pače i sa bićem same države. Tako nemože se pravo razumieti, kako je mogao sve do pred kratko vrieme vladati taljanski jezik u školi i uredih Dalmacije, ma da ima u Dalmaciji, po popisu žiteljstva od g. 1880, samo 27.305 duša pučanstva taljanske narodnosti, a sve ostalo t. j. 440.279 duša je naše krvi i našega jezika. A nemože se ni danas reći, da je hrvatski ili srbski jezik u Dalmaciji, postavljen na ono mjesto u javnom životu, koje ga zaista ide gledeć na broj pučanstva, a tomu jeziku zaista neda se prigovoriti, da je neprikladan za službenu porabu, jer u Hrvatskoj i Slavoniji on je ovladao svimi vlastmi i svimi uredi, u njem progovara se narodu sa najvišega mjesta; taj jezik vlada izključivo u dviema samostalnima državama u Srbiji i Crnoj gori, ima svoju književnost dosta znamenitu.

Nu dočim u Dalmaciji ma i polagano kreću stvari glede porabe narodnoga jezika na bolje, stoje one veoma hrdjavo u Istri, Gorici i Gradiškoj. Zastupnik u car. vieću dr. D. Vitezić prikazao je onomadne, govoreć u razpravi o proračunu, veoma tužnu sliku o tom, kako se postupa u Istri sa hrvatskim i slovenskim jezikom u školi, u uredu i sudnici. Što on tamo navede, to nam razjasnjuje statistikom prikazanu činjenicu, da taljanski elemenat u Istri i Primorju potiskuje unazad hrvatski i slovenski, da se množa na uštrb ovih potonjih. Vredno a i potrebno je na njegov se govor obazrieti. Nećemo ovdje spominjati, što je onaj zastupnik naroda izticao o desolatnom stanju pučkih škola u Istri i o pristranosti, koja vlada i tuj mjesto zakona i pravice. Nego ćemo uočiti samo jednu struku, najme sudbenu; za političku vredi ono što i za onu. Dr. Vitezić reče doslovce:

„Što se tiče porabe zemaljskog slavenskog jezika kod sudova Istre, nije u tom niti za vlas bolje, nego li je kod političkih oblasti. Prije svega neima tamo činovnika, koji bi poznavali dostatno ovaj zemaljski jezik; a da si stvorite o tom pravu sliku, moram spomenuti, da nije primjerice kod okružnog sudišta u Rovinju skoro nijednoga činovnika, koji bi dostatno poznavao u govoru i pismu hrvatski jezik, koji se govori u onom okružju.

Digitized by Google

Ja velim: skoro nijedan činovnik, jer su tamo dva ili tri takova činovnika, nu broj tih je svakako napram potrebi premalen. Malne isto tako je u sudbenih kotarih u Buzetu, Motovunu, Bujah, Poreču, Puli i u Malom Lošinju. Ovi činovnici sude ljudem, koji nepoznaju drugog jezika osim hrvatskoga. Vi ćete, gospodo moja, punim pravom pitati: kako je to moguće, da sudac nekoga presluša, odsudi, dapače i na smrt odsuditi može, a da obtuženik sudca i sudac obtuženika nerazumije? Da, kazat će se, neka u tom slučaju zaprisegnuti tumači posreduju. Dobro, al je vrlo žalostno, da postoji što takova u devetnajstom stoljeću. Nu i glede tih tumača mogu kazati, da je u cieloj Istri — koliko je meni poznato — samo jedan jedini zaprisegnuti tumač hrvatskoga jezika, i to kod okružnog sudišta u Rovinju. A tko je taj čovjek? To vam je neki bivši bačvar. Možete si dakle predstaviti, gospodo moja, koliko može takav čovjek poznavati jezik. Inače pomažu si ljudmi, koji su slučajno pri ruci. Medju ostalim spominjem, da služe iste žene kano prevoditeljice. Tako je bila žena sudbenog sluge u jednom kotarskom sudu često prevoditeljicom. Kako se pako tuj sudi, uslobadjam se pokazat jednim primjerom.

Osudom od 17. rujna 1885 br. 323/1564 bio je neki seljak na temelju § 491 k. z. radi uvriede poštenja na više dana zatvora odsudjen, jer je on, polag odsude, nekog drugog seljaka javno obružio i to tim, što mu je kazao: „Imaš oči kao ris“. Ove rieči nebijahu u osudi navedene u jeziku, u kojem bijahu izrečene, naime u hrvatskom, već se je jednostavno rieč „ris“ navela, nu i tu pogriešnim pravopisom, t. j. mjesto „ris“ „riž“, a talijanski prevod glasi: „Tu hai gli occhi come il diavolo“ t. j. „Ti imadeš oči kano djavao“. Ali ris nije isto što i djavo.

Tako je bio seljak odsudjen radi rieči, koju nije niti izgovorio, te ako se reče: „Imaš oči kao ris“, nevriedja se tim nikoga, već upravo protivno, jer imati oči kao ris, znači: bistro oko imati, il bistro gledati. Osuda se ova dakle temelji na posve krivom prevodu one rieči, koja bi imala biti glavnim temeljem osude.

Ja mislim, da je morao sudac u ovom slučaju prije nego li je izrekao osudu, potražiti ovu rieč u riečniku i tuj bi bio odmah našao, da „ris“ nije isto što i „djavao“.

Nu imade i slučajeva, gdje sudbeni činovnici razumiju jezik, al se radi nesklonosti istim nesluže; tako bijaše primjerice kod kotarskog suda u Voloskom jednomu hrvatski sastavljenomu ugovoru pripisana legalizacionalna klauzula u talijanskom jeziku, a podpisao ju činovnik, koji pozna posve hrvatski jezik, dapače on sam je Hrvat; ali odmetnika imade svaki narod, a tako jih imade žalibože i medju našim. Ovaj sam slučaj priobćio upravitelju ministarstva pravosudja, al neznam, da li je koje i kakove korake u tom poduzeo.

Digitized by Google

Imade zakona i naredaba, koji dopuščaju porabu slavenskog jezika; a kako se ove zakone ovršava, čuli ste iz onoga, što sam do sada kazao; a upoznati ćete takodjer iz ovoga o čem ću govoriti. Prem je rečeno u ministerijalnom dekretu od 15. marta 1862, da imadu svi sudovi, u području kojih stanuju Slaveni, u slavenskom jeziku sastavljene spise bezuvjetno primati i po mogućnosti slavenskim strankam iste u njihovom jeziku riešavati, i akoprem je § 14 u jednom dielu Istre u krieposti stojećega talijanskog parbenog postupnika zakonom od 25. svibnja 1883 u tom smislu promienjen, da je strankam dozvoljeno služiti se jednim u zemlji običajnim jezikom, to neima ipak skoro nijednoga slučaja u Istri, gdje bi se hrvatske ili slovenske podneske riešilo u jednom od ovih jezika. Meni bar nije poznat nijedan slučaj, gdje bi se bilo to dogodilo, a ovo nedogadja se niti tamo, gdje postoje za slične riešitbe gotove tiskanice i gdje nebi to stalo nikakva truda, jer netreba tekar sastavljati ili napisati riešenje. A ipak bijaše spomenutim dekretom od 15. ožujka 1862 u stavci 5 svim sudovom Primorja dozvoljeno, da si pribave potrebite tiskanice u slavenskom jeziku za oglase svake vrsti, dekrete za imenovanje skrbnika, zapisnike za svečana obećanja, smrtne popise, edikte i za pomanje jednolične odluke, da se polag toga izdaju slavenskim strankam riešitbe u slavenskom jeziku. Usljed minist. naredbe od 27. siečnja 1866, br. 137 bijaše naloženo kotarskim sudovom Primorja, da se u buduće ovom naredbom u interesu službe i samih stranaka što obilatije posluže.“

Dr. Vitezić kazuje na dalje, da sudovi pače hrvatski ili slovenski pisane podneske vraćaju strankam zato, jer da su pisani onim jezikom; za dokaz toga navodi, da je predstojnik družtva koparske „hranilnice i posujilnice“ bio prijavio pomorsko-trgov. sudu u Trstu podneskom, pisanim na hrvatskom jeziku, imena novih odbornika toga družtva, a sud je vratio spis, jer da je sastavljen u jeziku, kod suda neobičajnom. Utok uložen proti toj odluci zabaci isti sud a limine s istoga razloga. Utok podnesen proti ovoj odluci prizivnomu sudu primio je ovaj potonji, ali ga nije uvažio. Proti tomu podnese predstojnik izvanredni previdni utok, i preda ga, kako treba prvomu sudu, koji ga opet odbaci a limine, jer je bio pisan hrvatski, premda je bio viši sud naložio prvomu, da ima utok primiti. Predstojniku nepreosta drugo, nego da utokom traži lieka proti ovoj odluci, pa kad su napokon spisi došli priz. sudu, on ih je odpremio vrhov. sudu u Beč. Vrhovno sudište neuvaži utoka ali i neprigovori ni jednom rieči

Digitized by Google

postupku prvoga suda, premda je nekoliko dana prije slični slučaj, sgodivši se u Českoj posve protivno riešio. I tu se je njemački sud kratio primiti českim jezikom pisanu punomoć i češki utok, a vrhovno je sudište izreklo, da spise sastavljene u zemaljskom jeziku, imadu sudovi primati, a nesmiju zahtievati prevoda. I tako je usljed ovakova riešenja morao predstojnik spomenutoga družtva doprinieti taljanski prevod zapisnika one sjednice, u kojoj bje odbor izabran, te podnesak svoj taljanski napisati.

Napokon pripovieda dr. Vitezić u parlamentu još jedan slučaj, koji predpostaviv da je istinit, morao bi svaki prijatelj istine i pravnoga reda veoma požaliti. Tri katolička svećenika tužila su urednika „L' Istria" sbog uvrede poštenja; u večer prije glavne razprave bijahu porotnici pogoščeni; sliedećega dana porota odrieši sa jedanaest glasova proti jednomu urednika. Poslje proglašene osude opet branitelj tuženika nazva osudu porote patriotičnim djelom, a porotnik, koji glasovaše za „kriv", bio je javno obružen.

Dr. Vitezić je član desnice u carevinskom vieću, dakle svakako prijatelj sadanje vlade austrijske, koju on i podupire; nemože se s toga predpostavljati, da je izhitrio ovo ili ono, ili prikazao stvari drugačijimi nego zaista jesu. Ministar i upravitelj minist. pravosudja barun Pražak odgovarajuć na primjetbe dra. Vitezića, u koliko se tiču porabe jezika, reče, koliko se radi ob odlukah sudova, da on može samo u toliko pri tom djelovati, da sudove podučaje i na zakon svraća. Iz svega ovoga mora se zaključiti, da su navodi istarskoga zastupnika istiniti, a to se mora veoma požaliti, jer usljed toga trpi ugled pravosudja i povjerenje pučanstva u sudove i njihove riešitbe.

Ovomu zlu i ovim nedostatkom jamačno je krivo pomanjkanje sudbenih činovnika vještih hrvatskomu jeziku. U Istri neima gimnazije hrvatske, u cieloj Cislajtaniji nemogu se pravo- i državoslovni nauci slušati na hrvatskom jeziku. Svjedočba ob ispitu zrelosti, položenom na hrvatskoj gimnaziji, nepriznaje se u zapadnoj poli monarkije. Ovo je takodjer velik nedostatak; ali uzprkos tomu dade mu se doskočiti znatno, i to tako, da mladići iz Istre, koji se posvećuju pravnim ili filosofskim naukom, dodju

Digitized by Google

na nekoliko semestara na hrvatsko sveučilište u Zagreb, gdje mogu slušati te nauke na svom jeziku i u njem se uvježbati. Tamo treba da idu u što većem broju, u nikoju drugu svrhu, s nikojom drugom nakanom, nego da uče, da marljivo i mnogo uče. Tako izučeni oni će kašnje, došav u narod istarski, ovomu suditi u njegovom jeziku, upućivati ga, navraćati na dobro kao politički činovnici u jeziku, koji može narod razumieti; podučavati njegovu djecu u hrvatskom jeziku. U tom neima zaprieke; mladić iz Istre ili Dalmacije može u Zagrebu prve dvie godine učiti prava, tamo položiti historički državni ispit, pače i još jednu godinu preko toga ostati; zahtieva se od njega samo to, da hoće li stupiti u službu u svojoj domovini ili posvetit se odvjetničtvu, u Cislajtaniji položi sudstveni i polit. državni ispit, dotično da poluči tamo doktorat prava. Kad se ovako naobrazi i pripravi dovoljan broj pravnika, vještih hrvatskomu jeziku, tad neće doći do toga, da budu bačvari tumači, a žene podvornika prevoditeljice za hrv. jezik, niti će moći koga osuditi sbog uvrede poštenja, jer je rekao drugomu, da ima oči kao ris. Svatko neka upotrebi priliku za svoje naobraženje ondje, gdje mu se najprikladnija i najprimjerenija daje. Ovo je sredstvo, da se doskoči onim tužbam i da se odstrane nedostatci, na koje se toli gusto tuži čestiti g. dr. Vitezić.

Ja vas liepo molim, gospodine uredniče, da uvrstite u Mjesečnik ovo nekoliko — kako mislim — posve objektivno mišljenih i izrečenih primjetaba. Mene veoma boli svaka nepravda, dogadjala se ona u Sudanu, Irskoj, Istri, Poljskoj ili gdjegod drugdje. Nije moja bila uplitat se u političke posle i petljanije, a i nisu ove za list, koji se pravom otvara samo mirnomu, objektivnomu razlaganju onoga što je prema pravu i zakonu, a neodobrava, što nije u skladu sa pravom, pa bila to i osuda najvišega suda, ili tvrdnja ma kako inače ugledna pravnika ili teoretika. Gdjegod strada pravica, i bilo s kojih razloga, to je za čovječanstvo prava šteta, jer mu svaki put predočuje, da je daleko od ideala dostojna svakoga napora, da još nije svietom ovladalo načelo: justitia regnorum fundamentum.

Dr. S.

Digitized by Google

Kako se ima postupati po propisih zakona o maličnom postupku, kada stranke poput svjedoka preslušane posve protuslovno ob istoj okolnosti izpovjede?

U članku, što je priobćen pod ovim naslovom u 3. broju Mjesečnika o. g., zastupa se veoma odlučno (ali ne, po mom nazoru, i jednako temeljito) mnienje, da se u gore postavljenom slučaju saslušavaju obie parbene stranke poput svjedoka, ali samo jedna od njih zaprisegne. Mislim, da to mnienje nije osnovano na zakonu o maličnom postupku; jer u § 58 toga zakona veli se: stranku valja nakon njezinoga preslušanja kao svjedoka zapriseći. — Ako sudac, pošto se je jedna stranka pod prisegom preslušala, zaključi u smislu § 53 istoga zakona, da protivna stranka, (bud na njezin zahtjev, bud ureda radi usljed odredbe sudca) preslušana bude kao svjedok, prosto će mu biti, pridržati si pravo, da će o tome, hoće li ju zapriseći, izreći odluku po obavljenom preslušanju; moći će ju dakle i nezapriseći, ako se uzvidi, da je položeno mu kazivanje sasvim nevjerojatno.

Samo iznimno dakle i s važnih razloga, napose ako se na temelju podataka, crpljenih iz razprave uvjeri sudac, da je sasvim nevjerojatno ono, što je dotična stranka kazala, moći će (dakle i u tom slučaju još nemora) nezapriseći ju. A inače obstoji imperativan propis § 58 prva stavka kao pravilo, da se svaka stranka poput svjedoka preslušana mora zapriseći.[1]

Kako bi se dakle smielo od tako preciznog slova zakona odstupiti, pak od iznimke u § 58 zakona štatuirane pravilo učiniti? quia exceptio firmat regulam ni casibus non exceptis. Nu zastupnik protivnog mnienja navadja, da je u §. 58 zakona posvemašnja nevjerojatnost kazivanja stranke koje samo primjerice navedena kao razlog nezaprisegnuću takove stranke, pak da ima i inih razloga (nisu nikakovi dalnji navedeni), s kojih može sudac odustati od zaprisegnuća takove stranke poput svjedoka preslušane. Na to moram opaziti, da nije ona posvemašnja nevjerojatnost kazivanja koje stranke poput svjedoka preslušane

[1] Sravni i Derenčinov tumač k zakonu o m. p. str. 90.

Digitized by Google

samo primjerice navedena (za to bo manjka svaki osnov u samom zakonu, a niti je ičim ta tobožnja exemplifikacija označena), nego se mora ona nevjerojatnost smatrati jedinom iznimkom od pravila, sadržanoga u prvoj stavci ovoga §.

Argumentira se na dalje: ako bi malični sudac morao svaki put, kad obie stranke sasluša ob istoj prepornoj ali odlučnoj činjenici, obie i zapriseći; ter ako bi, neznajuć kojoj da više vjeruje, morao krivo dati onoj stranci, koja je odlučnu okolnost tvrdila, tada nebi se mogle sudčeve ruke držati razvezanimi u uvaženju vriednosti dokaza stranaka preslušanih poput svjedoka.

Nu koligod je istina, da malični sudac mora imati razriešene ruke uvaživajuć vrednost dokaza, treba ipak da mu predleži takov dokaz. Nu u odnosnom stavljenom slučaju, gdje obie stranke glede iste odlučne okolnosti protuslovno izkazivàju, a za tu činjenicu neima drugih dokaza, tad stoji kazivanje jedne stranke pròti kazivanju druge stranke jednako uvažívim — van da je posvemašnja nevjerojatnost izkaza jedne od tih stranaka inače objektivno ustanovljena — pa kao što se u matematici plus i isto toliki minus medjusobno dižu, nestaje i ovdje svakog dokaza objektivnog — kao što se po § 160 poslj. stavka gradj. parb. postupka medjusobno ukidaju protuslovni izkazi svjedoka ob istoj odlučnoj okolnosti — pak stoga nemože sudac u takovom slučaju nijednu od takih protuslovnih izjava kao dokaz uvažiti, jer se napokon kao svagdje tako i u maličnom postupku uvjerenje sudca, ma bio on i slobodan u prosudjivanju dokaza, imade osnivati ne na temelju subjektivnih momenata (jer bi tad konačno samovolja odlučivala) već na objektivnoj podlozi, jer se subjektivna omjera vriednosti izkaza stranaka nesmie dopustiti. Navodi se dalje — mislim pretjerano — da bi dapače zakonodavac, nalažuć zaprisizanje obiuh stranaka u gornjem slučaju, pridržavao sudca, da primajuć evidentno krive prisege od državljana pomaže obarati načela, na kojih počiva vlast zakonodavčeva (koja?), pa da se je veoma bojati, da bi sličnim postupkom i one osobe, koje su nešto držale do svetosti zakletve pred sudom, ove nazore zabacile i okoristile se prvom sgodnom prilikom dispozicijom takova zakona i suda (!); usljed časa da bi nestajalo u

Digitized by Google

narodu pravne svjesti te počitanja prama zakonu i oblasti. Nu ta bojazan g. pisca potekla je svakako iz vrlo pesimističkoga tumačenja zakona, a i ta tobožnja dispozicija zakona i suda na množenje krivorota svakako je krivo imputirana; jer stranka, koja drži do svetosti zakletve, držati će to dosljedno uvjek, a to se bar predmnjevati nesmije, da će sudac koga na krivorotu privoliti! Glavna je svrha zakona o maličnom postupku, medju drugimi i ta: saznati materialnu istinu, a za to se je vrlo uspješnim umjesto dokazala glavne prisege pokazalo preslušanje obiuh stranaka poput svjedoka, dakako uz zaprisegnuće (ako se ukaže to nuždnim).

Vrlo dobro navodi dr. Derenčin u svom Tumaču o bagatelnom zakonu str. 86, da je mogućnost protuslovja medju kazivanji stranaka tim manja, što se stranke nepreslušavaju na temelju formuliranih upitaka, u kojem bi slučaju bila pogibelj protuslovlja vjerojatnija, nego je sudac vlastan stavljati pitanja strankam, koja mu se shodnimi čine, pak će tako izpitivanje stranaka vrlo redko roditi rezultatom, da bi stajalo kazivanje stranaka jedno proti drugomu kao „da“ proti „ne“. K tomu stranka preslušana poput svjedoka znade, da o njezinoj izreci nevisi riešenje prepora, nego da je sudac vlastan njezino kazivanje po slobodnom uvjerenju uvažiti, da će se i njezin protivnik pod zakletvom saslušati[2], i da će se krivo kazivanje stranaka preslušanih poput svjedoka kazniti kao krivo svjedočanstvo (§ 55 mal. z.).

I u motivih cislajtanskoga zakona o mal. postupku (Kasererovo izdanje str. 74) spominje se: neka nebude stranka prisiljena pustiti sudca pod utiskom jednostrane ustmene izpovjesti njezina protivnika; načelo „audiatur et altera pars“ neka se uporavlja i kod ove vrsti dokaza[3].

I umni Glaser uztvrdi u odborskoj sjednici carevinskoga vieća od 28. studenoga 1876 (Gerichtshalle br. 97 god. 1876): ako dvie stranke preslušane poput svjedoka protuslovno prisegom nešto potvrde, da to nije ništa drugo, nego kad dva svjedoka

[2] Sasma slično navadja se i u službenih motivih k austrijskom bagatelnom postupku (Kasererovo izdanje strana 74).

[3] Sravni i Ullmann: Bagatelverfahren (izdanje 1873) strana 89 i slied.

Digitized by Google

protuslovno pod prisegom izkažu. Često da se to daje tumačiti uz bona fides obiuh stranaka[4]. Osim toga istina je, da se uvodno stavljeni slučaj u praksi kod oprezna i savjestna mališna sudca riedko sbiva, jer se napokon sudac slobodno kreće u iztraživanju svih, za riešenje prepora odlučnih okolnosti, i u uvaženju inih dokaza (ma i dalnjih), pak na tom temelju sudac redovito može odlučiti na temelju inih dokaza i okolnosti, na čijoj je strani pravo, a tad ga § 58 zakona ovlašćuje, da nezaprisegne poput svjedoka preslušanu stranku, koje izkaz je sasvim nevjerojatan, čim već po sebi izkazu njezinom nedaje vjere, nego izkazom druge zaprisegnute stranke.

Ako se pako sudac nebi mogao za to odlučiti neimajuć objektivne podloge, tad mu valja po imperativnoj odredbi § 58 mal. zak. obie stranke poput svjedoka preslušane zapriseći, ma da je tu i jasno, da se je jedna stranka (najme u koliko se obie stranke nenalaze u dobroj vjeri glede njihovog izkaza) po svoj prilici krivo zaklela; jer je moguće da jedna ili druga stranka u poslednjem času, prije nego li pristupi da položi prisegu na svoj izkaz, ipak ju neće da položi, čim dakako dobiva prevagu izpovjest one stanke, koja je zaprisegnuta.

A napokon ako se i to sbude, da je koja od stranaka preslušanih poput svjedoka, počinila krivorotu, to samo po sebi, jer se riedko sbiva, osobito kod moralna naroda, nemože oduzeti valjanost inače shodnoj inštituciji preslušanja obiuh stranaka poput svjedoka u maličnom postupku. Doduše neda se tajiti, da upravo mogućnost krivorote sačinjava crnu točku ove institucije;

[4] Ob istom je predmetu razpravljao i dr. Bar u „Allg. östr. Gerichtszeitung br. 69 god. 1869.: „Es verhält sich aber durchaus anders, wenn die Parteien über einzelne Thatumstände examinirt werden, und eine Entscheidung, welche selbst direct gegen die eidliche Erzählung der einen Partei erginge, wäre immer noch nicht ein Ausspruch, dass letztere eines Meineides oder eines mit grober Fahrlässigkeit verletzten Eides schuldig sei. Eine Partei kann sich auch über den Gang und die Bedeutung der Verhandlungen im besten Glauben täuschen, und der Richter wird hier oft besser als die Partei zu beurtheilen wissen, was an deren Erzählung willkührlich hinzugedacht ist, und durch die Erzählung der einen Partei die der anderen zu rectificiren. In wirkliche Verlegenheit, wem er zu glauben habe, wird gerade bei einer detaillirten Erzählung der Richter nur höchst selten gerathen, und äussersten Falles die Regeln über die Beweislast entscheiden lassen.

Digitized by Google

nu koliko se polaže krivih prisega te krivih svjedočanstva, pak su ipak ta dokazala u postupku vrlo uvažena; a i krivo kazivanje stranke poput svjedoka preslušane jest isto što inače krivo svjedočanstvo svjedoka.

G. pisac pozivlje se na §. 28. zakona o mal. postupku; nu tim je slabo podkriepio svoj gore iztaknuti nazor, jer se ovaj §. neda nikako uporaviti na uvodno stavljeni slučaj, pa nerazumiem z a š t o da se sudac, koji bi drugu poput svjedoka preslušanu stranku zaprisego, ogrieši o propis § 28 zakona o mal. postupku, jer bi zaprisegnuće obavio jedino s razloga, da takodjer izkaz druge stranke uzvisi do dokaza, što da je pako u oči jur položena podpuna dokaza i obzirom na to, da se i na temelju zaprisegnuta izkaza samo jedne stranke valjano priepor riešiti može (ne uvjek) neumjestno, i po § 28 s b o g n e v a ž n o s t i nedopustivo.

Nu pita se, odakle sudcu ovlast, da se on posve samovoljno titra sa dokazi stranaka, pak da po svojoj volji jedan izkaz stranke zaprisegnućem podigne do podpunog dokaza, a drugi j e d n a k o v j e r o d o s t o j a n (u koliko se najime nepokazuje objektivno posvemašnja nevjerojatnost) izkaz ob istoj odlučnoj, dakle n e n e v a ž n o j činjenici, da se nepodkrepi prisegom? Tako daleko nesmije ići slobodno uvjerenje maličnog sudca!

Isto tako nije uspio navod u članku g. F. sadržani, da se mališni sudac, imajuć riešiti prepor medju strankami, od kojih je jedna svoj izkaz prisegom potvrdila, dočim se to drugoj učiniti nedopušta, nalazi u istom položaju, u kojem bi se našao, da ova druga nezaprisegnuta stranka umre prije nego li mogaše prisegu položiti. Držim bo, da ova prispodoba nipošto nestoji, pak da valja i ovdje poznata omnis similitudo claudicat.

Slažem se sa mnienjem g. pisca, da se o faktumu tužbe ima najpre preslušati poput svjedoka tužitelj, a isto tako glede svojih prigovora tuženik, što ja osnovano na § 52 zakona o mal. post. i na obće priznatih načelih o dokazu u parnicah.

Slobodan sam na koncu opetovati, da postupak nacrtan u članku g. F. neodgovara ni slovu ni duhu zakona o maličnom postupku; nego da treba u gornjem slučaju (kao što sam

Digitized by Google

potanje obrazložio u svojoj razpravi u Mjesečniku g. 1881 strana 70 i slj.) obie stranke poput svjedoka preslušane i zapriseći (van ako je izkaz koje stranke objektivno sasvim nevjerojatan), i tada spise najprije ustupiti (po analogiji §. 2. gradj. pp.) za kazneni progon, i ako se taj obustavi, riešiti parnicu osudom, kojom se ili tužitelj ili tuženik odbija prema tomu, da li je jedan ili drugi odnosnu odlučnu okolnost, glede koje su se stranke protuslovno izjavile, dokazati imao, i koji dakle tim dokazom nije uspio, jer je jedan izkaz oboren drugim.

Dr. Stj. Posilović.

O prigovoru zavrnuća tužbe.

U Mjesečniku broj 1 godine 1885. je zastupano mnienje, da vrieme za prigovor nenadležnosti suda (§ 54 gpp.) nije congruentno sa vremenom ustanovljenim za prigovor rei judicatae (§ 15 gpp.), premda se u tom pravcu pozivlje § 15 na § 54 gpp.

To mnienje pobija doniekle gosp. Dragutin Becić u Mjesečniku broj 4 godine 1886 tvrdeć, de se prigovor zavrnuća tužbe u pismenom postupku mora staviti, kao i prigovor nenadležnosti suda, na prvom za izbor postupka odredjenom ročištu, premda govori § 15 gpp. samo o roku ne pak i o ročištu navedenom u § 54 gpp., jer po mnienju gosp. Becića nebi trebalo stavljati razliku medju rokom i ročištem, što se pak protivi § 54 gpp., koji strogo razlikuje izmedju roka (§§ 51 i 91) i ročišta (§§ 36 i 103 gpp.).*

U ostalom dolazi gosp. Becić u kolisiju sa zadnjom stavkom § 15 gpp., jer kad konkurira prigovor nenadležnosti suda sa prigovorom rei judicatae, tada imade tuženik na prvom za izbor postupka odredjenom ročištu staviti prigovor incompetencije

* Da razumieva § 15 gr. p. p. pod rokom samo rok u pravom smislu, ne pako i ročište, vidi se iz posliednje stavke toga paragrafa, jer po ovoj stavci ima se prigovor rei judicatae učiniti tek poslje riešenoga prigovora nenadležnosti, ali samo uz isti naznačeni rok, pod koji se nipošto nemože subsumirat prvo već (nenaknadivo) minulo ročište, na kojem je učinjen prigovor nenadležnosti (§ 54 gr. p. p.). — Op. pisca.

Digitized by Google

(§ 54 g. p. p.), a onaj rei judicatae (§ 15 in fine g. p. p.) tek poslje dostave riešitbe, kojom je prigovor nenadležnosti suda pravomoćno riešen, dočim bi bila ustanova zadnje stavke § 15 gpp. ilusorna, kad bi se oba prigovora morala staviti već kod gore spomenutoga prvoga ročišta.

S toga proizlazi, da vrieme ustanovljeno za prigovor nenadležnosti suda (§ 54 g. p. p.) nije congruentno sa vremenom, opredieljenim za prigovor rei judicatae, premda se u tom pravcu pozivlje § 15 na § 54 g. p. p., kako je to obrazloženo u Mjesečniku broj 1 god. 1885. X.

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

Proti političkoj oblasti nemože se podići tužba radi smetanja posjeda.

Ana B. zastupana odvjetnikom K. S. tuži pred kr. kotarskim sudom u Vukovaru občinsko poglavarstvo u Vukovaru, zastupano po načelniku J. R. radi smetanja posjeda drvarske robe, jer da to poglavarstvo kroz svoje organe uzimlje iz njezinoga posjeda ovu robu, te ju daje prenašati prema zahtjevu Š., šumara imovne občine u Vinkovcih.

Sud odredi odlukom od 23. srpnja 1885 br. 4824 ročište za razpravu tužbe i usljed stavljenoga po tužiteljici zahtjeva, pozivom na ustanovu § 625 i 626 gpp., da se preprieči nasilje i nenaknadiva šteta, odredi, da se občina ima kaniti dalnjega smetanja, čim primi ovu odluku, pa do svršetka parnice pod prietnjom globe od 500 for.

Tuženo občinsko poglavarstvo, po odvjetniku Lj. K. podnese prije ročišta molbu, da se i tužiteljici po § 625 i 626 gpp. zabrani odvažanje drvarske robe dok traje parnica, što je takodjer sud učinio.

Tuženo poglavarstvo u odgovoru prigovori pomanjkanje pasivne legitimacije i nenadležnost suda. Občinsko poglavarstvo kano organ upravni, vršeći javne funkcije, nije juridička osoba, nije dakle niti subjekt prava, a samo ovaj može biti tužen. To je tako naravno, da sudovnik nije ni ustanovio nadležnost suda, pred kojim bi se imala tužiti javna oblast kano takova. S toga neima ni slučaja u judikaturi od kada postoji gradj. zak. i g. p. p., da bi oblast kano takova radi smetanja posjeda sudjena bila. Smetanje posjeda nemože počiniti občinsko poglavarstvo, nego jedino njegov organ, ako prekorači svoj nalog; nu tada može se tužiti taj organ kao privatnik, ali ne obć. poglavarstvo.

Digitized by Google

Iz prigovora manjkajuće pasivne legitimacije izvire drugi prigovor nenadležnosti suda.

Poglavarstvo ne budući subjekt privatnoga prava, uredujuć kod protustranke, radilo je prema zakonu ili proti zakonu, svakako je vršilo funkcije upravnoga organa, a kano takovo podpada pod ustanove j a v n o g a a ne privatnoga p r a v a. Ako je poglavarstvo vriedjajuć zakonske propise nanielo protustranci nepravdu izvadjajuć zabranu ili ovrhu, pripada joj pravo pritužbe, utoka i t. d. riečju: pravni liekovi kod višjih upravnih oblasti, možda sindikatna tužba, kazneni postupak i t. d., a ne tužba o smetanom posjedu. Nu ni o tom nemože biti govora, jer je u nazočnom slučaju občinsko poglavarstvo vršilo formalno korektan nalog predpostavljene oblasti, pošto je kr. zem. vlada riešitbom od 14. srpnja 1885 br. 27610 odredila, da ima kr. podžupanija u Vukovaru u smislu vladine naredbe od 16. ožujka 1885 br. 9048 drvarsku robu, koju je izaslanik imovne občine brodske g. Milutin Šumanović pronašao, transferirati, jer je pronadjeno, da je roba pokupovana bez izvoznice od pravoužitnika brodske imovne občine, koji u smislu § 22 naputka k zakonu ob imovnih občinah od 11. srpnja 1881 za svoju porabu dobiveno bud gorivo bud gradjevno drvo nikomu ni prodati ni zamjeniti ili darovati nesmiju.

Prema toj naredbi izdala je kr. podžupanija u Vukovaru občinskomu poglavarstvu nalog od 21. srpnja 1885 br. 8414, usljed kojega je obć. poglavarstvo bilo dužno, da prema zahtjevu g. Š. i kod drugih drvotržaca u Vukovaru pljenitbu i transferaciju gradjevne drvene robe obavi. Imovna občina brodska pozvala je brzojavom občinsko poglavarstvo vukovarsko, da u pitanju stojeću gradju zaplieni, jer je pokupovana povriedom § 17 šumskog zakona od 24. lipnja 1857, te §§ 22 i 95 zakona ob imovnih občinah od 11. srpnja 1881, naputka i naredbe zemaljske vlade od 23. srpnja 1883 br. 28626. Občina je dakle uredovala po nalogu kr. podžupanije, ova pako u smislu postojećih zakona i naredaba.

Tužiteljica u p r o t u o d g o v o r u tvrdi, da je prigovor nenadležnosti neumjestan, prepor da nespada na političku oblast, jer je tužiteljica robu kupila na javnom tržištu, te postala vlastnikom njezinim po § 424 i 425 ogz. — Prema §§ 316, 328, 320 ogz. nesmie se ni občina samovlastno u posjed robe staviti nego je dužna, ako misli da ima pravo, pred redovitim sudcem to potražiti; tim više što § 339 ogz., čl. XI. zakona od 28. veljače 1874 i dvorski dekret od 8. siečnja 1795 propisuju, da o pravu posjeda i vlastnosti imade suditi sudac, a ne upravna oblast. Sud je dužan dati pomoć gradjanu, ako njegova prava politička oblast vriedja.

Odluka kr. podžupanije nije opravdana, jer se naredba vlade, koja u korist brodske imovne občine odredjuju zaplienu drvarske robe, neodnosi na tužiteljicu, nego na treće osobe, te da je izaslanik brodske imovne občine izveo kod tužiteljice plienitbu, počinio bi bio zločinstvo javnoga

Digitized by Google

nasilja § 82 kaz. zak., a plienitba bi bila ništetna. Naputkom k zakonu ob imovnih općinah, koji u ostalom za nju nema nikakove obvezne moći, zabranjuje se pripadnikom rečene općine izvoziti iz šume dobivenu kompetenciju šumskih drva, a temeljem § 17 šumskog zakona od 24. lipnja 1857 imaju se dotični pripadnici rečenimi izkaznicami (ceduljom) proviđiti i takove na zahtjev pokazati prilikom obavljanja šumske kompetencije. Po naredbi bivšeg glavnog zapovjedničtva u Zagrebu od 8. lipnja 1878 br. 6348 vozari drva, ogrevnim ili tehničkim svrham namienjena, imadu se o stečenom pravu na drva, koja voze, na ulazu teritorija grada, trgovišta i većih mjesta izkazati doznačnimi ili izvoznimi ceduljami šumovlastnika, a tko takove cedulje nebi imao, njegova drva treba zaplieniti i proti vozaru postupati po propisih šumskog zakona. — U Vukovaru trgovina s drvarskom robom slobodna je od pamtivjeka; tužiteljica kupila je od poštenog prodavaoca drvarsku robu, nalazeću se u njezinom posjedu. Da je zaista trgovina sa drvarskom robom u Vukovaru od nekada slobodna, pozivlje se tužiteljica na svjedoke uz svoju domirnu prisegu, odnosno ob istoj činjenici, za slučaj potrebe, navraća protivniku općinskomu načelniku glavnu nječnu uzvrativu prisegu. Brodska imovna općina nije imala brzojavom ništa nalagati, ona nije vlastna bila sama staviti se u posjed robe, nego joj je valjalo potražiti pomoć suda. Da je ona zaista posjednica drvarske robe, o kojoj se vodi prepor, vriedne 4—6000 for., pozivlje se na posjednika Nikolu Polića, svoga supruga i nudi svoju domirnu prisegu. Općinsko poglavarstvo nije vlastno bilo zabraniti njoj, da nesmije sa robom nikako razpolagati, jer je ona po § 329, 354 i 362 ogz. vlastna robu odtudjiti a i uništiti, a da zato nikomu neodgovara; osim toga obć. poglavarstvo stražilo je po svojih redar. organih nad uparničenom robom, pače i nakon odredbe kot. suda od 23. ožujka 1885 br. 4824 dalo je to poglavarstvo po svojih organih nasilnički tužiteljici oduzeti dvie šajke pune drvarske robe, i odvesti sa mjesta gdje ih je ona postavila.

Smetanje posjeda počinjeno je kako činom tako i zapovjedi, pak pošto je to dokazano, valja udovoljiti tužbenomu petitu. Tužiteljica izrično poriče, da je uparničena roba po njoj u vlastnost kupljena i primljena od pripadnika rečene općine, a i sve da jeste, što nedopušta na temelju prediloženoga, neima prava tužena općina putem političkim postupati proti njoj, nego mogla se je jedino poslužiti redovitim putem pravde, dokazav svoje pravo budi posjeda budi vlastničtva na robu, nalazeću se u posjedu tužiteljice.

Prije dane drugotnice očituje na izbjedu po tuženici pozvana imovna općina brodska po odvjetniku M. A., da u nazočnom slučaju odlučuje § 325 ogz., jer se radi o stvarih, koje su zabranjene ili bar ograničene u prometu, te se po političkih zakonih imade ovaj

Digitized by Google

priepor riešiti. Uslied toga usvaja tuženikov prigovor nenadležnosti suda. — Tuženo poglavarstvo u drugotnici protivi se navodu tužiteljice, da je stekla pravo vlastnosti glede preporne drvarske robe, jer ni tobožnji prodavaoci nisu imali neograničena prava vlastnosti, pošto propisi ob imovnih občinah pravoužitnikom zabranjuju prodaju drva.

Da postoji u Hrvatskoj upravno sudište, mogao bi se ovaj prepor pred njim razpravljati; ali baš to dokazuje, da je gradjanski sud nenadležan za ovu razpravu. Nu tada nebi jamačno tužiteljica tužila občinsko poglavarstvo; a to dokazuje opetovno onaj drugi prigovor, da je tužitelj promašio tuženika tim više, što nije ni občina tužena nego občinsko poglavarstvo.

Pošto su tužiteljica u zaključnici, a tuženo poglavarstvo u protuzaključnici još branili svoje stanovište, kr. kot. sud u Vukovaru odlukom od 13. kolovoza 1885 br. 5361 izrekao je:

Prigovoru tuženoga občinskoga poglavarstva, da za riešenja ovoga priepora nije nadležna sudbena već politička oblast, daje se mjesta, te se tužiteljica po § 2 sl. a) gpp. sa svojom tužbom odpućuje na nadležnu političku oblast i dužna je J. R 29 for. 25 nč., a imovnoj brodskoj občini 24 for. 50 nč. u ime prouzročenih parbenih troškova platiti.

Razlozi: U ovom slučaju radi se samo o tom, da li je tužiteljica drvarsku robu, opredieljenu za tehničke svrhe i smještenu u njenom dvorištu, stekla povriedom § 17 šumskog zakona od 24. lipnja 1857, te po §§ 22 i 95 zakona o imovnih občinah od 11. srpnja 1881. Po § 22 ovoga potonjega zakona nesmiju pravoužitnici za svoju porabu dobiveno bud gorivo bud gradjevno drvo nikomu ni prodati ni darovati, niti zamieniti. Po tom je dakle ovakovo drvo u prometu zabranjeno i tko posjeduje takova drva, imade provenienciju istoga izkazati kod političke oblasti i naslov svoga posjeda pokazati. Da li su dakle povriedjeni propisi šumskoga zakona i zakona ob imovnih občinah, to pitanje ima riešiti politička oblast, koja je, kao što se iz priloga br. 2 ad III. i br. 6 ad VII. vidi, u tom predmetu svoje uredovanje već i odpočela, te je sud u istom po § 325 o. g. z. nenadležan; s toga se je tužiteljica sa svojom tužbom morala radi nenadležnosti suda odbiti tim više, što je tužiteljica osim toga i promašila tuženika, jer se občinsko poglavarstvo kao organ izvršujući naloge predpostavljene političke oblasti nije moglo ni tužiti radi smetanja posjeda.

Parbeni trošak dosudjen je po § 573 gpp.

Kr. banski stol usljed utoka tužiteljice naredbom od 11. studenoga 1885 br. 25363 odputiv utok tužiteljice, potvrdi napadnutu prvomolbenu odluku s razloga u njoj navedenih, s tom jedinom promjenom, da se troškovi parbeni medjusobno prebijaju, pošto se tužiteljica nije objestno u parnicu upustila.

Digitized by Google

Kr. stol sedmorice usljed utoka tužiteljice (proti obim odlukam nižih sudova u cielosti) i utoka tuženoga občinskoga poglavarstva, te na izbjedu pozvane brodske imovne občine (glede preboja parbenih troškova) riešitbom od 11. veljače 1886 br. 388 uvažio je predvidni utok tuženoga občinskoga poglavarstva te imovne občine brodske, pa je napadnutu banskostolnu odluku preinačio tako, da je tužiteljica A. B. dužna naknaditi tuženim parbeni trošak i to: občinskomu poglavarstvu u Vukovaru 14 fr. 75 nv., a brodskoj imovnoj občini 12 for. 50 nč., pa osim toga trošak previdnoga utoka svakomu u iznosu od 4 for. 50 nč pod prietnjom ovrhe.

Razlozi: Ako tužiteljica misli, da joj je krivo učinjeno odredbom obć. poglavarstva, napomenutom u njezinoj tužbi de praes. 23. srpnja 1885 br. 4824 gr., bijaše joj doduše slobodno pritužiti se proti dotičnom poglavarstvu na predpostavljenu političku oblast, ali nije bila vlastna podignuti tužbu proti občin. poglavarstvu radi smetanja posjeda povodom spomenute njegove odredbe, koju je ono učinilo kao javna oblast u svom uredovnom djelokrugu.

Ovakovoj tužbi nema mjesta niti po političkih propisih niti po propisih gradjanskoga sudovnika od 16. veljače 1853, niti po čl. 11 zakona o vlasti sudačkoj od 28. veljače 1874 broj 15 Sbornika, ni po dvor. dekretu od 8. siečnja 1795 br. 212, na koje se tužiteljica pozivlje, pače po § 1 gr. sudovnika i § 2 slovo a) g. p. p. imao je prvi sud ovu tužbu zbog očite nenadležnosti suda odmah i ureda radi odputiti. Vidiv po tom, da nepredleži nijedan od uvjeta § 318 g. p. p., morao se je izvanredni previdni utok tužiteljice, upravljen proti onomu dielu dolnjosudnih riešitaba, kojimi se tužiteljica odpućuje na nadležnu političku oblast, kao neumjestan odputiti.

Nasuprot valja povodom previdnog utoka tuženoga te imovne občine brodske preinačiti banskostolnu riešitbu u onoj točki, kojom se parbeni troškovi medjusobno prebijaju, jer preboju parbenih troškova neima mjesta pogledom na propise § 573 slovo b) g. p. p.; prvomolbena je odluka dakle i glede naknade troška po § 573 g. p. p. opravdana. Nu pošto su ovi troškovi po prvom sudu ipak previsoko obredjeni, imade se iznos njihov podjedno primjereno obaliti, kao što je učinjeno u dispozitivnom dielu vrhovne ove riešitbe. Po §§ 573 i 577 g. p. p. ima se tuženim dopitati i trošak previdnog utoka, dočim se rok uz koji tužiteljica zadovoljiti ima ovoj nametnutoj obvezi, ustanovljuje po § 300 g. p. p.*

* Ovaj prepor razpravljala je i politička oblast; njezinu riešitbu, koju smo nešto kasnije dobili, priobćujemo na drugom mjestu ovoga broja, str. 234.

Digitized by Google

Prinos k nauci § 480 g. p. p.

Molbom de praes. 1. kolovoza 1885 br. 4000 na temelju pravomoćnog platežnog naloga od 4. srpnja 1885 br. 1653 zatražio je ovrhovoditelj S. P. proti K. B., radi dužnih mu 1035 for. 67 nč. spp. ovršnu sekvestraciju prihoda kuće br. 324 u varoši Z., te i same kuće, te je u tu svrhu predložio sekvestra moleć, da se isti u posjed rečene kuće uvede, priznavajuć podjedno, da je ovršeniku istu kuću prodao, al da mu uknjižbenu dozvolu izdao nije, te da se ovršenik u fizičnom posjedu i uživanju te kuće nalazi, pa da ju još i dan danas posjeduje i uživa.

Kr. sudbeni stol u Z. odlukom od 8. kolovoza 1885 br. 4000 odbio je molitelja i to s razloga: „da tužitelju prosto stoji zatražiti ovrhu na plodove ili na ine prihode tuženika (§ 480 gpp.); da se pod ovrhu uzeti mogu prihodi negibivih dobara onih, koja su u javne knjige upisana; s razloga, da sam tužitelj priznaje, da tuženik nije vlastnik kuće br. 324, nego samo posjednik, dakle da kao takav nije ni u javne knjige upisan".

Proti ovoj odluci uložio je S. P. utok, te je kr. banski stol u Zagrebu riešenjem svojim od 21. listopada 1885 br. 21747 odluku prvoga suda ukinuo time, da se S. P. za namirenje njegove tražbine spp. bez povrede stečenih prava tužećih osoba dozvoljuje ovršna sekvestracija ukupnoga prihoda iz koristi kuće br. 324 u Z.; ali odbio je molitelja, u koliko je zatražio ovršnu sekvestraciju same kuće; s razloga, da je ovrhovoditelj sa prilozi svoje ovršne molbe po § 441 gpp. iskazao pravo da povede ovrhu; s razloga, da je stvar ovrhovoditelja, u koliko ga zakon neveže na stanoviti red pri ovrhi, da on označi predmet dužnikove imovine, iz koje bi se namiriti imala njegova tražbina; s razloga, da se ustanove § 480 gpp. neprotive tomu, da se ovrhovoditelj namiri iz ovršenikovih prava „posjeda".

Usljed po ovršeniku K. B-u prijavljenog previdnog utoka visoki kr. stol sedmorice riešenjem svojim od 24. ožujka 1886 br. 6929 potvrdio je napadnutu banskostolnu rješitbu s razloga, navedenih po drugoj molbi, pa i s razloga ovih: što previdni utjecatelj priznaje sam, da je upitnu kuću kupio od S. P-a, te da se nalazi u fizičnom posjedu (§ 300 ogz.) i uživanju (§ 329 ogz.) iste. Po 1 stavci § 480 gpp. jesu pako predmetom ovršne sekvestracije ovršenikovi plodovi ili ini užitci koje pokretne ili nepokretne stvari, a samo u slučaju dozvoljene sekvestracije plodova koje uknjižene nepokretnosti valja po stavci 2 § 480 gpp. dozvoljenu sekvestraciju upisati u javne knjige. Nije li pak ta nepokretnost u gruntovnici, ili barem ne na ime ovršenika uknjižena (§ 1468 i § 7 ogz.), tada odpada eo ipso i uknjižba dozvoljene sekvestracije. Po tom je dakle gruntovno vlastničtvo potrebito samo za uknjižbu dozvoljene sekvestracije, ne pako i za dozvolu te sekvestracije, jer kad je glasom § 428 gpp. moguće sekvestrirati plodove zakupnika kao pukoga držatelja (§ 300 ogz.),

Digitized by Google

koje nepokretnine bez obzira na to, da li je njegovo uporabno pravo u smislu § 63 gruntovnog reda uknjiženo ili ne: tada mora biti a minori ad majus moguće sekvestrirati i plodove neuknjiženoga posjednika koje nekretnosti (§ 329 ogz.). *Priobćio Kosta Radoslav.*

Kazivanje svjedoka u izvanparbenom postupku neima dokazne moći u parbenom postupku.

Na ostavinskoj razpravi iza pokoj. Ive G. očitovala se je Klara udova G. na ostavinu njegovu uvjetno na temelju ustmene oporuke, kojom je u čas smrti razpoložio svojom osobnom imovinom i sa idealnim dielom, koji ga ide kao zadrugara zadruge G. kbr. 33.

Sin pokojnikov Franjo G. i brat mu Mato G., koji uztvrdiše, da je pokojnik kašnjom oporukom u njihovu korist razredio, bijahu usuprot odlukami kr. kotar. suda u Brodu od 23. studenoga 1881 br. 3847 i od 7. veljače 1883 br. 846, te rješitbami kr. banskog stola od 8. kolovoza 1883 br. 14243 i kr. stola sedmorice od 16. svibnja 1884 br. 629 upućeni, da redovitim putem parbe gore iztaknutu oporuku Ive G. poruše i ništetnom proglasiti pokušaju.

Nakon zametnute i dovršene ustmene razprave odbio je kr. kot. sud u Brodu tužitelje Franju i Matu G., pa je u svojoj osudi od 30. listopada 1885 br. 7973 medju inimi iztaknuo i ove razloge: „Ako se sudbeni zapisnici od 18. prosinca 1882 br. 9500, 5. veljače 1883 br. 846, 22. siečnja 1880 br. 381 i 31. svibnja 1881 br. 3847, spisani u izvanparbenom postupku, kao izprave javne, koji su pri riešavanju ove parbe uvaženi prema propisu § 144 gpp., nepristrano prosudjuju, vidi se, da je uredovno zasvjedočeno suglasnimi zakletimi kazivanji svjedoka Antuna P., Martina L. i Ilije G., da je pokojni Ivo G. u prisuću rečenih svjedoka posljednju svoju volju ustmeno izrazio u suglasju sa pismenim sastavkom, što su ga svjedoci oporuke za svoje pamćenje sačinili, pa da se prema tomu pri oporuci Ive G. nazočnom tužbom napadnutoj, u pogledu vanjske forme stiču sve potrebštine, koje zakon u § 585 ogz. za valjanost oporuke ustmene propisuje".

Usljed ništovnice tužiteljâ obnašao je kr. banski stol rješitbom od 21. siečnja 1886 br. 103, vidiv, da su se tužitelji u dokaz svoje tvrdnje, da oporuka nije valjana, pozvali na svjedoke Martina S., Antuna P. i Iliju G.; vidiv, da su i naveli za riešenje ove parnice odlučne činjenice, glede kojih su se ti svjedoci preslušati imali; vidiv, da se njihovo preslušanje glede tih činjenica nije moglo mimoići, pa da je bilo neumjestno upotriebiti kod riešenja ove parnice njihova kazivanja, što su učinili tečajem ostavinske razprave, jer se inače izvadja preslušanje po ustanovah gradjanskog postupnika, kod kojega preslušanja vrše stranke svoj njima zakonom opredjeleni upliv, a inače po vanparbenom postupniku, gdje

Digitized by Google

stranke na preslušanje neuplivaju; vidiv, da su propustom preslušanja tih svjedoka pa upotrebljenjem njihovih kazivanja, položenih tečajem ostavinske razprave povredjeni bitni propisi gradjanskoga postupnika — napadnutu osudu po § 339—3 gpp. ukinuti, te kr. kot. sudu naložiti, da izvede ponudjeni po tužiteljih dokaz po svjedocih, i nakon toga dalje po zakonu postupa. — Dalje nebje prizvano. *Drag. Becić.*

*Politička občina nije ovlaštena podići tužbu radi smetanja puta medju oranicami občinara i vlastelinstva.**

Upravna občina Šid tuži vlastelinskoga zakupnika T. Schw. radi smetanja posjeda, jer da je preorao lenije (puteve) izmedju vlastelinskoga posjeda i posjeda nekih občinara.

Tuženi T. Schw., zastupan odvjetnikom Lj. K. prigovori nadležnosti suda, ili ako taj prigovor nebi stojao, prigovori manjkajuću legitimaciju tužiteljice. Put, o kom se prepor vodi, ili je javan ili nije. Ako je put javan, sud nije nadležan prosudjivati ovaj prepor po privatnom pravu, nego politička oblast po ustanovah javnoga prava. Ako pako nije javan, manjka občini Šid legitimacija, jer občini nije mogao pripadati preporni put, pošto ona kano subjekt imovinskih prava u predielu, gdje se je tobožnje smetanje posjeda dogodilo, neima nikakove imovine te nikada nije posjeda vršila na prepornom objektu. Tuženik tvrdi, da bi jedino pojedini pogranični susjedi mogli biti legitimirani na tužbu, ako se je smetanje posjeda u obće i dogodilo. U svakom pako slučaju morala je tužiteljica podići tužbu smetanja posjeda prava služnosti puta; dakle tužbu smetanja posjeda prava, a ne stvari.

Tečajem dalnje razprave opetuju stranke svoje navode, a tužiteljica navodi svjedoke za učin smetanja posjeda.

Kr. kotarski sud u Šidu odlukom od 21. listopada 1885. br. 6274 odbio je tužbu radi nenadležnosti suda, te je tužeća občina dužna tuženiku parnične troškove od 10 for. 25 nč. za 14 dana pod prietnjom ovrhe platiti.

Razlozi: Po uspjehu razprave pravno je dokazano, da se u ovoj parnici neradi ob obrani smetanja posjeda služnosti puta na privatnoj parceli, nego se radi, po navodu same tužbe, ob uzpostavi javnog puta, a za razpravu i za riešenje takove parnice nadležne su nedvojbeno upravne oblasti, pošto javni putevi spadaju pod ustanove javnoga prava.

Proti toj odluci uloži tuženik utok, jer da je trošak prenizko obredjen, pošto kola iz Vukovara u Šid na dan i pol stoje 9 fr., jer je u Šidu samo jedan odvjetnik i to protivnik tuženikov, jer je uz trošak

* Sravni s ovim slučaj na str. 215. Ured.

Digitized by Google

podvoza potrošeno za biljege 3 for. 15 nvč., dakle da efektivni trošak više iznosi nego je dosudjeno.

Kr. banski stol riešitbom od 15. siečnja 1886 br. 26036 potvrdio je odluku prvoga suda, a utok radi prenizko dosudjenih troškova zabacio s razloga, jer se po prvom sudu tuženiku odmjereni troškovi pokazuju dovoljnimi, ako se u obzir uzme, da tuženik nije trebao zastupnika i da ima odvjetnika u Iloku, koje je mjesto bliže Šidu; a ako je tuženi želio da ga odvjetnik iz Vukovara zastupa, neka i on sarazmjerne troškove nosi. *Dr. L.*

Nemože se uvažiti izjava tutorice, kada prihvaća odlučnu prisegu, navraćenu djeci njezinoj.

Tužiteljica Suzana K. u tužbi svojoj za ustmeni postupak suprot očitovanim u nasljedstvo baštinikom iza Julija Ch., ml. Eduardu, Karlu i Viktoru Ch. zastupanim majkom im i tutoricom Emilijom Ch., navadja i tvrdi, da je preminulomu medjutim ostavitelju Juliju Ch., prije nekoliko godina svotu od 1200 for. gotova novca pozajmila, a on da se je obvezao tu svotu sa 6 % kamata na zahtjev tužiteljice povratiti. — Za dokaz svega toga ponudja tužiteljica dokaz odlučnom niečnom prisegom uzvratnom.

Julius Ch. umre, spomenuti dug neplativši i čim su se njegovi baštinici u nasljedstvo očitovali, ustane tužiteljica tužbom proti njim, zastupanim majkom si i tutoricom.

U odgovoru poriče Emilija Ch. u ime svoje djece sve u tužbi navedene okolnosti i očituje se pripravnom, da će o svih navodih tužbe položiti niječnu odlučnu prisegu, njojzi u tužbi navraćenu.

C. kr. kotarski sud u S. osudom od 2. listopada 1879 br. 5137 sudio je po zahtjevu tužbe uz uvjet: ako tužiteljica navode svoje tužbe odlučnom prisegom jestno potvrdi; jer se tuženikom kroz Emiliju Ch. po § 280 g. s. p. (§ 240 g. p. p.) odlučna niječna prisega na tudje čine nemože navratiti ni prisuditi, i jer Emilija Ch. za čine svojega pokojnoga supruga nije znati morala.

Prizivno sudište osudom svojom od 18. svibnja 1880 br. 6823 odputilo je tužiteljicu sa svim njezinim zahtjevom tužbovnim, a c. kr. vrhovno sudište potvrdilo je potonju drugomolbenu osudu s razloga ovih:

Odlučna prisega može se samo protustranci navratiti (§ 275 g. s. p. = § 259 gpp.); pa je u ovom slučaju tužiteljica doista samo ml. tuženikom, pošto su oni jedini tuženici, a nipošto i njihovoj materi i tutorici — jer ova nije sutuženicom, već samo zastupnicom svoje ml. djece — istu prisegu i navratila.

Odlučna prisega nadalje može se ponuditi samo osobam, koje su sposobne prihvatiti ju i položiti, ili ju uzvratiti. No ovakovimi osobami

Digitized by Google

nemogu se smatrati ml. tuženici; jer ovi nemogu niti u vlastitoj stvari svjedočiti, a još manje u tudjoj (dvor. dekr. od 31. kolovoza 1798 br. 430 p. z. sb.). Prema svemu tomu nemože se nikako uvažiti izjava tutorice, koja u ime svoje ml. djece navraćenu joj odlučnu prisegu prihvaća.

Buduć se odlučna prisega, koja nije redovito ponudjena, nemože uzvratiti, i buduć tužiteljica izim odlučne prisege nije ponudila nikoje ino dokazalo za tužbovne navode, koje je tuženica oporekla: to se je tužiteljica, navode svoje tužbe nedokazavša, sa zahtjevom svoje tužbe morala odbiti tim prije, jer je prvi sudac samo pometnjom mogao suditi na prisegu, koja je doduše uzvrativom ponudjena, ali od zastupnice tuženikâ uzvraćena nije.

Pr. Luka Matasović.

Kada tuženik, stanujući u mjestu suda, uzme pravdopravnikom kojega odvjetnika u okolišu inoga suda prebivajućega, tad se dani, kada prigovori proti platežnomu nalogu poštom stižu, neračunaju u trodnevni rok.

Proti mjenbeno-pravnomu platežnomu nalogu c. kr. okruž. suda u B. od 20. veljače 1880 br. 1272, dostavljenom tuženici istoga dana, podigla je potonja, stanujuća u mjestu suda B., svoje prigovore nu po odvjetniku dru. N. u T. — Prigovori predani su na poštu u T. 23. veljače 1880, a prispjeli su i primljeni kod suda u B. dne 24. veljače 1880, te po istom sudu odlukom od 24. veljače 1880 br. 1391 izravno i riešeni.

Tužitelj prije nego se je u meritorno odgovaranje na prigovore proti platežnomu nalogu upustio, naglasio je, da su prigovori prekasno stigli, a kao takovi morali su se odputiti.

C. kr. okružni sud kao trgovačko mjenbeni senat u B. osudom od 3. kolovoza 1880 br. 5162 izrekao je, — medj inim, što amo nespada — da tvrdnja tužitelja o zakašnjenju prigovora nije na zakonu utemeljena i to s razloga:

Tužiteljev nazor, da su prigovori prekasno stigli i da su se morali odmah odputiti, nije u zakonu utemeljen. Sve da je platežni nalog tuženici glasom dostavnoga arka 20. veljače 1880 dostavljen, a prigovori 24. veljače 1880, dakle četvrtoga dana kod suda primljeni: to se ipak nemože tvrditi, da su prekasno stigli; jer se po poštanskom pečatu na couverti, u kojoj su prigovori sudu stigli, jasno vidi i razabire, da su dne 23. veljače 1880 na poštu u T. predani; pošto se prema § 7 naredbe minist. pravos. od 25. siečnja 1850 br. 52 d. z. l. dani, kojih su slični prigovori poštom na putu, u trodnevni rok uračunati neimadu. Napokon se mora uvažiti, da tuženica u izboru pravdopravnika nije nikojom ustanovom zakona ograničena. — Na priziv tužitelja je prizivni sud prvomolbenu osudu potvrdio s razloga:

Prvomolbena osuda napadnuta je samo zato, što prigovori tuženika, buduć prekasno podneseni, nisu odpućeni bili. No taj pritužbeni razlog

Digitized by Google

nije valjan; jer su prigovori već 23. veljače 1880, dakle s obzirom na okolnost, da je platežni nalog tuženici dne 20. veljače 1880 uručen, još u roku od tri dana u T. na poštu predani bili, a po jasnom slovu ustanove § 7 nar. min. prav. od 25. siečnja 1850 br. 52 d. z. l. bez obzira na prebivalište stranke neimadu se u trodnevni rok uračunati oni dani, kojih su prigovori poštom na putu bili. No i zato je pritužbeni razlog netemeljit, jer je tužitelj pustio, da pravomoćnom postane odluka od 24. veljače 1880 br. 1391, kojom su prigovori izravno riešeni.

Izvanredni previd tužitelja odputilo je vrhovno sudište s razloga:

Tuženica, u sjedištu suda u B. prebivajuća, u izboru pravdopravnika i sastavitelja prigovora nije po zakonu bila ograničena na odvjetnike u B., nego je bila punim pravom ovlašćena dati svoje prigovore sastaviti i po odvjetniku dru. N. u T. Pa tako se i sbilo. Nije tuženica osobno predala u T. na poštu prigovore, nego je to obavio dr. N., kako se vidi iz couverte, u kojoj su prigovori sudu stigli; ovomu, a po njemu i stranci, od njega zastupanoj, dolazi u pomoć i prilog § 7 mjenb. postupka od 25. siečnja 1850, da se dan 23. veljače 1880, kojega su prigovori poštom na putu bili iz T. u B., u zakoniti trodnevni rok uračunati neimade. Prema tomu morali su se prigovori pravodobno podnesenimi uzeti, a previdna žalba odbiti. *Pr. L. M.*

B. Mjenbeno i trgovačko.

Na čl. 82 mjen. z. (§ 92 hrv.-ug. mj. z.).

Dr. J. G. izhodio je kod c. k. pokrajinskog sudišta zadarskoga protiva L. i E. S. platežni nalog od 21. siečnja 1884 br. 132 na temelju mjenice glaseće na 150 for.

Tuženici prigovoriše: da su oni istinabog prihvatili mjenicu, ali ne tužioca, nego L. A., koji im je uzajmio svotu, na koju mjenica glasi; da s toga tužioc bit će podpisao mjenicu pokle su je oni L. A... pustili; da njihova pogodba sa L. A. ne donošaše, da se na mjesto njega sadašnji tužioc na mjenici podpiše; da se takova šta neslaže sa ministarskom naredbom od 6. listopada 1853 br. 200; da je tuženik L. S. L. A-u izbrojio na račun toga duga 90 for., te da tuženici svakako tužiocu ovu izplatu suprotstavljaju, da se ta svota odbije od zaiskanih 150 for., pošto tužitelj nije mogao ustat tužbom za sebe, nego za L. A-a, kao za onoga koji ga mogaše ovlastit, al ga nije ovlastio, da naplati ostatak svote na koju mjenica glasi.

Tužitelj osta pri svojoj tvrdnji, da što je L. A. ugovorio sa tuženici, ugovorio je za nj, te mu mjenicu prošao, neučinivši naledjice, nego podpisav on mjenicu; ali zaniekao je, da je tuženik L. S. platio L. A-u išto na račun.

Digitized by Google

Tuženici navratiše tužitelju odlučnu zakletvu o tom, da su na račun duga platili 90 for. u više obroka, a tužitelj uzvratio je ovu zakletvu tuženiku L. S.

Pokrajinsko sudište zadarsko odsudom od 28. rujna 1885 br. 516 odbilo je tužbu s ovih r a z l o g a: Stranke složno priznavaju, da su tuženici ustanovili, ne sa tužiocem, nego sa L. A. prvobitni zajmovni odnošaj, na koji se odnosi mjenica A; da na mjenici nebijaše podpisa tužiteljevoga kao teznika, kad su tuženici na nju stavili svoj prihvat, kao na mjenicu u bielom (in bianco); da je L. A. a ne tužitelj izbrojio tuženikom uzajmljeni novac; da je L. A. tužiocu dao mjenicu i da je ovu tužioc podpisao kao teznik a upravo ne prije 16. siečnja 1884, biva tri dana prije tužbe, pošto se od izbrisane naledje, koja se čita na mjenici s traga, mora izvesti, da je A. posjedovao mjenicu do onoga dana, i da medjutim tužioc u te odnošaje nije unišao; da tužioc ničim nedokazuje, da je A., stupiv u onaj odnošaj, radio na ime i u interesu tužioca, tako da bi dužnici bili mogli vjerovati, da je tužitelj zajmodavac a ne A.; da sam tužioc nenieče, da mu je A. dao onu mjenicu i da ju je podpisao kao teznik i samo zato nastoji da bude plaćena; jer tužitelj s druge strane nedokazuje, da je on s A. ugovorio posao, tičući se one mjenbene vriednosti; jer s toga imalo se je zaključit, da tužioc nebijaše mjenbeni vjerovnik, pa ako je on mjenicu podpisao, pošto je to učinio proti zakonskim propisom, potvrdjenim minist. naredbom od 6. listopada 1853 br. 200, nemogaše to dati temelja izdanomu platežnomu nalogu, jer kraj prvobitnih čina i odnošaja promjenila se je osoba vjerovnika, čim je stavljena zaprieka, da tuženici nebi mogli predložiti možebitne svoje prigovore (§ 82) proti prvobitnomu svomu vjerovniku, to jest proti A-u usljed odnošaja, koji su mogli medjutim medju njima nastati za ustanovit, što je imalo biti po zakonu o postanku i o domašaju njihove mjenbene odgovornosti, ovisne o mjenici priloženoj pod A; jer se iz izjava stranaka razabire, da tužitelj, pod obličjem teznika, postupaše u ovoj parnici kao ovlašćenik, premda je nije zametnuo kao takav; jer se je po svem tom tužba na platežni nalog imala odbiti, nebijaše bo tužioc zakoniti posjednik mjenice, pa s toga nebijaše ni umjestno bavit se onim, što su tuženici platili na račun mjen. duga, i što su ovdje iztaknuli.

P r i z i v n o sudište odsudom od 20. studenoga 1885 br. 3690 izreče, da platežni nalog ima u podpunoj krieposti ostat, ako tuženik L. S. nepoloži, a da se imadu tuženici osuditi na izplatu samo 60 for. sa kamati, parnički pako troškovi da se imadu medju strankami prebiti, ako položi tuženik L. S. odlučnu zakletvu: istina je, da je on na račun dužne glavnice, o kojoj je izdana mjenica od 28. studenoga 1881 dao

Digitized by Google

L. A-u mjesečno 5 for. zasebice od 2. svibnja 1882 do svršetka listopada 1883, po tom u 18 mjeseci 90 for.

Razlozi: Mjenica sub A. obskrbljena je svimi potrebštinami, što ih iziskuje čl. 4 mjen. zak.; a supruzi S. prihvativ ju, primili su obvezu u njoj izrečenu, po smislu članaka 2 i 21 mj. zak. prama tezniku.

Nehasni tuženikom prigovarati, da kad su oni prihvatili mjenicu, nije bilo na njoj tezovnikova podpisa i da se je posao ugovarao u interesu L. A., jer nisu dokazali, a tužioc je zaniekao, da je mjenica popunjena nezakonitim načinom, biva načinom protivnim predteklom sporazumku (minist. naredba od 6. listopada 1853 br. 200) i pošto tužitelja ide pravo da mu se plati tražbina mjenice, bilo da ga smatra teznikom, bilo da se nazrieva u njem ovlaštenik A-ov, postavljen da mjen. valutu realizuje.

Nevriedi prigovor, da se je radilo o zajmu, koji da se je pretvorio u mjenbenu obvezu, bilo po smislu gore navedenih čl. 2 i 21 mjen. z., bilo s toga, što tuženici tekom parnice izjaviše, da su bili pripravni izplatiti ostatak svote, na koju mjenica glasi, odbiv ono, što vele da su dali na račun duga.

Nu tuženici prigovaraju, da su prvobitnomu vjerovniku L. A. izplatili u 18 mjesečnih obroka na račun duga do 90 for., a u dokaz toga navratiše tužiocu odlučnu zakletvu, koju je tužitelj tuženiku L. S. uzvratio.

Smotriv, da je po čl. 82 mjen. z. slobodno tuženikom ovakav prigovor iznieti proti tužitelju, bio ovaj teznik ili ovlastnik, imalo se je, uz priznanje tužiteljevoga prava, ustat mjenbenom tužbom proti sadašnjim tuženikom na temelju mjenice sub A, i rezultat parnice ovisnim učinit o zakletvi uzvraćenoj tuženiku L. S.

Proti osudi prizivnoga suda uložiše previd obie stranke.

Vrhovno sudište bečko odsudom od 21. ožujka 1886 br. 2092 preinačiv osude nižih molba potvrdi platežni nalog s ovih razloga:

U obrazložbi prizivne presude dokazano je, da se po zakonu nemože dopustiti prigovor tuženika, da kad su oni prihvaćali mjenicu, nebijaše na njoj podpisa teznikovog; da je posao uglavljen u interesu L. A. S toga u tom obziru valja se pozvati na tu obrazložbu. Prizivno sudište učinilo je presudu ovisnom o rezultatu odlučne zakletve, što bi je imao sutfiženik L. S. položiti ob okolnosti da je istina, da je on na odbitak dužne glavnice mjenice davao L. A-u mjesečno 5 for. počam od 2. svibnja 1882 pa do listopada 1883 uključno, dakle kroz 18 mjeseci, da mu je izplatio 90 for. Prizivno sudište držaše, da je prigovor plaćanja učinjenih tobože prvobitnomu vjerovniku L. A-u dopušten po čl. 82 mj. zak. tuženikom proti onomu, koji se je tužiocem učinio. Nu ovo je mnienje u očitom protuslovju sa spomenutim čl. 82. Po ovom članku

Digitized by Google

mjenbeni dužnik može se služiti samo onimi prigovori, koji proizticu iz samoga prava mjenbenoga, i koji mu pristoje neposredno proti onomu, koji je ustao kao tužitelj. Tuženici mogli bi dakle braniti se proti sadašnjemu tužitelju excepcijom solutae pecuniae, da su zaista njemu što i platili, ali nemogu mu suprotstaviti ono što su platili trećoj osobi, pa bilo istina, da je ova dala tužitelju mjenicu; jer u tom slučaju neradi se više o prigovoru proizticućem iz neposrednog odnošaja medju tužiteljem i tuženici. Usljed toga osude nižih molba, koje su dopustivim držale napomenuti prigovor i proti sadašnjemu tužitelju, vriedjaju očevidno zakon, te po smislu dvorske odluke od 15. veljače 1833 imalo se je udovoljit izvanrednomu previdu tužitelja, te platežni nalog potvrdit i dosljedno odbit redoviti previd tuženika.

Izreka o troškovih svijuh trijuh molba osniva se na propisih §§ 21 i 26 zakona od 16. svibnja 1874 br. 69 d. z. l. *B.*

Ako ortak stupi u trgov. posao inokosnoga trgovca, pa javno oglasi, da preuzimlje i pasiva (dugove), jamči on (ortak) i naprama vjerovnikom.

Vrhovno bečko sudište rješitbom od 20. prosinca 1882 br. 12966 sudilo je ovako: „Okružnicom od 1. siečnja 1881 oglasila je tvrdka B. i drug., da posao, što no je do sada obstojao pod tvrdkom C., zajedno s aktivi i pasivi na zajednički račun prelazi na novu tvrdku B. i drug., a tvrdka C. da je prestala obstojati 31. prosinca 1880. Odatlje sliedi, da prijašnji posao trgov. i samoga C-a. nije razriešen, niti je prestao obstojati, nego samo da je tomu trgov. poslu pristupio tuženik B. kao drug, pa da je tek utrnula prijašnja inokosna tvrdka, pod kojom se je posao tjerao; a da će se voditi pod novom družtvenom firmom B. i drug. Čl. 113 trg. zak. odredjuje, da tko u već postojeće trgov. družtvo pristupi kao drug, jamči kao i drugi članovi družtva za sve obveze, preuzete prije njegovoga pristupa, promjenila se tvrdka ili ne. Ovo mora valjati i onda, kad stupa tkogod kao drug u trg. posao, koji se je prije pod inokosnom tvrdkom vodio; jer kad se radi o pravu trećih osoba, nemože se uvažiti razlikâ, da li je posao, u koji stúpa drug, tjeran bio po jednoj osobi i pod inokosnom tvrdkom, ili po trgov. družtvu. A tim više mora jamčiti novi drug, koji stupa u postojeći trgov. posao, ako nova tvrdka, kao što je u ovom slučaju, naročito objavi, da postojeći posao sa svimi tražbinami i dugovi prelazi na novu tvrdku. Iz čl. 113 trgov. zak. sliedi nedvojbeno, da nije potrebno radi opravdanja ovoga jamstva, da pristanu na to vjerovnici, koji imadu tražbina proti prije obstojaloj inokosnoj tvrdki. A najmanje može se protiviti ovoj odgovornosti (jamčenju) to, da preuzete tražbine i dugovi u dotičnoj okružnici nisu naznačeni, jer je to očevidno stvar samoga novoga druga, da razvidi i osvjedoči se, kolika je odgovornost, koju preuzimlje stupajuć u družtvo; a pogodba, kojom se poje-

Digitized by Google

dini dugovi izuzimlju od ovoga jamstva, po čl. 113 trg. zak. neima naprama pravom trećih osoba nikakove pravne valjanosti."

Opazka. § 89 hrv.-ug. trgov. zak. glasi gotovo doslovce onako kako čl. 113 njem. odnosno austr. trg. zak.; pa kao što se § 89 tr. z. nemože uporaviti na slučaj, kad netko pristupi u trgov. posao, što ga je do sada inokosna tvrdka vodila, tako nemože se ni čl. 113 austr. trg. zak. uporaviti na ovaj slučaj. Pravu ustanovu čl. 113 (a po tom i § 89) razjasnjuje kontinuitet javnih (kolektivnih) družtva, koji se i na drugih mjestih u trg. zak. priznaje, uzprkos nastalim promjenam u osobah. Kad se pako dva pojedina trgovca sdruže i sastave družtvo, nastaje tim novi pravni subjekt, a nije to nastavak jednoga od subjekta, koji tvori družtvo. U ostalom pako je riešitba ova korektna.

C. Kazneno.

Krivo svjedočanstvo pod okolnostni, gdje očitovanje istine može po svjedoka uroditi pogibelju kazneno-pravnoga progona (§ 2 lit. g) i § 199 lit. a) k. z.).

U parnici po maličnom postupku Gjure L. proti Stjepanu T. radi izplate ostatka tražbine 20 for. sklopile su stranke nagodu na prisegu, koju da tuženik Stjepan T. položi i tako pruži dokaz: da je na račun utužena iznosa samomu tužitelju 15 for., a ostatak od 5 for. da je gospodarici tužitelja Agati Z. uručio. — Stjepan T. položi doista ovu prisegu, a Gjuro L. predade proti njemu kaznenu prijavu sbog zločinstva prevare krivom prisegom počinjena.

Tečajem predizvida bje Agata Z. preslušana kao svjedokinja i ona izkaže, da od Stjepana T. nije nikad nikoje gotovine dobila, dakle da od njega nikad niti 5 for. za svoga gospodara nije primiti mogla.

Daljimi izvidi bje protivno od očitovanja Agate Z. ustanovljeno i ova sbog zločinstva prevare, počinjena krivim svjedočanstvom pred sudom po § 199 lit. a) k. z. obtužena.

Prigodom glavne razprave poricala je obrana s jedne strane učin zločinstva u obtužbi razvijena; jer čim se predpostavi, da je obtuženica 5 for. za svojega gospodara doista primila, njezino nijekanje te okolnosti nemože se smatrati krivim svjedočanstvom, nego samo nijekanjem protupravnoga uztegnuća i pridržanja onih 5 for., dakle krivim očitovanjem obtuženice samo u svrhu, da prikrije sumnju kaznjiva djela, koje je bila počinila. S druge strane je obrana iztaknula, da baš i u onom slučaju, kada bi se očitovanje, svjedokinjom preslušane, a u samoj stvari ne posvema nesumnjive Agate Z. uzelo svjedočanstvom pred sudom: nebi se njojzi imala ubrojiti kaznjivost djela, usljed neodoljive sile izvedena (§ 2 lit. g) k. z.); jer bi ona, kada bi bila pravu istinu očitovala, preti sebi sumnju kaznjiva djela svakako pobudila.

Digitized by Google

Prvi sud je osudom od 2. travnja 1880 br. 1996 neuvaživ prigovore obrane, obtuženu proglasio krivom zločinstva prevare položenjem kriva svjedočanstva pred sudom, predvidjena u § 199 lit. a) k. z.

Proti toj osudi izvela je osudjenica ništovnicu oslanjajuć se na razloge § 281 br. 9 lit. a) i b) aust. k. p. (kod nas § 277 br. 9 lit. a) i b) k. p. od 17. svibnja 1875); jer je s jedne strane u pomanjkanju predmnjeve „da bi obtuženica pred sudom bila svjedočila“ ustanovljeno djelo kao zločinstvo prevare § 199 lit. a) k. z. krivo subsumirano, i jer je s druge strane izrekom o pitanju: „da li je obtuženica pod uplivom neodoljive sile svjedočila“ — zakon, a na poseb ustanova § 2 lit. g) k. z. povriedjena.

C. kr. vrhovno ukidno sudište bečko u sporazumu s protuizvedenji generalnoga odvjetnika zabacilo je ništovnicu rješitbom od 16. listopada 1880 s r a z l o g a:

I neobziruć se na to, da prvi sudac nije ustanovio učin, prema kojemu da si je obtuženica upitni iznos od 5 for. prisvojila, niti da je inu, u tom pravcu proti obtuženici postojeću sumnju uglavio, da dakle uporaba toga razloga ništetnosti nije opravdana: nebi se ipak izreka prvoga suda dala na pravnu bludnju svesti ni onda, kada bi se bilo onakova šta uglavilo; jer očitovanje osobe, svjedokom preslušane i onda — kada bi ona isto ili ino s ovim u savezu stojeće kaznjivo djelo bila počinila, odnosno pri takovu udioničtvovala, — nikako negubi karakter svjedočanstva pred sudom, pošto kazneni zakonik razliku izmedju kriva svjedočanstva svjedoka nesumnjiva i svjedoka sumnjiva nigdje nestatuira.

Što se tiče drugoga razloga ništetnosti iztaknuta u pravcu, da se — sve kada bi se očitovanje svjedokinjom preslušane i u stvari ne posve nesumnjive obtuženice u istinu svjedočanstvom pred sudom smatrati imalo, — njojzi, buduć pronevjerenja sumnjivoj, nebi moglo ubrojiti zločinstvo prevare sbog neodoljive sile, djelo to prativši, § 2 lit. g) k. z., prema čemu da je sud, zabacivši prigovor o pitanju „da li postoji okolnost, koja bi kažnjivost djela ukinula“, zakon krivo uporabio: nemože se ništovnica niti u ovom pravcu smatrati osnovanom; jer s jedne strane činjenica, da si je obtuženica ubrani iznos pridržala, nije uzeta dokazanom, a s druge strane sve kada bi se obtuženica takovim pronevjerenjem ogriešila bila, nebi ipak njojzi, kažnjivost izključujući razlog § 2 lit. g) k. z. u prilog pristupio; jer je svjedokom preslušana obtuženica pogibelj kazneno-pravnoga progonjenja, koja joj iz istinitoga očitovanja prieti, sama uvela (provocirala); ona se nemože pozvati na premoć, koju sama nebi bila uzročila, dosljedno nemože joj u prilog priteći ubrojivost ili kažnjivost izključujući razlog neodoljive sile*, pa to tim manje, što je (po § 153

* Protivnoga mnenja je dr. E. Herbst i dr.

Digitized by Google

austr. k. p. = § 144 k. p. 1875 god.) svaki svjedok, koji se boji, da svojim očitovanjem nebi proti sebi podigao razlog sumnje stanovitoga djela kaznjivoga, ovlašćen uzkratiti svjedočanstvo. On dakle nesvjedoči krivo usljed neodoljive sile, nego iz straha; a ovaj se po § 46 c) k. z. olahkoćujućom okolnošću, a nipošto razlogom, izključujućim kažnjivost, smatrati smije i može. *Iz G.halle preveo L. Matasović.*

Tko nije dužan imati i voditi trgov. knjigu, nemože se ni kazniti po § 486 al. 2 sl. c) k. z.

U r a z l o z i h osude bečkoga kasacionalnoga suda od 16. ožujka 1885 br. 13158 navodi se ovo: U žalbi ništovnoj pozivlje se zato na razlog ništovni § 281 br. 9, dotično broj 10 austr. k. p. (§ 277 br. 9, dotično br. 10 hrv. k. p.) jer . . da se može krivcem gore navedena delikta u smislu alineje 2 sl. c) § 486 k. z. (propustiv voditi propisane trgov. knjige) samo onaj trgovac, koji usljed odredbe § 7 austr. uvodnoga zakona k. trg. zak., prema svojoj poreznoj dužnosti, podpada pod čl. 28 trg. zak.; a ta predpostava da nestoji glede obtuženoga niti se može ustanoviti. — U ovom pravcu žalba ništovna je opravdana. Tko mora po zakonu voditi trgov. knjige, saznaje se redovito iz postojećih zakonskih propisa, dakle sada znade se to iz čl. 10 trg. zak., a naročito iz § 7 uvod. zak. k. trg. zak. A imajuć pred očima ove odredbe zakona vidi se, da bi obtuženi M. P. morao samo onda voditi trgov. knjige, ako bi državni izravni porez bez prireza, što bi ga morao plaćati od prihoda svoga posla, dosegao onaj minimalni iznos, što ga ustanovljuje § 7 uvod. zak., obzirom na broj pučanstva dotičnoga mjesta, a svakako ako bi taj porez najmanje iznosio 20 for. a. v.; moglo bi se dakle govoriti o krivnji obtuženoga, nastaloj odatlje što je propustio voditi trgov. knjige, samo onda, ako se predpostavi, da je zaista utvrdjeno, da je on bio dužan te knjige voditi. A pošto ove činjenice nisu utvrdjene, a one bi morale biti temeljem rješitbe, to je trebalo žalbi ništovnoj zadovoljiti.

Na § 81 k. z.

I. B. tužen je radi zločinstva javnoga nasilja III. slučaja u § 81 k. z. počinjena tim, što se je 17. srpnja 1885 u svom dvorištu pogibeljnom prietnjom „da neda sebe pljeniti do mrtve glave, da voli poginuti nego li se dati plieniti“ i navalivši ostvami, nataknutimi na dug kolac, opro povjerenstvu, sastojećem od ovrhovoditelja I. V., obć. nadstražara N. T. i viećnika I. B., kada je htjelo transferirati njegove dvie radi dužnoga poreza zaplienjene svinje s nakanom, da uredovanje njihovo zaprieči.

Osudom kr. sudb. stola u P. od 23. rujna 1885 br. 3600 odriešen je I. B. po § 250 3 k. p. od te obtužbe. Na što je kr. drž. odvjetničtvo

Digitized by Google

uložilo proti toj osudi ništovnu žaobu, pa je kr. stol sedmorice osudom od 5. travnja 1886 br. 3773 I. B. proglasio krivim zločinstva javnoga nasilja III. sl. ozn. u § 81 k. z. te ga osudio po § 82 k. z. uporabom § 54 k. z. na kazan težke tamnice od četrnaest dana itd.

Razlozi: Kr. državno odvjetničtvo temelji svoju žalbu ništovnu na točki 5 i 9 sl. a) § 277 k. p., na očitoj naime neosnovanosti razloga prvosudne osude, te krivoj uporabi zakona tvrdeć, da se je imao čin, koj se obtuženom I. B. obtužbom u grieh upisuje, kvalificirati kao zločinstvo javnog nasilja u smislu § 81 k. z.

Iz spisah proizlazi (kao ustanovljeno), da se je obtuženik 17. srpnja 1885 u svom dvorištu pogibeljnom prietnjom: „da neda sebe plieniti do mrtve glave, da voli poginuti, nego li se dati plieniti" i navalivši ostvami nataknutimi na dug kolac, opro izaslanomu povjerenstvu, kada je htjelo transferirati dvie radi dužnoga poreza zaplienjene svinje, namjeravajuć to uredovanje obezuspješiti.

Uz prkos tomu nije prvi sud uporavio na taj čin § 81 k. z. i to s razloga, što to nasilje nije počinjeno na samom ovrhovoditelju, nego na nadstražaru, koji kako iz §§ 22, 23, 29, 30 zak. čl. XLIV ex 1883 proizlazi, nemogaše biti poglavarstvenim izaslanikom.

Pošto se pak § 81 k. z. pozivlje na § 68 k. z., koji potonji obuhvaća i občinske odredjenike (asistente), to je nedvojbeno zakon krivo uporabljen (toč. 9 sl. a § 277 k. p.) te usljed toga žaoba ništovna kr. državnog odvjetničtva opravdana.

Prema tomu valja napadnutu osudu prvosudnu po § 284 t. 3 k. p. ukinuti, te gledom na olahkotnu okolnost § 46 lit. d. k. z., i što je obtuženik glasom obć. svjedočbe u Sunji od 8. kolovoza 1885 i kotarskog ureda u Petrinji od 19. kolovoza 1885 do sada dobrog ponašanja bio, suditi tako, kako je izraženo u dispozitivnom dielu vrhovne ove osude.

V. Šmidt.

Tri razna slučaja glede kaznene nadležnosti.

U 11. broju Mjesečnik god. 1885. str. 570. priobćen je slučaj, da je kr. banski stol rješitbom od 6. kolovoza 1885. br. 13018 izrekao, da je za kazneni progon muhamedanca Edhama Silahića, koji je počinio u Novojgradiški zločinstvo prevare na štetu Atanasije J., pogledom na § 41 k. z. nadležan okružni su u Banjaluci, a ne kr. sudbeni stol u Požegi; — u kaznenoj pako iztragi proti Juliuju Hartmanu radi zločintva pronevjerenja, počinjenog u Sarajevu na štetu Markusa B., izrekao je kr. banski stol rješitbom od 22. ožujka 1883 br. 5559., da pošto se je okrivljenik preselio medjutim u Vukovar i tamo boravi, a njegovu izručbu inozemna oblast nepotražuje, — Bosna pako i Hercegovina sveudilj se jošte inozemstvom

Digitized by Google

smatraju — da je za prosudjivanje upitnog predmeta obzirom na propis § 54 k. p. kr. sudbeni stol u Vukovaru nadležan.

Najnoviji pako slučaj jest sliedeći:

U kaznenoj iztragi proti Sidoniji i Josipu Majeru te Maksi Eisingeru radi zločinstva prevare na štetu K. B. iz Novegradiške, predložilo je kr. drž. odvjetničtvo u Požegi, da se kazneni spisi ob upitnom predmetu obzirom na § 40 k. z., koji posvema odgovara § 76 kaz. zakona za Bosnu i Hercegovinu, ustupe okružnom sudištu kao kaznenom sudu u Banjaluci za dalnje nadležno postupanje, pošto su sva tri osumnjičenika nastanjena u obsegu malo prije navedenoga sudišta, te bi njihovo dopraćenje pred sudbeni stol požežki i poziv svjedoka iz Bosne na glavnu razpravu velikim troškom skopčano bilo. Spisi budu ustupljeni kr. okružnom sudu u Banjaluci, nu ovaj povratio je spise natrag kr. sudb. stolu u Požegi sa sliedećim zaključkom: „Okružni sud u Banjaluci zaključio je u nejavnoj sjednici od 17. novembra 1885 br. 8143 kaz., da se iztraga proti Sidoniji Majer i drugovom radi zločinstva prevare po § 89 k. p. za Bosnu i Hercegovinu radi nenadležnosti ovoga suda obustavi i da se vrati kr. sudb. stolu u Požegi za nadležno uredovanje s razloga, jer nepredleži nijedan od slučajeva u §§ 39 i 40 k. p. za Bosnu i Hercegovinu, jer okrivljeni premda sada u Bosni nastanjeni, ipak nisu podanici bosanski nego podanici austr.-ug. monarkije, te u govoru stojeći kažnjivi čin nisu počinili sada u Bosni nego onda u Austriji, dok su još tamo stanovali.“

Kr. državno odvjetničtvo u Požegi predložilo je zatim, da kr. sudbeni stol u Požegi obzirom na to, što su sva tri osumnjičenika nastanjena u obsegu okružnoga sudišta u Banjaluci; što bi dopraćenje osumnjičenika pred kr. sudb. stol u P. i poziv svjedoka iz Bosne na glavnu razpravu velikim troškom skopčano bilo; što s toga kr. sudb. stol požežki netraži izručbu u Bosni stanujućih osumnjičenika; što se je sudb. stol. na temelju § 40 k. z., koji posvema odgovara § 76 kaz. zak. za Bosnu i Hercegovinu (izdan god. 1879). zaključkom svojim od 9. studenoga 1885 br. 6992 kaz. u kaznenom ovom predmetu nenadležnim izjavio i odstupio ove spise okružnom sudištu u Banjaluci za dalnje nadležno uredovanje; što se u § 42 k. p. za Bosnu i Hercegovinu izrikom veli: „ako kažnjivo djelo učinjeno bude izvan područja, za koje je kriepostan ovaj zakon, nadležan je onaj u istom nahodeći se sud, kojemu u okolišu okrivljenik prebiva ili boravi; a ako prebivališta ili boravišta neima, nadležan je onaj sud, kojemu u kotaru bude zatečen;“ i što je prema evo ovom §. svakako nadležan u ovoj kaznenoj parnici okružni sud u Banjaluci, — ove spise predložiti po § 60 k. p. kr. banskomu stolu u Zagrebu u svrhu dalnje odredbe.

Digitized by Google

Kr. banski stol izrekao je rješitbom od 15. siečnja 1886 br. 28.880 ex 1885, da s razloga, što je kažnjivo djelo, koje se navedenim okrivljenikom u teret stavlja, počinjeno u staroj Gradiški, dakle u području kr. sudbenoga stola u Požegi, gdje su za onda Sidonija i Josip Majer stanovali i posao trgovački tjerali, po čemu je uvjetovana nadležnost toga kr. sudbenoga stola u smislu § 47 k. p., odnosno § 49 k. p.; s razloga usljed toga, što su se okrivljenici medjutim preselili u zaposjednute zemlje Bosnu i Hercegovinu nemienja se nadležnost toga sudbenoga stola postupati proti okrivljenim radi navedenog kažnjivog djela; pa stoga neima mjesta dalnjoj odredbi sa strane kr. banskog stola.* *Priobćio Josip Galjer.*

D. Upravno.

*Ako treće osobe kupe gradju od pravoužitnika imovnih občina, nesmije ovu na zahtjev imovne občine plieniti polit. oblast kod onih trećih osoba (§ 17 šum. zak. od 24. lipnja 1857, §§ 22 i 95 zak. od 11. srpnja 1881 ob imovnih občinah).***

Brodska imovna občina zamoli kr. podžupaniju u Vukovaru, da dade zaplieniti drvarsku gradju kod niekih trgovaca s drvom u Vukovaru, jer da je ta gradja pokupovana povriedom § 17 šumskoga zakona od 24. lipnja 1857 te § 22 i 95 zakona ob imovnih občina od 11. srpnja 1881 naputka C, naredbe kr. zem. vlade od 23. srpnja 1883 br. 28626, te za provedbu ovrhe izasla svoga šumara S.

Kr. podžupanija u Vukovaru izvede pljenitbu.

Proti ovoj pritužiše se dotični trgovci, pa je kr. zemaljska vlada riešitbom od 14. srpnja 1885 br. 27610 izdala naredbu kr. podžupaniji u Vukovaru: „Vladin povjerenik za brodsku imovnu občinu I. B. prijavio je ovamo predloženim izvješćem od 4. travnja t. g. 576 o. k. povodom brzojavne pritužbe tamošnjih drvotržaca O. i B., tičuće se kod njih pronadjene i zaplienjene gradje, da oni drvotrži nehtjedoše dopustiti, da S. kao izaslanik rečene imovne občine, onu kod njih pronadjenu i zaplienjenu šumsku robu prigodom u lipnju odredjene dražbe razproda.

Povodom tim nalaže se kr. podžupaniji u V., da u smislu dopisa gospod. ureda imovne občine brodske od 22. lipnja 1885 br. 575, upravljenoga na istu podžupaniju, obavi transferaciju zaplienjene šumske robe, na temelju vladine naredbe od 16. ožujka 1885 br. 9048 od spomenutih

* Ove rješitbe netrebaju valjda posebna komentara. Ured.

** Vidi gradj. slučajeve str. 215 i str. 223 u ovom broju. — Od svih odluka i rješitba, što su u ovom predmetu izdane te u ova tri slučaja priobćena, držimo, da je korektna ova posljednja kr. vlad. odjela za nutarnje poslove, koja dolazi u ovom slučaju.

Digitized by Google

trgovaca s drvom — koju je transferaciju gospod. ured imovne občine zaiskao — iz mjesta gdje se sada nalazi, na drugo za dražbu shodnije mjesto, pače da odstrani i sve možebitne zaprieke, koje bi mogle budućn dražbu one šumske robe odgadjati ili osujetiti.

Odnosno na brzojavnu pritužbu gore rečenih drvotržaca od 14. srpnja o. g. odpisa kr. zemaljska vlada, da nenalazi uvažiti molbu onih drvotržaca, da se dražba zaplienjene šumske robe obustavi, jer drvotržci nisu ničim podkriepiti mogli, da je kod njih pronadjena i od pravoužitnika brodske imovne občine bez izvoznice pokupovana šumska roba legitimna; pa jer pravoužitnici u smislu § 78 naputka A k zakonu ob imovnih občinah od 11. srpnja 1881 za njihovu porabu dobiveno bud gorivo bud gradjevno drvo nikomu ni prodati, zamieniti ili darovati nesmiju.

Ovom odlukom odredjena dražba nije se ipak obdržavala, jer je medjutim poveden kod kr. podžupanije u V. proti dotičnim trgovcem kazneni postupak, a nakon ovoga osudila je podžupanija riešenjem od 20. svibnja 1885 br. 11393 J. B. i M. O. svakoga na novčanu globu od 100 for., a A. B. na novčanu globu od 200 for. u korist zaklade za promicanje narodnih gospodarstvenih svrha, a u slučaju neutjerivosti na odgovarujuću kazan zatvora, svu trojicu na nošenje razpravnih toškova.

Proti ovoj odluci, kao i proti onoj od 31. prosinca 1884 br. 15411, kojom se odredjuje, da kod J. B., M. O. i A. B. zaplienjena gradja drva ostaje i nadalje pod stegom pljenitbe za sigurnost naknade troška postupka i uplate dosudjene novčane globe, koja pljenitba da će se nakon podpune izplate spomenutih svota dignuti, podnesoše spomenuti trgovci utok, koji je kr. vladin odjel za nutarnje poslove obnašao uvažiti, ter dignuv zaplienu uputiti tužeću imovnu občinu sa njenimi tražbinami na one ovlaštenike, koji su svoja ovlaštenička drva neovlašteno tržili.

Razlozi: Spomenuti vukovarski trgovci neobjedjuju se, da su kupovali drva ukradjena ili potekla iz kojega drugoga po kaznenomu zakonu zabranjenog čina, nego se objedjuju tim, da su od pravoužitnika kupovali drva, koji su ova od imovne občine pripadnim načinom stekli, ali su ih neovlašteno preprodavali.

Tim postupkem nisu ni pravoužitnici ogriešili se o kazneni zakon, dapače po jasnoj zaglavnoj ustanovi § 22 naputka k šumskom zakonu nepodpadaju ovi nikakovoj, dakle ni disciplinarnoj kazni, već su jedino dužni nadoknaditi imovnoj občini onu razliku, za koju su oni kao pravoužitnici manje od podpune šumske pristojbe za drva platili.

Tim manje pako podpadaju strogosti kaznenoga zakona vukovarski trgovci, koji su od onih pravoužitnika drva kupili. — Imenito nemože se ni o prekršaju kupovanja sumnjive robe po § 477 k. z. govoriti, pošto se za kvalifikaciju ovoga prekršaja zahtjeva, da kupljena roba proizlazi iz čina, po kaznenom zakonu kažnjiva.

Digitized by Google

Po § 22 spomenutoga naputka nesmiju pravoužitnici uz smanjenu pristojbu prodavati dobiveno drvo. Učine li to ipak, dužni su doplatiti cielu šumsku pristojbu, a za veće osiguranje ove može se prestupitelju, ako je kod čina zatečen, drvo oduzeti i prodati, a preostatak povratiti prestupitelju. Po ovom § ograničena je imovna občina na samoga pravoužitnika prestupitelja, a njezino pravo na odštetu iz same robe na jedini slučaj, ako je prestupitelj u činu zatečen.

Ovo potonje pravo razšireno je doduše naredbom zem. vlade od 23. srpnja 1883 broj 28626 izdanom na temelju § 17 šumskog zakona u toliko, da se kriomčareno drvo smije zaplieniti onda ne samo od neposrednog počinitelja, već i od vozara; nu niti je ovom naredbom ni ijednim drugim u zaštitu šumogojstva obstojećim propisom to pravo još i dalje razšireno, t. j. da bi se drvo u svrhu namirenja štete zaplieniti, ter pod ovrhu uzeti moglo iz posjeda treće osobe, koja ju je bez povriede kaznenih propisa stekla, bud od neposrednoga prestupitelja bud od vozara, još manje pako može se toj trećoj osobi nametnuti odgovornost za štetu počinjenu po neposrednom počinitelju, za koju osim slučaja kaznene sukrivnje, već ni vozar neodgovara osobno.

Prema tomu morali su se obtuženici od krivnje odriešiti, pa imovna občina sa svojimi tražbinami na neposredne počinitelje uputiti.

KNJIŽEVNOST.

Commentar zum österreichischen allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuche. Von Dr. Leopold Pfaff und Dr. Franz Hofmann. I. Band, 1. u. 2. Abthl. II. Band, 1—4. Abthl. *Excurse über österr. allg. bürgerliches Recht. Beilagen zum Commentar.* Od istih. I. Band, 1—2. Abthl. II. Band, 1—3. Abthl.

Cui bono novi komentar općega austr. gradj. zak. pokraj tolikih, koji su ga od Zeillera do Kirchstättera, za dva čovječja razdobja potanko, obsežno i svestrano raztumačili? Ovo pitanje staviše si glasoviti civilisti, profesori na bečkom sveučilištu, Pfaff i Hofmann odmah na početku najnovijega tumača gradjanskog zakona. Odgovor na ovo pitanje, koji sami daju u predgovoru svoga djela, opravdava podpuno ovu sbilja epohalnu radnju učenih profesora, sadržaje njezin program i upozoruje štioca na njezin domašaj.

Zagovaratelji sistematičke metode razpravljanja pozitivnih zakona, neporiču ipak naši pisci važnosti ni koristi eksegetičke metode, koja dopušta, da se i taka pitanja potanko pretresu, kojih nije moći dotaknuti se ili se moraju mimoići kod sistematičke metode tako, da za duboko i svestrano poznavanje zakona treba jednu metodu drugom popuniti.

Digitized by Google

Austrijska literatura gradjanskoga prava posjeduje klasičko Ungerovo sistematično djelo ob općenitih naucih, i posebno nasljedno pravo, a neke dielove gradj. zakona izradili su sistematičnom metodom odlični civilisti, n. p. Randa, Exner, Hasenöhrl i t. d. Ali još nitko nije se latio da piše veliki komentar o našemu gradjanskom zakonu sredstvi moderne znanosti, u kojem bi sadržano bilo sve što ima trajne vriednosti starija austrijska literatura, i što je znanstveno iztraživanje na tom polju iznielo na vidjelo u Austriji i izvan nje.

Osim toga nijedan komentar, izim Zeillerova, nije mogao upotrebiti ono dragocjeno sredstvo tumačenja, koje nebijaše do sada pristupno, naime zapisnike sjednica dvorskog povjerenstva, što no je izradjivalo gradj. zakonik, i koje zapisnike bivši ministar pravosudja Glaser stavi na razpoloženje ovim komentatorom nakon više od 60 godina, odkad je stupio u kriepost gradj. zak., dočim je bio u Francezkoj cieli materijal code Napoleona odmah obielodanjen, a onaj pruskoga Landrechta publiciran je već davno.

Koliko je truda dalo učenim profesorom upotrebljivanje ogromnoga gradiva gradj. zak., vidi se iz pregleda tumačenja prvih paragrafa, u kojem se sbilja osjeća rekonstrukcija misli zakonotvorca. A zar nije dovoljan za to, pitali su se pisci, Zeillerov komentar? Koliko god je velika vriednost Zeillerovoga tumača, vele oni, stoji ipak, da Zeiller nije sastavitelj gradj. zakonika, jer mu je služio za podlogu gotovi tekst, tako zvani zapadno-galički zak., koji je on kadšto zlo shvatio. Uz to njegovo mnenje nebijaše vazda i mnenje većine urednikâ zakonika, a koji put zaboravlja on u tumaču što je kod viećanja rekao. Osim toga Zeiller izradio je svoj tumač na brzu ruku prije konačnoga utanačenja redakcije, tako da su brojevi paragrafa više puta krivo navedeni. A brez toga, opažaju oni temeljito, bludnja je držati, kao da sastavitelji moraju zakon i najsigurnije poznavati; jer član redakcionalnoga povjerenstva bolje si predočuje do tada postojeći zakon, nego li onaj koji je pomagao izradjivati, osobito kad se promisli, da se je ovo dugo vuklo, i da je bilo lasno zaboraviti, što je bilo zaključeno u sjednici, držanoj pred toliko godina. I za to kod uporavljivanja materijala pisci postupaju obzirnom kritikom, nevjeruju na rieč ni Zeilleru ni inim urednikom zakona, jer (a tu glavnu misao nedavno je dr. Kohler baš sjajno obrazložio u svojoj razpravi „O tumačenju zakona“ *) „mi smo se — vele — vazda

* Ueber die Interpretation von Gesetzen von Dr. Jos. Kohler, prof. in Würzburg. (Grünhut's Zeitschrift, XIII. B. s. 1 i sl.) Ovaj učenjak dokazuje proti vladajućoj teoriji, kao da je zadaća tumačenja opredieliti, što je htio zakonotvorac, koje su naime bile misli zakonotvorca, koje su izražene u riečih zakona, da nije odlučujuće za tumačenje zakona što hoće zakonotvorac, nego što hoće zakon, koji istina nema volje u psihologičkom

Digitized by Google

toga držali, da samo sankcionirani zakon, a ne teoretička mnenja, izražena po pojedinih ili makar po svih njegovih urednicih, pa bila i od velikoga dogmatičkoga i teoretičkoga interesa, imade biti za nas mjerodavnim (S. X.).

Materijal gradj. zak. liepo je poslužio našim piscem, da najpodpunije i najvjernije orišu predpovjest gradj. zakonika (s. 1—22) tako malo poznatu, i povjest redakcije njegove (s. 22—58), koja je u svih komentarih jako površno razpravljena, te sada prvi put predočuje nam u svojoj poučnoj i zanimivoj slici, kakve nije nam mogo narisati ni sam zaslužni Harrasowski u svojoj „povjesti kodifikacije austrijskoga privatnoga prava". Dočim pisci s jedne strane usavršuju, izpravljaju i popunjuju Zeillera na temelju onoga istoga ogromnoga gradiva, koje ovaj nije dospio otriebiti i probaviti, s druge strane pridržavaju i asimiliraju si, da tako rečemo sve najbolje što su ostali komentatori te bogata austrijska literatura za ovo sedamdeset godina proizveli na tom polju tako, da nam ovaj komentar predstavlja pravu enciklopediju austrijskoga privatnoga prava.

Od takih učenjaka moglo se je očekivati, da živuće i djelujuće slovo zakona, jurisprudencija naime gradjanskoga zakonika neće biti bez izbora i na sliepačku nanizana pod pojedinimi ustanovami zakonika, kako to obično biva. Nisu navedene sve presude, nego samo poučne, a oštroumnu kritiku, kojom pisci znanstvene radnje svojih predšastnika izpituju, uporavljaju oni i na osude vrhovnog sudišta.

Nu oni nezadovoljuju se ovom svestranom i ogromnom zadaćom. Da kod ovake velike osnove nebude komentar preobsežan, važna pitanja, gdje pisci dolaze naprijed sa novim mnenjem, zahtjevajućim dulje razlaganje, razpravljaju se u posebnih sastavcih (Excurse) u formi monografijâ, a resultat ovih naveden je u komentaru tako, da ovaj ostaje savršeno djelo i bez exkursâ, koji ipak teku paralelno sa komentarom. Prvi svezak ovoga excursa veoma obsežan (240 s.), a po sadržaju izvanredno znamenit, obuhvaća predpovjest gradj. zakonika, historiju njegove izradbe, literaturu, najpodpuniju i najkritičniju zakonika, koju dosada imadosmo, gdje se vriednost pojedinoga djela kratko i oštroumno prosudjuje, i gdje se pisci osvrću (što čine i u komentaru) na onu bogatu

smislu, nego volju u teleologičkom smislu, als organisches Zweckbestreben. Nenastaju dakle usljed interpretacije one pravne posljedice, koje je zakonotvorac namjeravao, nego one koje proizlaze iz organičke svrsishodne težnje zakona, koje se predstavljaju kao proizvod duševnog organizma, stvorena u zakonu. Ovo je bilo i rimsko stanovište. Voluntas legis je po rimskom pravu odlučujuća (fr. 18, 19, de leg.), Vis ac potestas legis (fr. 17 de leg.) po Celsio, polag navodâ pisca, koji se poziv|je na najglasovitije rimske juriste.

Digitized by Google

talijansku književnost našega gradj. zak., prekinutu, na ne maleni uštrb naše civilistike, sa odcieplјenjem lombardo-mletačke kraljevine od austro-ugar. monarkije. Jer talijanski pravnici, sliedeć starodavne domaće tradicije, nebi lučili ni u teoriji ni u praksi ispitivanje našega zakonika od posegnuća u rimske izvore, a časopisi, kako mljetački „l' Eco dei Tribunali" i milaneski „Monitore de 'Tribunali" mogli bi se i sada sravniti sa prvimi austrijskimi časopisi te vrsti. — U istom svezku nalazimo historičko i znanstveno razlaganje vrlo važnih pitanja, sadržanih u carskom patentu od 1. lipnja 1811, kojim bje uveden gradj. zak., što je takodjer za nas Hrvate zanimivo, jer je zakonodavac uvadjajuć isti zakonik kod nas g. 1853, držao se istih načela glede ocienjivanja stanovitih pravnih posala, obavljenih ili započetih prije uvedenja zakonika. — U tom svezku tumači se prvih jedanaest §§ gr. z., u koje spada komentar ustanovâ o tumačenjn zakona na temelju kodifikatornoga materijala i znanstvenih resultata moderne civilistike, kako do sada nije nijedan tumačitelj, neisključiv ni Ungera učinio. Drugi svezak prve knjige komentara dosiže do § 14, s kojim se svršuje uvod o gradjanskih zakonih u obće. Ovdje treba istaknuti tumačenje § 13 o povlasticah (s. 297—352), koje gledeć na vrlo kratke i oskudne primjetbe ostalih komentatora, može se držati za pravo znanstveno odkriće na polju privatnoga i javnoga prava, u koje povlastice utjecaju. Valjda ću se povratiti na ove dvie prave monografije o tumačenju zakona i o povlasticah, gdje su naša dva učenjaka majstorski slila sve vrline znanstvene i eksegetičke metode. Sa prva dva svezka komentara paralelno ide prvi svezak prve knjige Excursâ, koji sadržaje dragocjeni materijal kodifikacije zakonika, medju ostalim predlog i izvješće Zeillerovo, podnešeno u prvoj sjednici prvoga čitanja 21. prosinca 1801, gdje se razpravlja o važnosti zadatka sastavljanja zakonika u obće, o vlastitosti koje mora imati, o načelih, na temelju kojih treba ga graditi ili ispravljati, i o predležećih predradnjah (s. 36—49). Za tim sliedi predlog dvorskog zakonotvornog povjerenstva od 19. siečnja 1808 ob osnovi gradj. zakonika sa važnim prilogom (s. 49—86), gdje medju drugim usporedjuje se osnova sa najglasovitijimi zakonici ostalih naroda, sa rimskim pravom, pruskim, francezkim i s osnovom ruskoga zakonika, te se daje znanstvena kritika tih zakonika, a za tim sravnjuju se pojedini dielovi osnove s istimi zakonici, što je veoma zanimivo i poučno, te podiže vriednost našega zakonika i uzvisuje zasluge njegovih sastavitelja. Za bolje tumačenje uvodnoga patenta tiskano je u istom svezku dosta dotičnog zakonotvornog materijala.

Žalibože što izdavanje tako komentara kao i Excursa neide redom paragrafâ. Poslje § 14, s kojim se svršuje drugi svezak prve knjige, pisci skočiše odmah na drugu knjigu, koja počimlje sa nasljednim

Digitized by Google

pravom, te je dotjerana do 4 svezka, koji svršuje sa § 716 tako, da obuhvaća do sada obilatu polovicu nasljednoga prava, naime poglavja „o pravu nasljedstva“; „ob očitovanju posljednje volje u obće i oporukah napose“; „o zamjenah i povjerbah“; „o zapisih“ i dobar dio poglavja „ob ograničenju i ukinuću posljednje volje“. S ova četiri svezka stoje u savezu tri svezka Excursa, koji sadržavaju znatnih razprava o važnijih pitanjih ili ustanovah, tumačenih u komentaru. Spomenuti ću razpravu o nasljednoj nedostojnosti k § 540 i slj. o. g. z., onu o toli prepornom i zamašnom pitanju odreknuća nasljedstva k § 551, o sudbenih i bilježničkih testamentih k §§ 587—590, ob ukinuću pupilarne substitucije k § 609, gdje se navadjaju razlozi i izvješća iz materijala kodifikacije, na temelju kojih ta nepraktična i ničim više opravdana ustanova, odavna ukinuta u Francezkoj i prije Code Nap., nije bila prihvaćena niti u gr. zak. Znamenit je tu Zeillerov referat, koji je stranom samo unišo u njegov komentar.

Može se reći, da su pisci u ekskursih (svez. 2 i 3 II. knjige) izradili pravu monografiju o fideikomisih, koju osobito preporučamo sudcem i odvjetnikom našega Dubrovnika, gdje su fidekomisi, za kratko vrieme ukinuti pod Napoleonovom vladom, uskrsnuli opet pod austrijskom, i gdje nastaju najzakučastije, najtrudnije i najvažnije fideikomisarne parnice. Tu se crta povjest obiteljskih fidekomisa, navode se razlozi pro et contra toj pravnoj ustanovi, koju bi htjela demokracija sadanja u drugoj formi ustrojiti za seljački stališ, pošto je toliko navaljivala i navaljuje još na gospodske fidekomise; razpravlja se dalje o naravi fideikomisarnoga nasljedstva (Exc. II. knj. 2 svez. str. 186—202), a napose o nasljedstvu žena i cognata (k § 626), za tim u 3 svezku (s. 219) o toli spornom pitanju subjekta fideikomisarnoga imetka, o fideikomisarnom odrečenju (k § 632), o pravu zaduživanja fideikomisa (k § 635 i slj. — s. 253—275), o povjesti fideikomisa (s. 297—316). Ovaj treći svezak Excursa svršuje sa započetom razpravom o naravi legata (s. 316—332).

Da se upustim u recensiju pojedinih pitanja, koja pretresuju ta dva učenjaka, nebi bilo spodobno gledeć na prostor Mjesečnika. Nego ću sgodom iznieti ovo ili ono od obilatog ploda njihova djela, da se upozori naše pravničko občinstvo na blago, koje sadržava naš zakonik, i na način kojim ga valja kopati te iznositi na vidjelo, da zadovolji rastućim potrebam i zahtjevom sadanjega života.

Čitaoci bi možda željeli znati, što je u komentaru i u Excursih Pfaffovoga, a što Hofmannovoga? Na to oni unapried odgovoriše u predgovoru sliedeće: „Na svršetku djela znati će se, što je u jednoga ili drugoga auktora, u koliko se mogu u obće lučiti. Ali to neće promjeniti ništa na činjenici, da mi zajednički odgovaramo za cieli sadržaj. A malo može zanimati, što je jedan ili drugi napisao, nego se

Digitized by Google

može raditi samo o tom, da li će naše djelo biti koristno nauci i životu, školi i sudu."

I zaista tako je komentar majstorski sliven, da će se jedva moći lučiti, što pripada jednomu, što drugomu piscu. Gledeć na porabu djela, sudeć po onom što je do sada izišlo, čini mi se da naš komentar predpolaže takvu obsežnu i solidnu civilističnu naobrazbu, da ga djaci imadu samo oprezno rabiti, da se neizgube i nedangube u onom „mare magno" svakovrstnih teoretičkih i praktičnih pitanja, koja se pretresuju, navlastito u bezkonačnih notah, koje za pojedine paragrafe iznašaju koju stotinicu. Taj njemački način pisanja, po kojem se tekst knjige razglaba i atomizira u nebrojene uzgredne člančiće, gdje se razpravljaju pobočna pitanja, stojeća više puta u dalekoj svezi sa glavnim predmetom, dotjeraše Pfaff i Hofmann do skrajnosti, a to umara štioca te čini, da koji put izgubi niti glavne razprave. Jednostavnija i sustavnija erudicija talijanskih, francezkih i englezkih učenjaka, kao da se nemože udomiti kod Niemaca. Ali glede ostaloga pravničkoga občinstva komentar Pfaffa i Hofmanna, bude li nastavak odgovarao, kako nema dvojbe, podobrano započetomu djelu, učiniti će mal ne suvišnimi sve predjašnje, jer je u njem sakupljeno sve što su doktrina i praksa proizvele na tom polju odkad je gr. zak. nastao. Naveo sam glavne misli u predgovoru pisaca, gdje je nacrtan njihov znanstveni program, jer mi se je činilo, da se je malo kada toli podpuno ispunilo obećanje učenjaka, kao što su ovdje pisci ostali vjerni svomu. Oni su si unapried učinili u predgovoru kritiku svomu djelu.

Jedno im se može zamjeriti, da djelo izlazi polagano. Odkad je g. 1877 izišao prvi svezak komentara, pa do danas, dakle u devet godina, iztumačen je uvod, a od prvoga poglavja zakona 14 paragrafa (ovaj zadnji nepodpuno), i pet prvih poglavja nasljednog prava (ovo zadnje takodjer nepodpuno — 185 §§), u svem dakle 199 §§ sadržanih u šest svezaka, a uz to pet svezaka Excursa. Auktori se ispričavaju, da su izgubili mnogo vremena zadnjim izdanjem Arndtsovih Pandekta, koje su morali preuzeti. Svatko želi, da se s ovim sve druge nadkriljujućim komentarom nedogodi ono, što se je dogodilo sa tumačem kaznenoga zak. od Hyea. Budu li ga pisci na ovoj podlozi dalje izradjivali i dovršili, civilistička literatura austrijska moći će se ponositi djelom, koje će stati au niveau sličnih najglasovitijih njemačkih i francezkih.

Prof. Vojnović.

— *Glasnik hrvatskoga naravoslovnoga družtva.* Uredjuje S. Brusina. God. I. Broj 1—3. Siečanj — Lipanj. Zagreb 1886 Vlastničtvo i naklada družtva.

Govoreć onomadne u ovom listu (br. 1 i 4 o. g.) o hrvatskom naravoslovnom družtvu i preporučajuć ga što toplije rekosmo, da će do skora izaći prvi svezak časopisa, što ga odluči izdavati to družtvo. Sada

Digitized by Google

je pred nami zaista u ukusnom izdanju prva knjiga „Glasnika hrvatskoga naravoslovnoga družtva“, koji uredjuje sam predsjednik družtva g. S. Brusina, prof. na mudroslovnom fakultetu kr. sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu. Prva knjiga „Glasnika“ prikazuje nam se ne samo u liepom ruhu, nego je i raznovrstna te bogata sadržaja. U prvom članku „O postanku hrvatskoga naravoslovnoga družtva“ razlaže g. Brusina sve što se je činilo, počam kako je prof. Viktor Mihailović napisao svoj „Ein Wort an die Naturfreunde unseres Vaterlandes“, štampani u izvješću više gimnazije senjske koncem školske god. 1864/5, pa sve dok nije eto početkom ove godine družtvo zaista na obću radost ustrojeno. Ovaj članak štampan je i u posebnom otisku. Osim ovoga donosi „Glasnik“ još sliedeće razprave: „Čovjek i prirodna znanost“ od Otona Kučere; „Lov u Fruškoj Gori“ od kraljevića Rudolfa; „Uspjesi pokusa sa aklimatizacijom bilja na Rieci“ od nadvojvode Josipa; „Upliv vanredno stroge zime na Rieci“ od nadvojvode Josipa; „Phallus imperialis“ von Stephan Schulzer von Müggenburg; „Palaeoichtyologische Beiträge“ von Dr. Drag. Gorjanović-Kramberger. U rubrici Bibliografija ocjenjuje g. Kesterčanek „Zeitschrift für die gesammte Ornithologie“.

Sadržaj, kako se vidi, obilan, a da će biti i valjan za to jamče imena pisaca te ime urednika, koji si je za postanak družtva neumornim svojim radom stekao trajnih zasluga. Mi pravom radošću iznosimo pred naše čitatelje ove viesti o družtvu i njegovom organu, želeć da nadje živu, svestranu materijalnu i moralnu podporu u našem narodu, kojemu će družtvo i njegov organ u veliko koristiti; ta obrazovanim ljudem upravo je suvišno razlagati zamašnu važnost prirodnih nauka. — „Glasnik“ izlaziti će svakoga drugoga mjeseca barma na tri štampana tabaka. Broj 4. izaći će koncem kolovoza, broj 5. koncem listopada, a broj 6. koncem prosinca o. g. — Članovi družtva dobivaju „Glasnik“ bezplatno. Družtveni prinos udaren je na 6 for. godišnjih, k tomu 1 for. u ime upisnine.

— *Присвојење нађених ствари.* Написао И. Ђ. Авакумовић. U Požarevcu 1886. Preštampano iz „Prava“. — O tom drugi put.

— *Štednja S. Smilesa.* Sveo Nikola Šimić. Izdala o svom trošku Matica Dalmatinska. — U Zadru 1886. Ovu knjigu primismo tek pred dva tri dana.

— *Emile de Laveleye:* La Péninsule des Balkans. Vienne, Croatie, Bosnie, Serbie, Bulgarie, Roumélie, Turquie, Roumanie. — Bruselj 1886. Dva svezka. Ciena 6 for. — Upozorujemo čitaoce na ovo liepo, duhovito pisano djelo, u kojem pisac vrlo simpatično govori o Hrvatskoj, njenih težnjah, njenom radu i nastojanju.

Digitized by Google

VIESTNIK.

(Sa sveučilišta.) Dr. Ivanu Malinu, perovodji u pravosudnom odjelu kr. zem. vlade, podieljena je venia legendi za rimsko pravo na pravo- i državoslovnom fakultetu kr. sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu. G. dr Malin oglasio je već za ovaj ljetni semestar dva kolegia: nasljedno pravo i tumačenje Gaievih institucija.

Kr. vladni odjel za bogoštovje i nastavu imenovao je prof. dra. Al. pl. Bresztyenszkoga predsjednikom povjerenstva za teoret drž. ispite razdjela državo-znanstvenoga, a članovima toga povjerenstva gg. fin. savjet. F. Kömleya, Iv. pl. Kuglera; Jos. Eug. Tomića, tajnika i dra. Milor. Cuculića, perovodju u unut. odjelu kr. zem. vlade; prof. dra Bl. Lorkovića pako predsjednikom povjerenstva za teoret. drž. ispite razdjela pravno-povjestnoga.

(Novi članovi.) Pravničkomu družtvu pristupili su kao članovi gg. Ivan Grzybczyk, kotarski predstojnik u Banjaluci i Josip Zec, sudb. pristav u Glini.

(Julio Bubanović), vel. župan županije sriemske, umirovljen je.

(Odlikovanja.) Gg. Vaso Gjurgjević, odvjetnik, kr. javni bilježnik i zastupnik naroda te prvi podpredsjednik hrvat. sabora, zatim Milan Taufer, ravnatelj kr. zem. kaznione u Lepoglavi, odlikovani su srbskim komanderskim krstom reda takovskoga.

(G. dr. P. Mihajlović), odvjetnik, preselio se je dozvolom kr. vlad. odjela za pravosudje kao odvjetnik iz Osieka u Zemun, te je u ovom potonjem gradu već otvorio svoju odvjet. pisarnu.

(† Ljudevit pl. Hervoić), savjetnik kr. zem. vlade, preminuo je nakon duge bolesti 5. svibnja o. g. u 53. godini dobe svoje. — Lahka zemlja vrednomu tomu rodoljubu.

(Iz Ugarske.) Pomoćni sudci kod kr. tabule — druga molba — u Budapešti zamoliše ministarstvo pravosudja, da poboljša njihovo materijalno stanje. U molbenici svojoj vele, da oni rade tako i toliko kako i koliko redoviti sudci, a ipak da je njihova godišnja plaća za 1100 for. manja. Tuže se na dalje, da ih kod popunjivanja preteriraju, pak imenuju većnike kod sudb. stolova za redovite sudce kod kr. table. Zato da ti pomoćni sudci rado odilaze drugamo, samo ako im se dobra prilika nadje.

Csemegi izradio je drugu osnovu kaz. postup., koja je već tiskana, te ju sada razpravlja enkvetno povjerenstvo. Povjerenstvo radi tako brzo, da bi osnova mogla već u ovoj sjeditbi doći kao osnova vladina u dolnju kuću. Prigovaraju Csemegi-u, da se je u ovoj drugoj osnovi veoma slabo obazirao na prigovore, što ih podigoše proti njoj Schütze, Szegheö, Vlanics i Mayer. A ipak da je ovaj potonji rekao o prvoj osnovi, da ona u svojoj cielosti, sa svimi svojimi načeli te uredbami nije podobna, da postane zakonom. Osnova ta da bi se morala glede forme i sadržaja posvema preraditi, ako se hoće da se upotrebi za temelj kodifikacije kaz. postup.

U Beču izlazeći strukovni časopis „Jur. Blätter“ ima dopis iz Budimpešte, u kojem se medju inim spominju i zloporabe kod hrvatskih sudova, na koje da je upozorio ovdje već spomenuti Verus, pa dodaje, da se pod ovim pseudonimom sakriva jedan viši sudac, nego neveli, da li viši sudac magjarski ili hrvatski. Dopisnik tvrdi, da si je g. Verus svojom publikacijom stekao ne malenu zaslugu, pa se nada od sadanjega energičnoga bana, da će zle porabe odstraniti. — Mi smo o tom već govorili, a valjda ćemo još.

Digitized by Google

(Dr. Teodor Pauler), ugar. ministar pravosudja, umro je 30. travnja o. g. u 70 god. života. Pokojni Pauler rodio se 9. travnja 1816 u Budimu; obnašao je kroz više godina zvanje profesora na bivšoj kr. pravoslavnoj akademiji u Zagrebu, gdje ga je županija zagreb. bila izabrala za redovitoga sudca zagreb. žup. suda. Iz Zagreba dodje kao profesor na akademiju u Gjur, a g. 1848 bijaše imenovan redovitim profesorom na sveučilištu peštanskom. God. 1871 poslje smrti baruna Eötwösa bje imenovan ministrom nastave, god. 1872 ministrom pravosudja, a odstupiv god. 1875 primio je opet god. 1878 listnicu minist. pravosudja, koju je obnašao sve do svoje smrti. — Pokojnik uživaše liep glas kao učenjak, kao muž čista značaja i riedkoga poštenja.

Na mjesto pokojnoga dra. T. Paulera imenovan je kr. ug. ministrom pravosudja Theofil Fabinyi, do sada predsjednik senata kod vrhovnoga suda ugarskoga.

(Vesela priča.) Jedne novine priobćuju iz Chicaga ovu sličicu: Neki odvjetnik pokloni sudcu zlatnu uru. Ta ura bijaše ukradjena, odvjetnik kupio ju od tata — dakako neznajuć toga — a tomu tatu sudio je nedavno isti sudac, noseć dakako u žepu ukradjenu uru. Detektiv, koji je uhvatio tako ovoga tata kao i njegove drugove u kradji, i koji je proti njim kao svjedok govorio i kazivao, nosaše zlatne naočale, što ih je kupio u nekoj zalagaonici, kojoj ih je bio prodao isti tat, proti kojemu je detektiv sada svjedočio. Razumie se, da niti je sudac niti detektiv znao, da imadu i nose ukradjene stvari, i da ih je ukrao baš onaj tat, koji bje pozvan pred sud, da odgovara za svoja opaka djela. Kad se je ovo sve saznalo i iznielo pred sudom; kad je detektivu i sudcu dokazano, da nose ukradene naočale i žepnu uru, da je te stvari ukrao onaj čovjek, koji stoji pred sudom kao zločinac: sve stajaše zabezeknuto, a dakako najviše detektiv i sudac; da je poslje sve prasnulo u smieh, jedva treba naročito izticati. — Tako pripovieda berlinska Ger.-Ztg.

Imenovanja. Žiga Ivković viećnikom kr. sudb. stola u Vinkovcih; Stjepan Paunović, auditoriat. vježbenik auditorom-nadporučnikom; Samuel Kocian, kr. ug. fin. minist. perovodjom kod fin. upravnoga suda u Budapešti; Antun Andrić i Jovan Jovanović prislušnicima.

Premještenja. Aleks. Gajer, viećnik sudb. stola iz Vinkovaca u Zagreb; Milan Matanšek, kot. sudac iz Petrinje kr. sudb. stolu u Vukovar; Ivan Obajdin, pristav iz Korenice u Petrinju, gdje mu je povjerena uprava kotar. suda; Dragutin Bajer, pristav iz Požege u Okučane, gdje mu je povjerena uprava kot. suda; Milan Šimunović, pristav iz Zagreba u Petrinju, gdje mu je povjerena uprava držav. odvjet. kod tamošnjega sudb. stola.

Natjecaji. Mjesto tajničkoga pristava kod kr. banskoga stola u Zagrebu. Plaća 1000 for., stanarina 200 for Molbenice predsjedničtvu banskoga stola.

— Mjesto tajnika kod grad. poglavarstva u Koprivnici. Plaća 700 for., stanarina 200 for. Molbenice do 25. svibnja grad. poglavarstvu.

— Kod kr. fin. ravnateljstva u Zagrebu tri mjesta fin. perovodja II. raz. Plaća 700 for., stanarina 150 for. — Dva mjesta perovod. vježbenika. Podpora za svakoga 300 for. na godinu. — Molbenice do 15. lipnja predsjedničtvu kr. fin. ravnateljstva.

— Mjesto senatora kod gr. poglavarstva u Karlovcu. Plaća 1400 fr., stanarina 250 for. — Molbenice do 10. lipnja grad. poglavarstvu.

Digitized by Google

O nuždi novoga izdanja gradj. zakonika.

Kod tumačenja svakoga zakona prvo je pitanje, koje treba prije svih riešiti: „da li je zakonotvorac upotrebio baš one rieči, u kojih je dao izraz svojoj zapovjedi?“ Te rieči valja tražiti, da se neprevarimo glede smisla zakona, u onom jeziku, u kojem je zakonotvorac svoje misli izrazio, i u onoj knjizi, koja bi je po njegovom nalogu imala sadržavati. Ali pošto taj nalog može ne biti savršeno izvršen; pošto nepomnjom onih, kojim je povjeren, mogu se podkrasti, i pokradu se često pogriešk̀e, koje izopačuju rieči, upotrebljene po zakonotvorcu: — nuždno je, da rečemo sada običajnom frazom, uzpostaviti u prvobitnoj čistoći, treba ustanoviti pravi tekst zakona. Ovakovo nastojanje ob izpravljanju teksta zovu civiliste „kritikom“, s kojom ima redovito početi hermeneutička djelatnost tumačitelja zakona, a koja ide za tim, da popravi vanjske pogriešk̀o, koje su se ušuljale u tekst zakona kod njegova uredjivanja i štampanja. Ovaka izpravljajuća kritika može biti, pa i je i najčešće privatna, kad ju obavljaju pojedini pisci, kako su to činili sa raznimi izdanji gradj. zak. novi i stari komentatori, medju ostalimi Schuster, Berger, Stubenrauch, Unger, Pfaff i Hofmann; a može biti i autentična, ako ju vrši sam zakonotvorac.

Tako u prvom izdanju gradj. zakonika od god. 1811 kod § 163 (dokaz nezakonitog otčinstva) bilo je pogriešno naznačeno vrieme od 7 mjesto 6 mjeseca za dizanje tužbe otčinstva; a kod § 591 (nesposobnost svjedoka oporuke) krivo je bilo tiskano „Frauenspersonen und Jünglinge unter 18 Jahren“, dočim je imalo biti „Jünglinge unter 18 Jahren, Frauenspersonen“. Ove dvie pogriešk̀e izpravio je zakonotvorac[1].

[1] Pfaff und Hofmann, Commentar, I. str. 175.

Digitized by Google

Rečeno je, da s kritikom redovito ima početi djelatnost komentatora; jer se može dati, da se stoprv doktrinalnom hermeneutikom odkriju pogrieške, kako su to opazili Pfaff i Hofmann[2].

Prvo službeno njemačko izdanje gradj. zak. izadje god. 1811 pod naslovom: „Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesammten deutschen Erbländer der oesterreichischen Monarchie". Ovaki naslov bio je naredjen previšnjom odlukom od 18. kolovoza 1810, i po tom izpuštene su iz naslova rieči prvo predložene: „mit Einschluss Galiziens", da se nebi mislilo, da obćeniti zakoni, gdje nije izrečena valjanost za Galiciju, neimadu biti za ovu kriepostni. (Id. ibid. s. 32 n. 177.) Ovo izdanje je tipografički točno, te veći dio pogriešaka imade se upisati u grieh prije redakciji nego li tisku. Te redakcionalne pogrieške su znatne, kako one jur gore navedene kod §§ 163 i 591, i ona kod § 743 (zadnja točka), gdje mjesto: „Sind aber beide Stämme von der väterlichen und mütterlichen Seite erloschen" ima stati „oder"[3]. Usuprot pogrieška § 308 (das Recht ..... des Erbrechtes) jest tiskarska.

Za prvim izdanjem sliedila su druga u razno vrieme sve do prve polovice šestoga decenija našega stoljeća, koja nose isti broj god. 1811, te se imaju smatrati kano umnožanje onoga prvoga izdanja.

Pfaff i Hofmann naišli su kod ispitivanja gradj. zak. na sam rukopis, koji je služio za podlogu tiskanja prvoga izdanja, ali samo do § 982, te usporediv ga sa zakonikom uvidili su, da se razlike medju jednim i drugim mogu brojiti na stotine, te da se protežu i na sam red poglavja u drugom razdielu prvoga diela. Te razlike medju rukopisom i tekstom nisu većom stranom ino nego izpravci, kakvi su običajni svakomu piscu kad revidira slog, te su ih sami redaktori zakonika učinili. Veći dio tih ispravaka nema važnosti, ali ima medju njimi i znamenitih, n. p. onaj

[2] Idem, ibid.

[3] Ova golema pogrieška, koja izopačuje zakonsko nasljedstvo kod četvrte loze ušuljala se je i u njemački tekst, izdan u carskoj štampariji g. 1853 za Ugarsku, Erdelj i Hrvatsku, te i u hrvatski prievod od iste godine. Čudno je, da kod Manzove njemačke edicije g. 1876 stoji pogrieška und, te odmah za njom u zaporci oder.

Digitized by Google

§ 933, koji je u tisku mnogo kraći i različit od onoga kako se nalazi u rukopisu. Naravno je, da rukopis, usljed mnogih preinaka preduzetih za tiskanja, gubi od svoga auktoriteta, ali je zato važan, što se iz njega vidi, da mal ne sve znatne stilistične i stvarne pogrieške prvoga izdanja, imenito one §§ 163, 290, 303, 591, 595 i 743 nisu tiskarske nego redakcionalne, te se nalaze tako u zapisnicih povjerenstva, kao i u rukopisu zakonika, više puta u ovom posljednjem izpravljene rukom samoga Zeillera (Id. ibid. s. 110, 111).

Od svih izdanja prve edicije zakonika posljednja je najgora, te sadržaje sve prijašnje pogrieške, a još sijaset novih, koje je Berger istaknuo i poredao.

Sliedila su nova izdanja u državnoj tiskarni g. 1812 i 1814, pak i bez naznačenja godine, te i ova sadržavaju više ili manje pomenutih pogriešaka.

Najtočnija službena edicija jest ona, koja se nalazi u pravosudnoj sbirci (Justiz-Gesetzsammlung) od god. 1816, gdje su izpravljene pogrieške §§ 163 i 591, ali nema žalibože (što je znatna oskudica) marginalnih rubrika.

Počam od Stubenraucha, koji se prvi osvrtao na proglašenje gradj. zakonika usljed patenta od 29. studenoga 1852 u kraljevinah Ugarskoj, Hrvatskoj i Slavoniji, Vojvodini Srbskoj i Banatu, kojim bje jedinstvo carevine na polju privatnoga prava uz neka ograničenja na kratko vrieme uvedeno, svi komentatori hvale pomnju, kojom su izdane za gore spomenute zemlje službene edicije gradjanskoga zakonika sa dodatkom svih naredaba, koje ga popunjuju, i koje su izašle od postanka zakonika do g. 1852. Po svoj prilici, kako nam kažu Pfaff i Hofmann, služilo im je za podlogu prvo službeno izdanje od g. 1811, te su se podkrale i tamo pogrieške, nalazeće se i u ovom izdanju i u onom pravosudne sbirke, tako da jedan dio tih pogriešaka bio je izpravljen naredbom ministarstva pravosudja od 27. (ne 25. kako citiraju Pfaff i Hofmann) svibnja 1860, valjanom za Ugarsku, Hrvatsku i Slavoniju, Srbsku Vojvodinu, Banat i Erdelj. Tim smo došli na ono izdanje njemačkoga teksta, koji je mjerodavan za našu kraljevinu, na temelju kojega je izdan i hrvatski prevod god. 1853

Digitized by Google

u dvorskoj bečkoj štampariji. Ovdje valja nam se malko ustaviti, te vidjeti, koje pogrieške u njemačkom tekstu iztaknu pomenuta minist. naredba, koliko ih je unišlo u hrvatski prievod, i kako bi se imalo postupati kod novoga ispraviti se imajućega službenoga izdanja gradj. zakonika.

Kad je gradj. zak. uveden u Ugarskoj i u Hrvatskoj, morao je naći svoje mjesto u državnom sborniku[4], u koji su se imali od 2. prosinca 1848 svi novi zakoni uvrštivati, a tim i gradj. zakonik, koji je bio novi zakon od najzamašnijega dosega za Ugarsku i Hrvatsku. Ali prevario bi se, tko bi ga tamo tražio po naputku kazala, koje glasi: „komad LXX. izdan i razposlan u njemačkom samo izdanju 5. prosinca 1852, u ovom dvostrukom izdanju (hrvatskom i njemačkom) 7. prosinca 1852". Taj komad LXX. uvršten je u sbornik od god. 1852 počamši od str. 1029—1035, te ima naslov: „Cesarski patent od 29. studenoga 1852, kriepostan za kraljevine Ugarsku, Hrvatsku i Slavoniju, Vojvodinu Srbsku i tamiški Banat, kojim se za ove krunovine uvodi sa više stegah i potanjimi ustanovami obći gradjanski zakonik od 1. lipnja 1811 i u kriepost stavlja od 1. svibnja 1853". Za tim uvodbenim patentom imao je stajati njemački tekst sa hrvatskim prievodom austrijskoga gradj. zak., da tim jedan i drugi zadobije biljeg nedvojbenog autenticiteta. A to je zahtievao i sami članak I. uvedbenog patenta od 29. studenoga 1852., koji glasi: „Počamši od 1. svibnja 1853, ima u kraljevinah Ugarskoj, Hrvatskoj i Slavoniji . . . . . u kriepost stupiti patentom od 1. lipnja 1811 u drugih krajevih carevine naše proglašeni obći gradjanski zakonik, sa svimi poznijimi naredbami, koje se na isti odnose i koje su u priklopljenom dodatku sadržane . . . ." Ali nema u sborniku niti gradj. zak. od g. 1811, niti je priklopljen dodatak, nego zviezdica štampana poslje onih rieči „sa svimi poznijimi naredbami" upućuje štioca na

[4] Allgemeines Reichs-Gesetz- und Regierungsblatt für das Kaiserthum Oesterreich — Jahrgang 1852 — Zweiter Theil. Državni sbornik počeo je izlaziti 2. prosinca god. 1848, a do uključivo 1. prosinca iste godine pravosudni zakoni i naredbe uvršćivale su se u Justiz-Gesetzsammlung, koja je s onim danom prestala.

Digitized by Google

dno iste strane, gdje se čita: „Kako obći gradj. zakonik, tako i gore spomenuti dodatak obznanit će se kašnje u uredovnom priručnom izdanju tako u njemačkom jeziku, kao i u svihkolikih zemaljskih jezicih, koji su u običaju u krunovinah gori navedenih". Državni sbornik dakle sadržaje samo uvodbeni patent od 29. studenoga 1852, a ne gradjanski zakonik sa dodatkom, koji se uvadjao za našu kraljevinu, te da ga nadjemo valja tražiti ona priručna uredovna izdanja gradj. zakonika, koja su se imala obznaniti kasnije. Ta priručna knjiga, sadržavajuća njemački tekst, izdana je g. 1853 u Beču u dvorskoj tiskari u 8° pod naslovom: „Allgemeines österreichisches bürgerliches Gesetzbuch, kundgemacht mit dem Patente vom 29. November 1852 in den Königreichen Ungarn, Croatien und Slavonien, der serbischen Woiwodschaft und dem Temeser Banate sammt den auf dieses Gesetzbuch sich beziehenden in dem Anhange enthaltenen nachträglichen Verordnungen. Wien. Aus der kaiserl.-königl. Hof- und Staatsdruckerei 1853."

Priručna knjiga sadržavajuća hrvatski prievod jest ona, koja kola medju našimi sudbenimi činovnici i pravnici, izdana in 8° u istoj dvorskoj tiskari pod naslovom: „Obći austrijanski gradjanski zakonik, proglašen patentom od 29. studenoga 1852 u kraljevinah Ugarskoj, Hèrvatskoj i Slavonii, sèrbskoj Vojvodini i tamiškom Banatu, ujedno s potonjimi u dodatku sadèržanimi naredbami, koje se odnose na ovaj zakonik. Beč, 1853. Iz c. kr. dvorske i dèržavne štamparie". Oba ova izdanja nose na pročelju svakog diela zakonika uz naslov i carskog orla u znak službenog svoga poriekla.

Pokraj uložene pomnje ušuljalo se nekoliko pogriešaka u njemački tekst zakonika, a još više u hrvatski prievod. Errata njemačkoga teksta bila su, vidjeli smo, izpravljena naredbom ministarstva pravosudja od 27. svibnja 1860, valjane za Ugarsku, Hrvatsku i Slavoniju, srbsku Vojvodinu, Tamiški Banat i Erdelj, kojom se oglasuju neki izpravci tiskarskih pogriešaka u službenih izdanjih obć. gradj. zak. za Ugarsku i za Erdelj.

Pogrieške ove netiču se sve njemačkoga teksta izdanoga za Hrvatsku. Prva njih se tiče nepodpuno uvrštene, pod brojem 73

Digitized by Google

dodatka k gradj. zak. za Erdelj (br. 76 za Ugarsku i Hrvatsku), dvorske odluke od 13. lipnja 1828, kojom se autentično tumači, „da li po § 1336 o. g. z. pri zajmu, osim ugovorenih ili zadocnih kamata, ima mjesta još i ugovorenoj svoti odštetnoj za platež zadocnjeni". Kod ove naredbe izpuštene su u njemačkom tekstu bitne rieči: „wegen verzögerter Zahlung", a izpuštene su takodjer i u hrvatskom prievodu, a da nisu u dotičnom „Errata-corrige" popunjene. Pogrieška se ušuljala i u dvorsku odluku od 16. lipnja 1846 (br. 47 dodatka), gdje je upotrebljena rieč Verkaufsrechte mjesto Vorkaufsrechte. Ove pogrieške nema u hrvatskom prievodu. Osim toga ima u istom njemačkom tekstu za Ugarsku i za Erdelj (koji je i kod nas u porabi) još devet ponajviše ortografičkih i jezičnih pogriešaka, kojih najkrupnija jest ona § 1140 g. z., koja smućuje smisao zakona. Ove pogrieške nemogu se ticati hrvatskoga prievoda. Zadnje dvie pogrieške iztaknute onom min. naredbom tiču se posebnoga njemačkoga teksta za Erdelj, te su takodjer jezične i ortografičke.

Daleko mnogobrojnije i krupnije pogrieške uvukle su se u hrvatski prievod gradj. zakonika. Ima ih od izpravljenih 39, od kojih neke se po svoj prilici imadu pripisati samim prevodiocem, koji su kod štampanja napram njemačkom tekstu našli shodniji izraz. Drugačije nemože se razumjeti, kako bi slagar složio rieč prebivališta mjesto boravljenja kod § 51, pisma mjesto izprave kod § 229, promet mjesto obèrt kod § 367, dokaznice mjesto izprave kod § 677. Osobito grde hrvatski prievod zakonika, izpustiv § 7 gdje je okrnuta juridička analogija[5], § 540 gdje su se mimoišli neki uzroci nasljedne nedostojnosti[6], § 695 gdje je izostavljena stavka, izrazujuća načelo promienljivosti i ukinuća razredbe po volji oporučitelja[7]. Osim pobilježenih 39 pogriešaka ima ih i neopaženih, a treba reći, da je „Errata-corrige" štampano polje §§ zakonika, a ne, kako bi

[5] Izpuštene su rieči: „kao i na razloge drugih s njim srodnih zakona".
[6] Izpuštene su rieči: „u poštenju, tielu ili".
[7] Izpuštene su rieči: „A može on i preinačit, ili sasvim ukinut oporuku svoju ili zapisje svoje".

Digitized by Google

bilo imalo biti, poslje dodatka, na koji se i neproteže, i u kojem smo iztaknuli jednu pogriešku pomoćju min. naredbe od 27. svibnja 1860.

Dr. Derenčin došao je u svojem hvaljenom tumaču do § 530, s kojim se završuje poglavje o služnosti. On veli (knj. I. s. 50), da je osobitom pomnjom preštampan gradj. zakonik u sbirci pravosudnih zakona, koji služi temeljem njegovom tumaču. Pisac okoristio se je istina većim dielom izpravaka, naznačenih u hrvatskom prievodu zakona, ali su mu se ipak podkrale tri, a medju ovimi i ona § 7, a pomanje § 229 i 367. Hvale vriedno poduzeće knjižare Lav. Hartmana (Kugli i Deutsch) kod izdavanja sbirke hrvatskih zakona, bilo je počelo sa toli potrebitim i zahvalnim izdavanjem hrvatskoga prievoda gr. zak., ali glede točnosti nemože se reći da je uspjelo. Od 39 gore naznačenih pogriešaka gr. zak. ušuljalo se 19[8], a od ovih ona tri gore navedena izpusta §§ 7, 540 i 695. Uz to novim izdavateljem prievoda dogodilo se ono, što i službenim njemačkog teksta tiskana u pravosuduoj sbirci, da su naime izpuštene marginalne rubricae legis, koje su koji put veoma važne za doktrinalno tumačenje zakona.

Sve dosadanje razlaganje upućuje nas, kako bi se imalo postupati kod buduće revizije hrvatskoga prievoda gradj. zakona. Nu prije nego svoje mnenje o tom rečem, treba u kratko riešiti pitanje autenticiteta teksta. Po čl. X. uvodnoga patenta od 1. lipnja 1811 proglašen je njemački tekst zakonika za tekst izvorni, po kojem se imadu prosudjivati prevodi, koji će se izdati ili su izdani u raznih jezicih austrijskih pokrajina. Uvodni patent za Hrvatsku od 29. studenoga 1852 uzakonjuje ne samo gradjanski zakonik, nego i sam uvodni patent od 1. lipnja 1811, koji je takodjer na hrvatski jezik preveden, i gdje se nalazi točka proglašujuća njemački tekst za tekst izvorni. Kako su se kolebali politički sustavi u monarkiji, tako se je i izvorna isključivost njemačkog teksta, dok nije opet zavladala sa § 2 ces.

[8] Kod §§ 7, 21, 22, 39, 51, 113, 115, 150, 229, 367, 540, 677, 694, 695, 786, 1274, 1422, 1462 i 1474.

Digitized by Google

pat. od 27. prosinca 1852, a uzdržana jo u krieposti i u Cislajtaniji § 2 zakona od 10. lipnja 1869. Dr. Derenčin temeljito opaža dakle u svom tumaču (I. s. 50), da ustanova § 2 patenta od 27. prosica 1852 nije niti nakon uzpostave ustava u Hrvatskoj stavljena izvan krieposti, te je još mjerodavna tako, da se sumnje, koje bi se porodile u gradj. zakoniku (a nastaju i nastati će) imadu riešavati po njemačkom tekstu. Taj tekst, kako sam gore spomenuo, jest ona priručna knjiga, sadržavajuća njemački izvornik za Ugarsku i Hrvatsku, izdana u dvorskoj štampariji 1853, a ne izdanje štampano u pravosudnoj sbirci (Justiz-Gesetzsammlung)[9], koje je osobito s toga manjkavo (prem da u ostalom najtočnije), što nema marginala.

Onaj dakle njemački izvornik, izdan i za Hrvatsku g. 1853 imao bi služiti za podlogu novomu izpravljenomu izdanju hrv. prievoda gradj. zakonika, obazriev se na izpravke objelodanjene minist. naredbom od 27. svibnja 1860. To novo izdanje imala bi preuzeti sama vlada, čim bude gotova sa predstojećim preustrojstvom zemlje, pošto nema u zalihi više otisaka hrvatskoga prievoda, a koji se nalaze, vidjeli smo, kakvimi su pogrieškami izkvareni. A nitko nebi bio nadležniji i sposobniji za taj važni zadatak nego li vlada, koja razpolaže svimi sredstvi potrebitimi, da bude novo popravljeno izdanje gradj. zakonika i glede korektnosti i glede tiska što savršenije. Taj zadatak po mom mnenju imao bi se ograničiti: 1. na to, da se, što je moguće točnije isprave sve pogrieške, koje su se ušuljale u hrvatski prievod gradj. zak.; 2. da se nadopuni i otriebi dodatak. Preko toga nebi imala poći revizija; navlastito nemislim, da se išto mienja na sadržaju prievoda[10], da nebi nastalo filologičnih pitanja po svojoj naravi inextricabilia, i gdje quot capita tot sententiae. Jer valja uvažiti, da su se tehnički izrazi našega gradj.

[9] Tumaču dra. Derenčina služi u suprot temeljem gradjanski zakonik, preštampan u sbirci pravosudnih zakona (knj. I. 50), što nebi po rečenom imalo biti.

[10] Kod toga prievoda sudjelovali su, kako je poznato, Vuk, Miklošić, Petranović i drugi.

Digitized by Google

zakonika tako kod nas udomili, da bi ma koja bitna promjena izazvala pravnih pitanja, koja bi mogla i glede prošlosti i glede budućnosti biti na uštrb privatnopravnih interesa. Ovako ograničena revizija ostavila bi pak netaknutim ono pravilo izključive izvornosti njemačkoga teksta, u koje za sigurnost naših civilnih odnošaja nebi se imalo dirati. Jer jedna od prednosti austrij. gradj. zakonika jest bistri, kratki i pregnantni jezik, u koji su pravne ustanove zaodjevene. Urednici austr. gradj. zakonika, veli Unger, tako majstorski su upotrebili izraze i jezik (Fassung und Sprache), kako nitko prvo njih, a poslje njih riedko tko.“ A Pfaff i Hofmann ističu, da urednici izvrstno razumiju umjetnost kratkoće, te znadu stisnuti u jedan jedini paragraf, a uz to meritorno poboljšati sadržaj cielog reda paragrafa obćenitog pruskog zakonika (Id. ibid. s. 57). I sbilja misao zakonotvorca i smisao zakona našli su adekvatni izraz u njemačkom izvorniku. Svaki prievod dakle po naravi stvari udaljuje se od toga bistroga izvora, a udaljenost svaka otegoćuje podpuno shvaćanje objekta. Neka bude indi slobodno, pače neka budu i dužni sudci uteći se bistrini izvora, gdje nalaze pomućenu vodu prievoda. Da se pako postigne po mogućnosti podpuno izpravljeno izdanje hrvatskoga prievoda, „errata corrige“ ima se obaviti na podlozi njemačkoga teksta, izdana za Ugarsku i Hrvatsku[11], a biti će dobro imati pri ruci i njemačko izdanje pravosudne sbirke, po kojem je vjerojatno (ali nije sigurno), da je ono prvo bilo štampano. Velikom i savjestnom uztrpljivosti i nastojanjem od strane svih onih, koji bi svoje umne i materijalne sile posvetili tomu trudnomu zadatku, izkazati će se čast i usluga Hrvatskoj.

Prof. Vojnović.

[11] Dobro bi bilo, da vlada nabavi sve otiske njemačkoga teksta, koji se valjda nalaze još u bečkoj dvorskoj tiskarni ili možda u Ugarskoj, gdje ih više netrebaju.

Digitized by Google

Dvie tri o roku za dražbu nekretnina.

Za ravnanje pri odredjivanju roka za dražbu nekretnina iznosim tri slučaja, sva tri konačno riešena od vrhovnoga sudišta u Zagrebu, kr. stola sedmorice za Hrvatsku i Slavoniju. Uz najpomnjivije pretraživanje nisam ih u svih 10 tečajeva „Mjesečnika“ više pronaći mogao. — Evo ih u bitnom izvadku:

1. Prvi sud je dozvolio dražbu odlukom od 26. lipnja 1880 br. 6261 gr., i naredio ju te obavio dana 28. listopada 1880. — Odluku prvoga suda, kojom se dražbena prodaja odobrava, ukinuo je kr. banski stol: jer da je oglas o dražbi tek 13., 15. i 19. listopada 1880 u Narodnih Novinah uvršćen bio. — Kr. stol sedmorice ukinuo je banskostolnu rješitbu i sa prvim sudom suglasno potvrdio dražbenu prodaju; jer da je oglas dražbe prije tri mjeseca na sudnicu pribijen i u sjedištu suda obnarodovan. (Ukidni razlog kr. ban. stola ostavljen je nespomenut, dakle neoprovrgnut.) „Mjesečnik g. 1881 br. 9 B.“

2. Prvi sud dozvolio je dražbu odlukom od 24. svibnja 1880 narediv ju, te obavio 30. rujna 1880. — Oglas dražbe bio uvršćen u Narodne Novine 3. srpnja, 6. i 13. rujna 1880. — Kr. ban. stol rješitbom od 6. travnja 1882 i kr. stol sedmorice rješitbom od 29. prosinca 1882 potvrdili su odluku prvoga suda, dražbeni čin odobrivšu. „Mjesečnik g. 1884 br. 5.“

3. Rješenjem svojim od 10. svibnja 1883 br. 997 ukinuo kr. stol sedmorice i odluku prvosudnu i rješitbu banskostolnu, kojimi je odnosna dražba nekretnina bila odobrena, — te naložio obdržavanje nove dražbe s razloga: jer da oglas dražbe nije bio tri mjeseca prije dana obdržavane dražbe u Narodnih Novinah uvršćen. „Mjesečnik g. 1884 br. 4.“

Sam čin ovršne dražbene prodaje nekretnina od kobna je udesa, dakle čin silnoga zamašaja za gospodarski život pojedinaca, a još jačega za javni promet i š njim skopčanu javnu vjeresiju; te se prema tomu nemože poreći važnost svakomu, taj glavni čin pratećemu uvjetu, a od ovih opet zauzima jedno najodlučnijih mjesta r o k za sam čin dražbe, koji rok je zakonodavac § 12 zakona od 17. prosinca 1876 (Sbornik br. 1 g. 1877 ovršna

Digitized by Google

novela) odkrojio razdobljem od 3 do 4 mjeseca; po okolnostih da smije biti i dulji, ali nikada da se neotegne iznad šest mjeseci, izim ako voditelj ovrhe i ovršenik na dulji rok pristanu.

Odmah na prvi pretres navedenih najviših rješitaba dolazi se do zaključka: da glede nastupa ili početka dražbenoga roka naša judikatura nije na čistu; da naime za sve slučajeve nije uziman jedan te isti uvjet i momenat časom, kojim taj rok teći odpočima.

Ako je igdje preciznost umjestna i nuždna, to je za cielo u ovom, toli važne odnošaje pratećem pitanju, naime: „kojim danom rok za ovršnu dražbenu prodaju teći počima?“

Na ovo pitanje nije se uviek dosljedno odgovaralo, a potvrdjuju to tri slučaja gornjih najviših rješitaba, o kojih budi uzgredno uztvrdjeno i to, da ona na drugom mjestu nije popraćena nikojimi razlozi, dočim razlozi prve i potonje nisu posve izcrpljeni; jer neustanovljuju izrično čas ili dan, kojim upitni rok teći počimlje.

Tri su momenta, koji bitno uplivaju na početak roka ovršne dražbene prodaje, § 12 ovršne novele ustanovljena i to: a) dan, kojega je oglas o dražbi na sudnici pribijen; b) dan, kada je dražbeni oglas u sjedištu suda običajnim načinom obnarodovan i c) dan, kojega je spominjani oglas u službenih novinah (Narodne Novine) uvršćen.

Prema svrsi dražbenoga roka i prema trima momentima, sada ustanovljenim, riešava se stavljeno pitanje samo sobom.

Svrha dražbenomu roku nemože biti ina, nego ona, da se ovršno-dražbena prodaja nekretnina što svestranije razglasi i tako svakomu, koji bi bio voljan dražbovati, pruži za vremena prilika, da si neprenagljenim i zrelo odabranim putem nabavi sredstva za dražbovanje, pri kojem čim više ozbiljno spremnih kupaca učestvuje, tim se povoljniji uspjeh dražbene prodaje kao za voditelja ovrhe tako i za ovršenika pokaže u tom, što se postigne kupovnina do mogućeg višeg iznosa i što samo tim putem dodje do podmirenja što veći broj hypothekarnih vjerovnika i voditelj ovrhe, a nisu interesi ovršenika neopravdano povriedjeni; a tim svim je zadnja nakana zakonodavca i svrha svake dražbe u

Digitized by Google

život privedena naime: podmirenje vjerovnika uz što manju povriedu interesa ovršenikovih.

Da pako dražbena prodaja za vremena što svestranije bude oglašena, od prieke je potrebe, da se sva tri gornja momenta pri svakom oglasu zajedno steku: da naime oglas svake dražbene prodaje tri mjeseca prije dražbenoga dana bude ne samo na sudnici pribijen, nego i u sjedištu suda običajnim putem obnarodovan i u službenom listu (Narodnih Novinah) sve tri put uvršćen.

Samo ob onoj dražbi, kojoj je predišao oglas u sva tri iztaknuta momenta i to barem tri mjeseca prije dana dražbenoga, može se uztvrditi, da su uvjeti §§ 506, 507, 508 i 509 g. p. p. te § 12 ovršne novele izpunjeni; odnosno samo dražbe, obavljene uz ovakav predhodivši oglas, mogu se smatrati zakonito obavljenimi, te bi se po razvijenih ovdje momentih imale ovršne dražbene prodaje u krieposti pridržavati, a u protivnih okolnostih ukidati.

Bude li se tko našao, te izneo važnije razloge proti nazorom ovdje iztaknutim, poslužit će samo stvari i doprinjeti suglasnoj, dosliednoj i pravednoj judikaturi, što je i meni, ove redke pišućemu, pred očima lebdilo. *L. M.*

Zlobna ošteta tudjega vlastničtva (§ 468 kz. odnosno § 85 kz.) i ustanova §-a 26 al. 3 zakona od 14. siečnja 1873 o poljskom redarstvu.

§ 468 odnosno §§ 85 i 89 kz. govore o zlobnoj ošteti tudjega vlastničtva, ali tu zlobnu stranu počinitelja vrlo je težko u praktičnom slučaju u volji potonjega razabrati.

Šteta je — veli § 1293 ogz. — svaki kvar, učinjen komugod u imovini, u pravih ili u njegovoj osobi. Štetu mora naknaditi krivac[1] (§ 1295 ogz.), t. j. prekršitelj kakove dužnosti.

[1] Pfaff veli, (Gdje? Ured.) da ova dužnost odštete nepredpostavlja uvjek neku krivnju. — Zeiller, II. str. 739 pako: ... ist schon die Gesetzübertretung ein Verschulden, woraus man zum Ersatze verbunden wird.

Digitized by Google

Najčešće razloge ove odštete treba tražiti ili u preuzetoj dužnosti usljed sklopljene pogodbe[2], ili u nedopuštenom činu, sad bila to povreda neke postojeće pravne obveze, ili delikt, t. j. prekršaj neke objektivne norme, bez povrede subjektivne obvezanosti.

Ovaj potonji razlog bio je načelom kaznenim zakonodavcem, pa su počinitelju kažnjiva čina naprtili i naknadu privatno-pravne štete kraj svega toga, što su uzeli u zaštitu javni interes, učiniv ga odgovornim za naznačeno javno-pravno stanje u državi[3].

Kod zlobne oštete tudjeg vlastničtva predpostavlja kazn. zakon, da je volja počiniteljeva osobito zla, t. j. da je nastala u zloj nakani[4], da prouzroči štetu, pa samo u tom slučaju kazni nosioca te zle volje kaznom slobode, te mu nalaže da dadne odštetu privatno-pravnih tražbina[5].

Kako je ovu zlobnu oštetu, koju kazneni zakon progoniti ima, težko razlučiti od gradjansko-pravne oštete, dokazuju sliedeća dva praktična slučaja:

I. Franjo I. osudom kr. kot. suda u Brodu od 25. listopada 1884 br. 1374 proglašen je krivim prekršaja suprot sigurnosti vlastničtva (§ 468 k. z.), jer da je 8. kolovoza 1884 iz zlobe sjekirom posjekao krmaču Ive D-a, vriednu 18 for.;

---

[2] Vidi Stubenrauch, Com. str. 613.

[3] Vidi motive austr. kazn. postupka od god. 1873, str. 7, „Anklageprincip".

[4] Herbst, Commentar II. str. 12 ubraja prekršaj § 468 k. z. ł ovomu slične medju „vorsätzliche Rechtsverletzungen", pa dodaje: zu diesen ist ebenso wie zu den gleichartigen Verbrechen böser Vorsatz erforderlich, für ihre Zurechnung ist daher nicht § 238 Str.-G., sondern vielmehr § 1 massgebend.

[5] Ovaj savez medju kaznenom i civilnom stranom kažnjiva čina u obće vrlo je liepo razložio Glaser u razpravi, koju je „Mjesečnik" u 1 broju ove god. donio u prievodu. — Vidi br. 63 „Ger.-Z." od g. 1872. „Gegenseitiges Verhältniss des Civil- und Criminalpunktes".

O tom veli i Zeiller II. str. 780: Nur wird den Strafgerichten an schnellerer Rechtshülfe die Macht eingeräumt, dem Eigenthümer oder vormaligen Inhaber das entzogene, in Habseligkeiten des Thäters oder eines Theilnehmers vorgefundene Gut zurück zu stellen; oder in Fällen, wo der Betrag des Schadens und die beschädigte Person aus der Verhandlung deutlich und zuverlässig erhellet, mit dem Strafurtheile zugleich hierüber dass Erkenntniss zu schöpfen, womit der Beschädigte bei dem Civilgerichte unmittelbar die Exekution ansuchen kann.

Digitized by Google

ujedno je odsudjeno da ima platiti odštetu od 18 for. U razlozih se iztiče: okrivljeni priznaje, da su mu oštećenikove svinje u krumpiristu mnogo kvara počinile, nu taji, da je njegovu krmaču posjekao i ubio. — Ovoj tvrdnji protivi se kazivanje svjedoka Smiljane B., koja veli, da je onoga dana vidila, kako je okrivljeni Franjo I. oštećenikovu krmaču po svom krumpiristu gonio i na nju se sjekirom bacao, pa se je sud na osnovi toga o njegovoj krivnji prema propisu § 249 k. p. uvjerio.

Kr. banski stol rješitbom od 10. lipnja 1885 br. 7350 potvrdio je ovu osudu.

II. Petar L. osudom kr. kot. suda u Brodu od 21. listopada 1885 br. 2888 proglašen je takodjer krivim prekršaja § 468 k. z., što je krmaču Andrije D-a 16 for. vriednu u tudjem žitu sjekirom posjekao, tako da je usljed toga i parnula. — I ovaj je bio osudjen na odštetu od 16 for. U razlozih veli se: da Petar L. taji, da je krmaču Andrije D-a posjekao; nu uvaži li se, da svjedok Nikola P. izkazuje, da je okrivljenoga sreo, gdje ide sjekirom u ruci prema mjestu, gdje su se oštećenikove svinje kraj žita nalazile, i da mu je okrivljeni rekao, da ide gledat, neima li kakvih svinja u žitu; uvaži li se, da svjedok Ana B. izkazuje, da je deseć se kod kuće vidila kraj kuće prolazećeg okrivljenika sjekirom u ruci prama mjestu, gdje su se svinje nalazile, i da je našav odmah po tom posječenu krmaču u žitu Nikole O. vidila opet okrivljenika, gdje odlazi od žita i to u pravcu od mjesta čina; uvaži li se, da i sam okrivljeni priznaje, da je žito obilazio imajuć sjekiru u ruci: to je sud na temelju toga prema § 249 k. p. crpio uvjerenje o krivnji Petra Z-a, koji se, jer je čin iz zlobe potekao, ima po ustanovi § 468 k. z. progoniti.

Kr. banski stol rješitbom od 31. prosinca 1885 br. 28482 vidiv s jedne strane, da je na osnovi slobodnog osvjedočenja sudaca ustanovljeno, da je Petar L. upitnu krmaču na polju ubio; vidiv s druge strane, da se je to sbilo, kako sam prijavitelj kazuje pred kotarskim sudom 2. kolovoza 1884, onom prigodom kada je okrivljeni ovu krmaču zatekao u žitu t. j. u kvaru; vidiv, da se to prikazuje vrlo vjerojatnim iz svih okolnosti,

Digitized by Google

ustanovljenih kod same razprave, premda se okrivljeni sâm tim nebrani; vidiv, da to nije ni okolnošću oprovrgnuto, da je krmača pronadjena u žitu Nikole O., jer je očito, da je okrivljeni zatekav krmaču u kvaru, na nju se nabacio sjekirom; vidiv, da propisi o poljskoj šteti vlastnika polja uvjetno ovlašćuju, da ubije bježeće prase, koje se nemože zaplieniti: dao je mjesta prizivu, ukinuo je osudu prvoga suda po § 416 toč. 3, § 277 toč. 9 lit. a) k. p., te je okrivljenika po § 250 k. p. riešio od krivnje i obveze, da naknadi trošak kaz. postupanja i ovrhe kazni i da plati Andriji D-u u ime odštete 16 for., a priv. učestnika glede zatražene odštete uputio na redoviti put gradj. parnice.

Ovdje navedene osude prve molbe držale su se kaz. zakona, kvalificirale su oba čina zlobnom oštetom tudjega vlastničtva, i po tom bijahu si dosljedne, dočim je prizivno sudište u drugom slučaju usvojilo kraj istih činjenica mnienje protivno onomu prvoga suda, pa je presudu izreklo sa stanovišta izražena u § 26 al. 3 zakona od 14. siečnja 1873 o poljskom redarstvu[6].

Ja nemogu pristati uz ovo mnenje.

§ 26 zakona o poljskom redarstvu izrično veli: „Peradi i svinje, koje se u kvaru zateku, vlastan je poljar i ustrieliti, ako ju ugnati i zaplieniti mogao nebi, i imadu ustrieljene ostati vlastniku na mjestu kvara".

Propisi zakona o poljskom redarstvu u obće tiču se većinom zakletvom vezanih poljara, a gore spomenuti § tim više, jer se izrično govori o poljaru i njegovoj vlasti.

Na što je poljar ovlašten, nije ovlašten privatni posjednik polja, medju onim i ovim postoji razlika u ovlaštenju, pa i u tom, što onaj prvi kao organ oblastni polaže zakletvu. Ovo se vidi takodjer iz propisa § 28 istoga zakona, koji govori napose o privatnom posjedniku i to: zateče li živinu, koja mu je u poljskom njegovom dobru kvar počinila, tad ju je vlastan (samo) ugnati. Da se je htjelo dati priv. posjedniku istu povlast glede strielanja živine, koju ima poljar, bilo bi se to jamačno u § 28 zakona o p. r. iztaknulo; a pošto to nije učinjeno, mora

[6] Vidi takodjer § 65 šum. zakona.

Digitized by Google

se držati, da je jedino zakletvom vezanomu poljaru dana vlast, da postupa prema propisu § 26 al. 3 zakona od 14. siečnja 1873.

Potonja rješitba druge molbe temelji se dakle na inakom tumačenju zakona o poljskom redarstvu; nu sasvim tim neću reći, da bi i uporava ustanove § 468 k. z. u nazočnom slučaju opravdana bila, jer se u takvom slučaju zahtieva, da je šteta upravo nakanom na oštećenje prouzročena[7].

Privatni posjednik — a o tom samo govorim — ima postupati li prema propisu § 1321 ogz., t. j. ima živinu primjerenom silom iztjerati, ili u slučaju zbilja prouzročene štete zapljeniti[8]; ali mu se nebi smjelo dati izključivo pravo ubiti ju i tim ga potaknuti, da to svoje tobožnje pravo i u buduće vrši, jer bi se to moglo kraj slabosti ljudskih izvrći u silnu nepravdu. — Ako se neda krme ili poznata živina nikako iztjerati, pa dodje li vlastnik dobra do toga, da istu u izgonu i ubije, to mnijem, da ima nastati medju vlastnikom dobra i živine odnošaj u § 1304 ogz. označeni: „ako je u kakvoj šteti kriv takodjer oštećenik, tad nosi i on štetu razmjerno s oštetiocem“. Šteta, koju nanese živina u najčešćih slučajevih nije tolika, kolika je šteta vlastniku ubijene životinje; u pravnom smislu oba su kriva, pa se ta krivnja dade najbolje izravnati, ako obie strane nose i posljedice — dakle odštetu[9].

Nepravednost propisa, da se svinje i perad ubiti mogu, ističe se tim većma, kad se pomisli, da ima i takovih šteta pro-

---

[7] Zeiller II. str. 759: unter der bösen Absich wird der Vorsatz oder Wille zu beschädigen verstanden.

[8] Zeiller II. str. 753: Die Vertheidigung darf aber die echten Grenzen nich überschreiten, folglich nur durch die nothwendigen und angemessenen Mittel geschehen. Wer also ein Thier, gegen welches er sich durch Abjagen oder gelindere Zwangsmittel sicher stellen konnte, tödtete, würde selbst zum Beschädiger werden und zum Ersatze verpflichtet sein ...

[9] Zeiller II. str. 726: Der Schade soll aber verhältnissmässig nach Mass des Verschuldens getheilt werden. Fällt also beiden Theilen ein schuldbares Versehen zur Last, so muss jedem nach dem grösseren oder minderen Grade des Versehens, der sich hier aus den gegebenen (objektiven und subjektiven) Umständen nicht schwer gegen einander abwägen lässt, ein grösserer oder geringerer Antheil ausgemessen werden.

Digitized by Google

uzročenih životinjom, gdje nitko nije kriv, a takovi slučajevi dogadjaju se dnevice u životu[10].

Konačno još jednu o drugoj rješitbi kr. banskoga stola. Njom ne samo da se okrivljeni riešava i krivnje, nego i obveze, da oštećeniku odštetu plati, pa je potonji odpućen na put gradj. parnice.

Premda je ovo odpućenje u slučaju odriešenja od krivnje po § 307 k. p. upravo obligatorno — kako to i Glaser spominje, — mislim ipak da nije opravdano, ili bar neima nikakve pravne važnosti; jer ako je po mnenju kr. banskoga stola vlastnik polja bio u pravu, što je svinjče ubio, i ako zato nije odgovoran niti obvezan, tada neima mjesta gradj. parnici upravo tako, kao da bi zakleti poljar svoje zakonom dano mu pravo vršio. (Riešenje kaz. sudca nemora biti mjerodavno za civilnoga.)

Kada je ona rješitba ovo odpućenje izrekla, to i nehotice priznaje tužbovno pravo vlastnika ubijena krmka proti vlastniku dobra, na kom je ovaj svinjče ubio, a tim mu opet oduzimlje vlast, koju mu § 26 al. 3 zakona o poljskom redarstvu daje, usljed čega dolazimo opet do ustanove § 1304 ogz., osnovane na pozitivnom i materijalnom pravu, a protivne onoj povlasti zakona od 14. siečnja 1873.

Iz svega do sada razloženoga razabire se, da u svakdanjoj praksi kazn. zakon dolazi u koliziju s obć. gradj. zakonom, naročito u pitanju glede odštete, a u slučajevih ovdje priobćenih vidi se, kako spomenuta ustanova zakona o poljskom redarstvu stoji u sukobu s istimi temeljnimi zakoni.

Ovo nekoliko rieči budi barem poticajom, da se ob istom predmetu jošte više i bolje napiše. *Drag. Becić.*

[10] Vidi Stubenrauch, com. str. 644, koji veli, da se ta oštета ima smatrati slučajem, gdje vlastnik živine nije na odštetu obvezan.

Digitized by Google

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

1. Unosi, provedeni po II. dielu grunt. reda god. 1855 u starih gruntovnicah, ne sastavljenih po I. dielu istoga reda, imadu se ureda radi prenieti u grunt. zapisnike, koji se sastavljaju po I. dielu grunt. reda, i u uložke, koji se sastavljaju po zakonu od 16. rujna 1876.

2. Naredba kr. vladnoga odjela za pravosudje od 12. travnja 1877 br. 1691 (Sbor. br. 31), koja je prigodom odredjenoga osnutka grunt. zapisnika za grad Senj, propisala, da se imadu prenosa radi u izročnom roku pod prietnjom gubitka prvenstva prijaviti i hipoteke stečene u staroj senjskoj gruntovnici po II. dielu grunt. reda, neodgovara smjeru zakonarstva, izraženu u §§ 45, 46, 50 i 148 do 155 grunt. reda, ter u § 6 zatim 25 stavka 4 i § 27 zakona od 16. rujna 1876, ter je nevaljana (čl. 6 zak. od 28. veljače 1874 o vlasti sudačkoj).

Kr. kotarski sud u Senju kao gruntovna oblast dozvolio je odlukom od 11. lipnja 1875 br. 1251 na temelju zadužnice od 10. lipnja 1875 na korist „r i e č k e b a n k e“ uknjižbu prava zaloga na teret nekretnina I. N. Stanišića i za sigurnost svote od 13000 for. a. v., koju je Stanišić dugovao rečenoj banki. Valja odmah ovdje iztaknuti, da je spomenuta uknjižba izhodjena doduše po ustanovah II. diela grunt. reda od 15. prosinca 1855, nu da je bila provedena u s t a r i h s e n j s k i h g r u n t o v n i h k n j i g a h, kojih nutarnje uredjenje nije ni iz daleka odgovaralo propisom spomenutoga grunt. zak.

Kr. vladni odjel za pravosudje naredbom od 12. travnja 1877 br. 1691 odredi, da se u području senjske gruntovne oblasti imadu osnovati ponajprije gruntovni zapisnici prema ustanovam I. diela grunt. reda god. 1855, iz kojih će se nakon propisanoga postupka sastaviti gruntovni uložci u smislu ustanova zakona od 16. rujna 1876. Obzirom na spomenutu vladinu naredbu i prema § 3 (točka 4) grunt. reda bijahu pozvani svi vjerovnici, koji su u starih gruntovnih knjigah stekli hipotekarna prava, da u opredieljenom roku uknjižene svoje tražbine tim sigurnije prijave radi prenosa u grunt. zapisnike, koji su se imali osnovati, jer će inače izgubiti svoje u starih knjigah stečeno prvenstvo.

Riečka banka nije u izročnom roku podniela prijavu radi prenosa hipotekarne svoje tražbine, dapače ona nije to učinila ni onda, kada je vlada odredila, da se iz osnovanih grunt. zapisnika sastave gruntovni uložci u smislu zakona od 16 rujna 1876, i u tu svrhu kao gruntovno ravnateljstvo opredielila novi rok. Usljed toga propusta banke dogodilo se, da je hipotekarna tražbina senjske štedionice od 17440 for., koja je

Digitized by Google

u starih grunt. knjigah bila secundo loco, poslje tražbine banke uknjižena, nu koja bijaše radi prenosa u novu gruntovnicu pravodobno prijavljena, u toj gruntovnici došla na prvo mjesto, izgubljeno po riečkoj banki usljed propuštene prijave.

Riečka banka, razloživ ovako stanje stvari, tvrdila je u tužbi, predanoj kod kot. suda u Senju, da je vladina naredba od 12. travnja 1877 br. 1691, odredjujuća osnutak grunt. zapisnika, nevaljana u toliko, u koliko se njom nisu mogla lišiti krieposti prava, stečena makar u staroj senjskoj gruntovnici na temelju drugoga diela postojećega grunt. reda, ter na tom temelju molila, neka se osudom izrekne: da se imade izvesti hipotekarni prenos njezine tražbine iz stare gruntovnice u novo sastavljene uložke s prvenstvom od 11. lipnja 1875.

U odgovoru branila je tužena štedionica valjanost vladine naredbe, odredjujuće osnutak grunt. zapisnika u smislu I-ga diela grunt. reda veleć, da su stare senjske gruntovne knjige bile nepouzdane, i da je vlada previšnjim odpisom od 8. lipnja 1871 bila ovlašćena uvadjati postepeno u bivšu vojnu krajinu zakone postojeće u tako zvanom provincijalu, dakle i I. dio grunt. reda god. 1855, koji propisuje kako se imadu grunt. zapisnici osnovati, i koji sa propustom prijave hipot. tražbine iz stare u novu gruntovnicu spaja gubitak založnoga prvenstva neprijavljene tražbine. U odgovoru izticalo se je k tomu, da je banka izgubila prvenstvo i u smislu § 25 zakona od 16. lipnja 1876 o sastavljanju grunt. uložaka, jer nije ni u ediktalnom roku, razpisanom za izpravak uložaka, hipot. svoju tražbinu prenosa radi prijavila.

U protuodgovoru naglašivala je tužiteljica, da se je u vrieme, kada je banka stekla hipotekarno pravo, stara senjska gruntovnica vodila po II. dielu grunt. reda; a unosi, dozvoljeni u nju po propisih grunt. reda, da imadu onu istu kriepost, koju imadu unosi, dozvoljeni po istom zakonu u grunt. zapisnicih osnovanih po propisih I. diela grunt. reda.

Uz to tvrdila je tužiteljica, da je senjska štedionica stekla u novoj gruntovnici hipotekarno prvenstvo, mala fide, jer da je ona dobro znala, da ona — tužiteljica banka — ima hipotekarno pravo sa prvenstvom od 11. lipnja 1875 u starih knjigah.

Kr. kot. sud u Senju osudom od 25. veljače 1883 br. 171 zadovoljio je tužbi, dočim je usljed priziva tužiteljice banski stol riešitbom od 6. lipnja 1883 br. 9616 prvosudnu osudu ukinuo i odredio popunjenje razprave u pravcu tvrdnje tužiteljice, da je senjska štedionica stekla bolju tabularnu poziciju u novoj gruntovnici mala fide.

Kr. stol sedmorice riešitbom od 22. studenoga 1883 br. 2710 odputiv previd tuženice, potvrdi riešitbu prizivnoga sudišta.

Na ročištu urečenom po kot. sudu u Senju radi popunjenja razprave u gore navedenom pravcu, ponudila je tužiteljica o okolnosti, da

Digitized by Google

je štedionica znala za hip. njezinu tražbinu u starih knjigah, dokaz kroz svjedoke, i glavnom prisegom. Tuženica štedionica navadjala je medju ostalimi sliedeće: Ona drži, da neće povriediti pravca, nametnuta razpravi gore hvaljenimi riešitbami, bude li nastojala obilježiti što preciznije pojam „z l e v j e r e“, o dokazu koje se radi i izpitati, da li i na koliko se taj pojam dade uporaviti na nazočni slučaj. Ustanovljenje toga pojma drži tuženica dapače neobhodnim, da se uzmognu uvažiti protivnikovi dokazi. — Po § 326 o. g. z. dobra vjera sastoji u sviesti dotičnika, da je ovlašćen posjedovati stanovitu stvar ili vršiti stanovito pravo. Po § 324 o. g. z. stoji predmnjeva, da je posjed pošten, bonae fidei, ter ta predmnjeva svaljuje teret dokaza na onoga, koji poštenu vjeru svojega protivnika pobija. On mora naime dokazati takove okolnosti, koje su u s t e č n i k a m o g l e u z d r m a t i u v j e r e n j e o s v o j e m p r a v u. Takovih okolnosti nije tužiteljica u stanju navesti, a kamo li dokazati. Sviest, uvjerenje senjske štedionice, da je ona posve zakonito stekla prieporno prvenstvo svoje hipoteke, osniva se na izroku gruntovnoga ravnateljstva od 27. kolovoza 1877 br. 5233, kojim su obnarodovani grunt. zapisnici za grad Senj s izričnim dodatkom, da će oni, koji do konca mjeseca rujna god. 1878 neprijave prenosa radi svoja prava, upisana u staroj gruntovnici, ista izgubiti. Protivnik nije porekao obstanak toga izroka, nije ničim dokazao njegovu nezakonitost, pa u oči toga nije naveo nijedne okolnosti, koja je u senjske štedionice mogla probuditi i najmanju sumnju o zakonitosti stečenja priepornoga hipotekarnoga prvenstva. Makar protivniku pošlo za rukom dokazati, da je senjska štedionica z n a l a, da tražbina riečke banke proti Stanišiću još uvjek postoji, i da je riečka banka bud nemarom, bud krivnjom trećega, bud nepoznavanjem izroka propustila učiniti prijavu za prenos svoje hipoteke, makar sve to protivnik dokazao, time nije on dokazao, da je senjska štedionica postupala m a l a f i d e, kad je držala, da je spomenuti izrok lišio riečku banku hipotekarnoga prvenstva, koje ona prekasno reklamira. Pored toga znanja, uvjerenje štedionice o zakonitosti njezinoga stečenja bilo je pošteno, jer se temeljilo na izroku, stojećem u suglasju sa zakonom, koji naredjuje, da vjerovnik gubi hipotekarno prvenstvo upisano u staroj gruntovnici, ako u ustanovljenom roku nezamoli, da bude prenešeno u novu gruntovnicu.

Tuženica je u ostalom poricala, da je ona u čas, kad je unosom u novu gruntovnicu stekla prieporno hip. prvenstvo, znala da tražbina protivnice nije namirena, i dapače da je u obće znala za tražbinu. Ako je štedionica kasnije, to jest poslie stečenoga prioriteta doznala za protivnikovu tražbinu, to ova ju kasnija obaviest nepretvara u stečnicu mala fide; jer se dobra ili zla vjera mora prosudjivati obzirom na čas stečenja.

Digitized by Google

Što se tiče uvedenih svjedoka, njihovi izkazi, da im se uzmogne pripisati dokazna moć, imadu se osnivati na vlastitom zamjećivanju, a ne na slutnjah, što se o znanju treće osobe neda kazati. Ravnateljstvo štedionice, koje jedino zastupa zavod (§ 186 trg. zak. § 337 o. g. z.), nije se pako prema nikomu izjavilo, da je znalo za obstanak protivničine tražbine u čas prvenstva, stečena u novoj gruntovnici.

Prisega navraćena ravnateljstvu nesmie se dopustiti, jer se odnosi na znanje ravnateljstva o obstanku bankine tražbine, dakle ne na faktum, već na nutarnje osvjedočenje, koje nemože biti predmetom prisege, koja se smije polagati samo o faktičnih okolnostih, kako je to opetovano izreklo aust. vrhovno sudište imenice riešenjem od 28. travnja 1868 br. 2097 u Unger-Glaserovoj sbirci.

Kr. kot. sud u Senju osudom od 12. kolovoza 1884 br. 1300 zadovoljio je i opet tužbi.

U razlozih osude usvajaju se odvjetovanja tužiteljice, ističe se naročito, da je senjska štedionica znala i morala znati za hip. tražbinu riečke banke, dakle, da je bila in mala fide, a u oči toga da nije obzirom na točku 4 § 25 zakona od 16. rujna 1876 mogla steći prieporno prvenstvo.

Razlozi prvosudne osude mogu se potanje razabrati iz prizivnice, koju je senjska štedionica uložila proti osudi, i koju evo diljem priobćujemo tim više, što se u njoj izcrpljivo razpravljaju odvjetovanja tužitelja i rasvjetljuje pitanje od velike važnosti u tabularnom pravu.

Evo prizivnice: „Težko će se u sudbenih ljetopisih naići na priepor, koji bi s jedne strane, jasnom svojom jednostavnošću olahkotio riešenje suda, a s druge strane prigovori tuženika bio tako zamršen, da je narasao do omašna konvoluta spisa, u kojih se razpravljaju pravna pitanja, nestojeća s priepornim predmetom baš u nikakvom savezu.

Prvi sud izrekao je i po drugi put osudu, koja dokazuje, od kolike je nužde za dobro pravosudje da sudac, u gustoj šumi parbenih odvjetovanja, koju omogućuje naš tobožnji ustmeni postupak, uoči Arijadninu nit, koja će ga voditi na svjetlo polje istine.

Protivnik, nedade se tajiti, uzdrmao je njekako pravnu sviest prvoga suda, kad mu je stao na dugo i široko razlagati, kako je vlada, izdajući naredbu, da se za obseg grada Senja sastave gruntovni zapisnici po prvom dielu gruntovnoga reda, t. j. minist. naredbe od 15. prosinca 1855 br. 222 d. z. l., povriedila zakon, ili učinila odredbu, na koju nebijaše ovlašćena. Da tu svoju smionu tvrdnju dokaže, protivnik poziva u pomoć zakon od 16. rujna 1876 o sastavljanju gruntovnih uložaka (Sbornik br. 80 g. 1876). Mi svega toga priprostim svojim razborom nemožemo dokučiti. I zaista, vladinom naredbom od 12. travnja 1877 br. 1691 (Sbornik br. 31 g. 1877) bijaše odredjeno, da se za grad Senj imadu sastaviti gruntovni

Digitized by Google

zapisnici po propisih minist. naredaba od 16. rujna 1853, 23. srpnja 1854 i 26. veljače 1855, a zatim povesti prijavni postupak po prvom dielu grunt. reda od 15. prosinca 1855 br. 222 d. z. l. Uzalud trud i muka, da se dovineš razlogu, s kojega protivnik označuje tu vladinu naredbu nezakonitom, a još je teže uvidjeti, po kojoj logičnoj interpretaciji sud njekako pobija tu naredbu zakonom od 16. rujna 1876 o sastavljanju grunt. uložaka. Na ovaj filius ante patrem bijaše sud očito zaveden posve samovoljnim razlaganjem protivnika, koji doskočicom prozirnom za svakoga, koji je kako tako pratio razvoj uredovanja oko ustrojstva današnje senjske gruntovnice, hoće dokazati, da vladina naredba stoji u protuslovju sa zakonom od 16. rujna 1876. Kad se već hoće izpitivati zakonitost gore navedene vladine naredbe, tada valja staviti pitanje: „Je li vlada bila zakonito ovlaštena odrediti, da se za obseg grada Senja osnuju gruntovni zapisnici po gore navedenih propisih, naročito po prvom dielu grunt. reda od 15. prosinca 1855?“

Na ovo je pitanje jestni odgovor vrlo lahak. On je sadržan u kraljevskom odpisu od 8. lipnja 1871 (Sbornik br. 47 g. 1871), naročito u § 13. Ovaj kraljevski odpis bijaše inartikuliran po hrvatskom saboru. U smislu citiranoga §-a imadu kod svih sudova izlučena krajiškoga zemljišta od dana, kad će nove oblasti započeti uredovanje, stupiti u kriepost zakoni valjani u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji. U čislo ovih zakona spada nedvojbeno i gruntovni red od 15. prosinca 1855, a odavle sliedi posve jasno i nepobitno, da je vlada bila zakonom ovlaštena odrediti sastavak gruntovnih zapisnika za obseg grada Senja prema propisom gruntovnoga reda i naredbam, koje ga popunjuju.

Zakon od 16. rujna 1876 o sastavljanju gruntovnih uložaka predpostavlja provedbu prvoga diela gruntovnoga reda od g. 1855, jer, kako se može razabrati iz § 1 istoga reda, uložci gruntovnički imadu se sastaviti iz gruntovničkih zapisnika, osnovanih na temelju grunt. reda od 15. prosinca 1855, što najbolje dokazuje citacija § 44 rečenoga grunt. reda. Vlada dakle bila je ovlašćena izdati naredbu, koja se kao nezakonita pobija, ter baš onaj zakon, kojim se nastoji tobožnja nezakonitost vladine naredbe dokazati, baš zakon od 16. rujna 1876 upućuje vladu na tu odredbu u područjih, za koja nisu još gruntovnici zapisnici bili osnovani. Ovim biva dokazano, da tvrdnja sadržana u protivnikovoj tužbi, oko koje se kreću sva protivnikova odvjetovanja, tvrdnja, da vlada nije imala vlasti izdati upitnu naredbu, jer da neima zakona, koji bi ju ovom moći zaodjenuo, da ova tvrdnja nije drugo, nego puka mistifikacija, koja ne samo da ignorira pozitivne zakone, već izvraća, izopačuje znamenovanje i doseg zakona od 16. rujna 1876. Naša zadaća nije iztraživati, da li vlada iz razloga oportuniteta nije kod osnutka grunt. zapisnika u Senju, mogla odrediti onaj isti postupak, koji je pobijanom naredbom odredjen

Digitized by Google

za osnutak grunt. zapisnika u Novom Sisku; nam je dovoljno, što smo dokazali, da je vlada bila ovlašćena odrediti, da se gruntovni zapisnici u Senju osnuju i izprave točno po propisih prvoga diela grunt. reda god. 1855 i nanj odnosećih se naredaba. Mimogred budi rečeno, da je postupak vlade i s razloga oportuniteta odobrio svatko, koji je imao priliku samo zaviriti u one papirnate dronjke, u onu smjesu nerazumljivih unosa, koji su tečajem gotovo jednoga vieka tvorili t. zv. senjsku gruntovnicu.

One nakazne, sredovječne knjige nisu mogle pružiti material za sastavak gruntovnih uložaka po zakonu od god. 1876, ter je vlada postupala posve umjestno, kad je upotriebila ovlast, koju joj podieljuje zakon, da odredi sastavak gruntovnih zapisnika, iz kojih su se tek imali osnovati gruntovni uložci.

Prema ustanovi §-a 3 grunt. reda izdala je vlada prijavni izrok, u smislu kojega imao je protivnik do konca rujna 1878 prijaviti svoju u starih grunt. knjigah uknjiženu tražbinu radi hipotekarnoga prenosa u novo osnovane grunt. zapisnike; a pošto je protivnik propustio to učiniti, mora ga stići zakonom zapriečena posljedica, t. j. gubitak utuženoga prvenstva založnoga, izrečen u §-u 3 grunt. reda od 15. prosinca 1855. U smislu §-a 6 zakona od 16. rujna 1876 imale su se pako u teretovnicu novih grunt. uložaka prenieti samo one još pravnovaljano postojeće uknjižbe, koje su bile upisane u grunt. zapisnicih, a pošto u potonjih nije bila upisana prieporna protivnikova uknjižba, jer je on prenosa radi iz starih knjiga u izročnom roku prijavio nije, nije ista mogla doći ni u nove grunt. uložke.

Iz dojakošnjega razlaganja može se posve lahko razabrati, da je protivnikova tužba in prima linea naperena proti grunt. zapisnikom, koji su proglašenjem gruntovnih uložaka izvan krieposti stavljeni, koji dakle razborito nemogu biti ni predmetom izpravka u nijednom pravcu.

U grunt. se uložcih posve pravilno nečita prieporna uknjižba s jednostavnoga razloga, što je nije bilo u grunt. zapisnicih, ter s ovoga razloga nemože protivnik pobijati teretovnicu gruntovnoga uložka kao nepodpunu, i dosljedno nemože citirati 4 stavku § 25 zakona od 16. rujna 1876, kako to čini i prvi sud, jer ustanove toga §-a normiraju slučaj zanemarenja roka za prijavu neposrednoga izpravka grunt. uložaka, izpravka dopuštena jedino u svrhu, da se uložak stavi u podpuni sklad s gruntovnim zapisnikom, sklad, koji u našem slučaju i po priznanju samoga protivnika i slavnoga suda postoji. U ostalom, ustanova 4 stavke § 25, kad govori o gubitku prvenstva radi zanemarene prijave prama trećim osobam, koje bi u dobroj vjeri stekle knjižna prava, može razborito imati pred očima samo one osobe, koje bi stekle nova knjižna prava nakon sastavka uložaka, a ne one, kojih su se knjižna prava iz grunt. zapisnika u uložke jednostavno prenesla.

Digitized by Google

Ovo tumačenje poduprto je naravi izpravnoga postupka, u kojem, kako ćemo niže dokazati, nemože biti razborita govora o dobroj ili zloj vjeri grunt. ovlašćenikâ, prenešenih iz grunt. zapisnika, i ustanovom § 3 točka 4 grunt. reda od god. 1855, kojoj § 4 zakon od 16. rujna 1876 odgovara, odgovarati mora, ako se neće iznevjeriti stožernoj misli, koja nadahnjuje izpravni postupak, kojemu nemože biti druga zadaća do one, da stavi u sklad staru s novom gruntovnicom, i u koju svrhu opredieljuje zaporni rok, da se nova gruntovnica neizloži onoj neizvjestnosti, koja bi u svojih konsekvencijah uredbu javnih knjiga učinila iluzornom.

Nu sve što smo razlagali o pravom sadržaju točke 4 § 25 zakona od 16. rujna 1876, nespada u nazočni priepor, u kojem, kako je jur spomenuto, tužitelj nepobija neposredno gruntovni uložak, koji je posve korektan, već gruntovni zapisnik, stavljen izvan krieposti, kojemu uložak podpunoma odgovara. Tužitelj, da uspije tužbom, morao bi najprije dokazati, da prieporna uknjižba nije unešena u dotični gruntovni zapisnik **povredom zakona**, jer dotle, dok on taj dokaz neizvede, sadržaj odnosnoga uložka, koji je i po njegovom priznanju posve korektno prenešen iz grunt. zapisnika, stoji nepobitno (§ 6 zak. od 16. rujna 1876 o sast. grunt. uložaka). Pravilnost pako unosa u gruntovnom zapisniku neima se prosudjivati po § 25 zakona od 16. rujna 1876, već po 4 točki § 3 grunt. reda od god. 1855, koja izrično ustanovljuje, da propust prijave unutar izročnoga roka radja gubitkom prvenstva stečenoga u starih knjigah knjižnoga prava.

Nu protivnik poriče vladi pravo lišiti krieposti one unose, koji su u staroj senjskoj gruntovnici bili dozvoljeni i provedeni po II. dielu grunt. reda od g. 1855, ter pošto je riečka banka stekla priepornu uknjižbu po II. dielu rečenoga grunt. reda, zaključuje, da je vlada često spomenutom naredbom riečku banku protuzakonito lišila stečenoga prava.

Protivnik umujući ovako, uzkraćuje vladi pravo, koje joj podieljuje bezuvjetno 4 točka § 3 grunt. reda god. 1855. Rekosmo bezuvjetno, jer upitna ustanova propisuje, da se samo one hipoteke imadu sa stečenim prvenstvom prenieti u grunt. zapisnike, koje budu u izročnom roku radi prenosa prijavljene, taj propis je absolutan, nerazlikuje, po kojem je formalnom zakonu prvenstvo stečeno. Na tu ustanovu navelo je zakonodavca nepouzdano, manjkavo i nesustavno ustrojstvo starih grunt. knjiga, koje nije postalo bolje time, što su se unosi u iste dozvoljavali po II. dielu grunt. zakona; dapače nepobitni faktum, da provedba unosâ, dozvoljenih po II. dielu grunt. reda god. 1855 predpostavlja nuždno gruntovnu knjigu, osnovanu po načelih I. diela rečenoga grunt. reda, podoban je opravdati obdržavanje absolutnoga propisa, sadržana u 4 toč. § 3 grunt. reda god. 1855. Stara senjska gruntovna knjiga i propisi sadržani u II. dielu grunt. reda god. 1855 jesu dvie uredbe, koje se medju-

Digitized by Google

sobno izključuju, jedna uz drugu nemože obastati, već njihovo nenaravno spojenje moralo je roditi, kao što je rodilo metežom, nepreglednošću, nesigurnošću upisanih prava. Neka si visoki banski stol dade predložiti staru senjsku tabularnu knjigu, pa će se uvjeriti, da iste, bili u njoj provedeni unosi po II. dielu grunt. reda god. 1855 ili po kojem god drugom dobrom ili lošom starodavnom ili modernom zakonu, neodgovara ni najprimitivnijemu pojmu gruntovnice, a to je i bio razlog, s kojega vlada nije mogla u naredbi od 12. travnja 1877 br. 1691 (Sbornik br. 31 g. 1877) učiniti za senjsku predpotopnu gruntovnicu onu iznimku, koju je učinila za gruntovnicu Novoga Siska, osnovanu po bivšoj krajiškoj vladi, ako ne prema propisom grunt. reda god. 1855, svakako prema novijim načelom, koja osiguravaju donjekle njezinu pouzdanost bar u pogledu onih unosa, koji bijahu dozvoljeni po II. dielu rečenoga grunt. reda.

Sve ovo nenavadjamo, da podupremo zakonitost vladine naredbe, koja je s obzirom na ustanovu § 3 toč. 4 grunt. reda god. 1855 jasna, već da ju u oči protivničkih deklamacija obranimo proti prikoru neshodnosti, površnosti ili lahkoumnosti. U ostalom nije istina, da je često spomenuta vladina naredba l i š i l a protivnika ili ma koga knjižnoga ovlašćenika prava, stečenih u starih senjskih tabulah, već je usuprot istina, da je ona htjela stečena njihova prava o č u v a t i, ter u tu svrhu **na temelju zakona** o d r e d i l a p o s t u p a k, k o j i j e j e d i n i b i o p r i k l a d a n, p o s t u p a k p r i j a v e r a d i p r e n o s a t i h p r a v a u n o v u g r u n t o v n i c u. Taj postupak bio je udešen prema zakonu — ter tvrdnja protivnika, da ipak nije bio razglašen kako propisuje zakon, jest neistinita, i izmišljena jedino u namjeri, da gane srdce sentimentalnoga sudca zabrinuta za prava riečke banke, koji bi morao znati i znade, da je vlada tako savjestno dala razglasiti izrok, da je isti bio priobćen obnarodovanja radi i slavnomu poglavarstvu najautonomnijega grada u obsegu zemalja ugarsko-hrvatske krune, grada Rieke, sjedištu tužiteljice riečke banke. Mi smo se možda i predugo bavili s razlaganjem o zakonitosti vladine naredbe, nu riešitba visokoga banskoga stola, koja je odredila popunjenje razprave u pravcu, koji bi imao tobož dokazati njeku našu zlu vjeru, dala nam razumjeti, da se i višji sud iz neumjestnih razloga pravičnosti dao smutiti i zavesti na stazu, na koju neupućuje neumoljiv zakon, koji ima sudac uporaviti, već je izraz njekoga čuvstva s u b j e k t i v n e p r a v i č n o s t i, koja je često grob o b j e k t i v n e p r a v i c e. Istina je, da su stari rimski pretori ublaživali po načelih aequitatis strogost rimskoga prava, nu naši zakoni, koji nisu strogi kao što je strogo staro rimsko pravo, neznadu za pravo, koje stvaraju pretori, već obvezuju sudca, da uporavi zakon, bio on ma kakav. Dura lex sed lex! Ovo je načelo, koje je jedino podobno zajamčiti pravo i pravicu, ter mi zahtievamo, da se vrši i prema banki riečkoj, koja makar i spadala na corpus

Digitized by Google

separatum, neće biti po sudu separirana na našu štetu od zakona, koji valjaju u obsegu ove zemlje.

Nu visoki banski stol riešitbom od 6. lipnja 1883 br. 9616 odredio je popunjenje razprave u pravcu, da se uzmogne ustanoviti, da li se mi nalazimo in bona ili mala fide, ili kako visoki banski stol veli, da li smo mi znali, da je tražbina riečke banke izplaćena, ili ne. Ovu je riešitbu visoki banski stol utemeljio na § 25 zakona od 16 rujna 1876. Mi smo imali jur priliku iztaknuti pravi smisao toga §-a, nu neglededć na to, nadamo se, da smo visoki banski stol našim razlaganjem uvjerili, da se u nazočnom prieporu neradi o uporavi § 25 zakona od 16. rujna 1876, već o uporavi § 3 točke 4 grunt. reda od god. 1855. Ova pako ustanova negovori i razborito nemože govoriti o dobroj ili zloj vjeri ovlašćenika u staroj gruntovnici, već glasi obćenito i jasno propisuje, da gubi prvenstvo onaj, koji u izročnom roku neprijavi hipoteku, da bude prenešena u grunt. zapisnike.

Mi smo u razpravi odredjenoj usljed riešitbe visokoga banskoga stola dokazali, kako se u stadiju stvaranja gruntovnice nemože govoriti o dobroj ili zloj vjeri ovlašćenika knjižnih prava, — upisanih u staroj gruntovnici, iz koje ima sliediti prenos u nove grunt. zapisnike, — prema onim njihovim drugovom, koji bi propustili učiniti prijavu u ediktalnom roku, ter molimo, neka nam se dopusti ovo naše razlaganje što kraće rekapitulirati, donjekle i popuniti.

Nećemo dodijati visokomu kr. banskomu stolu teoretičkim iztraživanjem, već posve praktično kazati, da u priepornom slučaju naša bi mala fides imala sastojati u našoj sviesti, u našem uvjerenju, idemo još dalje u zlobnoj želji, da na uštrb protivnika održimo našu poziciju u novoj gruntovnici. Pitamo mi sada, ima li protivnik pravo na tabularnu poziciju, koju reklamira? Neima, jer mu je to pravo oduzeto zakonom, koji izrično propisuje, da će poziciju, koju je imao u starih knjigah izgubiti, ako je u izročnom roku neprijavi radi prenosa u nove grunt. zapisnike. Ako protivnik neima upitnoga prava, ako mu zakon to pravo uzkraćuje, tada se nemože razborito tvrditi, da smo mi današnju tabularnu poziciju stekli u vjeri, da nam ista nepristoji, da smo ju stekli u zloj vjeri, u sviesti, da vriedjamo ma čije pravo, već mora se dopustiti, da smo ju stekli u najboljoj u najpoštenijoj, na zakonu osnovanoj sviesti, da nam ista usljed protivnikovoga propusta pripada. K tomu mala fides predpostavlja, da je onaj, kojemu se u grieh piše, nješto poduzeo, nješto učinio, čim je nanesao uštrb pravu trećega.

Pitamo mi sada, što smo mi učinili, da je protivnik izgubio pravo priepornoga prvenstva? Jesmo li ga zapriečili, da svoju hipotekarnu tražbinu radi očuvanja prvenstva prijavi? Jesmo li ga mi zaveli na propust prijave? Toga ni protivnik netvrdi, ter dosljedno nemože tvrditi, da je

Digitized by Google

on našom krivnjom, bez koje neima mala fides, lišen utuženoga prava.

Zar smo mi možda bili obvezani upozoriti protivnika, da za boga nepropusti učiniti prijavu, ili ća zamoliti ga, zaklinjati ga, da ju učini? Ako nam protivnik dokaže, da nam zakon tu dužnost nalaže, tada ćemo se njegovomu čudnovatomu zahtjevu pokoriti.

Protivnik veli, da smo mi znali, da njegova tražbina nije još namirena, dakle da materijalno postoji, pa iz toga izvodi, da se nalazimo in mala fide.

Prije svega moramo opaziti, da se u nazočnom prieporu neradi o tom, da li protivnikova tražbina i odnosno hipoteka materijalo stoji, da li je namirena ili ne, već radi se o prvenstvu hipoteke. Ni § 3 gr. reda g. 1855 nelišava protivnika hipoteke za sigurnost njegove tražbine, koju on može na temelju zadužnice svaki čas steći u novoj gruntovnici, već lišava ga prvenstva, koje je imao u staroj gruntovnici, a nije prijavio radi prenosa u novu. Predpostaviv ovo, okolnost, da li smo mi znali ili ne, da je tražbina nenamirena, nepretvara nas u malae fidei posjednike današnje naše pozicije u gruntovnici, već mi današnju poziciju zahvaljujemo zakonu, ter tražimo, da budemo u njoj zaštićeni.

Ova razmatranja u savezu s onimi, koja smo naveli na ročištu, odredjenu prema banskostolnoj naredbi za popunu razprave, dokazuju nepobitno, da se s obzirom na nas nemože govoriti o zloj vjeri, kojom smo se tobož dočepali današnjega hipotekarnoga prvenstva naše tražbine. Nu mi nismo ni znali, da tražbina protivnikova nije namirena, i dapače iz propusta njezine prijave zaključivali, da je namirena, ili da se protivnik s dužnikom nagodio, ili da nemari za svoje prvenstvo.

Presudni sud usuprot drži, da je protivnik izveo dokaz o tom, da smo mi znali za materijalni obstanak njegove hipoteke.

Senjska štedionica dioničko je družtvo, juristička osoba, ter će se s toga njezina bona ili mala fides prosudjivati prema vjeri većine njezinoga zastupstva (§ 337 o. g. z.). Senjsku štedionicu zastupa po njezinih pravilih ravnateljstvo, sastojeće od devet članova.

Protivnik nije dokazao, da je većina tih članova znala za eksistenciju protivnikove tražbine, dakle da se, kad se već to znanje hoće krstiti „zlom vjerom“, nalazila u toj zloj vjeri.

Ova je opazka dovoljna, da konstatira neuspjeh nastupljenoga dokaza.

Presudni sud zaključuje na znanje štedionice i iz okolnosti, što je protivnikova tražbina aparirala u staroj gruntovnici. Ovaj je zaključak nepravilan, jer ima u gruntovnici nebrojenih uknjižba, koje se odnose na tražbine jur namirene, pa da i zaključak stoji, protivnik nije dokazao, da je većina članova ravnateljstva znala za tu uknjižbu.

Digitized by Google

Izkazom tadanjega predsjednika Vuića dokazano je baš protivno od onoga što protivnik želi dokazati, jer je taj svjedok izkazao, da mu je Staničić priobćio, da je tražbinu banke riečke „namirio akcepti". Opazka presudnoga suda, da akcepti nebijahu namireni, dokazuje, da presudni sud neima pravilnih pojava o novaciji obveza.

I izkazi ostalih svjedoka po samom izloženju istih u razlozih napadnute osude nepružaju u svojoj neizvjestnosti i nepodpunosti, u svojih opriekah gradiva, iz kojega bi sudac mogao i po načelu slobodnoga uvaženja dokaza, crpiti uvjerenje, da je štedionica znala za obstanak upitne tražbine. Nu mi moramo se ograditi proti načinu, kojim sud ocienjuje izkaze svjedoka.

Sud provadja pravi dokaz po indicijih, dočim naš postupnik nezna za nj. Smatramo pako, da je posve suvišno razlagati, kako su indukcije presudnoga suda nelogične.

Visoki banski stol uvjerit će se o tom pročitav i same razloge osude, koje ocienjuju izkaze svjedoka. Nu čemu, da se bavimo izkazi svjedoka, koji bi imali potvrditi, da je štedionica znala za protivnikovu tražbinu, kad je očevidno, da ovo njezino znanje, ma bilo i dokazano, nemože se shvatiti kao njezina mala fides, jer gubitak priepornoga prvenstva nije posljedica znanja ili neznanja štedionice, nije posljedica djela njezinoga, već posljedica zakona. Mala fides u tabularnom pravu predpostavlja, da je dotičnik, znajući, da stanoviti unos u gruntovnici neodgovara materijalnomu pravu, taj unos stanovitim djelom upotriebio na štetu materijalno ovlašćene osobe. Na primjer u mala fide nalazi se onaj, koji, znajući, da je namirena stanovita uknjižena tražbina, istu putem ustupa ili naduknjižbe steče, ili onaj, koji, znajući da materijalni vlastnik stanovite nekretnine nije upisan u gruntovnici, sklopi glede iste nekretnine kupo-prodajni ugovor s gruntovnim vlastnikom.

U svakom od tih slučajeva vidimo, da je malae fidei posjednik nješto poduzeo čim je zlu njegovu namjeru izveo; u našem slučaju štedionica nije učinila baš ništa, da dodje do današnje tabularne pozicije, već ju je ona stekla propustom protivnika, s kojim zakon spaja gubitak prava prvenstva.

Onom opravdanošću, kojom presudni sud nazrieva u senjskoj štedionici „zlu vjeru", mogao bi nazrieti takovu vjeru i u onoga, koji bi na primjer stekao na javnoj dražbi koji zakup za puno manju zakupninu, nego li je ona, koju bi bio po njegovom mnenju dao treći, koji je propustio učiniti u roku odredjenom oglasom dražbe svoju bolju ponudu. Do takovih absurda mora voditi težnja, koja mala fides shvaća u smislu prvomolbene osude.

Digitized by Google

Kr. banski stol rieśitbom od 8. travnja 1885 br. 28704 preinačio je osudu prvoga suda i sudio, da se riečka banka ima odputiti sa tužbovnim zahtjevom.

Razlozi: Za sastavljanje gruntovničkih uložaka za grad Senj, ustanovljeno je naredbom kr. vlad. odjela za pravosudje od 12. travnja 1877 br. 1691 (br. 31 Sbornika), da se gruntovnica rečenog grada ima preustrojiti prema zakonu od 16. rujna 1876.

Nu dočim se to preustrojstvo radi nutrnjega uredjenja rečene gruntovnice nije dalo izvesti načinom propisanim u provedbenom naputku od 24. prosinca 1876 br. 5715, ustanovljeno je rečenom naredbom, da se imaju za grad Senj na temelju katastralnog operata, redovitom lokalizacijom sastaviti novi gruntovni zapisnici po propisih ministarskih naredaba od 16. rujna 1853, 23. srpnja 1854 i 26. veljače 1855, da se ima zatim izvesti prijavni postupak po I. dielu gruntovnog reda od 15. prosinca 1855, te kad mine rok, koji se imao ustanoviti izrokom za prijave radi izpravka i prenosa starih uknjiženih tražbina, i pošto budu podnešene prijave konačno riešene, imalo se preći na sastavljanje gruntovnih uložaka po propisih provedbenoga naputka od 24. prosinca 1876 br. 5715, naime u koliko se ticalo teretovnice, imali su se u nju spadajući tereti prenieti iz izpravljenog gruntovnog napisnika ne pak iz stare izvan porabe i krieposti stavljene gruntovnice grada Senja.

Pošto su prema gore spomenutoj naredbi mjesto-izvidni operati dovršeni, i novi zapisnici gruntovni na temelju istih sastavljeni bili, pozvani su izrokom zemaljske vlade od 27. kolovoza 1877 br 5233 prema ustanovi točke 4 § 3 grunt. reda od 15. prosinca 1855 svi oni vjerovnici, koji su na nekretnine u zapisnicih gruntovničkih upisane stekli prava prvenstva, da uknjižene svoje tražbine radi hipotekarnog prenosa u staro stanje tereta stvarnosti gruntovničke do konca rujna 1878 prijave tim sigurnije, budući da će inače izgubiti svoje prije stečeno prvenstvo. — Ako je tužiteljka htjela za svoju tražbinu od 13000 for., koja je bila temeljem zadužnice od 10. lipnja 1875 na nepokretnostih Ivana N. St. u staroj gruntovnici grada Senja i to u knjizi V, strana $^{46}/_{49}$ 109, 122 i 118 sa prvenstvom od 11. lipnja 1875 zalogopravno uknjižena, očuvati u novom gruntovnom napisniku, — iz kog su se po tom stari tereti imali prenieti i u nove gruntovne uložke — stečeno svoje prvenstvo založnog prava, imala je prema gornjoj naredbi uz pomenuti izročni rok tu svoju uknjiženu tražbinu prijaviti radi hipotekarnog prenosa.

Pošto tužiteljka po vlastitom svom priznanju uz izročni rok toga učinila nije, to je već tim propustom, vlastitom svojom krivnjom izgubila svoje prije stečeno prvenstvo.

S toga nebi tužiteljki ništa koristilo, da je ona baš i uz novi rok do 20. travnja 1880, koji je prema ustanovi § 25 zakona od 16. rujna

Digitized by Google

1876 o sastavljanju novih gruntovnih uložaka, izrokom od 6. listopada 1879 br. 8445 ustanovljen bio, podigla se proti tuženikom glede medjuvremeno po njih na nepokretnosti u pitanju stojeće, za njihove tražbine stečenog prepornog prvenstva, pošto je tužiteljkino pravo prvenstvo već utrnulo bilo i pošto ni nebijaše zbog njenog nemara unešeno u gruntovni napisnik sačinjeni za upitne nepokretnosti I. Stanišića.

No tužiteljka nije niti u tom novom izročnom roku podigla predležeću tužbu, nego tek daleko iza toga roka. Tužiteljki s toga niti nepripada pravo tužbe proti tuženikom za pobijanje njihovog prvenstva založnog prava i to baš po 4 stavci § 25 zakona od 16. rujna 1876 na koju se prvi sud poziva za utemeljenje svog protivnog nazora.

U koliko tužiteljka pobija valjanost naredbe kr. zemaljske vlade od 12. travnja 1877 br. 1691, taj prigovor je sasvim netemeljit. Ta naredba niti je izdata po nenadležnoj oblasti, niti stoji u oprieci sa zakonom. Ovlašćenje zemaljske vlade na izdanje takove naredbe temelji se na jasnoj ustanovi § 30 zakona od 16. rujna 1877, a suglasje te naredbe sa zakonom, nemože se temeljito u sumnju dovoditi gledom već na ustanovu § 27 sad spomenutog zakona, kojim se normira načelo o sastavljanju gruntovnih uložaka u onom slučaju, kad se pokaže potreba osnovanja novih gruntovnih napisnika zbog manjkavosti ili neuporabljivosti starih. Na sudove pak nespada izpitivati da li su stare, naredbom od 12. travnja 1877 izvan krieposti stavljene gruntovne knjige grada Senja bile za porabu ili ne. Na to su pozvane vlasti administrativne, a naime vrhovna sudska administrativna vlast, koja je to pitanje u ovom slučaju i riešila u svom zakonitom djelokrugu.

Prigovor, da izroci od 27. kolovoza 1877 br. 5233 kao i onaj od 6. listopada 1879 br. 8447 nebijahu proglašeni i u službenom listu riečkom, nije od važnosti gledeć na ustanovu § 25 zakona od 16. rujna 1876, a inače su ti izroci svuda i svestrano proglašeni.

Prema gore razloženom stanju stvari, nije u ovoj parnici ni malo važno, da li je tuženica u ono doba, kad je stekla svoje po tužiteljki pobijano prvenstvo prava zaloga, znala ili ne, da li je u pitanju stojeća tražbina tužiteljkina namirena bila ili ne? niti se iz okolnosti: ako je znala, da nije još podpuno namirena bila, dade s razlogom izvoditi zaključak o njezinoj dobroj ili zloj vjeri.

Tužena štedionica senjska, prijaviv svoje u staroj gruntovnici grada Senja uknjiženo bivše pravo zaloga za svoju tražbinu sa prvenstvom onim istim, koje je i prije imala, nije tim ni malo dirala u pravo tužiteljkino glede prvenstva njene tražbine, već se je samo poslužila svojim pravom unutar granica pravnih; ako je odtud za tužiteljku nastala kakva šteta, pa nije zato odgovorna štedionica senjska § 1305 ogz.

Digitized by Google

Inače sbog prijave tužene senjske štedionice nije za tužiteljku ni nastala kakva šteta, već je nastala lih radi toga, što je tužiteljka vlastitim nemarom propustila uz izročni rok prisvojiti svoje prvenstvo. Za svoj vlastiti nemar nemože pako tužiteljka kriviti treće osobe.

S tih razloga moralo se prizivu tuženika mjesta dati, te uz preinaku prvomolbene osude, utemeljene na tumačenju i uporavi zakona očevidno pogriešnoj, tužiteljka sa tužbovnim iskanjem odbiti.

Proti prizivnoj osudi uloži tužiteljica banka previd, u obrazložbi kojega tvrdila je, da vlada nije bez posebnoga zakona bila vlastna odrediti osnutak gruntovnih zapisnika po I. dielu grunt. reda, jer da ju zakon od 16. rujna 1876 ovlašćuje jedino, da odredi sastavak grunt. uložaka ondje, gdje postoje grunt. zapisnici, osnovani po I. dielu grunt. reda. Unosi, stečeni u staroj gruntovnici po II. dielu grunt. reda jesu nepovriedivi, utemeljuju nepobitno stvarno pravo, koje se administrativnom odredbom nemože brisati. To da je učinila lahkoumno vladina naredba. Senjska štedionica nije u dobroj vjeri stekla tek u novoj gruntovnici hipoteku, uvjeriv se to jest, da neima druge hipoteke na teret Stanišićevih nekretnina. „Senjska štedionica nije na temelju grunt. uložaka nit novčića uzajmila Stanišiću“, već je to učinila u vrieme, kad je u staroj gruntovnici bilo jur uknjiženo pravo banke. S razloga aequitatis neima štedionica pravo, da očuva današnju gruntovnu poziciju.

Vladina je naredba nezakonita, i sud će njezinu nevaljanost izreći.

Kr. stol sedmorice riešitbom od 15. siečnja 1886 br. 492 ex 1885 uz preinačenje banskostolne presude, potvrdi osudu prvoga suda sa sliedećih razloga:

§ 13-om ces. naredbe B. od 8. lipnja 1871 (Sbor. br. 47) i §-om 11 zak. čl. od 30. prosinca 1873 (Sbor. br. 5) uveden je i za grad Senj grunt. red od 15. prosinca 1855.

Tužiteljka banka Fiumana je utuženo prvenstvo svog prava zaloga stekla po II. dielu spomenutog gruntovnog reda, kako to potvrdjuje zaporka gruntovne pisarne na izpravi pod A. na I.

Naredba kr. hrv.-slav. zem. vlade odjela za pravosudje od 12. travnja 1877 br. 1691 (Sbor. br. 31) u koliko neodredjuje, da se i iz gruntovnice grada Senja svikolici još u krieposti stojeći teretovni upisi, unešeni usljed odluka izrečenih po II. dielu grunt. reda imadu prenieti u odnosni gruntovni napisnik, a zatim u grunt. uložak, — neodgovara smjeru zakonodavstva, izraženomu u §§ 45, 46, 50 i 148 do 155 grunt reda, te u § 6 zatim § 25 stavka 4 i § 27 zakona od 16. rujna 1876 o sastavljanju gruntovnih uložaka (vidi članak 6 zakona od 28. veljače 1874 o vlasti sudačkoj).

Prema izloženom je trebalo pri preustrojenju gruntovnice grada Senja tužiteljkinu tražbinu, jer uknjiženu već po II. dielu grunt. reda,

Digitized by Google

u teretovnici i gruntovnog napisnika i grunt. uložka uvrstiti redom stečena prvenstva.

S ovih razloga je prvosudna osuda osnovana.

Priobćio Dr. Derenčin.

Ovršna predaja tražbine, koja je prije predaje prešla na treću osobu, neoslobadja dužnika, da istu ustupovniku (cessionaru) podmiri.

Prema pogodbi od 20. studenoga 1877 je W. Z. od suprugâ X. uzeo u najam stan u kući br. 254 na tri godine, dakle od 20. studenoga 1877 do istoga dana 1880, te se obvezao najamninu godišnjih 115 for. za prvu godinu prigodom podpisivanja najamnoga ugovora, a za drugu godinu dne 1. studenoga 1878 platiti pod inakom ugovorenom kazni od 1 for. za svaki dan, koji zakasnio bude. — Ovu dne 1. studenoga 1878 dospjelu najamninu ustupe supruzi X. svomu vjerovniku Salamonu K. nagodom od 22. siečnja 1878 i ovaj podigne proti W. Z. tužbu: da mu potonjih 115 for. i ugovorenu kaznu plati.

W. Z. prigovara, da nije mogao platiti utuženih 115 for., jer da je c. kr. okružni sud u T. na istu najamninu dozvolio ovršnu predaju odlukom od 28. studenoga 1878 br. 19116 na korist Jakova A.

Prvi sud osudom od 12. prosinca 1879 br. 5753 odputio je tužitelja bezuvjetno; jer da je najamnina prešla u vlastnost Jakova A. za korist kojega je ovršna predaja dozvoljena i jer mu nepripada ugovorena kazna zato, što je W. Z. bio zapriečen, da pogodbu izpuni.

Prizivni sud pod br. 1461 od 13. svibnja 1880 preinačio je prvu osudu tako: da je tuženik W. Z. dužan platiti tužitelju utuženu najamninu od 115 for. sa 6 % kamati od dana tužbe, nemanje i naslovom ugovorene kazni 6 % kamate na iznos od 115 for. od 1. studenoga 1878 od izplate odpadajuće; jer da je tuženik bio dužan najamninu od 1. studenoga 1878 platiti pod istimi uvjeti pod kojimi i supruzi X.; a da mu (tuženiku) tužitelj nemora pružiti jamstva za njegova prava iz najamne pogodbe; niti je tuženik bio ovlašćen uzkratiti izplatu tužitelju poradi toga uzkraćenoga jamstva. Zabranbena odluka od 28. studenoga 1878 nespasava tuženika od dužnosti izplate; jer Jakov A. nije mogao steći nikojih prava na najamninu već dana 1. studenoga 1878 dospjelu. Ugovorena kazna snižena je po § 1336 o. g. z. na zakonitu mjeru kamatnu.

Vrhovno sudište potvrdilo je drugomolbenu osudu, u koliko se ticala plateža najamnine 115 for., a tako i prvomolbenu osudu, u koliko se ticala odpućenja ugovorene kazni, a sve to s razloga:

Supruzi X. podigli su od tužitelja zajam, ukamaćen po 12 %, dana 1. studenoga 1878 plativ, i za taj svoj dug jesu oni tužitelju Salamonu K. kao svomu vjerovniku doznačili i ustupili njim proti tuženiku dne 1. studenoga 1878 dospjelom pripadajuću najamninu od 115 for. tako,

Digitized by Google

da on taj iznos dana dospielosti od tuženika može podići, te tako sebe naplatiti.

Budući je tuženik na tu pogodbu privolio, jer je odnosnu zadužnicu supodpisao, to je tim medju interesovanimi strankami nastao nov pravni odnošaj ustupa (cessije), po § 1408 o. g. z. prosudit se imajući; prema kojoj ustanovi je tuženik kao assignat odnosno cessus ne samo obvezan, da tužitelju dana dospielosti plati dužnu najamninu, — nego on je po § 1409 o. g. z. tužitelju odgovoran za sve posljedice, što je platežom zategao.

Tuženik nemože s uspjehom staviti prigovor, da je preporna najamnina Jakovu A. sudbenom zabranom dopitana; jer on za ovo uručenje — tek 28. studenoga 1878 sliedivše — dana dospielosti ni znao nije, te se ta zabrana ovoga prepornoga iznosa, koji je već od prije postao vlastnošću tužitelja, ni najmanje nije mogla ticati; odnosno pošto je isti iznos prije zabrane prestao biti vlastnošću suprugâ X., nisu vjerovnici istih mogli sudbeno ili ovršno izručenje toga iznosa niti zamoliti, a još manje polučiti.

Isto tako je izprazan prigovor tuženika: da mu tužitelj nije zajamčio dalja prava iz pogodbe najma posebnom izpravom (Garantiedokument); jer tužitelj nije bio obvezan, da mu takovu izpravu izdade i jer tuženik po § 1396 o. g. z. može proti tužitelju podići samo one prigovore, koje i proti cedentom (supruzima X.); od ovih pako po sadržaju najamne pogodbe od 20. studenoga 1877 nije bio ovlašćen takovu izpravu zahtievati.

Drugomolbena osuda je dakle osnovana na zakonu i to §§ 1333 i 1334 o. g. z., na koliko se plateža najamnine 115 for. tiče.

Konačno pogledom na konvencionu kazan, koju tužitelj takodjer utužuje, mora se odlučno tvrditi: da tužitelj na potraživanje ove nikojega prava nije stekao, jer takovo za nj iz obveznice neizvire; s druge strane opet nije on ovlašćen niti za supruge X. takevu tražiti, jer su se ovi — usljed svojevoljnoga ustupa, izgubivši pravo disponovanja dugom odnosno tražbinom glavnom, — nedvojbeno i pogledom na ugovorenu kazan kao tražbinu accessornu svakoga prava razpolaganja lišili.

Preveo L. Matasović.

Po § 292 austr. sudb. p. (ravan § 425 gpp.) može se sekvestracija preporna objekta izhoditi samo onda, kada se tužitelj i tuženik o posjed istoga predmeta pravdaju; a nikada, kada obojica posjed odklanjaju.

C. kr. kot. sud u N. odlukom od 14. rujna 1880 br. 4371 na molbu Vinka P. dozvolio je sequestraciju konja, kojega je on 28. kolovoza bio prodao Emanuelu W., a ovaj mu ga nakon preuzeća tobože bez razloga povratio i u njegovu (molitelja sequestracije) štalu smjestio.

Digitized by Google

Usljed utoka Emanuela W. je prizivno sudište u P. rješitbom od 6. listopada 1880 br. 28977 napadnutu odluku preinačilo i molbu Vinka P. za sequestraciju prepornoga konja odbilo; jer sequestracija § 292 a. s. p. odnosno § 425 g. p. p. može biti umjestna samo onda, kada posjed preporne stvari kao tužitelj tako i tuženik traže; a nipošto i onda, kada obojica — kao ovdje — posjed odklanjaju.

Na previdni utok Vinka P. je vrhovno sudište drugomolbenu rješitbu s razloga u njoj navedenih potvrdilo, pa i s daljega razloga: što štilizacija svega odnosnoga §-a ovlašćuje na zaključak, da se isti može uporabiti samo ondje, gdje se posjed postići namjerava.

Prev. L. Matasović.

Rok za podnešenje utoka s ništovnicom u ovršnom postupku glede nepokretnina jeste i kod mjenb. tražbine onaj gr. p. p., a ne mjenb. postupka.

Proti odluci kr. sudbenoga stola u Vukovaru od 27. rujna 1884 br. 2249, odobravajućoj dražbu nepokretnina, upisanih u zemlj. nap. br. 1822 obćine Stari Vukovar, radi mjenbene tražbine uloži, uloži suvlastnica a ujedno i hipotekarna vjerovnica K. B. po odvjetniku Lj. K. utok s ništovnicom, koji je bio u tri dana iza dostave odluke podnešen.

Kr. banski stol riešitbom od 2. travnja 1885 br. 4936 potvrdi dražbu.

Proti toj riešitbi uloži K. B. izvanredni previdni utok s ništovnicom na kr. stol sedmorice, i to osmi dan nakon dostave banskostolne riešitbe.

Kr. sudbeni stol u Vukovaru povrati odlukom od 26. lipnja 1885 br. 2327 utok kano prekasno podnešen natrag, jer da je dražba radi mjenbene tražbine odredjena, a utok da je podnešen nakon izminuća roka ustanovljenoga u § 12 sl. d) naredbe minist. pravosudja od 25. siečnja 1850.

Proti toj odluci uloži K. B. utok s ništovnicom, jer da joj nije poznato bilo, da se radi o mjenbenoj tražbini; nu sve da se radi o takovoj, to za dražbe nepokretnina nevriede rokovi mjenbenoga postupka.

Kr. banski stol riešitbom od 29. listopada 1885 br. 16445: uvaživ, da je u ovom prieporu kr. sudbeni stol u Vukovaru kao sud trgovački, od kojega su potekle rekurirane u ovršnom postupku odluke, bio ujedno i sud presudni; uvaživ, da kraći, u § 12 sl. d) naredbe min. pravosudja od 25. siečnja 1850 (br. 52 d. z. l.), za mjenbeni postupak ustanovljeni rokovi doduše i za postupak ovršni valjati imadu, nu za ovaj postupak samo u toliko, u koliko se radi ob odlukah, izdanih u ovršnom postupku po samom sudu presudnom (trgovačkom); uvaživ prema tomu, da je u nazočnom slučaju napadnuta, izvanredni utok utjecateljice odpu-

Digitized by Google

ćujuća odluka opravdana — zabaciv utok, potvrdi napadnutu odluku prvoga suda.

Proti ovoj riešitbi kr. banskoga stola uloži K. B. izvanredni previdni utok s ništovnicom s razloga, što dražbu nepokretnina neodredjuje mjenbeni nego realni sud; što dozvolu ovrhe na nepokretnine nemože provadjati mjenbeni sud sve ako bi ju i dozvoliti mogao, nego prema § 9 sudovnika jedino realni sud. — Komentatori mjenbenoga postupka n. p. Blaschke str. 107 i 108 pače tvrde za Cislajtaniju, da se po § 324 tamošnjega gr. p. p. (prije a doniekle i sada kod nas § 502 i 504 g. p. p.) mora molba za ovršnu procjenu i dražbu nepokretnina predati realnoj molbi. — Usljed dokinute procjene može se kod nas predati dražbena molba kod mjenbenoga suda, ali ovaj je kompetentan dozvoliti samo ovršnu uknjižbu na nepokretnine, a nakon provedene ovršne uknjižbe ima ustupiti spis realnomu sudu za provedbu same dražbe. — Utjecateljka tvrdi na dalje, da ona neima proti ovršeniku mjenbenu tražbinu, da za nju nemogu biti mjerodavni kratki rokovi mjenbenoga postupka, jer kako dolazi suvlastnik ili hipotekarni vjerovnik do toga, da za njega kao treću osobu vriede rokovi sada kraći mjenbenoga, sada dulji redovitoga postupka, gdje iz dražbene odluke još ni uviditi nemože, za kakove vrsti tražbinu se dražba odredjuje, za običnu ili mjenbenu. — Napadnuta riešitba kr. banskoga stola morala bi dosljedno uzeta dovesti do toga, da bi i kod zamolnoga kotarskoga suda, ako radi mjenbene tražbine provadja dražbu, morali vriediti rokovi mjenb. postupka, što zakon neodredjuje, pače upravo mjenbeni postupak pridržaje samo sudbenim stolovom kano mjenbenim sudovom.

Kr. stol sedmorice riešenjem od 25. veljače 1886 br. 87: — vidiv, da je prvi sud na ovršnu molbu de praes. 24. travnja 1884 izdao odluku od 26. travnja 1884 br. 1153 ne kao mjenbeni sud; vidiv, da i sve dalnje odluke istoga suda, a napose odluka od 30. svibnja 1885 br. 1413 nisu riešene po propisu § 150 alinea 2 posl. reda; vidiv, da prema tomu valjaju u ovom ovršnom postupku i rokovi ustanovljeni u g. p. p.; vidiv dakle, da je izvanredni previdni utok K. B. proti dostavljenoj njezinom zastupniku dne 10. lipnja 1885 riešitbi kr. banskog stola od 2. travnja 1885 br. 4936 — primljen kod suda dne 17. lipnja 1885, pravodobno podnešen — „obnašao je povodom izvanrednoga previdnoga utoka K. B. napadnute riešitbe nižih sudova od 20. lipnja 1885 br. 2327 i od 29. listopada 1885 br. 16445 preinačiti i prvomu sudu naložiti, da pravodobno podnešeni izvanredni utok K. B. br. 2327 sa svimi na ovršnu stvar odnosećimi se spisi uključiv ovršnu, sa prilozi obloženu molbu de praes. 24. travnja 1884 br. 1153 iznova propisanim putem kr. stolu sedmorice podnese.“

Digitized by Google

Ovrha nemože se povesti ni nastaviti na temelju osude, kada na ovu pravomoćnom odlukom bude dozvoljena povrata u prijašnje stanje.

U parnici, razpravljenoj po ustmenom postupku, Pavla K. po dru. M. tužitelja proti Ivanu R. po dru. N. tuženiku pcto. priznanja vlastnosti i nadomješćaja štete bila je izrečena osuda 31. prosinca 1878 br. 4034 od c. kr. kotar. suda u V., kojom se tužitelj sa zahtjevom svoje tužbe odpućuje i na naknadu parbenih sudbeno na 43 for. obredjenih troškova odsudjuje.

Proti toj osudi nije odpućeni tužitelj prizvao; nego on je još 14-oga dana, od dana dostavljene mu gornje osude računajuć, zamolio povratu u stanje prijašnje poradi pogriešna zastupanja. — Ova povrata je nakon propisane razprave dozvoljena presudnom odlukom od 10. lipnja 1879 br. 2365, pa buduć se protustranka proti ovoj nije nikojim pravnim liekom poslužila: to je ova povratna odluka postala pravomoćnom.

Tužitelj Pavao K. položi na sudbenu ostavu tuženiku Ivanu R. prisudjeni parbeni trošak u podpunom iznosu 43 for. Taj polog je sud primio i o tom obie stranke ubaviestio.

Dne 18. veljače 1880 podnese tuženik Ivan R. molbu za ovrhu na pokretnine radi ućeranja prisudjenoga parbenoga troška od 43 for. i ova bje izravno riešena.

Protivnik Pavao K. podneskom de praes. 14. travnja 1880 zamoli za obustavu te dozvoljene i obavljene ovrhe predstavljajuć i tvrdeć, da je sudbenim pologom 43 for., dakle činom od osude poznijim i od voditelja ovrhe neuvaženim, njegovo pravo na ovrhu utrnulo već tada, kada je dne 18. veljače 1880 ovršnu molbu podnesao.

Proti odluci, koja je na ovu molbu donesena, i kojom se za razpravu ob uztvrdjenom utrnuću ovrhe ročište naredjuje, podnese voditelj ovrhe utok, u kojem je po prilici izveo sliedeće:

Ostava duga u suda i onda, ako je primljena bez uvjeta zakonitosti same ostave, nemože se sama sobom smatrati razlogom, kojim se obustava ovrhe s uspjehom postizava, pa to tim manje, kada se kao ovdje nije podigla tužba, predvidjena u dvor. dekretu od 22. lipnja 1836 br. 145. Tužitelj svojom, nakon dozvoljene reštitucije popravljenom tužbom netraži naknadu iznosa od 43 for., te mu se sve kada bi i uspio u parnici na popravljenu tužbu, nemože gornji parbeni trošak nikako dosuditi.

Prizivni sud potvrdio je odluku prvoga suda:

jer se prema dvor. dekretu od 22. lipnja 1836 br. 145 na molbu ovršenika, kada ovaj izpravami podpuno dokazujućimi može posvjedočiti koji pozniji čin, koji je njegov protivnik zatajio i kojim je ovoga ovršno pravo utrnulo: imade dozvoljena ovrha medjutim obustaviti i narediti ročište za razpravu o tvrdjenom utrnuću ovršnoga prava, a zatim izreći odlukom: da li se ima ili neima odustati od dalnje ovrhe (§ 445 gpp.);

Digitized by Google

jer je odluka, kojom je dug na ostavu od suda primljen, javna isprava i njom je dokazana nakon pravomoćne osude sliedivša činjenica sudbene ostave duga 43 for., radi kojega se upitna ovrha vodi; napokon

jer su time uvjeti za obustavu ovrhe izpunjeni; glede pitanja pako, da li je ostava duga u sud po zakonu obavljena, da li je ostavom dug podmiren, te da li je obustava ovrhe u obće umjestna, biti će izrečeno odlukom nakon razprave, za koju je prvi sud ročište naredio.

Na ovu rješitbu bje razprava radi obustave ovrhe obavljena, te je c. kr. kotar. sud u V. konačnom odlukom od 11. rujna 1880 br. 4408 izrekao:

Pavao K. odpućuje se sa svojim zahtjevom za obustavu ovrhe proti njemu radi 43 for. povedene i dužan je Ivanu R. trošak ovoga prepora na 5 for. sudbeno obredjen za 14 dana pod inakom ovrhom nadoknaditi;

jer ostavom duga u sudu nije dokazana činjenica, kojom da je ovršno pravo Ivana R. na temelju osude od 31. prosinca 1878 br. 4034 radi 43 for. parbenoga troška utrnulo; pošto se to moglo postići jedino platežem 43 for. sa svimi pripadci;

jer ostava duga u sud oslobadja dužnika od njegove obveze samo onda, ako je dug položen iz razloga u § 1425 o. g. z. nabrojenih, ili inih važnih uzroka;

jer se od molitelja obustave navedena činjenica „da je proti osudi od 31. prosinca 1878, na temelju koje se ovrha vodi, u tečaju povratna parnica", nemože uzeti važnim uzrokom ostave duga u sud;

jer napokon po dvorskom dekretu od 25. kolovoza 1783 br. 179 p. z. sb. slovo f) povedena parnica za povratu u stanje prijašnje neobustavlja nikada ovrhu osude, odprije u stvari glavnoj izrečene.

Proti ovoj odluci uložio je Pavao K. utok i u njem je nagłasio, da je Ivanu R. onda, kada je ovrhu zamolio, već bila uručena odluka od 10. lipnja 1879 br. 2365, zamoljenu povratu dozvoljujuća; da je polučenom povratom sva parnica svedena u stadij tužbe, dosljedno da je prvobitna osuda od 31. prosinca 1878 br. 4034 izgubila svaki pravni učinak; on da je na naknadu parbenoga troška osudjen zato, što je u glavnoj stvari parnice podlegao; sada pako, gdje se u glavnoj stvari mora izreći nova osuda, mora se svom dosljednošću uzeti, da je prva osuda i u svih svojih konsekvencijah bez ikojega pravnoga učinka, te da se ovršni čini — na temelju takove osude, kao u konkretnom slučaju — pravnovaljanimi smatrati nesmiju.

Prizivni sud svojom rješitbom od 28. listopada 1880 br. 12120 izrekao je, da se dozvoljena ovrha neima nastaviti i da je Ivan R. dužan molitelju obustave troškove razprave za obustavu i troškove utoka za 14 dana pod inakom ovrhom nadoknaditi s razloga:

Digitized by Google

jer je odlukom kr. kot. suda u V. od 10. lipnja 1879 br. 2365 povrata u stanje prijašnje proti osudi od 31. prosinca 1878 br. 4034, kojom je tuženiku Ivanu R. 43 for. parbenoga troška prisudjeno, pravomoćno dozvoljena, te je potonja osuda tom odlukom izvan krieposti stavljena, a na temelju takove nemože biti rieči o nastavku ovrhe;

jer je ovršno pravo Ivana R. ostavom duga u sud i odlukom, dozvoljujućom povratu proti meritornoj osudi — kao činjenicami, koje su se poslje osude od 31. prosinca 1878 br. 4034 sbile — utrnulo.

Na previdni utok Ivana R. je vrhovni sud odlučio:

Previdni utok Ivana R. proti drugomolbenoj rješitbi odpućuje se; jer je osuda od 31. prosinca 1878 br. 4034, pošto je Pavao K. proti istoj povratu u prijašnje stanje izposlovao — pravomoćnom odlukom od 10. lipnja 1879 br. 2365 — ukinuta i prvašnji pravni odnošaj uzpostavljen; zato se na temelju one osude ovršni postupak nije mogao niti dozvoliti, a još manje nastaviti. *Prev. L. Matasović.*

B. Mjenbeno i trgovačko.

1. Osigurana svota, naznačena u asekuracijalnoj polici, dokazuje po § 479 ugar.-hrv. trg. zak. i eksistenciju i vriednost osiguranih predmeta, ter osiguratelj ima dokazati uztvrdjenu neeksistenciju ili manju vriednost osiguranih predmeta u čas oštećenja ili uništenja.

2. Nije nuždno, da iznos vriednosti osiguranih predmeta bude u polici naznačen posebno od osiguranoga iznosa.

3. Protivna načelna riešitba ugarskoga vrhovnoga sudišta nije prikladna oboriti pravilnost ovoga tumačenja § 479 trg. zak., nit obvezuje hrvatske sudove.

Miloš Omčikus kao otac i zastupnik maloljetne svoje djece tužio je kod kr. sudbenoga stola u Zagrebu kao forum contractus ugarsko-francezko osiguravajuće družtvo u Budimpešti na izplatu osigurane svote. Glavni prigovor tuženoga družtva vrtio se je oko tumačenja § 479 trg. zakona. Spomenuti § propisuje naime sliedeće: „Ako je vriednost predmeta ustanovljena u asekuracijalnom ugovoru, tada služi glede naknade štete mjerilom ta vriednost, u koliko osiguratelj nije kadar dokazati, da su predmeti u čas uništenja ili oštećenja imali manju vriednost“.

Dočim je tužitelj (osiguranik) tvrdio i razlagao, da osigurana svota, koja je navedena u polici, reprezentira i vriednost osiguranih predmeta, dosljedno, da tuženik (osiguratelj) ima dužnost dokazati manju vriednost istih, zastupao je tuženik nazor, da osigurana svota i vriednost nisu identični pojmovi. Ovaj svoj nazor opravdavao je pozivom na drugu alineju § 478 trg. zak., koja izrično govori o većoj vriednosti od osigurane

Digitized by Google

svote, koja se dakle vriednost od osigurane svote razlikuje. Da osigurana svota i vriednost osiguranih predmeta nisu pojmovi identični, sliedi argumento a contrario iz prve alineje § 470 trg. zak., jer ako osigurana svota nemože biti veća od vriednosti, a ono smije svakako biti manja. Po tom, ako vriednost može biti i veća od osigurane svote, sliedi, da osigurana svota nereprezentira i vriednost samu. Zato osigurana svota, naznačena u polici jest osiguranina, koja tvori potrebštinu police, i ima prema točki 4 § 469 trg. zak. biti u polici navedena, a nije za slučaj štete, ona vriednost, o kojoj govori druga stavka § 479 trg. zak. Pošto pako u polici, koja služi temeljem tužbe, nije uz osiguraninu posebno naznačena i vriednost predmeta, to dolazi do uporave ustanova prve stavke § 479 trg. zak., po kojoj je osiguranik a ne osiguratelj dužan dokazati porečenu vriednost, koju su predmeti imali u čas oštećenja ili uništenja. Da je ovakova interpretacija § 479 trg. zak. osnovana, dokazuje osudom vrhovnoga sudišta u Budimpešti, publiciranom god. 1883 u V. svezku kurijalnih decizija pod br. 107, koju je tuženik u ovjerovljenom prevodu i predložio.

Uz to tvrdilo je tuženo družtvo, da osiguranik mora dokazati i eksistenciju osiguranih predmeta u čas štete, koja eksistencija da nije dokazana vriednošću, makar i posebno naznačenom u polici. Ovaj je prigovor pobijao tužitelj u protuodgovoru ovako:

„§ 479 trg. zak., predpostaviv, da je vriednost predmeta ustanovljena u asekuracijonalnom ugovoru, propisuje, da ta vriednost ima služiti mjerilom za naknadu štete, u koliko osiguratelj protivno nedokaže. Ako dakle u našem slučaju polica dokazuje vriednost osiguranih zaliha, to će ona posve logično dokazati i eksistenciju osiguranih predmeta, jer se o stanovitoj vriednosti nemože razborito govoriti, ako neima predmeta, koji ju reprezentiraju. Na temelju ove skroz logične operacije, dolazi se do nepobitnoga zaključka, da bi protivnik imao oboriti dokaz o eksistenciji osiguranih zaliha, dokaz, koji smo mi pružili policom. Drugimi riečmi pojam vriednosti neda se pomisliti bez predmeta, ter ako trg. zakon u § 479 izriče, da se vriednost ima smatrati dokazanom asekuracijonalnim ugovorom, i da osiguratelj ima dokazati, da vriednost naznačena u polici neodgovara istini, tada valja konsekventno uzeti, da navedeni § smatra policom dokazanu i eksistenciju osiguranih predmeta, ter svaljuje na osiguratelja dužnost, da dokaže protivno.“

Vraćajući se u zaključnici na to pitanje veli još tužitelj, da protivnik, lučeć pojam obstanka stanovitoga predmeta od njegove vriednosti, hoće da prvi, to jest eksistencija predmeta ima dokazati osiguranik, neodvisno od police, koja da dokazuje jedino vriednost predmeta. Tužitelj nemože prišiti § 479 trg. zak. smisao, koji bi vriedjao najprimitivnija pravila logike. I zaista, ako § 479 trg. zak. propisuje, da je za naknadu

Digitized by Google

mjerodavna ona vriednost, koja je naznačena u polici, on je tim implicite izrekao, da polica dokazuje i eksistenciju predmeta, koji predstavljaju naznačenu vriednost.

Sve tri inštancije neobnadjoše usvojiti tumačenje tuženoga družtva, već zadovoljiše tužbi, pošto tuženo družtvo nije uspjelo dokazom, da osigurani predmeti nisu eksistirali u čas štete, i da je njihova vriednost manja od one naznačene u polici. Nadalje uzeše sve tri inštancije, da osigurana svota, naznačena u polici, i o kojoj se u istoj polici izrično veli, da odgovara vriednosti osiguranih predmeta, da ta svota dokazuje i vriednost, usljed česa da nije nuždno, da u polici bude vriednost naznačena posebnom svotom, neodvisno od svote osigurane.

Kr. stol sedmorice poprati svoju riešitbu od 16. travnja 1886 br. 430 sliedećom motivacijom: „Tuženo družtvo tvrdi, da osiguratelj u slučaju, napomenutom u § 479 alin. 2 trg. zak. ima doduše dokazati svoj eventualni prigovor, da su osigurani predmeti u čas uništenja ili oštećenja imali manju vriednost od one, koja je ustanovljena u asekuracijalnom ugovoru, nu da osiguranik svakako ponajprije sa svoje strane dokazati mora, da su upitni predmeti zaista eksistirali u vrieme dogodjaja, kojega se tiče osiguranje.

Ova potonja tvrdnja je posve neosnovana, jer neima nikakova temelja u ustanovah § 479 trg. zak.

Dapače iz ustanova § 479 trg. zak. proizlazi sasvim jasno, da je osiguranik samo onda dužan dokazati onu vriednost, koju su imali osigurani predmeti u čas uništenja ili oštećenja, ako vriednost istih nije u asekuracijonalnom ugovoru ustanovljena, dočim u protivnom slučaju, naime ako je vriednost ustanovljena u ugovoru, ista ima služiti kao mjerilo glede naknade štete sve dotle, dok osiguratelj nedokaže uztvrdjenu manju vriednost uništenih ili oštećenih predmeta. § 479 alin. 2 trg. zak. nenalaže osiguraniku tereta dalnjega kojega dokaza. Uz to sliedi iz drugih ustanova trgovačkoga zakona, da se § 479 istoga nemože nikako tumačiti onim po tuženom družtvu uztvrdjenim načinom.

Tako ustanovljuje § 480 trg. zak., da se u slučaju predvidjenom u tom §-u od svote osigurane odbiti ima samo vriednost preostalih predmeta, a po § 485 točka 2 gubi asekuracijonalni ugovor svoju valjanost, kada se osigurani predmet iza roka, od kojega počimajući je osiguranik dužan nositi riziko, uništi ili izgine usljed [nenaznačenoga u ugovoru, nego inoga kojega dogodjaja. Ovu potonju okolnost ima pak po naravi same stvari i po obćenitih propisih § 104 gr. p. p. dokazati osiguratelj.

Ustanove § 489 trg. zak. nemože se smatrati iznimkom od načelnih propisa §§ 278 i 480 istoga, jer odredba toga §-a smjera samo na to, da se za slučaj ako se osigura proti šteti od požara zaliha robe, koje se

Digitized by Google

kolikoća od vremena do vremena mienja, već u asekuracijonalnom ugovoru izkazati ima kolikoća, mienjajuća se od vremena do vremena, a to u svrhu, da se tim načinom potanje opredieli predmet osiguranja, što je potrebito pogledom na ustanove §§ 469 točka 2, 470, 478 i 480 trg. zak. S toga nestoji ni jedan od onih razloga, s kojih tuženo družtvo pobija suglasne dolnjosudne osude.

Osuda vrhovnoga sudišta u Budimpešti, na koju se tuženo družtvo pozivlje u izvanrednom previdu, nemože biti mjerodavna za presudu u nazočnoj parnici pogledom na propise § 12 o. g. z. i §§ 326 i 333 gpp.

Priobćio Dr. Derenčin.

Ako analphabeta po predloženom si uzorku precrta svoj podpis na mjenici, mjenica ta valja.

Prvi sud odsudio je tuženicu, da plati mjen. svotu. Drugi sud dokine ovu osudu i odrieši tuženicu te dužnosti s ovih razloga: § 886 o. g. z. i § 185 zapad. gal. post. odredjuju, da tko neumie pisati, ima na ispravi postaviti svoj rukoznak, koji se po čl. 94 njem. mj. z. mora legalisovati. Odavlje se vidi, da nepismene osobe jesu mjenbeno sposobne, ako se drže propisa čl. 94 mj. z. i da se nemogu uvažiti dogodjaji, kojimi se hoće ovaj propis obaći, a imenito ne kod mjenice, gdje mjen. obveza strogo zavisi o tom, da se ispune formalnosti zakonske, a k ovim spada i ta, da bude podpis na mjenici vlastoručan ili obavljen po propisu čl. 94 mj. zak. (čl. 21 mj. z. i zakon od 19. lipnja 1872 d. z. l. br. 88). Ovi strogi propisi nemogu se dakle zamieniti fikcijom, da je podpis, obavljen navedenim načinom, vlastoručan i prema zakonu, jer tko neumie pisati t. j. tko nerazumie značenja znakova pismenih, a ipak ih po predloženom si uzorku (predpisu) precrtava, nepojimlje i nerazumie da znakovi, koje pravi, znače ono, što podaje vlastoručnomu podpisu veliku kriepost i značenje, t. j. manjka uvjerenje, sigurnost, da je dotičnik pišući baš ono htio, što je napisano; takov podpis, pravo uzev, nije ništa drugo nego obični rukoznak, pa ako nije ovjerovljen, nemože utemeljiti mjen. obveze.

Najviše sudište bečko osudom od 15. svibnja 1885 br. 4187 ukinuv ovu potvrdi osudu prvoga suda.

Razlozi: Premda je istina, da tuženica neumie pisati, to se ipak vidi s druge strane, da se je ona htjela mjenb. pravno obvezati. Ona najme sama u svojoj tripliki razlaže i priznaje, da je neka treća osoba na posebnom papiru napisala njeno ime, pa da je ona (tuženica) po tom uzoru (predgledalici) vlastoručno svoje ime i prezime na mjenici napisala, da je dakle prije nego je prihvatila mjenicu, naučila se pisati svoje ime i prezime, ona je dakle htjela i bila si sviestna, da mjenicu vlastoručno podpisuje; ona je ovu mjenicu u nakani da ju prihvati, providila podpisom

Digitized by Google

svoga imena i prezimena, pošto se je prije naučila ovo podpisati. A pošto stvari ovako stoje, to se nemože smatrati opravdanim mnenje, da tuženica nije ove mjenice podpisala kao prihvatnica, i da se prema čl. 94 mj. z. nije obvezala po mjenb. pravu.

Opazka. Ovaj slučaj izvadjen je iz časopisa „österr. Centralblatt". § 104 hrv.-ug. mjen. zak. u prvoj alineji sadržaje ustanovu kakove neima njem. mj. z., što no vriedi u Cislajtaniji, odredjujuć: da izjave mjebene, obavljene na mjesto podpisom imena križem ili rukoznakom, neimaju u pravilu mjenb. pravne krieposti; a u drugoj alineji istoga § 104 veli se, da mjenbena izjava onih, koji imena svoga nemogu podpisati radi mane tjelesne, valjána je, kad u mjesto podpisa imena izjava bude učinjena ručnim znakom, ovjerovljenim po sudcu ili javnom bilježniku. Naprotiv čl. 94 njem. z. naprosto veli, da mjenbena očitovanja providjena križem ili inimi znaci, imadu samo onda mjenb. kriepost, „ako su znaci ovjerovljeni sudbeno ili po bilježniku". — Rješitba najvišega suda bečkoga u ovom slučaju bila bi valjana i po našem mjen. zak.

C. Kazneno.

Kupovanje nekretnina, o kojih kupac znade da su već prije bile drugomu prodane, netvori samo po sebi zločinstva prevare. — Mala fides glede grunt. unosa (§§ 197 i 200 k. z. u savezu sa §§ 430 i 440 ogz., te §§ 71 i 161 grunt. r. — § 303 k. p. obzirom na §§ 206 i 250 toč. 3 k. p.)

Kr. državno odvjetničto u V. tužilo je S. A. i I. A., da su 2. rujna 1883 u Irigu sklopili ugovor, kojim prvi prodaje drugomu medju ostalimi nepokretnostmi i vinograd parc. 690 upisan u grunt. nap. br. 560 občine Ledinci, koji je već prije pismenim ugovorom od 2. srpnja 1883 Milošu V. prodao bio i jedan dio kupovnine od 200 for. primio; zatim voćnjak, koji je takodjer već prije pismenim ugovorom od 10. lipnja 1883 Jovanu M. prodao bio i dio kupovnine u iznosu od 35 for. primio; napokon livadu grunt. nap. br. 938 občine Kamenica, koju je već prije pismenim ugovorom od 16. lipnja 1883 Gjoki K. prodao bio i dio kupovnine u iznosu od 100 for. primio, koje okolnosti su I. A. dobro poznate bile; te što su zatajiv one starije ugovore izhodili na spomenute nepokretnine uknjižbu prava vlastnosti na korist I. A. i tim himbenim činjenjem zaveli gruntovnu oblast u V. u bludnju, kojom su Miloš V., Gjoko K. i Jovan M. štetu od preko 300 for. podnieti imali i doista podnieli, pak tim počinili zločinstvo prevare §§ 197 i 200, kaznjivo po § 203 k. z.

Kr. sudbeni stol u V. osudom od 15. lipnja 1885 br. 1991 odsudio je Savu A. i Ignjata A. sbog zločinstva prevare, u §§ 197 i 200 k. z. navedenog svakoga na težku tamnicu od dvie godine, na nošenje troška

Digitized by Google

kaz. postup. i ovrhe kazne, a Miloša V., Jovana M. i Gjoku K. uputio glede njihovih privatno-pravnih tražbina po § 307 k. p. na redoviti put pravde.

Razlozi: Glasom ugovora od 2. srpnja 1883, te ugovora od 10. i 16. lipnja 1883 prodao je Sava A. navedene nepokretnosti: vinograd, voćnjak i livadu Milošu V., Jovanu M. i Gjoki K. za 1055 for., pa je na račun te kupovnine od kupaca primio u svem 335 for.

Pošto u vrieme obavljene kupoprodaje prodavaoc Sava A. nije bio sam kao vlastnik onih nepokretnosti upisan u gruntovnici, nego ujedno i njegovi roditelji Kuzman i Ana A., to se nije mogao ni gruntovni prenos na kupce izhoditi. Tek mjeseca kolovoza 1883 upisane bijahu one nepokretnine na ime Save A. Nu pored svega toga, da je Sava A. rečene nepokretnosti spomenutim kupcem prodao, sklopi on ipak sa svojim bratom Ignjatom A. kupoprodajni ugovor 2. rujna 1883, temeljem kojega proda i one nepokretnosti, koje je jur jednom prodao bio Milošu V., Jovanu M. i Gjoki K., a ove dade Ignjat A. upisati u gruntovnici na svoje ime, zavedši u bludnju gruntovnu oblast na štetu gore navedenih prvih kupaca. Tim je u objektivnom pravcu ustanovljeno zločinstvo prevare.

Tuženi Sava A. priznao je učin; a što tvrdi, da je bio na to prisiljen bojeć se svoga brata; da je ovaj potonji obvezao se prijašnje kupce odštetiti, u koliko su već bili dielove kupovnine izplatili, nevredi uvaženja. I obtuženi Ignjat A. priznaje, da je sklopio ugovor od 2. rujna 1883 sa bratom si Savom, ali se izgovara, da je to bona fide učinio neznajući, da je Sava iste nepokretnosti bio prodao jur prije drugim kupcem. Nu svi pod prisegom preslušani svjedoci Gjoko K., Miloš V., Jovan M., Joco V., Gjoko A. i Jovan B. kazuju, da je Ignjat A. znao i znati morao za onu prodaju. A u tih pako dokazanih činih, da je nepokretnosti, koje su već drugim prodane bile, ponovno kupio i na svoje ime u gruntovnici prenieti dao, nalaze se sva kriterija zločinstva prevare. Ignjatija A. podnio je sudu lažljivi podnesak, počem uztvrdi, da je kupio nepokretnosti od brata Save, što nije bilo istina, jer Sava nebijaše više vlastnikom onih nepokretnosti onda, kad je Ignjat s njim kupoprodajni ugovor sklopio. Zavedena je u bludnju gruntovna oblast, jer njezina je zadaća, da gruntovno prenosi nepokretnosti od jednoga na drugoga vlastnika, a ne od nevlastnika; Sava pako A. nije bio više vlastnikom spomenutih nepokretnosti, jer je dokazano, da ih je bio već prije drugim prodao. Nakana obtuženika štetu nanieti stoji već u tom, što će prvobitni kupci morat parnicom prisiliti Ignjata A., da dodju do gruntovnog svog vlastničtva. Nemože se uvažiti navod obrane, da treba Ignjata A. štititi, jer je dokazano, da je mala fide kupio one zemlje, a takova kupca nemože i nesmije sud štititi. — Na temelju tih okolnosti trebalo je Savu i Ignjata A. osuditi radi zločinstva prevare.

Digitized by Google

Proti toj osudi uloži Sava A. po svom branitelju kr. prislušniku A. M. priziv, a Ignjat A. žalbu ništovnu s prizivom.

Žalbu ništovnu temelji obrana Ignjata A. na točki 5 i 10 § 277 k. p, a na sliedećih razlozih: Zemljištna oblast nije u bludnju zavedena. U zemljištnom podnesku naveden je Ignjat A. kao molitelj i nitko drugi. U tom podnesku navodi se kao upisan vlastnik Sava A., koji u istinu bijaše vlastnik onih nepokretnina. Kupoprodajni ugovor priložen onomu podnesku istinit je; dokazano bo je, da je Ignjat A. kupio nepokretnine za 1000 for., i tu kupovninu pošteno odbrojio. Nije dakle oblast zavedena u bludnju; ali niti nije podnesak lažljiv, kako se veli u razlozih osude, jer kako je gore navedeno, on sadržaje same istinite činjenice. — Veli se u razlozih osude, da Sava A. nebijaše u vrieme sklopljene kupoprodajne pogodbe vlastnikom onih parcela. Nu dokazano je, da je Sava A. za vrieme predane molbe zaista bio u gruntovnici upisan kao vlastnik, nije dakle nitko drugi mogao biti vlastnik, jer po § 431 o. g. z. pravo vlastnosti prenaša se jedino uknjižbom u gruntovnici; a tu uknjižbu do časa predane molbe Ignjata A. nitko ni zahtievao nije.

Razlozi osude prvoga suda nerazlikuju stvarno pravo vlastnosti od obveznoga prava. Ako je Sava A. prodao nepokretnine drugim, stvara ta okolnost obligatorni odnošaj izmedju njega i kupaca; ali dok taj ugovor nije upisan u gruntovnicu, nije to stvarno pravo vlastnosti. Gruntovna oblast neima se brinuti za obligatorne odnošaje državljana, niti je dužna bditi, hoće li neće li tko svoje ugovore gruntovno provadjati. Protivni nazor morao bi porušiti bitno načelo gruntovnice, najme načelo javnosti. Isto tako nemože se obtuženomu Ignjatu A. dokazati nakana oštetiti koga. On je kupovninu od 1000 for. podpuno odbrojio, a nemože se njega kriviti radi toga, što Sava A. nije htio kupovninu povratiti V., M. i K., a još manje može biti Ignjat A. kriv, što nisu V., M. i K. poslužili se svojim pravom, te se dali u gruntovnici upisati kao vlastnici, ako su kupili one parcele. — Obtuženi Ignjat A. nije radio mala fide, jer niti je krivotvoren ugovor, niti sklopljen prividan pravni posao, a niti je obtuženi Ignjat A. lažljiv zemljištni unos u svoju korist upotriebio.

Što zakon dopušta, nemože biti kažnjivo. § 440 o. g. z. veli, ako je vlastnik istu nepokretnu stvar ostavio dvima različitima osobama, stvar pripada u posjed zakonit onoj osobi, koja je prije zaiskala uknjižbu; a § 430 istoga z. veli, ako je vlastnik odtudjio istu pokretnu stvar dvima različnima osobama, jednoj prodajom a drugoj bez prodaje, stvar pristoji onoj osobi, kojoj je bila najprije prodana, ali vlastnik treba da odgovara stranci oštećenoj. — Koliko put se dogadja, da trgovac n. p. s konji proda dvojici ili trojici istoga konja, a kašnji kupac zna za prvu kupoprodaju. A ipak neda se tvrditi, da je kašnji kupac konja počinio zlo-

Digitized by Google

činstvo prevare. Tako je i u nazočnom slučaju: Ignjat A. kao kupac vršio je samo svoje pravo kupujuć nepokretnine, a nije počinio nikakovo kažnjivo djelo. Sava A. (prodavaoc) nedvojbeno počinio je zločinstvo prevare, jer je prodao istu stvar dva puta, a kupovnine nepovratio.

Ustanova § 440 ogz. nebi imala nikakova smisla, ako bi ova kupoprodajna pogodba podpala pod kazneni zakon; to bi moglo biti samo onda, kad bi se dokazalo, da je sklopljen fingirani ugovor, da kupovnina nije plaćena, itd. Mala fide radio bi bio obtuženi Ignjat A. onda, kad bi se dokazalo, da je znao n. p. da je Sava A. na temelju fingiranoga ugovora postao vlastnikom nepokretnina, ili da je Sava A. malodoban, a njegova malodobnost nije zabilježena u gruntovnici. Znati pako, da fizično stanje neodgovara zemljištnomu stanju; znati obligatorni odnošaj, netvori malam fidem glede stvarnoga prava. Kao što nebi vjerovnik u ničem pogriešio, koji bi, čuvši da je njegov dužnik prodao svoju kuću, pa vidiv da još nije prenos kuće gruntovno obavljen, zamolio uknjižbu svoga prava založa, tako nije ni Ignjat A. nikoga zaveo u bludnju, što je zamolio gruntovni prenos kupljenih parcela na svoje ime. Dokazana dakle fakta i § 440 ogz. vojuju proti nazorom prvoga suda. — Konačno valja još reći, da i nauka potvrdjuje ove navode, te se glede toga pozivlje na Kirchstättera str. 233 i 237. Tko zna za li obligatorne odnošaje trećih osoba proti dosadanjemu vlastniku, nemože se biediti zlom vjerom, jer zla vjera znači: „Znanje, da odsvojitelju manjka upravo stvarno pravo“, a u nazočnom slučaju odsvojitelj još je ostao vlastnikom (Randa, Eigenthum str. 353).

Kr. stol sedmorice odsudom 19. prosinca 1885 br. 3702 ukinuo je na temelju § 303 obzirom na § 206 k. p. ureda radi osudu prvoga suda glede obajuh obtuženika, te Ignjata i Savu A. po 250 toč. 3 k. p. odrieše od obtužbe ostaviv netaknutim ovaj dio osude, u kojem se V., M. i K. upućuju na put gradj. parnice glede njihove odštete, koju traže od Save A.

Razlozi: Prvi sud uzimalje kano dokazano, da su obtuženici Sava i Ignjat A. zaveli u bludnju kr. sudbeni stol kao gruntovnu oblast u Vukovaru, izhodivši na temelju kupoprodajnog ugovora od 2. rujna 1883 gruntovni prenos prava vlastničtva od Save na Ignjata A. glede onih, u dispositivnom dielu osude potanje naznačenih parcela, što ih je Sava A. već prije prodao bio Milošu V., Jovanu M. i Gjoki K. ugovorom od 2. rujna 1883 odnosno od 10. i 16. lipnja 1883. — Prvosudna osuda osniva se u tom pogledu očevidno na predpostavi, da kr. sudbeni stol kao gruntovna oblast u V. Ignjatu A. nebi bio dozvolio zamoljenu uknjižbu prava vlastničtva gore spomenutih parcela, da nije Ignjat A. u svojoj gruntovničkoj molbi de praes. 6. rujna 1883 br. 4042 zatajio obstanak onih starijih ugovora. Nu ta predpostava neima zakonita temelja, jer

Digitized by Google

§ 440 o. g. z. veli, ako je vlastnik nepokretnu stvar svoju ostavio dviema različitima osobama, pripada ona onoj, koja je prije zaiskala uknjižbu; a po § 71 i 161 gr. reda mogla je biti za riešenje gore spomenute gruntovne molbe mjerodavnom samo ta okolnost, da je u vrieme podnešene molbe Sava A. još sveudilj uknjižen bio kao vlastnik onih parcela u javnih knjigah.

Obzirom na to i na propise §§ 380, 423, 424, 425 i 431 ogz. nestoji ni dalnji navod u razlozih napadnute osude, da Sava A. 2. rujna 1883, kada je sklopio kupoprodajni ugovor sa bratom Ignjatom A. i 6. rujna 1883, kada je ovaj zamolio uknjižbu prava vlastničtva na kupljene nepokretnosti, nije bio više vlastnikom onih parcela, jer ih je već prije bio prodao Milošu V., Jovanu M. i Gjoki K., s toga da se gruntovna molba Ignjata A. de praes. 6. rujna 1883 br. 4042 smatrati imade kao lažan podnesak. — Jer premda neima dvojbe, da je obtuženi Sava A. nepošteno i mala fide radio, kada je one parcele prodao svomu bratu na štetu onih osoba, kojim je bio iste parcele već prije prodao, i premda je ovim prijašnjim kupcem odgovoran za svaku štetu, koju im je svojom krivnjom nanio (§ 1295 o. g. z.), to ipak proizlazi iz gore navedenih zakonskih ustanova, da su oni prijašnji kupci sklopljenimi ugovori stekli samo osobno pravo na kupljene nepokretnosti, budući da se svako pravo, a napose pravo vlastničtva, zadobiti može samo upisom u javne knjige (§ 431 o. g. z.). Tim je podjedno ustanovljeno, da obtuženici kupoprodajnim ugovorom od 2. rujna 1883 i gruntov. molbom de praes. 6. rujna 1883 nisu zaveli u bludnju ni sudbeni stol u V., ni Miloša V., Jovana M. i Gjoke K., pa da se na čin, na kojem se obtužba osniva, nedadu uporaviti ustanove §§ 197 i 200 k. z.

S ovih razloga valja po § 303 k. p. obzirom na § 286 k. p. ureda radi ukinuti prvosudnu osudu i obadva obtuženika po § 250 toč. 3 k. p. odriešiti od obtužbe glede u grieh im upisanoga zločina prevare.

Dosljedno imadu se oštećenici Miloš V., Gjoko K. i Jovan M. sa svojimi privatno-pravnimi zahtjevi uputiti po 307 k. p. na put gradjanske parnice, pa s toga ostavlja se prvosudna osuda u prije naznačenoj točki netaknutom.

Kad tuženik nedodje na glavnu razpravu, nemože biti osudjen, ako u pozivnici nije naznačena ni svrha pozivu pred sud, ni ubrojeno djelo, ni posljedice izostatka.

Osudom c. kr. kotar. suda u G. od 21. kolovoza 1879 br. 1731 proglašen je Josip Z. krivim prekršaja § 496 k. z. i odsudjen na globu od 25 for., odnosno na zatvor od pet dana. — Prigovore Josipa Z. proti toj osudi zabacio je isti presudni kot. sud zaključkom od 25. studenoga 1879 br. 4851, a c. kr. zemaljski kao prizivni sud (§ 478 a. k. p.) u L.

Digitized by Google

presudom svojom od 23. veljače 1880 br. 2088 je taj zaključak potvrdio.

Na žalbu Josipa Z. proti potonjoj presudi zemaljskoga prizivnoga suda je c. kr. generalna prokuratura na obranu zakona uložila ništovnicu, usljed koje je c. kr. vrhovni ukidni sud, saslušavši generalnoga odvjetnika, sudio:

Napadnutimi osudami povriedjene su ustanove §§ 454, 459 i 478 austr. k. p. (po našem postupniku §§ 404, 164 i 391, onda § 408 i napokon § 417). — Osuda c. kr. kotar. suda u G. od 21. kolovoza 1879 br. 1731, zatim rješenje istoga suda od 25. studenoga 1879 br. 4851, te presuda zemalj. kao prizivnoga suda od 23. veljače 1880 br. 2088 ukidaju se, te se potonjemu nalaže, da u ovoj kaznenoj stvari novu razpravu naredi.

Razlozi: Na glavnu razpravu, bez ikojih predhodno obavljenih predizvida, bio je Josip Z. pozvan povodom prijave Antuna S. sbog prekršaja proti sigurnosti poštenja, i to pozivnicom, u kojoj po § 454 a. kp. (našega od 17. svibnja 1875 §§ 404 i 164) nije naznačena ni svrha pozivu pred sud, ni vrst prekršaja, kojega se obtužuje, ni posljedice, koje za slučaj nedošašća na razpravu sliediti imaju.

Tuženik nije došao na razpravu i bila je razprava (po § 459 aus. k. p. = 408 hrv. k. p. od g. 1875) i u njegovoj odsutnosti obavljena, dovršena i on krivcem prekršaja § 496 k. z. proglašen.

Prigovori proti ovoj osudi bili su zaključkom već spomenutim odbijeni s razloga, jer da obtuženik uzprkos redovita poziva na razpravu nije došao, niti je nedolazak svoj neodložnom zapriekom izpričao; pa i žalbu na c. kr. zemaljski kao prizivni sud u L. proti potonjemu zaključku nije bila uslišana.

Budući se poziv, u kojem nisu momenti § 454 a. k. p. (§§ 404 i 164 hrv. k. p.) spomenuti, pa niti posljedice nedolazka naglašene, nemože smatrati redovitim pozivom, niti može kao takav imati učinaka procesualnih: to su kaznenom osudom proti Josipu Z. pokraj manjkavosti redovita poziva na razpravu; onda zaključkom, kojim su prigovori proti razpravi i osudi zabačeni; napokon rješitbom c. kr. zem. kao prizivnog suda u L. zabačenje prigovorâ odobravajućom, povriedjene već spomenute zakonske ustanove §§ 454, 459 i 478 a. k. p, te se je na obranu zakona podignuta ništovnica morala uvažiti, ništetna osuda sa svimi njoj sliedivšimi rješitbami ukinuti i odrediti, da se nova kaznena razprava zakaže, te prema rezultatom ove dalje prema zakonu postupa.*

Pr. Luka Matasović.

---

* U posve sličnom slučaju nije generalna prokuratura na obranu zakona podigla ništovnicu. Vidi „Mjesečnik“ god. 1883, br. 7, strana 540.

Digitized by Google

KNJIŽEVNOST.

Kad je izašao prvi svezak djela prof. dra. Fr. Vrbanića „*Mjenbeni zakon. Tumač zak. čl. XXVII.: 1876*“ itd. tako domaća kao i strana kritika pozdravište ga velikim zadovoljstvom rekav: nastavi i dovrši li se djelo u pravcu, kako je započeto, da će biti pravi ures hrvatske pravoslovne književnosti. Sada, pošto je djelo već gotovo pó godine u rukuh čitaoca i strukovnjaka, može se o njem sud izreći, a taj nije drugi nego onaj, koji izazva već prvi svezak. Prof. na českom sveučilištu i suuredník českoga „Pravnika“ dr. I. Pražak, koji je prvi svezak obznanio u Krichenheimovom „Centralblatt für Rechtswissenschaft“ vrlo povoljno opetuje sada u istom listu (svezak 5 svežčić 9 od mjeseca lipnja o. g.) svoje onda izrečeno mnenje. „Već kad je izašao prvi svezak — piše doslovce — upozorismo na to, da je pisac obziruć se svestrano na njem. mjenbeno pravo kao i na zakonarstvo mjenb. ostalih evropskih država, te savjestno upotrebljujuć dotičnu literaturu, znanstveno skroz proniknuo pozitivnu pravnu materiju, te da je resultate svojih iztraživanja velikom jasnoćom razložio. Ovaj sud posvema potvrdjuju dalnji svezci; tumačenje detailnih ustanova zakona jest isto onako pomno, kao što je i razlaganje obćenitih nauka“. Pisac napokon hvali i vanjsku opremu djela, te veli da je sasma prema onomu što se sada u tom pogledu iziskuje.

Mi se radujemo ovomu strukovnjačkomu sudu, koji neka bude pobudom pravničkomu družtvu da nežali troška, nego čim mu bude moguće opet obogati hrvatsku pravoslovnu knjigu ovako valjanim djelom.

Spominjemo još, da je u Zagrebu izlazeći polit. dnevnik „Srbobran“ donio (broj 54 o. g.) odužu punu hvale ocjenu radnje gosp. prof. dra. Vrbanića; ocjenu napisao je g. Milan I. Jovanović.

— *Zeitschrift für das Privat- und öffentliche Recht der Gegenwart*, uredjuje ga prof. Grünhut uz sudjelovanje članova juridičkoga fakulteta bečkoga sveučilišta. 4 svezčić 9 svezka donosi razpravu dra. Jos. Ungera „Zur Lehre vom österr. Nachbarrechte“, zatim ocjene raznih djela njemačkih i nenjemačkih. Ovim svezčićem ujedno se završuje deveti svezak ovoga vrstnoga časopisa, koji stoji na godinu 10 for. a. v.

— Od ostalih slavenskih i neslavenskih časopisa pravničkih priobćuje: „Právnik věnovaný vědě právni i statní“ u br. 10: „Pokud vázán je soud návrhy státního návladnictví“, od Vojtjeha Jiřika; zatim veliki broj zanimivih praktičnih slučajeva. — „Pravo“, list za pravne nauke i pravosudje, urednik St. Maksimović, br. 5 donosi: Otvoreno pismo g. uredniku „Prava“ od I. D. Jezdića; O smrtnoj kazni. — Uporedno izučavanje prvobitnog prava. — Pojam prava od Iheringa. — U rubriki Pravosudje priobćuje se više praktičnih slučajeva. — „Oesterr. Centralblatt für die juristische Praxis“, što ga uredjuje dr. Leo Geller

Digitized by Google

donosi u broju 6 (mjesec lipanj o g.): Horner: Ueber unsere Rechtsprechung in Civilsachen; Kavčić: Mitschuld an den Verbrechen nach §§ 143 und 157 S.-G. — Ofner: Ueber Facultäts-Gutachten. — Literarne obznane; množina praktičnih slučajeva itd.

— *Der Entwurf II. einer Strafprocessordnung für Ungarn.* Eine Codificationsstudie von Prof. Dr. S. Mayer. Beč, 1886. — Ova kodifikacionalna studia bavi se preradjenom osnovom kaz. post. za Ugarsku.

— *Die schuldhafte Parteihandlung.* Eine Untersuchung aus dem Civilprocessrechte von Dr. Franz Klein. Beč 1885. — U ovoj radnji razpravlja pisac procesualne delikte stranaka, ali ide i preko toga, te podaje temeljitu analisu bića i razlikosti djela stranaka po sebi i u njihovom odnošaju prama djelovanju sudca.

— *Plenarbeschlüsse und Entscheidungen des k. k. obersten Gerichts- als Cassationshofes,* veröffentlicht von Dr. R. Novak, Redacteur der allgemeinen österreichischen Gerichtszeitung. VII. Band. Entscheidungen Nr. 601—750. (Mit doppeltem, die erschienenen sieben Bände umfassendem Register). Wien 1886. Manz'sche k. k. Hof-, Verlags- und Universitäts-Buchhandlug. XVII i 446.

Nazočna sedma svezka ove hvale vriedne sbirke obsiže do stopetdeset kazneno-pravnih riešitabâ vrhovnoga bečkoga ukidnoga sudišta, priobćenih god. 1885 u časopisu „oesterr. Gerichts-Zeitung". Saobćene pravne izreke protežu se na gradivo kaz. zakona i kaz. postupnika. Netreba istom spominjati, da rješitbe vrhovnoga suda bečkoga uživaju veliki ugled ne samo u Austriji; a kako imademo isto materijalno kaz-pravo, a vrlo slično formalno, njimi se može i naš pravnik dobro poslužiti. — Ovomu svezku dodana su vrlo pomno sastavljena dva kazala, koja u velike olahkoćuju uporabu sbirke svakomu pravniku, najme kazalo alfabetično stvarno i po paragrafih kaz. zak. i kaz. post., glede svih šest do sad izdanih svezaka. Po takovomu valjano izradjenom kazalu može se čitaoc stalno i brzo ravnati. — Redigirana je sbirka vrlo pomno, a ciena od 2 for. 50 nč. primjerena. *M. P. J.*

— *Prawo pryvatne austriackie.* Nauke ogólne, druga sześć. Napisao Ernest Till. — Lwow 1886. Ovo je drugi svezak većega komentara gradj. zak, što ga piše na poljskom jeziku prof. dr. Ernest Till. U ovom drugom svezku svršuje pisac obći dio nauke o privatnom pravu. Kritika i nepoljska izjavila se veoma pohvalno tako o prvom kao i o drugom svezku. — Pisac obećaje, da će do skora izaći i treći svezak, ali se nadamo, da neće biti istina, što čitasmo u nekom pravničkom listu, da će treći svezak izaći najprije na njemačkom jeziku, jer neima tomu zaista pravoga razloga.

Digitized by Google

VIESTNIK.

(K reorganizaciji polit. uprave.) Službene novine priobćuju natjecaj od 8. lipnja o. g., razpisan po predsjedničtvu kr hrv.-slav.-dalm. zemalj. vlade, za popunjenje sliedećih službenih mjesta: a) osam županijskih tajnika VIII. dnevnoga razreda, 4 sa plaćom 1600 for., a 4 sa 1400 for. i stanarinom 250 for.; b) dvanaest žup. perovodja IX. dnev. razreda i to 6 sa plaćom od 1000 for., a 6 sa 900 for. i stanarinom od 200 for. Zatim za popunjenje mjesta inžinira, inžinirskih pristava, liečnika, nadšumara te podvorničkoga osoblja — sve kod kr. žup. oblasti. — A kod kr. kot. oblasti: a) 60 kotar. predstojnika i to 20 sa plaćom 1600 for., 20 sa 1400 i 20 sa 1200 fr. i stanarinom od 250 fr.; b) 60 kot pristava X. dnev. razr., 30 sa plaćom 900 fr. a 30 sa 800 fr. i stanarinom od 150 for.; c) 30 perovodnih vježbenika, 15 sa adjutom od 500 for., a 15 sa 400 for. — Molbenice imadu se podnieti predsjedničtvu kr. zem. vlade za 20 dana računajuć od dana razpisa ovoga natjecaja. — Natjecaj uvršten je samo jedan put u Nar. Novinah i to u br. 131 od 9. lipnja o. g. Za popunjenje mjesta podžupana nije razpisan natjecaj do sada.

(Sa sveučilišta.) Za izpražnjenu stolicu profesora **rimskoga prava** razpisan je natjecaj do svršetka lipnja o. g. Molbenice imadu se predati kr. vlad. odjelu za bogoštovje i nastavu.

(G. dr. Vladimir Crnadak) dobio je odvjet. stallum agendi u Sisku.

(Društvo ugar. odvjetnika.) U posliednjoj skupštini ugar. odvjetnika g. 1885 zaključeno je medju ostalim, da stalni odbor ima izraditi statut zem. odvjet. družtva kao i statut pensionalnoga fonda. Odbor povjerio je taj posao pododboru, a ovaj je glede pensionalnoga zavoda za odvjetnike predložio sliedeće: „Neće se postići cilj, ako se bude mirovinski fond sastavljao dobrovoljnimi darovi i onimi prinosi, koje bi odvjetnici dobre volje obećali. Nego kad bude revidiran odvjet. red, trebalo bi zahtievati, neka se ustanovi, da su odvjet. komore vlastne svojim članovom odmjeriti godišnju pristojbu, odakle će se utemeljiti mirovinska zaklada. Tko nebi htio plaćati tih većih pristojba, nebi mogao tražiti nikakove podpore od mirovinske zaklade."

Čitajuć ovo i znajuć kako se drugdje nastoje osigurati eksistenciju oni, kojim je neosigurava država ili občina, moramo jako požaliti, da se u našoj domovini upravo nitko medju odvjetnici nemiče, da se barem u **ovom** pravcu neučini kraj sadanjemu stanju. Pitanje o reformi našega odvjet. zakona posve je zaspalo, zašto, nećemo danas ispitivati; ali trebalo bi ozbiljno misliti, nebi li se moglo naći načina i sredstva, kako da se sačuvaju od zla pod stare dane odvjetnici, njihove udove i sirotčad. Materijalno stanje odvjetnika u obće nazaduje, a tko bi znao reći, neće li još i gore biti. Svakomu nije dano, da si radom namakne toliko, koliko mu treba za vrieme, kad nebude više mogao raditi, koliko će trebati njegova udova i djeca. A jamačno poboljšalo bi se koješta u stališu odvjetničkom, kad bi čovjek znao, da će plaćanjem godišnjih prinosa naći sredstva za život pod stare dane. Dakako, to se nebi drugačije postići moglo nego udruženjem odvjetnika u cieloj zemlji. — Neka se ovo uvaži.

(Disciplinarni odbor odvjet. komore dalmatinske.) 27. travnja o. g. biran je zajednički disciplinarni odbor odvjet. komore dalmatinske, kojemu je sjedište u Spljetu. Izabrani su: dr. E. **Tacconi** za predsjednika; a za članove odbora: dr. D. pl. **Rendić**, dr. I. **Radman**, dr. F. **Karaman**, dr. P. **Sperac** i A. **Tomaseo** svi odvjetnici u Spljetu; dr. L. **Moretti** i dr. L. **Nutruzio**

Digitized by Google

Trogiru; dr. A. Masovčić odvjet u Sinju. Zamienici: dr. A. Gindro i dr. P. Deškovič u Spljetu, dr. A. Tripalo u Sinju i dr. D. Karlovac u sv. Petru na Braču. Branitelj: dr. G. F. Bulat u Spljetu, i zamienik njegov dr. S. Manger u Spljetu.

(Zaštita duševne vlastnosti.) Pravosudni odbor dolnje kuće car. vieća razpravio i prihvatio je osnovu vladinu, koja sadržaje sporazumak s Ugarskom polučeni o zamienitoj zaštiti, koja da se pruži piscem djela književnih i umjetničkih, te njihovim pravnim nasljednikom. Pravosudni odbor u svom izvješću svraća pozornost na zakon, koji je 1. srpnja 1884 u Ugarskoj i Hrvatskoj postao kriepostnim; taj je zakon izhodna točka konvencije, što se s Ugarskom ima uglaviti, i koja se konvencija u bitnosti basira na kombinaciji načela formalnoga reciprociteta sa načelom materijalnoga reciprociteta; tu se najme na prvo mjesto postavlja načelo formalno jednakoga prava inozemca s ovozemcem, nu ovo pravo inozemca u toliko se ograničuje, u koliko ovozemac u inozemstvu materijalno manje ima pravo, nego li inozemac u tuzemstvu. Ova modifikacija načela formalnoga reciprociteta načelom materijalnoga reciprociteta opravdava se tim, što je obsežnija u više točkah zaštita književnih i umjetničkih djela, koju pruža zak. čl. XVI.: 1884 u zemljah krune sv. Stjepana, nego li je ona što ju daje austr. zakon od 19. listopada 1846, u. p. po ug.-hrv. zakonu traje vrieme zaštite duže, tako i vrieme prava glede prikazivanja dramatičkih, glasbenih i dramatičko-glasbenih djela. — Odbor predlažuć, da se konvencija primi, hoće da se austr. vlada pozove, neka što skorije predloži one preinake zakona od 19. listopada 1846 o zaštiti literarnoga i artističnoga vlastničtva itd., koje bi odgovarale potrebam života i duhu vremena.

(Lahkoumne odsude.) Rosa Mesaroch bijaše osudjena na tri mjeseca tamnice, jer da je ukrala narukvicu. Osuda postade pravomoćnom i ona podje u tamnicu, u kojoj sjedjaše četiri dana, kad vlastnica tobože ukradjene narukvice prijavi, da je našla narukvicu, koja niti nebijaše ukradjena nego nekamo zametnuta. — U Gradcu osudiše nedavno nekoga ciganina sbog ubojstva, a dvie ciganke radi dioničtva ubojstva. Kašnje prijavi se pravi zločinac i ciganin bijaše proglašen nevinim, a tako i obie ciganke; nu jedna je medjutim u kaznioni od tuge i boli radi nepravedne osude umrla, a druga težko bolestna ostavila kaznionu. Na ove slučajeve nadovezuje „Oesterr. Centralblatt für gerichtliche Praxis“ vrlo umjestne primjetbe. Oba slučaja pokazuju — veli ovaj list — da se u sudačkih krugovih vrlo lahke ruke shvaća slobodno uvjerenje sudčevo. Da nije gospodarica zametnute narukvice u prvom, da se nije u drugom slučaju pravi ubojica prijavio, one osobe ostale bi zatvorene, nosile bi na sebi žig zločinstva, premda nevine. Tko da vjeruje Rosi Mesaroch, kad je svoju nevinost dokazivala; tko li onim ciganinom? „Tu su opet pred nami slučaji onih lahkoumnih osuda, koje se žalibože izriču češće, nego li si smiemo priznati i reći .... Nedvojimo, da su sudci u ovih kao i u drugih slučajevih sudili po svojoj savjesti. Nu može se suditi savjestno pa opet lahkoumno. A to biva svaki put, kad se puka sumnja uzimlje za gotov dokaz, a t. z. conviction intime za podpuno ubedjenje obtuženoga. Od kada su kod nas zabačena zakonska pravila dokaza, zabačena su i logična; odkada je napušteno kodificirano dokazno pravo, zaboravilo se i na onu sumu izkustva, što se je tečajem vremena sakupila bila u području nauke o dokazu; pa sada sudac drži subjektivni utisak za dokaz, prividnost za istinu. U Englezkoj, gdje sudac od nekada sudi po slobodnom uvjerenju, jedva bi u gore spomenutih slučajevih dotičnici bili odsudjeni. Kad će jednom naši sudci uviditi i upoznati, da slobodno uvjerenje nije isto što i

Digitized by Google

subjektivna samovolja kod prosudjivanja važnosti ili nevažnosti dokaza? da sudac smie za istinito samo ono uzeti, što se prikazuje istinitim po obće valjanih zakonih, po zakonih mišljenja? Opetovano su znameniti kriminaliste, a nedavno sjetili se praksu toga Glaser, Gayer i Schwarze. Bilo bi vrieme, da se jednom ove opomene osbiljno uvaže; da naši sudci više paze nauku o dokazu, kako ju razvija znanost. Ovi slučajevi opominju naše državne odvjetnike i sudce, da budu ipak oprezniji podižuć obtužbe, odredjujuć uhite i izričuć osude, da nezaborave na onu poznatu maksimu: da je bolje, ako se sto krivih odrieši, nego jedan nevini odsudi.“ — Preporučamo ove rieči i našim sudcem.

(Uvreda časti.) „Života Stojanović iz Mišljenovca tužio je sudu občinskom Milunku, ženu Bogdana Živkovića ond. zbog nanesene mu uvrede časti u tome, što mu je na javnom mjestu kazala: kako će on skoro umrieti. Obtužena je priznala, da je ovo tužiocu kazala No občinski je sud izrekao presudu, da se tužilac od tužbe odbije s razloga: što su svi ljudi smrtni pa i tužilac, te da gornje rieči nesadržavaju nikakvu uvredu. A pošto je tužilac po izrečenju presude naneo uvredu tuženoj, to ga je občinski sud odmah kaznio zatvorom.“ — Ovaj slučaj dogodio se u Srbiji, mi ga vadimo iz „Prava“.

(Jurisprudencija svakdanjega života.) Mora li gostioničar jamčiti za stvari, što ih donesu njegovi gostovi sobom u gostionu? Koji pravnik nije se već ovim pitanjem zanimao? Englezki list „Albany Law Journal“ priobćio je nedavno dva rješenja ob ovom pitanju, koja će zanimati i evropejske strukovnjake: W. imao je igraonu, koja mu je nosila liepa dohodka. Obično se igralo do dvie ure poslje po noći, a onda se igraona zatvarala. Tako bilo i onomadne. Gostovi i prijatelji karta razidoše se, a on ostade sam. Imao priličnu svotu novca uza se, koje nije mogao ni htio kasno u noći u svoj stan ponieti. Ode dakle u bližnju gostionu, da tamo novac pohrani. U gostioni nadje još samo činovnika u pisarni, koji je obnašao noćnu službu, pa ga zapita, bi li mogao dobiti sobu da prenoći. Rečeno mu je, da može. Na to će W. činovniku: da nejde odmah u sobu, nego da će najkašnje za pó ure vratit se natrag, a do toga želi, da činovnik uzme u pohranu njegov novac. Činovnik reče, da će mu pridržati liepu i udobnu sobu; ali nepridrža mu nikakove osobe, niti neupisa imena W-ova u knjigu nadošlih gostova. Gost vrati se po prilici za tri sata natrag i zahtievaše, neka mu se otvori njegova soba. Ali činovnika nestalo skupa sa novcem. — W. digne tužbu proti vlastniku gostione, a sud izreče: W. nebijaše gostom hotela, kad je predao činovniku gostione svoj novac, zato gostioničar neodgovara za štetu, koja je snašla W-a. Osobu neku možeš nazvati gostom, gostioničara možeš pozvati na odgovornost po gradj. pravu za novac predan njemu ili njegovim ljudem u pohranu samo onda, ako je tkogod došao u gostionu u onoj nakani, u kojoj se obično dolazi u gostionu. — Tko dodje u gostionu ne za to, da se uredbom hotela posluži, sobu u najam uzme itd, nego samo za to, da novac svoj pohrani, takov deponent neima se smatrati pravim gostom, a gostioničar nije odgovoran ako se po takovom čovjeku na pohranu predani novac izgubi.“

Slično sudilo se u drugom slučaju. Tužitelj, koji nije daleko od gostione tuženikove stanovao, dodje o po noći u gostionu sa ženskinjom zla glasa, upiše se u knjigu gostova pod imenom „C. i supruga“, i dade si otvoriti jednu sobu. Ujedno preda činovniku novac svoj da ga pohrani. I tu činovnik pobjegne ponesav dakako i novac sobom. I ovdje izreče sud, da tužitelj nije bio gost u pravom i pravnom smislu rieči, pa da gostioničar nije dužan naknadit izgubljeni novac.

Digitized by Google

Zakonski članak I. : 1883

i naukovni sustav na pravo- i državoslovnom fakultetu kr. hrv. sveučilišta Franje Josipa I.

I.

Prije nego li progovorim ob odnošaju medju spomenutim zakonom i naukovnom sustavu, valja mi koju reći o **pravnoj** naravi zak. članka I. : 1883.

Pravo, stvarati zakone za Hrvatsku i Slavoniju, imadu uz potvrdu Nj. Veličanstva dva sabora: zajednički hrvatsko-ugarski i onaj kralj. Dalmacije, Hrvatske i Slavonije. (Zak. čl. I. : 1868, nagoda.)

Ta dva sabora imadu svoju točno označenu, jedan od drugoga sasvim neodvisnu nadležnost; medju njimi neima nikakve podredjenosti niti nadredjenosti u vršenju one zakonodavne vlasti, koja jim pripada.

Za dokaz tomu evo ove rieči samoga zakona (nagode):

§ 31. Pravo zakonarsko glede onih predmeta, koji su kraljevinam ugarske krune i ostalim zemljam Nj. Veličanstva zajednički, ili se njihovim medjusobnim zajedničkim sporazumkom obavljati imadu, kao i glede onih poslova, koji se u gornjih paragrafih za svekolike kraljevine ugarske krune zajedničkimi označuju, pripada zajedničkomu saboru svih kraljevina ugarske krune, koj se svake godine u Pešti sazvati imade.

§ 47. Glede svih onih predmeta, koji ovom nagodom nisu priuzdržani zajedničkomu saboru i središnjoj vladi, pripada kraljevinam Dalmaciji, Hrvatskoj i Slavoniji pravo podpune samouprave (autonomije) tako u području zakonarstva kao i izvršbe.

§ 48. S toga razloga spada u djelokrug podpune autonomije kraljevina Dalmacije, Hrvatske i Slavonije zakonarstvo i uprava u svih poslovih nutarnjih, bogoštovja, nastave i pravosudja, amo računajuć sudbenost u svih molbah, izim sudbenosti glede pomorskoga prava.

Zakonski članak I. : 1883 uvršten je u hrvatski „Sbornik zakonah i naredabah“ od rečene godine (br. 62), kao zakon

Digitized by Google

„zajedničkoga hrvatsko-ugarskoga sabora“ podnešen Nj. Veličanstvu na previšnju potvrdu po velmožah i zastupnicih „kraljevine Ugarske i posestrima joj kraljevinah“. Taj se dakle zakon označuje po vanjskih obilježjih kao zajednički.

Nu po svom sadržaju nije u cjelosti takav. K pravnom pojmu najme „zajedničkoga zakona“ nije dovoljno već to, da je uz potvrdu Nj. Veličanstva stvoren na zajedničkomu saboru, nego treba da je taj sabor i kompetentan bio za predmete, koje zakon uredjuje. Zakonodavna pako vlast zajedničkoga sabora proteže se samo na one predmete, koji su označeni u nagodi izrično kao zajednički (austro ugarski i hrvatsko-ugarski) (§ 31). Te predmete navadja nagoda taksativno u §§ 2—10. Preko tih predmeta nemože zajednički sabor sám razširiti svoje kompetencije nikakovim načinom, dakle niti naročitom privolom na istom se nalazećih hrvatskih zastupnika; to bi se protivilo toli pravnoj naravi nagode, kao ugovora medju Ugarskom i Hrvatskom i obim ovim kraljevinam zajedničkoga temeljnoga zakona (uvod i § 70 nagode), koli i jasnomu slovu zakona, koj traži za svaku promjenu, dakle i za razširenje kompetencije zajedničkoga sabora, privolu svih onih činbenika, koji sklopiše nagodu, dakle Nj. Veličanstva, hrvatskoga i ugarskoga sabora, privolu izraženu upravo onim načinom, kojim je i nagoda stvorena (§ 70).

Naslov zakonskoga članka I.: 1883 glasi: „o usposobljenju javnih činovnika“.

U Hrvatskoj i Slavoniji postoje dvie glavne kategorije javnih činovnika: zajednički hrvatsko-ugarski i autonomni hrvatski činovnici.

Po gore citiranih paragrafih nagode sasvim je jasno, da može zajednički sabor uz potvrdu krune ustanoviti uvjete za usposobljenje samo onih javnih činovnika, kojim je povjereno obavljanje posala proglašenih zajedničkimi toli u zakonarstvu koli i u izvršbi.

Opredjelenje usuprot usposobljenja autonomnih hrvatskih činovnika spada izključivo u djelokrug hrvatskoga zakonodavstva, dotično eksekutive (§§ 47 i 48 nagode).

Digitized by Google

Zak. čl. I.: 1883 niti nesadržaje ustanova ob usposobljenju autonomnih hrvatskih činovnika, niti se nepoziva na dotične posebne, u Hrvatskoj postojeće ustanove, niti se napokon nespominje ban kao organ, kojemu se takodjer povjerava izvršba toga zakona, kako ovo potonje dvoje nalazimo u inih zajedničkih zakonih (n. p. u z. čl. 44: 1883, Sbornik br. 69). Nu on sadržaje ustanova za usposobljenje činovnika i za one urede, koji su samo autonomno ugarski, za urede upravne, sudstvene nastavne, zdravstvene i t. d., dakle ustanova, koje u smislu nagode nisu niti nemogu biti „zajedničke", kod stvaranja ovih nemogu sudjelovati velmože i zastupnici kralj. Hrvatske i Slavonije, koje dosljedno tomu niti nespadaju u Sbornik hrvatski.

To stanovište, da z. čl. I.: 1883 nije po svom sadržaju u cjelosti zajednički zakon, izraženo je toli sa hrvatske strane u nunciju kraljevinskoga odbora od 8. travnja t. g., i u posebnom predlogu g. baruna Živkovića (III. d.), koli i sa ugarske, kako nam je to — bez dvojbe s dobro upućene strane — saobćeno u „Agramer Zeitungu" od 24. svibnja t. g.

U tom se dakle važni politički faktori slažu, da imadu samo one ustanove zak. čl. I.: 1883 karakter zajedničkoga zakona, te obvezatnu moć u Hrvatskoj, koji se protežu na usposobljenje činovnika, namještenih kod zajedničkih ureda, postojećih u smislu §§ 3, 5, 8, 9 i 43 nagode.

To shvaćanje opravdano je posvema sa pravnoga gledišta nagode.

Toliko u kratko o pravnoj naravi zak. čl. I.: 1883.

Nu drugo se je važno pitanje porodilo iz zak. čl. I.: 1883. Pojavila se je najme s uvažene strane dvojba o tom, da li su pravnici, svršivši svoje nauke na kr. hrvatskom sveučilištu, i položivši tu stroge, dotično teoretičke državne ispite, usposobljeni po zak. čl. I.: 1883 za javne službe, toli autonomno-ugarske, koli i zajedničke hrvatsko-ugarske. Scienim, da je ta dvojba mogla nastati samo iz takovoga tumačenja § 3 rečenoga zakona, da on reflektira izključivo na naukovni i ispitni sustav postojeći u Ugarskoj, ter iz predmnjeve, da su u Hrvatskoj juridički nauci i ispiti rek bi tako diametralno protivni onim Ugarske, da bi

Digitized by Google

namještćivanjem u Zagrebu naobraženih pravnika zajednička i autonomna ugarska javna služba znatno i trajno štetovala.

Kad bi ovo tumačenje i ta predmnjeva osnovana bila, pa kad bi jedino interes javne službe kod stvaranja pravo- i državoslovnoga naukovnoga sustava mjerodavan bio: tada bi se morao, dok je zak. čl. I.: 1883 kriepostan, na kr. hrvatskom sveučilištu Franje Josipa I. uvesti ugarski juridički naukovni sustav. Nu promotrimo zak. čl. I.: 1883 i ostale za javnu službu postojeće zakone, ter ugarski i naš pravo- i državoslovni naukovni sustav.

Zak. čl. I.: 1883 ustanovljuje „teoretičko usposobljenje" napose i različito, — ali ne izcrpivo — za pojedine struke državne i municipalne službe. Nu u tom zakonu neima naročitoga propisa, po kojem bi valjalo pravo- i državoslovne nauke polaziti baš na kojem ugarskom sveučilištu ili pravoslovnoj akademiji, pače iz § 4 sliedi jasno, da se mogu juridički nauci slušati i na inozemskih sveučilištih, pa se ima samo valjanost na istih stečenih svjedočba prosudjivati po obstojećih (t. j. domaćih) propisih. Niti ostali §§ toga zakona, koji zahtievaju juridičku naobrazbu za njeke specialne struke, kao što §§ 12—15 i 20 (za rudarske, arkivarske, poštarske, brzojavne i kaznioničke činovnike) netraže nigdje izrično polazak ugarskoga pravo- i državoslovnoga fakulteta ili akademije.

Prolistajmo druge ugarske zakone, na koje se dielomice poziv lje i zak. čl. I.: 1883, koji ustanovljuju juridičku teoretičku naobrazbu javnih zvaničnika. Od kandidata sudstva traži § 7, 2 lit. a) zak. čl. IV.: 1869 samo to, da polože teoretičke ispite iz domaćih zakona na kojem domaćem zavodu, dočim se ostali teoretički ispiti mogu polagati i na inozemnih, gdje mogu polaziti i slušati sve nauke, jer taj zakon nezahtieva glede slušanja niti to, da bi se imala predavanja ugarskih zakona slušati baš na kojem ugarskom sveučilištu ili akademiji.

Odvjetnički red — zak. čl. XXXIV.: 1874 — traži u § 5 od kandidata odvjetničtva, da su stekli doktorat prava na kojem domaćem sveučilištu, ali nepropisuje ni za nje obligatorni polazak domaćega pravo- i državoslovnoga zavoda; to je istom kasnije — kako ćemo vidjeti — dielomice uvedeno.

Digitized by Google

Zak. čl. XXXV.: 1874 — bilježnički red — veli pače u § 19 izrično, da može postati kr. javnim bilježnikom .... „tko je svoje pravoslovne nauke svršio na kojem domaćem ili inozemnom javnom pravoslovnom zavodu, ter uspjehom položio teoretičke ispite i to iz ugarskoga prava na kojem domaćem zavodu“ (iz drugih dakle predmeta može položiti ispit i u inozemstvu).

Iz ovih zakona, valjajućih za najvažnije juridičke struke, sliedi jasno, da slušanje predavanja na zagrebačkom juridičkom fakultetu nemože podnipošto biti zapriekom kvalifikacije koju traži zak. čl. I.: 1883.

Glede državnih i strogih ispita položenih pred kr. hrvatskimi ispitnimi povjerenstvi moglo bi se zahtievati, i po najstrožjem tumačenju citiranih zakona, jedino to, da oni kandidati autonomnih javnih služba u Ugarskoj, koji su položili sve teoretičke ispite ovdje, načine pred kojim kr. ugarskim ispitnim povjerenstvom teoretički ispit iz onih ugarskih zakona, koji se u Zagrebu nepredavaju, dotično nepitaju. Što bi se preko toga zahtievalo od ovdje svršivših kandidata i za službe u Ugarskoj, bilo bi i sa gledišta samih ugarskih zakona neosnovano.

Neispitujuć ovdje, da li je ugarski rigorosni red, izdan naredbom ministarstva za bogoštovje i nastavu pod br. 28291 ex 1883 u suglasju sa citiranimi zakoni, konstatiram samo to, da nemože niti ona ustanova te naredbe (§ 6), koja propisuje kandidatom pravo- ili državoslovnoga doktorata obligatoran polazak polovice juridičkih predmeta na kojem ugarskom učilištu, biti na uštrb kandidatom javnih služba, koji u Zagrebu svrše nauke i polože ispite niti u samoj Ugarskoj, i to zato ne, što se doktorat zahtieva jedino od odvjetnika, ali ne od činovnika.

Neće biti neumjestno, ako ovdje spomenem, da su juridički fakulteti u pojedinih njemačkih državah vrlo razno uredjeni, nu na kvalifikaciju, potrebnu za državne službe, neima razlika naukovnoga sustava upliva, jer se n. p. za sudstvo smatra (imajuć i drugih uvjeta) svaki kandidat usposobljenim, koj je slušao juridičke nauke barem kroz tri godine budi na kojem njemačkom sveučilištu; a pojedinim se državam (njemačkim) naročito priznaje

Digitized by Google

pravo samostalno urediti sustav juridičkih nauka. Isto tako valja teoretički juridički ispit, položen s uspjehom ma u kojoj (njemačkoj) državi, u cielom njemačkom carstvu (§§ 2 i 3 zakona od 27. siečnja 1877 ob ustrojstvu sudova).

Dokazav, da nezahtieva nijedan u Ugarskoj valjajući zakon niti za autonomne ugarske niti za zajedničke hrvatsko-ugarske službe obligatornoga polazka ugarskih pravo- i državoslovnih fakulteta ili akademija; dokazav, da ti zakoni naročito dozvoljavaju polazak inozemnih sveučilišta, dakle takovih, na kojih je juridički naukovni sustav različit od ugarskoga — a na cislajtanskih identičan s hrvatskim — dokazav to: jasno je, da sám naukovni i ispitni sustav, postojeći na našem juridičkom fakultetu, nije zapriekom za kvalifikaciju upitnih službа; jasno je, da nije nuždno niti sa gledišta interesa tih službа — kad bi on i bio kod uvadjanja naukovna sustava jedino ili poglavito mjerodavan, kao što nije, — da se naš pravo- i državoslovni naukovni te ispitni sustav zamieni s ugarskim.

Niti zakoni niti praksa u Ugarskoj nenazrievaju u sustavu austrijskih juridičkih fakulteta, na kojih se ugarsko pravo ili nikako ili vrlo malo uči, zaprieke za javne službe ugarske; tim manje može biti takovom zapriekom naukovni sustav našega fakulteta, koj obuhvaća više grana ugarskoga prava, i to stranom kao pravno-povjestne (privatno pravo), stranom kao pozitivno-pravne (javno, financijalno, mjenbeno, trgovačko pravo itd.) predmete, koji su obligatni, pa se i na državnih, dotično strogih ispitih pitaju.

Kad bi po ugarskih zakonih za službe u Ugarskoj i usposobio samo tamošnji juridički naukovni sustav, što ipak po gore navedenih ustanovah nestoji, pa kad bi se tražilo uvedenje ugarskoga naukovnoga sustava na našem sveučilištu s razloga, da se omogući njegovim djakom postignuće službа u Ugarskoj, valjalo bi — abstrahirajuć od toga, da mogućnost namještivanja u službi nemože, niti nesmije nikada mjerodavnom biti, kad se riešavaju znanstvena pitanja, kakovo je bez dvojbe ono o naukovnih sustavih na sveučilištih — uvažiti i sve konkretne okolnosti, suvisle s namještivanjem naših djaka u Ugarskoj. A ovo bi priečile

Digitized by Google

— makar bi hrvatski juridički fakultet bio uredjen sasvim poput ugarskih — sliedeće dvie okolnosti.

Ugarska imade dva sveučilišta, pet kraljevskih, dvie ovim uzporedjene katoličke i više protestantskih pravoslovnih akademija. Obće je poznato, da u Ugarskoj hrli razmjerno preveliki broj mladeži u te pravoslovne zavode; mjerodavni faktori ističu to kao nepovoljan znak družtvenoga života. Ugarska dakle neima u svom domaćem naraštaju pomanjkanja kandidata za javne službe; ona nije upućena na kandidate iz Hrvatske; pače ona šalje i k nam i u Bosnu te Hercegovinu svojih sinova za činovnike.

Usljed toga nije niti vjerojatno, da bi se absolventi hrvatskoga sveučilišta namještćivali redovito i u većem broju u Ugarskoj.

Druga, to namještćivanje priečeća okolnost jest magjarski jezik. Ovaj je službeni kod autonomnih i zajedničkih oblastih u Ugarskoj; hrvatski ga mladji naraštaj nezna; na hrvatskom sveučilištu, odkad postoji, nebi se našao niti 1 % djaka, koji bi umieli magjarski. I s te su dakle strane djakom hrvatskoga sveučilišta zatvorena vrata do javnih službа u Ugarskoj.

II.

Kad nije naukovni sustav pravo- i državoslovnoga fakulteta u Zagrebu po nijednom ugarskom zakonu zaprieka za javne službe u Ugarskoj, to može još manje biti zapriekom namještćivanju kod zajedničkih ureda u Hrvatskoj i Slavoniji. Reflektiram tu imenito na kr. financijalna ravnateljstva u Zagrebu i Osieku, i na kr. ravnateljstvo erarialnih pravnih posala u Zagrebu, pošto se za konceptualno činovničtvo kod istih traži uprav tako podpuna teoretička pravo- i državoslovna naobrazba, kao i kod sudstva te uprave.

Za službe dakle kod ovih zajedničkih ureda u Hrvatskoj ne samo da su oni kandidati, koji su svršili juridičke nauke na hrvatskom sveučilištu, u smislu zak. čl. I.: 1883 sposobni, već mnijem, da bi jim se upravo s razloga interesa službe morala prednost dati pred molitelji, koji su na drugom kojem pravoslovnom zavodu svršili svoje nauke,

Digitized by Google

Evo razloga tomu momu nazoru: Za rečene zajedničke urede u Hrvatskoj i Slavoniji nisu obvezatni samo oni zakoni i naredbe, koje su u smislu zak. čl. I.: 1868 (osobito § 8) zajedničko positivno pravo Ugarskoj i Hrvatskoj, i koji se, kako jur spomenuh, i na hrvatskom kr. sveučilištu predavaju (a u kr. povjerenstvu za teoret. državne ispite razdjela državo-znanstvenoga dva su povjerenika člana rečenih oblasti, imenovana po kr. zemaljskoj vladi u sporazumku sa kr. ministarstvom financija), nego vežu oblasti (a i one u Ugarskoj, kad dolaze u doticaj s autonomnimi hrvatskimi) u njihovom uredovanju kod hrvatskih upravnih, sudbenih, nastavnih i bogoštovnih oblasti dotični autonomni hrvatski, a ne ugarski zakoni i naredbe.

Osobito je to važno n. p. za interes zajedničkoga erara; on je u svojih pravnih poslovih u Hrvatskoj vezan na ovdje valjajući obć. gr. zak., na parbeni i izvanparbeni postupnik, gruntovni, stečajni red itd., a ne na one civilne i procesualne ustanove, koje valjaju u Ugarskoj.

A to u Hrvatskoj postojeće — od ugarskoga različito — gradjansko, kazneno, parbeno, upravno itd. pravo predaje se obširno i izcrpivo samo na juridičkom fakultetu u Zagrebu.

Činovnikom, svršivšim nauke na kojem ugarskom pravoslovnom zavodu, poznavajućim ugarsko, ali ne hrvatsko pravosudno pravo, bilo bi, dok ovo temeljito neprouče, mnogo teže uredovati i zastupati interes erara pred hrvatskimi oblasti, nego li činovnikom — caeteris paribus — koji su učili prava u Zagrebu.

§ 46 nagode zajamčuje „uz jednaku strukovnu vještinu“ domaćim sinovom kraljevine Hrvatske i Slavonije prednost u namještivanju kod zajedničkih organa u Hrvatskoj. Ti domaći sinovi stiču pako ne samo jednaki, nego obzirom na cielo, u Hrvatskoj postojeće positivno pravo najbolju teoretičku „strukovnu vještinu“ upravo na zagrebačkom pravo- i državoslovnom fakultetu; tu uče nauke i polažu ispite u hrvatskom jeziku, koj je po § 57 nagode i za zajedničke urede u Hrvatskoj i Slavoniji službeni.

Niti citirani zakoni, niti interes javne službe ugarske i zajedničke neištu, da se na ovdašnjem pravo- i državoslovnom fakultetu uvede sustav ugarskih fakulteta,

Digitized by Google

Nu dato, non concesso, da bi za usposobljenje za javne službe po navedenih zak. čl. IV: 1869, XXXIV i XXXV: 1874 i I: 1883 nuždan bio uprav onaj naukovni i ispitni pravo- i državoslovni sustav, koji valja danas u Ugarskoj: moralo bi se prije, nego što bi se isti uveo i na hrvatskom sveučilištu, ispitati, bi li se tim unapriedio interes autonomne javne službe u Hrvatskoj i Slavoniji, i da li zahtievaju to uvedenje znanstveni obziri i kulturni interesi hrvatskoga naroda.

Osvjedočen sam, da bi se moralo to pitanje, kad bi nastalo, razpravljati najpače s ovoga stanovišta, jer si je Hrvatska stvorila sveučilište uprav za svoj kulturni napredak, za svoje potriebe.

Razpravljajmo to pitanje najprije sa gledišta hrvatske autonomne javne službe.

Do carske diplome od 20. listopada 1860 valjalo je u Ugarskoj i Hrvatskoj — uz male razlike — isto pozitivno pravo, i to do g. 1848/9, dotično 1853 staro hrvatsko-ugarsko, a kasnije austrijsko.

Ovo potonje izgubilo je ipak u Ugarskoj nakon rečene carske diplome svoju kriepost, te je, na koliko su to dopuštale promienjene okolnosti i novi pravni temelji, reaktivirano staro domaće pravo i to zaključci judex-curialne konferencije, koje je prihvatio ugarski sabor, te su, odobreni previšnjim rješenjem, proglašeni 23. srpnja 1861.

U Hrvatskoj usuprot pridržao je sabor god. 1861 austrijsko pravo naročito sve dotle u krieposti, dok se nepromieni ili neukine ustavnim putem. Tim pridržajem, osobito onim t. z. judicialnih zakona i naredba bijaše u Hrvatskoj sačuvan pravni život i poredak od onih pogibelji i šteta, koje mu priete sa pomanjkanja ili nepodpunosti pozitivno-pravnih ustanova, normirajućih sve postojeće odnošaje. Tim pridržajem dan je ujedno stalan smjer razvoju pravosudne struke i olahkoćen rad hrvatskoga zakonodavstva, kad je ono počelo nakon godine 1868 opet djelovati.

U Hrvatskoj nije bilo nuždno (košto u Ugarskoj, koja tada nije imala, — a neima svega niti danas — ni gradjanskoga ni kaznenoga zakonika, niti jednoga niti drugoga postupnika) stvarati ili kodificirati sasvim novih t. z. pravosudnih zakona, već je

Digitized by Google

valjalo jur postojeće samo dalje razvijati, usavršivati. A pri tom poslu bijaše sasvim naravno, da se sliedi austrijsko zakonodavstvo, kojemu se obćenito priznaje, da postupa osobito u stvaranju pravosudnih zakona temeljito i oprezno, da uvažava isto tako resultate znanosti kao i konkretne zahtjeve života.

Tako su nastali kod nas zakoni o sudbenom ustrojstvu i nadležnosti od god. 1874, tako kazneni postupnik od g. 1875 i tako gradjansko-procesualni zakoni od g. 1876.

Hrvatska dakle ima danas u pretežno većem dielu pravosudne struke svojih posebnih, od ugarskih različitih zakona. Samo u onih pravosudnih zakonih, glede kojih je zak. čl. I.: 1868 ugovoreno medju Ugarskom i Hrvatskom zajedničko zakonodavstvo, postoji u obima kraljevinama isto pravo, n. p. trgovačko i mjenbeno, i to samo materijalno, dočim u formalnom postoji opet razlika, pošto Hrvatskoj pripada i u tih granah posvemašnja sudbenost (§ 48 zak. čl. I.: 1868).

I u onih drugih dviuh granah samosvojnosti Hrvatske u političkoj upravi najme ter u bogoštovnih i nastavnih poslovih, postoje razlike medju pozitivnim pravom obiuh kraljevina, pa ta razlika kao što i ona u pravosudnih zakonih, važna je i za organe zajedničke vlade, uredujuće u Hrvatskoj, kako sam to prije dokazao. Ta razlikost pozitivnoga prava u drugom redu — prvi je znanstvena zadaća sveučilišta — upliva i na naukovni ter ispitni sustav našega pravo- i državoslovnoga fakulteta; ona bo zahtjeva upravo u interesu javne službe, autonomne i zajedničke u Hrvatskoj, da se toli u predavanju, koli i kod ispita njeguje i uvažava u našoj domovini kriepostno pozitivno pravo, a nebi se uprav sa gledišta javne službe u Hrvatskoj nikako dalo opravdati, da se na posebno, u nas nepostojeće ugarsko pravo (imenito: privatno, kazneno, postupnik gradjanski i kazneni, upravno pravo) veći obzir uzimlje, nego li na naše, što bi se moralo učiniti, kad bi i kod nas uveli cieli ugarski juridički naukovni ter ispitni sustav.

III.

Najvažniji razlozi, koje valja uvažiti, kad se radi o bitnih promjenah naukovnoga sustava sveučilišta, jesu oni, koji izviru iz

Digitized by Google

prave svrhe sveučilišta. Takovom pako označuju teorija i pozitivni zakoni: njegovanje prave znanosti; usavršivanje čovječanstva znanošću do Bogom mu dozvoljenih granica; unapredjivanje višjih svrha onih zajednica, imenito i države, na koje upućuje ljude sama narav.

Najboljim sustavom, da se postigne ta svrha, smatra moderna znanost i zakonodavstvo onaj, koj se osniva na slobodi naučanja i učenja. Na toj slobodi osnovano je ustrojstvo njemačkih sveučilišta počam od prvih decenija ovoga stoljeća, nju je prihvatilo ugarsko zakonodavstvo člankom XIX.: 1847/8; na njoj se temelji organizacija austrijskih sveučilišta, provadjana iza godine 1849, poglavito godine 1855; nju je uveo u Francezkoj pod drugim carstvom bivši ministar i glasoviti učenjak Dury; nju zajamčuje kr. hrvatskomu sveučilištu Franje Josipa I. zakon od 5. siečnja 1874 ob ustrojstvu istoga.

Ta je sloboda **obćeniti** temelj naukovnoga sustava svih fakulteta; nu u **pojedinosti** nije niti nemože biti jednako absolutno provedena na svih fakultetih.

Država nije zvana niti je kadra propisivati ciljeve, za kojimi ide stanovita znanost, niti smjer, kojim ona teži za ciljem; nu država imade i vlastitoga interesa kod tih ciljeva, ona mora takodjer kulturni razvoj unapredjivati — moderne se države rado zovu „pravne i kulturne“ — ona treba za vršenje svojih zadaća znanstveno naobraženih ljudi, imenito i takovih, kojim će moći povjeravati zaštitu prava.

Neglededć na druge, u novije doba sve uže sveze medju državom i sveučilišti, dobiva država tim, što traži od velikoga diela svojih organa juridičku naobrazbu, stečenu na sveučilištu, znatan upliv na ustanove naukovnoga ter ispitnoga sustava pravo- i državoslovnih fakulteta. Nu vršenje toga upliva nesmije ići — a niti neide danas — tako daleko, da se rečeni fakulteti liše pravoga **znanstvenoga** karaktera, ter pretvore u puke vježbaonice za buduće činovnike, kako je to bilo velikim dielom u gore spomenutih zemljah prije uvedenja sustava slobode nauke; a bijaše to na uštrb same države, koja mora kod ostvaranje svoje pravne i kulturne zadaće uvažavati toli konkretne potreba

Digitized by Google

i okolnosti, koli i znanstveni napredak, resultate prave, savršene znanosti.

Od juridičkih naukovnih sustava, osnovanih na rečenoj slobodi, ali uvažavajući i interes javne službe, odlikuju se osobito austrijski od godine 1855 (dotično 1872).

Nakon uvedenoga toga sustava razvila se je sa austrijskih juridičkih fakulteta znanstvena literarna djelatnost, koja daleko nadkriljuje — kvantitativno i kvalitativno — onu prijašnje periode; pod tim novim sustavom odgaja se vrstno, naobraženo i ugledno činovničtvo; taj sustav priznavaju i u Njemačkoj ne samo valjanim, već mu i učeni profesor dr. O. Gierke daje prednost pred njemačkim (v. Jahrbuch für Gesetzgebung, Verwaltung und Volkswirtschaft im deutschen Reiche, god. 1877, str. 7), koj je sud tim važniji, što učenjaci u Njemačkoj rado ističu kulturnu prednost Njemačke pred Austrijom.

Austrijski naukovni sustav ostao je, u glavnom, na peštanskom sveučilištu u krieposti i nakon god. 1861, i to sve do godine 1874, koje je godine otvoreno sveučilište u Zagrebu; za ovo izradjen je pravo- i državoslovni naukovni i ispitni sustav po austrijskom tako, da je s ovim skoro sasvim suglasan (zakon od 5. siečnja 1874 ob ustrojstvu sveučilišta; naredbe kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlad. odjela za bogoštovje i nastavu od 18. ožujka 1875, Sbornik br. 14; i od 24. travnja 1876, Sbornik br. 49).

Upravo godine 1874 počele su se u Ugarskoj uvadjati znatne reforme juridičkoga naukovnoga ter ispitnoga sustava, koje su — do sada barem — dovršene rigorosnim redom od god. 1883, nu koje su, kako ću dalje pobliže navesti, privremene.

Glavna razlika medju tim novim ugarskim i našim (hrvatskim pravničkim krugovom dobro poznatim), dotično austrijskim sustavom postoji u razredjenju i sliedbi predmeta, a povrh toga i u tom, što se ugarski sustav obazire mal ne izključivo na u Ugarskoj valjajuće positivno pravo.

Ovaj red, ovo grupiranje predmeta: pravno-povjestnih, pravno-filosofičkih, sudstvenih i političkih, kojim se odlikuje austrijski sustav, napušta ugarski. Tako uvršćuju ugarski propisi (minist. naredbe br. 12917 ex 1874 i br. 28291 ex 1883) pravnu

Digitized by Google

filosofiju, ugarsko javno i privatno pravo sa narodnim gospodarstvom i financijom u isti tečaj (II.), a u grupu predmeta državoznanstvenih: izvanparbeni postupnik, onaj dio kaznenoga prava i postupnika, koj se proteže na prekršaje, kao i pravo kanoničko, izim vriela i ženitbenoga prava. Ta razporedba predmeta mogla bi opravdana biti jedino obzirom na javnu službu u Ugarskoj, po tamo postojećih ustanovah o nadležnosti sudbenih i političkih organa.

Usljed ovoga grupiranja, ter usljed ranijega početka i svršetka semestra u Ugarskoj, vrlo je otegoćen prelaz s ugarskih na austrijska, dotično hrvatsko sveučilište i obratno; a to se je otegoćenje s jedne strane i označilo svrhom novoga ugarskoga sustava.

Nu jošte veće su razlike medju ugarskim i našim — dotično austrijskim ispitnim sustavom.

U Ugarskoj neima više pravno-povjestnoga državnoga ispita; mjesto njega (? barem formalno) uvedena su dva „temeljna ispita". Prvi polaže se redovito koncem II. semestra iz 1. rimskoga prava, izključiv pandekte, i 2. europejske pravne povjesti, osobitim obzirom na ugarsku pravnu povjest; drugi redovito koncem IV. semestra iz 1. pravne filosofije, izključiv historički dio iste, 2. ugarskoga javnoga prava i 3. narodnoga gospodarstva i financije.

Povrh ta dva „temeljna" polažu se jošte i dva teoretička državna ispita, i to oba istom iza dobljenoga absolutorija. „Pravoslovni" državni ispit obuzima 1. ugarsko privatno pravo „u savezu s austrijskim, u koliko ovo imade praktične važnosti na zemljištu ugarske države", i „obzirom na kanoničko-pravna načela ženitbe"; 2. kazneno pravo i postupnik; 3. trgovačko i mjenbeno pravo; 4. gradjanski postupnik i 5. ugarsko upravno pravo; — „državoslovni" pako sadržaje kao ispitne predmete: 1. ustavnu i upravnu politiku; 2. ugarsko upravno pravo „obzirom na neparbeni postupnik — nu izključiv gruntovni postupak — i onaj dio kaznenoga prava, koj govori o prekšajih i postupak protežući se na iste"; 3. načela i glavne ustanove ugarskoga financijalnoga prava, protegnućem i na dohodarstvene prestupke; 4. crkveno pravo, kao ustavno i upravno pravo crkvâ i 5. popu-

Digitized by Google

lacionalni, kulturni i narodno-gospodarstveni dio iz statistike ugarske države, obzirom na Austriju.

Biti će bez dvojbe mnogo pravnika, koji nesmatraju sa znanstvenoga gledišta opravdanim, a niti sa obće praktičnoga (abstrahirajuć od jur iztaknute posebne nadležnosti ugarskih sudbenih i upravnih oblasti) shodnim ovakovo spajanje predmeta kod drugoga „temeljnoga" ispita; ovakovo uvršćenje i dismembraciju njekih predmeta u „pravoslovni" i „državoslovni" teoretički državni ispit; isto tako neće se sjegurno smatrati opravdanim, da se izključuju od ispita za juridičku naobrazbu toli važni dielovi njekih predmeta, košto su pandekta za rimsko, vriela za kanoničko pravo, a „historički dio" pravne filosofije za razvoj ove i mnogih grana prava.

Tim, da ugarski sustav izključuje rečene važne partije od „temeljnih" i „državnih" ispita, nepotiče sjegurno slušatelje prava i kandidate ispita na cjelovito i sustavno učenje rimskoga i kanoničkoga prava te pravne filosofije, makar se ti predmeti i cjelovito ter obsežno predavaju; nepotiče jih na to već s toga, što se § 29 zadovoljava tim, da kandidat sluša ispitni predmet barem kroz jedno poljeće, što kod obsežnijih predmeta nemože biti dodovoljnim.

Kao što sustav državnih tako je i sustav strogih ispita, dakle i doktorat prava, u Ugarskoj (naredbe kr. ug. minist. za bogoštovje i nastavu, izdane na temelju previšnjih rješenja od 5. siečnja 1875 i 20. kolovoza 1883) skroz različit od sustava, postojećega u Hrvatskoj i Austriji. Glavna razlika stoji u tom, da u Ugarskoj nepostoji jedinstveni doktorat prava, nego postoje — sliedeć doniekle inozemstvo — dva samostalna doktorata, „pravoslovni" najme i „državoslovni".

Uz ova dva postoji jošte za katoličke svećenike i doktorat kanoničkoga prava, koj se stiče na pravo- i državoslovnom fakultetu (§ 20 minist. naredbe br. 28291 ex 1883).

Grupiranje predmeta kod strogih ispita jest naravnije nego li ono kod temeljnih i državnih, ali je ipak razdieljeno kazneno pravo, kazneni i gradjanski postupnik. Njeki su predmeti propisani za oba doktorata, imenito: crkveno pravo, pravna filosofija sa

Digitized by Google

medjunarodnim pravom, ugarsko javno pravo, upravno i financijalno pravo, te politika.

Gradjanski postupnik i kazneno pravo, te kazneni postupnik jesu u svojoj cielosti predmeti strogih ispita za pravoslovni doktorat; za državoslovni pako samo dielomice: od gradjanskoga postupnika samo neparbeni, izključiv i tu gruntovni, a od kaznenoga zakona i postupka onaj dio, koj se proteže na prestupke. Obzirom na navedene obim doktoratom zajedničke predmete postoji dakle posebitost pravoslovnoga doktorata u rimskom, ugarskom i austrijskom civilnom pravu, u ugarskom gradjanskom postupniku, ter mjenbenom i trgovačkom pravu; a posebitost državoslovnoga doktorata u narodnom gospodarstvu, financialnoj znanosti i statistici austro-ugarske monarkije, ter važnijih europejskih država.

Uz toliko obim doktoratom zajedničkih predmeta jest naravno, da se mogu lahko steći i oba doktorata. Doktor pravóslovja, koj je morao u tu svrhu tri stroga ispita položiti, treba samo jošt jedan, da steče i doktorat državoslovja; tko je pako nakon dva rigorosa najprije ovaj postigao, treba, da postane i doktorom pravoslovja, jošte da položi dva rigorosa.

Razdieljenje juridičkoga doktorata u rečene dvie samostalne grane izvedeno je u Ugarskoj, a da ipak nije razdieljen jedinstveni juridički fakultet na dva samostalna, na pravoslovni najme i na državoslovni, kako je to učinjeno na njekih inozemnih sveučilištih, n. p. u Bavarskoj, Würtembergu, Strassburgu i t. d.

Za javnu službu u Ugarskoj nije potreban doktorat, kako je to već gore spomenuto, traži se on samo za odvjetničtvo; s toga neima ono dvodielenje niti neposredne praktične važnosti. Zato niti nije jasno, koji temelj i koju svrhu ima u Ugarskoj to dvodielenje donle i tamo jedinstvenoga doktorata prava.

Iztaknuv glavne posebitosti ugarskoga juridičkoga naukovnoga ter ispitnoga sustava, biti će jasne i razlike medju istim ter našim, dotično austrijskim.

Uvjeren sam, da će pretežna većina pravnika sa znanstvenih razloga dati prednost potonjemu pred prvim, i da bi se u Hrvatskoj malo pravnika našlo, koji bi sa znanstvenih razloga

Digitized by Google

razloga zagovarali, da se uvede ugarski juridički naukovni i ispitni sustav na našem fakultetu mjesto sada na njem postojećega.

Niti u Ugarskoj nesmatraju u svih mjerodavnih krugovih tamošnji sustav dobrim. Već onda, kad je bio razpravljan u anketah i u štampi, prigovaralo mu se je sa više strana mnogo toga, pa i ono, što i ovdje spomenuh o razredjenju i dismembraciji predmeta, a ni danas nisu prestali prigovori proti njemu, niti danas nesmatra se taj sustav definitivnim.

Za dokaz tomu spominjem dva novija pisma samoga g. kr. ugarskoga ministra za bogoštovje i nastavu ob ugarskom naukovnom sustavu u obće, u kojih ističe potrebu reforme; jedno je upravio prošle jeseni na svoje birače u Požunu, a drugo nješto kasnije na člana austrijskoga carevinskoga vieća, g. baruna Pirqueta; u posljednjem pismu ističe g. ministar naročito potriebu takove reforme, koja bi sbližila (ako ne ujedinila) njemački, austrijski i ugarski naukovni sustav; koja bi, možemo reći, dokinula isoliranje Ugarske glede naukovnoga (najpače juridičkoga naukovnoga) sustava.

Da taj sustav smatraju u Ugarskoj samo privremenim, koji valja drugim definitivnim zamieniti, dokazuju nam i one minist. naredbe, koje ga uvadjaju (br. 3055 ex 1874, 24511 ex 1876, 35746 ex 1879, 15706 ex 1882; vidi Fr. Leitnera sbirku zakona i propisa o juridičkih naucih i ispitih od g. 1884, 2. izdanje, str. 175), dokazuje i sam zak. čl. I.: 1883, koj u § 3 upućuje na stvoriti se imajući državni zakon, koj će reformirati pravo- i državoslovni naukovni ter ispitni sustav.

Ako bi se dakle kod nas uveo — tobož da se omogući našim djakom kvalifikacija za javne službe u smislu zak. čl. I.: 1883 — sadašnji sustav ugarskih juridičkih fakulteta, uveo bi se provisorium znanstveno i praktički manje opravdan (I manje vredan. Ured.) nego li je sadanji definitivum na juridičkom fakultetu kr. hrvatskoga sveučilišta, uveo bi se provisorij, koj bi valjalo, čim se ostvare u Ugarskoj citiranimi naredbami i § 3 z. čl. I.: 1883 obećane reforme, kasnije opet zamieniti uredbami, koje će biti valjda (barem sudeć po spomenutom listu g. kr. ugarskoga ministra za bogoštovje i nastavu na baruna Pirqueta) više slične

Digitized by Google

sadašnjemu austrijskomu i našemu nego li ugarskomu sustavu. — Već iz toga što smatramo naš, dotično austrijski sustav pravo- i državoslovnih fakulteta vrstnijim od ugarskoga, sliedi, da se uvedenjem ovoga na našem sveučilištu nebi kulturni interesi hrvatskoga naroda bolje unapriedili, nego li to uz sadanji naukovni sustav biva. Nu jošte je jedan vrlo važan razlog, iz kojeg to isto sliedi. Jednakošću najme toga našega sustava s austrijskim omogućen je hrvatskim mladićem, vještim njemačkomu jeziku, a to su mal ne svi, polazak austrijskih sveučilišta, prelaz s našega na ista i obratno nakon svakoga semestra, bez gubitka prijašnjih. To je obzirom na glasovite učenjake, koji predavaju na njekih austrijskih sveučilištih, za Hrvatsku s kulturnoga gledišta vrlo važno; ako bi se pako prihvatio ugarski sustav, bio bi otegoćen i to veoma, uz gubitak najme po kojega semestra, prelaz s našega na austrijske fakultete. Ako bi se omogućio prelaz sa hrvatskoga na ugarska sveučilišta, nebi bilo pomoženo našim djakom, već zato ne, što neznade, kako prije rekoh, niti 1 % njih magjarski nastavni jezik u Ugarskoj. Pače nam bi zaprietio jošte jedan kulturni gubitak, kad bi naš sadašnji sustav zamienili ugarskim. Poglavito jednakosti našega s austrijskim pravo- i državoslovnim naučnim sustavom imademo zahvaliti u narodnostnom i kulturnom obziru važnu dozvolu, sadržanu u previšnjih rješenjih od 19. rujna 1868 i 25. listopada 1878 (intim. kr. hrv.-slav. zem. vlad. odjela za bogoštovje i nastavu od 15. studenoga 1878 br. 6338), po kojoj mogu austrijski državni i zemaljski stipendisti iz Istre i Dalmacije, pridržav stipendija (naravno i oni, koji neimaju takovih stipendija), sve svoje juridičke nauke na kr. hrv. sveučilištu Franje Josipa I. slušati i pravnopovjestni državni ispit polagati, a na temelju absolutorija našega sveučilišta mogu na svakom austrijskom odmah podvrći se sudstvenomu i državo-znanstvenomu državnomu, kao što i svakomu strogomu ispitu; juridički nauci započeti i dovršeni na našem sveučilištu, te historički državni ispit, položen na istom, neprieče njim nikako pristup k javnim službam u kraljevinah i zemljah, zastupanih u carevinskom vieću.

Digitized by Google

Zamjenom austrijskoga naukovnoga sustava s ugarskim zatvorila bi se vrata našega sveučilišta Hrvatom iz Dalmacije i Istre, te prekinula jedna nit kulturne sveze medju Hrvati.

Nadam se, da će se svatko, tko prouči zak. čl. I.: 1883 i ostale zakone, propisujuće teoretičku juridičku naobrazbu za javne službe u Ugarskoj, i komu je točno poznat naukovni i ispitni sustav pravo- i državoslovnoga fakulteta kr. sveučilišta u Zagrebu, uvjeriti, da nije taj sustav nikakova zaprieka za postignuće javnih službа u Hrvatskoj, i da neće nazrievati nuždu, uvesti i kod nas ugarski sustav, koj bi bio povrh toga, da nije nuždan za rečene javne službe, više štetan nego li koristan za autonomnu javnu službu i kulturne interese Hrvatske.*

Na Duhove 1886. *Dr. Šandor pl. Bresztyenszky.*

---

* Priobćivajuć ovo posvema objektivno i temeljito razlaganje želimo, pa se i nadamo, da će se svagdje prema tomu i uvažiti. Sustave bilo kakove: upravne, sudstvene, financijalne ili nastavne netreba smatrati haljinom, koja bi se prema momentanim nazorom mode ili čije želje prekrajala i udešavala. Kad to išću potrebe života i dobro shvaćeni interesi naroda, neka se mienjaju. Imenito vriedi to za sustave obuke, na kojih promjenu ili trajni obstanak imao bi uticati u prvoj liniji obzir nauke i duševnoga napredka. Naše sveučilište je mlado, uredjeno je po valjanih uzorih, neka se dakle nedira u temelje njegovoga ustrojstva. Tko na fakultetu juridičkom hrv. sveučilišta savjestno posveti vrieme i sile svoje nauci, smiono može se mjeriti u znanju sa svakim tko pod istimi uvjeti svrši svoje nauke na kojem ugar. sveučilištu, da i negovorimo o pravoslovnih akademijah; pa je upravo smiešno — da nereknemo što gorega — tvrditi, da naši djaci nebi bili sposobni obavljati koju službu kod zajedničkih oblasti, za koju se išće juridičko naobraženje. Ako mogu biti pozvani da u Hrvatskoj zauzmu važna mjesta muževi, koji su u Ugarskoj svršili nauke, polagali ispite i tamo služili, kako da nebi mogli absolvirani hrv. pravnici kod zajedničkih oblasti u domovini svojoj, gdje ih ide po zakonu prednost, obavljati zajedničke službe? Op. Ured.

Digitized by Google

§ 155 sl. a) i sl. e) k. z. u praksi.

Imade malo ustanova našega kaznenoga zakona, koje bi se toli često u praksi uporavljivale, kako se uporavlja napose § 155 sl. a). Pošto ova ustanova zakona nije dosta precizovana, te pošto je već u početku dala povoda raznoj uporavi, raztumačena je odpisom ministarstva pravosudja od 4. ožujka 1856 br. 3642, upravljenim na vrhovno sudište u Beču. Nu pored svega toga ona se u praksi još i sada veoma različito uporavljuje; najme nateže se ondje, gdje neima osnova, a izključuje se ondje, gdje bi ju trebalo uporaviti.

Pod sankciju § 155 sl. a) k. z. spada svaka povrieda, koju je počinitelj nanio u nakani, da (hoteć) prouzroči koji težki u § 152 k. z., spomenuti posljedak, bila ta povrieda i samo lahka[1] i makar ostala samo u pokušaju (§ 8 k. z.), u kojem potonjem slučaju predleži zločin pokušane težke tj. ozlede (§ 8 i 155 sl. a) k. z.), kojega pokušaja kod t. t. ozlede § 152 k. z. neima. Napose uzimlje se već a priori, da je takova zla nakana eo ipso sadržana u povriedah, koje je počinitelj poduzeo orudjem takovim i na takov način, da je s tim obično skopčana pogibelj života, pa u takovih slučajevih netreba sud da još napose ustanovi činjenicu, da je ovako radeći okrivljenik hotio proizvesti koji od težkih posljedaka § 152 k. z. (Sravni riešitbu kasac. sudišta bečkoga od 6. studenoga 1882 br. 9105 u Manzovoj sbirci plen. riešitba pod br. 500), jer ta hotomičnost leži nedvojbeno u takovu činu, i na koju se dakle hotomičnu nakanu punim pravom iz takova čina zaključiti dade (§ 1 k z.).

[1] Kvalifikaciju takove ozlede, koja je po sebi lahka, ali koja je mogla postati i težkom, pak se stoga i kao težka tjelesna ozleda kazni, nepoznaju ini kazneni zakoni; to je dakle posebnost sadržana samo u našem k. z., koja se ni inače nemože smatrati sretnom već radi neuspjele štilizacije. — Netreba istom dokazivati, da po našem k. z. slučajevi, padajući pod § 155 sl. a) nesačinjavaju samostalnu vrst težke tjelesne ozlede, jer se taj § spominje tek kod kazne težkih tjelesnih ozleda, i jer je pojam težke tjelesne ozlede sadržan u § 152 k. z., a § 155 sl. a) govori samo o kažnjenju hotomičnog ozledjenja kao delikta, koji je teže kažnjiv, nego težka ozleda izvedena samo neprijateljskim namišljajem.

Digitized by Google

Osobito potonji slučajevi § 155 a) k. z. najme, da je ozleda zadana orudjem takovim i na takov način, da je s tim obično skopčana pogibelj života, pojavljaju se doista često u kriminalnoj praksi, a vrlo se raznoliko shvaćaju i prosudjuju. A ipak je velika razlika u kazni izmedju t. t. ozlede § 152 i § 155 a) k. z, ondje težka tamnica od 6 mjeseci do 1 godine, ovdje od 1—5 godina.

Pošto moraju sudci kako glede svega inog materijala, tako i glede tekničke strane § 155 a) k. z. suditi po svom slobodnom uvjerenju (§ 249 k. p.); a u koliko je pri tom zatraženo bilo mnienje liečničkih vještaka (što je neizbježivo kod zadanih ozleda), i takovo mnienje slobodnim uvjerenjem uvažiti, jer ni u tekničkih pitanjih nisu vezani na mnienje vještaka, pa mogu (kao što to izrično potvrdjuje riešitba kasac. sudišta u Beču od 23. prosinca 1881 br. 10601 u Manzovoj sbirci plen. riešitba pod br. 404) i oduzeti dokaznu moć takovu mnenju, dakako uz točno obrazloženje (§ 264 t. 7 k. p.): to se na temelju svega toga pokazuje nuždnim, da se sudci upoznaju i sa tekničkom stranom toga §-a.

Dakako, da se — napose kod zadanih ozleda — moraju najprije izjaviti liečnički vještaci o tom, dade li se stanovita ozleda subsumirati pod § 155 sl. a) k. z., jer bi se inače pravom prigovoriti moglo, da se sudac dovoljno neinformiran, upušta u prosudjenje pitanja, koja su ipak najprije tekničke naravi. — Na to ima upozoriti liečnike sudac iztražitelj, koji vodi očevid, skuplja podatke, ter ih proučuje i t. d. (§ 114 k. p.), odnosno na glavnoj razpravi predsjedatelj (§ 239 k. p.), pak treba u svakom slučaju uz predočenje dotičnoga orudja (corpus delicti), ako ga ima, ili uz što točniji opis orudja i načina, kako je ozleda izvedena, tražiti pobliže obrazloženje, zašto vještaci smatraju, da je ozleda zadana na način u § 155 a) k. z. spomenuti, jer se baš u praksi opaža, da liečnički vještaci pri tom nepostupaju uvjek jednakom pomnjom, odakle ponajviše raznolika uporava ovoga §-a u praksi. Budu li se tako liečnički vještaci kod očevida upozorivali, da se svaki put izjave i obrazlože što točnije ne samo da li je orudje takovo, već da li je i način kako je na-

Digitized by Google

nešena ozleda takav, da je s njim obično skopčana pogibelj života: tada će sudac imati čvrstu podlogu, pa će se lasno moći odlučiti ob uporavi § 155 a) k. z.

Dr. Hoffmann[2], čuveni sudbeno-liečnički vještak, navodi posvema temeljito, da pod § 155 a) k. z. spada ne samo oružje (u užem, tekničkom znamenovanju), koje je opredieljeno baš zato, da se nanese ozleda, već i ostalo orudje, koje može po svojoj objektivnoj kakvoći biti upotrebljeno poput za život opasnog oružja, ter se kao takovo i upotrebljuje[3].

To prosuditi nije u svakom slučaju lahko, kao što izrično priznaje drugi liečnički vještak dr. Schauenstein[4] spominjuć, da napose valja oprezno postupati pri prosudjivanju kvalifikacije § 155 a) k. z., ako kod ozlede nije rabljeno oružje (u užem znamenovanju) već ino koje orudje.

[2] Dr. Hofmann „Lehrbuch der gerichtl Medizin" itd., str. 300: Es gehören somit hieher alle Werkzeuge, die zum Zwecke des Tödtens eigens verfertigt sind (also die Waffe im engeren Sinne) aber auch Instrumente, die derart sind, dass sie sehr wohl als gefährliche Waffen benützt werden können, und thatsächlich häufig benützt werden, z. B. Taschenmesser, Feile etc.

Zweifellos müssen aber auch Werkzeuge ganz anderer Art hieher gerechnet werden, wenn sie solche Eigenschaften besitzen, dass es jedem vernünftigen Menschen einleuchten muss, dass mit ihrem, in gewisser Weise ausgeführten Gebrauche, Lebensgefahr verbunden ist, z. B. eine dicke Eisenstange.

[3] U riešitbi kasacionog sudišta u Beču od 22. svibnja 1880 br. 1841 u sbirci Manzovoj pod br. 257 navodi se, da za uporavu § 155 a) k. z. nije nuždno, da je upotrebljeno orudje absolutno, najme kakogod se upotrebilo, životu opasno, nego da je dovoljno, ako je sa istim orudjem, kako je ono u stanovitom slučaju rabljeno bilo, skopčana bila pogibelj za život.

[4] Dr. Schauenstein, Lehrbuch der gerichtl. Medizin itd. str. 386: In Fällen wo nicht wirkliche Waffen angewendet wurden, wird man mit grosser Vorsicht zu Werk gehen müssen, um nicht in den in Praxi häufigen Fehler zu verfallen, in jedem Werkzeuge ein das Leben gefährdendes zu erblicken, weil in einzelnen Fällen wirklich ein solcher nachtheiliger Erfolg beobachtet wurde. Zuletzt gäbe es schon gar kein Werkzeug, kein Geräthe des täglichen Lebens, durch dessen Anwendung nicht schon einmal eine das Leben bedrohende Beschädigung verursacht wurde etc. Man hat auf einen Hieb mit einem dünnen elastischen Spazierstäbchen schon in einzelnen Fällen den Tod in folge Erschütterung des Gehirns, der Ruptur eines Gefässes etc. eintretten gesehen — ein Schlag mit der flachen Hand, eine Ohrfeuge, hat schon öfters durch Gehirnerschütterung entweder zu bleibendem Sichthum oder selbst zum Tode geführt — man ist aber desshalb nicht berechtigt, die erwähnten Werkzeuge, und ihre Anwendung als solche zu bezeichnen, womit gemeiniglich Lebensgefahr verbunden ist.

Digitized by Google

Pa u istinu, koliko puta se n. p. tvrdi za štap, nož, revolver (prem to orudje ni predočeno nije, jer se nije pronašlo) da je to takovo orudje, koje podpada pod § 155 a) k. z.; a koli raznovrstnih imade štapova, noževa (i tupih), kamena, ter i sitnih revolvera, kojimi se nebi ni moglo zadati opasnih životu ozleda!

Dr. Hoffmann (str. 301—302) jednakom temeljitošću nadalje razlaže, da je ozleda zadana na način, da je š njim obično skopčana pogibelj života onda, ako to proizlazi iz p r a v c a, u kojem ter s n a g e[5], i n t e n z i v n o s t i, kojom je našena ozleda.

Ako je dakle ozleda zadana na organih, koji su za život važni, n. pr. na glavi, prsih, trbuhu i t. d. (dakle ne n. pr. na nozi, ruci i t. d.); nadalje ako je pri tom jača, intenzivnija snaga upotrebljena, što se redovito može prosuditi iz vrsti ozlede (isključiv dakako, ako je čin ostao pri pokušaju) kao posljedka odnosnog čina: tada je ozleda nedvojbeno zadana načinom, skopčanim sa pogibelju života. Obratno može se, ako je proizvedena n e z n a t n a ozleda makar i opasnim orudjem i na organih važnih za život, pod okolnostmi opravdano tvrditi, da s takovim postupanjem nije mogla skopčana biti pogibelj za život.

Iz svega toga proizlazi, da nije tako lasno u svakom slučaju ustanoviti, da li se ima ili neima uporaviti § 155 a), već da valja pri tom oprezno postupati i obazrieti se na sve okolnosti, kako je čin izveden, da se s jedne strane izbjegne pretjeranoj uporavi ove ustanove zakona, a s druge da se ova i uporavlja gdje je umjestno.

Nu ako već prosudjenje kvalifikacije § 155 a) k. z. čini potežkoća osobito pravniku, u tom nestrukovnjaku, još je mučnije u praksi prosuditi pitanje, da li je stanovita ozleda p o s t a l a

[5] Dr. Hofmann, ibidem str. 301: Dass das Werkzeug mit einer gewissen Kraft gegen den betreffenden Körpertheil geführt wurde, kann aus der Beschaffenheit der Verletzung selbst hervorgehen, z. B. wenn das Instrument Knochen durchdrungen hatte — ebenso wird sich aber diess ergeben aus der Erwägung der Dinge, die das Instrument etwa zu durchdringen hatte, bevor es zur Körperoberfläche gelangte, oder die das tiefere Eindringen desselben verhindert hatten, und es wird aus der eventuellen Beschädigung dieser mitunter mit grosser Bestimmtheit der Schluss sich ziehen lassen, dass der Stoss, Schlag u. dgl. mit grosser Kraft geführt, und nur dadurch, dass auf diese Art der Stoss oder Schlag aufgehalten wurde, eine tiefere Verletzung verhütet worden ist.

Digitized by Google

životu opasna, jer je to pitanje i u samoj liečničkoj znanosti neopredieljivo, a u pojedinom slučaju je i za liečnike veoma težko, da se izvjestno o tom izjave, a ipak takove izvjestne podloge treba kazneni sudac za prosudjenje, da li je ozleda postala baš životu opasna[6], [7], [8].

Herbst u svom komentaru kaznenoga zakona (k § 155 e) zove onu težku ozledu opasnom životu, kada je njom povriedjeni

---

[6] Dr. Hofmann, ibidem str. 304: Aber auch in solcher Auffassung bietet die gesetzliche Bestimmung dem Gerichtsarzte viele Verlegenheiten, da sich der Begriff „lebensgefährlich" nicht genau definiren und nicht genau bestimmen lässt. — Welche Symptome als lebensgefährlich aufgefasst werden müssen? — Auch hier wird der individuellen Auffassung des Untersuchenden ein grosser Spielraum gelassen und erfahrungsgemäss zu manigfachen und unliebsamen Controversen Veranlassung gegeben, wie überall dort, wo der Arzt gezwungen wird, das unsichere Gebiet der Prognose zu betretten.

[7] Prof. dr. Karl Blumenstock u djelu „Realencyclopädie der gesammten Heilkunde" von dr. Albert Eilenburg 1881. Sv. 7, str. 529: Hier ist die in einem speziellen Falle wirklich eingetrettene Lebensgefahr gemeint, nicht etwa jene, welche im Verlaufe der durch die Verletzung hervorgerufene Krankheit möglicher- oder wahrscheinlicherweise entstehen kann. Der Gerichtsarzt hat somit nur anzugeben, ob er beim Verletzten Lebensgefahr konstatirt hat, und seine Aufgabe würde eine sehr einfache und leichte, wenn eben Lebensgefahr leicht zu definiren wäre. — Allein wenn schon in der Privatpraxis zwei gleich tüchtige Aerzte in einem gegebenen Falle bezüglich der Frage, ob Lebensgefahr vorhanden sei, in ihrer Ansicht divergiren können, obschon Niemand von ihnen eine wissenschaftliche Motivirung ihres Ausspruches verlangt, so müsste die Lage der Sachverständigen in foro eine sehr precäre sein, wenn sie in ihrer Ansicht bezüglich der Lebensgefahr nicht übereinstimmen sollten, oder wenn überhaupt der Vorsitzende eine Motivirung ihres Gutachtens verlangen würde. Wir waren einmal Zeuge einer unerquiklichen Szene, wo zwei gleich tüchtige Kliniker darüber stritten, ob eine im Gefolge einer Stichwunde entstandene circumscripte Peritonitis eine Lebensgefahr involvire oder nicht — jeder von ihnen wusste seine Ansicht durch triftige Gründe zu stützen und der Gerichtshof hätte den Superarbiter zweier ärztlicher Capacitäten abgeben müssen, wenn die Frage, um welche es sich handelte, überhaupt entschieden werden sollte. Zu welchen Gehässigkeiten und gegenseitigen Verketzerungen solche absolut unlösbare Fragen in kleinern Städten Anlass bieten, darüber weiss wohl jeder Gerichtsarzt aus eigener Erfahruug zu erzählen.

[8] Dr. Schauenstein „Lehrbuch der gerichtl. Medizin" itd. str. 387: Eine deutliche Feststellung des Begriffes „lebensgefährlich" dürfte im allgemeinen auch nicht möglich sein. Auch hiebei geräth man wieder in die Stellung unsicherer Prognosen in ein Chaos von Wahrscheinlichkeiten und Möglichkeiten, woraus man nur durch hypothetische Schlüsse, durch ängstlich verklausulirte, alle Möglichkeiten erwägende, Aussprüche sich zu ziehen vermöchte, die dann wieder dem Richter nicht bestimmt genug lauten, um auf sie einen Urtheilsspruch zu basiren. Auch hiebei treibt wieder die alte Irrlehre der Lethalitätsgrade der Verletzungen ihr verwirrendes Spiel,

Digitized by Google

i u svojih funkcijah smeteni organ ili organički sustav sa svojimi funkcijami za život ne samo važan, nego i vrlo nuždan. — Nu već je dr. Hoffmann dokazao, da je ova definicija nepodpuna, jer da se pod nju nemogu subsumirati mnoge ozlede, koje su ipak postale opasnimi za život. (Sravni njegovo djelo str. 304)[9]. Isti pisac (Hofmann) tvrdi, da je ozleda postala životu opasnom[10], ako su nastupili simptomi, koji po kliničkom izkustvu opravdavaju bojazan, da je nastala pogibelj za život, i da će se ozleda letalno svršiti. — Prema tomu pako mogu činjenicu opasnosti života stanovite ozlede samo liečnici prosuditi, jer to spada na liečničku znanost.

Pošto je dakle i za liečnike veoma težko u pojedinih slučajevih sa svom izvjestnošću ustanoviti kvalifikaciju § 155 e) k. z., a pošto je ipak sudac pozvan, da sve dokaze, dakle i takovo mnienje liečničkih vještaka po svom slobodnom uvjerenju prosudjuje (koje dakako nikad nesmije samovoljno biti): nuždno je, da se traži od liečnika što točnije obrazloženje, zašto su stanovitu ozledu označili životu opasnom. Pokaže li se sudcu, koji treba da pri tom za nj veoma delikatnom pitanju oprezno postupa, da bi se moglo dvojiti o temeljitosti liečničkog mnenja u tom pogledu, ima postupati (jer sudac napokon nije niti može biti

---

[9] Dr. Hofmann, ibidem, str. 304: Diese Definition ist nicht geeignet, die Schwierigkeiten zu beheben, denn einestheils können auch Verletzungen nicht lebenswichtiger Organe lebensgefährlich werden und selbst lethal ablaufen (Z. B. Quetschungen der Finger durch Hinzutritt von Tetanus), anderseits muss nicht jede Verletzung eines zum Leben unumgänglich nothwendigen Organes lebensgefährliche, und nicht einmal immer schwere Erscheinungen hervorrufen.

[10] Njemački kazneni zakon, a ni ini noviji kazneni zakoni nesadržavaju (valjda radi težkoće u prosudjivanju) kvalifikacije § 155 e) našeg k. z. § 223 a) k. z. za njemačko carstvo poznaje posebnu kvalifikaciju težke tj ozlede, ako je ista zadana činom, s kojim je skopčana bila pogibelj za život, ter je razlika te ustanove od našeg § 155 e) k. z., što se po potonjem izpituje, da li je ozleda tečajem bolesti postala životu opasnom, dočim se po prvijoj ustanovi pita, da li je čin sam bio opasan za život. Tako se to navodi i u mnogih riešitbah najvišeg sudišta za njemačko carstvo u sbirci dra. Dande str. 138: Das erschwerende Moment der das Leben gefährdenden Behandlung liegt nur darin, dass die Art und Weise der Ausführung der vorsätzlichen Körperverletzung objectiv geeignet ist, das Leben des Verletzten zu gefährden. Das Bewusstsein des Täters von der Lebensgefahr ist nicht erforderlich. Ebensowenig ist es erforderlich, dass wirklich eine Lebensgefahr eingetreten ist.

Digitized by Google

strukovnjak u tom) u smislu § 117 k. p., najme zatražiti mnenje još drugih vještaka, a eventualno i liečničkog fakulteta, pak će na taj način dobiti dovoljno stvarne podloge, na kojoj će osnovati svoje uvjerenje, da li kvalifikacija § 155 e) k. z. postoji ili ne; a u razlozih točno će obrazložiti, zašto je ili nije prihvaćena ista kvalifikacija.

Opaža se kadšto u praksi, da običaju liečnički vještaci uztvrditi, da je stanovita ozleda, ako je uvjetovala jak potres mozga (koji je u svakom slučaju već po sebi težkom ozledom), tim postala i životu opasnom, a da to pobliže neobrazlažu. Nu pošto sam potres mozga nije dovoljan simptom ni za uporabu ni za izključenje kvalifikacije § 155 e) k. z., to će jedno ili drugo zavisiti o naravi individualnog slučaja, koju će prosuditi liečnički vještaci, ali ujedno i obrazložiti potanje, zašto je baš takovim potresom mozga i pogibelj za život nastupila u stanovitom slučaju.

A preporuča se svakako kod tih ozleda i to, da se osim prvog sudbeno liečničkog pregledanja još jednom radi konačnog mnenja dade pregledati ozledjenik, pošto ipak često prvi simptomi usljed ozlede n. pr. znaci eventualne povrede nutarnjih organa, varaju, a kašnji tečaj ozlede pokazuje, da ista ipak nije postala životu opasnom, kao što se je u prvi mah činilo.

Ja sam htio ovim razlaganjem upozoriti na nedostatke gore iztaknute, koji se u praksi pojavljaju, a koji će se tim redje dogadjati, čim budu svi na to pozvani faktori rigoroznije pazili na gore iztaknute okolnosti, čim će se ujedno polučiti i jednoličnost kod uporave spomenutih ustanova zakona. — Forsan et horum meminisse juvabit!

Dr. Stj. Posilović.

Digitized by Google

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

Sudbena nagoda (§ 375 i 438 toč. 2 g. p. p.).

Usljed izlučne tužbe Marije H. de pr. 13. srpnja 1875 br. 2779 proti Aleksandru I-u i Adamu H-u odredjena bje ustmena razprava pred kr. kot. sudom u B.

Na ročište na 3. kolovoza 1875 odredjeno pristupiše: tužiteljica Marija H. i prvotuženi Aleksander I. Tužiteljica odustade u protuodgovoru od tužbe, a prvotuženi Aleks. I. na to očitova: primam na znanje, da je tužiteljica od tužbe odustala, a kad je to učinila tečajem razprave, onda mi je dužna po § 574 g. p. p. naknaditi prouzročeni parbeni trošak iznoseći ukupno 16 for.

Tužiteljica je u spomenutom zapisniku izrično priznala ovaj trošak i obećala, da će ga tuženiku za tri mjeseca obročno odplaćivati i sasma ga izplatiti. Ovako formulirani zapisnik podpisaše pred sudom obie stranke.

Na temelju ovoga zapisnika i usljed molbe prvotuženoga Aleks. I-a dozvoli razpravni sud ovrhu na pokretnine tužiteljice Marije H. radi troška od 16 for. spp. Proti dražbu odredjujućoj odluci uloži tužiteljica pravodobno utok, a usljed ovoga je kr. banski stol riešitbom od 21. siečnja 1886 br. 606 ukinuo dražbu odredjujuću odluku prvoga suda, a ovrhomolitelja sa njegovom molbom odputio s razloga, što zapisnik od 3. kolovoza 1875 br. 3078, glasom kojega je ovršenica priznala trošak Al. I-a na 16 for., te obećala, da će ga za tri mjeseca obročno izplatiti, i na temelju kojega je ovrha zamoljena, nije sudbena nagoda u smislu § 375 i 438 toč. 2 gpp., na koju bi se ovrha dozvoliti mogla, pa tako ovrhomolitelj svog ovršnog prava po propisu § 441 gpp. izkazao nije.

Prema ustanovi § 1380 ogz. nagoda (transactio) jest „ona obuovna pogodba, kojom se prava prieporna i dvojbena tako ustanovljuju, da se svaka stranka zamjenito obvezuje nješto dati, učiniti ili propustiti“.

Ova je ustanova obćenita, a prema tomu spada u vrst preinaka prava i obveza (dio III. pogl. II. ogz.).

Nagodom se prieporna i dvojbena prava pretvaraju u stanovita i izviestna; prijašnja obveza utrnjuje, a nova nastaje; dakle predmetom nagode mogu biti samo prieporna i dvojbena prava; o nekoj izvjestno ustanovljenoj pravnoj činjenici nesklapa se nagoda medju strankami.

Stubenrauch u komentaru II. str. 712 veli: Wenn jemand z. B. wegen einer Schuld gerichtlich belangt wird, vor Gericht die Schuld ein-

Digitized by Google

gesteht, und mit dem Kläger dann einen Vertrag schliesst, worin er sich binnen eines bestimmten Termines, allenfalls auch in Raten, zu zahlen verpflichtet, so kann dieser Vertrag unseres Erachtens nicht ein Vergleich genannt werden, er begründet keine Neuerung sondern erscheint vielmehr nur als eine Befestigung der schon bestehenden Verbindlichkeit."

Ako uzmemo na um „da se svaka stranka zamjenito obvezuje nješto dati, učiniti ili propustiti" — dakle da nagoda spada medju dvostrano obvezujuće poslove: to se sa gornjim nazorom nemožemo složiti, pošto se kod ovakovih nagoda zamjenito mienja pravo i obveza time, da dužnik obećaje nešto učiniti, a vjerovnik propušta nešto od svoga prava, te pristaje na dužnikovo obećanje, — a tim nastaje posve nova pogodba od one, koja je dosele postojala. Ovakove su većim dielom sudbene nagode. Ove se pred sudom o priepornih stvarih sklapaju (§ 372 gpp.)

Prema propisu § 375 gpp. ima se ovakova nagoda uvrstiti u zapisnik, koji obie stranke podpisuju, i ovo je bitna potrebština sudbene nagode; ovako sastavljena nagoda ima ovršivu moć kao i svaka druga pravomoćna sudbena riešitba.

Propisu §-a 375 gpp. odgovara posve nagoda u nazočnom slučaju. Ona je u zapisnik pred sudom uvrštena, pa je intimirana strankam običnom formulom: „prima se i pridržaje kod suda dozvolom uvida i prepisa strankam" — dakle posjeduje ovršivu pravnu moć.

Jedino nesadržaje u sebi dometka „pod prietnjom ovrhe", pa to je i izazvalo gornju riešitbu, koja nam kaže, da u nazočnoj nagodi nije ipak dokazano pravo vodjenja ovrhe (§ 441 gpp.).

Ja mnijem, kad se ovako upisanoj sudbenoj nagodi nemože poreći pravna moć, to joj se tim manje može oduzeti ovršivost, ako je dometak „pod prietnjom ovrhe" slučajno i proti volji stranaka izostao; dakle isto onako, kao i kod druge pravomoćne sudbene ovršive riešitbe.

Drag. Becić.

Propust urednoga obradjenja zemljišta dovoljnim je povodom, da se privremena sekvestracija zatražiti može (§ 247 gpp.).

Nakon redovito predane tužbe sbog priznanja prava vlastnosti na oranicu X. zatražio je tužitelj posebnom molbom privremenu sekvestraciju iste, te je prvi sud tu sekvestraciju dozvolio.

Prizivno sudište ukinulo je rekurovanu prvu odluku i naredilo, da se molitelju sekvestraciona molba povrati; jer da nije dokazana pogibelj, da će se pri tuženiku oštetiti predmet parnice, dok ova traje (§ 427 g. p. p.); pošto se substancija poljodjelstvenoga gospodarstva neizvrgava propasti tim, što zadnje jeseni i sliedećega proljeća nije zemlja nadjubrena i pošto tužitelj nije ponudio dovoljnu sigurnost za štetu, koju bi tuženik tegnuo imati.

Digitized by Google

Vrhovno sudište uzpostavilo je odluku prvosudnu i naložilo tužitelju, da stanovitu sigurnost položi s razloga:

jer je izvan dvojbe, da je oranica X. usljed već predane pri redovitom sudu tužbe uparničena;

jer je dvojicom svjedoka izveden dokaz, da je tuženik doista u posjedu preporne oranice, da ju izrabljuje načinom, koji je razboritomu gospodarstvu protivan, te bi uparničena oranica za jednu ili više sliedećih godina mogla postati neprikladnom i nesposobnom za redovit prirod; da tuženik predmet parnice doista zanemaruje i njezinu produktivnu snagu smanjuje; a tim svim je izdor na štetu tužitelja dovoljno dokazan;

jer je navedenim zahtievu § 247 gpp. udovoljeno, te se privremena sekvestracija dozvoliti mora; niti se molba mogla odbiti naprosto s razloga, što tužitelj nije iz neznanja zakona ponudio sigurnost, no koju je u previdnom utoku položiti obećao. *Preveo L. Matasović.*

Tužba na ustup u faktični posjed prava služnosti puta.

Antun S. iz Vukovara tužio je Matu L. takodjer iz Vukovara i zahtievao, da se tuženik osudi, da je dužan njemu (tužitelju) ustupiti u faktični posjed pravo služnosti puta pješke, s kolima i konjima, uz oranicu svoju u tužiteljev vinograd, ležeći u obćini St. Vukovar.

Kr. sudb. stol u Vukovaru osudom od 26. travnja 1884 odbio je tužitelja.

Razlozi: Tužbom de pr. 14. travnja 1884 br. 1228 traži tužitelj ustup prava služnosti puta, što no vodi preko oranice tuženikove u vinograd njegov na „Bari" u St. Vukovaru ležeći, u faktični posjed i da se tuženiku zabrani dalnje smetanje izvršivanja toga prava služnosti pod pretnjom globe od 100 for., eventualno zatvora od 20 dana; ali nedokaza ponudjenim u tužbi toj dokazom kroz svjedoke I. S., A. R., St. O. i P. Gj. (§ 480 ogz.) pravnoga naslova, jer po sadržaju dokaznih članaka točka III. imali bi ti svjedoci posvjedočiti, da tužitelj rabi taj put od pamtivieka, što je (§ 10 gpp) veoma neopredieljeno, mjesto da je u dokaznih člancih stavljeno, da posvjedoče, da je tužitelj to pravo služnosti kroz punih 30 godina neprekidno i mirno vršio, čim bi se pravni naslov zastarom dokazati mogao; tužitelj dalje nedokazuje niti načina stečenja toga prava služnosti (§ 481 ogz.), niti traži priznanje toga prava, a tuženik M. L. te sve činjenice zaniekava: to je valjalo tužitelja, pošto tužba nije prema § 523 ogz. udešena, sa tužbenim zahtjevom odbiti. Dosudjenje parb. troška osniva se na § 573 gpp.

Na priziv i ništovnu žalbu tužitelja kr. banski stol riešitbom od 30. prosinca 1884 br. 17147 obnašao je na temelju § 339 toč. 3 i § 343 g. p. p. napadnutu osudu prvoga suda zajedno sa cielim postupkom do

Digitized by Google

uključivo prve na tužbu izdane odluke ukinuti, te sudu prve molbe naložiti, da sa tužbom postupa prema propisu § 2 sl. d) gpp.

Razlozi: Zahtjev, kako ga je tužitelj stavio u tužbi, a u protuodgovoru ponovio, te na koji se zahtjev prema ustanovi § 299 gpp. presuda stegnuti ima, jest glede glavne stvari nerazgovjetan i netočan; jer u njem nije baš ni malo točno označen predmet parnice, te se iz njega nemože razabrati, gdje se nalazi zemljište, na kojem mu pripada pravo služnosti puta i glede kojega prava da ga je tobož tuženik smetao; što je postupajućem sudu prve molbe nadležalo tužbu tu po § 2 sl. d) gpp., jer nema bitne potrebnosti § 4 toč. 4 gpp., odmah ureda radi odputiti; što je bitni propis gpp. povriedjen, kad je tako manjkava tužba primljena, i o njoj razprava odredjena, pa da se s toga tako ta razprava, kao i izrečena na temelju iste osuda ništetnom ukazuje."

Povodom previdnog utoka tužiteljeva kr. stol sedmorice riešitbom od 26. lipnja 1885 br. 1269 ukinuv napadnutu riešitbu banskoga stola, naložio je ovomu, da mimo svojih neosnovanih razloga stvar iznova uzme u pretres i zatim dalje postupa po za zakonu s razloga, jer precitiranoj tužbi nemanjka ni jedna od formalnosti navedenih u § 4 gpp., te jer je napram tomu sud druge molbe bez dovoljna razloga propustio suditi u stvari glavnoj (§ 345 gpp)

Usljed te riešitbe, kr. banski stol osudom od 13. kolovoza 1885 br. 15867 zabaci tužiteljev priziv i ništovnu žalbu i potvrdi osudu prvoga suda.

Razlozi: Tužitelj zahtievajući, da mu je tuženik dužan u faktični posjed ustupiti pravo služnosti puta, vodećega uz njegovu (tuženikovu) oranicu na tužiteljev vinograd na „Bari" ležeći, imao je u ovoj parnici pogledom na ustanove §§ 472, 474 i 523 ogz. prije svega dokazati, da je tuženik vlastnik rečenoga puta i da je on sam (tužitelj) posjednik nekog glede upitne služnosti gospodujućeg zemljišta. Nu tužitelj nije ni uztvrdio, da je tuženik vlastnik pomenutog puta, niti se dade iz te okolnosti, što rečeni put vodi uz ili pored oranice tuženikove, zaključiti, da je tuženik bilo vlastnik toga puta, bilo inače ovlašćen sa tim putem razpolagati.

Prema tomu pokazuje se tužbovni zahtjev u osnovu svom manjkavim, te je valjalo tužitelja odbiti i bez obzira na okolnost, da on usljed poricanja tuženikova nije valjana dokaza pružio niti o tom, da je on (tužitelj), vlastnik nekog gospobujućeg zemljišta; dalje, da u ovoj redovitoj posjedovnoj tužbi nije naveo, a još manje dokazao pravni naslov i zakoniti način tečenja za tvrdjenu služnost; a kao objestna parničara i tužitelja, koji se u parnicu ovu upustio proti jasnom slovu zakona, po § 573 sl. b) gpp. osuditi i na naknadu troškova parničnih, koji su po prvom sudu primjereno odmjereni.

Digitized by Google

Neuspjev s prizivom i žaobom ništovnom ima tužitelj sam nositi odnosne troškove.

Proti toj osudi podnese tužitelj izvanredni previd i ništovnu žalbu, koju je kr. stol sedmorice osudom svojom od 4. veljače 1886 br. 4019 ex 1885 odbacio s ovih r a z l o g a: Tužitelj A. S. svoju sa izvanrednim previdom skopčanu žalbu nije utemeljio na nijednoj od 1—3 navedenih točka § 339 gpp., pa ju zato valja zabaciti po § 347 gpp.

Izvanredni pak njegov previd odpućuje se po § 334 gpp. kao n e d o p u s t i v, jer osude suglasne nižih sudova nepočivaju niti na tumačenju ili uporavi zakona očevidno pogriešnoj, niti na predpostavi takovoj, koja je protivna jasnomu sadržaju spisa. § 335 gpp.

Milan P. Jovanović.

Kr. financ. eraru pripadajuća trogodišnja vojnička taksa sa zateznimi kamati ima se uvrstiti u prvenstvene stavke.

Kr. kot. sud u G. u ovršnom predmetu občinske blagajne G. proti zadrugi D. odlukom svojom od 31. prosinca 1885 br. 9477 nije po kr. poreznom eraru prijavljenu trogodišnju vojnu taksu sa zateznimi kamati i ovršnim troškom likvidirao u ovoj stavci s razloga, što vojnička taksa nije daća, koja bi eraru pripasti imala od prodanoga dobra, već je to porez individualni, koji nikako u prvenstvenu stavku nespada, te je erar odpućen sa svojom tražbinom na imetak člana zadruge, koji je upitnu taksu dužan ostao.

Proti toj odluci uložio je kr. porezni nadzornik u zastupanju financ. erara utok na kr. banski stol, koji je riešenjem svojim od 10. ožujka 1886 br. 5701 odluku kr. kot. suda u G. u napadnutom dielu preinačio, te odredio, da se prijavljena taksa sa zateznimi kamati na temelju § 88 zak. članka XLIV g. 1883 kao i k njemu izdanog naputka § 89 i § 19, i naputka k zak. čl. XXVII g. 1880 i IX g. 1883 uvrste u prvenstvene stavke s r a z l o g a, što voj. taksa nije odmjerena kao privatnoj osobi, već je odmjerena jednom članu zadruge D. i suposjedniku tih nekretnina i to polag poreza, što ga ta zadruga plaća. — Proti riešitbi banskoga stola nije poprimljen dalnji pravni liek.

Priobćio B—ć.

§ 26 odvjetničkog reda.

Tužbom de pr. 4. travnja 1886 br. 1654 tvrdi tužitelj odvjetnik M. u Z., da je P. S a zastupao u njegovoj parnici proti M. P-u radi mjenbena duga. Odlukom sudbenom obredjen mu je za to odvjet. trošak sa 27 for. 29 nč., pa budući da P. S. neće da plati, moli, da se osudjeni na to prisili.

Kr. sudbeni stol u Z. odbio je tužitelja i to s razloga: „da tužitelj u petitu svoje tužbe traži izplatu svote od 27 for. 29 nč. spp.; vidiv,

Digitized by Google

da su na temelju zakona od 3. listopada 1876 o mjestnih sudovih, zatim naredbe kr. zem. vlade odjela za pravosudje od 9. rujna 1885 br. 13214 (Sbornik br. 86 g. 1876 i br. 45 g. 1884) mjestni sudovi pozvani, da imaju do svote od 30 for. suditi u svih gradjansko-pravnih preporih, koji nisu navedeni u §§ 22 i 23 onoga zakona o mjestnih sudovih, a pravni naslov ove tužbe nespada pod te iznimke; vidiv, da je ustanova § 26 odvjet. reda od 24. srpnja 1852 glede nadležnosti u parnicah izmedju odvjetnika i njihovih klienata promienjena zakonom o mjestnih sudovih kao kasnijim zakonom, u koliko zahtjev tužbe nenadilazi svotu, do koje su mjestni sudovi pozvani da sude; vidiv po tom, da je ovaj sud glede rješenja ove tužbe nenadležan", itd.

Povodom utoka M-ova podnešena proti ovoj odluci, kr. banski stol rješenjem svojim od 9. lipnja 1886 br. 12238 ukinuo je odluku prvoga suda s razloga, što je odvjetniku po § 26 odvjet reda prosto, da tužbu proti svomu klientu na platež likvidiranih mu po sudu pristojba podigne ili pred onim sudom, pred kojim se je razpravljala stvar, iz koje su nastale te pristojbe, ili pred osobnim sudcem branjenikovim, i to bez svakoga obzira na iznos tih pristojba; s razloga, da je odnosna stvar pred kr. sudbenim stolom u Z. kao mjenbenim sudom razpravljana, i s razloga napokon, da gornja ustanova odvjetničkog reda zakonom od 3. listopada 1876 o mjestnih sudovih derogirana nije.

Priobćio Kosta Radoslav.

Ad § 124 gruntovnoga reda.

Kr. kot. sud u G. odlukom od 27. svibnja 1885 br. 4116 odbio je molbu kr. poreznog nadzornika u zastupanju erara proti zadrugi Bielac kbr. 7 iz P., da se uknjiži brisanje prava založnoga radi izplaćena porezna duga, s razloga, jer molbi nije predležala izprava, na temelju koje bi se imala uknjižba brisanja obaviti. § 124 grunt. reda.

Proti ovoj odluci podnio je kr. porezni nadzornik podnesak na kr. banski stol, na temelju kojega je kr. kot. sud u G. podnio svoje izvješće.

U riešenju toga izvješća priobćio je kr. banski stol naredbom od 21. travnja 1886 br. 8879 sliedeće: „da se odluka kr. kot. suda u G. od 27. svibnja 1885 br. 4116, kojom je odbio molbu kr. poreznog nadzornika za brisanje u zemljištniku zadruge Bielac kbr. 7 iz P. uknjiženoga poreznoga duga, obzirom na ustanovu § 81 sl. d) grunt. reda u savezu sa ustanovom § 81 sl. c) grunt reda, po kojoj potonjoj ustanovi može se podieliti i dozvola za uknjižbu (clausula intabulandi) u molbi gruntovničkoj, nemože smatrati opravdanom tim manje, što je odnosna molbenica podnešena po kr. poreznom nadzorniku u njegovom uredovnom djelokrugu, te je u tu svrhu još providjena uredovnim pečatom".

Priobćio B—ć.

Digitized by Google

Molba podnešena za uknjižbu prepisa prava vlastnosti po sudu odbijena, nemože se više reproducirati

Molbom de praes. 7. ožujka 1885 br. 1790 grunt. zamolio je J. V. na temelju kupoprodajnog ugovora uknjižbu prepisa prava vlastnosti na njegovo ime i to na nekretnost, upisanu na grunt. ul. br. 467 grada Z.; zatim odpis vinograda, upisanog na grunt. ul. 2093 grada Z. i prepis istog na grunt. ul. 467, te napokon uknjižbu prava zaloga na istim nekretninama grunt. ul. br. 467 grada Z. u korist M. B-a.*

Kr. kot. sud u Z. odlukom od 25. ožujka 1885 br. 1790 odbio je molitelja s razloga, što molbi priloženi kupoprodajni ugovor, koji kao privatna isprava služiti ima, nema po § 82 sl. c) grunt. reda propisanih valjanih svojstva na uknjižbu prepisa prava vlastnosti.

Molitelj udovoljujuć razlogom odpućujuće odluke reproducirao je gore navedenu molbu 9 kolovoza 1885 br. 196, ali ga je kr. sudbeni stol kao gruntovna oblast u Z. — počem je isti sud medjutim temeljem zakona od 3. kolovoza 1884 nadležan postao — odlukom od 20. kolovoza 1885 br. 196 grunt. ponovo odbio i to s razloga, da je zahtjev molbe nejasan i da neodgovara propisu § 122 grunt. reda, jer da mora točno u molbi naznačeno biti ono pravo, kojega se uknjižba zahtjeva, kao: zemljište, koje će se odpisati i prepisati, pa i gruntovna stvarnost, na kojoj se upis obaviti ima.

Nadalje pošto je ista molba gornjom odlukom kr. kot. suda u Z. odbijena, to je ista u toj odluci svoje izravno riešenje našla; s toga se i reproducirana molba nemože smatrati kao nadopuna predspomenute već meritorno pravomoćno riešene molbe, nego se mora smatrati samostalnom iznovičnom posve manjkavo instruiranom molbom.

Usljed utoka molitelja S V., podnešenoga proti odluci kr. sudbenog stola u Z. od 20. kolovoza 1885 br. 196 grunt. potvrdio je kr. banski stol u Zagrebu rješitbom od 28. listopada 1885 br. 23837 odluku prve molbe s razloga u istoj navedenih, dodav, da se po § 129 grunt. reda ima svaka molba ili dozvoliti ili odbiti, ne pako vraćati na popravak, odakle sliedi, da se odbijena molba nemože reproducirati.

Proti ovoj rješitbi podneo je molitelj izvanredni previdni utok, koji je kr. stol sedmorice u Zagrebu rješenjem svojim od 8. travnja 1886 br. 501 po § 145 grunt. reda kao nedopustiv sa razloga po nižih sudovih navedenih, odbio. *Priobćio Kosta Radoslav.*

* Molbeni zahtjev priobćujem, kako ga je molitelj naveo.

Digitized by Google

B. Mjenbeno i trgovačko.

Da li je prosvjed kako treba dignut, za to je mjerodavan sadržaj mjenice u vrieme dignuta prosvjeda, u koliko nije dokazano pomanjkanje bonae fidei.

Trgovački sud bečki izda platežni nalog proti prihvatniku i izdatniku. Ovaj potonji prigovori, da je mjenica praejudicirana, jer kad je ona izdana, prihvaćena i po njem (izdatniku) dalje dana bila, bijaše tada na njoj jedino naznačeno obitavalište trasata, a da je opazka domicilarna „plativa u Beču kod gosp. izdatnika" pripisana kašnje, bez njegovoga znanja i njegove privolje. A pošto je mjenica predočena i prosvjedovana doduše u Beču, ali ne u obitavalištu trasata, to nije on (izdatnik) više obvezan.

Platežni nalog sva su tri suda uzdržala u krieposti. Prvi sud s r a z l o g a ovih: Ako se pita, je li prosvjed dignut prema propisu, mora se na to bezuvjetno jestno odgovoriti; tužeća firma dignula je prosvjed prema propisu čl. 43 mj. z. (§ 43 hrv.-ug. mj. z.), njezin dakle mjenbeno-pravni zahtjev podpuno ostaje u krieposti, jer neima zakona, koji bi nalagao držaocu mjenice, da imade, kad se predočuje mjenica i diže prosvjed radi neplateža, ispitivati, tko je napisao mjesto plateža i adresu na mjenici, pače kad bi se ta dužnost nalagala, bilo bi to na uštrb sigurnosti kolanja mjenice. Uz ovo valja još dodati, da tuženomu nisu tim, što je tobože napisan domicil, nikakove veće dužnosti nametnute, pače ono označenje domicila je njemu koristno, jer ga je moguće tužiti jedino u Beču, a ne u obitavalištu prihvatnika.

Viši s u d b e č k i sudio je, da platežni nalog pravno stoji; jer samo prihvatnik može s uspjehom prigovoriti, ako je naknadno bez njegovoga znanja i njegove privolje napisan domicil, jer samo on trpi štetu, ako mu nije poznato mjesto kamo treba mjen. svotu odpremiti, dočim izdatnik nemože poštenomu držaocu mjenice suprotstaviti ovakov prigovor — čl. 82 m. z. (§ 92 hrv.-ug. m. z.) Pošto pako prihvatnik nije prigovorio što je naknadno napisan domicil, mogaše tim manje prigovoriti izdatnik, jer se netvrdi, da je tužitelj znao za naknadno napisani domicil, pače ovaj je sasma korektno po čl. 41, 43 i 49 m. z. (§§ 41, 43 i 49 hrv.-ug. m. z.) postupao.

C. k. vrhovno sudište bečko zabacilo je rješitbom od 9. veljače 1886 br. 1658 izvanrednu previdnu žalbu tuženoga s r a z l o g a, jer domiciliranje mjenice, o kojem se tu govori, netaknutim ostavi obseg i sadržaj mjenb. pravne obveze izdatnikove, pa se ovdje može pitati samo to, da li je prosvjed podignut prema propisom, jer u tom pogledu mjerodavan je sadržaj mjenice u vremenu dignuta prosvjeda, u koliko se nedokaže pomanjkanje bonae fidei; a nije se uztvrdilo nešto, odakle bi se dalo izvesti, da je tužitelj znao da je domicil protupravan.

Digitized by Google

Dokazna moć trgov. knjige naproti kućarcem.

Tužbu odbiše sva tri suda.

Rješitba druge molbe upire se na sliedeće razloge: Riešenje ovoga prepora zavisi o pitanju, da li imadu knjige pravoga, podpunoga trgovca u smislu čl. 34 njem. trg. z. (§ 31 hrv.-ug. t. z.), te §§ 7 i 19 uvod. zak. k zak. trg. gledeć na vreme neograničenu dokaznu moć naproti kućarcem; a na to je pitanje prvi sud, i to pravom, niečno odgovorio. Jer čl. 34 odredjuje, da po propisu vodjene knjige u preporih o poslih trgovačkih medju trgovci u pravilu tvore poludokaz, a ujedno izjavljuje, da se dokazna moć trg. knjiga naprama netrgovcu ima prosudjivati po zakonih zemaljskih. U koliko se dakle na ovom mjestu zakona normira dokazna moć trg. knjiga, tiče se to jedino trgovaca u prometu medju njimi, jest indi zamienita, pripada dakle ovlaštenomu trgovcu naprama ravnopravnomu trgovcu i ovomu naprama onomu. A pošto se u čl. 10 trg. z. (§ 5 hrv.-ug. t. z.) odredjuje, da se ustanove ovoga (trg.) zakona neprotežu na kućarce i slične trgovce manjega posla, te se zemalj. zakonarstvu prepušta, da prema potrebi potanje opredieli ovaj razred trgovaca ili obrtnika, nemože se dvojiti, da kućarci po obćem trg. zakonu ne samo da nisu vlastni voditi knjiga, koje bi imale moć dokaza, nego da se ustanove čl. 34 al. 1 i 2 trg. z. nedaju na nje uporaviti ni u pravcu pasivnom, pa da se jedino po zem. zakonih ima prosudjivati, da li i kakova pripada dokazna moć knjigam pravoga trgovca naproti kućarcu. Protivno mnenje, da se najme po članku 10 trg. zak. samo aktivne ustanove četvrtoga naslova trgov. zak. neimaju uporaviti na kućarca, nije osnovano na zakonu, a u § 7 uvod. zak. u zak. trgov., koji u neke mienja ustanove čl. 10 i 34 tr. z., naročito se izuzimlju kućarci od ustanova trg. zak., slovećih o trg. knjigah, pa se dosliedno nemogu na nje uporaviti ni ustanove čl. 34, u koliko ove normiraju dokaznu moć trg. knjiga medju trgovci. Iz ustanova §§ 19 i 20 uvod. z. u trg. z., kojimi se prislanjajuć se na čl. 10 i 34 trg. z., normira dokazna moć trg. knjiga podpunih trgovaca naproti netrgovcem, pa onda dokazna moć knjiga takih trgovaca, kod kojih nedolaze predpostave § 7 uvod. z., nemože se takodjer izvesti povoljna posljedica za tužiteljev nazor, pače tim se samo potvrdjuje zaključak, što no se izvodi iz čl. 10 i 34 trg. z. te § 7 uvod. z., najme, da se kućarci glede trgov. knjiga u obće, a napose glede relativne dokazne moći ovih imadu smatrati kao netrgovci, dotično da su ovim jednaki. Prema tomu je dokazna moć trg. knjiga tužiteljevih, pošto je od postanka tražbine njegove minulo više od jedne godine i šest mjeseca, već utrnula, a pošto usljed toga neima prvoga poludokaza, nemože se suditi niti na ponudjenu domirnu prisegu, premda se sadržaj prisege kao i sadržaj izvadka iz knjige neprotive tomu, da se sudi na prisegu.

Digitized by Google

Najviše sudište bečko osudom od 24. ožujka 1886 br. 2790 zabacilo je previdnu žalbu s ovih razloga: Prema propisu § 7 uvod. z. u trg. zak., koji stoji u skladu sa čl. 10 al. 3 trg. z., proglašene su ustanove, što ih trg. zak. (u četvrtom naslovu) o trg. knjigah postavlja, u obće neuporavimi na kućarce; dosljedno nemože se prema pravilom tumačenja zakona držati ustanova čl. 34 iznimkom; pače ispravno tumačenje ove ustanove zakona vodi upravo nuždno do toga, da se kućarci u ovom pitanju usporede netrgovcem, o kojih govori posliednja alineja ovoga (34) članka, pošto oni neimaju prava da svoje trg. knjige, koliko ih vode, produciraju kao samostalno sredstvo dokazno; ali niti dužnosti, da takove kroz duže vrieme čuvaju; dakle razlozi, koji se poglavito navode za ograničenje dokazne moći knjiga trg. naprama netrgovcem, dolaze i kod kućaraca. Oba niža suda posve su dakle ispravno i valjano uporavila one ustanove zakona, koje su za riešenje ovoga prepora mjerodavne, te su njihove osude, kojimi oba suda jednako odpućuju tužbu s razloga, što je utrnula dokazna moć tužiteljevih trgov. knjiga naprama tuženomu, po zakonu posvema opravdane. *(„Centralblatt".)*

C. Kazneno.

Kada tat dio ukradenih stvari povrati oštećeniku istom onda, kada se ovaj izjavi sklonim na odreknuće diferencije: to nepredleži nagoda, kaznjivost ukidajuća.

C. kr. okružni sud u Tarnovu pod br. 4168 od 25. svibnja 1880 izrekao je osudu, kojom se Karolina P. rješava od obtužbe sbog zločinstva kradje u §§ 171 i 172 k. z. označena po § 259 br. 3 austr. k. p. (§ 250 br. 3 našega k. p.) i to s razloga uspješnoga pokajanja nadomješćene štete.

Uslied prijavljene proti toj osudi po c. kr. drž. odvjetničtvu ništovnice, c. kr. vrhovno ukidno sudište za predsjedanja senatskoga predsjednika Wierzbickoga obavljene javne ukidne razprave sporazumno s izvedenji generalnoga odvjetnika viteza Simonovića izreklo je osudu: Ništovnica c. kr. drž. odvjetničtva uvažava se, osuda c. kr. okruž. suda u Tarnovu ukida se i obtuženica Karolina P. proglašuje se krivom zločinstva kradje, označena u §§ 171, 172 i 173 počinjena tim, jer si je dne 9. rujna 1879 u Tarnovu svoje koristi radi prisvojila iz posjeda Martina R. bez njegova privoljenja novčanicu i u njoj novčanih vriednosti više od 25 for., te se zato na kazan 14-dnevne tamnice, pooštrene jednim postom, kao i na naknadu troškova kaz. postupanja osudjuje.

Razlozi: Iz napadnute osude, kojom je obtuženica riešena krivnje zločinstva kradje po § 259 br. 3 austr. k. p. (§ 250 br. 3 našega k. p.) razabire se, da je prvi postupajući sud smatrao uglavljenim:

Digitized by Google

da je obtuženica iz posjeda Martina R. bez njegova privoljenja uzela svoje koristi radi novčanicu, u kojoj je osim 27 for. austrougar. nota bank. bila znamenitija svota novčanih vriednota inozemskih;

da je obtuženica odmah sliedećega dana iza počinjene kradje oštećeniku na njegovo uporno zahtievanje povratila sve oduzete vriednote osim 27 for. nota bank.; i ovih 27 for. da nije s početka htjela dobrovoljno povratiti, nego ih oštećeniku uručila tek onda, kada je upitnu kradju kod poglavarstva prijavio bio.

Premda se na okolnostih ovako uglavljenih nedade uztvrditi, da bi obtuženica bila nadomjestila svu, njezinim djelom skrivljenu štetu prije, nego je poglavarstvo za isto doznalo: to je ipak prvi postupajući sud u konkretnom slučaju uporabio ustanovu § 187 k. z. i obtuženicu usljed nadomještene iz uspješnoga pokajanja štete riešio od obtužbe radi kradje po §§ 171, 172 i 173 k. z. zločinstvom ubrojive.

Prvi postupajući sud utemeljio je svoju osudu na tom, što je uzeo odlučnim, da je okradjenik — kako je i dokazano — izjavio: da neće dići prijave, pače da poklanja onih 27 for. u notah, ako mu se novčanica s ostalimi vriednostmi povrati; da dakle ovom izjavom okradjenika uporaba § 187 k. z. nemože nikako biti izključena okolnošću, što obtuženica nije i diferenciju od 27 for. u notah povratila prije, nego je poglavarstvo za djelo njezino saznalo, jer da je okradjenik njojzi još prije doznaje poglavarstva povratak od 27 for. pravovaljano oprostio, koj oprost nije okradjenik oporekao. Nadalje je prvi sud uvažio, da zakon u § 188 l. b) k. z. nepravi razlike izmedju nadomještaja štete iz djela i izmedju nagode, koju tat i okradjenik uglave glede nadomještaja; pošto glede obsega i sadržaja nagode nikoje iznimke nestavlja; da se pod nagodom u običnom smislu rieči daje razumjeti kao totalni tako i partialni odpust preporne tražbine ili duga; u ovom dakle slučaju imadu se smatrati eksistentnimi svi uvjeti § 187 k. z., koji kaznjivost kradje ukidaju.

Nu ovi razlozi prvoga suda osnovani su na očitoj pravnoj bludnji; jer i neosvrćuć se na to, da se totalni ili partialni odpust nepreporne tražbine neobičaje nazivati nagodom niti po terminologiji ogz., niti u običnom govoru, nemože se niti po slovu, a niti po duhu kaz. zakonika smatrati opravdanim prvoga suda nazor, kao da je zakonodavac podpunomu nadomještaju sve štete iz uspješnoga pokajanja, za postignuće nekaznjivosti po § 187 k. z. potrebnu, htjeo ravnom uzeti § 188 lit. b) k. z. nagodu, koju počinitelj i okradjenik glede nadomještaja štete budu uglavili i da je svaka nagoda, budi pod kojimi mu drago uvjeti izmedju počinitelja i okradjenika glede nadomještaja štete uglavljena, istih pravnih učinaka, kao i samo nadomještenje sve štete.

Što se naime tiče slova zakona, to je § 188 lit. b) k. z. ustanovljeno samo toliko: da pogodnost nekaznjivosti § 187 k. z. nije i onda

Digitized by Google

umjestna, kada se počinitelj obveže, da će okradjeniku uz nekoje stanovito doba dati nadomješćenje, ali te nagode neodrži. Smisao rieči § 188 lit. b) k. z. dozvoljuje samo zaključak, da se pod nagodom nemože razumjevati ništa inoga, nego po okradjeniku primljena, a od počinitelja izjavljena obveza, da će ovaj onomu uz stanovito doba svu štetu nadomjestiti, t. j. može biti pregovaranja i sporazumka odnosno nagode samo o vremenu, do kada, a nipošto o sadržaju ili obsegu, čim da se dade nadomješćenje. Zakon neveli: „kad se počinitelj s okradjenikom nagodi glede nadomješćenja", nego: „kad se učinitelj oštećenomu obveže, da će mu uz nekoje stanovito doba dati nadomješćenje"; pod tim pako može se bjelodano razumjevati samo §-om 187 k. z. predvidjeno nadomješćenje sve iz kradje potičuće štete, pa to tim više, jer se u § 188 lit. b) k. z. o predmetu toga nadomješćenja ništa pobližega neustanovljuje.

Da je ovakova interpretacija § 187 k. z. prava, dokazuje i sam duh zakona. Od općenitoga §-om 33 k. z. izrečena stanovišta, „da se zločincu, ma se s oštećenikom i nagodio, nemože odpustiti kazna", statuirana je kod kradje i pronevjerenja iznimka samo u toliko, u koliko svaka kradja i svako pronevjerenje gubi svoju kaznjivost, kad učinitelj prije, nego sud ili poglavarstvo krivnju njegovu sazna, uspješnim pokajanjem svukoliku štetu, iz svojega čina nastavšu, nadomjesti. — Iznimkom ovom nebiva ipak javno pravo države u vršenju kaznena prava podvrženo privatnomu pravu oštećenika; jer kaznjivost nije uvjetovana o volji oštećenika zahtjevati odštetu, odnosno odreći se odštete posve ili dielom, nego nekaznjivost smatra se spojenom sa posve objektivnom od svakoga privatnoga sporazumka odruženom predpostavom: da se naime nadomješćenje podpune štete daje s uspješna pokajanja, koja predpostava nije za cielo uviek ondje, gdje je oštećenik nadomješćenje posve ili dielom oprostio. Doista bi u sam zakon uvlačio protuslovja svaki, koji bi iz ustanove § 188 lit. b) k. z. htjeo izvoditi načelo: da je svako poravnanje ili svaka nagoda, izmedju učinitelja i oštećenika glede nadomješćenja štete — dakle i odreknuće od prava na odštetu — uzporedljivo i ravno samomu nadomješćenju sve štete. — §-om 188 lit. b) k. z. nije postavljeno nikoje samostalno pravno pravilo; nego su u njem uvršćene samo konsekvencije predidućega §-a 187 k. z., koje se same sobom kažu, da u slučajevih § 188 lit. a) do d) k. z. nemože nikako biti govora o nadomješćenju sve štete, odnosno o predpostavah, koje nekaznjivost uvjetuju. — Ovakova interpretacija §-a 188 k. z. nalazi svoje uporište u dvorskom dekretu od 14. siečnja 1822 br. 1829 pr. z. sb. — Ovomu dekretu je doslovce suglasan § 188 lit. a) do d) k. z., i buduć je u njem izrično ustanovljeno, da se § 167 ondašnjega k. z. (ravan §-u 187 današnjega kz.) neprotеže na slučajeve istoga dvor. dekreta, dakle niti na slučajeve njemu

Digitized by Google

istovjetne § 188 lit. a) do d) k. z. Ondje (§ 167 = § 187) je kategoričan zahtjev i ratio legis pokajanje i povratak prije doznaje poglavarstva; dočim o tom obojem u spomenutom dekretu i u § 188 lit. a) do d) spomena biti nemože.

Buduć je indi prvi sud uzprkos ustanovljenoj predpostavi, da obtuženica hije svu skrivljenu štetu nadomjestila prije nego je poglavarstvo za njezino djelo saznalo, ipak nekaznjivost njezine kradje po § 187 k. z. izrekao: to je on riešenjem tim, „da postoje okolnosti kaznjivost djela ukidajuće", zakon očito povriedio; pa je zato od c. kr. drž. odvjetničtva na temelju § 281 br. 9 austr. k. p. (§ 277 br. 9 našega k. p.) prijavljena ništovnica opravdana, a kao takova morala se po § 288 br. 3 aust. k. p. (§ 284 br. 3 našega k. p.) uvažiti, te prema svim, od prvoga suda ustánovljenim i sva zakonska kriterija zločinstva kradje §§ 171, 172 i 173 k. z. nosećim činjenicam, obtuženica krivom proglasiti.

Prev. L. Matasović.

K § 199 lit. c) k. z. Mjera i vaga upotrebljena je u obrtu onda, kada se na nju u prostorijah za obrt opredieljenih odmjeri ili odvagne.

Osudom zemaljskoga suda u Gracu od 22. studenoga 1880 br. 19879 bio je kobasičar Franjo M. proglašen krivcem zločinstva prevare po § 199 lit. c) k. z., jer da se je, preuzimljuć kupljene svinje u svojih poslovnih prostorijah na štetu prodavaoca Ivana G. poslužio vagom, koju je nahvalice izkrivio. Proti toj osudi podneo je Franjo M. ništovnicu na osnovu § 281 br. 9 lit. a) a. k. p. (§ 277 br. 9 lit. a) hrv, k. p.); jer da se je u ovom slučaju zakon krivo uporavio na djelo njegovo; pošto se kobasičarski obrt nezanima redovito kupovanjem svinja, nego samo prigotovljenjem kobasičarske robe, te prodajom iste na malo; veća strogost zakona neima se dozvoliti u prilog prodavaocem, od kojih obrtnik sirovine kupuje, nego samo konsumentom, koji se na poštenje obrtnika osloniti imadu; prodavalac Ivan G. da je s mjesta nepravost vage primjetio; a ako ga je okrivljenik primirio, to se neimade pripisati himbenosti njegovoj, već neznatnosti primjećene štete; dakle da kriva vaga nije bila po sebi prikladna zavesti u bludnju prodavaoca.

Na javnoj razpravi pred vrhovnim ukidnim sudom, obdržavanoj 28. ožujka 1881 iztaknuo je generalni advokat medju ostalim i ovo:

Ustanova § 199 lit. c) k. z. nepravi razlike medju kupovanjem i prodavanjem predmeta u prometu obrtnom. I kupovanje ili inako nabavljanje robe i drugih stvari pokretnih može spadati k obrtu. Kod obrtnika, koji se nebavi izključivo trgovinom tudjimi rukotvorinami nego prigotavljanjem takovih, baš kupovanje sirovina za svoj specijalni posao pada u krug obrta njegova. Prekorači li pako preprodaja obseg obrta, tada

Digitized by Google

biva obrtnik trgovcem (čl. 10, 271—273 a. t. z. = §§ 5, 258—260 hrv. trg. z. Sbornik XXXIII k. br. 79 ex 1875)

U ovom slučaju nemože biti predmetom pitanja, da li je vaga u obrtu bila upotrebljena; nego se imade iztražiti samo, da li se je u „javnom" obrtu poraba sbila. Prema pojmu ovlasti, u obrtnom zakonu utemeljene, je svaki obrt javan, odvisio on od dozvole oblasti, ili neodvisio, t. j. gdje se obrt samo prijaviti imade. Izraz § 199 lit. c) k. z. „javan" nemože se protezati na spomenutu ovlast; tim izrazom označuje se samo mjesto, te se njim izražava potrebština, da je kriva mjera ili vaga bila upotrebljena u prostorijah, tjeranju obrta namienjenih; pa to punim pravom, jer kao što nad obrtom samim tako isto bdije oblast i nad mjerom i vagom u obrtu, te se u pogledu točnosti istih stranka na taj nadgled sigurno osloniti može, da je naime u obrtu rabljena mjera ili vaga prava. Upotriebi li se uzprkos tomu u obrtu kriva mjera ili vaga: tada se nedvojbeno prikraćenu interesu privatnika neodruženo predstavlja povriedjenim i javno povjerenje, i ova povrieda javnoga povjerenja prikazuje se odlučnom značajkom § 199 lit. c) k. z. Nazorom ništovnice nemože se prema svemu tomu nikoja važnost podieliti.

C. k. vrhovno ukidno sudište rješenjem svojim od 28. ožujka 1881 br. 15 zabacilo je ništovnicu Franje M. s razloga:

Tjeranje obrta nesastoji se baš uviek i izključivo u prodaji, nego je često u savezu s kupovanjem sirovina i preradjivanjem ovih u svrhu preprodaje preradjena materijala; pa kao što § 199 lit. c) k. z. nepravi razlike, da li se kriva vaga u javnom obrtu upotrebila pri prodaji ili kupovanju, isto tako se odtud, što je zakon propustio označiti tu razliku, daje zaključiti, da je namjera zakona, kojom je poraba krive vage u javnom obrtu u obće i bez obzira na iznos stanovite štete u bludnju zavedenoga kaznjivom izjavljena, jedino ta: da svatko, stupio on kupovanjem ili prodavanjem u prometni dodir, bude zaštićen od prevare krivom mjerom ili vagom u prostorijah, namienjenih za tjeranje obrta dotičnoga; jer kupcu ili prodavaocu, kada s obrtnikom u njegovih prostorijah kupovni ili prodajni posao zaključi, nije možno robu — podjedno i odmah predat se imajuću — ispitati i ustanoviti mjerom ili vagom drugom, nego onom, koja se u prostorijah obrta zateče.

Budući je po prvom sudu ustanovljeno dokazanim, da je Ivan G. vagom pri prodaji upotrebljenom i od obtuženika na štetu prodavaoca navlaš izkrivljenom, oštećen bio: to nemože biti rieč o krivom aplikovanju zakona u konkretnom slučaju ovom, kako se to u ništovnici tvrdi, pa to tim manje, što je prvi sud uzeo dokazanom i dalju činjenicu, da je obtuženik, kada je Ivan G. prigovorio proti točnosti vage, ovaj prigovor odbio uztvrdivši, da je vaga baždarena, te što je za krivnju ove vrsti zločinstva dostatno, da je i jedan put samo upotrebljena vaga, kriviua

Digitized by Google

koje je bila poznata. Zato se ništovnica — buduć neosnovana — morala zabaciti i krivac na naknadu troškova ukidnosudnoga postupka osuditi po § 390 a. k. p. = § 331 hrv. k. p. *Pr. L. M.*

Ustanove §§ 142 i 216 k. z.

Na predlog kr. drž. odvjetničtva u Požegi od 20. svibnja 1886 br. 1213 povedena bijaše proti Ivanu K. iztraga radi zločinstva ubojstva, označenog u § 140 k. z., kažnjivog po II. stavci § 142 k. z., što je 7. veljače 1886 svoga šogora Josipa H., ne baš u nakani da ga usmrti, već inim neprijateljskim namišljajem, čekićem po glavi tako udario, da mu je naneo bezuvjetnu smrtonosnu ozledu, usljed koje je odmah umro. Proti okrivljeniku bje ujedno odredjen redoviti iztražni zatvor po § 171 k. p. gledeć na § 216 k. z.

Proti odredbi iztražnog zatvora zatražio je okrivljenik po § 104 kp. odluku suda, a ovaj je potvrdio odredbu sudca iztražitelja; okrivljenik scieneć, da se šogor neima smatrati bližnjim rodjakom, podnio je proti odluci suda pritužbu na kr. banski stol, koji je rješitbom od 10. lipnja 1886 br. 12879 izrekao:

„Vidiv, da je u § 142 st. II. k. z. veća kazan, najme težka tamnica od 10—20 godina, ustanovljena samo za slučaj, ako je ubojstvo na bližem rodjaku počinjeno; vidiv, da se okrivljenik Ivan K. kao šurjak pokojnog Josipa H. nemože u smislu gore citiranog §-a bližnjim rodjakom smatrati, zato je poziv na ustanovu § 216 k. z. u ovom slučaju neumjestan, jer se takav na drugi zločin proteže, a u § 137 k. z. predvidjeni slučaj nepredleži; vidiv po tom, da neima uvjeta § 171 niti § 166 k. p.: davši mjesta pritužbi Ivana K., preinačio je napadnuti zaključak, odredjeni iztražni zatvor dokinuo te odredio, da se gore spomenuti okrivljenik uz obečanje po § 182 k. p. odmah na slobodu pusti.“

Opazka priobćitelja. Ovaj slučaj priobćujem samo s toga, nebi li se jednom i u našoj kaznenoj praksi postigla jednakost u rješavanju kazneno-pravnih slučajeva za zločinstvo ubojstva, kažnjiva po drugoj stavci § 142 k. z.

Priobćena rješitba upire se valjda na Herbstov komentar kaznenoga zakona; nu tko pročita Herbstovo tumačenje na strani 304 i 305 opaziti će, da si Herbst kod tumačenja ustanove § 142 k. z. sam protuslovi, jer dočim pod točkom 1. tvrdi, da se pod bližnjim rodom imadu razumjevati svi u § 216 k. z. navedeni rodjaci, tvrdi pod točkom 2., da tastbina neuvjetuje kažnjenje po višjoj stavci § 142 k. z., — a ipak je izbrojena medju rodjaci navedenimi u § 216 k. z.

Doduše razno se tumače baš ove ustanove zakona; nu ako se uzme na um, da je od priobćenih u tom pogledu rješitba osim ove kr. banski stol izdao još sličnu rješitbu 27. lipnja 1880 br. 5845 (Mjesečnik god. 1880 str. 352), gdje je izrekao, da se za uporavu druge stavke § 142 kz. imade razumjevati bliže rodbinstvo po analogiji § 137 k. z.; ali izrekao

Digitized by Google

je isti kr. banski stol protivno rješitbom od 5. lipnja 1885 br. 10535, da se najme pod bližnjim rodom imadu razumievati osobe u § 216 k. z. označene (Mjesečnik od god. 1885 str. 380); a isto takav nazor izrazio je i v. kr. stol sedmorice rješitbami od 19. studenoga 1881 br. 1037 (Mjes. g. 1881 str. 721), od 15. prosinca 1883 (Mjes. g. 1884 str. 61), od 29. prosinca 1884 br. 2863 (Mjes. g. 1885 str. 143), a i c. kr. vrhovno sudište u Beču rješitbom od 10. lipnja 1881 br. 3738; od 25. listopada 1882 br. 5892 (Gerichts-Zeitung g. 1883 str. 6) itd.; to mislim, da je tolikimi praktičnimi slučajevi dostatno podkriepljen nazor, da se za uporavljenje druge stavke § 142 k. z. imade razumjevati bližnji rod po § 216 k. z.

Josip Galjer.

Neumjestni da uvriedljivi izrazi duhovnika u propovjedi neuključuju sami po sebi nepristojno ponašanje istoga.

C. kr. vrhovni ukidni sud u Beču na ništovnicu župnika Ivana K. proti osudi c. kr. okružnoga suda u Stankovu od 7. rujna 1880 br. 3945, kojom se isti proglašuje krivcem prestupka uvriede zakonito priznane crkve po § 303 stav. 3 k. z. i osudjuje na kazan zatvora od jednoga mjeseca dana, nakon javne 30. svibnja 1881 obavljene razprave suglasno s nazori generalnoga advokata, sudio je: Ništovnici se udovoljava, osuda okružnoga suda u St. ukida se po § 288 br. 3 a. k. p. (§ 284 br. 3 hrv. k. p.); obtuženik Ivan K. rješava se obtužbe, podignute proti njemu sbog prestupka § 303 k. z., počinjena tobože uvriedom zakonito priznane crkve.

Razlozi: Ništovnica obtuženika, kojom se napada prva osuda s razloga § 281 br. 9 eventualno br. 10 austr. k. p. (§ 277 br. 9 event. br. 10 hrv. k. p.), t. j. poradi krivo aplikovana zakona, prikazuje se opravdanom.

Prvi sud uzeo je zakonito dokazanim, da je obtuženik u crkvi držao propovjed, u kojoj je občinskoga načelnika, svojega političkoga protivnika, napao raznimi izrazi, poštenje dirajućimi zato, što je ovaj prigodom izbora poslanika za državno vieće svoj glas dao kandidatu obtuženikove protustranke; napose da ga je obiedio prodajom biračkih glasova, i da je uzdignutim razpelom nebeske kazni na nj i na obitelj njegovu izazivao te istimi zaprietio; svi pako ti zloporabom propovjedi izvedeni napadaji da su sabranomu u crkvi puku morali biti na sablazan, prema čemu da se je obtuženik, izvršujuć javno svoju vjersku službu, poneo nepristojnim načinom tako, da je bio puku na sablazan, i zato je proglašen krivcem prestupka § 303 stav. 3 k. z. sbog uvriede zakonito priznane crkve.

Sve ako se i neda oporeći, da su slični u propovjed nikako nespadajući i osobno poštenje donekle ticajući izrazi svakako nedolikujući i prikorni, pače da bi mogli uroditi kaznenim progonom radi zločinstva potvore ili radi prekršaja suprot sigurnosti poštenja (kada nebi kriterija

Digitized by Google

za te čine manjkala): to se ipak s druge strane nesmije metnuti s uma, da učin ovdje u pitanju stojećega i stavkom 3 § 303 k. z. normirana slučaja prestupka uvriede zakonito priznane crkve predpostavlja „nepristojno ponašanje“, pa i kod obtuženika dušobrižnika; jer se nemože uzeti na zakonu utemeljenom obranbena tvrdnja, da je imputacija upitnoga prestupka kod duhovnika izključena; taj pako učin da se pod danimi okolnostmi postojećim nepokazuje. — Nepristojno ponaša se onaj, tko povriedi pristojnost, t. j. običaji i navadami propisanu i statuiranu formu vladanja u vanjskom svietu, te se niti u svakdanjem životu neobičaje svako uvriedljivo ponašanje smatrati nepristojnim. — Buduć se medjutim inkrimirane izjave obtuženika uzprkos njihova neumjestna, da uvriedljiva sadržaja i značenja nemogu ipak smatrati izražaji i napadaji takovimi, kojimi bi se — bud samimi po sebi, bud obzirom na mjesto, gdje su izušćene — pristojnost povriedjenom prikazala; dosljedno, da se u pomanjkanju bitnog kriterija pojmovnog može uzeti, da nepredleži učin prestupka § 303 st. 3 k. z. obtuženiku u grieh upisana: to se je morala na osnovu § 281 br. 9 austr. k. p. (§ 277 br. 9 hrv. k. p.) uslied krivo aplikovana zakona uložena ništovnica uvažiti, napadnuta osuda ukinuti i obtuženik po § 288 br. 3 aust. k. p. (§ 284 br. 3 hrv. k. p.) od obtužbe riešiti. (Rješitba od 30. svibnja 1881 br. 14787 ex 1880.)

Pr. Luka Matasović.

D. Upravno.

Prepori medju zakupnici regalnoga prava glede ovlaštenja otvoriti krčmu u u zakup uzetih „revirih“ spadaju pred sud, a ne pred političku oblast.

A. W, zakupnik vlastelinskog regalnoga prava krčmarenja u vukovarskom reviru „Pijaca“, podigao je kod kr. podžupanije u V. proti Z. S. takodjer zakupniku vlastelinskoga prava krčmarenja u vukovarskom reviru „Magazin“, pritužbu radi povriede zakupnoga regalnoga prava vinotočja, počinjenoga nepovlaštenim otvaranjem krčme.

Kr. podžupanija u Vukovaru odlukom od 3. studenoga 1885 br. 13141, pošto se je na razpravi obdržavanoj 27. listopada 1885 konstatovalo: 1. da vlastelinstvo vukovarsko regalno pravo krčmarenja u svojih revirih dotičnim zakupnikom izdaje uz uvjet, da zakupnici pojedinih revira nisu vlastni krčmu u kući, graničećoj izmedju jednog i drugog revira otvoriti; 2. da je Ž. S. zakupnik vlastelinskog regalnog prava krčmarenja u reviru „Magazin“ u kući br. 4 Zmajeva ulica, koja kuća graniči sa revirom „Pijaca“, koji A. W. u zakupu drži, krčmu otvorio; pošto je njedno ustanovljeno, da S. za otvaranje krčme u navedenoj kući obrtnu

Digitized by Google

dozvolu izhodio nije: to se Ž. S-u nalaže, da u roku od 48 sati gornju po njem u kući br. 4 Zmajeva ulica nepovlašteno otvorenu krčmu pod prietnjom prisilnog zatvorenja zatvori.

Ob ovoj odluci ubaviešten je Ž. S. i občinsko poglavarstvo u Vukovaru s dodatkom, da je stranki nezadovoljnoj s ovom odlukom prosto u roku od osam dana podnieti svoj utok na kr. zemalj. vladu odjel za nutarnje poslove, ali da takov utok neće imati odgodne moći.

Podjedno je obć. poglavarstvu naloženo, da rečenu krčmu, u koliko je S. u navedenom roku nebi zatvorio, prisilnim načinom zatvori i da je to učinjeno podžupaniju izviesti.

Proti toj odluci uloži Ž. S. po odvjetniku Lj. K. utok na kr. vladni odjel za nutarnje poslove, jer da prosudjenje ovoga priepora nespada pred političku oblast nego pred sud.

U nazočnom slučaju neradi se o regalnom pravu vinotočja, nego ob ovlaštenju, izvirućem iz zakupnoga ugovora od 24. lipnja 1885, na temelju kojega je Ž. S. uzeo u zakup regalno pravo od vlastelinstva vukovarskoga; a pravna razmjerja, nastajuća iz zakupnoga ugovora, jesu privatopravne naravi. Prosudjivanje pako privatnih prava nemože spadati pred političku oblast nego pred sudove.

U zakupnom ugovoru sa vlastelinstvom kano ovlaštenikom regalnoga prava sklopljenim, neima ni govora o kakvom ograničenju u zakup danoga prava vinotočja u predjeln „Magazin“; a podpisom zakupnoga ugovora Ž. S-u nikakov običaj, koj bi prava izviruća iz toga ugovora ograničivao, nije bio poznat, niti je u tom pogledu s ikim kakovo ograničenje ugovorio. U predjelu „Magazin“ nalazi se i ulica, koja ima samo četiri kuće, po tom u nijednoj nebi mogao vršiti pravo vinotočja, jer svaka kuća graniči sa jednim sokakom.

Povodom ovoga utoka izreče kr. vladni odjel za nutarnje poslove riešenjem od 20. svibnja 1886 br. 6407, da se „cieli tamo vodjeni postupak na prijavu A. W., zakupnika vlastelinskog regalnog prava u reviru „Pijaca“, proti utjecatelju kao zakupniku vlastelinskog regalnog prava u reviru „Magazin“, sbog otvorenja jedne krčme, kao i na temelju toga postupka izdana odluka od 3. studenoga 1885 br. 13141 ukida, kao nenadležno izrečena, pošto se tuj neradi ob urbarskom pravu vinotočja, već lih o preporu dvajuh zakupnika jednoga te istoga vlastelinstva o pripadajućih im pravih, protičućih iz ugovornih odnošaja, koji prepori spadaju pred forum redovnih sudova. *K.*

Digitized by Google

KNJIŽEVNOST.

Mjenbeni zakon.

Tumač zak. čl. XXVII : 1876 itd. Od prof. *dra. Frana Vrbanića.*

(Nastavak.*)

Nakon „Uvoda“ prelazi g. pisac da tumači sam zakon.

Neslažem se sa mnenjem g pisca, da bi aktivni i umirovljeni častnici, te momčad boreće se vojske, tako zvani kombatanti, bili aktivno mjenbeno sposobni.

G. pisac dopušta doduše, da ove osobe u Cislajtaniji neimaju pasivne mjenbene sposobnosti, nu tvrdi, da je našim zakonom carska naredba od 3. srpnja 1852 (br. 138 d. z. l.) izvan krieposti stavljena, jer se ta naredba, koja nije izdana po kruni kao naredba naravi vojničke, poput onih što ih izdaje vladar u svojstvu vrhovnoga vojskovodje, ima smatrati kao nadopunjak čl. 1 aust. mj. reda, a čim je taj mjenbeni red u nas izvan krieposti stavljen, prestaje i pravna kriepost upitnog nadopunjka.

G. pisac navodi dalje, da sve kad bi ova naredba i bila izdana kao odredba vojnička, to bi ona bila ukinuta zakonom, glasom kojeg i oni članovi vojske, koji su u službi aktivnoj, podpadaju u svojih gradjanskih odnošajih i obvezah, koji se neprotežu na njihovu vojničku službu, pod. gradjanske sudove i oblasti.

Zakon ovaj o vojničkoj podsudnosti valja tako za zemlje zastupane u bečkom car. vieću, kao i za zemlje spadajuće pod krunu sv. Stjepana; nu ako i sam g. pisac tvrdi, da je carska naredba od 3. srpnja 1852 uzprkos tomu zakonu još uviek valjana u Cislajtaniji, nemože taj zakon ni u nas derogirati onu naredbu.

Nu g. pisac pobija sám razlog, navedeni za svoj nazor. Zakon ima se smatrati postojećim dotle, dok se nestavi izvan krieposti; a stvori li se novi zakon, to nesmeta ovaj obstojnosti prijašnjeg, u koliko jedan uz drugi obstojati može. Ako je carska naredba od 3. srpnja 1852 mogla postojati uz čl. 1 mjen. reda, neima razloga tvrditi, da ju dokida § 1 našega mjenb. zakona.

Što se ova carska naredba pozivlje na čl. 1 mjenb. reda, nemienja njezine samostalnosti i neodvisnosti, jer citiranje postojeće jur zakonske ustanove u novijem zakonu, odnosno naredbi nemože biti razlogom dvojiti o samostalnosti novijeg zakona (naredbe).

Napokon neima razloga, zašto da se ova naredba smatra „nadopunjkom“ a ne singularnim zakonom.

---

* Vidi Mjesečnik od god. 1884 br. 12.

Digitized by Google

Kod tumačenja § 3 mj. zak. neslažem se sa nazorom, da se za valjanost mjenice iziskuje, da izraz „mjenica“ mora biti napisan u onom istom jeziku, u kojem je napisana ciela mjenica. Ja držim, da će mjenica biti valjana i onda, ako je hrvatskim jezikom napisana, te se u njoj rabi rieč: „Wechsel“ „lettera di cambio“ itd., dapače i onda, ako je jedan dio mjenice napisan hrvatskim, a drugi n p. mjenbena svota, datum izdatka ili dospjetka, tudjim jezikom. Neima razloga zašto da bude ta okolnost na uštrb pojmu mjenice.

Na str. 96 razlaže g. pisac, da su mjenbenim zakonom izvan krieposti stavljeni dvorski dekreti od 22. listopada 1814 i 4. ožujka 1846, po kojih se podpis židovskimi slovi ima smatrati samo rukoznakom a ne podpisom. Ja držim, da se ti dvorski dekreti imaju svakako kriepostnimi smatrati, jer oni mogu valjano postojati uz § 1 mj. zak.

Za one, koji neumiju inače nego židovski pisati, valjati će propisi, tičući se u obće onih, koji u obće neumiju pisati. Zakon ovim neuzkraćuje pasivne mjenbene sposobnosti tako, da se mogu obvezati po punomoćnicih, jer pasivna mjenbena sposobnost manjka samo onim, koji se nemogu obvezati ugovorom.

Nikako se neslažem sa mnenjem g. pisca (str. 115), da „nije po smislu i duhu zakona slobodno, da izdatnik ime svoje napiše poprieko konteksta ili uz kontekst mjenica“. U praksi vidjevaju se vrlo često mjenice, u kojih je ime izdatnikovo popreko konteksta napisano.

Najbolji tumač „duha“ mjenbenog zakona je bez dvojbe sama trgovačka praksa, jer mjenbeni zakon ima svoj izvor u trgovačkom prometu i s njim skopčanoj praksi, a baš u praksi vide se ne riedko takove mjenice. Podpis izdatnika u toj formi neprotivi se ni smislu mjenbenog zakona, koji iziskuje samo, da se podpis nalazi na samoj izpravi, t. j. ondje, gdje su i ine bitne potrebštine mjenice, dakle na prednjoj strani, nenaznačujuć pobliže mjesta, kamo se ima staviti.

Tumačeć točku 6 § 3 navodi g. pisac (str. 119): „neće biti zapriekom valjanosti mjenice, ako u slučaju više trasata navedeno bude kod svakoga njih drugo prebivalište, te ako uz to i nebude spomenuto posebno mjesto izplate, jer će se po analogiji stavke druge točke 7 kao mjesto izplate imati smatrati ono mjesto, koje je navedeno kod najprije imenovoga trasata“.

Po mojem nazoru nestoji ta analogija; mjenica biti će doduše valjana, nu svaki tezovnik može platiti na mjestu svog prebivališta, te mu se ima ondje mjenica predočiti, odnosno mora se ondje tužiti, pošto se kod mjenbenih obvezanika nemože uporaviti § 40 sudovnika glede suparaca, jer po § 4 mj. post. mogu se mjenbeni dužnici samo onda jednom te istom tužbom utužiti, ako se ista podigne pred nadležnim sudom platišta. Kad je platište naznačeno, nepristoji trećemu prihvatniku pravo,

Digitized by Google

mienjati jur po prvom prihvatniku naznačeno platište, pa dodaju li oni još dalnja platišta, nemože to mienjati sadržaja jur svimi bitnimi potrebštinami providjene, dakle sasma perfektne mjenice; s toga odredjuje zakon, da kad je više platišta naznačeno, valja prvo, dočim se na druga neuzima obzira. Mjenbeni zakon ističe naročito, da neima li posebna platišta, to se mora prebivalište trasatovo takovim smatrati, usljed čega treći trasat takodjer ima pred sobom svimi bitnimi potrebštinami, dakle i platištem providjenu mjenicu, odakle bi se moglo zaključiti, da se i on tomu platištu (prebivalištu prvoga trasata) podvrgava — To ipak nestoji, jer bi jošte i četvrti trasat mogao platište naznačiti, a tada će ovo za sve prihvatnike mjerodavno biti, usljed čega se nemože reći, da se je treći trasat muče izjavio sporazumnim, da će platit na prebivalištu prvoimenovana trasata, već neizpuniv mjesto platišta na mjenici, izjavio se je sporazumnim bud s onim platištem, koje će dalnji trasat naznačiti, bud pako tim, da će platit na svom prebivalištu.

Na str. 124 veli g. pisac, da se mjenica glaseća „platit će se u Zagrebu ili gdjegod" ima doduše držati valjanom, ali da se dometak „ili gdjegod" ima smatrati kao da nepostoji; a da neima kod nas ma ni procesualnoga značenja, koje mu pripisuju njemački komentatori, jer po § 42 sudovnika od 16. veljače 1853 mora biti mjesto izpunjenja izriekom ustanovljeno.

Ja mislim, da se mora dometak „ili gdjegod", koji ima medjunarodno znamenovanje, tumačiti ne po § 42, već po § 46 sudovnika, glasećeg „prosto je strankam podložiti se naročitom pogodbom i drugomu sudu a ne nadležnomu", pa prem tomu izvadja dr. F. Schuster u svom tumaču (Beč 1856) k § 46 sudovnika: „Indess scheint es keineswegs nothwendig zu sein, dass das Gericht in einem solchen Vertrage individuell bestimmt wird, und es muss bei der allgemeinen Fassung des vorstehenden § als ein zur Begründung dieses besondern Gerichtsstandes durch ausdrückliche freiwillige Unterwerfung hinreichendes Uebereinkommen angesehen werden, wenn der zu Klagende sich allen Gerichten nach der Wahl des Klägers unterworfen hat".

Recimo, da je mjenica imajuća kod platišta dometak „ili gdjegod" izdana u Njemačkoj, to neima razloga zašto se nebi mogla kod nas utužiti, osobito kad njemački pisci i vrhovne riešitbe takovo obćenito podvrgavanje umjestnim izjavljuju, a neprotivi mu se ni § 46 sudovnika.

Na str. 142 tumača izraženo mnienje: „mjenice na vlastitu naredbu obično se izdavaju onda, kada vjerovnik nekani mjenice staviti u promet, već se samo kod dužnika mjenbenim načinom osigurati za svoju tražbinu", protivi se praksi, jer u prometu rabe se vrlo često mjenice na vlastitu naredbu.

Digitized by Google

Na str. 143 opazka 3 prigovara g. pisac mojemu „Tumaču“, da se u istom krivo izvadja, da će mjenica na vlastitu naredbu steći pravnu kriepost istom prihvatom ili naledjom. Držim, da je ovo moje mnenje podpuno opravdano. Istina, da zakon te mjenice uvršćuje u kategoriju običnih tezica; ali pošto su za svaki ugovor potrebne dvie osobe, to manjka ovdje dotle, dok mjenica nije prihvaćena ili naledjena, drugi kontrahent tako, da ob ugovoru, kojim bi se prava i obveze utemeljile, nemože govora biti; ili po imovinskoj teoriji, manjka osoba, koja bi posjedovala taj imovinski objekt, jer se valjda nemože takovim smatrati mjenicu, koju si izdatnik sam izdaje na svoju naredbu, i koja neprelazi u treće ruke, odnosno kojoj nepristupa prihvatnik. — G. pisac drži mjenicu pravno obstojećom in abstracto čim ima sve zakonom propisane uvjete, ma i ostala u izdatnikovih rukuh, pa ju smatra prikladnom, da postane in konkreto predmetom prometa, t. j. da prelazi u tudje ruke. To je istina, ali dotle, dok je mjenica lih abstraktni pojam te u rukuh izdatnika, a prihvatnik nije pristupio, neima se ona smatrati nosiocem obveze, pa s toga neima u praktičnom smislu rieči imovinske vriednosti i pravne krieposti.

G. pisac, koji se toliko protivi nazoru, kao da će mjenica na vlastitu naredbu steći pravni učinak istom kad predje u treće ruke, dopušta to sam riečmi: „ovo fizično jedinstvo medju izdatnikom i remitentom od praktične je važnosti samo u toliko, što **prvi pravni posao**, koji se sklapa obzirom na mjenicu po vlastitoj naredbi, nenastaje, kao što kod drugih mjenica, medju izdatnikom i remitentom, već remitentom kao indosantom i medju indosatarom“. — Dotle dakle dok takova mjenica nije naledjena, nije glede nje sklopljen pravni posao, a bez ovoga neima ni imovinskog objekta.

O potonjem moglo bi govora biti samo kad representira kakovu vriednost, sam papir nepredstavlja vriednosti, nego samo sadržaj njezin; taj sadržaj ima vriednosti samo kad utemeljuje prava i obveze; bez pravnog posla nemože se dakle govoriti ni ob imovinskom objektu, rectius pravno-kriepostnoj mjenici.

U mom „Tumaču“ str. 21 tvrdim, da se ugovor, što ga sklapa izdatnik mjenice na naredbu vlastitu, ima smatrati samostalnim i neodvisnim od onoga, koji ga sklapa kao naledjnik tako, da se dometci u naledji, n. p. „bez jamstva“, „bez prosvjeda“, protežu samo na naledjenika, a ne na „izdatnika“, ma oba bila jedna te ista fizična osoba. Na to pita g. pisac: „s kim je izdatnik mjenice po vlastitoj odredbi sklopio mjenbeni ugovor, kad je mjenicu kao remitent indosirao prije nego li je ona prihvaćena? Sam sobom valjda nije?“ (Dalje sliedi.)

Digitized by Google

Organizacija uprave.

Da se provede zakon od 5. veljače 1886 ob ustroju županija i uredjenja uprave u županijah i kotarih imenovani su vel. župani i podžupani, kojih imena priobćujemo na drugom mjestu ovoga broja Mjesečnika, zatim izdala je kr. zem. vlada dvie naredbe, koje ovdje diljem priobćujemo.

I. Naredba

kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade, odjela za unutarnje poslore od 30. lipnja 1886 br. 2870 pr., kojom se opredielјuje broj i teritorijalni obseg upravnih kotara i sjedišta kotarskih oblasti u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji.

§ 1. Na temelju § 3 zakona od 5. veljače 1886 ob ustroju županija i uredjenju uprave u županijah i kotarih, prema kojemu teritorijalni obseg upravnih kotara i sjedišta kotarskih oblasti opredielјuje vlada putem naredbenim; zatim na temelju § 88, prema kojem je vlada ovlašćena, da u slučaju potrebe pri prvom opredielјenju teritorialnog obsega kotarskih oblasti može preinačiti zaokruženje pojedinih županija uz priuzdržaj naknadnoga uzakonjenja ovih promjena, razdielјuju se u § 2 rečenoga zakona opredielјene županije na 66 kotara i to:

I. Županija ličko-krbavska, na kotare: 1. Gospić, 2. Gračac, 3. Udbina, 4. Perušić, 5. Korenica, 6. Otočac, 7. Senj.

II. Županija modruško-riečka, na kotare: 1. Ogulin, 2. Slunj, 3. Vojnić, 4. Novi, 5. Sušak, 6. Delnice, 7. Čabar, 8. Vrbovsko.

III. Županija zagrebačka, na kotare: 1. Karlovac, 2. Jaska, 3. Pisarovina, 4. Sisak, 5. Vel. Gorica, 6. Samobor, 7. Zagreb, 8. Dugoselo, 9. Sv. Ivan-Zelina, 10. Stubica, 11. Vrginmost, 12. Glina, 13. Petrinja, 14. Kostajnica.

IV. Županija varaždinska, na kotare: 1. Varaždin, 2. Ludbreg, 3. Novimarof, 4. Zlatar, 5. Krapina, 6. Klanjec, 7. Pregrada, 8. Ivanec.

V. Županija belovarska, na kotare: 1. Belovar, 2. Gjurgjevac, 3. Koprivnica, 4. Križevac, 5. Križ, 6. Garešnica, 7. Grubišnopolje.

VI. Županija požežka, na kotare: 1. Požega, 2. Pakrac, 3. Daruvar, 4. Novska, 5. Novagradiška, 6. Brod.

VII. Županija virovitička, na kotare: 1. Osjek, 2. Djakovo, 3. Našice, 4. Dolnji-Miholjac, 5. Slatina, 6. Virovitica.

VIII. Županija sriemska, na kotare: 1. Vukovar, 2. Šid, 3. Ilok, 4. Irig, 5. Ruma, 6. Vinkovci, 7. Županje, 8. Mitrovica, 9. Zemun, 10. Stara Pazova.

§ 2. Površje zemljištno i broj pučanstva kotara, a tako i pojedine upravne odnosno porezne občine, koje u kotar koj spadaju, navedene su u priklopljenom pregledu.

Digitized by Google

§ 3. Rok, kad će gore naznačene županijske i kotarske oblasti započeti djelovanje svoje, obznanit će se napose.

U Zagrebu, 30. lipnja 1886.

Dragutin grof Khuen-Hedervary v. r.

Pregled političkoga razdieljenja kraljevina Hrvatske i Slavonije.

1. Županija ličko-krbavska sa sjedištem u Gospiću, sa gradovi Senj i Bag prije 6217·127 □-kilom., stanovničtva 174.239; ima upravnih kotara: vanjskih 7, gradska 2.

2. Županija modruško-riečka sa sjedištem u Ogulinu sa gradom Bakar prije 4874·841 □-kilomet, stanovničtva 203.173; ima upravnih kotara: vanjskih 8, gradski 1.

3. Županija zagrebačka sa sjedištem u Zagrebu, sa gradovi Zagreb, Karlovac, Sisak, Petrinja i Kostajnica prije 7215·234 □-kilom., stanovničtva 419.879; ima upravnih kotara: vanjskih 14, gradskih 5.

4. Županija varaždinska sa sjedištem u Varaždinu, sa gradom Varaždin prije 2521·800 □-kilom., stanovničtva 229.063; ima upravnih kotara: vanjskih 8, gradski 1.

5. Županija belovarska sa sjedištem u Belovaru, sa gradovi Belovar, Križevac, Koprivnica i tvrdja Ivanić prije 5048.132 □-kilomet., stanovničtva 219.529; ima upravnih kotara: vanjskih 7, gradska 4.

6. Županija požežka sa sjedištem u Požegi, sa gradovi Požega i Brod prije 4938·205 □-kilom., stanovničtva 166.512; ima upravnih kotara: vanjskih 6, gradska 2.

7. Županija virovitička sa sjedištem u Osieku, sa gradom Osiek prije 4852·231 □-kilom., stanovničtva 183.226; ima upravnih kotara: vanjskih 6, gradski 1.

8. Županija sriemska sa sjedištem u Vukovaru, sa gradovi Zemun, Mitrovica, Karlovci, Petrovaradin i poput grada uredjenim trgovištem Ruma prije 6848·445 □-kilomet., stanovničtva 296.878; ima upravnih kotara: vanjskih 10, gradskih 5.

Ukupno prije 42.516·015 □-kilomet., stanovničtva 1,892.499, ima upravnih kotara: vanjskih 66, gradskih 21.

II. Naredba

kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade, odjela za pravosudje od 1. srpnja 1886 br. 9255, kojom se preinačuje odnosno na novo opredjeljuje broj, sjedišta i teritorijalni obseg kr. kotarskih sudova, ter okoliši kr. sudbenih stolova u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji.

Na temelju ustanovah §§ 3 i 4 zakona od 21. studenoga 1874 ob ustroju sudova prve molbe u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji (broj 55 Sbor.) i § 10 zakona od 3. kolovoza 1884, kojim se izjednačuju i nado-

Digitized by Google

punjuju zakonske ustanove ob ustrojstvu i nadležnosti sudova u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji (br. 24 Sbor.) obnalazi kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljska vlada odjel za pravosudje usljed novoga ustrojstva upravnih oblasti odrediti što sliedi:

§ 1. Ukidaju se kr. kotarski sudovi u Brinju, Čemernici, Rujevcu, Čazmi, Okućanih i Valpovu.

§ 2. Ustrojavaju se kr. kotarski sudovi sa sjedištem u Ludbregu, Križu i Novskoj.

§ 3. Prema tomu bit će u buduće u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji šestdeset i tri kr. kotarska suda, kojim se teritorijalni obseg opredjeljuje u prileżećem pregledu.

§. 4. Okoliš kr. sudbenih stolova ustanovljuje se tako, da će obsizati:

I. kr. sudbeni stol u Gospiću, područja kr. kot. sudova u Gospiću, Gračacu, Udbini, Korenici, Otočcu i Senju;

II. kr. sudbeni stol u Ogulinu, područja kr. kot. sudova u Ogulinu, Slunju, Krnjaku, Novom, Bakru, Delnicah i Čabru;

III. kr. sudbeni stol u Zagrebu, područja kr. kot. sudova u Karlovcu, Jaski, Pisarovini, Vel. Gorica, Samoboru, Zagrebu, Božjakovini, Sv. Ivanu-Zelini i Stubici;

IV. kr. sudbeni stol u Petrinji, područja kr. kot. sudova u Sisku, Glini, Petrinji i Kostajnici;

V. kr. sudbeni stol u Varaždinu, područja kr. kot. sudova u Varaždinu, Ludbregu, Zlataru, Krapini, Klanjcu, Pregradi i Ivancu;

VI. kr. sudbeni stol u Belovaru, područja kr. kot. sudova u Belovaru, Gjurgjevcu, Koprivnici, Križevcih, Križu, Garešnici i Grubišnompolju;

VII. kr. sudbeni stol u Požegi, područja kr. kot. sudova u Požegi, Pakracu, Daruvaru, Novskoj, Novoj Gradiški i Brodu;

VIII. kr. sudbeni stol u Osjeku, područja kr. kot. sudova u Osjeku, Djakovu, Našicah, Dolnjem Miholjcu, Slatini i Virovitici;

IX. kr. sudbeni stol u Vukovaru, područja kr. kot. sudova u Vukovaru, Šidu, Iloku i Irigu;

X. kr. sudbeni stol u Vinkovcih, područja kr. kot. sudova u Vinkovcih i Bošnjacih;

XI. kr. sudbeni stol u Zemunu, područja kr. kot. sudova u Zemunu, Mitrovici, Rumi, Staroj Pazovi i Karlovcih.

§ 5. Dan, kojim će nazočnom naredbom ustanovljene promjene stupiti u život, opredielit će se naknadno.

§ 6. Glede mjestnih sudova sliedit će posebna naredba.

Digitized by Google

Glavni pregled:

Sudbeni stol	Površje u □-kilometara	Broj stanovničtva	Ima kot. sudova
Gospić	6217·127	174.239	6
Ogulin	4874·841	203.173	7
Zagreb	3947·319	269.101	9
Petrinja	3267·915	150.778	4
Varaždin	2521·800	229.063	7
Belovar	5048·132	219.529	7
Požega	4938·205	166.512	6
Osiek	4852·231	183.226	6
Vinkovci	1590·619	60.870	2
Vukovar	2212·977	99.105	4
Zemun	3044·849	137.903	5
Ukupno . . .	42516 015	1,892.499	63

VIESTNIK.

(Imenovanje vel. župana i podžupana.) Nj. c. i kr. ap. Veličanstvo blagoizvoljelo je previšnjim riešenjem od 25. lipnja o. g. premilostivo imenovati: okružnoga upravitelja u Gospiću Marka Kasumovića vel. županom županije ličko-krbavske, te gradova Senja i Karlobaga; okružnoga upravitelja u Mitrovici Jovana Čudića viteza od Kamenskegore vel. županom županije mudruško-riečke i grada Bakra; podžupana podžupanije karlovačke Stjepana Kovačevića vel. županom županije zagrebačke, te gradova Siska, Karlovca, Petrinje i Kostajnice; vel. župana županije varaždinske Radoslava Rubida-Zichya de Zagorje, Zich et Zajka, vel. županom ove županije i grada Varaždina; vel. župana županije belovarske Budislava Budisavljevića Priedorskoga velikim županom županije belovarsko-križevačke, te gradova Belovara, Križevaca, Koprivnice i tvrdje Ivanić; vel. župana županije požežke Dragutina pl. Gvozdanovića velikim županom iste županije, te gradova Požege i Broda; dra. Teodora grofa Pejacsevicha Virovitičkoga velikim županom županije virovitičke i grada Osieka; konačno Ervina pl. Cseha velikim županom županije sriemske te gradova Mitrovice, Zemuna, Karlovaca, Petrovaradina i poput gradskih municipija uredjenoga trgovišta Rume.

Nj. preuzvišenost g. ban obnašao je riešenjem svojim od 2. srpnja o. g. imenovati sa sustavnimi berivi: kr. kot. predstojnika u Ogulinu Gjuru Stipetića podžupanom županije ličko-krbavske; kr. podžupana jastrebarskog Josipa Muzlera podžupanom županije modruško-riečke; kr. podžupana koprivničkog Adalberta Chlupa podžupanom županije zagrebačke; kr. podžup. tajnika Josipa Sertića podžupanom županije varaždinske; kr. kot. predstojnika u Novoj Gradiški Stjepana Štrbca podžupanom županije belovarsko-križevačke; kr. podžupana virovitičkoga dra. Dragutina Benaka podžupanom županije požežke; kr. podžupana djakovačkog Slavka Cuvaja podžupanom županije virovitičke; napokon saborskog zastupnika i odvjetnika dra. Jovana Gjurića podžupanom županije sriemske.

Digitized by Google

(Sa sveučilišta.) Dne 22. lipnja sastadoše se delegati svih triuh fakulteta hrvatskoga sveučilišta, da izaberu rectora magnifica za buduću naukovnu godinu 1886/7. — Rectora najme neizabire akadem. senat, kako se to često čita u nekih novinah, nego po zakonu od 26. kolovoza 1875 imadu prof. sborovi svih triuh fakulteta svaki izmedju svojih članova izabrati četvoricu izbornika, delegata, koji se na poziv rektorov sastaju u drugoj polovilici lipnja u sjednicu, i tu izabiru rektora za buduću naukovnu godinu. Svake godine bira se rektor izmedju redovitih profesora drugoga fakulteta. Rektor za buduću god. 1886/7 imao se je izabrati izmedju redovitih profesora pravo- i državoslovnoga fakulteta, pa je za takova izabran kr. j. r. profesor dr. Franjo Vrbanić.

Dekana biraju prof. sborovi pojedinih fakulteta svaki za svoj fakultet, pa je za dekana prof. sbora pravo- i državoslovnoga fakulteta za godinu 1886/7 izabran g. prof. dr. Kosta Vojnović, a za dekana prof. sbora fakulteta mudroslovnoga g. prof. Tadija Smičiklas.

Naredbom kr. vlad. odjela za bogoštovje i nastavu od 20. lipnja o. g. odredjeno je, da se na obima svjetovnima fakultetima uvedu seminari, i da imadu stupiti u život već u prvom poljeću buduće naukovne godine. — Da se mladež potakne na red u seminarih, iz kojega će napokon ova sama crpiti prvu i najveću korist, odredjene su nagrade onim, koji će izraditi najbolje zadaće, zadane u seminarih iz pojedinih struka. — Neke važnije ustanove iz statuta o seminaru pravo- i državoslovnom donieti ćemo u sliedećem broju.

(G. Franjo Innfeld) otvorio svoju odvjetničku pisarnu u Brodu n. S.

(Dvorski savjetnik prof. A. Randa) slavio je 25. lipnja o. g. dvadesetpetgodišnjicu kao sveučilištni profesor. Pravničko družtvo „Všehrd“, „akademický spolek“ te slušaoci prava na sveučilištu českom priredište za to krasnu svečanost. U tu svrhu liepo izkitište jednu dvoranu sveučilištnu i namjestište u njoj sliku jubilara okićenu vienci i cviećem. U 11 sati do podne napunila se dvorana dubkom prijatelji i štovatelji glasovitoga učenjaka i profesora. Tu se našlo viećnika i drugih sudb. činovnika zem. suda sa predsjednikom istoga suda Mauxom, dodjoše zastupnici odvjetničke i bilježničke komore, pravn. družtva „Právnicka jednota“, članovi prof. sbora juridičkoga fakulteta, članovi povjerenstva držav. ispita i mnogo mladeži. Svečar dopraćen u dvoranu bijaše pozdravljen burnimi uzklici „slava“ i „na zdar“, zatim odpjevaše svečanu kantatu, a onda pozdravi svečara jedan stud. juris uznositim govorom slaveć ljubljenoga profesora, učenjaka te iskrenoga rodoljuba; a isto tako pozdraviše ga zastupnici družtva i njegovi drugovi profesori. Prof. Randa ganut do suza zahvali se svim na ovom dokazu ljubavi i poštovanja. U svom govoru ocrta u kratko sveučilištne odnošaje u Pragu sve do one dobe, kada je otvoreno sveučilište česko, na čem se ima mnogo zahvaliti uzvišenomu vladaru, kojemu svečar povikne krepki živio, što je skupština trokratnim uzhitnim „Slava“ odvratila. Zatim obrati se k mladeži, zahvalio se njoj toplimi riečmi, opomene ju, da bude marljiva, uztrajna i da ljubi svoju domovinu; a napokon zahvali se svojim drugovom profesorom, što ga vazda toli ljubezno susriću, koji su svi, izim jednoga jedinoga, nekoć bili njegovi djaci. — Tim se ova liepa svečanost svršila, a mi želimo, da Bog poživi prof. Randa još mnogo godina na diku nauke i na korist pobratimskoga naroda českoga.

(Ignjat Broš), odvjetnik u Vinkovcih, umro je 13. o. m. naglom smrti na osječkom kolodvoru; uzrok je tuberkuloza. Pokojnik bijaše članom pravničkoga družtva od prvoga njegovoga početka pa sve do svoje smrti. — Lahka mu zemlja.

Digitized by Google

Razprava o zadrugi u Francezkoj, — pouka za nas.

Atomizacija obitelji, navlastito kod romanskih naroda, gdje je rimsko pravo iztisnulo svaki zadružni elemenat, počela je zadavati brige i učenjakom i zakonotvorcem navlastito u Francezkej, gdje se obitelj s moralnih uzroka pod uplivom razrovajućega nasljednoga reda razpada, te je prvim uzrokom onomu instabilitetu političkih i socijalnih odnošaja, iz kojih bi mogao opet nastati u Francezkoj chaos u oči prve stogodišnjice francezkoga prevrata. S toga počelo se tamo raditi na znanstvenom polju eksperimentalnom metodom, kako bi se mogli točno upoznati obiteljski odnošaji u poljodjelskoj i u obrtnoj familiji, nebi li se predočivanjem strašnoga njezinoga moralnoga i ekonomičkoga razsula pripravilo obće mnenje za socijalne reforme i na tom polju. U tu svrhu ne samo što se ustrojavaju družtva i časopisi, nego francezki učenjaci dolaze medju Jugoslavene, pak i medju Hrvate i Srbe, da prouče in facie loci umiruće zadruge, koje naša mudrost požurila se ugasiti.

Veliki zagovornik zadružne obitelji jest prof. Bogišić, naš odlični akademik, koji si je uzeo zadaćom nadahnuti novim životom taj starodavni slavenski inštitut, i spasit ga, da tako rečemo, od smrti, svojim neumornim iztraživanjem i proučavanjem. U svoje vrieme dali smo našim štiocem obilati izvadak iz njegove znamenite radnje o inokosnoj familiji, koja je probudila u znanstvenom zapadnom svietu veliki interes. Kako se uvažava plodonosna djelatnost našega Bogišića na tom polju, možemo razabrati iz oduševljenog dočeka, koji je on našao u Parizu u družtvu za socijalnu ekonomiju, kamo je bio pozvan da razvije resultate svoga iskustva. Ta „Société d' économie sociale“ izdaje poznati časopis „la Réforme sociale“, utemeljen po

Digitized by Google

glasovitom Le Play, prvom francezkom sociologu i dobrotvoru na polju socijalnih reforma, nedavna umrlomu, kojemu će Francezka jedan dan podignuti spomenik zahvalnosti. U broju od 15. svibnja t. g. rečenog časopisa čita se izvješće o sjednici od 26. travnja odbora spomenutoga družtva, koje je bilo pozvalo u nju i prof. Bogišića.

Predsjednik Jules Michel otvoriv sjednicu pozdravi prof. Bogišića, kojega radnje, reče, našle su takovu simpatičnu odjeku kod nas, i koji je sad svršio zakonik za Crnogoru. Odavna jur, sliedeći metodu motrenja i osvjedočen o prednosti običaja napram pisanom zakonu, odlični slavenski profesor pohadjao je, kako i naš učitelj Le Play, školu socijalnih činjenica. Pod njihovim svjetlom on je priznao u stalnosti obitelji nuždni uvjet eksistenciji naroda. Uzpostaviti i utvrditi seljačku obitelj, to je svrha za kojom on ide svim auktoritetom, što su mu ga njegove radnje pribavile. U to ime on je bio jur jedan od naših, a mi se radujemo dvostruko danas, gdje ga vidimo da se pridružuje našim radnjam.

Na to odgovori prof. Bogišić: „Dopustite mi, gospodo, da vam izrazim svoju najtopliju zahvalnost na dokazu simpatije, kojom ste me htjeli počastiti. Ovi dokazi blagohotnosti tim su mi dragocjeniji, jer dolaze od družtva visoko štovana, koje se je posvetilo, kako i sam činim, uzpostavi upravo fundamentalne ustanove naroda, familije. A osobito mi je laskalo što sam obaznao, kako su družtvo i sam njegov slavni utemeljitelj pred nekoliko godina, bez moga znanja, sliedili i motrili moje nastojanje. Ako je istina, da ljudi, koji se posvećuju iztraživanju istine, imaju znati proći se obodrenja, ipak je posve naravno, da čovjek osjeća svoje sile podvostručene odobravanjem osoba ili sborova, nad svakom sumnjom nadležnih. Vaše bodrenje, gospodo, ohrabriti će me u borbi, koju vodim proti bludnjam i predsudam, koje najviše podkapaju obiteljske ustanove. Ova vrst borbe jest, kako znate, težka, navlastito kad čovjek nailazi medju svojimi protivnici na zastupnike znanosti i vlasti. Ali kako je naša borba miroljubiva, te naša djelatnost nesmjera na neshodne novotarije, ili na neizvedive fantazije, nego na najpozitivnije činjenice, kojim se napokon mora pokloniti svaka čovječja sila: držim za stalno,

Digitized by Google

da možemo od sada računati na nedaleku pobjedu plemenite stvari, koju branimo."

Za tim prof. Bogišić upitan o posliednjih iztraživanjih iztakne umjetnu razliku, što ju do sada prave zakonotvorci jugoslavenski medju zadrugom i inokosnom obitelji[1]. Još danas vide se u njih dva socijalna organizma posve različita, te se nastojalo nepohvalnom uztrajnošću uredjivat ih na različiti način u zakonu. Dočim se je štitila zadruga kao kolektivna obitelj, inokosna kano individualna bje izručena razoravajućim ustanovam zakona, valjajućih za gradske obitelji. U početku svojih studija sliedio je i prof. Bogišić zablude zakonotvoraca sve do onoga dana, kada je proučavanje fakta raztjeralo njegove presude. On je upoznao u Inokosni kao i u zadrugi onaj kolektivni značaj, koji bilježi i dominira svakim obiteljskim organizmom Jugoslavena. Pa zaista u jednoj i u drugoj starešina nije jedinim vlastnikom, kako u rimskoj obitelji i u gradskih obiteljih; on nije ino, nego kao neki izabrani tutor, kao neka vrst punovlastnika, koji upravlja zajedničkim dobrom. Njegova smrt nemienja ustrojstva inokosne, moralne osobe, koja prelazi od naraštaja do naraštaja a da nepropadne (qui traverse sans périr les générations).

Netreba se dakle čuditi, da je ideja nasljedstva tudja slavenskim običajem, i da u narodnom jeziku hrvatskom ili srbskom neima rieči, koja bi ju izražavala. Vidi se po tom, koli čvrsto ova organizacija veže cielokupnu obitelj, a ne pojedine nje članove sa zemljom. Razumieva se po tom, zašto je konfuzija zadruge sa Inokosnom bila udesna, jer je vodila zakonotvorca da Inokosnu osudi na nepomičnost, a kako je ova jezgra, odakle se može razviti zadruga, istim udarcem i ova bijaše podkopana, premda se činilo kao da se hoće ovu štititi.

Izvješće prof. Bogišića primiše oduševljenjem, a liepo je i dično vidjeti slavnoga Dubrovčanina, kako u priestolnici Francezke zauzimlje tako odlično mjesto medju francezkimi sociologi na čast hrvatskog i srbskog naroda.

---

[1] Spretno Francezi zovu zadrugu „famille rural à plusieurs ménages", a inokosnu „famille à un seul ménage".

Digitized by Google

Ali ovo nije bilo nego epizoda u dugoj povorci studija, što ih je naša zadruga izazvala u Francezkoj.

U sjednici od 14. prosinca p. g. istoga družtva podnese g. Ardaut zanimivo izvješće „o zadrugi, o patrijarkalnoj obitelji i o sustavu (obiteljske) zajednice na Balkanu od vremena nezavisnosti“ (Rapport sur la Zadruga, la famille patriarcale et le régime de communauté dans les Balkans dépuis l'indépendance). Premda se amo tamo opažaju historičke netočnosti, vidi se ipak onaj coup d'oeil francezki, koji zna jasno proniknuti u jezgru i u domašaj pravnih odnošaja. Izvješće proučava zadrugu prije turskoga osvajanja; zadrugu pod turskom vladom; zadrugu u Hrvatskoj od vremena nezavisnosti (?) njezine; zadrugu u Srbiji od vremena nezavisnosti njezine; uplive, koji su preobrazili zadrugu; zaštitu male vlastnosti (de la petite propriéte) i ulogu Austrije.

Kratko, izcrpivo i jasno opisuje Ardaut ustroj zadruge prije turskoga osvojenja. Zadrugi imadu Jugoslaveni zahvaliti, što su spasili svoje narodno bitisanje od toliko tiranskih jarama. Oni su sačuvali netaknutom bitnu podlogu (kako ju zove Le Play) svake socijalne organizacije, najme familiju.

Ardant pripovjeda, kako se je okvir patrijarkalne obitelji, prvobitne zadruge, u oči pogibelji prieteće od Turčina, razširivao posinjenjem, pozivom najme elementa tudjega u obitelj. Po tom samodržni auktoritet starešine ublažio se, jer se tudjincem nije mogla naložiti poslušnost onako podpuno kao djeci. Usljed te promjene starešinu počmu birati, a kasnije mogaše takim postati i mladji član zadruge, pa se je na staro geslo: „bez posluha staromu nema spasa“ nadovezalo drugo: „ako je starost glava, mladost je snaga“.

Ističe nadalje pisac, kako je uvadjanje posinjene djece u obitelj izazvalo tu promjenu u zadrugi, da je bilo dozvoljeno zadrugarom stvoriti si posebni peculij (osebunjak. Ured.). „Ova jezgra individualnog vlastničtva postade najjačim disolventom zadruge: „C' est le pecule (krasnom i istinitom slikom izražava se Ardant) qui enfoncé comm' un coin dans le tronc seculaire

Digitized by Google

de la zadruga, devait le faire éclater et disperser ses débris en familles à un seul ménage ou inokosnas". Peculij, kao klin zabit u stoljetni panj zadruge, morao je (s vremenom) prouzročiti, da prasne i da se ostanci njeni raztrgaju u množtvo inokosnih obitelji.

Razmatrajuć stanje zadruge pod turskim gospodstvom Ardant veli, da Turci nisu uništivali socijalnoga ustrojstva podjarmljenih naroda, da su im ostavili vjeru i obiteljske zakone, te ih tako znali štititi od ideja i pravnika zapada. Ovaj fenomen tumači se tim, jer da im je snosljivost bila nametnuta po naravi stvari; jer izašav iz patrijarhalne obitelji, Turci nisu osjetili nužde preobraziti socijalno stanje naroda, koje se osnivaše na istom temelju. U tom bijaše ustrojstvo njihove obitelji slično onomu pobiedjenih naroda, te nisu imali razloga dirati u zadružni stroj bugarske, srbske i hrvatske obitelji. Uz to uprava njihova bijaše jednostavna, i nije trpila činovničlika, kojemu se Turci nisu umieli priviknuti ni poslje četirih stoljeća gospodstva kraj svih lekcija dobivenih od zapada. Oni prepustiše dakle podjarmljenim narodom, da se upravljaju (unutra okvira obitelji i obćine) sami, te kao Mauri u Španjolskoj tako su i oni gospodovali nad podjarmljenom rasom, a da se nisu mješali ni slili sa svojimi podanici.

Gdje god se počeo osjećati upliv zapadnih običaja i zakona, svagdje je tu zadruga dolazila u opasnost da se razsipa i podlegne. U Austriji n. p. nema ni zadruge ni patrijarkalne obitelji, nestalnost obiteljskoga života prouzročila je znatno veće uticanje države, te komplicirala upravu sa neizbježivom vojskom činovnika i pravnika, koji su i u Hrvatskoj i u Srbiji malo po malo uništili zadružne odnošaje.

Površno i netočno opisuje Ardant, kako je došlo u Hrvatskoj do razvrgnuća zadruge; vidi se da nije podpuno obavješten o preobrazbi, koja je nastala u tom pogledu kod nas usljed političkih dogodjaja i zakonotvornih preinaka, sbivših se od g. 1848 ovamo. Veli, da je Hrvatska ona zemlja balkanskoga poluotoka, gdje se je zapadni upliv najjače osjetio, ali nenavadja tomu razloga, koji se osniva na svoj povjesti Hrvatske, vezane kroz stoljeća sa političkim udesom zapada, a boreće se većom stranom

Digitized by Google

uspješno proti navali turskoj, koja ju nemogaše dielomice nikako, a dielomice samo za vrieme pritisnuti. Ardant pripisuje bez temelja razvrgnuće zadruge i ugarskom uplivu, zakonu naime od god. 1840, koji dozvoljavaše seljakom razpolagati svojim imetkom, a koji se nije obzirao na zadruge, od koje se je zaziralo, jer se je znalo dobro, da zadruga učvršćuje narod. Vidi se, da pisac nije znao, da je uvadjanjem gradj. zak. god. 1853 u Hrvatskoj, koji se nije ni najmanje osvrtao na zadružnu obitelj, te nije poznavao a niti nepoznaje, nego samo jedan jediti obiteljski i nasljedni kalup po rimskom uzoru, zadan u načelu smrtni udarac hrvatskoj zadrugi; nije znao, da susljedni naši autonomni zakoni počamši od g. 1870 sastavljeni pod uplivom naših pravnika, proniknutih zapadnom kulturom (koje zakone spominje Ardant ni neslutećí, da Hrvatska ima svoju autonomiju na pravosudnom civilnom polju), nisu bili ino nego oživotvorenje obiteljskih i nasljednih ustanova gradjanskoga zakona.

O Srbiji govori Ardant, da pred nekoliko godina nije bilo tamo proletarijata, hvala zadrugam, koje bi se ovjekovječile na neotudjivom zemljištu, i hvala mnogobrojnim pravom uživanja na livadah i šumah občinskih te državnih. Zadruga pako nije bila obvezatna, njezin upliv vršio bi se na zaštitu zadružnih članova. Poduzetni član zadruge mogaše ju privremeno ostaviti, i poći u grad da tjera obrt, a da ipak nebi prestao biti članom obiteljske zajednice pod uvjetom, da svake godine pošalje kući opredieljenu svotu za porez i za ostale zajedničke troškove, čim je zadruga za slučaj, da ga u gradu snadje nesreća, bila zanj luka, u kojoj bi on i obitelj mu našli zaštitu. U takom socijalnom stanju Srbija je uživala onu pravu civilizaciju, koja nosi svim slobodu i mir. Sada žalibože i tamo zadruga izčezava, proletarijat se umnaža, hipoteka i dugovi haraju ladanjska dobra, a zatim se širi socijalni antagónizam. Nu koji su to uzroci, koji su preobrazili zadrugu?

Prvi uzrok bijaše preobraženje kulture zemlje, kad je paša u velikom prostoru dala mjesta produkciji žita, koja treba individualnih napora, više vremena i glavnice, a to sve će težko uložiti čovjek, koji nije izključivi gospodar zemlje. Zato se opaža

Digitized by Google

od centralnoga plateau-a Azije ćak do austrijskih granica, kako se patrijarkalna zajednica pretvara u razmjerju razvitka produkcije žita.

Drugi je uzrok preinačenje gospodarstvene atmosfere usljed otvorenih komunikacija, koje dopuštaju izvoz proizvoda zemlje, te joj unašaju novac, koj mami ljude, čini im zazornim zajedničko življenje, te ih potiče na individualnu nezavisnost, koja jim omogućuje izključivo razpolaganje sa novčanim bogatstvom.

Osim ovih dvajuh općenitih uzroka, djelovalo je na izčeznuće zadruge u Srbiji (a može se to isto reći i o Hrvatskoj) naprasno uvadjanje civilnih zakona zapada.

Čudni je udes zatekao i u tom pogledu Srbiju. U prvom razdobju njezine nezavisnosti zakonom od god. 1807 bijaše potvrdjena zadruga i svaka dioba zadružnog imetka strogo zabranjena. Na žalost g. 1835 Miloš, taj kralj-pastir, neoprezno zanešen za vladu, koju je bila revolucija dala Francezkoj, sastavi povjerenstvo od seljaka sa prognanikom poljačkim na čelu, kojemu je bila zadaća upriličiti za Srbiju „Code Napoleon“, što je sasma naličilo pokušaju prisiliti ribu, da diše kroz zrak pod izlikom, da i ostale životinje tako dišu.

Po Miloševom zakoniku svaki punoljetni mužkarac mogaše zahtievati svoj dio nepokretnina. Svi primaju jednake dielove, pa se je zadruga tako pretvorila u toliko inokosnih obitelji. Na taj način srbski seljaci (a tako i hrvatski) postadoše žrtvom lihvara i malo po malo bivaju razvlašćeni, te gube zemlje, koje su baštinili od otaca pokraj svega turskog jarma.

Još gore bi sa novim civilnim zakonikom od g. 1844, sastavljenim na podlozi austrijskoga, koji je pospješio uništenje zadruga, parceliranje i razvlaštenje zemlje, a po tom osiromašenje naroda. Ovomu pokretu, ili da bolje rečemo nazadku, bila je na čelu liberalna stranka, koja napokon uvidiv propast, kojoj ide u susret seljačtvo, osvjedočiv se žalostnimi činjenicami, da je nastavše ubožtvo ovoga najbitnijega čimbenika narodnoga bogatstva uplivalo i na fizičnu snagu naroda, jer broj sposobnih za vojničku službu sve to više je padao (g. 1884 došlo je u šabačkom srezu na 18.000 stanovnika 520 novaka, a u užičkom na 23.000

Digitized by Google

samo 400), stvori god. 1873 zakon, po kojem se minimum zemlje od tri jutra sa potrebitim orudjem i stokom, nuždnom za obradjivanje, nemože ni zaplieniti, ni založiti, ni prodati. U Hrvatskoj prouzročili su slični uzroci sa razvrgnućem zadruga istih užasnih posljedica, samo što je kod nas anketa o intangibilitetu minimuma zemljišta jedva dovršena, a nema ni govora o kakvoj zakonskoj osnovi, koja bi barem onoliko koliko je srbski zakon od god. 1873 stala na put umnožanju seljačkoga proletariata i posvemašnjemu osiromašenju naroda. Dočim se kod nas bije žestoka borba o političkoj eksistenciji Hrvatske, i ob uvjetih njezina bitisanja, neopažaju stranke, da se po malo razvlašćuje posjed hrvatskog naroda, te da bi se moglo dogoditi, da ga najbolji uspjeh naše političke borbe nadje deposediranim. Dobro reče prof. Bogišić, kojega Ardant citira: „bila je zabluda misliti, da se mogu bezkažnjivo, potezom pera, ukinuti pravne ustanove, koje su srasle pod uplivom svih uvjeta, sačinjavajućih život i individualnost naroda ..... Bila je pogrieška misliti, da zakon, ma bio teknički savršeno izradjen, negibiv i uzak po svojoj naravi, može zamieniti moralne elemente toli snažne, toli gibive i pogodne, prianjajuće svakoj obitelji, koja je uzdržala netaknuto i nepreinačeno svoje načelo". Veliku je opomenu dao Le Play zakonotvorcem veleć: „Ne touchez pas à la famille". — „Pustite u miru, nedirajte u obitelj".

Zatim progovori predsjednik te pozove prisutne, koji su živili u iztočnoj Europi, pa proučili zakone i običaje Slavena, da priobće svoje primjetbe i izraze svoje mnienje o pitanjih, kojim se bavi g. Ardant.

Prvi progovori Lorin, jedan od najodličnijih muževa novoga naraštaja u Francezkoj, koji proučavaju u svojoj domovini socijalna pitanja, a putuju u istu svrhu u inozemstvo. G. Lorin bijaše prošle jeseni u Hrvatskoj, boravio je nekoliko dana u Zagrebu, gdje se upoznao sa našimi odnošaji, a odavle pošo u Djakovo, gdje je bio gostom hrvatskoga mecene, sa svojim mladjim prijateljem Roger de Morlaincourtom, revnim gojiteljem historičkih nauka. Pošto je Lorin zanosom spomenuo, što je biskup Strossmayer učinio za kulturu svoga naroda, i kako

Digitized by Google

je sried XIX. vieka dao primjer one sjajne uloge, koju su imali veliki biskupi srednjega vieka, kad su stvarali kršćanske narode, pripovjeda, kako je u pratnji njegovog vrloga tajnika pošao na Vuku, selo na pó puta medju Djakovom i Osjekom, da prouči ostanke postojećih zadruga, a medju ostalimi onu, koju je Laveley opisao u „Revue des Deux Mondes". Kuće tih zadruga najljepše su, ali žalibože broj njihov izčezava pod uplivom zakona i uprave, premda zadrugari još obstojeći neće ni da čuju o njihovom konačnom ukinuću; a koji su razvrgli zadrugu, kaju se, prem prekasno.

Postojeće zadruge imaju sada manji broj članova, ali ipak trpe manju biedu od nezadružnih obitelji, i mogu plaćati sve to više rastuće poreze. Gdje je posebna obitelj, tu se često prodavaju zemlje ovršnim putem, jer nemogu plaćati poreza, a kupuju ih Niemci, Magjari i sve to većma rastući broj Židova. Činjenice i brojevi dokazuju, da gdje je propala zadruga, posebne obitelji postaju sve ubožnije, neke gube svoje nepokretnine, koje zapremaju tudjinci. Naprama mnienju Ardanta primjećuje Lorin, da se u Hrvatskoj način obradjivanja tla nije mnogo preinačio, i da se nemože bud kojoj poljodjelskoj preinaci pripisati propadanje toli trajne ustanove kakova je zadruga. Žali Lorin segregaciju pašnjaka i šuma, koja je doniela koristi bogatim vlastelinom a štete seljakom; žali što u bivšoj vojničkoj krajini šume padaju u ruke kapitalista i trgovaca s drvom, te zaključuje, da je putovati Hrvatskom dvostruko zanimivo, jer dopušta još motriti ostanke staroga ustroja zadruge, i udesnih posljedica, koje su nastale usljed razvrgnuća ove.

G. Bastien, Francez, koji je sudjelovao u bugarskom zakonarstvu pod rukovodjenjem kneza Aleksandra, primjećuje, da u Bugarskoj neima uredbe slične srbskim zadrugam, ali da obiteljski duh, uzdržan i razvit stoljetnimi običaji, pokazuje veliku snagu. Obiteljske zajednice, koje faktično postoje, mnogobrojne su na ladanju[2]. Kod dioba zakon nepoznaje prvorodstva, nego muškarci dobivaju dvostruko tolik dio kao ženske. Ovu uredbu

[2] Zato Bogišić razlogom tvrdi, da je bugarska obitelj mal ne identična srbskoj (La Reforme sociale, VI année s. 487).

Digitized by Google

musulmanskoga prava prihvatiše kršćanski Bugari, te se je kod njih udomila. Na ladanju kćeri nedobivaju svoga diela, koji ostaje u obitelji pružajućoj njima zaklon.

Bastien konštatuje, da su pod turskim gospodstvom pravni civilni običaji i občinske sloboštine kršćana ostale netaknutimi, i da su spasile narodni duh Bugara. Turci zadovoljiše se, da per fas et nefas iztisnu novaca od raje.

Zakonarstvo bugarsko na političkom i upravnom polju je dovršeno. Kazneni zakon dovršuje se. Nema još gradjanskoga zakonika, a željeti je, kad se bude izradjivao, da nebude prepisan kakav tudjinski zakonik, nego da bude nadahnut običaji i tradicijami zemlje.

G. Delaire hoće da iztakne po Bogišiću bitnu razliku medju inokosnom seljačkom obitelji i gradjanskom, koje žalibože tako zakoni kao i sudbena praksa na veliku štetu seljačkog stališa mješaju. Gradjanska obitelj jest nestalna po svojoj naravi, ona se razpada sa smrću roditelja i diobom ostavine. Inokosna seljačka obitelj, kako je Bogišić opazio u Srbiji, naravnim načinom i silom starodavnih obiteljskih tradicija ustrojava se uz zadrugu. U inokosni kao i u zadrugi otac nemože razpolagati medju živimi ili causa mortis bez privole djece; i u inokosni on je starešina, ali mu pomažu mužkarci, a jedan od njih preuzimlje upravu obiteljskoga imetka, kad malaksa snaga otca; napokon punoljetnici mogu tražiti diobu, a za taj slučaj otac dobiva jednaki dio s njimi. Konfuzija inokosne sa gradskom obitelji doniela je množtvo anomalija i protuslovja u zakonarstvu i u praksi, a potekla je iz krive predmnieve (koja žalibože postoji i kod nas na temelju gradj. zakonika), da se sve forme obitelji imadu svesti na kalup gradski, jer da tako zahtieva napredak.

Posljednji progovori g. Cheysson, koji je iznio zanimivih podataka o zadružnom sustavu, koji postojaše u Francezkoj u srednjem vieku, kojega ostanci su se vukli ćak do tekućega. Feudalni sustav obstojao je (kao i kod nas) uz zadruge, te bi našao u ustrojstvu ovih garanciju za uplatu podavanja. A kmeti nisu imali manjega interesa od gospodara držati se zadrugâ, jer bi se

Digitized by Google

tim posjed i uživanje zemljišta perpetuirali u zadrugi, koja jače mogaše suzbijati preuzetnost gospodara.

Svuda je obiteljski zadružni ustroj sličan izčezavajućemu slavenskomu, te svuda je donio sličnih posljedica: jednostavnost i stabilnost eksistencije u obitelji, mir, poštivanje otčinske vlasti, plodovitost, ljubav tradicije i zazir od novotarija. Zadruzi imade se zahvaliti u Francezkoj poljodjelsko blagostanje pod konac srednjega vieka. Ona bijaše, kako umno veli Laveleye, štitom maloj vlastnosti (à la petite propriété), jer je zapriečila drobljenje zemljišta. Do početka našega vieka još je bilo zadruga u Francezkoj: Dupin ih je proučavao g. 1840 u départemente u Nievre, Cheysson u dolini Bauges. A u obće se opazilo, da zadruga (la communauté des familles) mogla je preživjeti tamo i amo, zaštićena u zabitnih predielih, napučenih prostimi i primitivnimi obiteljmi, potežkoćom komunikacija. Netom se te okolnosti promieniše, stari ustroj propada kao što propada biljka, koja nenalazi više u zemlji nuždnih elemenata života. Napredak u prevoznih sredstvih (les progrès des transports), ekonomičko preobraženje produkcije, moralne preinake, koje su odatlje nastale, i koje su oslabile obiteljski duh, te otresle jaram tradicije: sve te promjene zadale su smrtni udarac zadrugi. Gdje nije još umrla, kako u Srbiji (i u Hrvatskoj, gdje je na umoru), umire od neizliečive bolesti, naime jer nemože živiti.

Ali, zaključuje Cheysson, premda je njezino izčeznuće fatalno, težko je s njom se oprostiti. Ona je kroz stoljeća živjela, te je pod svojim krovom štitila naše otce, koji imaju njoj zahvaliti mir, stalnost i blagostanje. Hoće li moći naši potomci jedanput ovaku pohvalu izreći o sadanjem obiteljnom sustavu? Ovo je tajna budućnosti, koju težko bi mogo tko sada odkriti.

Ova zanimiva i poučna razprava ob uzrocih postanka, trajanja i propadnuća pravne uredbe toli prirodne slavenskim narodom, koja im je spasila vjeru i narodnost za bolju budućnost, biti će izazvala turobnih refleksija u štioca. I sbilja ona nam namiče velevažnih pitanja što se tiče Hrvatske. Kako se je moglo kod nas u polovici našega stoljeća, bez ikakvih promjena, usvojiti obiteljski i nasljedni sustav gradj. zakonika, koji se osniva na

Digitized by Google

posve drugom pravnom temelju nego li je postojao u Hrvatskoj na podlozi mnogoljetnih tradicija zadružnoga ustrojstva? Kako je gradjanski zakonik u tom pravcu djelovao na zadruge tadar još postojeće? Je li bila usljed razterećena zemljišta nastala takova promjena u socijalnih i gospodarstvenih odnošajih naroda, da je moralo dozvoniti zadrugi? Je li dobro učinilo naše domaće zakonarstvo, što je pospješilo raznimi zakoni i odredbami od g. 1870 ovamo proces razpadnuća zadruge, a da se nije pitalo, kako će ostati poslje toga seljačka obitelj, i da li tradicijam njezinim, i okolnostim medju kojimi živi, može pristojati kalup gradske obitelji, nacrtan u gradjanskom zakonu? Da li slovo zakona može sbilja svojim svemogućim fiat izkorieniti običaje, koje su stoljeća stvorila, i da li to može donieti narodu korist ili propast? Izkorienivši mu prošlost u panju obitelji, da li se nestavlja na kocku njegova budućnost i eksistencija? Razrovano stanje seljačke obitelji usljed tako oštrih, nikakvom pripravom ublaženih promjena, težkih zadaje briga rodoljubu, što će biti sa hrvatskim narodom. U ovom istom časopisu potaknula se je, do sada uzalud, želja, da se iztraži potanko i vjerno stanje, u koje je došla poslje toliko gospodarstvenih i zakonotvornih promjena seljačka obitelj; da li se vidi, da li se opaža onaj proces, motren po prof. Bogišiću u Srbiji, gdje se inokosna obitelj (kakvom je postala seljačka familija većom stranom kod nas) naravno po nazoru starodavnih tradicija i po potrebi gospodarstvenih odnošaja, u kojih živi, preobrazuje opet u zadružnoj formi, nešto preinačenoj prema nastalim promjenam u životu naroda? Jer, ako sbilja taj proces se razvija kod nas, kako je vjerojatno po opažanjih jur učinjenih tamo i amo i po onom zakonu „si naturam furca compellas tamen usque recurret“, pošto taj proces ide za tim, da spasi narod i zemlju od dalnjega razciepanja, osiromašenja i dosljednoga osvajanja hrvatskoga zemljišta po tudjem elementu: zašto se zakonotvorci naši nebi latili njega, da ga upriliče napram naravi stvari, e da nebi sliedio gradj. zakonik biti u svedjernoj oprieci sa svojim jedinstvenim kalupom gradske obitelji napram realnomu stanju stvari? Ta oprieka medju mrtvim slovom zakona i životom lišava prvi svakoga ugleda, a uvadja u drugi metež, a to u onu jezgru,

Digitized by Google

o kojoj sve ustrojstvo naroda zavisi, i odakle prima okrepljujuće ili razrovajuće svoje elemente. O tom može biti osvjedočen svatko, tko iole poznaje moralne, socijalne i gospodarstvene obstojnosti seljačkoga našega stališa, koji sačinjava stožerni stup hrvatskoga naroda, da kad bi rimski kalup gradske obitelji našega gradj. zakonika i njegov nasljedni sustav osvojio posvema seljačku klasu; kad bi se kod ove sa smrću roditelja razvrgla obitelj i razpršio imetak, pulverizaciji zemljišta te užasnim moralnim i ekonomičkim posljedicam, koje iz nje nastaju, nebi bilo više zaprieke ni kraja, te bi se stvorio kod nas (što jur počimlje) seljački proletarijat, daleko opasniji od obrtničkoga, koji bi izazvao socijalno pitanje, koje bi dovelo u pogibelj eksistenciju naroda. Seljačka i gradska obitelj crpe svoj život iz različitih elementa, te nesmiju biti uredjene istim zakonskim kalupom kod nas, kako nisu kod drugih i velikih i malih prosvjetljenih naroda. Ta o u Pruskoj ima sada pet šest raznih prava, kojimi se uredjuju obiteljski i nasljedni odnošaji; u švajcarskom kantonu Zürichu postoji kod seljaka obiteljski uzor neke vrsti zadruge zvane Gemeinderschaft ili Zusammentheilung, sličan bar vanjski našoj zadrugi, ili još bolje srbskomu bratstvu; a tu seljačku obitelj, ukorienjenu u starodavnih tradicijah, sam je Bluntschli uzakonio u čl. 1366 do 1378 zürihskoga zakonika po njem sastavljenoga, koj nam uz saksonski zastupa cviet civilnoga zakonarstva novoga vremena. Tako u Bavarskoj ima trideset raznih načina nasljedovanja. Civilni zakon ruski uredjuje samo obiteljske odnošaje gradjana i plemića, dočim seljačka obitelj po zakonu od 19. veljače 1861 uredjena je običajnim pravom, pa su samo seljački sudovi nadležni prosudjivati obiteljske i nasljedne odnošaje seljaka[3]. A neka se nenavede primjer Francezke, koji nam žalibože a contrariis potvrdjuje izkustvo stoljeća, da sve što drma obitelju i nasljednim sustavom, koji stoji s njom u tiesnom savezu, drma državom i stavlja na kocku njezinu budućnost. Bezograničeno komadanje zemljišta u Francezkoj, prouzročeno civilnim zakonarstvom, kojim je revolucija učinila tabulam rasam od običajnoga prava,

[3] La Reforme sociale, 1. Mai 1886 u članku Bogišića „Kolektivna obitelj kod Čeha i Poljaka XIII. vieka".

Digitized by Google

mobiliziralo je tlo, prenielo je težištnu točku naroda na obrtnički stališ, izazvalo suffrage universel i periodičko, rekao bih, sada svakdanje kolebanje javnih odnošaja naroda, kojemu su žile tradicije odrezane od jednoga stoljeća, i koji nemože računati na stalnost sutrašnjega dana. Duboki motrioci francezkih okolnosti nazrievaju u pomanjkanju svakoga stabiliteta u obitelji usljed civilne ženitbe, pogoršane nedavna okužujućom smjesom divorcija, u vječnoj mobilizaciji i atomizaciji zemljišta, uzroke kaleidoskopnih političkih preinaka, kojim je na veliku štetu svih izobraženih naroda, a navlastito slavenskih, izpostavljen taj veliki narod. S toga sad vidimo odlične francezke muževe, kako putuju po slavenskih zemljah, da traže kod njih tajnu onoga stalnoga, moralno i materijalno sretnoga obiteljskoga života, o kojem glas bijaše i do njih dopro. Ali žalibože uvjeriše se, da je upliv zapada dosta podrovao naše obiteljske odnošaje, te jedva mogoše namjeriti se na ostanke negda uzoritoga našega zadružnoga života. Uskrisiti u Hrvatskoj prošle obiteljske odnošaje, kojim više neodgovaraju gospodarstveni i socijalni, nije moguće. Stari zadružni sustav neće se kod nas vratiti. Nu seljačka obitelj neće nikada biti gradska obitelj, i svi napori da se ona udesi po kalupu ove posljednje, mogu samo dovršiti njezino razvrgnuće i propadnuće seljačkoga stališa, to jest glavnog elementa hrvatskoga naroda. Nadovezati stare tradicije na nove potrebe i okolnosti, udesiti ustroj inokosne seljačke obitelji napram naravnom njezinom razvitku i novomu socijalnomu stanju, ima biti prvi zadatak sadanjega naraštaja muževa, koji mogu uplivati na javne odnošaje. Savjestno i potanko ispitivanje promjena, koje je seljačka obitelj pretrpljela zadnjih četrdeset godina, i vjerni opis njezinog sadanjega stanja ima biti podlogom, na kojoj će domaće zakonarstvo graditi nasljedno pravo za seljake. Uložiti u tu svrhu trud svoj znači doprinieti laganim ali najsigurnijim načinom čvrstom preporodu i sretnoj budućnosti naroda. Nijedno pitanje kod nas nije toliko prešno i zamašno kao ovo; neima ni jednoga u Hrvatskoj i u Srbiji, o kojega povoljnom riešenju tako bi zavisilo bitisanje jednoga dvoplemenoga naroda, kao ob ovom.

Prof. Vojnović.

Digitized by Google

Ovrha na fundus instructus.

Po zaglavnoj stavci § 526 g. p. p. pripadnosti dobra nepokretna nemogu se uzeti pod ovrhu bez istoga dobra. — Ova ustanova nalazi svoj početak u dvorskom dekretu od 7. travnja 1826 br. 2178 prav. z. sbirke, i po njoj nemože se posebno povesti ovrha na fundus instructus, t. j. nepokretnoga dobrā pripadnosti[1], a to su stvari pokretne za nastavak redovitoga gospodarstva na dobru nepokretnom potrebne. Ove se mogu uzeti pod ovrhu po ustanovah, valjajućih za dobra nepokretna, kojim pripadaju. Način, kojim se ovrha na pripadnosti dobara nepokretnih povesti i obaviti imade, nije u zakonu nigdje označen i uredjen; teorija u tom pravcu nije još na čistu, a praksa je svagdje udarila pravcem, da je uvodno spomenuta ustanova zakonska posve iluzornom postala.

Fundus instructus drži se sastojinom dobra nepokretna, za napredak gospodarstva vrlo potrebnom; pa upravo sbog toga osiguran mu je u svakom zakonarstvu iznimni položaj, pa tako i u našem o. a. g. z. Budući se k tomu narod hrvatski pretežno bavi poljodjelstvom, to će ujedinjenje nazora i istosmjernost postupka glede stvari, koje se kao fundus instructus smatrati imadu, poslužiti općoj stvari njegovoj; a to bijaše i moja želja, kad sam odlučio ovu razpravicu napisati.

Kodifikacija našega o. g. zakonika obavljena je pod uplivom škole i nazora pravnoga svieta, kakovi vladahu koncem prošloga stoljeća; pod timi je nazori i institucija „pripadnosti“ u obće i „fundus instructus“ na poseb obradjena; zato neima tu onih tanko razpredenih, a ipak odlučnih razlika novije znanosti izmedju stvari pobočnih (uzgrednih).

Dr. Unger je u svojem „System des österr. allg. Privatrechtes“[2] razbistrio i pojmove o „pripadnostih“, medju koje se i fundus instructus ubraja, pa je dokazao, da gr. zakonik

[1] Izraz „pripadnost“ pravilniji je od „pristojstvo“ uredovne sbirke A. Rušnova; pa je obćenito prihvaćen i u prevodu o. g. z. i u „Tumaču“ dra. M. Derenčina.

[2] Treće izdanje g. 1868. Str. 427—461.

Digitized by Google

daje mjestimice širi, mjestimice uži obseg pojmu „pripadnosti“; čim se samo pometnje radjaju. Unger polazi sa stanovišta stvari pogledom na svrhu i tvrdi, da su stvari glavne, koje same samostojno potrebam ljudskim služe, i stvari pobočne (uzgredne), koje prema stanovitoj drugoj stvari glavnoj stoje u juristički ovisnom odnošaju.

Prema razlici odnošaja, u koje stvari pobočne dolaze sa stvarmi glavnimi, ustanovio je Unger, da pobočne stvari dolaze sad kao:

I. priraštaj (accessio), gdje je odnošaj odnosno spoj stvari pobočne sa stvari glavnom fizičan; gdje se pobočna stvar gubi u glavnoj i biva smatrana prema ovoj kao dio prema cielosti, n. p. naplavljena čest zemljišta prema zemljištu prvašnjem;

II. pripadnosti (pertinentiae), gdje pobočna stvar kriepošću jurističkoga odnošaja stupa prema glavnoj stvari, da ovoj trajno služi, da ju štiti i usavrši; nu radi te sveze, koja je često i fizična, nije lišena samostalnosti svoje, n. p. munjovod.

Prema ovoj razlici stvari pobočnih uporabljuju se i razna pravna pravila na iste, te riedko kada da „priraštaj“ i „pripadnosti“ isti juristički udes stigne.

Tako valjaju za priraštaj sliedeća pravila:

1. Ako je glavna stvar nepokretna, to mora i priraštaj biti nepokretan. Česti naplavljene jesu nepokretne kao i zemljište, kojemu je naplavljeno ili koje je naplavom povećano; criep na krovu kuće postaje nepokretan, kao i kuća sama.

2. Tko posjeduje glavnu stvar, posjeduje i priraštaj, i posjed nekolicine pro diviso nemoguć je n. p. tko posjeduje uru, posjeduje i umetnuto kretno pero.

3. Vlastnik stvari glavne je vlastnik cielosti, n. p. vlastnik kipa postaje vlastnikom uda kipu dodana; vlastnik kuće postaje vlastnikom criepa, na krov postavljena.

4. Odsvojenjem stvari glavne biva odsvojen i priraštaj, n. p. tko proda zemljište, prodao je i kuću na zemljištu; tko proda vrt, prodao je i voćke u vrtu.

Digitized by Google

5. Kada se glavna stvar dade u zalog, dolazi u založni vez i priraštaj, n. p. ako zemljište dano u zalog bude povećano naplavom, tada se pravo zaloga proteže i na naplavak.

Za pripadnosti opet valjaju pravila ova:

1. Ako je glavna stvar nepokretna, to pokretna pripadnost nepostaje nepokretnom, premda tomu protivno odredjuje § 293 o. g. z.; n. p. vatrogasni stroj tim, što je u kuću postavljen, nepostaje nekretninom i vlastnost će se steći trogodišnjom, a ne 30-godišnjom dosielošću.

2. Razlučen posjed moguć je kod pripadnosti; tako može A. posjedovati kuću, a vatrogasni stroj detenirati u ime B-a.

3. Vlastnost stvari glavne neuključuje vlastnost pripadnosti, n. p. ako si A. nabavi vatrogasni stroj od nevlastnika i stavi ga u kuću svoju, to mu pravi vlastnik može isti stroj vindicirati.

4. Prodajom stvari glavne prodaje se i pripadnost, ali samo sadanja, a ne i buduća; tko n. p. kupi konja, kupi i ular na konju; obratno A. proda kuću, a njegovi nasljednici, neznajući za tu prodaju, kupe k istoj kući vrt, u ovom slučaju neima kupac kuće nikojega prava na vrt.

5. Gubitkom stvari glavne nemora se izgubiti i pripadnost, n. p. A. kupi kuću od nevlastnika i unese u nju vatrogasni stroj. Usljed osude mora A. povratiti vlastniku kuću; ali nemora i pripadnost, naime vatrogasni stroj; ovaj si može pravom pridržati.

6. Založenjem stvari glavne podpadaju pod založni vez sve temporerne pripadnosti; dakle uz nekretnu glavnu stvar i pokretne pripadnosti, što je u opreci s institucijom gruntovnice; te se ovaj nazor iznimkom ustanova gruntovnoga reda smatrati imade.

Sve ove razlike nisu bile poznate kodifikatorom našega gr. zakonika. Onda su priraštaj smatrali i nazivali bitnom sastojinom stvari glavne, a pripadnosti nebitnimi sastojinami stvari glavne; a jedne i druge imale su generično ime „pripadnosti“, kako se to vidi iz stilizacije §§ 294—297 o. g. z. — Nestalnost pojmova stvari pobočnih u ob. gr. zakoniku ističe i dr. M. Derenčin u „Tumaču“ knjiga II. str. 16 i 17.

Digitized by Google

Po nazorih ovdje razvijenih mora se tako zvani fundus instructus uvrstiti medju „pripadnosti“ u najužem smislu rieči, te će za fundus instructus valjati sva pravila, koja valjaju i za pripadnosti, dakle i ono pod br. 6 na pravo zaloga odnoseće se pravilo. — Ovim je narav fundus instructusa predočena, a sada glede obsega mu.

Po § 296 o. g. z. „žito, drva, krma, svi ostali premda jur sabrani proizvodi, kao i sva živina i svi težački alati (orudje) i sve sprave spadajuće na zemljište, drže se u toliko da su stvari nepokretne, u koliko su potrebne, da se produži uredno opravljanje gospodarstva“; sam zakon dakle neizcrpljuje ni pojam ni obseg fundus instructusa i to tim manje, što predmete samo po nekih vrstih eksemplifikativno spominje. Što se sve pod fundus instructus ima razumjevati, to ovisi od raznih okolnosti, od naravi gospodarstva i od obćenitoga nazora, i riešava se prema naravi i razmjerju gospodarstva, kojemu služi; a razmjerje ovo biva ustanovljeno dokazalom sudbenoga očevida i mnenjem vještaka ekonoma[3].

Iz svega se razabire, da je fundus instructus pripadnost; no svaka pripadnost nije fundus instructus; prema tomu valjati će sva pravna pravila za fundus instructus, koja i za pripadnosti, pa i ono gore pod br. 1, da naime fundus instructus po svojoj naravi nepostaje nepokretninom; a da je za stare škole uvršćen u red nepokretnina, krivo je izvedeno, kao što i oni imadu krivo, koji to izvode iz smisla dvor. dekreta od 7. travnja 1826; jer ovim dekretom nije fundus instructus izjavljen dobrom nepokretnim, nego mu je samo neko novo svojstvo dano, da se bez dobra nepokretna, kojemu služi, pod ovrhu uzeti nemože. Ovim opet nije počinjena nikoja juristično-logička nedosljednost, jer spominjani dvor. dekret nije potekao odtud, što je fundus instructus bio držan pripadnošću dobra nepokretna; nego je ta ustanova našla svoj izvor u obzirih javnoga interesa narodnogospodarstvenoga. Ovoj odrebi manjka ratio iuris; njoj je

[3] Dr. M. Stubenrauch, drugo izdanje g. 1864, str. 414.

Digitized by Google

izhodištem ratio reipublicae i ona se ima smatrati ustanovom contra rationem juris introducta[4].

Uza sve to ipak ostaje gornje pravilo br. 6 za pripadnosti u krieposti svojoj. Založenjem dobra nepokretna dolaze pod založni vez i pripadnosti ma bile i pokretne — dakle i fundus instructus; a biva to putem iznimke u instituciji gruntovnice, koja zalaganje pokretnina u inih slučajevih — izim fundus instructus — netrpi i nepoznaje[5].

Tako je iznimkom od ustanova gruntovnoga reda fundus instructus stekao narav dobra nepokretna, te je prema tomu zaglavna stavka § 526 g. p. p. u podpunoj mjeri opravdana, i pri povadjanju ovrha na fundus instructus nebi se smjela mimoići pravila ova:

1. Stvari na prvi pogled fundus instructus, nesmiju se pri ovrhah na pokretnine nikada uvrstiti u ovršno-pljenitbeni popis, te tako povući samostalno u ovrhu;

2. kada se ustanovljuje ciena dobra nepokretna, imade se to činiti uvjek s uvaženjem i uvršćenjem vriednosti fundus instructusa u procjenbeni instrumenat;

3. kupac dobra nepokretna je ipso facto kupcem i fundus instructusa.

Prvo pravilo je samo po sebi jasno i je corolar ustanove § 526 g. p. p. točke zaglavne, koja ustanova je dana za občuvanje javnih interesa narodno-gospodarstvenih; njom je dana prisilna mjera, koja samovolju privatnika u kraj potiskuje, dá uništuje, kao i ona odredba, da su slobodna od ovrhe: nuždno rublje, odielo, alat ili orudje, te minimalna mjera hrane.

Dosljedno svemu tomu biva jasno, da je sud, koji ovrhu dozvoljuje i obaviti naredi, dužan ureda radi voditi brigu, da se u ovrhu na pokretnine nepovuku t. j. u ovršno-pljenitbeni popis neuvrste i stvari, koje se obće smatraju fundus instructus. Sudski povjerenik dužan je iz vlastite pobude — i nečekajuć zahtjeva stranaka — žito, drva, krmu, živinu i orudje te svu zalihu, na koliko je sve to za nastavak redovitoga gospodarstva potrebno,

[4] Dr. Unger, treće izdanje g. 1868, str. 439, 9.
[5] System Ungera, treće izdanje, str. 445 i 446, 29.

Digitized by Google

pustit u miru te iz ovršno-pljenitbenoga popisa izostaviti; gdje bi pako o svojstvu fundus instructusa podvojio, potražiti mnenje vještačko. Ako bi sudski povjerenik ove opreze zanemario, te u ovršno-pljenitbeni popis uvrstio i predmete, koji su notorno fundus instructus, sud neima dotični ovršno-pljenitbeni zapisnik do znanja uzeti, niti ovršni čin propisno obavljenim proglasiti, nego ima narediti izpravak zapisnika, da se predmeti fundus instructus sačinjavajući iz ovršnoga veza izostave, što treba da se obavi ne naprostim prebrisavanjem već spisana sadržaja, nego verbalnimi dodatci, izlučenje iz ovršnoga veza značećimi. Sve ovo mora se učiniti ureda radi i bez iniciative vlastnika nepokretna dobra i fundus instructusa ili kojega vjerovnika hipotekarnoga, jer bi se inako prohibitivni karakter zaključne stavke § 526 g. p. p. izbrisao, te bi se samovolji pojedinaca ostavila uporaba ili propust za interese narodno-gospodarstvene tako važne ustanove.

Niti ostale dvie zasade netrebaju razjašnjenja, te se nije zadosta načuditi, da je praksa s njihovim pravcem u opreci. Riedko kada se u ovršno-procjenbenih izpravah fundus instructus spominje i na nj u konačnoj procienbenoj svoti obzir uzimlje; a da tako biva, nije neznatnim uzrokom to, što je narav fundus instructusa u teoriji neopredieljena i što se većinom sastoji u pokretnih stvarih, u tako zvanih pripadnostih, koje se od priraštaja razlikuju. Sgrada, šuma, još stojeći plodovi jesu i po naravi svojoj dobra nepokretna, te nikomu nije napadno, kada se i ti objekti u procjenu povlače. Živina, orudje, zaliha i t. d. danas jesu na dobru nepokretnom, sutra ih tamo možebit već nije i ta promjena čini, da se vriednost fundus instructusa nedodaje vriednosti dobra nepokretna pri procjeni ovoga. Ta nestalnost je jedinim uzrokom, da se priraštaj — buduć sastojina stalnija — u procjenu dobra nepokretna povlači; a pripadnosti — sastojine manje stalne — nepovlače; premda bi se s ovimi kao i s onimi jednako postupati moralo, t. j. morala bi se procjena glavnoga dobra nepokretna uvjek ustanoviti uračunanjem vriednosti obijuh vrsti stvari pobočnih.

Ista pogrieška provlači se dalje i pri ovršnoj dražbenoj prodaji, ona je posljedica krivoga postupka pri ovršnoj procjeni

Digitized by Google

(odnosno danas pri izdavanju procjenbene izprave). Ovršnoj dražbenoj prodaji služi temeljem procjenbeni instrumenat (zapisnik, odnosno izprava ili svjedočba); u ovoj obično nestoji o fundus instructus ništa, kupac za fundus instructus neponudja ništa, te se tako ovršenik smatra ovlašćenim, da može sa sobom odnieti sve, što nije u naravnom spoju sa glavnim objektom ovrhe i da može gol realitet kupcu predati. Baš tim postupkom biva nesmiljeno osujećena namjera zakonodavca: „da nastavak urednoga gospodarstva štetu netrpi".

Općemu pomanjkanju procjene fundus instructusa, temeljem koje bi ovaj sa glavnim dobrom nepokretnim mogao biti putem ovršne dražbe prodan, nastojali su neki na put stati tim, da su u dražbene uvjete uvršćivali zaporku: „Dražbeni kupac dobra nepokretna imati će odmah poslje dovršene prodaje zamoliti, da se temporerno zatečeni fundus instructus inventarno popiše i povjerenstveno procieni, a on (kupac) da će biti dužan primiti fundus instructus za procjenbenu vriednost i cienu njegovu položiti sa kupovninom glavnoga dobra nepokretnoga". Nu usvojenje ove zaporke biva ovisno o privoli svih interesenta, pa gdje ovi nisu složni, može ta zaporka izostati, te je i ovim putem naumljena svrha zakona izigrana; čim svim pravna sviest naroda udara stranputice i rodi nazorom: da je ovršeniku u punom pravu slobodno razpolagati sa fundus instructusom.

Konačno se samo od sebe namiće pitanje: da li bi se de lege ferrenda imalo zagovarati sve, što je ovdje de lege lata branjeno?

Nedade se poreći, da je ovrha na nepokretna dobra skopčana sa silesijom neprilika upravo zato, jer raznovrstno osujećenje ovrhe nije kažnjivo. — Svi čini i propusti, kojimi se vriednost hipoteke neposredno prije ovršne dražbene prodaje nahvalice umanjuje, i glede kojih je izraz „devastacija" sgodno odabran, utemeljuju doduše gradjansko-pravnu odgovornost, no po kaznenom zakoniku nisu kažnjivi, što i najnovije judikature svojimi rješitbami dokazuju. Što ovršenik može učiniti sa sgradom, plodovi i drugim priraštajem dobra nepokretnoga, gdje je spoj naravan, može sve to tim laglje i prije učiniti sa fundus instru-

Digitized by Google

ctusom, gdje je spoj idealan, namišljen. Tim dakle, što je fundus instructus od ovrhe na pokretnine oslobodjen, nije s praktičnoga gledišta ništa pomoženo sve dotle, dok se kažneno-pravnimi ustanovami nestane na put doloznim i kulpoznim činom i propustom posjednika oneriranoga dobra nepokretnoga, smjerajućim na odsvoj ili deterioraciju fundus instructusa. Što je voditelju ovrhe zakonom zabranjeno — lišiti dobro nepokretno fundus instructusa ovršnom dražbom — nemože ovršeniku biti dozvoljeno fraudu-loznim odsvojem ili pogoršanjem.

Kada se sva navedena razmjerja i odnošenja uvaže i kada se nadalje uzme u obzir, da se vladajuća praksa na zaglavnu ustanovu § 526 g. p. p. malo ili ništa neobazire, te da nijedan dražbeni kupac dobra nepokretna neračuna, da će ovo za nastavak redovitoga gospodarstva prikladno zateći, nego da će sav fundus instructus tek nabaviti morati: tada bi bilo skoro probitačnije pristati uz mnenje onih, koji su za ukinuće rečene stavke § 526 g. p. p. — No s druge strane je ova ustanova veoma važna za narodno-gospodarstvene interese, te bi za občuvanje ovih bilo svakako svrsi shodnije, kada bi na obranu institucije fundus instructusa zakonodavac uskrisio nuždne mjere u iztaknutom pravcu, te prvom skorom prilikom ustanove kaznenoga zakonika obnavljajuć i dopunjujuć, u obseg pojma „devastacije“ uvrstio svako dolozno i nerazborito odsvojenje ili pogoršanje odnosno umaljenje fundus instructusa.

Ovim je narav i svrha fundus instructusa, te njegova dosadanja i uredit se imajuća zaštita zakonska dovoljno obrazložena i neće se nitko uman htjeti oteti razlogom, koji za pridržanje i učvršćenje fundus instructusa govore. A kako je u našem narodu u tom pogledu? Dnevnici naši, naročito jesenske dobe, puni su jeremijada i neprežaljivih dokaza, da je u našega posjednika seljaka fundus instructus još samo po imenu u pameti ostao; te bi kako sudovi pri izvadjanju svojih ovrha, tako i organi inih oblasti, ovrhe u svojem području provadjajuć, morali neprestance imati na umu pojmove o predmetih, na fundus instructus spadajućih, u ove pri ovrhah na dobro pokretno nedirati, e da se u što većoj mjeri u narodu našem privede u život zakonodavčeva

Digitized by Google

namisao: „da se štednjom fundus instructusa od ovrhe na pokretnosti uredna opravljanja gospodarstva što većma osiguraju“; time blagostanje naroda pridigne, a ovrhe, dokazi nedaće u narodu — na minimum svedu. Dixi! *L. Matasović.*

Kako se ima postupati po propisih zakona o maličnom postupku, kada stranke poput svjedoka preslušane posve protuslovno ob istoj okolnosti izpovjede?*

G. dr. P. na strani 70 Mjesečnika 1881 piše: „Za taj posebni slučaj nije zakon o mal. post. ništa positivna odredio; propušteno je dakle mal. sudcu, da tu postupa po ostalih propisih mal. postupka“. I nakon kratka razmatranja zaključuje, da mališni sudac mora:

a) maličnu razpravu prekinuti, spise kaznenomu sudu odstupiti te čekati riešitbu ovoga o pitanju, da li je u izkazu koje stranke zločin prevare, počinjen krivim svjedočanstvom, pa

b) ako se nijednoj stranci nemože pripisati zločin prevare, da tada nesmije kod rješitbe uvažiti prieporni odlučni factum.

Meni se je po naslovu, uvodu i po sadržaju razprave činilo, kao da g. pisac hoće razpršiti nječije dvojbe o tom, kako da mališni sudac postupa. Inače nemogoh se dovinuti razlogu, zašto bi g. dr. P. uzeo pod svoje okrilje mnienje g. dra. Derenčina, koje on drži sada istovjetnim sa svojim. Takove obrane trebao je g. Derenčin tim manje, što su si sudci njegov tumač nabavili i čitali ga.

Pored sve dobivene poduke u članku g. dra. P. (Mjes. br. 5 o. g.) ja ostajem kod moga mnienja, da sudac nemora obie suprotivno izkazujuće stranke zaprisećі, ma i nevidio, da je položeno kazivanje jedne njih sasvim nevjerojatno. Zakon mališni od 30. listopada 1876 toga nigdje nenalaže.

Tekst zakona od 27. travnja 1873, valjajućega za kraljevine i zemlje zastupane u car. vieću nije u odlučnoj ustanovi suglasan sa našim. § 61 glasi naime tamo: „Die Partei ist vor ihrer Abhörung als Zeuge zu beeidigen“. — § 58 našeg mal. zak. glasi u izdanju cirilicom i latinicom: „Stranku valja, nakon njezinoga preslušanja, kao svjedoka zaprisećі“.

* Vidi Mjesečnik br. 5 god. 1886, gdje g dr. Stjepan Posilović pobija nazore pisca ovoga članka ob istom predmetu izražene. Sravni takodjer br. 3 Mjeseč. o. g.

Digitized by Google

Naš je dakle zakonodavac odredio, da se kod nas stranka neima zapriseći prije nego tekar poslje preslušanja; nadalje, da se stranka naša imade zapriseći — ako to u obće sudac umjestnim pronadje — na onaj način i uz obdržavanje onih forma, kao i svjedok.

Da je naš zakonodavac hotio, da mal. sudac mora svaku saslušanu stranku zapriseći, bio bi on § 58 inače priudesio; on bi bio upotrebio rieč „svaku", kao što to čini u § 53 mal. post., gdje odredjuje, da „svaka" stranka može zahtievati, da bude preslušana. U ovako stavljenoj izreci nebi nitko mogao dvojiti o tom, da je zakonodavcu stalo do toga, da bude stranka zaprisegnuta, dočim se čini, da sadanja štilizacija § 58 veću važnost polaže na način zaprisegnuća, nego li na samo zaprisegnuće.

Na str. 90 Derenčinova tumača netvrdi se, da sudac mora svaku stranku u svakom slučaju zapriseći, nego se veli, da u pravilu imade stranku zapriseći, ako se neuvjeri, da je kazala neistinu, ili da je nevjerojatno što je izrekla. Tumačenju, da se stranka u pravilu zapriseći ima, neprotivim se, jer ono sliedi iz propisa § 50 mal. post., gdje je izrečeno, da se dokaz može zadobiti preslušanjem stranaka pod prisegom. Ali nedopuštam, da je dr. D. izcrpio sve slučajeve, u kojih sudac nemora stranku zapriseći, medju one nespomenute može se uvrstiti slučaj duševne ili tjelesne nemogućnosti položiti prisegu, nastavši nakon saslušanja, kao i slučaj, kad bi polaganje suvišno bilo.

Zapriseći stranku u svakom slučaju s toga, što je njezin položaj sličan položaju svjedoka, čini mi se neumjestnim. Ja držim, da stranka nezaslužuje one vjere, koja se daje svjedoku, jer svjedok obično nije interesiran, a kontroliraju ga obie stranke i ostali svjedoci; dakle nije nikada siguran, da nedodje njegovo krivo svjedočanstvo na vidjelo.

Dr. Ullmann nije autoritet za tumačenje § 58 našega mal. p.; jer postupnik po njem komentirani odredjuje, da sudac ima stranku prije zapriseći a poslje preslušati.

Ali upravo jer se prije stranka ima zapriseći, položaj cislajtavskog sudca je povoljniji od našega. Onaj, zaprisižuć stranku nezna što će ona poput svjedoka izjaviti, dočim naš sudac znade; pače po mnienju g. dra. P. (Mjes. g. 1881 str. 72) naš sudac znade, „da je tu jedna od prućih se stranaka krivo svjedočila".

Zahtievati od našega sudca da pored toga uvjerenja zaprisegne obie stranke, i to u svrhu, da (rieči g. dra. P., Mjes. 1881 str. 72) ni tada nemože crpiti uvjerenja, koja je stranka kazala istinu, te da (rieči g. dra. P., Mjes. 1881 str. 71) po tom zasluži izpovjest obijuh stranaka jednako uvaženje" — to mi se čini odviše smjelo. Takav postupak nebi nazvao shodnim surogatom odlučne prisege.

Digitized by Google

Prisega je čin vjerski[1], pa se ona od vajkada visoko cieni i veoma uvažuje. U staroj i novoj dobi svi gotovo narodi i sve vjeroizpoviesti cienili su prisegu kao osobito važan čin, te je tako na polju državnoga kao i privatnoga prava veoma važnom smatrana bila. Bilo bi suvišno sve ovo potanko razlagati; ta znade se, da se kraljevi i narodi zaklinju, da će savjestno držati što su obrekli; da činovnici i drugi zvaničnici polažu prisegu, da će vjerno i savjestno vršiti svoje dužnosti, itd.

Ako je pako prisega svojom davninom i obćenitošću toliko uvažena, uzvišena i sveta, mora da je svakomu, pa osobito državi stalo do toga, da se neumnaža bez potrebe, i da se neuporavlja gdje se je očevidno bojati krivorote. Dok su Izraelićani sliedili zapovjed „neizgovaraj uzalud imena gospodina boga tvojega" i dok su Rimljani vjerovali, da medju glavne dužnosti gradjanina i slobodna čovjeka spada obdržavanje zakletve, bijaše u njih sve bolje i bijahu štovani[2]. Čim nestade tih nazora, oslabi vjera u Boga i umanji se medjusobno pouzdanje. I jer stalno uredjena država nemože obstojati bez vjere, razpada se i država.

S toga dobro § 241 g. p. p. odredjuje, da se prisege neimaju bez nužde umnažati, a § 28 mal. post., da imade sudac samo one dokaze izvesti dati, koji su mu važni t. j. dovoljni za riešenje priepora.

U mojoj razpravici nisam tvrdio, da sudac u nijednom slučaju nesmije obie stranke zapriseći; nu tvrdio sam, pa tvrdim i sada, da sudac, čim je zaprisegao jednu, neima razloga zapriseći i drugu stranku, ako se radi samo o jednoj odlučnoj okolnosti čina, o kojoj stranke suprotivno izkazuju. Rekoh, s toga ne, što je sudcu za konačnu rješitbu priepora dovoljan zapriseženi izkaz samo jedne stranke. Koju će stranku sudac zapriseći prvu, to mu zakon kaže. Koju je prvu zaprisegao, onoj može mirne duše pravo dati.

Da je g. dr. P. o § 58 mal. p. rekao, da njegova u drugoj stavci sadržana ustanova: „Sudcu biti će prosto priuzdržati si pravo, da će o tom, hoće li protivnika pod prisegom jur preslušane stranke zapriseći, izreći odluku po obavljenom preslušanju" neima smisla, ako se protegne na sve slučaje saslušavanja stranaka poput svjedoka, jer si mališni naš sudac netreba priuzdržati pravo zapriseći stranku poslje saslušanja — ja bih bio uzanj pristao, ta sudac po prvoj stavci § 58 mal. p. niti nesmije zapriseći stranke prije saslušanja.

Ja bih pristao uz g. dra. P. i onda, kad bi on tvrdio, da drugu stavku § 58 m. p. treba protegnuti na slučaj, kada mal. sudac odluči,

[1] M. Adam Miro Erdmann: Biblisches Antiquitaeten-Lexicon. Leipzig 1714 na str. 352. Meyer Conversat.-Lexicon. Dr. Schuster: Civilprocessordnung str. 523. Kellemen: Instut. juris hung. sv. IV. str. 204 i slied. Rotteck i Welcker: Staatslexicon g. 1860 str. 734 i slied.

[2] Welcker-Rotteck: Staatslexicon str. 756.

Digitized by Google

da ini sud sasluša poput svjedoka stranku neprisutnu, ter da bi s toga stavka ova spadala u § 56, gdje se govori o saslušanju stranke odsutne. Ali ni u tom slučaju nebi pristao uz g. dra. P., u koliko on tvrdi, da t r e b a zapriseći i drugu stranku.

Kakovu važnost ima pružani i pred sudom provedeni dokaz, o tom sudi sudac mališni po svojem osvjedočenju (§ 30 mal. p.). S toga bilo bi suvišno prepirati se sa g. dr. P. o njegovoj tvrdnji, da sudac nesmije kod riešitbe uvažiti faktum, koji je jedna stranka potvrdila, druga zaniekala pod prisegom. Da se osobna vjerodostojnost stranke mora uvažiti, svjedoči dr. Ullmann na str. 93 i 94 svoga komentara, gdje govori o „Gründen, welche in der Persönlichkeit dieser Partei liegen", te: „Eine Förderung der Ermittlung der Wahrheit wird zu erwarten sein, wenn der Gegner des Beweispflichtigen subjektiv glaubwürdig ist, etc."

Misleć, da je g. dr. P. usljed opazaka iztaknutih po g. A. Rušnovu (Mjes. g. 1881) odustao od mnienja, da treba spise odstupiti kaznenomu sudu prije nego se osuda izreče, nisam o tom izticao svojih nazora. Nu pošto on svoje mnenje i u tom pravcu uzdržava, budi mi dopušteno izraziti se i o njem.

Moram reći, da nevjerujem, da bi iztražni sudac, koji je obično mladji i neizkusniji od mališnoga sudca, te su mu osobe djelujuće i njihovi odnošaji manje poznati nego ovomu, mogao laglje istini u trag ući, nego ovaj. — Nadalje neima takovomu postupku temelja u propisih gradj. parb. postupniku, jer § 2 sl. b) odredjuje, da se parba u svojem tečaju ustaviti i kazneni postupak počekati ima samo onda, kada se n a d j e proti k o j o j osobi razloga s u m n j e. I § 253 g. p. p. propisuje, da ima predložiti protudokaz prigodom razprave tko hoće zapriečiti krivu prisegu; a § 257 g. p. p., da ima kaznenomu sudu dokazna sredstva predložiti, tko hoće dokazati, da mu je protivnik položio krivu prisegu.

Mnienje g. dra. P. nenalazi ni u starijih zakonih oslona. Allgemeine Gerichtsordnung (patent od 1. svibnja 1781) propisuje u: § 231. Wenn ein Theil vor abgelegtem Eide neue Beweis oder Gegenbeweismittel ausfindig gemacht hätte; in diesem Falle ist der Gegentheil nicht zum Eide zuzulassen. — § 254. Glaubt jemand erweisen zu können, dass sein Gegner einen falschen Eid abgelegt habe, soll er dem peinlichen Richter alle seine Beweismittel übergeben.

Suglasno propisuje „Ordo judiciarius pro omnibus tribunalibus et foris judiciariis Regni Hungariae etc." od 23. studenoga 1785, kriepostan bivši kod nas od 1. svibnja 1786 do 30. travnja 1790, a to u §§ 254 i 257.

Kellemen u sv. 4. str. 213 svojih „Institutiones juris hungarici" piše: „delationem (sc. juramenti) ab adversario jam acceptatam deferens in regula revocare non permittitur, quia alter jus quaesitum habet; ex-

Digitized by Google

ceptio est: a) si novae probae superveniunt, b) aut deferens probare velit, possitque, alterum perjuraturum".

Proti mnienju g. dr. P. govori napokon i to, što bi se na taj način rješitba malične parbe neopravdano zategla, te nebi postignuta bila neposriedna svrha postanka mal. postupka, o kojoj umni dr. Glaser u zastupničkoj kući u Beču 21. siečnja 1873 reče: „Der unmittelbare Zweck dieses Gesetzes ist den Parteien bei geringfügigen Sachen eine rasche, leichte und einfache Rechtsdurchsetzung zu sichern".

Tito Femenić.

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

§ 8 zakona od 8. prosinca 1877 (Sbornik 1877 kom. XXXIII. br. 70) i §§ 998, 1333 i 1334 o. g. z.

Tužbom de pr. 5. lipnja 1883. utužena je pred kr. sudb. stolom u Zagrebu glavnica od 42826 for. sa 6 % kamatami od 1. srpnja 1883 do izplate i sa odpadajućimi 6 % zateznimi kamatami od dana tužbe. Prije danog odgovora platio je tuženik do 1. siečnja 1884 zaostale kamate, a na obalu glavnice položio je 12000 for. Prema tomu snizio je tužitelj prije danog odgovora dne 23. travnja 1884 svoj tužbeni zahtjev na glavnicu od 30826 for. sa 6 % kamatami od 1. siečnja 1884 do izplate, nu ostao je i nadalje kod zahtjeva, da mu se dosude 6 % zatezne kamate od dana tužbe i to od onih kamata, koje će u buduće dospjeti. Ovaj potonji zahtjev opravdavao je tužitelj tečajem razprave time, da je glavnica dospjela, da se tuženik s toga glede svih kamata, dakle i glede onih, koje će u buduće dospjeti i koje će se imati sa glavnicom dosuditi, nalazi in mora.

Prvi sud je dosudio tužitelju glavnicu od 30826 for. sa 6 % kamatami od 1. siečnja 1884 do izplate, zahtjev pako glede zateznih kamata odputio je pozivom na § 998 o. g. z.

Povodom priziva tužiteljevoga potvrdio je kr. banski stol prvosudnu osudu, budući po § 998 o. g. z. i § 8 zakona od 8. prosinca 1877 može vjerovnik samo od kamata, koje se napose, a ne skupa sa glavnicom utužuju, tražiti zatezne kamate.

Kr. stol sedmorice obnašao je usljed izvanrednog previda, rješitbom svojom od 27. svibnja 1886 br. 1538, obie dolnjosudne osude preinačiti s razloga:

Digitized by Google

„Ustanova § 998 o. g. z., na koju se pozivlje prvi sud, nije više mjerodajna pogledom na § 8 zakona od 8. prosinca 1877; a s druge strane nestoji niti nazor kr. banskog stola, da bi se vjerovniku po prenavedenom zakonu kamate od kamata, ako izrikom ugovorene nisu, dopitati imale samo onda, ako se kamate naposeb, a ne zajedno sa glavnicom utužuju. § 8 zakona od 8. prosinca 1877 nečini takove razlike. Dotična zakonska ustanova stoji očevidno u savezu sa propisom §§ 1333 i 1334 o. g. z. glede zateznih kamata, pa dosliedno imadu se vjerovniku kamate od kamata dosuditi i onda, ako se zajedno sa glavnicom utužuju zaostale jur dospjele kamate, ali ovakove zatezne kamate može vjerovnik iskati samo od onih kamata, koje su već dospjele bile u vrieme podnešene tužbe.“

Prema tomu dosudio je kr. stol sedmorice zatezne kamate od kamata dospjelih dne 1. siečnja i 1. travnja 1884, nu buduć ove kamate nisu bile dospjele za vrieme podnešene tužbe (dne 5. lipnja 1883), to kr. stol sedmorice ovu točku presude obrazlaže time, da je tužitelj prije danog odgovora (§ 18 g. p. p.) svoju tužbu popunio dne 23. travnja 1884 kada su naime kamate za oba četvrtgodišta dospjele bile.*

Zahtjev glede kamata od kasnije dospjelih i dospjevajućih kamata odpućen je.

A. Predoević.

*Sud mora ureda radi izpitati, da li su pokretnosti, uvršćene u ovršno-pljenitbeni zapisnik, fundus instructus dobra nepokretna.***

U ovrsi Antuna B. proti Mariji P. pcto. 12 for. 41 novč., bio je odlukom kot. suda u V. ovršno-pljenitbeni i procjenbeni zapisnik od suda na znanje primljen.

Na utok ovršenice, osnovan na razlogu: jer da je zaplienjena zob fundus instructus, potvrdio je prizivni sud odluku prvosudnu.

C. kr. vrhovni sud u Beču, rješenjem svojim od 1. ožujka 1881 br. 2900, usljed izvanrednoga previdnoga utoka, preinačio je obie odluke nižih sudova i izrekao: da se ovršno-pljenitbeni i procjenbeni zapisnik od suda na znanje uzeti neimade; jer u ovrhu povučena neovršena zob po svojoj naravi nedvojbeno pripada i treba redovitomu nastavku gospodarstva na nepokretnom dobru ovršenice utočnice (§§ 294 i 296 o. a. g. z.), a takova — buduć fundus instructus — glasom dvorskoga dekreta od 27. travnja 1826 br. 2178, odnosno po zaglavnoj stavci § 526 g. p. p. — nemože samostalno i bez ovrhe na dobro nepokretno biti predmetom ovrhe na pokretnosti; jer se nadalje iz predležećega za-

* Dakle se dospielost kamata računa od dana podnesena odgovora, a ne od dana tužbe? Ured.

** Vidi članak „Ovrha na fundus instructus“, u ovom broju. Ured.

Digitized by Google

pisnika dade razabrati, da izim zapisane zobi inih pokretnina u posjedu ovršenice nije bilo zatečeno; te se nemože uvažiti okolnost ona, da je ovršenica bila svjedokinjom obavljene ovrhe, a ipak da nije proti ovršnoj pljenitbi i procjeni zobi prosvjedovala; p o š t o s e n a s v o j s t v o f u n d u s i n s t r u c t u s a prema slovu gornjega dvor. dekreta u r e d a r a d i p a z i t i i o b z i r u z e t i m o r a. *Preveo L. Matasović.*

Sudbena likvidacija odvjetničkih troškova zastupanja u predmetu administrativnom nije dopustiva.

Odvjetnik X. zastupao je u godini 1872 i 1873 svoga opunomoćitelja Y-a pred postojavšom žup. kotarskom oblašću u Voćinu, županijskim upravnim odborom u Osieku, ter kr. zem. vladnim odjelom za unutarnje poslove, odnosno podnio u ime opunomoćiteljevo na rečene oblasti različite pismene podneske za dozvolu gostioničarenja.

Po svršenom zastupanju nehtjede opunomoćitelj svojemu zastupniku izplatiti zahtievane nagrade, a ovaj zatraži u kr. podžupanije u Virovitici, na koju su prigodom u godini 1875 obavljena preustrojstva uprave prešle agende postojavše žup. kotarske oblasti, likvidaciju s tim zastupanjem naraslih troškova.

Kr. podžupanija u Virovitici odlukom od 27. travnja 1885 br. 6860 povratila je odvjetniku X-u molbu s prilozi tim, „da je za likvidiranje odvjetničkoga troškovnika po odvjetničkom redu zvan samo dotični sud, a ne politička oblast".

Proti ovoj odluci uteče se odvjetnik X. na kr. zem. vladni odjel za unutarnje poslove, a ovaj je riešitbom od 21. lipnja 1885 br. 23455 obnašao u t o k o d b i t i i n a p a d n u t u o d l u k u p o t v r d i t i s razloga, „što je postupak kod političkih razprava inkvizitorni, kod kojega politička oblast ureda radi stranke zastupati, ter izvidiv stanje stvari, zakon vršiti imade, zastupanje dakle stranaka kroz odvjetnike je doduše dopušteno, nu za ovo zastupanje se nagrada oblastnim putem ustanoviti neimade".

Usljed toga zatražio je odvjetnik X. likvidiranje troškovnika kod kr. kotarskoga suda u Slatini; nu ovaj se odlukom od 11. rujna 1885 br, 3127 proglasi za likvidaciju istoga troškovnika nenadležnim s razloga, „što je po § 26 odvjetničkoga reda sud samo onda pozvan, da uredovnim putem likvidira odvjetničke troškove, ako se je predmet, iz kojega su ovi troškovi nastali, razpravljao pred istim sudom; što su troškovi, kojih se likvidiranje moli, nastali zastupanjem Y-a po molitelju pred postojavšom žup. kot. oblašću kao oblašću upravnom; i što bi po tom za likvidiranje istih troškova, ako bi se oni u obće imali likvidirati uredovnim putem, mogla biti nadležna jedino kr. podžupanija u Virovitici, na koju su prigodom preustrojstva upravnih oblasti prešle agende žup. kotar. oblasti u Voćinu".

Digitized by Google

Odvjetnik X. podnese proti ovoj odluci utok, a kr. banski stol riešitbom od 7. travnja 1886 br. 24082 „obnašao je uz odpućenje utoka potvrditi napadnutu odluku prvoga suda iz tamo navedenih razloga, budući utjecatelj zaslužbu i troškove zastupanja u administrativnom predmetu prama ustanovam 26. poglavja obćega gradj. zakonika sudbeno utjerati može, dočim niti potrebno niti dopustivo nije predhodno obredjenje troškovnika, kako to § 26 odvjetničkoga reda glede sudbenih posala odredjuje".

Pr. E. Gavez.

Ugovorena provizija za posredovanje kod sklapanja kakova pravna posla; posredovanje treba da se zaista preduzme u korist onoga, koji je proviziju obećao; na pravni odnošaj, nastali odatlje, imadu se uporaviti ustanove XXVI. poglavja o. g. z.

Kr. kot. sud u Samoboru osudom od 19. lipnja 1884 br. 3811 odputio je tužitelja Gjuru Išt. sa njegovim tužbovnim zahtjevom.

Razlozi: Tužitelj Gjuro Išt. doprineo je u tužbi pismeno obećanje Vjenceslava M. u Vel. Gorici od 21. rujna 1882, u kojem ovaj izrično veli: „sa ovim vam siguriram, ako se ja pogodim sa g. barunom Uchtritz za imanje Czernkovec kod V. Gorice, ja vam svotu od 1500 for. u gotovom kao proviziju platim, to jest jednu hiljadu i pet stotina for. a. vr. i to taki kod podpisa ugovora".

Neprieporno je, da je Vjenceslav M. od baruna U. imanje Czernkovec pogodio, kupio, te pismeni ugovor sklopio i podpisao. Na temelju ovoga pismenoga obećanja zahtjeva tužitelj Gjuro Išt., da mu tuženik Vj. M. izplati ugovorenu providbu od 1500 for. a. vr.

No vidiv, kao što je tuženik prigovorio, da ova pogodba po svojoj pravnoj naravi sačinjava ugovor ob uslugi za plaću §§ 1151 i 1152 ogz., i vidiv, da bi tužitelj Gjuro I. morao dokazati, da je on budi kakovu uslugu tuženiku učinio oko toga posla, da tuženik kupi imanje Crnkovec, jer bez ikakvoga posredovanja od strane tužitelja nemože biti govora ob ugovorenoj posredničkoj plaći; vidiv, da tužitelj ne samo da nije dokazao, da je on budi na koji način kod prodavaoca baruna U. za V. M. posriedovao, nego naprotiv da je pod prisegom preslušani svjedok Sigmund barun U. posvjedočio, da je on svoje imanje Crnkovec prodao Vjenc. M. usljed posriedovanja Vinka Saica, a da tužitelj kod njega za V. M. nikako posriedovao nije; jedino pisao mu je list, u kojem javlja, da za upitno dobro imade kupaca, nu da V. M. kao kupca nikada spomenuo nije; vidiv, da su Vinko S. i Hinko D. pod prisegom posvjedočili, da su oni posriedovali za tuženika V. M. kod baruna U. glede prodaje rečenoga imanja, i da je V. M. njim za to posriedovanje izplatio u ime providbe prvomu 3000 for., a drugomu 2000 for. a. vr.; vidiv napokon, usuprot

Digitized by Google

rečenom pismenom obećanju V. M., iz kojega tužitelj bezuvjetno traži izplatu providbe od 1500 for., da je svjedok Hinko D. pod prisegom posvjedočio, da su tužitelj i tuženik ustmeno u prisutnosti istoga svjedoka ugovorili, da tužitelj ima posriedovati kod bar. U. i ako posriedovanjem tužiteljevim bude došao do kupa rečenog dobra, da će mu izplatiti u ime provizije 1500 for., što se medjutim i samo po sebi razumije; vidiv dakle, da je dokazano, da tužitelj nije posriedovao i da tuženik nije posriedovanjem tužiteljevim kupio rečeno imanje: to se nemože za pravo suditi, da tužitelju pripada utužena providba, nego se mora tužitelj sa neosnovanim i neopravdanim tužbenim zahtjevom odbiti i po § 573 g. p. p. na naknadu parbenog troška osuditi.

Na priziv tužitelja Gjure I. sudio je kr. banski stol osudom od 24. prosinca 1884 br. 16802, da se ima napadnuta osuda prvoga suda preinačiti, te tuženik V. M. odsuditi, da je dužan tužitelju Gjuri I. platiti u ime providbe 1500 for. skupa sa 6 % kamatami, tekućimi od dana tuženiku dostavljene tužbe, nu samo onda, ako tužitelj položi glavnu prisegu sadržaja: „da on nakon što mu je tuženi izdao pismo od 21. rujna 1881 pod A.-I. nije u pogledu kupoprodaje dobra „Crnkovec" kod vlastnika baruna U. intervenirao za Ohlmüllera, te mu preporučao, da ovomu pomenuto dobro proda". Nepoloži li tužitelj ove prisege, tada se odbija sa tužbovnim zahtjevom, ter će morat naknaditi tuženomu sa 38 for. 65 nč. obredjene parbene troškove. Ako tužitelj prisegu položi, prebijaju se parbeni troškovi medju strankami.

Razlozi: Na temelju istinitim priznanoga pisma tuženikova od 21. rujna 1882 pod A., traži tužitelj izplatu ugovorene providbe od 1500 for. sa 6 % kamati od dana tužbe. Tuženik u obranu proti ovom zahtjevu prigovara, da je obećao utuženu providbu platiti za tužiteljevo posredovanje kod prodavaoca, nu da tužitelj ne samo da nije u tom pogledu ništa učinio, nego da je dapače proti njemu za druge kupce radio, pak da prama tomu nije dužau niti providbe platiti. Glede pisma pod A. navadja tuženik, da ga je neznajući hrvatski, napisao po kazivanju samoga tužitelja, koji ga je glede sadržaja u bludnju zaveo.

Za dokaz da mu tužitelj glede kupoprodaje dobra Cernkovec nikakovih usluga nije učinio, pozivlje se tuženik na pismo prodavaoca bar. U., kojim mu ovaj očituje, da od tužitelja u tom pogledu nikakove ponude odnoseće se na tuženika primio nije. Barun U. kao svjedok preslušan potvrdjuje sadržaj toga pisma.

Pošto se prigovor tuženika, da je kao hrvatskom jeziku nevješt pismo A. napisao, nemože u obzir uzeti, jer nedotiče, da bi se po § 871 i 876 o. g. z. s njim obstojnost obveze napasti mogla, to se mora u obzir uzeti, u koliko sa stanovišta zakona prigovor zaslužuje uvaženja, da tužitelj obećanu providbu nije zaslužio. Pismom A. obvezuje se tuženi platiti pod

Digitized by Google

stanovitimi uvjeti iznos od 1500 for. kao providbu. Causa debendi je dakle providba, koja po običnom znamenovanju te rieči predstavlja nagradu za obavljene poslove ili učinjene usluge, a može nastati budi iz pogodbe za plaću, budi iz darovanja nagradnoga.

Pošto se darovanje nepredmnjeva, i pošto nije u smislu §§ 940 i 941 ogz. dokazano, imade se smatrati, da je u ovom slučaju nastala tražbina iz pogodbe za plaću, usljed koje se i druga stranka na protučinitbe obvezuje. U čem su u nazočnom slučaju protučinitbe imale sastojati, da li naročito u kakovih positivnih i opredieljenih činitbah, nije u pismu A-I. navedeno, niti je dokaz inim načinom pružen, pošto su po izkazu svjedoka Hinka D. dogovori medju tužiteljem i tuženim prije izdanja toga pisma držani, §§ 884 i 887 ogz. Usljed toga se za uzdržanje ugovora u krieposti § 914 ogz. ima prama tuženom, kao izdatniku izprave po § 915 ogz. obveza tužiteljeva na najmanju mjeru svesti. Najmanja mjera usluge tužiteljeve u dotičnom poslu prodaje imanja može se sastojati samo u tom, da tužitelj kao pouzdanik prodavaoca barem za druge proti tuženom neradi, t. j. da mu posao nekvari. U tom pogledu je tuženi uztvrdio okolnost, da je tužitelj prodavaocu barunu U. druge kupce dojavljivao i preporučivao, a naročito, da je stanovitoga Ohmüllera kao kupca preporučivao, o kojoj okolnosti je za dokaz ponudio glavnu neuzvrativu prisegu.

Prije izdanja pisma nije tužitelj bio vezan nikojim obzirom napram tuženiku, ter je odlučno, je li tužitelj nakon izdanja toga pisma radio proti tuženiku, kojemu je imao na uslugu biti. Prama tomu je učinjena dužnost plateža odvisnom od položenja u osudi naznačene prisege. Ako tužitelj prisegu položi i nadvlada, prebijaju se parbeni troškovi, jer je tuženi u prvoj molbi bezuvjetno nadvladao bio; ako pako prisegu nepoloži, imati će tuženom namiriti parbene troškove po § 573 gpp

Kr. stol sedmorice povodom previda tuženikova obnašao je riešenjem svojim od 5. lipnja 1885 br. 1521, preinačiv osudu kr. banskoga stola, potvrditi osudu prvoga suda tim, da se troškovi svih molba medju sobom prebijaju.

Razlozi: Obećati komu proviziju pri sklapanju kakova pravna posla, znači obećati mu nagradu za njegovo posredovanje u korist onoga, koji mu je proviziju obećao, te se nastali odtuda odnošaj pravni ima prosudjivati po propisih poglavja XXVI. o. g. z.

Kad dakle tužitelj Gjuro I. na temelju pisma, A. ad I., koje on sám zove provizionalnim listom, traži 1500 for, koje mu je tuženi V. M. u pomenutom pismu obećao u ime provizije, ako on, tuženik, od bar. U. kupi pl. dobro „Cernkovec“: to treba tužitelj da dokaže svoje posriedovanje u korist tuženika pri kupu dobra „Cernkovec“, ili treba da dokaže, da je on tuženiku ma kojim načinom na ruku išao, da ovaj dobro Cernkovec od baruna U. kupom nabavi.

Digitized by Google

Pošto tužitelj toga dokazao onije, što više, pošto iz zakletog kazivanja baruna U. proizlazi, da je tužitelj njemu, svjedoku, istina pisao list, u kojem je javio, da za ono dobro ima kupca, no da tuženog V. M. kao kupca nikada spomenuo nije; da barun U. od tužitelja Gj. I. u korist tuženika glede onoga dobra nikakove ponude dobio nije: to je sasvim opravdana prvosudna osuda, izričuća bezuvjetno, da tužitelj neima prava na utuženu proviziju od 1500 for., pa s toga valja usljed previda tuženikovog uz preinačenje banskostolne osude, potvrditi osudu prvoga suda.

Parbeni troškovi svih molba prebijeni su medjusobno, jer tužitelj ima jednu ma i uvjetno povoljnu osudu za sebe (§ 577 gpp.).

Priobćio P.

Rok za odpovjed uporabne pogodbe.

Natalija T. i Ana M. dale su Mavri K. svoje nepokretnosti u zakup na $6^1/_2$ godine, počam od 1. srpnja 1883 do konca prosinca 1889, uz godišnju zakupninu od 250 for. plativu u četvrtgodišnjih obrocih unapred.

Zakupodavke producirale su o toj zakupnoj pogodbi naknadno dne 30. rujna 1883 sastavljene punktacije A. U točki 2. i 3. ovih punktacija navodi se, da je zakupnik povrh gore spomenute zakupnine u gotovu novcu obvezan zakupodavkam davati svake godine po pet akova vina, i osim toga od zakupljenih nepokretnina plaćati porez i ine javne daće; a u točki 11. punktacija pridržaše si zakupodavke pravo, ako zakupnik nebi svoje obveze točno izpunjavao, odkazati mu zakup na četvrt godine, zakupnik pako da je dužan po izminuću odkaznoga roka zakupodavkam zakupljene nepokretnosti predati bez ikakova prava na odštetu.

Temeljem ovih punktacija odpovjedaše zakupodavke podneskom pr. 15. listopada 1885 br. 3729 zakupniku zakup uz zahtjev, da im ovaj zakupljene nepokretnosti imade predati za četvrt godine nakon dostavljene odpovjedi, a to s razloga, što zakupnik nije izpunjavao obveza, preuzetih točkami 2. i 3. punktacija.

Odlukom od 16. listopada 1885 br. 3729 odredio je kr. kot. sud u S., da se jedan primjerak odpovjedne molbe dostavi zakupniku s nalogom, da za osam dana podnese prigovore proti odpovjedi, jer da će inače odpovjed zadobiti pravnu moć.

Proti odpovjedi podnese zakupnik prigovore, u kojih medju ostalim poriče, da je preuzeo dužnosti u točki 2. i 3. punktacija navedene; poriče, da je medju njim i zakupodavkami ugovoren odkazni rok; poriče, da je o zakupnoj pogodbi bila sastavljena pismena izprava, i poriče, da je on punktacije A. podpisao; ter prigovara, da zakupodavke ni u onom slučaju, kad bi izprava A. i istinita bila, nebi mogle odpovjedati mu zakup na četvrt godine u svako doba tako, da bi se rok odpovjedni

Digitized by Google

imao računati od dana dostavljene odpovjedi, nego da bi se odpovjed imala udesiti prama rokovom plaćanja zakupnine.

Kr. kotarski sud u S. uvažio je ovaj prigovor zakupnika, ter je po zaglavljenoj razpravi osudom od 29. studenoga 1885 br. 4199 sudio: „da se odpovjed kao neumjestna stavlja izvan krieposti, a odpovjedateljice osudjuju, da prigovaratelju naknade parbeni trošak".

Zakupodavke prizvaše proti ovoj osudi, a kr. banski stol osudom od 18. veljače 1886 br. 29425 obnašao je: „napadnutu osudu prvoga suda — uz odpućenje priziva odpovjedateljica — u svoj cielosti potvrditi tim, da imadu troškove priziva one same nositi, jerbo s prizivom uspjele nisu", a to sve s razloga ovih:

„Odpovjed uporabne pogodbe za postignuti razriešenje iste ima po § 2 sl. a) naredbe ministarstva nutarnjih posala i pravosudja od 17. prosinca 1858 (drž. zak. list kom. LVII. br. 234), ako je rok za odkaz i povratak uporabnoga predmeta ugovoren, u pravilu samo u tom roku poslieditи. Rok taj ustanovljen je po punktacijah od 30. rujna 1883, koje po § 885 o. g. z. mjesto ugovora zastupaju, na četvrt godine za slučaj, ako zakupnik preuzetim obvezam zadovoljavao nebi; rok taj ima se računati po onih rokovih, u kojih je platež zakupnine ugovoren, a ti su 1. srpnja, 1. listopada, 1. siečnja i 1. travnja unapred; po tom mogle bi bile zakupodavke Natalija T. i Ana M. zakup svojih nekretnina zakupniku Mavri K., sve kad bi zakupni ugovor od 30. rujna 1883, kojemu tuženik istinitost poriče, istinit bio, po § 5 gore pozvane minist. naredbe samo prije izmaka jednog četvrtgodišta odpovjedati, ako su htjele, da bude ta odpovjed za sliedujući rok valjana, nipošto pako na četvrt godine od dana dostave odpovjedi de pr. 15. listopada 1885 br. 3729, kao što su to one učinile. Pošto dakle ova odpovjed neodgovara odnosnim zakonskim propisom, morala se je uslied prigovora zakupnika izvan krieposti staviti, te napadnuta osuda s ovih i prvomolbenih razloga kako u glavnoj stvari tako i glede parbenih troškova potvrditi, jerbo obzirom na ustanovu § 573 g. p. p. neima razloga, zašto da se medjusobno prebiju". — Ova osuda je pravomoćna.

Priobćio E. Gavez.

Ostavna pogodba ili naknada štete? Odmjerenje štete prema propisu § 274 g. p. p.

Kr. kotarski sud u Brodu, osudom od 14. lipnja 1885 br. 4826, sudio je: Tuženi Franjo B. dužan je tužitelju Šimunu K. za kace u pohranu primljene i za sebe upotrebljene platiti odštetnu svotu od 110 for. sa 6 % kamati od dana tužbe, t. j. 4. kolovoza 1881 do plateža, te namiriti parbeni trošak od 16 for. 45 nč. u roku od 14 dana pod prietnjom ovrhe, nu samo onda, ako tuženi nepoloži glavne niečne prisege sliedećega

Digitized by Google

sadržaja: „nije istina, da je on (tuženi) u jeseni god. 1878 od tužitelja u pohranu primio dvie kace, jednu od 70 akova, a drugu od 40 akova“; a tužitelj ako položi prisegu od ucjene sadržaja: „da su kace za šljive, jedna od 70, a druga od 40 akova vriedile ukupno 110 for.“

Kr. banski stol rješitbom od 14. siečnja 1886 br. 19491 preinačio je prvosudnu osudu, te je sudio: Tuženi Franjo B. mora Šimunu K. kao odštetu za dvie po njem preradjene kace platiti 110 for. sa 6 % kamati od dana dostavljene tužbe do izplate i naknaditi parbeni trošak 16 for. 45 nč., sve to u roku od 14 dana pod inakom ovrhom, ali samo pod uvjetom, ako tužitelj Šimun K. položi prisegu od ucjene: „da on vriednost spomenutih dviuh kaca savjestno računa na 110 for.“

Ovu svoju presudu obrazlaže ovako: Tužitelj razlaže u tužbi, da je u jeseni god. 1878 ostavio dvie sveje kace u pohrani tuženika, te zahtieva, da mu sada tuženi naknadi vriednost ovih dviuh u naravi više neobstojećih i po tuženiku u vlastite svrhe upotrebljenih kaca. Tuženi periče, da je on te dvie kace od tužitelja primio u pohranu, ali priznaje, da je iz tih kaca nješto buradi i to do 12 vedara za sebe napraviti dao. — Tu nije odlučno, da li su upitne kace prispjele u posjed tuženika na temelju ostavne pogodbe ili inim kojim načinom, jer je pravni naslov, iz kojega proizvire utuženo pravo, naknada štete. — Po § 415 o. g. z. ostavlja se vlastniku stvari, koja je krivnjom drugoga preradjena, na volju, da zadrži preradjenu stvar ili da ju ustupi drugomu uz naknadu vriednosti, koju je imala stvar prije preradjenja. Tužitelj kao vlastnik kaca, preradjenih po tuženiku hotomičnom povredom tužiteljeva prava, može dakle od tuženika iskati naknadu one vriednosti, koju su imale kace u čas preradjenja, odnosno u čas, kada je tužitelj od tuženika bezuspješno tražio da mu vrati one kace. A taj čas je zato odlučan, što ni sâm tužitelj ne tvrdi, da su kace nemarnošću tuženika prije toga časa oštećene, da je dakle nastao slučaj §-a 965 ogz. Nije pako odlučno, koliku je korist tuženi crpio iz tih kaca preradjenjem istih u burad (§ 1323 ogz.), nego je odlučno, koliku je protupravnim svojim činom štetu tužitelju nanio.

Ako se sada uvaži, da je tužitelj naznačio vriednost kaca na 110 for. i da je tuženik proti ovomu dielu prvosudne osude, kojim je uvjetovano dosudjenje svote od 110 for. pod uvjet, ako tužitelj položi prisegu od ucjene, to valja uz preinaku napadnute osude prvoga suda učiniti izlazak parnice ovisnim o tom, da tužitelj prisegom od ucjene potvrdi, da su u pitanju stoječe kace vriedile 110 for.

Usljed previda tuženika kr. stol sedmorice rješitbom od 27. svibnja 1886 br. 1463 preinačio je niže osude, te je sudio: Tuženi Franjo B. dužan je tužitelju Šimunu K. u ime odštete za dvie po njemu preradjene tužiteljeve kace izplatiti bezuvjetno dionu svotu od 11 for.

Digitized by Google

sa 6 % kamati od dana dostavljene tužbe do plateža, a dalnji iznos dioni od 44 for. sa 6 % kamati od dana dostavljene tužbe do plateža samo onda, ako tužitelj Šimun K. položi prisegu od ucjene: „da su one dvie kace tužitelja Šimuna K., koje je tuženik Franjo B. za svoju korist preradio, u ono vrieme, kada ih je tužitelj trgovcu V-u pozajmiti hotio, jošte najmanje 55 for. vriedile". Višak utužene tražbine od 55 for. odbija se bezuvjetno.

Ovoj rješitbi su sliedeći razlozi: Obzirom na to, što je tuženi priznao, da si je iz tužiteljevih kaca prenapraviti dao nekoliko buradi, jest posve neodlučno, kojim je načinom tuženik do ovih kaca došao; dosta je bo, da je takove, znajuć da su vlastničtvo tužitelja, u svoju korist upotrebio, a toga radi i po §§ 964, 965 odnosno § 1293 i 1295 o. g. z. odgovornim postao za svaku štetu, koja je tim vlastniku nanešena. Glede same odštete dopušta se, da je obična ciena takovim stvarim, kao što su kace od više akova, 1 for. od akova.

Uvaživ ipak, da je tužitelj kroz više godina pustio te svoje kace kod tuženika bez da se je za njih kroz ovo vrieme pobrinuo; ne manje, da tužitelj nije dokazao, da bi tuženik doista od tužitelja zahtievao bio, da mu te kace na vrieme prepusti, ili da bi bio preuzeo bud po zakonu, bud po ugovoru kakovu odgovornost glede ovih kaca; dosljedno, ako su ove kroz više godina na otvorenom dvorištu svim nepogodam vremena izvrgnute bile, da su vriednost gubiti morale; nadalje, da je tužitelj time, što je zatezao sa odvažanjem kaca, odnosno podnešenjem tužbe otegotio branjenje protivniku: to pretresav sve ove okolnosti valja na svaki način prema § 275 g. p. p. umjeriti traženu odštetu na polovinu pod uvjetom, ako tužitelj položi prisegu od ucjene, da su u ono vrieme, kada ih je od tuženika zahtievao u svrhu, da ih posudi trgovcu V-u, jošte vriedile najmanje 55 for.; dočim se ostatak utužene sa 110 for. odštetne tražbine u dionom iznosu od 55 for. kao pretjeran bezuvjetno odbiti mora.

U slučaju protivnom, ako naime tužitelj priuzdržanu mu prisegu od ucjene nepoloži, valja tu odštetu stegnuti samo na 11 for. i tu dionu odštetnu svotu od 11 for. dosuditi tužitelju bezuvjetno, buduć da je tuženi sâm priznao, da kace u vrieme, kada ih je dao preraditi, nisu vredile više od 11 for.

Priobćio Drag. Becić.

B. Mjenbeno i trgovačko.

Nagoda o pravomoćno dosudjenom mjenb. dugu, što ju je sklopio tužiteljevim giro in bianco ovlašteni posjednik mjenice. Ova nagoda, napisana na mjenici, vredi i naprama kašnjemu imaocu mjenice.

A. izdade mjenicu, koju prihvati B. i koja dodje naledjem na C.; ona dospie 15. siečnja 1875. C. izposlova platežni nalog proti B. radi

Digitized by Google

800 for. Platežni nalog, uručen je tuženiku i postade pravomoćnim. Poslje toga posredstvom giro in bianco predje ova mjenica od C. na D., a ova potonja zamoli svoga kašnje umrloga otca A., izdatnika mjenice, neka ubaviesti B-a., da je rečena tražbina prešla na nju, i da inkasira onu svotu od njega (t. j. od B-a.). B. izplati A-u. dioni iznos od 200 for. a glede ostatka predloži mu, da sklope nagodu u tom pravcu, da će on (B.) ostatak od 600 for. namiriti tako, da bude kao odvjetnik zastupao A-a. u poslovih njegovih, dakle da će onaj ostatak od 600 for. odslužiti. A. pristane na to, te napiše na mjenici po B-u. predloženo očitovanje o nagodi. Nakon toga prenese D. sredstvom gira bez obveze svoja prava na E-a. ubaviestiv o tom B-a.; E. nehtjede priznati pravnu valjanost nagode na mjenici po A. napisane, jer da ovaj potonji nije bio ovlašten ovako očitovanje napisati, pa zaišće, da B. plati ostatak mjen. duga na temelju platežnoga naloga izdanoga još 23. ožujka 1875.

Oba niža suda sudila su, da tužbi treba zadovoljiti. Najviši sud bečki osudom od 13. listopada 1885 br. 10311 zabacio je tužbu.

Razlozi: Riešenje ove parnice zavisi o tom, kako se odgovori na pitanje: da li je valjana nagoda, koja je dokazom očitovanja napisana na ovoj mjenici, sklopljena medju tuženikom i D-om. Iz same mjenice vidi se, da je nagoda onda uglavljena bila, pošto je mjen. vjerovnik, koji bje izposlovao platežni nalog proti dužniku, dalje bio predao mjenicu sredstvom naledje in bianco legitimiranoga imaoca mjenice, dakle vlastnika njezinoga, pače niti nije bio (tuženik) vlastan zahtievati od A., da dokaže kako je po njem izdana mjenica došla opet k njemu natrag. Neima pako dvojbe, da se je sa vlastnikom mjenice mogla sklopiti ova nagoda. Slobodno bi dakle bilo pobijati tu nagodu samo onda, da su se navele činjenice, iz kojih bi se dalo zaključiti, da tuženik nije radio bona fide. Ali takove činjenice nisu uztvrdjene. Niti iz pisma, predložena po tuženiku neda se podvojiti o njegovoj bona fides; jer što se u tom pismu proteže na C. razjašnjuje se tim, što se je u razpravah o nagodi radilo još o jednoj drugoj mjenici, koja nedolazi u ovoj parnici niti nespada ovamo. Tužitelj nemože se pozivati na ono što navodi posliednja girantica, jer iz same mjenice razabire se, da ovlast ove girantice razpolagati s mjenicom u vremenu nagode nebijaše na samoj mjenici vidljiva. Neima dakle nikakova povoda razpravljati o tom, zašto ova girantica tako dugo nije popotražila svoja prava. Nagodom promienjen je dosadanji pravni odnošaj, a usljed te promjene utrnula je mjenb. pravna obveza tuženika. Naledjom dakle preduzetom poslje sklopljene nagode nije se mogao na tužitelja prenieti mjenb. pravni zahtjev. Neima ustanove zakona, koja bi dopuštala mnenje, kao da je smrću A. dokinuta kriepost nagode. A da li i koliko tuženik može zadovoljiti u nagodi preuzetim obvezam, to nije nimalo odlučno za prosudjivanje valjanosti ove nagode. Isto tako neima nikakove

Digitized by Google

zakonske podloge pokušaj pobijati ovu nagodu kao nedopušteni posao, jer u ovom slučaju nisu prekoračene granice, što ih postavlja § 879 ogz. modificiran § 16 odvjet. reda (sc. austrijskoga od g. 1868) slobodi pogodbe glede odnošaja medju odvjetnikom i klientom njegovim. A pošto se osim toga ovom nagodom A. predhodećom naledjom in bianco ukazuje kao legitimirani vlastnik mjenice, to girantica, od koje tužitelj dovodi svoje pravo, nebi bila vlastna po mjenb. pravu niti svoga gira na ovu mjenicu postaviti. *(„Centralblatt".)*

Upisivanje u inozemstvu već protokolirane tvrdke u trgov. registar tuzemstva nije podvrženo propisu čl. 17 trg. z. (§ 13 hrv.-ug. trg. z.)

Trgovački sud bečki odlukom od 3. studenoga 1885 br. 189346 odbio je molbu Eugena E. trgovca manufakturne robe u Beču i Pavla E. tvorničara u Lörrachu (u vel. vojvodini Badenskoj) kao imaoce tvrdke N. R. et comp. u Lörrachu, kojom su molili upis tvrdke u trg. registar; a odbio je tu molbu zato, jer da tvrdka, koja se je imala upisati, nije prema ustanovam čl. 17 trg. z., jer da se u njoj nenalaze imena trg. drugova, nego druga od imenâ drugova različita imena; a ako su molitelji u Lörrachu u vojvodini Badenskoj protokolirani pod tvrdkom N. R. et comp., je za upis u ovozemstvu posve irelevantno, jer se nije prosio upis podružnice.

Utok Eugena E. i Pavla E. odbacio je c. k. prizivni sud bečki odlukom od 17. studenoga 1885 br. 18249, jer da je zamoljeni upis u protuslovju sa slovom čl. 17 trg. z. pošto nije potvrdjeno, da su rekurenti pravo služiti se ovom tvrdkom stekli pogodbom ili nasljedstvom; pače ni to nije dokazano, na kakovom temelju protokolirana je ova čl. 17 trg. z. protusloveća tvrdka u velikoj vojvodini Badenskoj; a napokon okolnost, da rekurenti prodavaju u Beču robu, koju producira tvrdka N. R. et comp. u Lörrachu, nije ničim dokazana nego tim, što se rekurenti hoće da posluže tvrdkom, koje zakon nedozvoljuje.

Povodom izvanrednoga previdnoga utoka Eugena i Pavla E. dokinulo je vrhovno bečko sudište odlukom od 5. siečnja 1886 br. 15025 ex 1885 obie niže odluke te naložilo bečkomu trgovačkomu sudu, da opredieli utjecateljem rok, do kojega imadu odstraniti nedostatke u svojoj molbi, iztaknute u razlozih odluke najvišega suda, pa onda riešiti molbu njihovu kako zakon propisuje neobziruć se na razloge nižih sudova, sbog kojih je molba bila odbijena.

Razlozi: Kako pokazuje sadržaj molbe, radi se ob upisu tvrdke javnoga trgov. družtva, koje obstoji u Lörrachu. Pošto je potvrdom badenskoga suda u Lörrachu od 19. listopada 1885 ustanovljeno, da tvrdka toga družtva postoji i da su utjecatelji jedini drugovi trgov., to se nemože dalje ispitivati, da li se ovlast služiti se tom tvrdkom osniva na čl. 22

Digitized by Google

ili 24 trg. z. Družtvo je dužno upisati svoju tvrdku u trg. registar u Beču, jer je družtvo u Beču osnovalo podružnicu, koja se mora gledeć na to, da ima družtvo svoje sjedište u Lörrachu, prema ustanovam trg. z. i propisa sudovnika smatrati podružnicom, jer jedno družtvo nemože imati svoga sjedišta na dva različita mjesta. Za prosudjenje ovih odnošaja nije odlučno, što se inozemno družtvo, koje je u tuzemstvu podiglo podružnicu, mora podvrći propisom obrtne policije i oporezovanja, što no se uporavljaju kod osnutka novoga poduzeća. Krivo su dakle imali utjecatelji, što nisu spomenuli jasno i izrazito, gdje ima svoje sjedišta družtvo, kojega se tvrdka hoće protokolirati; a krivo je i ono mišljenje njihovo, da mogu potrebštinam čl. 86 al. 3 trg. z. (§ 65 hrv.-ug. trg. z. točka 3 doneklje) zadovoljiti, ako spomenu vrieme, kada je otvorena njihova podružnica.

Pošto se radi o tom, da se izpuni dužnost upisati svoju tvrdku u registar, trebalo je uporavom § 16 patenta od 9. kolovoza 1854 (d. z. l. br. 208) prema § 2 istoga zakona dati utjecateljem prilike, da poprave svoju molbu.

C. Kazneno.

K § 152 k. z. Kada ozledjenik liečničke odredbe zanemari, ili se izvrgne nevremenu, te tim uzrokuje, da je rana kašnje zacielila: to se ipak djelo, osim ako bi ozledjenik tim hotomično pogoršao stanje svoje, imade ubrojiti zločinstvom.

Dne 30. listopada 1880 bje Antun P. toljagom po glavi ozledjen. Liečnički vještaci izjaviše ranu težkom ozledom tiela. Prigodom ponovnoga pregledanja dne 18. studenoga 1880 uztvrdiše, da rana nije još podpuno zacielila; a da se je pacient po odredbi liečničkoj vladao, da mu se zdravlje na dulje od 20 dana nebi bilo smutilo. Prema tomu na glavnoj razpravi druga dva liečnička vještaka izjaviše upitnu ranu lakom ozledom tiela s dodatkom, da se zategnuće smućena zdravlja uz redovito liečenje tumači i temelji samo na okolnosti toj, što je ozledjenik 4 ili 5 dana poslje dana zadobivene ozlede izišao iz kuće i izvrgao se sam nevremenu.

Usljed ovoga razlaganja nije prvi sud počinitelja Ivana P. krivcem zločinstva težke tjelesne ozlede, nego samo prekršaja § 411 k. z. proglasio; jer da zdravlje preko 20 dana nije smućeno jedinom ozledom, niti se to obtuženiku ubrojiti može; naročito nemože se u ovom slučaju uztvrditi, da je pridošla koja slučajna okolnost; jer bi se inako na temelju zakona dalo uztvrditi, da počinitelj odgovara i za posljedice iz svojevoljnih čina trećih osoba.

Proti toj izreci c. kr. drž. odvjetničtvo uložilo je ništovnicu na osnovu § 281 br. 10 austr. k. p. (§ 277 br. 10 hrv. k. p.); jer da je zakon krivo uporavljen.

Digitized by Google

Na javnoj razpravi ukidnosudnoj predložio je glavni prokurator dr. Glaser, da se ništovnica uvaži i obrazložio je svoj predlog ovako:

U konkretnom slučaju nije o samom neksusu kausalnom s nijedne strane podvojeno. Smućenje normalnoga stanja zdravlja, oštećeniku naneseno, po svojoj kakvoći je izključivo djelo počinitelja, je učinak ozlede oštećeniku nanesene.

S nijedne strane nije uztvrdjeno, da bi stanje oštećenika bilo pogoršano; nego samo da bi rana bila prije zacielila, kada se oštećenik nevremenu nebi bio izvrgao, i na toliko s jedne strane nemože biti govora ob uzroku uzgrednom; s druge strane je ovaj slučaj pogledom na objektivnu okolnost analogan onomu, gdje oštećenik propusti pospješiti zacieljenje rane stanovitom njegom. Baš ovdje dade se aplikovati ono, što je visoki ukidni sud rješitbom svojom od 21. svibnja 1875. br. 1547 (sbirka Ger.-Ztg. br. 68) primjetio: „da nastup težih posljedica sa ranom samom stoji u razmjerju posljedice prema uzroku, i da biva bez uticaja inoga raznoga uzroka direktno uzrokovan djelom samim; obtuženik mora da za te posljedice odgovara kazneno-pravno". — No kada bi se i okolnost, što se je ozledjenik nevremenu izvrgao, uzela uzrokom nuzgrednim, koj dododuše nije na kakvoću ozlede, ali svakako na trajanje njezinih posljedica pozitivno djelovao; tada se mora opaziti, da počinitelj odgovara i za „nuzgredne slučajno pridruživše se uzroke"; jer inako navod § 134 u § 152 k. z. smisla imati nemože.

Nastaje pitanje, što se pod ovimi t. j. „nuzgrednimi slučajno pridruživšimi se uzroci" razumieva? Posve je evidentno, da se rieč „slučajno" nemože odnositi na kakvoću uzgredna uzroka; jer „slučajan uzrok" to je nešto samo u sebi protuslovna; te tako može biti samo o tom rieč, da učinak, predstavljen uzgrednim uzrokom, nahodi svoje izhodište u slučaju. — „Slučaj", ako je o njem spomena, kod opredjeljivanja kaznjiva djela odnosi se ponajprije na ponašanje i držanje obtuženika, dosljedno tomu ponajprije dolazi se na to, da je obtuženik odgovoran i za ono, što je naprama njemu slučajno uzrokom uzgrednim. Kada bi se pako htjelo uzeti, da je zakonodavac tu rieč dodao zato, da odgovornost obtuženika stegne, a ne da ju razširi, tada bi se imali izključiti samo slučajevi, gdje je oštećenik uzgredni uzrok nahvalice uveo, samo da si stanje pogorša; jer naprosta krivnja, culpa, uključuje upravo pojam odgovornosti za nenamjeravan — odnosno slučajan uspjeh. Pa doista medju posljedice ozlede spada potreba osobite pazke, inteligentnosti i opreznosti, da smućeno zdravlje popravljeno bude. Ako sve to ozledjeniku manjka, te ako taj manjak urodi stanjem pogoršanim, tada se to svadja na „slučaj" i na „osobno svojstvo" ozledjenika; slučaj je to ravan onomu, gdje ordinirajući liečnik učini pogriešku i doprinese k pogoršanju, za koje posljedice bi obtuženik svakako odgovarati imao. Si-

Digitized by Google

gurno bilo bi posve drugačije, kada bi tko nahvalice poduzeo nešto, čim bi se stanje oštećenika pogoršalo.

Ukidni sud uvažio je ništovnicu i proglasio obtuženika krivim zločinstva težke tjelesne ozlede.

Razlozi: Po § 152 k. z. čini se krivcem zločinstva težke tjelesne ozlede svaki, koji proti čovjeku kojemu, ne baš u nakani, da ga ubije, ali ipak s drugim kojim namišljajem neprijateljskim uzpostupa tako, te mu se tim (§ 134 k. z.) smuti zdravlje barem na dvadeset dana. Taj posljedak — naime smućenje zdravlja barem na 20 dana — mora dakle biti u uzročnom savezu s djelom obtuženika, da se ovomu upitni zločin imputirati uzmogne.

Da se ekstenzija toga uzročnoga veza izmedju djela s jedne, te učinka s druge strane opredieli te odluči, koji se učinci počinitelju djela ubrojiti i pri kvalifikaciji uvažiti imadu, poziva se § 152 na § 134 k. z. — U ovom potonjem odgovara počinitelj i za onaj učinak, koji je nastao samo usljed osobne vlastitosti povriedjenoga ili samo usljed uzgrednih uzroka slučajno pridruživših se, ako ovim uzgrednim uzrokom samo djelo povoda dade. — U predležećem slučaju nije bilo oporečeno, da smućenje zdravlja, koje je Antun P. najmanje kroz 20 dana pretrpio, nepotiče od ozlede, njemu po Ivanu P. nanesene; to smućenje zdravlja je dakle neposrednim učinkom djela obtuženikova.

Prvi presudni sud držao je, da se ovaj učinak nemože obtuženiku u grieh upisati; jer da je oštećenik već 4. ili 5. dana poslje ozledjenja pa i kašnje od kuće odlazio i izvrgavao se nevremenu, čim svim da je morao sám ranu pogoršati i zacieljenje ove na 20 dana i dulje zategnuti. Prvi sud bio je mnenja, da u predležećem slučaju neima slučajno pridruživšega se uzroka uzgrednoga, nego da je nastupila okolnost, na slobodnoj volji oštećenika počivajuća i od djela obtuženika posve neodvisna.

Prvi sud je ustanovu § 134 k. z., a na poseb pravni pojam „slučajno pridruživšega se uzroka uzgrednoga“ posve krivo shvatio. Jasno je, da se rieč „slučajno“ neodnosi na svojstvo „samoga uzroka uzgrednoga“, nego na osobu obtuženika; jer se zakonom htjelo naglasiti, da se uzgredni uzrok imade obtuženiku ubrojiti i onda, kada ga ovaj nije htjeo, dakle kada se prema njemu (obtuženiku) slučajem smatrati ima; jer je ipak tomu pridruživšemu se uzroku uzgrednom povod dalo djelo njegovo.

Kada ozledjenik sve, što liečničko umjeće iziskuje bržemu odstranjenju učinaka pretrpljene ozlede (ozdravljenju) ili neučini, ili po svojem sobstvenom svojstvu odnosno po svojih individualnih okolnostih izvesti nemože, a otud naravnim tokom uzsliedi, da se zacieljenje rane zategne, tada se takov učinak imade uzeti slučajno pridruživšim se uzrokom uzgrednim i kao takov obtuženiku ubrojiti, poput svakoga inoga njegovim djelom uzrokovana.

Digitized by Google

Dakako da obratno nemože biti govora o slučajno pridruživšem se uzroku uzgrednom, ako ozledjenik učini štogod nahvalice, da si samo pogorša zdravstveno stanje svoje i da izcieljenje ozlede zaprieči odnosno otegne. No da je takova šta Antun P. poduzeo, nije od presudnoga suda dokazanim uzeto.

Iz svih rečenih obzira sliedi, da je prvi sud, kada je djelo Ivana P. kvalifikovao prekršajem § 411 k. z., zakon krivo uporavio, te je tako ništovni razlog § 281 br. 10 austr. k. p. (§ 277 br. 10 hrv. k. p.) po mnenju državnoga odvjetničtva opravdan. Morala se dakle osuda prvoga suda pogledom na krivnju ukinuti i obtuženik krivcem zločinstva težke tjelesne ozlede po § 152 k. z. proglasiti. *Prev. L. Matasović.*

Razlika izmedju samosilja i kradje; da li bludnja glede ustanove gradjanskoga ili kaznenoga prava?

Obtužnicom c. kr. drž. ovdjetničtva u N. bje Franjo B. sluga Gjure V. obiedjen zločinstva kradje po §§ 171, 174 II. lit. d) i 176 II. lit. b) k. z. izvedene tim, da je noćju 4. listopada 1878 iz zaključane škrinje svoga gospodara bez privole ovoga 10 for. uzeo i prisvojio si.

C. kr. okružni sud u N. osudom od 26. siečnja 1881 br. 729 riešio je obtuženika od obtužbe s razloga, koji se spominju dole u razlozih osude ukidnoga suda. Usljed ništovnice c. kr. drž. odvjetničtva osnovane na ustanovah § 281 br. 9 a) i b) austr. k. p. (§ 277 br. 9 a) i b) hrv. k. p.) je vrhovni ukidni sud osudom od 2. travnja 1881 br. 1796 sporazumno s izvedenji generalnoga advokata Franju B. proglasio krivcem zločinstva kradje, označene u §§ 171, 174 II. d) i 176 II. b) k. z.

Razlozi: Kako je iztragom ustanovljeno, noćju od 4. listopada 1878 je Franjo B. bez privole Gjure V., kod kojega je bio slugom, iz njegova posjeda — naime iz zaključane škrinje — uzeo i prisvojio si iznos od 10 forinti a. vr., te s njim bez traga i glasa iznikao. — U tom djelu prvi sud nije našao glavnu pojmovnu značajku učina zločinstva kradje: „da bi obtuženik svoje koristi radi isto djelo izveo bio“; jer — drži prvi sud — da si je obtuženik iznos od 10 for. prisvojio zato, da si tako samovlastno podmiri svoju plaću, koju je u istom tolikom iznosu od gospodara Gjure V. tražiti imao; nadalje, jer da je obtuženik izveo isto djelo u vjeri, da je bio ovlašćen upitni iznos od 10 for. prisvojiti si. Prvi presudni sud riešio je obtuženika prema tomu sbog pomanjkanja učina zločinstva kradje, kao i zato, jer da se je počinitelju prigodom čina podkrala takova bludnja, koja mu nije dala u djelu spoznati zločinstvo; on da je bio s nepoznavanja ustanova gradjanskoga prava na toliko smeten, da mu okolnost § 2 sl. e) k. z. kažnjivost djela njegova dokida.

Digitized by Google

No ni jedan ni drugi razlog odriešenja od obtužbe nije istinit niti umjestan.

Prvi sud uzeo je dokazanim, da je oštećenik u službu pogodio obtuženoga na jednu godinu dana uz godišnju plaću od 20 for.; obtuženi da je kod oštećenika služio samo tri četvrt godine i tako u ime plaće samo 15 for. zaslužio; na račun koje plaće da je 5 for. unapred digao bio, a ostalih 10 for. da si je samosilno gornjim načinom podmirio i naplatio. Nu buduć je obtuženik uz godišnju plaću bio pogodjen, to je tek nakon izminule ciele godine stekao pravo na plaću; on prema tomu, dočim si je iznos od 10 for. prisvojio naslovom plaće, počinio je djelo prisvojenja prema § 171 k. z., jer njegova plaća nije bila još dospjela, niti je njegov gospodar na izplatu takove već obvezan bio. Kada dakle prvi sud uzima dokazanim, da si je obtuženik iznos od 10 for. prisvojio u nakani, da se tim naplati za svoju tražbinu — ali illikvidnu — kako je malo prije iztaknuto, mora se dopustiti, da je on pred očima t. j. u nakani imao imovno obogaćenje na gradj. zakoniku neosnovano; odnosno da je postupao „svoje koristi radi“ i djelo izveo u nakani, koja takovo zločinstvom § 171 k. z. karakteriše; čim svim je razlog ništetnosti § 281 br. 9 a) austr. k. p. ili § 277 br. 9 a) hrv. k. p. jasan.

Ni drugi nazor prvoga suda, da je za obtuženoga nastupila okolnost kažnjivost izključujuća, nije na zakonu osnovan; nije bo dokazano, da bi obtuženik od gospodara oštećenika u obće od prije, ali bezuspješno zasluženu plaću zahtievao. Tobožnja bludnja obtuženika, usljed koje je on držao sebe ovlašćenim na prisvojenje upitnih 10 for., po stanju stvari temelji se na tom, što se je obtuženik na podmirenje svoje tražbine — no illiquidne — krivo držao ovlašćenim prisvojiti si tudju pokretnu stvar svoje koristi radi, bez privole posjednika. Ova bludnja obtuženika nemože se svesti na ciglo nepravo shvaćanje ili na puko neznanje ustanova gradj. prava u pogledu ovlasti odnosno obvezanosti iz naslova pogodbe vrhu usluga za plaću; nego je to upravo bludnja s nepoznavanja ustanova kaznenoga zakonika, ovim pako neznanjem po § 3 k. z. nemože se nitko izpričati. Tako je i drugi razlog ništetnosti § 281 br. 9 b) aust. k. p. (§ 277 br. 9 b) hrv. k. p.) ustanovljen. *Pr. L. M.*

D. Upravno.

Vlastnik ili zakupnik lovišta neodgovara za štetu, što ju divlje svinje (crna divljač) počine na poljskih usjevih. §§ 30, 33 i 23 zakona o lovu.

Kr. podžupaniji u Vukovaru pritužе se mjestne občine Susek i Sviloš, da po kukuruzi u mjestih Susek i Sviloš imenito u kotarih Rika, Svikovina, Kračina i Bielobrdo jeleni i divlji veprovi silnu štetu čine tako,

Digitized by Google

da se na njivi od jednoga jutra neće ni dva do tri mjerova kukuruza dobiti. Te divlje zvjeri da se nalaze u lovištih vlastelinstva čerevićkoga grofa Ch. i vlastelinstva iločkoga kneza O., a jer nijedno vlastelinstvo o naknadi štete neće ništa da znade, mole da se šteta dade procieniti i naknada oštećenikom dosudi.

Kr. podžupanija u Vukovaru izasla povjerenstvo, da uz intervenciju občinskoga poglavarstva i obajuh vlastelinstva štetu izvidi. Povjerenstvo pregledav po prijaviteljih označene oštećene hatare, konštatiralo je po tragu od papaka, balegi i po nagriženom kukuruzu, da su divlje svinje počinile štetu, te je točno u novčanih iznosih fiksiralo štetu svakoga pojedinoga oštećenika; dočim je šteta od jelena počinjena bila tako neznatnom, da se nije mogla ni procieniti, tim više, što se vide tragovi svinja i jazavaca.

Oba vlastelinstva odklanjaju od sebe odgovornost za štetu počinjenu po divljoj zvjeradi, a občinari prigovoriše prenizkoj procjeni.

Kr. podžupanija u Vukovaru dne 23. listopada 1884 br. 11333 izreče sliedeću odluku: „Povodom izvidjenja šteta, počinjenih na kukuruzu mjestne občine Susek i Sviloš konštatirano je, da su u pitanju stojeće štete u većem dielu počinile divlje svinje; a tek u manjem jeleni. Procjenom sa vještaci obavljenom tako, da je u hektolitrih pronadjena šteta obraćena u gotov novac, računajuć jedan hektolitar klipova 1 for. 20 nč., proizlazi da imade štete i to u Suseku 72 fr. 60 nč., a u Svilošu 52 fr. 40 nč. Svu ovu štetu u ukupnom iznosu od 125 for. mora prema § 34 zak. čl. 18 hrv. sabora o lovu naknaditi vlastelinstvo Čerević-Neštinsko s razloga, što je lovište, na kom je ova šteta počinjena, vlastnost toga vlastelinstva, te što za štetu samo vlastnik lovišta i nitko drugi neodgovara, koji je takodjer prema § 19 istoga zakona i vlastnik svekolike koristne i nekoristne divljači, dok se na njegovom lovištu nalazi. Da je ovu štetu dužno vlastelinstvo naknaditi, opravdano je i s toga gledišta, što se ono nebrine za tamanjenje štetne zvjeradi, da tim žiteljstvo u obranu uzme. Do vriemena bo prijave bijaše samo jedna hajka obdržavana, što podnipošto nije dostatno, da se odkloni tolika šteta; samo pak žiteljstvo, pošto nesmie puškami ulaziti u tudje lovište, nemože se od tako štetne i u velikom broju pojavivše se zvjeradi, kao što su divlje svinje a i jeleni, braniti. Sva ostala sredstva nisu dostatna.

Vlastelinstvo iločko, ma da se i u njegovom lovištu nalazi zvjerad, nemože se pridržati na nošenje naknade one štete, koja u njegovom lovištu učinjena nije.

Osim iztaknute naknade mora vlastelinstvo Čerević-neštinsko podmiriti i trošak povjerenstva u iznosu od 19 for. 02 nč. za 14 dana.“

Proti toj odluci uloži vlastelinstvo čerevićko po odvjetniku Lj. K. utok, jer je nesumnjivo konštatirano, da su štetu naniele divlje svinje,

Digitized by Google

jer je za taj slučaj prema § 33 zak. čl. 18 god. 1870 o lovu svakomu, komu prieti osjetliva šteta od zvjeradi na njegovih sjenokošah i u vinogradih, slobodno izgoniti divljač strašilom, noćnom vatrom ili straženjem kroz ljude; dapače § 23 istoga zakona naročito ustanovljuje, da je svakomu dozvoljeno crnu divljač, koja se nenalazi u zatvorenih zvjerinjacih, zatim medvede, kurjake i drugu grabežljivu zvjerad ubiti, a medju crnu divljač spadaju bez sumnje i divlje svinje; a čim je dozvoljeno svakomu divlje svinje ubijati, nemože ni vlastnik ni zakupnik lova za štetu odgovarati. Kada bi pako i odgovornost vlastnika lovišta dokazana bila, odklanja ovu čerevićko vlastelinstvo, jer je ono samo zakupnik poljskoga lova u Suseku i Svilošu, a pogranične šume vlastnost su vlastelinstva iločkoga, koje od divljih svinja svu korist crpi.

Poziv kr. podžupanije na § 34 zakona o lovu nije umjestan, jer taj paragraf presumira štetu, koju nije divlja zvjerad prouzročila, što se vidi i odatlje, jer se § 34 naročito pozivlje na § 2 istoga zakona, a ovaj govori izključivo o k o r i s t n o j divljoj zvjeradi; odgovarao bi dakle vlastnik lovišta samo za štetu, koju n. pr. zecevi, srne i t. d. počine, a nipošto kurjaci ili divlje svinje, i t. d.

Konačno opaža utjecatelj, da je odredio više puta u svojih lovištih hajke, ali da obćine nisu nikada udovoljile § 30 zakona o lovu, jer nikada nedadoše hajkača ili ako su ih i naredile, to su se ovi prvom sgodom razbjegli.

Kr. zem. vlada odjel za nutarnje poslove, riešenjem od 24. svibnja 1885 br. 2680 odluči predbježno: Vlastelinstvo čerevićko napada u svom utoku prvomolbenu presudu navodeći, da je po § 23 lov. zak. svatko vlastan crnu divljač, koja se nenalazi u zatvorenih zvjerinjacih, ubiti; žiteljem pako obćine Susek da su počinile štetu na njihovih zemljištih divlje svinje, koje se nenalaze u zatvorenih zvjerinjacih, za nju dakle da nemože po zakonu odgovarati ni zakupnik lovišta (ovdje vlastelinstvo čerevićko) ni vlastnik šuma, koje graniče sa poljem, gdje je šteta počinjena (ovdje vlastelinstvo iločko); vlastnik lovišta da je dužan naknaditi samo onu štetu, koju prouzroči koristna divljač, a ne onu, koju počini crna divljač ili grabežljiva zvjerad (§ 2 i 34 zakona o lovu); od divljih svinja daklem da je bilo prosto braniti se žiteljem obćine Susek samim, a da to nebje dužnost vlastelinstva čerevićkoga.

Da se stvar ova uzmogne riešiti temeljito, nuždno je, da se prije svega izvede na čisto, da li je glede upitne zvjeradi postojao od strane vlastelinstva čerevićkoga „animus tenendi“, t. j. da li je rečeno vlastelinstvo kao zakupnik lovišta poduzimalo mjera smjerajućih na to, da se upravo štede i umnožavaju divlje svinje u njegovom lovištu; dosljedno tomu, da nije činilo ništa a se utamane na slobodi nalazeće se divlje svinje, kako se postupa s grabežljivom zvjeradi.

Digitized by Google

Nalaže se s toga kr. podžupaniji, da izvidi, nisu li se po vlastelinstvu čerevićkom upravo štedile divlje svinje; nije li bilo zabranjeno vlastelinskom lovnom osoblju strielanje divljih svinja u svako vrieme ili nije li mu bilo naloženo strieljanje istih do stanovite njihove godine u tu svrhu, da se dobar podmladak osigura; nadalje, da li i što je protivno učinjeno za utamanjenje divljih svinja, kako je to kod grabežljive zvjeradi dužnost svakog vlastnika ili zakupnika lovišta? ter da li se neima množenje divljih svinja i time prouzročena šteta smatrati kano posljedak vlastelinskoga postupka, a ne kao slučaj.

Kr. podžupanija odredi razpravu na licu mjesta uz potanko saslušanje stranaka glede okolnosti u vladinoj naredbi spomenutih. Općinari uztvrdiše, da vlastelinstvo goji divlje svinje; a vlastelinstvo tvrdi, da su se divlje svinje za bosanskoga ustanka i tursko-ruskoga rata iz Bosne i valjda iz Bugarske doklatile ovamo, te da o gojenju istih nemože govora biti, pošto velike nagrade za njihovo tamanjenje razpisuje.

Kr. zemaljska vlada, odjel za nutarnje poslove, nakon ove nadopunjene razprave o b n a š l a je u t o k u vlastelinstva čerevićkoga m j e s t a d a t i sa sliedećih razloga: Po § 23 zakona o lovu dozvoljeno je svakomu ubiti crnu divljač (a po § 20 istoga zakona spadaju divlje svinje medju crnu divljač), koja se nenalazi u zatvorenih zvjerinjacih. Žiteljem općine Susek počinile su štetu na njihovih zemljištih divlje svinje, koje se nenalaze u zatvorenih zvjerinjacih; za nju dakle nemože po zakonu odgovarati zakupnik lovišta (ovdje vlastelinstvo čerevićko) ni vlastnik šuma, koje graniče na polja, gdje je šteta počinjena (ovdje vlastelinstvo iločko). Izvidi preduzetimi po kr. podžupaniji u V. nije se moglo izpostaviti, da je bilo vlastelinstvo čerevićko kao zakupnik lovišta poduzimalo kakovih mjera, da se divlje svinje štede i umnažaju, nego da je vazda nastojalo, da se iste utamanjuju; dozvoljivaše ubijati ih po svojih lugarih i poljarih, te naredjivalo hajke na nje, koje su sve radi slabog sudjelovanja pučanstva ostale bezuspješne; a ujedno, pošto su štete, što ih čini crna divljač i grabežljiva zvjerad na zemljištih žitelja onih općina, a navlastito općina Susek i Sviloš ogromne, nalaže se kr. podžupaniji, da po § 30 lovnoga zakona naredjuje što više hajka na tamanjenje grabežljivè te zvjeradi, pa da nastoji svimi svojimi silami, da pučanstvo njenog područja u što većem broju kod istih sudjeluje, dajuć u tu svrhu čestitih i odraslih hajkača, a ne bosonogu djecu, kako je to do sad bivalo, te da za iste daju i vlastelinstva čerevićko i iločko svoje službenike.

Usljed ove riešitbe izdade kr. podžupanija u Vukovaru sliedeću odluku od 10. prosinca 1885 br. 14303: Pošto je kr. zem. vlada tim svojim odpisom kr. podžupaniji upravo naložila obdržavanje što više hajka na tu vrst grabežljive zvjeradi, to se takova odredjuje 16. i 17. t. mj. u šumah vlastelinstva Neštin, Ilok i mjestah Neštin, Susek, Sviloš i Grabovo. Na-

Digitized by Google

pomenuta vlastelinstva pozivaju se, da za ove dane stave kr. podžupaniji na razpoložbu svoje lovce i šumsko osoblje, a spomenuta mjesta biti će dužna za te dane pružiti odraslih i dobro obučenih hajkača. Da možda hajka neostane sbog pomanjkanja hajkača bezuspješnom, imati će občinski načelnik podjedno sa starješinom hajkače poimence odrediti, te proglasiti: ako dotičnik na odredjeno vrieme i mjesto došao nebi, te se nebi pokoravao odredbam voditelja hajke, da će biti kažnjen globom od 1 do 10 for. — Listinu hajkača providjenu sa potvrdom dotičnika, da je o toj dužnosti obavješten, imati će občinski načelnik sobom u lov donieti i podžupanijskomu izaslaniku predati, da ju sa pridošavšimi uzporediti može. Nemanje imati će odrediti, da na dane hajke nitko u šumu sbog drva nezalazi, da se kakova nesreća nedogodi. *Pr. K.*

Zakupnik poljskoga lova odgovara za štetu, prouzročenu na usjevih po jelenih, ako i jesu pogranične šume vlastnost drugoga vlastnika. Ad § 34 zak. čl. XVIII. god. 1870 o lovu.

Proka Vukmirović potužio se je kod kr. podžupanije u V., da su mu jeleni štetu počinili u kukuruzu, te zahtieva odštetu od vlastelinstva. — Kr. podžupanija odredi očevid, koji je imalo obaviti občinsko poglavarstvo, da se ustanovi šteta. Nakon toga izdade kr. podžupanija u V. odluku od 8. prosinca 1884 br. 13471: „Pošto iz razprave u ime kr. podžupanije po občinskom poglavarstvu čerevićkom vodjene i iz procjenbenog zapisnika od 23. listopada 1883 proizlazi, da su jeleni na livadi Proke Vukmirovića iz Suseka kukuruzom zasipanoj štetu počinili, koju su zakleti procjenitelji na 30 for. procjenili, te da ta livada u polju mjestne občine Susek leži, i da je sada lovište mjestne občine Susek, kad je kvar počinjen, vlastelinstvo čerevićko u zakupu držalo: to je kr. podžupanija na temelju § 34 zak. o lovu, pošto nagoda medju strankama u pogledu odštete nije pošla za rukom, za pravo pronašla: da je dužno vlastelinstvo čerevićko, dotično posjednici istog vlastelinstva grofovi braća O. i R. Ch., kao bivši zakupnici lovišta mjestne občine Susek, Proki Vukmiroviću štetu sa 30 for. i trošak procjene sa 5 for. naknaditi".

Vlastelinstvo čerevićko po odvjet. dr. L. K. uloži proti toj odluci utok s razloga: što su povriedjeni bitni propisi zakona o lovu, pošto vlastelinstvo čerevićko o preduzeti se imajućoj procjeni nije ubavješteno bilo; što nije tuženo bilo iločko vlastelinstvo; što po propisih § 34 zakona o lovu nagoda medju strankami ni pokušana biti mogla nije; što vlastelinstvo Čerević imade doduše u zakupu poljski lov, ali da je u pograničnih golemih šumah, koje sa svih strana zatvaraju polja, vlastnik iločko vlastelinstvo; jeleni pako da nemogu živiti u polju, nego samo u visokoj šumi.

Digitized by Google

Poziv na § 34 zakona o lovu da nije korektan, jer ovaj paragraf izrično spominje dužnost naknaditi štetu glede vlastnika privatnih lovišta i zakupnika občinskih lovišta s toga, što nesmiju odviše divljač gojiti. — Prema tomu zakupnik poljskoga lova za štetu počinjenu po jelenih, koji u polju neživu, koje on ni gojiti nemože, odgovarati nemože, nego jedino vlastnik šume, u nazočnom slučaju iločko vlastelinstvo.

Presuda kr. podžupanije osniva se dakle na gramatikalnom tumačenju zakona, a mora imati prednost logično tumačenje; jer je naravno, da onaj odgovara za štetu zvjeradi, koji od nje korist imade.

U Ugarskoj § 7 II. odsjek zak. čl. XX. god. 1883 naročito propisuje, da onaj odgovara za prouzročenu štetu jelenî, u čijoj se šumi isti goje i koj od njih korist imade. Uz to poziva se na präjudicat, kojm je kr. zem. vlada 29. srpnja 1884 br. 26801 sličan slučaj riešila.

Kr. zem. vlada, odjel za nutarnje poslove riešitbom od 9. studenoga 1885 br. 39389 obnašla je utok F. D., upravitelja vlastelinstva čerevićkog, proti presudi od 8. prosinca 1884 br. 13471 odbiti, te napadnutu presudu potvrditi s razloga: što je polje na kom je počinjena šteta, spadalo u vrieme učina u lovište vlastelinstva čerevićkog; jer za štete počinjene po divljači (simo računajuć i jelene) odgovoran je vlastnik ili zakupnik lovišta (§ 34 l. z.), uzvratno spada u njegovu vlastnost „sva koristna i nekoristna divljač, što se nalazi u njegovu lovištu“ (§ 19 l. z.). — Vlastelinstvo Čerević, kao zakupnik obć. lovišta mjesta Susek, ima pravo prisvojiti si sve jelene pojavljujuće se u njegovu lovištu, bez svakoga obzira na njihovu provenienciju, usuprot nemože se riešiti odgovornosti za štetu počinjenu po istoj zvjeradi u dotičnom vlastelinskom ili u zakupljenom lovištu.

Opazka. Sada nastaje pitanje, kako da zakupnik poljskoga lova vrši pravo prisvojiti si jelene, koji se drugdje (ne u polju) goje, jer se jeleni pojavljuju u polju samo u vremenu, kada se oni upravo prema zakonu o lovu ubijati **nesmiju**? — Sravni k tomu neposredno prediduću upravo protivnu rješitbu, pa će si svaki pravnik sam lahko izreći komentar. Ured.

KNJIŽEVNOST.

Mjenbeni zakon.

Tumač zak. čl. XXVII : 1876 itd. Od prof. *dra. Frana Vrbanića.*

(Nastavak.)

Kako sam već prije usudio se tvrditi, nemože se mjenica smatrati imovinskim objektom, nego treba sve pojedine izjave na mjenici smatrati ugovorom. Kod mjenice na vlastitu naredbu nesklapa izdatnik s nikim ugovora dotle, dok mjenicu nenaledji na treću osobu ili dok nepristupi

Digitized by Google

prihvatnik. U prvom slučaju zauzeti će naledjovnik ulogu remitenta, s kojim je ugovor sklopljen; u potonjem slučaju biti će prihvatnik ona osoba, s kojom izdatnik ugovara, a nebude li ta mjenica ni naledjena ni prihvaćena, tad neima ni ugovora, jer manjka drugi kontrahent. — Gosp. profesor drži nevaljanom tezicu vlastitu, koja nesadržaje distancije loci.

U svom tumaču usvojio sam mnenje Apathyevo, sadržano na str. 130 (ne 135) djela „Materijalno i formalno pravo", Budapešta 1877, po kojem se vlastita tezica, kojoj manjka distancija loci, ima smatrati mjenicom vlastitom.

Apathy obrazlaže taj svoj nazor kako sliedi: „Što se mene tiče, to polazeć od naravi plateznog obećanja razlikujem medju mjenicami; mjenica, u kojoj izdatnik platež u vlastitoj svojoj osobi obećaje, ima se u obće smatrati vlastitom mjenicom; jer zato, da poprimi narav tezice, je diversitas loci bezuvjetno potrebna; ako ova manjka, neima se mjenica smatrati nevaljanom, nego se ima u platežnom obećanju tražiti vlastita mjenica".

Neka mi bude dopušteno pitati g. pisca s obzirom na tumačenje § 6 mj. zakona: kako se slaže ustanova zakona, da se manjkajuće bitne potrebštine mjenice mogu naknadno na mjenicu staviti, sa imovinskom teorijom, kad na str. 153 suglasno sa spomenutom teorijom tvrdi: „mjenbena izjava nije drugo nego li djelovanje, kojim se preuzimlje obveza obzirom na postojeći već imovinski objekt, t. j. obzirom na g o t o v u već mjenicu".

Po teoriji ugovora nemora mjenica već g o t o v a biti, jer bitne sastavine, koje su inako ugovorene, može ovlaštena stranka i naknadno na mjenici napisati salvo jure exceptionis, u koliko je tim ugovor prekršen.

G. pisac smatra i n a l e d j u poput izdavanja mjenice mjenbenom operacijom, kojom se stvara „imovinski objekt". Pošto taj „imovinski objekt" crpi svoj vriednostni sadržaj iz same mjenice; pošto g. pisac takodjer prenos, t. j. predaju i preuzimanje mjenice smatra bitnom sastavinom te operacije; pošto je sa strane indosanta potreban animus contrahendi, a isto tako sa strane indosatara: to držim, da je umjestno, da se ta operacija krsti pravnim nazivom „ugovora", jer se stiču sva kriterija istoga.

Teoriji ugovora spočitava g. pisac, da dovoljno nerazjasnjuje causam debendi pojedinih obvezanika napram dotičnim dalnjim sliednikom; nu pošto ovi pojedini mjenbeni ugovori bitni svoj sadržaj crpe iz izprave na kojoj se nalaze, pošto je naročito u mjenici odnosno naledji u riečih „po naredbi" podieljeno pravo prenosa mjenice i s njom skopčanih prava; to neima razloga, zašto se nebi po teoriji ugovora dalo tumačiti pravo zavrate. Što se pravni položaj naledjnika u njekih momentih razlikuje od onoga indosanta, neima upliva na to, da se nebi naledja mogla smatrati

Digitized by Google

novom tezicom, koja se pridružuje sadržaju mjenice, nalazeće se na prednjoj strani izprave, te koja kao nove sastavine sadržaje samo ime izdatnika, ime remitenta i datum izdatka, jer iznimke neukidaju obstojnost pravila.

Na str. 169 tvrdi g. pisac, da bude li mjenica, u kojoj je izdatnik dalnji prenos riečmi „ne po naredbi“ ili inim sličnim izrazom zabranio (t. zv. recta-mjenica), ipak indosirana, tada „ne samo da izdatnik takove mjenice nejamči mjenbeno-pravno onomu, na koga je remitent tu mjenicu preneo, već ni prihvatnik takove mjenice nejamči drugomu, nego remitentu i izdatniku njezinom“.

Ja držim, da naledja recta-mjenice prenosi pravo vlastnosti mjenbenih prava, tako da će naledjovnik poput ustupovnika vlastan biti postupati mjenbeno proti izdatniku i prihvatniku. I g. pisac ublažuje svoje na str. 169 izraženo mnienje tim, što na str. 171 drži, „da je najopravdaniji nazor onaj, po kojem se od slučaja do slučaja uz pripomoć propisa prava gradjanskoga prosuditi ima, da li prenos recta-mjenice u formi naledje ima kriepost gradjansko-pravne cesije“. Zakon nezabranjuje naledjenja recta-mjenice t. j. prenosa iste u treće ruke, samo uzkraćuje riečmi „naledja neima mjenbene krieposti“ naledji svojstva, koja su skopčana sa naledjom. Čim je po tom naledja formalno moguća, tad se razumieva, da je treća osoba kadra tim putem steći mjenicu i na njoj utemeljena prava.

Neslažem se sa mnienjem g. pisca (str. 198), da indosant, koji je svojemu podpisu primetnuo dodatak „bez obveze“ jamči gradjansko-pravno za istinitost podpisa i mjenbenu sposobnost obvezanika. Ovo svoje mnienje izvodi g. pisac iz okolnosti, što mjenbeni zakon navadja, da je takav indosant oslobodjen „od obveze iz svoje naledje“, što ga ipak neoslobadja od gradjansko-pravne obveze. Pošto pako gradjanski zakon pojma naledje nit nepoznaje, to naledje nepodpada pod ustanove istoga. Tko naledjuje mjenicu, ogradiv se proti obvezi, nejamči po nikojih civilnih zakonih, jer mjenbeni zakon riešava ga toga, a gradjanski zakon neima odredbe, tičuće se mjenbenih posala. Neumjestnim čini mi se nadalje nazor g. pisca (str. 198), da tko prodajom ili drugim pravnim poslom dobije pravo zahtievati, da se mjenica na njega prenese, ima i pravo tražiti, da se mjenica na njega indosira naledjom redovitom, t. j. bez dometka „bez obveze“, „senza obligo“ itd. Ovaj nazor nije nikako zakonom opravdan. Gosp. pisac pobija nazor mog „Tumača“, da se punovlastna naledja nemože prama trećim osobam stegnuti, pa da se ona neima smatrati prokurom. Sam izraz, koji se rabi u taljanskom, njemačkom i inih jezicih „in procura“, dokazuje, da se punovlastni naledjovnik s obzirom na mjenicu može smatrati prokuristom. Izmedju vlastodavca i punomoćnika može doduše obstojati interni posebni pravni odnošaj, koji njihova prava i

Digitized by Google

obveze medjusobno uredjuje, ali napram trećim osobam neumjestno je takovo, na samoj mjenici nevidljivo stegnuće punovlastne naledje.

Neslažem se sa nazorom g. pisca (str. 222 i 223), da ustup mora napisan biti na stražnjoj strani mjenice. Rieči zakona: „ustup valja isto tako kao i naledju napisati na samu mjenicu“ nedokazuju ino, van da se ob ustupu mjenice nemože sastaviti posebna ustupna izprava, nego da se ima taj ustup na samu mjenicu napisati; a zakon neodredjuje stricte kao kod naledje (§ 10 mj. zak), da se ima „na ledja“ mjenice ili prepiska napisati. Razlikovanje g. pisca izmedju mjenbeno-pravnog ustupa, koji se napisuje na mjenicu, i gradjansko-pravnog ustupa u užem smislu, neumjestno je u toliko, što g. pisac obim ustupom pripisuje iste materijalno-pravne posljedice, dočim ja držim, da se u obće mjenbena prava nemogu ustupiti inim načinom, van ustupom, napisanim na samu mjenicu (osim ako je zadnja naledja biela, kadno je za ustup, založenje itd. dovoljna ustmena stipulacija i predaja mjenice); a posebnom izpravom mogu se ta prava ustupiti istom, kad je mjenica već utužena i osudom consumirana.

Ustupi li se mjenica posebnom izpravom prije nego bude osudom consumirana, tad ustupovnik nestiče mjenbena već eventualna materijalna prava, koja obstoje proti dotičnim mjenbenim obvezanikom, a ova se prava moraju realisirati po obćih propisih gradjanskog postupnika.

(Nastavak sliedi.) *Dr. Vil. Winter.*

— *Občinar.* Tjednik za upravu i javnu sigurnost. — Ovaj si je list već pod prvim svojim urednikom g. Gj. Deželićem stekao pravom dobar glas i znatan broj prijatelja. Počam od ove godine preuzeo je uredjivanje g. dr. Milorad vitez Cuculić, perovodja u kr. vlad. odjelu za nutarnje poslove, koji se mnogo trudi, da „Občinar“ čim dalje to bolje zadovoljava svojoj težkoj zadaći. Svi znamo i osjećamo veliku važnost dobre uprave, ali ove nemože biti, ako sami upravnici nisu ljudi naučeni, koji znadu ne samo pozitivne propise ob upravi, nego i tvrda načela, što ih nauku postavlja. „Občinar“ nastoji u jednom i drugom pravcu upućivati svoje čitatelje; on je ako se navaramo jedini organ ove vrsti na slavenskom jugu, pa će, nadamo se, s vremenom donositi i praktičnih slučajeva iz uprave, koji su kadri mnogu odrebu zakona razsvietliti.

Občinar izlazi jedan put na tjedan, a ciena mu je na godinu 6 for., na pó god. 3 for.

— *Spory o příslušnost mezi soudy a uřady správními.* Napisao dr. I. Pražák, prof. na sveučilištu českom. Drugi dio. U Pragu 1886, VIII i 382 str.

— *Commentar zum Gesetze über das Verfahren ausser Streitsachen.* Allgemeine Anordnungen. — Verlassenschaftsabhandlung. Mit einem Anhange über die Nachlassgebühren. Napisao dr. Ferdinand Schuster. Treće izdanje. Beč 1886. Ciena 3 for. 60 novč.

Digitized by Google

VIESTNIK.

(Nova organizacija uprave i sudstva) u Hrvatskoj i Slavoniji počimlje svoje djelovanje 1. rujna o. g. Naredbom najme kr. vlad. odjela za nutarnje poslove od 15. srpnja o. g. br. 3180 pr. odredjuje se, da na temelju § 84 zakona od 3. veljače 1886 ustrojene županijske i kotarske oblasti imadu u život stupiti 1. rujna 1886 a postojeće do sada kr. podžupanijske i okružne oblasti te kr. kot. uredi imadu svoje djelovanje obustaviti 31. kolovoza 1886. — Naredbom pako kr. vlad. odjela za pravosudje od 15. srpnja o. g. br. 10132 odredjuje se, da 1. rujna o. g. stupaju u život svekolike promjene glede broja, sjedišta i teritorijalnoga obsega kr. kotar. sudova, ter okoliša kr. sudb. stolova, odredjene naredbom istoga odjela od 1. srpnja 1886 br. 9255.

(Dokinuta austro-ug. konsularna sudbenost u Srbiji.) Svim sudovom i držav. odvjetničtvom prijavljeno je, da su svi poslovi judicialne naravi, koje imadjaše prama konsularnoj konvenciji, sklopljenoj medju austro-ug. monarkijom i Srbijom 6. svibnja 1881, c. i kr. konsulat u Beogradu kraju privesti, jur dovršeni; jer da su svi u točaju bivši pravni poslovi riešeni, sva sudbena deposita stranom strankam predana, stranom ustupljena srbskim sudovom kao sada nadležnim organom. Prema tomu definitivno je prestala austro-ug. konsularna sudbenost u Srbiji sa 30. lipnja o. g.

(† Matija Ivić.) Iz Zemuna dodje tužna viest, da je ondje 3. kolovoza preminuo odvjetnik Matija Ivić. Pokojnik poboljevaše već preko godine dana, nu prijatelji i štovatelji njegovi nadahu se, da će ipak odoljeti. Nada ih iznevjeri. — Ivić rodio se g. 1830, bijaše mu dakle 56 god., a od g. 1860 nastani se kao odvjetnik u Zemunu, gdje je i umro. U pokojniku izgubi domovina vrla sina, odvjetničtvo ugledna i uzorna člana, knjiga naša iskrenoga prijatelja, imenito pravničko družtvo svoga staroga člana, a „Mjesečnik“ svoga vrstna suradnika, koji je osobito u prijašnjih godinah, dok mu bijaše zdravlje bolje, češće pisao razprave i priobćivao praktičnih slučajeva. Osim toga važna je njegova radnja „Die Haus-Kommunien“, tiskana g. 1874, koju je prof. Hanel u Mjesečniku g. 1877 (str. 250) vrlo povoljno ocjenio. Šteta da nisu njegovi nazori o zadrugah onako uvažavani, kako zaslužuju; bilo bi danas bolje. — Vječni pokoj plemenitoj duši njegovoj.

(G. Julio Bestal), viećnik banskoga stola te pomoćni izvjestitelj kod kr. stola sedmorice, imenovan je viećnikom kr. stola sedmorice.

(Milan Tauffer), ravnatelj zem. kaznione u Lepoglavi, imenovan je ravnateljem bosanske zemaljske kaznione u Zenici. — Neznamo, koji su razlozi sklonuli g. Tauffera da ostavi službu u našoj domovini, koja zaista žali odlazak tako izvrstna muža i neumorna ravnatelja; drago nam je u ostalom, da će on svoje djelovanje obratiti u korist susjedne nam Bosne i Hercegovine.

(Dr. Bern. Hönigsberg) dobio je odvjet. stallum agendi sa sjedištem u Zagrebu, gdje je već otvorio svoje odvjet. pisarnu, u Ilici br. 25 (I. kat).

(Princ Friderik Schwarzenberg) promoviran je 27. prošl. mjeseca srpnja na českom sveučilištu na čast doktora prava. Kao promotor fungirao je prof i dvor. savjetnik Randa, a svečanomu aktu prisustvovahu namjestnik kraljevine Češke podmaršal barun Kraus, roditelji mladoga doktora i odlični članovi aristokracije češke. — U Českoj nije ništa nova, da mladi grofovi i knezovi uče prava i stiču čast doktora i to obično na domaćem sveučilištu.

Digitized by Google

Uživa li kod razdiobe kupovnine, polučene ovršnom prodajom nepokretnina, neuknjižena tecivarina prvenstvo pred uknjiženimi tražbinami?

Nepokretnosti Petra R., krznarskoga obrtnika u D., sastojeće od kućice br. 39 s podkućnicom, baščom i oranicom kod kuće u ukupnoj površini od $2^1/_2$ rali, prodane su na ovršnoj dražbi radi dužnoga poreza za 250 for. Pred porezom bilo je uknjiženo na ove nepokretnosti pravo zaloga za korist više privatnih vjerovnika.

Na ročištu, odredjenom za razdiobu kupovnine, prijavio je zastupnik erara odmah nakon trogodišnje zemljarine i kućarine, takodjer trogodišnju tecivarinu, što ju je ovršenik dugovao u iznosu od 24 for. zahtievajuć, da se ova namiri iz kupovnine prije uknjiženih tražbina.

Hipotekarni vjerovnici nepriznaše prijavljenoj tecivarini prava prvenstva pred uknjiženimi tražbinami, a kr. kotarski sud u S. odlukom od 3. svibnja 1885 br. 1706 odbio je zahtjev erara s razloga: što se kod razdiobe kupovnine, polučene ovršnom prodajom nepokretnina, medju prvenstvene stavke može uvrstiti samo takav trogodišnji porezni zaostatak, koji tereti prodane nepokretnosti, a nipošto porez takav, što no ga ovršenik od inoga svoga dohodka plaćati imade.

Zastupstvo financijalnoga erara uložilo je proti ovoj odluci utok, jer da se riešenje prve molbe protivi shvaćanju zakona, koji priznaje osobnoj tecivarini, pošto se ista odmjeruje posjedniku nekretnina kao takovu, pravo prvenstva, ter se odlukom prvoga suda oštećuje interes erara.

Kr. banski stol odlukom od 4. lipnja 1886 br. 9266 obnašao je s razloga, „što po § 88 zak. čl. XLIV od g. 1883 svim dužnikovim trogodišnjim dugovinam, koje se načinom izravnoga poreza utjerivaju, pripada kod diobe kupovnine prvenstvo pred svimi tražbinami drugih vjerovnika, i što medju ove dugovine spada i zaostala tecivarina sa 24 forinta — utoku kr. državnoga hrv.-ug. financ. erara mjesta dati i diobnu osnovu prvoga suda od 3. svibnja 1885 br. 1706 u napadnutom dielu tamo preinačiti, da se iz kupovnine od 250 for. kr. drž.

Digitized by Google

hrv.-ug. financ. eraru osim svota, u ime namirenja troškova dražbe, ter trogodišnje zemljarine i kućarine doznačenih, kao prvenstvena stavka još izplatiti ima trogodišnja zaostala tecivarina sa svotom od 24 for., dočim se za istu svotu tražbine hipotekarnih vjerovnika razmjerno snizuju".

Kako se iz ovoga slučaja vidi, zastupana su tu glede pitanja, stavljena na čelo ovoga slučaja, tri različita mnenja.

Najnepovoljnije po financijalni erar je mnenje suda prve molbe, po kojem neuknjiženoj tecivarini ma koje vrsti nepripada prvenstvo pred hipotekarnimi vjerovnici.

Ovomu upravo protuslovno je mnienje prizivnoga sudišta, po kojem tecivarina ma koje vrsti uživa bezuvjetno pravo prvenstva pred svimi uknjiženimi tražbinami.

Izmedju ove dvie skrajnosti je mnienje zastupstva erara, po kojem prvenstvo pred uknjiženimi tražbinami pripada tecivarini II. razreda, koja se odmjeruje posjedniku nekretnina kao takovu.

Meni se ovo potonje mnenje nečini izpravnim, a još manje mnenje prizivnoga sudišta.

Evo, zašto ne: Prve dvie alineje § 88 zak. čl. XLIV. od god. 1883 zajedničkoga hrvatsko ugarskoga sabora o rukovanju javnih poreza glase doslovce ovako: „Od posljednjih trijuh godina potičući, isti posjed obterećujući izravni porezi, druge načinom izravnih poreza utjerat se imajuće dugovine, jurisdikcionalni ter občinski nameti, ili bili ili nebili na nepokretninu gruntovno uknjiženi, imaju kod sudbene prodaje nepokretnina i kod sudbene diobe kupovnine prednost pred svimi drugimi tražbinami, izim troškova nabrojenih u točki a) § 189 z. čl. LX.: 1881".

„Pod godišnjim porezom razumjeva se ona svota, koja je bila kao tekući porez razpisana iste godine na dotičnu nepokretnost."

Zakon dakle navodi četiri vrsti dugovine, koje kod razdiobe kupovnine, polučene sudbenom prodajom nepokretnina, imadu prednost pred uknjiženimi tražbinami, najme: 1. izravne poreze, 2. druge načinom izravnih poreza utjerat se imajuće dugovine (n pr. pristojbe, pristojbinsku takminu iliti jednačak i t. d.), 3 jurisdikcione namete i 4. občinske namete.

Digitized by Google

Iz samih rieči zakona jasno je, da samo oni porezi (trogodišnji) imadu prednost pred uknjiženimi na nepokretnosti tražbinami, koji isti posjed obterećuju. Glede ostalih u tom §-u navedenih dugovina mogla bi po stilizaciji istoga paragrafa nastati dvojba, da li uživaju prvenstvo u svakom slučaju bez iznimke, da li isti posjed obterećuju ili ne; ali po smislu toga paragrafa jasno je, da i ove druge dugovine imadu prvenstvo pred uknjiženimi tražbinami samo onda, ako dotičnu nepokretnost obterećuju, jer neima opravdana razloga misliti, da je zakonodavac inim dugovinam namjeravao više pogodovati, nego li izravnim porezom.

Po tom, ako se tecivarina i nebi subsumirala pod izraz „izravni porezi", nego pod „ine dugovine", kako to prizivno sudište čini, pripadalo bi trogodišnjoj tecivarini pred uknjiženimi tražbinami prvenstvo samo onda, ako bi tecivarina obterećivala dotičnu nepokretnost.

Nu tecivarina se niti nemože subsumirati pod pojam inih u § 88 rečenoga zak. članka nabrojenih dugovina, jer je poznato, da tecivarina spada u kategoriju izravnih poreza, pak joj s toga već po samom slovu zakona nepripada prvenstvo pred uknjiženimi tražbinami, van ako bi dotični posjed obterećivala.

Nastaje sada pitanje, da li tecivarina (neuknjižena) obterećuje nekretni posjed?

Po zak. članku XXIX. od god. 1875 zajedničkoga hrvatsko-ugarskoga sabora (§ 2) tecivarina se dieli u četiri razreda.

Da neuknjižena tecivarina I., III. i IV. razreda neobterećuje nepokretni posjed, o tom nemože biti dvojbe, kad se pročita § 1 i 2 zak. članka XXIX.: 1875 i promotri, tko i od kakova zanimanja plaća tecivarinu rečenih trijuh razreda; pa niti financijalne oblasti ovim trim razredom tecivarine prvenstvo nevindiciraju.

Nu mogla bi nastati dvojba glede II. razreda tecivarine, koju medju inimi plaćaju posjednici zemalja i kuća.

Imade ih, koji tecivarini II. razreda prisvajaju prvenstvo, jer misle, kad se tecivarina II. razreda odmjeruje posjednikom nekretnina, da se ona odmjeruje od samih tih nekretnina ili

Digitized by Google

(čistoga katastralnoga) dahodka, što ga te nekretnine posjedniku pružaju.

Ovoga je mnenja i zastupstvo erara, kao što se vidi iz gore navedenih utočnih razloga.

Isto mnenje zastupa takodjer kr. zajedničko hrvatsko-ugarsko ministarstvo financija.

Neću promašiti cilja, ako ovdje doslovce priobćim odpis kr. hrv.-ug. ministarstva financija od 13. travnja 1878 br. 17815, upravljen na kr. zem. financijalno ravnateljstvo u Zagrebu, kojega prepis je kr. porezni nadzornik u Osieku priobćio sudovom u njegovu okolišu nalazećim se.

Odpis ovaj glasi: „Na izvješće od 2. studenoga pr. g br. 43827, kojim je kr. financ. ravnateljstvo stavilo pitanje glede toga, ima li tecivarina III. i IV. razreda pravo prvenstva u smislu § 67 zak. čl. XV.: 1876* kod sudačke prodaje nekretnina i kod sudačke razdiobe kupovnine bez uknjižbe, odgovara se uz povratak predležećih, kao takodjer izvješćem od 7. veljače pr. g. br. 5119 podnesenih spisa sliedeće:

Pravo prvenstva državnomu eraru osigurano može se prema gore navedenomu § u zakona zahtievati samo glede onih poreza i onih na način izravnih poreza utjerati se imajućih inih tražbina, koje obterećuju prodati se imajući posjed ili nepokretninu kao takovu. Takve dakle tražbine jesu: zemljarina, kućarina ili pristojbinski jednačak od dotične zemlje ili kuće, kao takodjer dospjeli obroci zajma, što no se je dalo ili od strane države osiguralo u svrhu reguliranja voda, povodom nevolje sjemenom za sjetvu.

Tecivarina dakle III. razreda s toga, što neobterećuje posjed ili nepokretninu kao takovu, neima pravo prvenstva u nazočnom slučaju bez uknjižbe. — Nu šte se tiče tecivarine II. razreda i obćega dohodarinskoga prireza, to se ono mnenje kr.

[1] Zak. čl. XV.: 1876 stavljen je izvan krieposti, a mjesto njega vriedi zak. čl. XLIV.: 1883. — § 67 zak. čl. XV.: 1876 u bitnosti je suglasan s §-om 88 zak. čl. XLIV.: 1883.

Digitized by Google

fin. ravnateljstva, da se može glede takovih tražbina zahtievati pravo prvenstva i bez uknjižbe, pokazuje obrazloženim s toga, što se tecivarina II. razreda ima plaćati upravo po posjedniku kuće i zemlje od svih prediduće godine propisanih mu poreza, a obći dohodarinski prirez spada takodjer u tu istu kategoriju, u koliko se najme osniva na zemljarini ili kućarini."

Nu ja se nemogu složiti s mnenjem u ovom odpisu navedenim, u koliko se ono tiče tecivarine II. razreda, jednostavno s toga razloga, što se tecivarina II. razreda, koju plaćaju posjednici nekretnina, neodmjeruje od samih tih nekretnina ili (čistoga katastralnoga) prihoda, što ga nepokretnosti posjedniku pružaju, porez bo koj se od takova prihoda odmjeruje, zove se zemljarina i kućarina; nego se tecivarina II. razreda odmjeruje od dohodka, što ga posjednici nekretnina privriedjuju ili bi privrieditи mogli osobnim trudom, uloženim n. pr. u obradjivanje zemljišta i t. d.

Da je tomu tako, jasno je i iz §-a 1 zak. čl. XXIX.: 1875, koji glasi:

„Pod tecivarinu spada svaka zaslužba ili dohodak, koji se stiče ručnom radnjom, tjeranjem obrta ili trgovine, u užem smislu uzeto duševnim (intelektualnom) i kojim mu drago koristonosnim poslovanjem i poslom; napokon osobnom zaslužbom, koja nije u obzir uzeta kod zemljarine, kućarine i poreza na kamate od glavnica."

Konačno spominjem, da u izkazu o poreznom zaostatku, na temelju kojega je zastupstvo erara u kupovninu prijavilo trogodišnju tecivarinu sa 24 for., nije bilo izrikom naznačeno, kojega je to razreda tecivarjna. (A to je važno u ovom slučaju. Ured.)

Nu ako se uvaži, da je ovršenik rukotvorac (krznarski obrtnik), što je u izkazu o poreznom zaostatku izrikom naznačeno bilo; da rukotvorci po § 2 I. sl. e) spadaju u I. razred tecivarine, ter da plaćaju 4 do 8 for. godišnje tecivarine; ako se na dalje obazre na to, da dokazom ovršnim spisom priložene svjedočbe ovršenik plaća od svojih nepokretnina zemljarine 5 for. 42 nč., a kućarine 2 for. na godinu i da se po § 12 zak. čl. XXIX.: 1875 u ime tecivarine II. razreda plaća samo četiri po-

Digitized by Google

stotka od izravnoga poreza (zemljarine i kućarine) razpisane u predišavšoj godini: to se s razlogom predmnjevati mora, da u izkazu o poreznom zaostatku naznačena trogodišnja tecivarina od 24 for., nemože biti — barem ne u cielom iznosu — tecivarina II. razreda, već — barem većim dielom — tecivarina I. razreda; pak s toga, ako bi se već i uzelo, da trogodišnja tecivarina II. razreda uživa prvenstvo pred svimi hipotekarnimi vjerovnici, nebi se ipak u priobćenom slučaju bilo to pravo prvenstva moglo dopitati prijavljenoj tecivarini u podpunom iznosu od 24 forinta, već bi se zastupstvo erara bilo imalo pozvati, da pridonese nadopunjeni izkaz o poreznom zaostatku, u kojem bi se izkazati bilo imalo, koliko od prijavljene tecivarine odpada na tecivarinu drugoga razreda, a koliko u koji drugi razred.

Da se prihvati načelo izraženo u priobćenoj banskostolnoj riešitbi, da svimkolikim ovršenikovim dugovinam, koje se na način izravnih poreza utjerati imadu, bile uknjižene ili ne, ter obterećivale one dotične nepokretnine, kojih se kupovnina razdieliti imade, ili ne, pripada prvenstvo pred svimi inimi uknjiženimi tražbinami, to bi moglo imati neslućenih, po narodno gospodarstvo i javnu vjeresiju štetnih posljedica, pošto bi prava hipotekarnih, ma i na prvom mjestu uknjiženih vjerovnika vrlo lahko iluzornimi postati mogla. Uzmimo samo ovaj jednostavan primjer:

A. je vlastnikom nepokretnina X., Y. i Z. On je podjedno rukotvorac, koji plaća tecivarine, recimo 12 forinti na godinu; osim njega ima još četiri člana obitélji, a za koje je dužan plaćati godišnje tecivarine ukupno 4 for.; imade kod svojega zanata jednoga pomoćnika, za kojega plaća godišnje tecivarine 4 forinta. Indi plaća na godinu tecivarine ukupno 20 forinti.

Na nepokretnosti X., vriedne po prilici 1200 for., uknjiženo je na prvom mjestu pravo zaloga za tražbinu B-ovu od 1000 for.; nepokretnosti pako Y. i Z. založene su inim vjerovnikom.

Nepokretnosti X. prodadu se na ovršnoj dražbi, recimo za 1100 for. Kod razdiobe kupovnine prijavi erar medju prvenstvene stavke trogodišnju zemljarinu i kućarinu od nepokretnina X., recimo u iznosu od 100 for., zatim trogodišnju zemljarinu i

Digitized by Google

kućarinu od nepokretnina Y., koja iznaša recimo 300 for, na dalje trogodišnju zemljarinu i kućarinu od nepokretnina Z. recimo u iznosu od 600 for., napokon trogodišnju tecivarinu sa 60 for.

Po gore iztaknutom načelu sve ove tražbine erara u ukupnom iznosu od 1060 for. imadu se namiriti iz kupovnine od 1100 for. prije tražbine hipotekarnoga vjerovnika B-a. K tomu troškovi ovršni neka čine 40 for. Što onda preostaje za namirenje uknjižene tražbine? — Što je hipotekarnomu vjerovniku koristilo na prvom mjestu na njegovu korist uknjiženo pravo zaloga? — Kakovo pouzdanje bi tada mogao imati hipotekarni vjerovnik, da su mu tražbine dovoljno osigurane, pa makar hipoteka deset puti više vriedila, nego li njegova tražbina iznosi?

Nemogu se s toga nikako sprijateljiti s mnenjem izraženim u priobćenoj rješitbi prizivnoga sudišta, da bez iznimke **svekolike** trogodišnje tražbine erara, koje se utjerati imaju na način izravnih poreza, uživaju kod razdiobe kupovnine, polučene ovršnom prodajom nepokretnina, prvenstvo pred svimi inimi uknjiženimi tražbinami, ter iz svega prenavedenoga izvodim zaključak, da je od gore spomenutih nazora opravdan i sa zakonskimi propisi suglasan jedino onaj, što je izražen u prvomolbenoj odluci.*

Edo Gavez.

Neprilike, koje nastaju iz nesklada njekih zakonskih ustanova u raznih zakonodavnih područjih austro-ugarske monarkije.

Sliedeći slučaj predočuje čudnu nepriliku, da u austro-ugarskoj monarkiji po nadležnom sudu izrečenu i pravomoćnu osudu nemožeš ovršiti u istoj monarkiji, a niti u Bosnoj i Hercegovini,

* Priobćivajuć ovo mnenje moramo upozoriti g. pisca, da su: ona odredba § 2 zak. čl. XXIX : 1875, koja se odnosi na II. razred tecivarine, zatim § 12 istoga zak. čl. dokinuti § 13 zak. čl. XLVII. : 1875 „ob obćem dohodarinskom prirezu i o preinaci nekih odredaba zak. čl. XXIX. : 1875“ (Sbornik g. 1876 str. 223). Na dalje sclonimo, da je stojeć na temelju zakona moguće pobijati razloge odluke prvoga suda kao i mnenje štovanoga pisca ovoga članka; nu razlozi odluke kr. banskoga stola za čudo su — lahki; proti njim govori i ovdje citirana naredba minist. financija, na koju se je valjda kod banskoga stola bilo zaboravilo.

Digitized by Google

kojimi ona upravlja, i to radi različite nadležnosti suda za dozvolu ovrhe u raznih zakonodavnih područjih.

C. kr. vojni sud u Beču odsudio je aktivnoga vojnika radi dezertacije na zakonitu kaznu i na naknadu troška, skopčana sa uhićenjem njegovim (taglie). Radi utjeranja dosudjenoga toga troška obrati se vojna uprava na svoga pravnoga zastupnika u Ugarskoj, pošto je osudjenik tamo imao posjeda. Ovaj pravni zastupnik izjavi, da nemože povesti ovrhe na imetak osudjenika, pošto je po ugarskom parbenom postupniku, odnosno ovršnom redu, nadležan dozvoliti ovrhu na temelju kaznene osude onaj sud (kotarski sud ili sudbeni stol, prema traženom iznosu do ili preko 500 for.), u čijem je području kaznena osuda izrečena; dakle da se u nazočnom slučaju mora ovrha zatražiti kod onoga bečkoga kotarskoga suda, u čijem je području sjedište vojnoga kaznenoga suda, koji je osudu izrekao.

Usljed toga obrati se vojna uprava radi povedenja ovrhe na c. kr. financ. prokuraturu u Beču. Nu ova izjavi, da po tamošnjem zakonu nije ni jedan bečki sud nadležan dozvoliti ovrhu, pošto se ova, u koliko je nemože po zakonu dozvoliti sudac, koji je osudu izrekao, mora zatražiti kod onoga suda, u čijem području osudjenik imade svoje redovito obitalište; a to je za aktivnoga vojnika onaj sud, u kojega on području garnizonira u vriemenu, kada se ovršna molba uručuje. Slučajno bio je taj vojnik, na čiji se je imetak imala ovrha provesti, baš onda u garnizonu u Rumi; a pošto je i po hrvatskom zakonu (§ 439 g. p. p.) za dozvolu ovrhe, ako se ona nemože zatražiti kod sudca, koji je osudu izrekao, nadležan redoviti osobni sud ovršenika, mogla bi se na temelju rečene kaznene osude kod kot. suda u Rumi zatražiti ovrha, što je kr. ravnateljstvo erarskih pravnih poslova u Zagrebu vojnoj upravi i savjetovalo. Nu pravni zastupnik c. kr. erara za Hrvatsku i Slavoniju bio je toga mnienja, da se tu radi samo ob osiguranju erarske tražbine na nekretnosti odsudjenika, koje u Ugarskoj leže, pa je u toj bludnji vojoj uputio vojnu upravu, da putem svoga zastupnika u Ugarskoj kod realnoga suda izhodi uknjižbu prava zaloga. Dok se je o tom do-

Digitized by Google

pisivalo, premještena je četa našega vojnika i on s njom u Bosnu, i tako je odpala nadležnost kot. suda rumskoga. Sada se obrati vojna uprava na zemaljsku vladu za Bosnu i Hercegovinu zamoliv ovu, da ona tamo dade povesti ovrhu; ali tu naidje opet na zaprieku postupnika bosanskoga, koji naredjuje (§ 473 i 468), da ovrhu, ako je nemože dozvoliti sud, koji je u prvoj molbi osudu izrekao, imade dozvoliti onaj kot. sud, u čijem se području imade ovrha provesti.

Po nacrtanom stanju stvari nemože dakle sadà vjerovnik ovršiti osude kod nijednoga suda unutar austro-ugarske monarkije, a niti u Bosnoj i Hercegovini, akoprem je osuda izrečena po nadležnom sudu unutar granica monarkije; po tom je u boljem položaju vjerovnik, koji za se imade osudu inozemnoga, t. j. izvan austro-ugarske monarkije ležećega suda; jer taj po § 550 našega gradj. parb. postupnika može kod inozemnoga suda ovrhu zatražiti.

Nepriliki ovoj, gdje se radi ob ovršenju osuda vojnih sudova, lahko je doskočiti, jer je vojna uprava jedinstvena u svih navedenih zakonodavnih područjih, pa će ova, kao što je u sličnih slučajevih već učinjeno, lahko izhoditi istovjetne zakonske ustanove u pogledu ovršivanja osuda svojih sudova. Nu ta se istovjetnost zakonskih ustanova glede nadležnosti suda za dozvolu ovrhe mora provesti za sve slučajeve, u kojih judex cognitionis nije nadležan dozvoliti ovrhu i gdje mu se ta nadležnost načelno nemože podieliti. Mnogo je važnija ta jednolikost za ovršivanje osuda kaznenih gradjanskih sudova, nego li za ovršivanje osuda vojnih sudova.

Hoće li se i u kojem vriemenu ta jednolikost postići, toga nemožemo kazati; praktični se je pravnik odužio zadaći svojoj, ako je upozorio zakonodavstva, a do ovih stoji da učine svoje.

Da sam ja pri riešenju ovoga pitanja za načelo nadležnosti „redovitoga osobnoga sudca“, o tom netreba spomena.

Ivan pl. Kugler.

Digitized by Google

O kmetstvu s osobitim obzirom na Dalmaciju.*

*Piše dr. **Vladimir Pappafava.***

„Il n'y a qu' une société de perte et de gain qui puisse reconcilier ceux qui sont destinés à travailler avec ceux qui sont destinés à jouir".

Montesquieu, Esprit des Lois. Livre 13, cap. 3.

Od najstarije dobe, rekao bih od postanka poljodjelstva, kmetstvo je bilo jedan od raznih načina, da se zemljištno vlastničtvo ukoristi: to odnošaj, koji združiv i privezav netežaka zemlje vlastnika sa nevlastnikom težakom njenim u slobodnoj i ugovorenoj, pravednoj i pravičnoj diobi plodina i ljetine, postaje strankam jednako koristan, donosi im uzajemna probitka, a pomaže i općenitom blagostanju.

Kmetstvo spaja glavnicu sa radom, koji se opire najstrašnijemu ljudskom biču, siromaštvu; dieli taj rad, koj stvara tolikih obrtničkih čudesa, i s ćudorednog je gledišta nepobitno uharno. Po njem, veli Bastiat, zameće se izmed vlastnika i kmeta zadruga probitaka, koja obojicu uzporedo vodi k jednoj te istoj svrsi, i neda da se porode ona čuvstva zavidnosti i nepouzdanja i ona podmukla mržnja, koja glodje radnički razred, te se kad i kad pojavlja strašnim uzplamćenjem buna, prevrata i paleža, raznimi to pobolicami jedne te iste nevolje. Gdje kmetstvo vlada, veli spomenuti pisac, ako li ima zajedničtva imetka, ima tu i zajedničtva možebitnosti i zgoda, pokle dobije li jednom kmet ili štetuje s onih istih

---

* Romagnosi piše, da je veoma hvaliti onoga, koj ma i u stegnutih granicah hoće da u prošlih zgodah i u sadanjem stanju razjasni koju uredbu u vlastitoj zemlji obstojeću, koja nije, naravno, nit može biti no proizvod tvarnih i po stvari nuždnih odnošaja, naime predajâ, unosâ, običajâ i svega, što još sačinjava narodni život

Ove rieči glasovitog pravnika i filosofa, kojeg nazori postadoše svojinom mudroslovja i povjesti u cieloj Evropi, ako se na koju uredbu dadu uporaviti, mogu se tim više na one uredbe pravne naravi, koje, kao potekle iz žive nužde i premda tekom vjekova promjenam podvrgnute, nisu nikad prestale da obstoje.

Izmed takovih sretnih uredaba nije jamačno jedna zadnjih ona o kmetstvu, koja silazi od postanka poljodjelstva i u velike je dopriniela, kao što veli Sismondi, da položaj poljodjelcem usavrši i poboljša; uredba ta, za koju znameniti poljodjelski vještaci, odlični štedoslovci i državnici na glasu preporučuju, da se sačuva gdje obstoji i nastoje, da ju protegnu gdje je nema radi koristi, što ih u ekonomičkom i socijalno-ćudorednom obziru donosi.

Takovim valjda uvjerenjem, pa i s osvjedočenja opet, da svaka zakonotvorna prouka, ako hoće da bude uharna i ozbiljna, mora proizteći iz sravnjivanja, vrstni gospodin dr. Vladimir Pappafava, Zadranin, pošto je u naročitoj monografiji predočio shodnih obavjesti o kmetstvu kod glavnih naroda na svietu,

Digitized by Google

razloga, koji obogaćuju ili osiromašuju vlastnika, oba su zanimani, da se sporazume, dogovore i medjusobno pomažu, kako bi zlokobne dneve prebrdili i ostatke sretnih godina poboljšicam posvetili. Izmed vlastnika i kmeta nastaju svagdanji odnošaji i skoro rodbinske sveze: prvi hoće da svoje kmete poznaje; prilikom ženitbe posreduje svojim svjetom, pa ju po nuždi poslova, ili po družtvenom probitku pospješuje ili odgadja; kad mu je do toga, da nova kmeta uzme, pazi najprije na dobar glas, te uglednijim porodicam pruža mogućnost, da se oporave. Dosljedno nestaje medjusobnih osumnja, a kmet može usrdno pokazati vlastniku ubavost svojih plodina, plodovitost svojih zemalja i nebojati se, da pohlepa skloni ovoga na nesretnu misao, da pooštri uvjete kmetskoj pogodbi, koja ima značaj vazdašnjosti, pošto joj trajnost zavisi sasvim o djelatnosti, o ljubavi za red i o poštenju kmeta, koj radi li dobro i štuje li uvjete, nema se plašiti da bude odpušten.

Kmetstvo u više ili manje bistrih oblicih razabira se, kao što rekosmo, još u prastarih dobah.

U Indiji, iza kako ju Arijanci poplaviše i osvojiše, narod primi od pobjeditelja oduzete mu zemlje na obradjivanje uz obvezu, da odvrati četvrti dio plodova (Manu, knj. I, br. 91; Duncker, Die Geschichte der Arier, str. 80).

Jednako postupahu Dorci iza osvojenja Peloponeza (Hermann, Lehrbuch der griechischen Staatsalterthümer, str. 74) i Spartanci iza podvrgnuća Mesenaca (Lachmann, Die spartanische Staatsverfassung, str. 264).

---

bavio se je navlastito, premda na kratko, postankom, sgodami i načinom, kako je ta institucija uredjena u Dalmaciji, gdje se od pamtivjeka sačuvala, a da ju vrieme i izmjene vladavina i zakonarstva neizkoreniše, te težačtvom u predjelih dubrovačkoj republici jednoč podložnih: nastave (uredbe) obie, koje su uviek bile i još su neizcrpivim izvorom najrazličitijih mnenja

Gosp. dr. Pappafava preda svoju monografiju družtvu „Société de Législation comparée" u Parizu, a ovo dade ju na predlog Féraud-Giraud a, savjetnika kod francezkog ukidnoga sudišta, objelodanit u IV. svezku XVI. knjige (god. 1885) družtvenog „Bulletin-a".

Mislim, da se čitateljem ovoga cienjeneg časopisa, naposeb pak pravnikom u Dalmaciji, neće dati na žao, što evo u prevodu iz francezkoga jezika priobćujem ovu studiju, koja premda posve letimično, iznaša jasnih, potankih i točnih obavjesti o pravnih odnošajih poljodjelstva, kao i o opažanjih ratarskih strukovnjaka, o promatranju pravoznanaca i publicista.

A ovdje i ja nemogu a da se nepridružim piščevoj pri kraju ove radnje izraženoj želji, da Dalmacija najme dobije što skorije zakon, izradjen po načelih znanosti i udešen prama mjestnim okolnostim, potrebam nove dobe, koj bi sabrao, prestopio i docielio pravna i upravna, čestokrat neizvjestna, krnjava i protuslovna pravila, koja se na kmetsku pogodbu odnose.

Prevoditelj.

Digitized by Google

U Atiki, za Solonove dobe, dobrano težaka izgubiše zemljištno vlastničtvo sbog dugova, te od vlastnika postadoše prosti kmeti. Čitamo u Plutarku: „ἅπας μὲν γὰρ ὁ δῆμος ἦν ὑπόκρεως τῶν πλουσίων. ἦ γὰρ ἐγεώργουν ἐκείνοις ἕκτα τῶν γινομένων τελοῦντες“ (Plut. in Solone. VIII, 13).

U Egiptu povieda Mojsijeva predaja, da Josip židov, koj je tu bio vladaocem, posluživ se prilikom sedmogodišnjeg glada, navede slabo imućne državljane, da svoje zemlje ustupe kralju, koj ih dade na obradjivanje starim vlastnikom uz podavanje petine plodova (Stephan, Das heutige Egypten, str. 131 i sl.; Reynier, De l' économie publique et rurale des Egyptiens). — Rek bi, da je taj kmetski odnošaj trajao do Ptolomejaca, od kada kraljeve zemlje bijahu obradjivane sustavom osobnog rada, a bio je opet uzpostavljen za egipatske javne zemlje nakon rimskog osvojenja (Lumbroso, Recherches sur l' économie politique de l' Egypte sur les Laydes, str. 8).

Kmetstvo bilo je vjerojatno uporabljeno i kod Asiraca (Bertagnolli, La colonia parziaria, str. 10; Vasco, La felicità pubblica itd.), kao što ga za stalno upotrebljavahu Židovi (sravni Michna pod naslovom Demai ili de re dubia, p. 6, § 1 i sl. i Peah ili de ang., p. 5, § 6) i Čelti (La Belgique ancienne, str. 54).

Rimljani, u koliko nam svjedoči glasoviti povjestnik Apian (Gradjanski ratovi, I., 7), pri osvojivanju raznih taljanskih prediela i otoka, čim bi pobiedjenikom oduzeli dio obradjivanih zemalja, neobradjeni dio, a takova nije nikad manjkalo, doznačivali bi onim, koji bi ga htjeli obradjivati, uz odvratak (podavanje) državnim financijam desetine žita i petine voća[1]; i tog se sustava Rimljani držahu, kao što veli Bertagnolli (navedeno djelo, str. 16), kada stekoše Grčku, Macedonsku, Španjsku, Bitiniju, Paflagoniju, Pontus, Kapadociju, Afriku, Galiju i Britaniju.

Takov sustav obradjivanja nije ipak bio stegnut na javne zemlje, nego se je uporavljao i medju osebnici.

I doista velikaši (koji u prvo rimsko doba obradjivahu zemlju svojima rukama, a kadkad i najveći junaci, kao što n. p. Cincinati i Kuriji, zapuštavahu ralo, da se primu uprave države), pošto se iza drugog puničkog rata obogatiše zemljami, podjarmljenim narodom otetimi, satrše

[1] Stari Rimljani gojili su navlastito pir. pšenicu, ječam i proso; zatim repu, rotkvu, luk, mak; a za hranu blaga vučjak, bob, slanutak, grahor i inu pašnu travu. Jednaka, ako i ne važnija nego je gojitba žita, sočiva i zeleni, bila je gojitba maslina i vin. loze: prve bi se sadile u obradjenoj zemlji, druga u naročitih vinogradih. Odgajali su suviše smokve, jabuke, kruške i ino voće, te briešće, topole, i ostala stabla i grmlje široka lišća, što za gorivo, što za šušanj, koj je blagu služio bud ložem, bud krmom (Mommsen, Rimska poviest, str. 333).

Digitized by Google

običaj oranja, pa njeki prepustiše obradjivanje zemalja robovom pod upravom i pažnjom naročitih nadzornika, dočim ostali podieliše svoje zemlje od česti pučkim porodicam, da ih obradjivaju, a vlastnikom da davaju dio prihoda u naravi; komu se dielu pogadja razmjer od prilike iz ovih mjesta u Catonu, koja su napisana u vrieme posliednjih puničkih ratova: „Politionem quo pacto dari oporteat. — In agro Casinate ęt Venafro in loco bono parte octava corbi dividat, satis bono septima, tertio loco sexta; si granum modio dividat parte quinta . . . . . Ordeum quinto modio, fabam quinto modio dividat (De re rustica, 136). Vineam curandam partiario, bene curet, fundum, arbustum, agrum frumentarium. — Partiario foenum et pabulum, quod bubus satis siet, qui illic sient. Coetera omnia pro indiviso" (loc. cit., c. 137).

Težaci zvahu se c o l o n i, ime to, koje se preko vjekova sačuvalo u prvotnom svom značenju do dandanas.

O zadnjih vjekovih republike, a navlastito u vrieme gradjanskih ratova, kad je pokvarenost privikla Rimljane, da preziru rad, da hlepe za svakovrstnim razkošem, da plodne zemlje obraćaju u neizmjerna posjedstva ili u ugodna al neplodna mjesta (odkud znamenita Plinijeva izreka: latifundia perdidere Italiam et provincias)[2], i kad su se vanredno umnožali robovi, što ih rimske dobitne čete trgahu iz prirodjenih obala ranjskih, dunavskih i eufratskih i predavahu taljanskim tržištem: tad je obradjivanje zemlje robovima sve to veći otimalo mah, a zanemarilo se računati, koliko li je sloboda i produkciji na uhar.

Izim južne Italije, gdje kmetove posvema zamjeniše robovi, sačuvalo se kmetstvo ipak simo tamo po drugih krajevih poluotoka i pokrajina, navlastito u mjestih od velikih središta udaljenih i na obćilih oskudnih, gdje se naravno manje mislilo da se produkcija promakne preko mjestnih potreba.

Pokle se s vremenom zatvoriše predjeli, koji bi Rimljanom pribavljali robova, da im težaju zemlje, moralo se povratiti na kmetstvo. I premda od Plinieve dobe do pada zapadnog carstva nema viesti o tom, koliko li se je kmetstvo bilo razširilo, izvan je sumnje ipak, da je ono za to razdobje ostalo u krieposti, kao što se izvadja iz više mjesta tadanjih pravnika. Tako čitamo kod Caja u L. 19 Dig. tit. II. vis major:

---

[2] Na to, biva na povriedu Romulova ustavnog poljodjelskog zakona, koj je htjeo, da osebna vlastničtva stoje kô u staglacu (zakon, što ga samo boljarstvo štovalo, vjerujuć u tobožnjeg Davorskog sina; vjerovanje to, koje, po Numi potvrdjeno, čuvalo je u rimskih duhovih čisto i kriepko vjersko načelo, da Kampidolski spas zavisi od stalnosti uredaba boga Kvirina i vile Egerije i da je njihova povrieda oskvrna i domovine veleizdaja), smjerao je Horatius, kad zavapi, da svoj viek ukori: „. . . . . Non ita Romuli Praescriptum, et intonsi Catonis Auspiciis, veterumque norma". Oda 15, knj. 2.

Digitized by Google

„Vis major, quam Greci Θεῦ βίαν, id est vim divinam appellant, non debet conductori damnosa esse, si plus quam tollerabile est, laesi fuerint fructus. Alioquin modicum damnum aequo animo ferre debet colonus, cui immodicum lucrum non aufertur. — Apparet autem de eo nos colonus dicere, qui ad pecuniam numeratam conduxit. — Alioquin partiarius colonus, quasi societatis jure, et damnum et lucrum cum domino fundi partitur". — Ulpian reče: „. . . . . aut agrum politori damus in commune quaerendis fructibus" (Dig. L. 17, tit. II., L. 52 pro socio). — A u Index-u (L. 24, si in lege) nalazimo: „Qui vero partem fructuum in pensionem pendunt, non pecuniam, dicuntur partiarii coloni".

O padu rimskog carstva razširila se njeka prem duga uporaba gole zemlje uz stalnu i malu daću, koja se nerazlikovala mnogo od nasljedne daće; a razširio se i sustav osobnoga rada, po kom se težaci obvezivahu, da će nekoliko dana na nedjelju obradjivati vlastnikove zemlje na izplatu najmovine jedne ili više zemalja.

S toga polje djelovanja kmetstva bijaše posve stegnuto za prvo doba srednjeg vieka. Bezdvojbeno je ipak, da i za lenstva, pače kad je robstvo bilo najveće[3], uredba je kmetstva, premda siromašno, životarila u Italiji, Francezkoj, Njemačkoj, Englezkoj i u Španjskoj.

A takova nastava (uredba), kojoj povjestnik, mudroslovac, publicista mora da sbog njene važnosti obrati pogled, pažnju i prouku, premda sad podvrgnuta dobrim a sad zlim preinakam, kao što udes bijaše poljodjelstvu i zemljištnim odnošajem povoljan ili protivan, postala je tekom vremena sasvim obćenita, osobito u zemljah Latinî i Slavjanî napučenih, a dan danas, dakako uz promjene, vlada kod glavnih poljodjelskih naroda u svietu.

Počev sa »Francezkom, koju su razlogom nazvali učiteljicom svake gradjanske mudrosti, reći ćemo, da od četrdeset i tri milijuna hektara obradjene zemlje, preko deset milijuna goje se kmetstvom. Ovo pre-

[3] Kmeti bijahu robotnici i pod imenom vjerni, u ceh upisani, stalni, kmeti itd., mogahu se kupiti, prodati i od jednoga prenieti na drugog gospodara ujedno sa zemljom, kao da su nje nuzgredice i pripadnosti. — Kad se obćine domakle slobode, te se velikašem oduzeše ili smanjiše vlastničtva i zemlje, državljani, koji im bijahu postali vlastnici, poboljšaše položaj kmetovom, koje zanimahu u obradjivanju zemlje; ali kmeti, osobito u Italiji, ne više robotnici, ostadoše obćinski robovi. — Kao što piše Cianchi (Del contratto di colonia, str. 81 i 82), razglasi i naredbe u XVI, XVII i XVIII vieku nametnuše im osobnih služba i robota u prilog obćini; zabraniše porabu njekih vrsta svilenina i njekih nošnja; ustanoviše načinâ i vezâ poljskom radu, medju kojimi bijaše glavnija ona, koja je opredieljivala vrieme branju svakog priroda u obćini, zaprietiv prekršiteljem kaznom. — Tek koncem XVIII. vieka uvidila se korist sasvim slobodna rada, sve se stege ukinule, i kmetom se posvema povratila prava, što su ih išla kao ljude i kao državljane.

Digitized by Google

vladjuje u srednjoj strani i navlastito u Haute Vienni, Dordònji, Tarnu; a kroz Lotsko, Lot i Garonsko i Landesko okružje tvara uvoz do nižih Pireneja s jedne, a s druge strane kroz okružja (departemente) Ardéchsko i Vauclusesko do ušća Rodana, do primorskih Alpa i do Vara (Enquête agricole, Francezke, XV, str. 7; XIX, str. 22, 41; XXII, 834, 835; XXIII, 16). Po inih predielih francezkih kmetstvo obstoji u manjem razmjeru, a samo u predielu, što ga zatvaraju Konao i Ardenske gore s jednog te Vogezke gore i Senna s drugog kraja, može se reći, da kmetstva skoro neima.

Francezki zakonodavac smatra kmetstvo prostom uporabom i zove ga bait a métairie (čl. 1829), premda se plodine kmetske zemlje medju vlastnikom i kmetom nediele svagdje po pravoj polovini.

Kmetstvo je uredjeno pismenom izpravom, a kad ove neima, cieni se kao ugovoreno za vrieme branja zemaljskih plodina nuždno, a izmakom tog vremena po sebi prestaje, man da kmet nenastavi obradjivanje i uživanje zemlje, u kom slučaju nastaje novo kmetstvo.

Primjetit je pak, da bez izrične vlastnikove privole kmet nesmie zemlju na obradjivanje primljenu ustupiti ili dati na poduporabu; a da to učini, vlastnik može natrag uzeti uživanje svoje zemlje.

U Italiji, tom evropskom perivoju, krasnoj zemlji, koju stari nazivahu „magna parens frugum“; gdje je poljski život klasičnim pjesnikom bio uzorom; „beatus ille qui procul negotiis, ut prisca gens mortalium, paterna rura bobus exercet suis“, kmetstvo je skoro svagda rabljeno, a u svoj srednjoj Italiji, izuzev Ferarske, Grossetske i Rimske pokrajine, pa i u cieloj južnoj Italiji ima se ono smatrati osnovnim zamišljajem obradjivanja zemlje.

Pošto zemljištno vlastničtvo u Italiji nije ni posve sitno, ni ogromno, kmetski sustav, dočim obsežno vlastničtvo slaga i sljubljuje sa malim obradjivanjem, uklanja i štete, što ovo prouzrokuje, kad se pridruži i zavisi ob odviše razkomadanom vlastničtvu. Taj je sustav blagoslovljen i izvrstno uspjeva u svakom predjelu Italije, a navlastito u Toskani. Kmeti, koji patrijarhalno žive[4], nedadu li vlastniku razloga, da se na njih tuži, dobivaju uvjerenje, da će na imanju za nedospjetno vrieme ostati, te obradjuju zemlje pravim vlastnikovim srdcem i svim umjećem, što im ga daje dugo izkustvo. Neima pedlja zemlje, veli Sismodi (Études sur l' Economie politique. Essai VI), komu kmet nije, što no je rieč, proučio narav. On ti umije kazati, da je zemlja ovdje suha, ondje mrzla i vlažna;

[4] Kmetska je porodica podložna vlasti jednoga svoga člana, otca ili brata, najstarijega u obće, koj se zove capoccia (starešina) i, kao što opaža dr. Sidney Sonnino (La mezzaria itd., str. 182), zastupa porodicu u svih zadružnih odnošajih s trećimi, pred sudom i političkom vlasti.

Digitized by Google

da je razgrtana zemlja s ovog kraja duboka, s onog opet da neima no kore, koja pokriva goli kamen; da ovdje uspieva bolje pšenica, ondje usuprot da većma tjera raž; da bi se ovdje bacio utaman trud, kad bi se posijao kukuruz, a zemlja ona da neprija bobu i hmelju; da tu divno raste lan, tu pak pokraj onog potoka konoplje, i tako dalje, te se čudiš, kako je on u malom imanju od desetak motika znao iznaći toliko razlika zemlje, izlaganja i sposobnosti, koliko ih, u obće budi rečeno, nebi bogati najmitelj mogao razabrati na imanju od pet stotina jutara.

Obći gradjanski zakonik od g. 1865, koj sada valja u cieloj Italiji, u pogledu kmetstva — poglavje IV, naslov IX, knjiga III — sadržaje skup bitno suglasnih i tek u zgodah promienjenih zakona[5] i običaja, što no su do sada u raznih dielovih kraljevine živili i valjali.

U čl. 1647, 1648, 1651 i 1661 daje taj zakonik osobite propise odnosno na bitna i značajna počela ove pogodbe, a ugovornici ako posebnimi uvjeti mogu preinačiti izvedbu tih propisa, nemogu im promjeniti osnovnih načela. Donosimo doslovno što ovi članci kažu:

„Tko obradjuje zemlju pod uvjetom, da plodove dieli sa vlastnikom (zakupodavcem), zove se mezzajuolo, mezzadro, massaro o colono (dieljenik, kmet na polovinu, pristav ili kmet), a pogodba što odatlje nastaje zove se mezzadria, masseria ili colonia."

„Ovoj pogodbi obćenita su pravila ona u obće ustanovljena glede uporabe stvari, a navlastito glede uporabe seoskih zemljišta, uz sliedeće preinake (čl. 1647):

„Gubitak s nenadanog slučaja ciele ili dielomične žetve podieljivih plodina, snašaju zajednički porabodavac i dieljenik (matatiere), i neima mjesta nikakvoj odšteti u prilog jednomu proti drugomu (čl. 1648)."

„Kmetstvo, na koj god način učinjeno, nikad pravno neprestaje; no porabodavac mora dati ili kmet zaiskati odpust za roka običajem ustanovljena (čl. 1651)."

---

[5] Prije uvedenja gradjanskoga zak. od god 1865 malo je bilo zakona bivših taljanskih vlada, koji bi uredjivali cielu kmetsku pogodbu. — Po tom, okrom albertinskog, estenskog i parmanskog zakonika, koji imadjahu naročiti naslov o kmetstvu, i okrom gradjanskih zakona obiuh Sicilija, koji bijahu mal da ne usvojili Code Napóléon, držeć se njega glede kmetstva, ine bivše taljanske države neimadjahu nikakva zakona, koj bi sadržavao cielu kmetsku pogodbu, no jedino propisâ, odnosećih se na česti njene, staviv sve ostalo pod vlast obćeg jusa i mjestnih običaja. — Toskana, n. p., izuzev njeke naredbe i propise glede kmetstva, nije imala no zakone od 2. kolovoza 1775 i od 16. lipnja 1817, prvi o kmetskih odpovjedih i odpustih, a drugi o vjeresijah medju kmetom i gospodarom i o dotičnom dokazu, te propise čl. 19, § 8, hipotečnog zakona od 2. svibnja 1836 o povlasticah vjeresijâ o kmetstvu zavisnih.

Digitized by Google

„Sve plodine zemlje, bud prirodne bud prometne, diele se izmed porabodavca i dieljenika na polovinu[6].

Dieljenik mora rezati krupnogoricu u koliko ih treba za lozne taklje i ine svrhe na zemlji. Pretičak pripada porabodavcu, koji nosi trošak. Debla usahlih i oborenih stabala priuzdržana su porabodavcu.

Trošak potreban za oklaštrenje i rezanje grana na usahlih ili oborenih stablih ide na teret dieljenika. Ovimi predmeti on nemože razpolagati, nego u koliko mu trebuju pri obradjivanju zemlje i za njegovu porabu. Pretičak ide porabodavca (čl. 1661).“

Ini osobiti propisi gradj. zakonika glede kmetstva, koji su naime sadržani u čl. 1649, 1650, 1652, 1653, 1655—1660, 1662—1664 odnašaju se na prirodna svojstva takove pogodbe i nevriede, nego u koliko stranke nisu drugčije naročitimi uvjeti izrično providjele; mogu se naime preko izričnih uvjeta promieniti i preinačiti.

Njeki ovih propisa, biva oni čl. 1652, 1653, 1655, 1659, koji se odnose na slučajeve preranog razriešenja kmetstva itd., daju sudcu slobodu, da postojeće činjenice procjeni i uvaži, pa i ovlast, da oštrinu i strogost prava pri uporavljanju ublaži, a to s obzira, kao što opaža Cianchi (Del contratto di mezzadria. str. 42), da svi ljudski čini nemogu jednako važiti na tezulji pravde, pokle živalj, koj ih označuje i ovršćuje, često se preinačuje i pretvara usljed proste koje okolnosti, te od slučaja na slučaj nastaje nužda, da se činu potanko razabiraju življi, koji ga i prama duhu zakona i prama zajedničkomu probitku ugovornika satvaraju, a to ne da se jur stečeno pravo uništi ili mu se zaprieče posljedci, već da mu se stroga uporava ublaži i svaki neumjereni zahtjev odstrani, koj bi pretjerao pravo jednoga na štetu drugoga, proti ili preko duha zakona i pogodbenog predmeta.

Kmet u Italiji, osim što dieli plodove iz težane zemlje sa vlastnikom, ima obično prama ovomu još njekih osobitih činitba i podavanja, obično nazvanih n a d o m e t c i, koji su različiti prema imanju i ovomu priklopljeni načinom, da kmetska porodica, koja drugu zamienjuje u imanju, stupa u sve jednake dužnosti, koje se svaki put ni nerazpravljaju, već od pamtivjeka ostaju stalne. U to ime kmet daje navadno vlastniku nekoliko glava peradi, jaja, voća i svinjskih stegna (šunka), a u

[6] Ako taljanski gradjanski zakonik zahtieva diobu plodina izmed vlastnika i kmeta na jednake dielove, neizključuje ipak protivnih ugovora i razlogom pripušta im na volju, da ih nejednako utanače; znanost bo uči, da što je zemlja plodovitija, podnebje bolje, položaj povoljniji, razprodaja plodina obsežnija i lakša, tim manji je rad i trošak, što ga kmet unapried daje, te smije mu se manja isa plodova doznačit, a da se osnovni temelj pogodbi nepovriedi. Izrazi tretinka, četvrtinka, kojimi se kmetska pogodba u Italiji naznačuje, dokazom su o porabi takove nejednakosti.

Digitized by Google

stanovitih sgodah ili dobah čini mu njeke službe, biva nekoliko mu dana radi i vozi, a kad toga neima, daje mu stanovitu svotu novca.

Kolikoću i kakvoću, način i doba takovim prinosom i činitbam (koje nipošto nemienjaju značaj kmetske pogodbe i više no išta zastupaju naknadu, koju kmet duguje vlastniku u ime porabe kmetske kuće, koju veoma često od njega prima, u ime svijuh inih lagodnosti i koristi, što no ih vadi iz zemlje i u ime svojih malih šteta, koje je težko ukloniti i nemogućno izvidit i obistinit) ustanovljuju kmetski ugovor ili mjestni običaji, a neima li onoga ili ovih, kmet ništa neduguje vlastniku u ime nadometaka.

U Italiji kmeti uživahu jednom povlastica i poreznih oprosta, da „ne agros sine cura et aratione deserantur" (Michaloro, De fratribus, p. 2, cap. 25; Pacionio, cap. 3. § 1, n. 29; Cianchi, nav djelo, str. 29), ali danas takovih povlastica i oprosta više neima. Po sadanjih taljanskih fiskalnih zakonih vlastnik duguje zemljarinu; a kao izravni porez i kao biranje plodova i prihoda, kojim je zemlja sposobna, to je sasvim vlastnikov dug prama državi vjerovnici. No pošto porez zastupa sutjecanje svijuh pridruženika u troškove za obću zaštitu, koju država duguje i daje, a kojom se i kmet okorišćuje; i pošto je pravedno, da i on, ako ne u odnošajih sa državom, a ono bar u odnošajih sa vlastnikom, priteče na dionu podmiru zemljarine, to se navadno u kmetskih pogodbah utanačuje, da kmet mora vlastniku podat naknadu u to ime.

U Belgiji se amo tamo sreta po koi primjer kmetstva, a prošastih bi se godina, premda kao preriedka iznimka, sretao i u Holandezkoj, gdje se sada svuda rabi novčani najam. U Belgiji vlastnik podaje zemlju, već donekle obradjenu, a po kadkad i usjev. Kmet nadodaje rad, živine, ratila i što treba obnovi. Plod se dieli na pola, a porezi ostaju vlastniku na teret. Ako zemlja slabo radja, vlastnik snaša polovinu troškova obradjivanja (Lavergne, L' économie rurale de la Belgique, str. 43).

U Španjolskoj, gdje stare listine veoma često spominju kmetske pogodbe, kmetstvo (aparceria), u koliko nam svjedoči Garrido (L' Espagna contemporaine, str. 26), početkom ovoga vieka bilo je ograničeno na siromašnija mjesta, pa i dandanas je malo razšireno, pokle tek četvrti dio španjolskih zemalja obradjuju najmitelji i kmeti. U Kataloniji i u predielih Kadiksa i Malage neima ga nipošto. U predjelih gdje je kmetstvo u običaju, diobna je isa plodova sasvim različita. Po tom vlastnik zemlje u seviljskom predielu prima navadno dvie trećine plodova, a u granadskom četvrtinu ili petinu. Na otoku Maiorca vlastnikov dio varira izmed petine i desetine. U pokrajini Valencia taj dio iznosi polovinu; a tako isto u pokrajini Murcia, ako vlastnik prinosi usjev i polovinu kopačnih troškova; inače trećinu ili četvrtinu plodova.

Digitized by Google

U Portugalskoj kmetstvo se počelo rabiti postankom monarkije, biva 12. viekom (Lobão, Dir. Emphyt., II. § 647). Sada, izuzam mjesta, gdje se uvelo osebno obradjivanje, u kojih kmetstva više neima, ovo se još gdje više gdje manje rabi, a navlastito u pokrajini Douro i Minho. Vlastniku je navadno doznačena polovina žita i dvie trećine ulja, groždja i voća. Prinosi li vlastnik živinu, korist se ove, livada i pašnjaka dieli na pola; drugče korist takovih livada i pašnjaka ide iznimice obraditelja.

U Švajcarskoj, u koliko nam piše dr. d'Orelli, profesor na zürižskom sveučilištu, kmetstvo je posve slabo razgranjeno, premda je posjed tu jako razciepljen, što bi imalo podpomagat, da se taj poljski odnošaj poprimi. Obstoji samo u freiburžkom kantonu, stupivšem u savez god. 1481, u valeskom (brdovit, ratarski i lozovit kanton koj je stupio u savez 1815), u vaadtskom (ratarski, lozovit i obrtnički kanton, u savezu od g. 1803, dočim je prije spadao u bernski i freiburžki kanton), u grizijonskom (ratarski i brdovit kanton, savez od g. 1803) i u tesinskom (ratarski, brdovit, trgovački i obrtnički kanton, u savezu od god. 1803).

Izrazitiji je i običniji u ovih kantonih način polovine. Tako n. p. u vaadtskom kantonu sreta se kmetstvo na polu ploda iz vinograda, a u tesinskom se kantonu sklapaju pogodbe na pravu polovinu za 30 godina (Enquête agricole [francezke], br. IV, knj. I, str. 749).

Gradjanski zakonik od 1. prosinca 1853 valeskog kantona bavi se kmetstvom u §. 1510 i sl.; onaj freiburžkoga kantona u čl. 1639 i sl., a onaj od 1. rujna 1862 (Bündnerisches Privatrecht) sadržaje u čl. 420 ovaj propis: „In welchem Maasse bei Pachten, deren Zins in einem Theile des Ertrages besteht (Halb- oder Drittelspacht) die Unterhaltungspflicht und die Baarauslagen für die Burrsthschaftung dem Verpächter oder dem Pächter oder beiden zusammen obliegen, ist zunächst bei Abgang eigener Vertragsbestimmungen, nach der Rechtsübung der betreffenden Landesgegend zu beurtheilen".

Savezni zakonik ob obvezah od 14. lipnja 1881[7], koj je postao kriepostnim 1. siečnja 1883, te je pravi spomenik zakonotvorstva, donosi pod čl. 296 ove propise:

„Le bail à ferme est un contrat par lequel l'une des parties, le bailleur, s'oblige à faire jouir l'autre, le preneur ou fermier, d'un immeuble ou d'un droit productif (droit de chasse ou de pêche, force hydraulique, exploitation d'une industrie etc.), moyennant un prix ou fermage que le premier s'oblige à lui payer. Ce fermage peut con-

[7] Nalazi se na strani 520 i sl. XI. knjige „Annuaire de Législatio étrangère".

Digitized by Google

sister soit en argent, soit en une quote-part des fruits ou produits (colonage partiaire, métayage)"[8].

Usuprot kmetstvo je u Rusiji veoma razprostranjeno i u njekih predielih obstoji od veoma davnih vremena, a rek bi, kao što piše Haxtausen (Studien über Russland, I, 392), da je ostankom prvotnog poljodjelstva u zemlji. Pomenut je pravilnik ministarstva unutrnjih djela od 1 prosinca 1827, koj je odredjivao, da temeljem kmetstvu ima biti polovina sviuh plodina i da osim ove polovine vlastnici nesmiju tražiti od kmetâ (polowniki) inih činitba ili služba; da kmet ima podati živinu i poljska ratila; i da vlastnik nemože odpustiti kmeta, niti ovaj zapustiti težanu zemlju, nego uz jednogodišnji odkaz.

Diobna isa plodina medju vlastnici i kmeti u Rusiji je i dandanas polovina, okrom njekih predjela, kao n. p. u Krimu, gdje vlastnik dobiva samo četvrtinu ili petinu žita, što obraditelj mlati, opljeva i prenaša na ukrcalište ili kamo mu sam vlastnik kaže (Wilson, Aperçu statistique de l' agriculture, de la sylviculture et des pêcheries en Russie, str. 62, 63).

I u Rumunjskoj kmetstvo je jako razšireno, a vlastnikov je dio, kako su zemlje više manje li plodovite, dvie trećine, tri četvrtine ili četiri petine ploda.

U Grčkoj, nakon rata za nezavisnost, predje u državno vlastničtvo blizu devet desetina zemlje, koju država daje na obradjivanje uz odvratak polovine. Medju osebnici po gdje gdje sreta se kmetstvo na polu ploda, koje je poglavito rabljeno na Jonskih otocih (Mac Culloch, III, str. 373).

U Njemačkoj, po podatcih ispitivanja, povedena po nalogu njemačkog poljodjelskog vieća god. 1874 kmetstvo, mjesto kao sustav ob-

[8] Tko bi se želio upoznati sa civilnim zakonarstvom Švajcarske, gdje se zakonarski pokret pojavio ovog vieka, dok mu se početkom nije poznavalo uzakonitaba, vladahu statuti i občinske naredbe, a u gdjekojem kantonu poprimahu se statuti drugoga kantona, kao bernski i zürički, može proučiti ove monografije: A. Rivier, De la contrainte par corps en Suisse (Revue de droit international et de législation comparée, god. 1870 str. 43 i sl.); A. d'Orelli, Etat actuelle de la législation en Suisse et ses tendances unificatrices (ista Revue, god. 1872, str. 365 i sl i god. 1873 str. 216 i sl.). Ovim monografijam, koje predočuju stanje švajcarskih zakonarstva do g. 1872, sliedišo 1880 i 1881 druge, koje im naznačuju stanje iza 1872, što pod naslovom „Du développement de la législation en Suisse depuis 1872" nalaze se u pomenutoj Revue-i (god. 1880 str. 621 i sl. i 748 i sl., pa god. 1881 str. 146 i sl.), a kasnije i ove: Lardy, Les législations civiles des cantons suisses itd., djelo uz sudjelovanje mnogih švajcarskih pravoznanaca izradjeno; Brocher, L' unification de la procédure civile en Allemagne et en Suisse; A. Rivier, Deux rapports sur la question de l' unification de droit Suisse (navedena Revue, god. 1885 str. 285 i sl.), gdje se piše o izrazitijih razlikah švajcarskog prava i o predlozih da se ujedini.

Digitized by Google

radjivanja i uprave zemalja, rabljeno je kao način zaradnice. I pod ovim oblikom ipak rabi se jedino u iznimnih slučajevih za kratke prostore i pojedina obradjivanja, a kao takvo nalazimo ga po koj put upotrebljeno pri gojitbi duhana u okružju Wongrowichskom (Poznanjske), Kraljevičkom, Brodskom (Frankonije), Maulbronnskom (Würtemberžke), Mannheimskom, Heppenheimskom (Hesije-Darmstadske) i Schlettstandskom (Alzacije); a koj put pri gojitbi duhana i koruna u okružju Schwabachskom (Frankonije) i Helmstedskom (Brunsviga), te po koj put pri gojitbi buraka u okružju Prenzlauskom (Postupina) i Delitschom (Mezibora). Opaža se takodjer po koj slučaj kmetstva u okružju Emdenskom (Hanovera) za gojitbu koruna i lana, u okružju Offenburg (Baden) za gojitbu koruna i u okružju Freiburg (Baden) za vinogradarstvo. Isa obraditelju pripadajuća iznosi obično polovinu u Wongroviću, Prenzlauu, Kraljevcu, Delitschu, Emdenu i Fürthu; četvrtinu do polovine u Mannheimu, Offenburgu, Heppenheimu i Schlettstadtu; a dvie trećine u Freiburgu. U Ebernskom kotaru (Dolnje Frankonije) i u Gothskoj vojvodini daje se takodjer kmetskih slučajeva za sve proizvode (vidi Dr. Goltz, Die Lage der ländlichen Arbeiter im deutschen Reiche; Bericht an die vom Congress deutscher Landwirte niedergesetzten Commission zur Ermittlung itd., str. 180 et passim).

U Austriji, osim, kao što će se vidjeti u Dalmaciji, o kojoj ćemo najposlje govoriti, kmetstvo se sreta navlastito u Trientu, u Gorici i u Istri.

U Trientu vlastnik daje obično zemlju sa kućom i polovinu usjeva, a obraditelj svoj i svojih kućana rad, ratila i drugu polovinu usjeva. Živinu pribavlja kadšto vlastnik, a kadšto opet obraditelj.

Poreze i ine terete snaša vlastnik, dočim obični popravci spadaju na kmeta, a samo slučajem težkih i nenadnih prirodnih nesreća i vlastnik participira na obnovnih troškovih.

Žito se medju vlastnikom i težakom dieli na polovinu, što biva po izboru prvoga izmed kola, što ih drugi natovari. Dioba vina obavlja se obično tako, da dvie trećine zapadaju vlastnika, a jedna trećina težaka. Trava ostaje sva težaku, koj je dužan držati ustanovljeni broj živine za gnjojitbu zemlje. Vlastnik navadno, kao što opaža Perini (Statistica del Trentino, str. 647), pridržaje sebi sve dudovo lišće, kojega dio ustupa težaku uz primjerenu cienu.

U Gorici diobna se isa izmed kmeta i vlastnika razlikuje po tom, kako su zemlje u ravnini ili na humcih. U prvih, gdje gojitba loza nadvlada, vlastnika navadno idu dvie trećine vina, a treći dio i nuzgredne plodine dobiva kmet, koji vlastniku daje malu novčanu naknadu, što mu rabi kuću i livade. U ravnini pako vlastnik dobiva polovinu vina, ustanovljeni dio žita iz svake oranice i najam u novcu ili u naravi za livade (Lorenz, Die Bodencultur Oesterreichs, str. 253).

Digitized by Google

U Istri vlastnik daje zemlju, a kadšto i usjev i gnjoj, pak jesu li zemlje plodnije, prima polovinu plodina, a od slabijih jednu do dvie petine.

Izuzev kvarnerske otoke kmetska se sveza u Istri podvrgla zemljištnomu razteretu; a to, po našem skromnom mnienju, ne posve osnovano, pokle je kmetstvo i ondje bilo uvjek u bivstvu družtveni odnošaj, ustanovljen § 1103 austr. gr. zak., § 23 car. patenta od 17. lipnja 1837 ob odpovjedih, i napokon § 33 car. naredbe od 16. studenoga 1858.

Kmetstvo je u Ugarskoj u veliko uobičajeno. U prošlom vremenu, a navlastito početkom ovoga vieka, kmetstva bijahu veoma česta uz plaćanje vlastniku devetine ili desetine proizvoda ujedno sa nekoliko dana rada; ali dandanas u velikoj većini mjesta sklapaju se samo uz plaćanje surazmjernog diela proizvoda, a i mnogo državnih i krunskih zemalja daje se na kmetstvo.

Kmetstvo je veoma često u Banatu i u Slavoniji pomješano s najmom, a težak navadno daje vlastniku dio proizvoda, koj se mienja izmed sedmine i devetine, i mali iznosak u novcu.

U Turskoj zemlje, što tvore državnu imovinu, koja se sastoji od neobradjenih dobara, osebna državna posjeda, ublagarenja i ošastnosti, lena državi utjelovljenih i sličnih, davaju se težakom, koji davaju državi od osmine do polovine ploda (Hammer, Osmanisches Reich, knj. I, str. 345).

Kmetstvo se često sreta i glede zemalja osebnog vlastničtva, koje se izrično priznalo Hatti-chérifom (Tanzimatom) od 3. studenoga 1839 i opet Hatti-humayounom od 18. veljače 1856. Dio, što vlastnik sebi navadno pridržaje, razlikuje se po raznih mjestih. U Epiru n. p. vlastnik prima šest desetina žita, a u Drinopolju mnoga se velika imanja obradjuju na polovinu ploda.

U Bosni i Hercegovini, koje je Austro-Ugarska, kao što se znade, zapremila po zaključku berlinskog kongresa g. 1878, a pod njenom su upravom, način po kom se zemlje okorišćuju onaj je u obće kmetstva, bivstveno jednaka onomu, što ćemo vidjeti u Dalmaciji, ali obuhvatnija i u nuzgrednostih različnija.

Premda neima zapele o ništetnosti ustmenog, muklog li oblika, kmetske se pogodbe navadno sklapaju sudbeno, ili pečatane i sudcem odobrene, u dva primjerka, na jeziku obim strankam poznatom; a umre li kmet ugovornik, pogodbe se ponavljaju.

Vlastnik obično osim zemalja daje usjev i živinu, a predaje kmetu kuću i vrt. Kuću ipak gradi koj put kmet, no u jednom i u drugom slučaju vlastnik mora ju uzdržavat.

Vlastnikova je isa, koja mu se mora donieti kući, izmed polovine i petine plodova, polag obstojećih u raznih mjestih pogodba. Sieno se

Digitized by Google

dieli uvjek na jednako (Roskiewicz, Studien über Bosnien und Hercegovina, str. 311). Radi li se o ledinah, što ih je kmet izkrčio, ovaj za prve tri ili četiri godine nedaje ništa. Obradjeni duhan dieli se obično na polu. Vlastnika ide treći dio voćaka i stabala iz vrta.

Od ovaca, koza i krava, što ih veoma često vlastnik daje kmetu, ovaj mu godimice odvraća stalnu količinu masla po vrsti i broju živina, koju mora nakon razvrgnuta kmetstva vratit u istom broju i vrsti, ma i medjutim pocrkala, dočim mladi uzprotiv ostaju iznimice kmetu. Samomu kmetu ostaju u prilog i ulišta.

U običaju su, osobito gdje gospodareva neprelazi trećinu, pokloni sa strane kmeta u kiselom plodu, peradi, jajih itd., kojom prilikom vlastnik gosti kmeta. Nerodi li godina, vlastnik pritiče oskudnomu kmetu u pomoć žitom, koje mu se ipak vraća u naravi; a kmetu, prodaje li se kmetska zemlja, pripada pravo preimućtva.

Osim da se je trajanje kmetstva drugče ugovorilo, vlastnik nesmie razvrgnuti kmetsku pogodbu nego ako kmet umre bez djetce i ine bližnje mužke rodbine, voljne da kmetsku svezu nastavi; sbog zanemarenog obradjivanja, ili sbog podkradje, druge li škode. Odpust mora odobriti sudac, komu je opet uzeti u obzir mogućnost, da se kmet osvjesti.

Kmet usuprot može u svako doba zaiskat razvrgnuće kmetskog odnošaja uz unapredno očitovanje, koje se mora svakako prije vršitbe dostaviti vlastniku, koj je ipak dužan da kmetu naknadi težaštine, a to po neprizovnom sudu dobrih ljudi.

U Egiptu kmetstvo, koje se početkom ovoga vieka rabilo glede malo ne svijuh državnih zemalja, nestalo je s ovih, ali se uzdržalo glede zemalja osebnih bogataša. Vlastnik u obće plaća porez i bira od dvie trećine do tri četvrtine ploda (Hammer, Osmanisches Reich, knj. I, str. 345).

U Tunisu kmeti (khames), daju li polovinu usjeva i vrše li sve radnje o svom trošku, primaju polovinu ploda; kad vlastnik daje usjev i pomaže u obradjivnom trošku, nedobivaju usuprot nego petinu.

U Algiru europejski vlastnici slabo rabe kmetstvo, pokle se riedko kad služu s khamesi. Kad to ipak biva, takovi težaci primaju od četvrtine do trećine ploda, a jesu li težaci evropejci, primaju navadno dvie trećine, tri petine ili tri četvrtine ploda. Tuzemci vlastnici prepuštaju težakom petinu plodina.

Kmetstvo je veoma razširenо u Marokonskom carstvu. Vlastnik zemlje daje usjev, radu potrebite živine i nosi pribrajne troškove. Iz nepodieljene ukupnine plodova odbija se što je potrebno, da se izplati porez. Od preostala ploda kmet dobiva peti dio i još nešto u naravi.

U Japanu kmetstvo se prostire samo na zemlje, na kojih se goji pirinč i žito, a diobna je isa medju vlastnici i kmeti obično polovina.

Digitized by Google

Zemlje drugče obradjene daju se ponajviše u najam (Die k. k. österreichisch-ungarische Expedition, svezka 12 i 13, str. 198).

U Kini kmetstvo se najradje rabi za zemlje žitom i pirinčem obradjene, a vlastnik obično dobiva polovinu ili trećinu ploda kao svoju isu (Plath, Landwirthschaft der Chinesen und Japanesen, str. 142).

U Perziji veoma se kmetstvo rabi, izuzev zemlje blizu glavnog mjesta, koje se obično daju u najam. Vlastnik daje zemlju, a kad i kad daje usjev i plaća sve ili na pola zaplavne troškove. Kmet posudi živine i težačka ratila, te vrši nuždne radnje. Polag veće, manje li plodovitosti zemalja vlastnik prima od četvrtine do polovine zemaljskih, i od polovine do dvie trećine nadzemaljskih proizvoda.

U sjedinjenih državah sjeverno-amerikanske republike kmetstvo („Shares-system", „Working on shares") u obće nadvlada (Monthly Reports of the Department of agriculture, 1870, str. 9). Tu se u obće veoma razboriti sustav drži kad se ugovara dioba plodova medju vlastnikom i kmetom. Polazeć s neprepornog načela, da su svakomu poljodjelskom poduzeću potrebna tri počela, naime: 1. zemljište, 2. poboljšajna i upravna glavnica, 3. rad, i razstaviv probitak kmetstvom obradjivanih dobara medju strankami, koje svakomu od trijuh počela doprinašaju svoju, vlastniku pripada trećina ploda kao naknada za zemlju, a kmetu druga trećina kao naknada za rad i upravnu glavnicu. Treća trećina, namienjena kao naknada za poboljšanje glavnice, pripada kadšto vlastniku, kadšto kmetu, a kadšto se dieli medju njimi po tom, da li su težaštine izvedene o trošku samo jednoga, ili drugoga, ili obajuh. Ipak, u pašnih kotarih New-Hampshira vlastniku za počelo zemlja daju se dvie trećine ploda; dočim u nekih mjestih Virginije, u malo mjesta Tihog mora, gdje se služe kmetstvom, i u obće u pamučnoplodnih državah, vlastnik za to počelo prima usuprot samo četvrtinu ploda.

U Braziliji kmetstvo (parceria) sreta se u više pokrajinah, a navlastito u onih gdje tuzemci goje slador. Diobna je isa medju vlastnici (fazeinderos) i težaci (lavradores) u obće polovina.

I u Uraguayu kmetstvo se (medianerias) često rabi, a vlastnik ponajviše daje kmetu (medianero) usjev, ratila i živinu, plaća polovinu pribrajnih troškova i prima polovinu ploda.

Kmetstvo, kao što smo i prije primjetili, obstoji i u jednoj austrijskih pokrajina, o kojoj naumismo se napose baviti, t. j. u Dalmaciji, koja leži izmed 44° 45′ i 42° 10′ sjeverne širine, te izmed 16° 38′ i 12° 25′ iztočne duljine parižkog meridiana dugačko potegnuta pokrajina, duga oko 200, a širine različite, medju 2 i 50 taljanskih milja, u kosomičnom pravcu sa sjevero-zapada k jugo-iztoku, na iztočnoj obali jadranskog mora, okružena bezbrojnimi razne veličine otoci, koji se uzduž gotovo ciele

Digitized by Google

duljine nižu u dvie poredne susljedice uz obalu, svuda zatonî i zaljevî, to veoma pouzdanimi lukami izrezkana.

Zemlja je u Dalmaciji većma neg igdje izvrstnim podnebjem i pretilim tlom obdarena i težaku može obilno nagraditi trud i trošak, što ih u nju ulaže[9]. Više no igdje zemljišta su u Dalmaciji sposobna mnogomu i različitomu obradjivanju, a osobito uspievaju tu dragocienjeni plodovi: žito i duda, vinova loza i maslina. U nijednoj drugoj zemlji zemaljski proizvodi nisu vrstom toli izvrstni i u toliko slastni; ne vrtlarsko bilje ni voće; ne grožđje i vino, koje da je pomnjivije obradjivano, moglo bi se natjecati i lahko nadjačati sa najglasovitijimi vini Italije i Francezke; ne masline, osobito sladokusne, koje bi, da nisu onako primitivnim načinom i onako nesavršenimi strojevi izažimane, uživale prvenstvo na bilo kojem tržištu.

Kao što u Mljetcih, nakon Atiline provale u Italiju, uznemirivanja susjednih varvara prisiliše miroljubivije i redu privrženije stanovnike, da se izsele i da se okupe u središte nastajućoj državi na rialtskom ostrovcu[10]: tako isto biedni se seljaci u Dalmaciji uklanjahu u obzidana mjesta i kule, da turskomu maču i ognju izbjegnu. Polje bilo je zapušteno, poljodjelstva u pokoiju nestalo; jedino sredstvo biednomu životarenju bijaše ribarstvo i pomorstvo.

Čim su se ratni užasi nekako utaložili, ni ovo stanje nemogaše potrajati. No strah neostavi težaka, pa da se povrate, da obljube zemlju, gdje se bijahu rodili, moralo se ih sdružiti u proizvadjanju i mjesto kô namjerne radnike uzeti ih kao kmete. Po tom i nada i opasnost bijahu zajedničke, te vlastnici postadoše njihovi zadrugari i zaštitnici[11].

Kmetska se sveza na taj način razširila po cieloj Dalmaciji, izuzev uz njeke iznimke, kotare Imotski, Vrlički i Kninski, a statuti občina Zadar, Rab, Pag, Šibenik, Trogir, Brač, Spljet, Poljice, Hvar i Korčula nadjoše do mala, da ove nove odnošaje potvrde, navlastito što se tiče vinograda, koji trajniji temelj ovovrstnim pogodbam podavaju. Kotorski i budvanski statuti neimaju ni slova o kmetstvu. Gdje nije bilo statuta, kao što u Ninu, Obrovcu, Kninu, Drnišu, Vrlici, Skradinu, Sinju, Imotskom, Neretvi i Makarskoj, mljetački bi zakoni doskočili[12].

(Nastavak sliedi.)

[9] Neplodna zemlja zaokuplja u Dalmaciji tri postotka ukupne površine, koja se sastoji od jedanaest postotaka žitom obradjenih, sedam postotaka lozjem i maslinom i sedamdeset i devet postotaka šumom i pašnjaci.

[10] O postanku Mljetaka, čije stanovnike Kasiodor prispodablja vodenim pticam, koje žive izmed valova: „aqualium avium more domus est“, vidi što piše Nikola Macchiavelli u pogl. Variar., lib. XII, epist. XXIV.

[11] Smirić, Relazione al Governo sui rapporti di proprietà campastre in Dalmazia.

[12] Smirić, ibidem.

Digitized by Google

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

Propis § a 440 o. g. z. neštiti nepoštena tabularnoga posjednika. — Primjer tužbe „Publiciana in rem actio“ zvane.

Supruzi Gjuro i Natalija T. kupili su dne 1. prosinca 1875 od gruntovnoga vlastnika Bože R. parcele br. 798—799/a, upisane u grunt. nap. br. 183 občine Voćin, za ugovorenu kupovninu od 80 forinti, koju su i uplatili.

Prodavalac je kupcem prodane parcele odmah predao u fizični posjed, a izdao im je takodjer o toj kupoprodaji propisno sastavljenu pismenu izpravu (A. ad I.), u kojoj je sadržana dozvola, da kupci mogu svoje pravo vlastnosti na kupljene parcele uknjižiti dati; ali kupci propustiše izposlovati gruntovni prenos kupljenih parcela na svoje ime.

Kupac Gjuro T. umre, a njegova ostavina zapade usljed uručbene izprave od 28. lipnja 1879 br. 2328 (B. ad I.) nasljednicu mu Anu M., pak se ova zajedno s Natalijom T. i danas nalazi u fizičnom posjedu kupljenih od Bože R. parcela. — God. 1881 prodao je Božo R. sve svoje u grunt. nap. br. 183 občine Voćin upisane nepokretnosti Ivanu Z., izuzam one, koje je jur prije toga drugim kupcem prodao. — U izpravu sastavljenu ob ovoj, medju Božom R kao prodavaocem i Ivanom Z. kao kupcem sklopljenoj kupoprodaji uvrštene su s nevještine nepismena prodavaoca i sa nepomnje sastavitelja takodjer parcele br. 798—799/a, što su ih jur u godini 1875 kupili supruzi Gjuro i Natalija T.; a kupac Ivan Z. izposlovao je na temelju ove izprave uknjižbu prava vlastnosti na svekolike u grunt. nap. br. 183 obć. Voćin upisane nepokretnosti, dakle i na parcele br. 798—799/a.

Saznavši za ovo, pozvale su Natalija T. i Ana M. kupca Ivana Z., neka im izda pismeno očitovanje, da su parcele br. 798—799/a pogriešno na njegovo ime u gruntovnici provedene, i privolu, da se ove parcele iz grunt. nap. br. 183 obć. Voćin odpišu, u novi gruntovni napisnik iste občine prepišu i u ovom uknjiži pravo vlastnosti za korist Natalije T. i Ane M.

Kad je Ivan Z. to uzkratio tvrdeći, da je on od Bože R. kupio takodjer parcele br. 798—799/a, tužile su ga Natalija T. i Ana M. zahtievajući, neka se osudom izreče za pravo: „da je tuženi Ivan Z. dužan priznati, da parcele br. 798—799/a, upisane u grunt. nap. br. 183 obć. Voćin na ime tuženika, sačinjavaju vlastuičtvo tužiteljica Natalije T. i Ane M., i napokon da mora tužiteljicam naknaditi parbeni trošak.“

Digitized by Google

Kr. kot. sud u Slatini osudom od 11. lipnja 1885 br. 2174 sudio je po zahtjevu tužbe.

U razlozih prvosudne osude navodi se medju ostalim i ovo: „Prieporno je medju parbenimi strankami pitanje, da li su predmetom kupoprodajnoga ugovora, sklopljena medju Božom R. kao prodavaocem i Ivanom Z. kao kupcem, bile takodjer parcele br. 798—799/a, ter da li je tuženiku u vrieme sklapanja kupoprodajne pogodbe bilo poznato, da je Božo R. upitne parcele jur od prije prodao suprugom Gjuri i Nataliji T., drugimi riečmi: prieporno je medju strankami, da li je zemljištnički ili gradjanski posjed Ivana Z. na gore pomenute parcele zakonit (§ 316 o. g. z.) i pošten (§ 326 o. g. z.).“

„Vidiv pako, da svjedok Božo R. pod prisegom izpovieda, da je on u godini 1881 Ivanu Z. prodao samo one nepokretnosti, što ih jur prije inim kupcem prodao nije, i da je kupca Ivana Z. vodio na svaku pojedinu od prodanih mu parcela, a da nije prodao Ivanu Z. priepornih parcela, dapače da mu je izrikom rekao, da je te parcele jur prije više godina prodao suprugom Gjuri i Nataliji T., pak da s toga Ivana Z. na ove parcele vodio nije; vidiv nadalje, da i sam tuženi Ivan Z. priznaje, da ga Božo R. na prieporne parcele vodio nije, i da tuženik ni dan danas nezna, gdje te parcele leže; a da ga je Božo R. vodio na ostale — barem njeke — parcele, koje bijahu predmetom kupoprodaje; vidiv, da iz suglasnoga kazivanja zakletih svjedoka Stevana B. i Platona N. proizlazi, da su u pismeni sastavak kupoprodajnoga ugovora, sklopljena izmedju Bože R. kao prodavaoca i Ivana Z. kao kupca, odnosne parcele uvrštene samo po brojevih bez naznake njihova imena, a da Božo R. nije vješt ni čitanju ni pisanju; vidiv, da Božo R. pod zakletvom tvrdi, da mu je ugovor prije, nego li je stavio na nj svoj rukoznak, istina pročitan, ali da mu gruntovni izvadak, odnosno parcele u ugovor uvrštene, po njihovu imenu pročitane nisu, a svjedoci Stevan B. i Platon N. tomu neprotuslove, pošto tvrde da se nesjećaju, da li je Boži R. gruntovni izvadak pročitan bio; vidiv, da svjedok Franjo K. pod prisegom valuje, da je njega Ivan Z. jošte prije kupa pitao, da li nepokretnosti, što ih kani kupiti od Bože R., vriede 300 for., a svjedok da je Ivanu Z. odvratio, da bi vriedile još jedan put toliko, kad nebi bio Božo R. već prije toga prodao livadu remenaru, a vinograd (parc. br. 798—799/a) pokojnomu Gjuri T.; vidiv napokon, da je Ivan Z. pismen: smatra sud u smislu § 159 toč. 2 u savezu s § 105 g. p. p. podpuno dokazanim, da prieporne parcele nisu bile predmetom kupoprodajnoga ugovora, sklopljena izmedju Bože R i Ivana Z., ter da je ovaj prigodom pismena sastavljanja ugovora znao i znati morao, da je Božo R. prieporne parcele jur prije više godina prodao suprugom Gjuri i Nataliji T., i da

Digitized by Google

su samo sbog nevještine Bože T. prieporne parcele u ugovor uvrštene. Po tom je knjižni posjed Ivana Z. na prieporne parcele nezakonit i nepošten.“

Budući pako § 440 o. g. z., po kojem u slučaju onom, ako vlastnik istu nepokretnu stvar odsvoji dviema različitima osobama, stvar pripada onoj, koja je ranije zaiskala uknjižbu, neštiti posjednika nezakonita i nepoštena, kako to biva jasno iz §§ 326, 335, 346, 373 i 1477 o g. z.; i budući su tužiteljice dokazale zakoniti pravni naslov, ne samo na naravni, nego i na knjižni posjed priepornih parcela: to se je na temelju § 320 o. g. z. moralo suditi u glavnoj stvari prema tužbovnomu zahtjevu, a tuženik kao nadvladana stranka povrh toga po § 573 g. p. p. osuditi na naknadu parbenih troškova tim više, što se iz sadržaja parbenih spisa vidi, da se je u parnicu upustio objestno suprot svojemu boljemu znanju.

Proti ovoj osudi podnese tuženik Ivan Z. priziv sa žaobom ništovnom.

Kr. banski stol osudom od 10. veljače 1886 br. 18855 obnašao je napadnutu prvomolbenu osudu uz zabačenje ništovne žalbe, a davši prizivu mjesta, preinačiti i suditi: Tužiteljke Natalija T. i Ana M. sa svojim tužbovnim zahtjevom odbijaju se bezuvjetno. Parnični troškovi prebijaju se medju sobom.

Razlozi: Ništovna žaoba mora se zabaciti, jer ako i jeste protuuredno, što su svjedoci Stevan B., Platon N. i Božo R. saslušani ob ugovoru, sklopljenom izmedju ovoga posljednjega i tuženika glede priepornih parcela, koji ugovor nebje po strankah ni produciran u tečaju parnice, to ipak nisu u razpravi parnice propisi postupnika, što se bitnosti tiče, zanemareni bili tako, da nebi moguće bilo razsuditi stvar temeljito, § 339 toč. 3 g. p. p. Tužba je najme u osnovi manjkava, te se izkaz saslušanih svjedoka pokazuje suvišnim za riešenje parnice. Tužiteljke, preduzimajuć tužbu o vlastnosti, imale su dokazati, da su prieporne nepokretnosti njihova vlastnost, § 369 o. g. z. One hoće to da dokažu tim, što tvrde, da su one, odnosno pravni prednik Ane M. Gjuro T., kupoprodajnim ugovorom od 1. prosinca 1875 A. ad I. kupile priepornu parcelu od tadašnjega vlastnika Bože R i da im je ovaj tu parcelu odmah, pošto su mu kupovninu namirile, i predao u faktični posjed u kom da se i sad nalaze.

Navele su dalje, da je tuženik kupujuć godine 1881 od Bože R njegove u grunt. nap. br. 183 obćine Voćin upisane nepokretnosti, pri svem tom, što mu Božo R. nije ni prodao bio priepornu njim već od prije prodanu parcelu, ipak ma da mu je poznato bilo, da je Božo R. upitnu parcelu njima već prodao i predao bio, znao prodavaoca toga zavesti tako, da je i prieporna parcela upisana bila u kupoprodajnom ugovoru kao prodana mu, te da je tuženik na temelju toga ugovora i parcelu tu na sebe gruntovno s pravom vlastnosti prenieti dao. Tu okolnost

Digitized by Google

tuženi poriče tvrdeć, da je zaista kupio od Bože R. i priepornu parcelu, i da mu nije poznato bilo, da ju je Božo R. njima već prije toga prodao i predao bio.

Tim izloženjem svojim nisu pak tužiteljke jošte ostvarile tvrdnju svoju, da su one vlastnice prieporne parcele. Za stečenje vlastnosti takovih stvari, koje jur imadu vlastnike, potreban je najme uz valjani naslov takodjer i zakoniti način predaje (§ 423 i 425 o. g. z.), a da se prenese vlastnost stvari nepokretnih, nije dovoljno, da se one predadu samo u fizički posjed, već treba da je stečenje upisano u javne knjige (§ 431 o. g. z.). Kad ovo nije posljedilo, nemogu se tužiteljke ni smatrati kao vlastnice prieporne parcele, te im s toga, neimajuć za nju pravo stvarno, niti nepripada pravo tužbe o vlastnosti (§ 366 o. g. z.). Isto tako nepripada im pravo pobijati valjanost ugovora, na temelju kojega je tuženik stekao upisom u javnu knjigu vlastnost prieporne parcele, jer to pravo pripada samo strankam, koje su ugovor sklopile ili njihovim nasljednikom, što tužiteljke nisu.

Nedokazav dakle tužiteljke onoga, što im je u ovoj parnici dokakazati nadležalo, valjalo je prizivu mjesta dati, napadnutu osudu prvomolbenu preinačiti, te tužiteljke odbiti s neosnovanim tužbovnim iskanjem.

Parbeni su troškovi ipak prebijeni medju sobom, pošto tužiteljke imadu jednu za se povoljnu osudu.

Proti osudi kr. banskoga stola podnieše tužiteljice p r e v i d. Povodom ovoga obnašao je k r. s t o l s e d m o r i c e osudom od 14. srpnja 1886 br. 1717 o s u d u b a n s k o g a s t o l a p r e i n a č i t i i u g l a v n o j s t v a r i p o t v r d i t i o s u d u p r v o g a s u d a, u p o g l e d u p a k p a r b e n i h t r o š k o v a i z r e ć i, d a s e s v i t r o š k o v i m e d j u s o b n o p r e b i j a j u.

R a z l o z i: Tuženik priznaje ugovor od 1. prosinca 1875 (A. ad I.) istinitim; priznaje, da se tužiteljice doista nalaze u posjedu priepornih posebina, a priznaje i to, da mu poznato nije, gdje se upitne posebine nalaze; nu uz ovo priznanje kao uknjiženi vlastnik ovih posebina odlučno poriče, da mu je prodavalac Božo R. god. 1881 prigodom s njim sklopljenoga ugovora očitovao, da bi on (prodavalac) navedene u ugovoru A. ad I. dvie posebine jur prije kome prodao bio.

Uvaživ ipak izpovjedanje preslušanih u prieporu ovom svjedoka i to: Bože R., da je on ne samo tuženiku kod sklapanja ugovora izrično kazao, da je one dvie prieporne posebine prije više godina prodao supruzima T., već da ga je i vodio na svaku prodanih mu posebina, dakako osim onih priepornih; Franje K., da je na pitanje tuženika: „da li su nekretnosti, koje kani od R kupiti, 300 forinti vriedne?“ njemu odgovorio, da bi i više vriedile, da nisu prije prodane upitne dvie prieporne posebine; Petra R, da je pred njim tuženik priznao, da on od Bože R.

Digitized by Google

nije kupio više naznačene posebine, niti da mu ih je ovaj prodao; uvaživ, da je priznanje ovo tuženik učinio pred svjedokom, o kom se je tim više slutiti moglo, da mu je stalo do toga, istinu saznati, budući da je svjedok upravo toga radi na zahtjev tužiteljice govorio kako sa prodavaocem Božom R. tako i sa tuženikom (§ 109 g. p. p.): to se prema ovom i kazivanju ostalih svjedoka po § 159 gpp. u savezu sa priznanjem po tuženiku učinjenim, da mu poznato nije, gdje se prieporne posebine nalaze (§ 105 gpp.), zaključiti mora, da tuženik prieporne posebine niti je kupio, niti kupiti mogao, pošto su jur prodane bile.

Obzirom na prenavedena leži izvan svake dvojbe, da je tuženik uzprkos tomu, što je njegovo pravo vlastnosti kod upitnih posebina u gruntovnici uknjiženo, kao nezakonit a ujedno i nepošten tabularni posjednik (§ 316 i 326 ogz.) dužan po § 372 i 373 ogz. u pogledu priepornih posebina priznati pravo vlastnosti tužiteljica dokazavših u parnici ovoj, da su one, odnosno pravni prednik njihov, te zemljištne posebine od Bože R. jur godine 1875 kupile (§ 1053 i 1045 ogz.) i u fizični posjed preuzele; prema tomu pak opravdana je, što se glavne stvari tiče, osuda prvosudna, koju toga radi usljed previda tužiteljica uz preinačenje osude banskoga stola valja potvrditi.

Sudbeni troškovi prebijeni su medjusobno na temelju § 576 gpp., budući da svaka stranka jednu povoljnu osudu za sebe imade.

Pr. E. Gavez.

Ako je kod contracta innominatnoga ugovorena za slučaj neplateža „najamnine" odpovjed, neima mjesta odpovjedi stana i postupku u stvarih uporabnih, nego ima mjesta redovitomu parb. postupku.

Supruzi Josip i Barbara M. sklopiše sa Konradom L. pismeni ugovor 1. siečnja 1884 sliedećega sadržaja: da si Konrad L. može kovačku radionicu na zemljištu supruga Josipa i Barbare M. sagraditi, a mjesečno da ima plaćati „najamnine" 10 for. kroz 6 godina, počam od 1. siečnja 1884 do uključivo 1890. Nakon toga roka da postaju „najmodavci" isključivi vlastnici radionice, koju da imadu još 4 dalnje godine za mjesečnu najamninu od 10 for. iznajmiti Konradu L-u. Ako nebi najmoprimac svaka tri mjeseca ugovorenih 30 for. platio, vlastni su mu najmodavci „sudbenim putem stan odkazati".

Na temelju toga ugovora, pošto nebje najamnina od 1. prosinca 1884 plaćena, podnese Josip M. po odvjetniku M. R. u Vukovaru odpovjednu molbu kr. kotarskomu sudu u Vukovaru 20. prosinca 1885 br. 9487, moleć da se izrekne, da Konrad L mora u najam uzeti stan 1. veljače 1886 pod prietnjom ovrhe izprazniti.

Proti toj odpovjedi podnese Konrad L. po odvjetniku Lj. K. u Vukovaru prigovore, jer da onaj pismeni ugovor nije istinit, da je on

Digitized by Google

(tužitelj) i prema tomu ugovoru vlastnik onih nepokretnina, kojih najam mu se odkazuje, da molitelju odpovjedi manjka aktivna legitimacija, pošto samo Josip M. diže odpovjed, a ne i Barbara M.

Tečajem razprave tuženi Josip M. dokazuje po svjedocih istinitost ugovora; on da je kano suprug suvlastnice Barbare M. ovlašten nju u odpovjedi zastupati; a tužitelj Konrad L. uztvrdi, da je Barbara M., po tvrdnji tuženika suugovaratelj ugovora od 1. siečnja 1884, umrla, da nije imenovan kurator; da je i prema tomu neistinitom ugovoru njemu, kao vlastniku rečene kovačnice, pripadalo jus tollendi, a za svaki slučaj prigovora i tomu ugovoru prikratu preko polovice, jer je kovačnica po njem sagradjena vriedna preko 900 for.

Kr. kotarski sud u Vukovaru osudom od 14. siečnja 1886 br. 351 izreče: Odpovjed stana de pr. 20. prosinca 1885 br. 9487 stavlja se izvan krieposti, te je Josip M. dužan Konradu L-u. za 14 dana pod prietnjom ovrhe naknaditi parbeni trošak od 11 for. 05 nč., sa sliedećih razloga:

Josip M. u svojoj odpovjednoj molbi sam tvrdi, da je glasom najamnoga ugovora A. ad I. Konradu L-u. dao u svojoj kući stan u najam zajedno sa svojom suprugom Barbarom. Pitanje je dakle, može li jedan suvlastnik bez drugoga iznajmljeni stan odkazati. Iznajmljenje stana i odkaz istoga spadaju na redovitu upravu kuće, a pri takovoj upravi odlučuje po § 833 o. g. z. većina glasova; a pošto u ovom slučaju ima samo dva glasa, to je naravna posljedica, da moraju oba biti složna i da jedan bez drugoga nemože ništa odlučiti. Josip M. dakle nije mogao bez zastupnika ostavine Barbare M. najam odkazati; a nije tečajem parnice dokazao, da on sam tu ostavinu zastupa. Valjalo je s toga odpovjed stanà staviti izvan krieposti.' — Parbeni troškovi dosudjeni su po § 573 gpp.

Proti toj osudi uloži tuženi Josip M. priziv pozivom na § 1238 o. g. z., po kojem suprug zastupa svoju suprugu bez specijalne punomoći; da je dokazom prizivu priloženoga zemljištnoga izvadka u istinu on samovlastnik upitne kuće, te je samo pometnja, što je tečajem razprave priznao suvlastničtvo Barbare M.

Kr. banski stol riešitbom od 4. ožujka 1886 br. 3953 preinačivši prvosudnu osudu kr. kotarskog suda u Vukovaru uzdrži u krieposti odpovjed i osudi Konrada L. na naknadu parbenoga troška od 10 for. 85 nč. sa sliedećih razloga:

Konrad L. u svojem zaključnom govoru izrično priznaje, da najmodavcu Josipu M. duguje 130 for. a. v. na najamnini za stan u ovoga kući pod pop. br. 535 u St. Vukovaru, što no ga je ugovorom A. ad I. za vrieme od 1. siečnja 1884 dó uključivo godine 1890 za najmovinu mjesečnih 10 for. u najam uzeo; a u točki 5. toga ugovora ustanovljeno je, da je najmodavac vlastan, ako najamnik nebi najamninu svaka tri mjeseca unapried plaćao, stan odkazati. Najmodavac Josip M., koji je u

Digitized by Google

zemlj. br. 1887 občine St. Vukovar kao samovlastnik iznajmljene kuće br. 535 unešen kao takovi, i na temelju § 1238 o. g. z. poslužio se je pripadajućim mu pravom, te je Konradu L-u, jer nije platio najamnine, stan u svojoj kući odkazao, a ova je odpovjed usljed pogodbe obiuh stranaka po § 2 sl. a) i § 6 car. naredbe od 16. studenoga 1858 br. 213 d. z. l. umjestna tim, da najmovnik mora iznajmljenu stvar u odpovjednom roku izprazniti odnosno povratiti, a da najmodavac nemora po § 1118 o. g. z. i § 15 sl. a) spomenute car. naredbe redovitom tužbom proti najmovniku radi ukinuća najamnoga ugovora postupati — Presuda o parbenih troškovih temelji se na § 573 g. p p.

Tužitelj uloži proti ovoj riešitbi previd sa ništovnicom, jer je istinitost ugovora porečena, a ipak uz nepravedan dokaz u pogledu toga prigovora uzima se taj ugovor za podlogu presudi; jer je Barbara M. umrla, a ima zakonitih nasljednika, kojim nije zakoniti zastupnik suprug pokojne Barbare M. Josip M. O samovlastničtvu Josipa M. nije bilo tečajem parnice ni govora, o tom se tužitelj nije ni očitovao, pa se nemože isto ni uztvrditi, jer quod non est in actis non est in mundo.

Kr. stol sedmorice riešenjem od 20. svibnja 1886 br. 1618 zabacio je žalbu ništovnu tužitelja Konrada L. kao neosnovanu, ali je uvažio njegov previd, te preinačiv osudu kr. banskoga stola, u glavnoj stvari potvrdi osudu prvoga suda, parbene troškove pak svih molba medju se prebije.

Razlozi: Žalba ništovna Konrada L. je neosnovana, pa ima se s toga po § 342 g. p. p. zabaciti, pošto nepredleži nikakova ništetnost po smislu §. 339 g. p. p.

Nu što se tiče same stvari valja ponajprije iztaknuti, da je tužitelj u svojih prigovorih proti odpovjednoj molbi tuženika Josipa M. de präs. 20. prosinca 1885 br. 9487 porekao istinitost priklopljenog toj molbi „najamnoga ugovora“ od 1. siečnja 1884, pak da se iz njegova očitovanja u dalnjem tečaju razprave zaključiti neda, da je tužitelj od spomenutog prigovora odustao; dokaz po svjedocih. ponudjen po tuženiku glede upitnoga ugovora, ostao je neizveden; nu predpostaviv, da bi tuženik zaista uspjeo s tim dokazom, ipak je njegova odpovjedna molba de pr 20. prosinca 1885 br. 9487 neumjestna, a to s razloga sliedećih:

Iz ustanova napomenutoga ugovora proizlazi, da se tu neradi naprosto o uporabnoj pogodbi po §§ 1090 i 1091 o. g. z., već da su sadanji tuženik i supruga mu Barbara M. podielili tužitelju tim ugovorom povlast, da može na njihovom zemljištu sagraditi si radionicu, te ovu na svoju korist rabiti kroz šest godina, počam od 1. siečnja 1884 uz mjesečnu najamninu od 10 for. U točki 2. ugovora ustanovljeno je, da supruzi Josip i Barbara M. postanu istom nakon ovoga izteklog vremena od 6 godina izključivi vlastnici upitne radionice s tim ipak ograničenjem,

Digitized by Google

da su dužni iznajmiti tužitelju istu radionicu još nadalje na 4 godine uz istu mjesečnu najamninu od 10 for. — Točka 5. ugovora odredjuje doduše, ako Konrad L nebi točno plaćao svaka tri mjeseca unapred najamnine, da suprugom M. pripada pravo tuženiku stan odkazati sudbenim putem; ali iz prenavedènoga ipak sliedi, da supruzi Josip i Barbara M. ako drže, da je sadašnji tuženik već sada dužan ustupiti im vlastnost odnosno posjed spomenute radionice s razloga toga, što on ugovorene najamnine počam od 1. prosinca 1884 nije platio, dotične pravne zahtjeve svoje potjerati mogu samo redovitim putem tužbe, pošto uvjeti odpovjedne molbe po § 1116 ogz. i § 2 naredbe ministarstva unutarnjih uoslova i pravosudja od 17. prosinca 1858 br. 230 vl l. gledeć na pre pavedene ustanove ugovora od 1· siečnja 1884 i na obstojeći, od uporabne pogodbe bitno različiti pravni odnošaj, u nazočnom slučaju nepredleže.

S ovih razloga valja povodom previda po tužitelju uložena, banskostolnu osudu preinačiti, te u glavnoj stvari potvrditi osudu prvoga suda, parbene troškove pako po § 573 g. p. p. medju se prebiti.

Da li može tužitelj u smislu § 380 o. g. z. u parnici na priznanje prava vlastnosti i ustupa u posjed nekretnina, dokazati samim gruntovnim izvadkom svoje vlastničtvo?

Kr. kot. sud u K. izrekao je u parnici zadruge Š. proti J. S. radi priznanja prava vlastničtva i ustupa u posjed jednog vinograda, osudu prema tužbovnom zahtjevu, ter da tuženi naknadi i parbeni trošak od 19 for. 70 nč., i to s razloga: što je tužeća zadruga svojim neprigovorenim gruntovnim uložkom dokazala svoje pravo vlastničtva na utuženi vinograd, a tim dokazala je u smislu § 380 o. g. z. tvrdi naslov i istiniti način tečenja, ter se ima držati pravom vlastnicom utuženog vinograda (§ 472 o. g. z.); dalje dokazala je tužeća zadruga, da tuženik drži u posjedu preporni vinograd, koji je ipak vlastničtvo tužeće zadruge (§ 369 o. g. z.). Tuženi je prigovorio, da on nije bio u posjedu utuženog vinograda prigodom podignute tužbe; nu taj prigovor je irelevantan, jer ako bi bio u posjedu nastaje pitanje, da li bi to bio pošten posjed? — Tuženi se pozvao na svjedoke I. G. i J. V., koji da će posvjedočiti, da je on od tužeće zadruge onaj vinograd kupio; nu uvaživ, da svjedoci njemu toga posvjedočili nisu, i uvaživ, da po smislu § 1500 ogz. pravo stečeno dosielošću ili zastarom na što se tuženi pozivlje, nemože biti na štetu onomu, koji svoje pravo temelji na javnih knjigah; a vidiv napokon, da tuženik priznaje, da spomenuti vinograd sada u svojem posjedu drži, a nije dokazao na kojem pravnom naslovu drži i posjeduje ga: to se moralo zadovoljiti tužbovnom zahtjevu.

Na priziv tuženika ukinuo je kr. banski stol prvosudnu osudu uz preboj parbenih troškova, s ovih razloga:

Digitized by Google

Tko digne tužbu o vlastnosti, mora po § 368 o. g. z. dokazati, da tuženik ima u svojoj vlasti stvar iskanu putem pravice, i da je stvar njegeve vlastnosti.

Vlastnost može se po § 380 o. g. z. izkazati samo tako, da se navede naslov i pravni način stečenja; prema tomu morala je tužiteljna zadruga dokazati, s kojega naslova ona vlastnost na utuženu parcelu zahtieva? — Nu toga ona nije navela; da dokaže svoju vlastnost pozvala se je jedino na grunt. izvadak, a ovim nemože se dokazati naslov, jer u tom grunt. izvadku nije nikakav naslov naveden. Dakle gledeć već na ovo nije se moglo zadovoljiti zahtjevu tužbe.

Nu u ovom slučaju nije bio posjed za dobe podnešene tužbe na priznanje vlastničtva odlučan, naime, da se je tuženik za dobe podnešene tužbe nalazio u posjedu, jer je neprigovorena tvrdnja tuženikova, da je on bio u posjed preporne parcele ovršno uveden tek 27. travnja 1885, dočim je tužba predana bila 9. travnja 1885, čim je dokazano, da je bila svakako prerano podnešena, pošto tuženik utuženu posebinu za vrieme podnešene tužbe nije imao u svojoj vlasti.

Na previd tužiteljev proti ovoj riešitbi kr. banskoga stola, potvrdilo je najviše sudište osudu prvoga suda, dopitav sve parbene troškove i one previda, s ovih r a z l o g a:

Tuženi J. S. poriče, da bi tužeća zadruga samim grunt. izvadkom mogla dokazati svoje vlastničtvo, jer se tim nedokazuje naslov i način stečenja vlastničtva, kako to zakon zahtieva (§ 380 o. g. z.). Taj nazor usvaja i napadnuta riešitba banskoga stola, u obrazloženju bo ove naročito se ističe, da je tužeća zadruga imala dokazati, s kojega naslova ona vlastnost na utuženu parcelu zahtieva.

No uvaživ, da se tu radi o zadrugi, pod kojom se po § 1 zakona o zadrugah od 3. ožujka 1874 i § 1 provedbene naredbe od 30. travnja 1874 razumieva seoska kućna prije podanička zajednica, postojeća na urbarskom ili urbarsko-srodnom gruntu pod jednim kućegospodarom; uvaživ, da su po ustanovi § 6 car. pat. od 2. ožujka 1853 bivši podložnici usljed ukinutog saveza urbarskog zadobili pravo slobodnog vlastničtva glede zemalja urbarskih, koje su posjedovali; uvaživ, da prema tomu već u samom svojstvu seoske kućne zadruge leži i pravni naslov za zadružne stečevine nepokretna imetka, to se obzirom na pre navedena s razlogom nemože tvrditi, da je u ovom slučaju tužeća zadruga imala još napose dokazati pravni naslov i način stečenja utužene na njezino ime grutovno unešene parcele.

Ali ni drugi razlog, s kojeg banski stol tužeću zadrugu tužbom odbija, nije temeljit; jer upravo to, što je tuženik u vrieme podnešene tužbe postupao tužbom smetana posjeda proti tužećoj zadrugi, u kojoj je parnici tuženik sudbeno štićen u posjedu preporne parcele, dokazom je,

Digitized by Google

da se je i tada tuženik u faktičnom posjedu utužene parcele nalazio, a ne tužeća zadruga, kako to tvrdi kr. banski stol. — Prema svemu tomu nije opravdana napadnuta osuda kr. bansk. stola, nego je opravdana osuda prvoga suda s razloga tamo navedenih.* *Priobćio P.*

Asignacija ili odpust duga?

Prodavateljica A. digne tužbu proti kupcu B. zahtievajuć, da plati ostatak kupovnine. Toj tužbi prigovori B.: „da je A., kad joj je u ožujku g. 1879 priobćio, da je nepokretninu dalje prodao C-u, te joj izjavio, ako nebi ona ostatak kupovnine od 8000 for., osigurane ovom nekretninom, u vrieme dospietka utjerala od nove vlastnice, nego bi taj iznos i nadalje kod ove potonje pustila, da on neće više odgovarati za utjerivost ove tražbine — da je A. odgovorila, da je tako pravo i da je odlučila ostatak kupovnine od 8000 for. ostaviti novoj vlastnici nekretnina pod uvjetom, da ova plaća kamate; da je A. na dalnje njegovo pitanje, što će biti ako C. nebi plaćala kamata, bi li ona (A.) u tom slučaju i pored svega toga ipak od njega zahtievala ispunjenje ove dužnosti, naročito očitovala: nebriniti se, vi ni nećete trebat ništa platit, ja neću tada od vas tražiti da platite 8000 for., a on da je ovo očitovanje tužiteljice prihvatio". Prvi sudac osudi ipak B-a bezuvjetno da plati 8000 for. obrazlažuć osudu ovu tim, da B. netvrdi, da je A. naročito izjavila, da ga rieśava one osobne odgovornosti, koja mu je gore navedenom kupovnom pogodbom nametnuta i da ga oslobadja dužnosti platit ostatak kupovine od 8000 for.; u prvom očitovanju A-e, kako ga navodi B., izrazuje ona (A.) tek nadu svoju, da će nova vlastnica C. ostatak kupovnine od 8000 for. točno plaćati; zato ako je A. drugi put očitovala (druga njena izjava) „da neće od B. tražiti 8000 for.", može se to samo tako tumačiti, da je A. jedino u nadi, da će nova hipotekarna dužnica izplatiti točno onu tražbinu i da je samo za taj slučaj obećala, da neće od B. više tražiti onoga duga; B. sam napokon netvrdi, da je prihvatio prvo očitovanje A-e, tako nije nikakovom pogodbom B. odriešen osobne obveze, a to tim manje, što se volja stranaka mora očitovati ozbiljno, izviestno i razumljivo, da uzmogne nastati pogodba (§ 861 i 869 o. g. z.).

Prizivni sud sudio je, da se imadu gore u odgovoru navedene tvrdnje dokazati, pa ako taj dokaz uspie, da se B. rieśava tužbe.

Razlozi: Ako se dokažu očitovanja A-ina, o kojih se tvrdi da ih je B. prihvatio, neće se moći više temeljito dvojiti, da se je A. onimi očitovanji, osobito ako se uvaže okolnosti i odnošaji, u kojima su očitovanja izražena, odrekla prava tražiti ostatak kupovnine od 8000 for.

* Molimo, da drugi put izvolite spomenuti datum i broj osuda svih molba. Ured.

Digitized by Google

od B-a kao osobnoga dužnika, i da je ovim obveza B-ova dokinuta (§ 1444 o. g. z.). Tužiteljica A. prigovori, da se spomenutim njenim izjavam, ma se uzelo da su istinite, nemože pripisati obligatorna važnost, jer im manjka po § 869 o. g. z. zahtievana ozbiljnost i nuždna izviestnost. Ovaj prigovor uvažio je prvi sud; nu ovomu prigovoru nemože se dati veća važnost, ako se uzme na um, da je B, kako se vidi iz razprave, uračunao kupcu nepokretnine C-u tužiteljici pripadajuću tražbinu od 8000 for. u kupovninu, da ju je dakle naputio (naložio) da ima taj iznos platit, a ubaviestiv o tom tužiteljicu B. je nedvojbeno namjeravao izposlovati, da ga A. rieši njegove obveze kao osobnega dužnika; a tužiteljica mogla je naći povoda, da tuženika rieši one obveze vidiv, da je njena tražbina na prvom mjestu uknjižena na spomenutoj nekretnini. U takovih odnošajih moralo bi se njenim izjavam, koje su u ostalom izviestne i nedopuštaju nikakova drugoga tumačenja, ako se dokažu, pripisati kriepost pravo dokidajućega odreknuća (§ 1444 ogz.) Što dalje veli A., da bi se u njenih izjavah, koje po tvrdnji tuženika postoje, moglo nazrievati najviše bezplatni odpust duga, dakle po § 943 ogz. nevaljano darovanje, ni to nemože oslabiti prigovora B-ova; jer i neglededć na to, da odpust duga neutemeljuje nikakova pravna zahtjeva, da odričuća se stranka što čini, nego jedino da se dužnik rieši svoje obveze, a kriepost toga oslobodjenja od obveze neovisi niti o predaji odpuštene stvari niti o izdanju kakove pismene isprave: to je u biću svakoga darovanja sadržano, da umanjuje imovinu darujućega a umnoža imovinu nadarenoga.

Najviši sud bečki riešenjem od 16. rujna 1885 br. 8307 potvrdio je osudu prizivnoga suda sa sliedećih razloga: Iz faktičnih tvrdnja B-a nerazabire se drugo, nego da je on ubaviestio A. o prodaji kuće, koju da je kupila C. i da je ovoj potonjoj uračunano u kupovninu onih 8000 for., što ih je B. kao ostatak kupovnine dugovao A-i, i koja svota je osigurana pravom zaloga na ovoj kući; na dalje očitova B., ako bi A. u opredieljeno vrieme dospietka propustila utjerati tražbinu onu od 8000 for. od ove nove dužnice C., da on nemože osobno duže odgovoran biti; napokon razabire se iz njegovih tvrdnja, da je A. privolila na asignaciju i eventualno odriešenje B. od osobnoga jamčenja. Drugi smisao ili drugo značenje nemogu rieči B. imati. Ako se dokaže, da je istina što B. tvrdi, to nastaje odatlje dvostruka pravna posljedica: prvo, da je asignacija postala podpunom i da A. kao asignatarica nije više vlastna iskati svoju tražbinu od B. kao asignanta; drugo, da nije takodjer vlastna B-a niti subsidiarno pozvati da odgovara za tražbinu, pa je dvaj potonji (B.) jedan za svaki put riešen svoje obveze kao osobni dužnik (§§ 1401 i 1408 ogz.). Svi ostali pravni nazori i sve što se na ove nadovezuje, a imenito što se govori o pravnom odreknuću i o darovanju, neimaju smisla i moraju se odbaciti. („*Centralblatt*“.)

Digitized by Google

Ako se zamoli i dozvoli ovršna dražba svih nekretnina, nemože se na samom dražbenom ročištu dozvoliti čestična dražba, ma u tom obie stranke složne bile.

Na molbu kr. financ. erara dozvolio je kr. kot. sud u Brodu odlukom od 1. kolovoza 1883 br. 6013 ovršnu dražbu svih nekretnina zadruge Vuković, unešenih u gruntovnici obć. vel. Kopanica pod kbr. 33, radi dužnih 205 for. 10 nč.

Na dražbenom ročištu na licu mjesta u vel. Kopanici složiše se obie stranke u tom, da se gornje nekretnine čestimice, t. j. svaka parcela posebice dražbuje, što im je sudb. izaslanik i dozvolio, te dražbu na taj način obavio.

Kr. kotar. sud u Brodu odlukom od 2. prosinca 1883 br. 10093 odobrio je onaj dražbeni čin.

Proti ovoj dražbeni čin odobravajućoj odluci uloži kr. financ. erar utok a kr. banski stol rješitbom od 26. svibnja 1886 br. 11704 obnašao je, da se u smislu § 9 ovršne novele čestična dražba pod ovrhu uzetih nekretnina zaiskati ima najdulje dva mjeseca prije dražbe i da se naknadna dozvola čestične dražbe oglasiti ima i putem službenih novina; da sudbeni povjerenik nije vlastan ma i u sporazumku sa strankami na samom dražbenom ročištu odrediti čestičnu dražbu, što je i sasvim naravno, jer neoglašenjem čestične dražbe odvraćaju se svi oni, koji žele kupiti pojedine čestice, od kojih sastoje pod ovrhu uzeto nekretnine; uvaživ, da su tim načinom, što se bitnosti tiče, povredjeni propisi §§ 506 i 507 g. p. p. i § 9 ovršne novele, — utoku mjesta dati, te napadnutu odluku prvoga suda ukinuti skupa sa činom ovršne dražbe od 30. studenoga 1883, te istomu sudu naložiti, da za ovršnu dražbu nekretnina, unešenih u zemlj. br. 94 obć. vel. Kopanica razpiše još jedan dražbeni rok i neka zatim dalje po zakonu postupa.

Priobćio Drag. Becić.

Običajna ili fideikomisarna substitucija?

God. 1855 preminuli Jakov B. odredi u svojoj oporuci, da njegove nepokretnosti imadu pripasti njegovomu sinu Adamu B., rodjenomu iz trećega braka; a ako bi ovaj umro, da imadu dopasti njegovu kćer iz prvoga braka, Marlju B. Adam B. umre g. 1877, a nasliedjenu nepokretnost po svom otcu ostavi on opet svomu otčuhu T. — Marija B. tuži T. i zahtieva, da prizna njeno pravo vlastnosti glede one nepokretnosti i da ju njoj preda. — Prvi i drugi sud zadovoljiše tužbi, a najviši sud bečki osudom od 30. travnja 1885 br. 4216 preinačiv osude nižih sudova sudio je, da se tužba mora zabaciti.

Razlozi: Niži sudovi shvatili su gore spomenutu odredbu Jakova B. kao fideikomisarnu substituciju, dočim je ona običajna zamjena

Digitized by Google

(substitucija), pak prema tomu uvaživ, da je fiduciarni nasljednik umro, prisudiše preostalu nepokretninu Jakova B. tužiteljici Mariji B. kao fideikomisarnoj zapisovnici. Kako se vidi iz odredaba §§ 604, 608 dotično 625 o. g. z. obie ove vrsti zamjene (substitucije) razlikuju se medju sobom bitno u tom, što kod običajne zamjene ostavitelj (oporučitelj) ako nebi imenovani nasljednik ili legatar zadobio nasljedstva ili zapisa, pozove jednoga ili više nasljednika ili legatara za ovim; naprotiv kod fideikomisarne substitucije obvezuje oporučitelj nasljednika ili zapisovnika, da ima baštinu ili zapis poslje smrti svoje ili u drugih opredieljenih slučajevih ostaviti drugomu imenovanomu nasljedniku, dotično zapisovniku. Oporuka Jakova B. nepruža dovoljna dokaza, da je on imao na umu fideikomisarnu substituciju, osobito ako se promisli, da se oporuka neima tumačiti prema pojedinim riečim ili stavkam, nego po cielom svom sadržaju i to uzev rieči prema njihovom pravom značenju i u savezu medju sobom. Ako se dakle veli u oporuci Jakova B., da ostavlja svoju nepokretnost svomu sinu Adamu B., a kad ovaj umre, da ima pripasti njegovoj kćeri Mariji B.: nemože se ova izreka sama za sebe tako tumačiti, kao da je Jakov B. htio svoga sina Adama obvezati, da spomenutu nepokretnost ostavi svojoj sestri Mariji; pače ako se sravni odmah sliedeća alinea, koja stoji u najtjesnijem savezu s onom prvom, i koja veli, kad bude sin posjedovao nepokretnost, da ima predati svojoj sestri Mariji 30 slogova: kad se to sve prouči i sravni, vidi se, da je oporučitelj imao pred očima samo to, da njegov sin zadobije posjed spomenute nepokretnosti, i što ima biti, ako bi sin njegov smrću bio zapriečen zadobiti onu nepokretnost. Ako je pako spomenuta substitucija obična, to je ona već i davno izgubila valjanost, jer je postavljeni zapisovnik i ujedno nasljednik Adam B. već g. 1855 došao u posjed zapisane mu nepokretnosti.

Tko je dužan davati uzdržavanje, nemože tražiti ovrhu na to uzdržavanje radi svoga troška.

Prvi sudac dozvolio je ovršno uručenje alimentacije A-u na podavanje ove obvezanomu, i to da se namiri njegovi parbeni trošak. Prizivni sud dokine tu odluku „jer se nemože dopustiti, da A. ovrhom oduzme svojoj od njega razstavljenoj suprugi onaj iznos alimentacije, koji joj je bio dopitan proti njemu, radi drugih njegovih tražbina, jer bi tim bila ona prisiljena, da s nova zahtieva od njega uzdržavanje".

Vrhovno sudište odlukom od 3. studenoga 1885 br. 12852 potvrdi ovo riešenje prizivnoga suda, jer je utjecatelj (recurent) po § 91 o. g. z. dužan davati svojoj suprugi pristojno uzdržavanje, pa s toga nemože biti vlastan, da joj iznos, što joj ga u to ime prema izrečenoj osudi ima davati, oduzme povedenom ovrhom radi protutražbine.

Digitized by Google

B. Mjenbeno i trgovačko.

Za podignuti tužbu po čl. 83 njem. mj. z. (§ 90 hrv.-ug. mj. z.) netreba dokazati, da je tuženik još za vrieme podnesene tužbe imao u rukama čim se je obogatio; zato se ova tužba može podnieti i proti stečajnoj masi.

Josip F. tuži Marka S. i traži da mu plati 120 for.; a tu tužbu svoju temelji na čl. 83 mj. z. (§ 90 hrv.-ug. m. z.) tvrdeć, da je 26. rujna 1879 prodao tuženiku robe za 120 for. i ovu mu predao; da mu je tuženik radi namirenja ovoga duga predao mjenicu po njem (tuženiku) prihvaćenu na 120 for. glaseću i datiranu 26. rujna 1879, koja je koncem siečnja 1880 dospiela; da mjenica nije plaćena, i pošto je mjenbeno-pravna obveza iz ove mjenice utrnula, da se je tuženik za 120 for. obogatio.

Tuženik prizna činjenice u tužbi navedene, ali prigovori, da tužba nije osnovana; jer pod obogaćenjem u smislu čl. 83 m. z. mogu se razumievati samo vriednosti imovinske, koje je prihvatnik od pokrića imao u svojih rukuh za vrieme podnesene tužbe; nemože se pako govoriti, da se je on (tuženik) obogatio na štetu tužitelja, jer je već 19. studenoga 1879, dakle prije dospietka mjenice, sud otvorio stečaj nad njegovim imetkom.

Prvi sud sudio je prema zahtjevu tužbe (osuda c. kr. kot. suda u Gabloncu od 20. listopada 1885 br. 10367).

Razlozi: Po čl. 83 mj. z. ostaje prihvatnik zastarom utrnule mjenice posjedniku mjenice u toliko obvezan, u koliko se je na njegovu štetu obogatio. Iz ove odredbe zakona vidi se dakle, da tužitelj, koji temelji svoju tužbu na ovaj čl. 83, mora dokazati, da je tuženiku neku korist namaknuo; da su iz njegove imovine vredne stvari prešle u imovinu tuženika a da tuženik s druge strane nije izpunio svojih protuobveza, da je dakle na štetu tužitelja propustio dužnu protučinitbu; a nije nuždno, da ima tuženik u vreme podignute tužbe još koristi iz činitbe tužiteljeve; dovoljno je, da je on zaista korist ili probitak kakov imao iz činitbe tužiteljeve, i to na štetu tužitelja. U ovom preporu priznaje tuženik, da mu je tužitelj prodao i predao robe za 120 for., da je tužitelju mjesto novca izdao mjenicu, glaseću na 120 for., koju ipak do sada nije izplatio; pa jer bi se tuženik na štetu tužitelja obogatio za 120 for., mora se na temelju čl. 83 m. z. osuditi da naknadi ovaj iznos. Što tuženik prigovara, da je nakon izdane mjenice došao u stečaj, da je ciela njegova imovina prodana, da iz kupljene i predane mu robe neima ni novčića koristi u rukama: sve to nevriedi, ako se promotri što je malo prije rečeno.

Digitized by Google

Prizivni sud češki osudom od 22. prosinca 1885 br. 34153 promienio je osudu prvoga suda i tužbu odbacio.

Razlozi: Tužba temelji se na praejudiciranu mjenicu, tu je dakle mjerodavan čl 83 m. z. Iz ovoga članka m. z. vidi se pako, da hoćeš li utemeljiti svoj zahtjev, trebaš dvoje tomu: štetu, koja je posjednika mjenice snašla, i obogaćenje dužnika, koje bi još trajalo (kako sliedi iz rieči „bi se obogatili" mjesto „obogatili su se"); dakle tužba na temelju onoga čl. mj. z. nije obična tužba na naknadu štete, a niti neoživljuje usljed mjenb. pravne zamude imaoca mjenice prvobitno možda zajednička obstojavša obveza prihvatnika. Nedvojbeno je, da tužitelj u ovom slučaju ima štetu, jer za robu prodanu nenalazi on u neplaćenoj prejudiranoj mjenici nikakove protuvrednosti; ali ni tuženik nije se primljenom robom nimalo obogatio, pošto je primiv robu ciela njegova imovina, dakle i ona roba, upotrebljena na razmjernu izplatu njegovih vjerovnika, u čem je i tužitelj mogao participirati; neostade dakle tuženiku sasma ništa od primljene vrednosti, što bi on morao prema razlogu pravičnosti, koji u čl. 83 postade zakonom, povratiti. Tužba dakle nije temeljita, zato ju je valjalo zabaciti.

Povodom previdne žalbe tužitelja c. k. bečko vrhovno sudište osudom od 4. ožujka 1886 br. 1814 promjeniv osudu druge molbe potvrdilo je onu prvoga suda s ovih razloga:

Prigovor tuženikov nevredi, jer čl. 83 m. z. netraži, da je spomenuta imovina ili vrednost u rukama prihvatnika još u vremenu podignute tužbe, nego radi se samo o tom, da li je prihvatnik iz činitbe tužiteljeve imao kakovu korist ili probit na štetu njegovu (tužiteljevu); a u ovom slučaju ustanovljeno je ovo baš priznanjem samoga tuženika, dakle tuženik bi se obogatio na štetu tužitelja.

Sjegurnost u mjen. parnici.

Na molbu tužitelja prvi sud naložio je tuženiku, da ima prema § 13 naredbe minist. pravosudja od 25. siečnja 1850 (d. z. l. br. 52) za njegovu mjenbenu tražbinu od 400 for. dati sigurnost, položiv kod suda u pohranu u gotovom 400 for.

Proti toj odluci podnese tuženi utok, na što je viši sud u Pragu izrekao, da dodatak „položiv 400 for. u gotovom kod suda u pohranu" ima izostati iz ovoga naloga na sigurnost. Jer po § 13 spomenute naredbe minist. pravosudja ima tuženik „sigurnost dati"; ako se dakle nalaže tuženiku, da ima 400 for. u gotovom položiti kod suda u pohranu, tad mu se nešto nalaže što ide preko njegove dužnosti; jer tuženik B. može i drugim načinom dati sigurnost.

Vrhovno bečko sudište odlukom od 5. veljače 1886 br. 1142 dokinuv odluku drugoga suda potvrdi onu prvoga suda, jer da se gledeć

Digitized by Google

na §§ 13 i 17 cit. naredbe minist. pravosudja i čl. 25 m. z. (§ 25 hrv.-ug. m. z.) mora sigurnost dati položiv kod suda 400 for. u gotovom.

Pivovar mora svoje poduzeće upisati u trgov. registar.

Grof N. podignuo je na svom imanju u V. pivaru. Proti nalogu, da ima to poduzeće upisati u trgov. registar, uloži utok, koji je prizivno sudište pražko odbacilo s ovih razloga: Utočitelj tvrdi, da se njegovo poduzeće u smislu čl. 271 br. 1 trg. z. (§ 258 br. 1 hrv.-ug. t. z.) nemože smatrati trgovačkim poslom, jer tu neima onoga momenta, najme da se kupuje roba u svrhu da se preradiv ju dalje prodaje, jer uprava domene grofa N. sama producira hmelj i ječam, ova se dakle kultura nemože držati za kakovu „nabavu“. Nu ovo shvaćanje je krivo, jer dužnost upisati u trg. registar poduzeće nezavisi o tom, ta bi dužnost postajala i onda, kad bi uprava domena grofa N. sama cieli za varenje piva potrebiti material hmelja i ječma proizvodila, što ipak nestoji, barma neproizvodi ona dovoljno ječma za pivaru; jer pivara u V. ima, gledeć na poreznu stavku tecivarine i dohodarine, obseg presizući daleko obseg rukotvornoga posla, s toga mora se ovo industrialno poduzeće po čl. 4 t. z. (§ 3 hrv.-ug. t. z.) prosudjivati kao obrtimice tjerani trgov. posao, pa se s toga po čl. 10 t. z. (§ 5 hrv.-ug. t. z.) mora firma protokolirati.

Izvanredni previdni utok zabacilo je vrhovno sudište bečko odlukom od 27. listopada 1885 br. 12565, jer da u jednoglasnih odlukah nižih sudova neima nikakove ništetnosti niti što protuzakonita ili protivna spisom, pače one su odluke sasma na zakonu osnovane; jer poduzeće ono varenja piva prikazuje se kao obrtimice tjerani posao trgovački u smislu čl. 271 br. 1 t. z., dakle po čl. 4 t. z. posao trgovački, koji se mora gledeć na iznos plaćenoga poreza upisati u trg. registar. (*„Centralblatt“.*)

C. Kazneno.

Kako se ima postupati, ako privatni tužitelj na ustmenu razpravu u urečeno doba nedodje?

Kr. kotarski sud u Gospiću običavao je u prekršajih, koji se imadu jedino na zahtjev kojega dotičnika progoniti, odrediti ustmenu razpravu na stanoviti dan u 8 sati do podne, pa ako privatni tužitelj, premda po propisu pozvan, do 9 sati na sud nebi došao, to je sud običavao stvoriti obustavni zaključak u smislu § 100 k. p. i to s razloga, što se je po § 34 k. p. uzeti moralo, da je privatni tužitelj od svoje tužbe odustao.

Proti takovim obustavnim zaključkom, koji su privatnim tužiteljem dostavljani uz poduku, da mogu po § 105 k. p. pritužbu podnieti, predali bi dotičnici pravodobno pritužbu navodeći razne razloge, u. p. da

Digitized by Google

onoga dana nisu mogli doći na razpravu; ili da su došli nakon stvorenog jur obustavnog zaključka, ali samo njekoliko časova kašnje; pa da prema tomu predmjeva § 34 st. 3 k. p. nestoji, da nisu odustali od svoje tužbe, već da i nadalje kazneni progon prijavljenika traže. — Usljed ovakovih pritužba izdao je visoki kr banski stol razne rješitbe, od kojih ću ovdje tri doslovce navesti.

I. Banskostolna rješitba od 10. prosinca 1885 br. 21691: „Rieša-vajuć izvješće od 8. rujna t. g. br. 1126 ob pritužbi privatnoga tužitelja Franje M proti tamosudnoj odluci od 24. kolovoza 1885 br. 852, kojom je temeljem §§ 34 i 100 k. p. u kaznenoj stvari rečenog privatnoga tužitelja proti Ani P. radi prekršaja proti sigurnosti poštenja, obustavljen kazneni progon, saslušav kr. državno nadodvjetničtvo: vidiv, da je odnosna odluka privatnomu tužitelju obznanjena 1. rujna 1885, koji je proti njoj podnio pritužbu 2. rujna i. g. dakle pravodobno; vidiv, da tvrdnja privatnoga tužitelja, da je na odredjenu za 24. kolovoza 1885 ustmenu razpravu u istom predmetu samo za njekoliko časova zakasnio, ničim oborena nije, po čem i obzirom na predležeću pritužbu privatnoga tužitelja nemože se uzeti, da je odustao od kaznenog progona proti Ani P.; obnašao je davši mjesta pritužbi napadnutu odluku po §§ 391, 105 i 418 k. p. ukinuti i sudu naložiti, da odrediv novu razpravu dalje po zakonu postupa. — Što se tomu kr. kotarskomu sudu povratkom spisa priobćuje tim, da je obustavni zaključak imao slieditи na temelju § 218 k. p.“[1]

II. Rješitba kr. banskoga stola od 21. siečnja 1886 br. 24882: „Rie-šavajuć izvješće itd. o pritužbi privatnoga tužitelja Adama B. proti zaključku kr. kotarskoga suda od 5. listopada 1885 br. 1162, kojim je kazneni progon Bože i Mate U. radi prekršaja suprot sigurnosti poštenja, označena u § 496 k. z., a počinjena na štetu Adama B., u smislu § 100 k. p. prema ustanovi § 34 k. p. obustavljen, priobćuje se kr. kotarskomu sudu uz povratak spisa dalnje odredbe radi, da je banski stol obnašao uz odpućenje pritužbe privatnoga tužitelja, napadnuti zaključak kr. kot. suda sa razloga po njem navedenih potvrditi i to tim više, što sam privatni tužitelj u pritužbi svojoj priznaje, da stojeći na vanjskih vratih sudbene sgrade radi udaljenosti nije čuti mogao, kada je pozvan bio, pa s toga da je zakasnio na raspravu.“[2]

---

[1] Banskostolnom rješitbom od 10. lipnja 1885 br. 7491 potvrdjen je doduše obustavni zaključak kr. kot. suda u Gospiću od 29. prosinca 1884 br. 2050 stvoren po § 100 k. p. radi nepristupa privatnoga tužitelja, ali takodjer sa opazkom, da se je obustavni zaključak izreći imao po § 218 k. p. sa dodatkom, da se neće obdržavati jurve odredjena ustmena razprava.

[2] Banskostolnimi rješitbami od 27. ožujka 1885 br. 5130, od 17. prosinca 1885 br. 28047 i mnogimi ostalimi potvrdjeni su takodjer odnosni obustavni zaključci, stvoreni po § 100 k. p. radi nepristupa privatnoga tužitelja.

Digitized by Google

III. Riešenje kr. banskoga stola od 17. prosinca 1885 br. 26973: „Riešavajuć tamošnje izvješće itd. o pritužbi privatnoga tužitelja Stjepana S. iz Dolnjeg Pazarišta proti zaključku kr. kotarskoga suda od 24. listopada t. g. br. 1231, kojim je kazneni progon proti Martinu S. radi prekršaja proti sigurnosti poštenja, označena u § 496 k. z. u smislu § 100 k. p. obustavljen s razloga, što privatni tužitelj Stjepan St. na razpravu nije došao, i jer se je prema § 34 k. p. uzeti moralo, da je od svoje tužbe odustao: priobćuje se kr. kotarskomu sudu uz povratak spisa, da je kr. banski stol vidiv, da iz pritužbe privatnoga tužitelja Stjepana S. proizlazi, da on nije od tužbe svoje proti Martinu S. odustao, već jedino da je radi velike povodnje zakasnio na razpravu, jer nije mogao priekim poljskim putem ići, nego je morao cestom; vidiv nadalje, da se je u nazočnom slučaju sbog nedošašća privatnoga tužitelja na razpravu po § 404 obzirom na §§ 34 i 250 t. 3 k. p. izreći imala osuda za odriešenje tuženika od obtužbe — obnašao zaključak kr. kotarskoga suda od 24. listopada t. g. br. 1231 ukinuti, te sudu naložiti, da za razpravu ovog kažnjivoga čina novu razpravu odredi, takovu po propisu § 404 k. p. obavi, novu osudu izreče i dalje po zakonu postupa".[3]

Prema gori navedenim banskostolnim rješitbam prieporno je dakle, da li se imade radi nepristupa privatnoga tužitelja k ustmenoj razpravi obustavni zaključak stvoriti ili pako odriešujuća osuda izreći; a u prvom slučaju, da li se imade obustavni zaključak stvoriti po § 100 k. p. ili pako po § 218 k. p.

Za riešavanje ovoga pitanja mjerodavna je okolnost, da li može ustmena razprava u odsutnosti privatnoga tužitelja ili njegova zastupnika započeti ili ne. Pošto u prekršajih razprava čitanjem prijave započeti ima, što svakako prisutnost privatnoga tužitelja predpostavlja, to se u pomanjkanju privatnoga tužitelja po mojem mnienju razprava ni otvoriti nemože; pa s toga držim, da sud — ako privatnoga tužitelja prigodom prizivanja neima — imade jednostavno odsutnost privatnoga tužitelja zapisnički konstatovati, pa pošto se u takovom slučaju po § 34 st. 3 k p. uzeti mora, da je privatni tužitelj od tužbe odustao, to bi se povedeni kazneni progon zaključkom obustaviti imao i to po § 218 k. p. uz dodatak, da se odredjena jur ustmena razprava obdržavati neće.

Ovakav način riešenja ukazuje se meni najpravilnijim.

[3] Banskostolnimi rješitbami od 16. siečnja 1885 br. 213 i od 18. veljače 1885 br. 3733 ukinuti su takodjer odnosni obustavni zaključci stvoreni radi nepristupa privatnoga tužitelja po prvom sudu u smislu § 100 k p. i to s razloga, što se je sbog nedošašća privatnoga tužitelja k razpravi po § 404 obzirom na § 34 i 250 t. 3 k. p. izreći imala osuda za odriešenje tuženoga od obtužbe.

Digitized by Google

Nu ako se uzme, da se ustmena razprava i pored odsutnosti privatnoga tužitelja ipak otvorenom proglasiti može, to bi se u tom slučaju svakako odriešujuća osuda u smislu § 250 t. 3 k. p. izreći imala.

Prema tomu da li se u ovakih slučajevih stvara obustavni zaključak ili odriešujuća osuda izriče, razni su takodjer i pravni liekovi; jer se privatni tužitelj proti obustavnomu zaključku pritužbom, a proti osudi prizivom poslužiti može.

Nu ako je privatni tužitelj na ustmenu razpravu propisno pozvan bio (§ 72 st. 2 k. p.), pa ipak nedodje točno u urečeno doba, to držim, da niti pritužbom niti prizivom uspjeti nemože, pa makar i dokazao, da jedino radi neodklonjivih zaprieka nemogaše doći na razpravu, odnosno da je na ovu samo zakasnio; jer bi se inače uloženi pravni liek ukazao kao molba za povratu u prijašnje stanje radi promašena ročišta; a ovoj po našem kaznenom postupniku neima mjesta.

Držim dakle, da se u ovakovih slučajevih predmnjeva § 34 st. 3 k. p. putem pritužbe oprovrći nemože; pa prema tomu je i dvojbeno, da li su banskostolne rješitbe priobćene pod I. i III., u koliko se na predmnjevu § 34 st 3 k. p odnose, osnovane.

Privatni tužitelj mogao bi u ovakovih slučajevih jedino po § 304 t. 2 k. p. iznovice kazneni progon tražiti, ako je u obće po §§ 530 i 532 k. z. još ovlašćen na to; u protivnom bo slučaju držim, da mu pomoći neima.

Priobćujuć gornje praktične slučajeve želim jedino, da bi se iztaknuto pitanje što svestranije u pretres uzelo i razbistrilo.

Ivan Stengel.

Zločin javnoga nasilja otmicom, označen u § 96 k. z.

Osudom kr. sudbenog stola u Z. od 29. listopada 1885 br. 4225 osudjeni su I. Č., A. S. i N. S. i to: da je I. Č. 26. ožujka 1885 na večer uz podporu i pripomoć A. S-a. i N. S a. silom odveo sa sokaka djevojku D. G. iz St. Pazove proti volji njezinoj, a namišljajem izmamljenim na ženitbu, I. Č. kao neposredni počinitelj, a N. i S. kao sukrivci zločina javnog nasilja otmicom, označenog u § 96 k. z.

Razlozi: Zakletim izkazom D. G. ustanovljeno je, da je 26. ožujka 1885 igrala sa više svojih drugarica, kad dodje k njim I. Č. iz St. Pazove sa N. S, koji su takodjer s njimi igrali. Oko $7^1/_2$ sati na večer približe se neka kola te stanu kod njih, na što I. Č. pograbi D. G. i baci ju na kola, na koja se i N. S. popeo, a na kojih je već i neki treći bio, koji je kočijašio; I. Č zatrpavao joj usta, a putem joj priobćio, da će N. S. biti njezin mladoženja; zatim su ju N. i A. S. odvezli u Surčin, gdje ju je iste noći N. S. tri puta spolno upotrebio, a osim toga joj je I. Č. rekao, da će ju ubiti, ako ga oda. I. Č. priznaje čin dodav, da

Digitized by Google

ja sa D. G. od minulih poklada krevet imao, te da ja nju s namišljajem upravljenim na ženitbu odveo; počem i N. S. priznaje, da je I. Č. pomagao djevojku odvesti, to je sudište crpilo uvjerenje o njihovoj krivnji, te je s toga I. Č. kao neposrednog, a N. S. kao sukrivca po § 5 k. z. gornjeg zločina krivim proglasilo.

A. S. pako brani se podpunim pijanstvom tvrdeć, da o tom ništa nezna; nu uvaži li se kazivanje I Č., da je on njemu još prije otmice rekao, da po djevojku D G. s kolima dodje, što je on zaista i učinio; uvaži li se zakleti izkaz svjedoka M. i A B-a, da je A. S. kola lagano dotjerao, a kad je I. Č. D. G-u u kola bacio, da je A. S. konje ošinuo i zagrebao, što za cielo podpuno pijan čovjek tako promišljeno učiniti nemože: to se sudište i glede njemu u grieh upisanog zločina pokušaja na otmici uvjerilo, te je s toga i njega krivim proglasiti moralo.

Obrana I. Č., da je on sa voljom D. G. nju na kola bacio nezaslužuje nikakove vjere s razloga, što to oštećena izrično poriče, a on nikakova svjedoka neima, ni da se š njom voleo, a kamo li da je otmica s njezinom privolom učinjena.

Proti ovoj osudi uložio je I. Č. ništovnu žalbu, te medju inimi razlozima ništetnosti uztvrdio je i taj, da je on na glavnoj razpravi tumačio taj čin tim, „da je otetu djevojku zato odveo, što je to po srbskom zakonu dozvoljeno", te da u tom slučaju nemože biti govora o zloj nakani; jer se ova manifestira u uvjerenju, da čovjek čini zakonom zabranjenu nepravdu. Predleži po tom u ovom slučaju bludnja zakona, predvidjena u § 2 lit. e) i f) k. z., te da po tom nemože biti govora o krivnji, koju zakon izključuje; moli, da se na temelju propisa § 284—1 k. p. napadnuta osuda ukine, itd.

Kr. stol sedmorice, kao sud kasacionalni, rješitbom svojom od 27. ožujka br. 650 zabacio je ništovnu žalbu s razloga, da se na navod I. Č u ništovnici naveden, da je otmica u srbskom narodu ukorenjeni starodrevni običaj, pa da je toga radi u nazočnom slučaju izključena zla nakana, potrebita zločinu (§§ 1 i 2 sl. e) k. z.), pogledom na jasni propis § 3 k. z. nikakav obzir uzeti nemože.

Kosta Radoslav.

K uporavi § 43 i § 46 sl. a) k. z.

Iz riešitbe vis. kr. dalm.-hrv.-slav. stola sedmorice, kao suda kasacionalnog, od 14. kolovoza 1886 br. 2553

. . . . . „Nadalje nemože se obtuženiku posebno ubrojiti kao otegotna okolnost, da je obtuženik izveo upitni čin takovim načinom, da pokojnik ni najmanje opreznosti suprot njemu upotriebiti mogao nije, jer je ova okolnost jur uvažena pri samoj kvalifikaciji kažnjivoga čina, kao zločinstva potajnoga umorstva.

Digitized by Google

S druge strane nemože se mladost obsudjenika u obzir uzeti kao olahkotna okolnost; jer upravo zato, što obsudjenik još nije prevalio 20 godinu vieka svoga, ima mu se na mjesto smrtne kazni, odredjene u § 136 k. z., dosuditi po § 52 k. z. i po § 253 k. p. samo kazan od 10 do 20 godina. . . . .“

Izračunanje vrednosti po § 173 k. z.

A. i B. u nakani ukrasti posjekoše drvo pripadajuće M. i N-u, te ga odnesoše kući. Oštećeni procjeniše vrednost ovoga drva na 1 for. 80 novč., ali uztvrdiše, da je ovo drvo za nje imalo daleko veću vrednost, da je vredilo i 30 for., jer da su oni običavali u dnevih ljetne žege u hladu toga drveta počivati i odmarati se, a da u cieloj okolici nije bilo nigdje takova drveta. Uvažujuć ovu okolnost izreče zem. sud u Zadru, osudom od 16. srpnja 1885 br. 1821 prema predlogu drž. odvjetničtva, da su A. i B. kao ortaci u kradji krivi zločinstva kradje po §§ 171 i 174 b. k. z. s razloga, jer da je posječeno drvo vredilo više od 5 for.

Proti toj osudi podnesoše obtuženici žalbu ništovnu, koja se upiraše i na al. 10 § 281 a. k. p. (§ 277 toč. 10 hrv. k. p.) tvrdeć, da je krivim tumačenjem zakona kažnjivo djelo obtuženika kao zločinstvo kradje proglašeno, a ipak da je ono samo prekršaj kradje; jer kod kvalifikacije čina može i smie se uvažiti samo vrednost drva sama po sebi kao takova, a tu vrednost sami su oštećenici označili da iznosi 1 for. 80 nč.; a navinuli su ju na 30 for. s toga razloga, jer da je to jedino drvo u cieloj okolici, pod kojim su u ljetnom vremenu mogli naći zaklona proti sunčanoj žegi.

Bečko kasacionalno sudište riešitbom od 27. studenoga 1885 br. 11032 uvaživ žalbu ništovnu dokine osudu prvoga suda te izreče, da su obtuženici krivi prekršaja kradje po § 460 k. z.

Razlozi: Žalba ništovna opravdana je, ako se uvaži, da izračunavajuć iznos ukradene stvari po slovu i duhu § 173 k. z. ima se samo ona vrednost u račun uzeti, koju imadu ukradene stvari same po sebi i gledeć na štetu, koju neposredno trpi oštećeni; dočim se s druge strane nemože u obzir uzeti šteta, koju osim toga kao dalnju posljedicu delikta trpi oštećeni. U ovom slučaju sami su oštećenici označili vrednost posječena drva na 1 for. 80 novč., zato se djelo okrivljenika nemože kvalificirati kao zločin, nego kao prekršaj kradje (§ 460 k. z.).

Digitized by Google

Pravo- i državoslovni seminar.

Već god. 1880 povela se rieč ob uvedenju seminara na juridičkom i mudroslovnom fakultetu hrvatskoga sveučilišta. Kr. vladni odjel za bogoštovje i nastavu pozva početkom rečene godine prof. sbor pravo- i državoslovnoga fakulteta, da se izrazi o načelih sadržanih u naredbi, priobćenoj i u ovom časopisu (Mjeseč. g. 1880 str. 72 sl.) glede ustrojenja seminara na pravo- i državoslovnom fakultetu. Prof. sbor usvoji ova načela, te izradi odmah i štatut za seminar, koji podastre kr. vlad. odjelu za bogoštovje i nastavu na odobrenje. To sve bijaše g. 1880. Tad stvar zape, tek god. 1883 dodje opet u razpravu; učinjene su neke promjene u statutu; ali opet minuše dvie godine. Sadanji predstojnik odjela presv. g. St. Spevec uze ovu stvar u ruke, te bje naredbom od 14. lipnja o. g. br. 5820, koja sadržaje normativne ustanove, potvrdjen „Privremeni statut ob ustrojstvu pravo- i državoslovnoga seminara na kr. sveučilištu Franje Josipa I. u Zagrebu“, izradjen po prof. sboru juridičkoga fakulteta.

Seminar uvodi se obligatorno, te se mora otvoriti već u sliedećoj naukovnoj god. 1886/7. Ustrojstvo njegovo sasma je udeseno prema isto ovakovim seminarom na juridičkih fakultetih sveučilišta u kraljevinah i zemljah, zastupanih u car. vieću.

Na sveučilištih kraljevina i zemalja zastupanih u car. vieću uvedeni su seminari na juridičkih fakultetih na temelju car riešenja od 23. rujna 1873 naredbom minist. bogoštovja i nastave od 27. rujna iste godine; do toga vremena postojahu seminari samo na mudroslovnom fakultetu; kod nas nebijahu uredjeni do ljetos niti na mudroslovnom fakultetu, jesu dakle posve nova uredba, pa će biti s toga koristno u kratko pogledati, što je ta institucija i kakova joj je svrha.

Seminari su u obće zavodi, u kojih djaci upućivani i rukovodjeni učiteljem, sami rade; što su na predavanjih čuli, izradjuju i obradjuju to, pa na temelju ovako stečenom dalje sami rade. Na predavanjih su djaci poglavito slušatelji, rekao bih pasivni, u seminaru oni postaju aktivni, djelotvorni radnici. U seminaru sbližuju se učitelj i učenici, kako u predavanjih nebiva, učitelj tu može motriti i pratiti kako djeluje njegov nauk na pojedinoga djaka; onaj pomaže ovoga, da što podpunije usvoji nauku u predavanjih čuvenu, te da njegovom pomoćju počme sam, kako velimo, svojom glavom misliti i raditi Dok je seminar akademička uredba, i ako hoće takovom ostati, treba da služi jedino znanstvenim svrham. Bitno obilježje bo sveučilištne obuke jest, da je ona znanstvena; i seminari treba da služe ovomu cilju znanstvenosti, jer samo tada mogu se lahko umetnuti u organizam sveučilišta. Uz to nisu izključena t. z.

Digitized by Google

collegia practica itd., ako je jezgra uredbe te znanstvena, uzgredne svrhe neće je promieniti, kao što u obće nije nikakova zapreka sveučilištnoj obuci, ako se uz teoretična čitaju po gdjekoja praktična collegia.

Ima i osobitih razloga, s kojih se zagovara uvedenje ovoga seminara. Većina mladića daje se na pravo- i državoslovne nauke, jer im se druge discipline nesvidjaju, pa jer upravo studium juristički smatra se per excellentiam onakim, koji te može postaviti „na kruh". Ovo se dade i posve dobro razjasniti: slušaoci theologije, filosofije i medicine mogu više ili manje već u gimnaziji upoznati i prokušati svoje nagnuće i volju za ovaj ili onaj studij fakultetski; pravnik pako ne, za njegovu disciplinu neima u gimnaziji nikakove direktne priprave. Pravnikom dakle ima sveučilište dati ne samo stanovitu sumu znanja, nego prije svega probuditi u njih ljubav, revnost i oduševljenje za izabranu nauku; a prama tomu cilju veoma povoljno djeluje seminar.

Ovi i ovim slični razlozi potaknuli su vladu austrijsku, te je uz odobrenje sveučilišta tamošnjih — samo jurid. fakultet sveučilišta bečkog odlučno se je izjavio proti seminarom, nu vlada nije našla razloge njegove osnovanimi, pa ih nije ni uvažila — uvela ove seminare. Želimo, da ta institucija nosi i kod nas obilna ploda.

Privremeni statut glasi ovako:

I. Zadaća i ustrojstvo seminara.

§ 1. Na pravo- i državoslovnom fakultetu kr. sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu postoji pravo- i državoslovni seminar.

§ 2. Zadaća je ovomu seminaru pripomagati što djelatnije, da se znanje, stečeno u predavanjih na pravo- i državoslovnom fakultetu, razširi i učvrsti, da se slušatelji upute u samostalan znanstveni rad, ter po mogućnosti steku pripravu za pravo- i državoslovnu praksu.

§ 3. U tom seminaru stvorit će se svakoga polugodišta odjeli u načinu i broju, koji će biti prikladan odnošajem fakulteta, stanju učiteljskih sila i potrebam djaka.

§ 4. Ravnanje seminarskih vježba pristoji redovitim i izvanrednim profesorom pravo- i državoslovnoga fakulteta. Iznimice mogu biti k tomu pripušteni i privatni docenti, ako se budu za to prijavili, a sbor profesoraki to dozvolio.

§ 5. Obća uprava nutarnjih posala seminara pripada ukupnosti akademičkih učitelja, koji u nadzoru seminarskih radnja udioničtvuju.

Kod skupnoga viećanja predsjeda i odlučuje kraj jednakih glasova najstariji član uprave.

§ 6. Zastupanje seminara u vanjskih njegovih poslovih, poimence korespodencija u poslovih seminarskih, pripada dekanu pravo- i državoslovnoga fakulteta.

Digitized by Google

II. Vježbe u seminaru.

§ 7. Seminarske vježbe sastoje se dielomice u ustmenih predavanjih i tumačenjih (konversatorijih, disputatorijih, eksegetičkih i praktičkih vježbah), dielomice u pismenom izradjivanju uloženih ili možda biranih zadaća. — Potanje uredjenje vježba ostavlja se upravljajućemu učitelju.

U svakom ipak polugodištu imaju vježbe sačinjavati zaokruženu cjelinu.

§ 8. Zastupnici struka, pripadajućih jednomu ili drugomu odjelu seminara, imaju se medjusobno sporazumjeti o načinu, broju i obsegu vježba, koje se imadu ustrojiti.

Oglasi glede tih vježba čine se u pregledu (redu) predavanja, ili na crnoj ploči.

III. Primanje u seminar.

§ 9. Udioničtvovati u radnjah seminarskih mogu pravilno samo redoviti slušatelji pravo- i državoslovnoga fakulteta. Dopušta se ipak udioničtvovanje ovo jošte kroz jednu godinu nakon dovršenoga fakultetnoga studija.

§ 10. Tko želi biti primljen u jedan ili drugi odjel seminara, mora izkazati, da je s uspjehom slušao glavna predavanja one struke, koja je predmetom dotičnoga odjela. Ravnatelj odjela može dopustiti u tom iznimku samo onda, ako se pismenim ili ustmenim izpitom osvjedoči o tom, da ima molitelj dovoljno znanja za uspješno učešće u radnjah seminarskih.

§ 11. Svaki član seminara je dužan udioničtvovati u radnjah njegovih; imaju li se pripustiti osim članova i slušatelji, odlučuje ravnatelj odjela.

§ 12. Sbog nemarnosti u polazku predavanja ili u prijašnjih radnjah seminarskih, može se pripust u seminarski odjel uzkratiti.

§ 13. Prijava za seminarske vježbe i izstup obavlja se istim načinom, koji je propisan za javna predavanja. Molitelji imaju se ipak prijaviti najprije kod predstojnika odjela, u koji se žele upisati, a tek onda, kad im je dozvola podieljena i u indeksu zabilježena, izvesti upis u sveučilištnoj kvesturi. Upis valja samo za tekući semestar.

O članovih seminarskih odjela vodi se poseban imenik. Slušatelji (§ 11) smatraju se samo kao gostovi, o kojih vodi dotični docent sám popis.

IV. Prava i dužnosti članova.

§ 14. Članovi seminara i slušatelji obvezuju se pristupom svojim pravilno polaziti opredieljene seminarske vježbe i marljivo učestvovati kod vježba; članovi osim toga dužni su pomnjivo izradjivati pismene zadaće.

§ 15. Pravi članovi seminara mogu, a da nepolože kaucije, no obdržavajuć ipak sve druge zakonite propise, iz kr. sveučilištne knjižnice i po više knjiga za kućnu porabu posudjivati, samo treba da si dadu po predstojniku seminarskih vježba potvrditi, da su članovi seminara.

Digitized by Google

§ 16. Sbog trajnoga zanemarivanja označenih u § 14 dužnosti ili inače nedostojna ponašanja može biti svaki član i slušatelj seminara izključen.

Ob ovom izključenju odlučuje konačno predstojnik dotičnoga seminarskoga odjela.

V. Nagrade.

§ 17. Za pravo- i državoslovni seminar opredieljuje se deset godišnjih nagrada po 40 for. a. vr. Potrebna za to sredstva uvršćivati će se u zemaljski proračun.

§ 18. Ove nagrade imaju se podieljivati onim pravim članovom pojedinih seminarskih odjela, koji se uz uzorno izpunjivanje svojih dužnosti odlikovahu tečajem godine izradbom veće samostalne radnje. Ova radnja ima se predati najdulje do 15. lipnja svake godine.

§ 19. Nagrade podielivat će kr. zemaljska vlada, odjel za bogoštovje i nastavu na predlog predstojnika pojedinih seminarskih odjela, dotično uprave seminara, podnešen kr. zemaljskoj vladi putem dekanata pravo- i državoslovnoga fakulteta.

VI. Obćenite ustanove.

§ 20. Obuka u seminaru je bezplatna. Profesori, koji ravnaju radnjami u seminaru, zadovoljavaju tim dužnosti držati tako zvana collegia publica, te im se ure, što ih predavaju u seminarih, računaju u zakoniti minimum, koji su dužni predavati.

§ 21. Vježbe u seminaru uračunavaju se pravim članovom u propisani minimum ura, koje imaju slušatelji svako poljeće polaziti. Ova ustanova ipak se neproteže i na slušatelje.

§ 22. Svjedočba ravnatelja seminarskoga odjela, da je slušatelj s uspjehom udioničtvovao u vježbah, zamienjuje svjedočbu o položenom kolokviju.

§ 23. Koncem svakoga ljetnoga poljeća predložit će svaki predstojnik seminarskoga odjela putem dekanata kr. zemaljskoj vladi potanko izvješće o radnjah sjemeništnih članova i o obćenitom njihovom rezultatu.

Reforma sveučilištne obuke.

U Beču mjeseca kolovoza.

Nedvojbeno da i vas zanimaju reforme sveučilišne obuke, koje pripravlja ministar dr. Gautsch sveučilištom u ovom zapadnom dielu monarkije; imenito sveučilištni krugovi u Zagrebu treba da pomno proučavaju što se ovdje namjerava, jer je hrvatsko sveučilište uredjeno kao i cislajtanska, pak mislim, da se i naše polagano prema potrebi razširuje

Digitized by Google

i dogradjuje nedirajuć u bitna načela njegovoga ustrojstva. Već kad smo počeli kopirati, a to treba da smo dosliedni te kopirajmo jedne, a ne da se u ovom povodimo za ovim, a u onom za drugim (? Ured.) počem bi isveučilište s vremenom postalo nalik šarenoj kapi. I još zato treba da se paze i uvažuju reforme ovdašnje, jer hrvatsko sveučilište mora ići za tim, da se na njem nadje što više mladića iz Dalmacije i Istre; a toga će biti, čim bude hrvatsko sveučilište bliže svojim ustrojstvom i svojim uredjenjem ovdašnjim. U ostalom moram primjetiti, da do sada razmjerno dosta malo polazi dalmatinskih djaka hrvatsko sveučilište, u Beču ih ima kadšto do 50, a u Zagrebu 5—10. Ovo je veliko nerazmjerje, koje će se s vremenom pomoćju promienjenih odnošaja i nazora u Dalmaciji, a nedvojbeno i neumornim djelovanjem samoga sveučilišta promieniti. U ostalom nečudim se baš tomu, kad znadem da ima priličan broj djaka jurista i filosofa takodjer iz same Hrvatske i Slavonije u Beču, koji bi mogli učiti u Zagrebu.

U poslu reforma izdao je ministar prosvjete dvie okružnice; prva je od 7. kolovoza o. g. upravljena na sve prof. sborove pravo- i državoslovnih fakulteta, te glasi ovako:

„Ministar namjerava revidirati naukovnu osnovu juristično od god. 1855; doduše bitne misli i bitna načela ove osnove posve su valjana, u nje se neće dirati, pače baš u novije vrieme odlični su strukovnjaci inostrani priznali, da je u Austriji postojeći sustav naukovni juristični bolji od onih, koji drugdje postoje. Nu ipak neda se tajiti, da su i tu poželjne neke reforme. — Jedan korak u pravcu reforma sadržaje naredba min. bogoštovja i nastave od 1. kolovoza 1885 br. 13996*; nu ovom su uredjene samo neke točke juristične obuke, koje se poglavito tiču prvih dvajuh tečaja. — Željeti je, da se u ovom pravcu ide dalje, pak da se izmiene i druge ustanove juristične naukovne osnove, u koliko se taka izmiena nadje potrebnom.

U posljednjih godinah više je prof. sborova opetovano predlagalo, da se promjene neke ustanove naukovne osnove; nu sada se misli sva ova pitanja zajedno i u savezu razpravljati te odrediti, što da se promjeni na naukovnoj osnovi držeć se uvjek okvira njezina, uvažujuć izkustvo stečeno i zahtjeve razvoja znanosti. — Ministar moli prof. sborove, da pomno proučavaju i razpravljaju reviziju propisa o naukovnoj osnovi i ob ispitih i da mu podnesu o tom svoje motivirane predloge. — Ministar nepostavlja možda granica, u kojih bi se imalo kretati razmatranje prof.

* Tom se naredbom dokidaju propisi, po kojih je kandidat pravno-povjestnoga držav. ispita, reprobiran u srpanjskom ili listopadskom roku, mogao popraviti ispit u t. z. izvanrednom roku; zatim da se judicialni drž. ispit može polagati već u drugoj polovici mjeseca lipnja osmoga semestra, prije nego li se doblje absolutorij. (Vidi Mjesečnik god 1885 str. 436.)

*

Digitized by Google

sborova, nu upućuje, da bi trebalo u dotičnih razpravah imenito ova pitanja uvažiti:

1. Bi li se imale i za buduće predavati sadanje obligatne struke, brojem ura i redom kao i do sada, ili što bi bilo što dobro promjeniti?

2. Bi li trebalo uvesti nove obligatne struke, pak ako da, u kojem tečaju i koliko ura na tjedan da se predavaju? — Kod ove točke treba na pose uvažiti ono mjesto, koje treba da zauzmu obće i austrijsko državno pravo (ustavno i upravno pravo) u naukovnoj osnovi.

3. U savezu sa pitanji pod toč. 1. i 2. ima se uvažiti, što bi se imalo gledeć na ispitne struke promieniti kod državnih ispita?

4. Nebi li se možda sudstveni državni ispit, pošto obuhvaća mnogo predmeta, dao razdieliti u dva ispita?

5. Što bi se imalo promieniti kod državnih ispita, neobziruć se na predmete ispitne?

6. Bi li se imalo kod izradjivanja propisa o naukovnoj osnovi te ob osnovi drž ispita obazrieti na to, je li si kandidat odabrao sudstvenu ili administrativnu službu kao svoje buduće zvanje?

7. Kakove bi bile odredbe potrebne, da se unapredi marljivo i redovito učenje, imenito što da se čini, te se podigne toli slabi polazak kolegia?

8. U koliko da se u buduće dopusti polagati ispite državne onim, koji su privatno učili?

Prof. sborovi imadu do 1. siečnja 1887 podnieti svoje predloge ministarstvu."

Druga okružnica je od 31. srpnja 1886 te upravljena akadem. senatom svih sveučilišta, pa glasi ovako:

„Već više godina boje se nadležni krugovi, da bi mogao institut privatnih docenta izgubiti važnost svoju, jer se sve većma snizuju zahtjevi, koji se stavljaju na one, koji žele postići veniam legendi. S toga se je u ministarstvu nastave zametnulo pitanje, nebi li se ova pogibelj dala ukloniti promjeniv postojeće propise o habilitaciji. Odpis minist. od 22. siečnja 1873 br. 15131 pozva akadem. senate, da dadnu svoje mnenje u ovom smjeru. Nu tada povedene razprave neurodiše nikakovim plodom.

Ja sam odlučio osobitu moju pažnju obratiti ovomu pitanju, veoma važnomu za napredak znanosti i za razvoj sveučilišta Prije ipak nego li se dadem na uredjenje ovoga pitanja, želim čuti mnenje svih sveučilišta. God. 1873 predložena izvješća daju mi dragocjeno gradivo za pojedine točke; nu od onoga vremena ima novoga izkustva, akadem. odnošaji u mnogom su se promienili, pa se tako dobilo i novih stanovišta za prosudjenje ovoga pitanja. Na temelju očitovanja pojedinih fakulteta ima akadem. senat, dostojno uvažujuć već g. 1873 povedene razprave, podnieti mnenje o tom: da li on drži, da bi se postojeći propisi o habilitaciji

Digitized by Google

imali pro nieniti, pa ako da, u kojem pravcu, i kako da se eventualno nuždna promjena izvede? Tu će se morat napose uvažiti pitanje: nebi li se glede onih struka, koje predpostavljaju demonstrativnu obuku, kao što je to gotovo kod svih medicinskih i kod mnogih filosofičkih struka — zahtievalo od habilitanda da dokaže, da ima sredstva potrebnih za podučavanje u takih strukah?

Izvješća imadu se podnieti ministarstvu do konca mjeseca studenoga t. g.“

VIESTNIK.

(Uredovna sbirka naredaba pravosudne struke.) Nastavak svezka II. ove sbirke sadržaje pod sliedećimi brojevi ove naredbe: Br. 158 naredba kr. vlad. odjela za pravosudje od 29. ožujka o. g. br. 581 glede predbrojenja na „Nar. Novine“; br. 159 naredba kr. vlad. odjela za pravosudje od 18. lipnja 1886 br. 4015, kojom se upućuju sudovi, da imadu kr. poreznim odnosno carinskim uredom o poslanom si novcu izdavati uredovne namire; br. 160 naredba kr. vlad. odjela za pravosudje od 7. srpnja 1886 br. 9134, kojom se nadopunjuju odnosno preinačuju ustanove § 6 i 8 dodatka k ovostranoj naredbi od 28. prosinca 1884 br. 18518; br. 161 naredba istoga vladnoga odjela od 9. srpnja 1886 br. 9255, kojom se preinačuju odnosno na novo opredieljuju broj, sjedišta i teritorijalni obseg kr. kot. sudova, ter okoliši kr. sudb. stolova u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji; br. 162 naredba istoga kr. vlad. odjela od 17. kolovoza 1886 br. 11833, kojom se u pogledu mjestnih sudova izdaju shodne odredbe, nuždne usljed novoga arondiranja sudbenih i preustrojstva političkih oblasti; br. 163 naredba istoga vlad. odjela od 14. srpnja 1886 br. 9971, kojom se odredruje predaja gruntovnih uložaka, odnosno gruntovnih knjiga i gruntovnih napisnika kr. sudb. stolovom i kr. kot. sudovom, obzirom na naredbu kr. vlad. odjela za pravosudje od 1. srpnja 1886 br. 9255; br. 164 naredba pravos. odjela od 17. kolovoza 1886 br. 11834, kojom se saobćuje pregled sudbenih oblasti; br. 165 naredba vlad. odjela za pravosudje od 15. srpnja 1886 br. 16132, kojom se odredjuje rok za provedbu naredbe kr. vlad. odjela za pravosudje od 1. srpnja 1886 br. 9255; br. 166 i 167 okružnica predsjedničtva kr. banskoga stola od 11. lipnja 1886 br. 1757, kojom se naredjuje, da se kod izvješćivanja o nastupu službovanja urednika i podvornika vazda ima izvjestiti, da li je dotičniku doznačen stan u naravi; br. 168 naredba kr. vlad. odjela za pravosudje od 27. srpnja 1886 br. 5874 o zaračunavanju troška za razsvjetu uza kod kr. sudova I. molbe; br. 170 okružnica kr. banskoga stola od 26. svibnja 1886 br. 11017 glede postupka kod autentikacije urbarskih tehničkih operata.

(Brisanje uknjiženih namirenih erarskih tražbina.) Kr. banski stol upravio je na sve kr. sudb. oblasti prve molbe okružnicu 28. srpnja 1886 pod br. 7706 (tiskanu pod br. 169 Uredovne sbirke naredaba pravosudne struke) sliedećega sadržaja: „Kr. financ. ravnateljstvo u Zagrebu priobćilo je svojim dopisom od 28. siečnja 1886 br. 1467 vis. kr. zem. vladi, odjelu za pravosudje, da svekolike dosadanje od spomenutoga financ. ravnateljstva u pogledu brisanja namirenih, al sveudilj ukujiženih erarskih tražbina, izdane naredbe nisu krivnjom

Digitized by Google

financijalnih organa ostale bezuspješne, već da su same gruntovne oblasti onemogućile provedbu gruntovnog brisanja namirenih erarskih tražbina, dočim običavaju odbijati brisovne molbe kr. poreznih nadzornika s razloga, što brisovne namire nisu izdane na samom izvornom izkazu, providjenom sa uknjižbenom zaporkom.

Povodom tim podieljuje se uslied odpisa vis. kr. zemalj. vlade, odjela za pravosudje, od 29. ožujka 1886 br 1899 svim sudovom u obsegu banskoga stola sliedeći naputak:

Kod brisanja uknjiženih ili predbilježenih prava, valja u smislu § 77 gr. reda u obće postupati po propisih ob uknjižbah i predbilježbah, ter će se s toga imati, ako je namira ob uplati uknjižene osigurane tražbine providjena svimi potrebštinami za uknjižbu propisanimi, na temelju iste uknjižiti brisanje, dočim gruntovna oblast neima zakonita razloga, da povrh namire traži i doprinešenje izvorne one izprave, na temelju koje je bila obavljena uknjižba odnosne tražbine.

Ako se naime uvaži, da je u smislu § 81 gr. reda za bezuvjetno brisanje uknjiženoga kojega prava dovoljno očitovanje ovlaštenika, da pristaje na brisanje, mora se smatrati dovoljnim i takovo očitovanje istih onih financijalnih oblasti, koje su stekle knjižna prava na temelju izkaza glede izplate dužnih poreza, pristojba i prinesaka, spomenutih u § 84 lit. c) grunt. reda.

Kao takova očitovanja mogu se doista obzirom na propis § 81 lit. c) grunt. reda smatrati i molbenice, podnešene po spomenutih oblastih, ako su samo providjene sa potrebštinami, propisanimi za uknjižbu.

Prema tomu mogu gruntovne oblasti dozvoliti brisanje erarskih tražbina ili na temelju namira, izdanih po za to odredjenih organih, ili na temelju molbenica, providjenih s gore spomenutimi potrebštinami, podnešenih po rečenih organih, a to bez doprinešenja izprave, na temelju koje je izposlovana uknjižba odnosne tražbine.“

(Sa hrvatskoga sveučilišta.) U ljetnom poljeću naukovne god. 1885/6 bijaše upisano na kr. sveučilištu Franje Josipa I. u Zagrebu 319 slušaoca i to: 1. na fakultetu b goslovnom 24 redovita, a 68 izvareduih, ukupno 92; 2. na fakultetu pravo- i državoslovnom 182 redovita, a 2 izvanredna, ukupno 184; 3. na mudroslovnom fakultetu 20 redovitih, 5 izvanrednih, ukupno 25; farmacenta 8.

Strogih ispita za postignuće časti doktora prava obrdržavano je na pravo- i državoslovnom fakultetu tečajem god. 1885/6 u svem 31, više nego ikoje godine do sada. Od ovih položena su s uspjehom 24, reprobirano je 7 kandidata. S odlikom iz svih predmeta ili iz većine položili su stroge ispite kandidati: Nikola Tomašić (dva ispita), Antun Rojc, dr. phil. Jakov Šalamon, Vinko Mátijević i Konstantin Radosavljević (svaki po jedan ispit). Na čast doktora prava promovirana su gg.: Balt. Bukovčan, Vladimir Prebeg, Josip Sertić i dr. phil. Jakov Šalamon.

Rezultati teoretičkih državnih ispita polaganih tečajem naukovne godine bijahu ovi:

1. Pravno-povjestnomu držav. ispitu podvrglo se je 46 kandidata, od tih aprobirano je 39, a 7 reprobirano.

2. Sudstvenomu drž. ispitu podvrglo se 43 kandidata, od tih aprobirano je 38, a reprobirano 5.

3. Državo-znanstveni ispit pravilo je 47 kandidata, od tih aprobirana su 43, a reprobirana 4.

Digitized by Google

(G. Gjuro Stipetić) imenovan je velikim županom županije modruško-riečke; dočim je nedavno imenovani veliki župan iste županije g. Jovan Čudić umirovljen.

(Politička uprava u Srbiji.) Medju ostalimi predlozi, kojimi se bavila posliednja srbska skupština, bijaše i predlog o reorganizaciji polit. uprave. Tu reorganizaciju da traže interesi same uprave ali u jednakoj mjeri i razlozi financijalni, jer da je sadanja uprava veoma skupa. Evo kakovo je sadanje upravno ustrojstvo u kraljevini Srbiji:

Površina današnje kraljevine Srbije iznosi 48.589 □-km. (prije berlins. skoga kongresa imala je Srbija 37.617·3 □ km.), a broj duša računa se danas na 2 milijuna.* Ciela zemlja podieljena je na 21 upravni okrug, kojim su na čelu okružni načelnici. Svaki okrug dieli se na srezove, kojimi upravljaju srezki načelnici. Tih srezova ima svega 80 sa 2983 sela i 1278 općina (po starom grupiranju). Okruzi su veoma nerazmjerno podieljeni, tako n. pr. požarevački okrug ima 3.638·5 □-km. i 160 000 duša, užički okrug ima 4.344·1 □-km. i 115.000 duša, dočim smederevski okrug ima samo 1.164 □-km. i 71.000 duša, a čuprijski ima 1.535·9 □-km. i 64.000 duša. Imena okruga po redu su ova: biogradski, smederevski, jagodinski, kragujevački, rudnički, valjevski, šabački, podrinski, užički, čačavski, kruševački, aleksinački, knjaževački, crnosečki, krajinski, požarevački, ćuprijski, u starim granicama; a u novim još: niški, vranjski, pirotski i toplički. Djelokrug vlasti okružnih i srezkih načelstva upravo je univerzalan: ona su i policiste i iztražni sudci, ona se brinu za vojne, financijske, privredne, školske i crkvene stvari. Njima zapovjedaju sva ministarstva, pa čak se brinu i za razpačavanje školskih knjiga. Odtuda dolazi da su ove oblasti preobterećene, jer moraju kupiti porez i tjerati djecu u školu, brinuti se za regrutaciju i nadzirati općine, voditi kaznene iztrage i praviti drumove, uredjivati rieke, brinuti se da se šume nezatiru i paziti da su crkve i njihove potrebe u redu, graditi škole i hvatati lopove, starati se jesu li krčme u redu zidane i vodjene, i prodaje li se u njima jelo i pilo po taksi i t. d. — Da se ova uprava promjeni predložila je sadanja vlada narodnoj skupštini dva zakonska predloga: prvi „O zaokruženju i podjeli okruga i srezova", a drugi „O smanjivanju državnih nadležtva i zvanja". U § 1 prvoga predloga zakonskoga veli se: „U interesu uštede u državnim izdatcima i u cielji lakšeg, prostijeg i bržeg vršenja državnih poslova, mogu se kraljevim ukazom, na predlog ministra unutrašnjih dela, a po saslušanju ministarskog savjeta neki okruzi i srezovi ukinuti, ili spojiti sa susednim najbližim okrugom i srezom ili medju susedne okruge i srezove podeliti." Osim ovog ima ovaj projekt još dva §-a, u kojih se odredjenja okružnih i srezkih mjesta kao i razdioba poslova ostavljaju odredbi kraljevog ukaza po predlogu ministra unutarnjih poslova. — Drugim zakonskim projektom „O smanjivanju državnih nadležtva i zvanja" (koji takodjer ima samo 6 paragrafa) daje se dotičnim ministrom vlast, da po saslušanju ministarskoga savjeta kraljevim ukazom ukinu ona zvanja i prvostepene sudove, koji se prama novoj podeli zemlje pokažu kao nepotrebni i izlišni, a njihove agende da se predadu drugim uredom i sudovom istoga ranga i djelokruga. Činovnici ukinutih ureda i sudova dolaze na razpoloženje ili u penziju.

(Poziv.) U srbskih novinah čitamo sliedeći poziv, koji preporučamo i našim odvjetnikom da ga pročitaju, osobito točka 3. dnevnoga reda mogla bi veoma

* Površina kralj. Hrvatske i Slavonije, dakle bez Dalmacije, iznosi 42.516 □-km., a pučanstva ima po prilici koliko i Srbija, t. j. 1,892.499 duša.

Digitized by Google

zanimati i naše odvjetnike. Bilo bi veoma poučno, da koji od naših odvjetnika dodje u Beograd na skupštinu, pa da tamo vidi i čuje kako će srbski odvjetnici riešiti ovu točku; jer to će i kod nas uviditi, da je materijalno stanje gdjekojega odvjetnika nevoljno, a još gorča čeka sudbina porodicu takih. Nemože svatko, pače mnogi nemogu za života svoga toliko privrediti, da porodica njihova nebude stradala kad oni umru. Asociacijom dalo bi se i ovdje donieti pomoć i ublažiti mnoga nevolja.

Poziv glasi doslovce ovako: „Radi dogovora o interesima pravozastupničkoga reda u Srbiji, i na osnovu postojeće odluke skupa beogradskih advokata, pozivamo i molimo svu gg. advokate u Srbiji, da izvole u što većem broju doći na skup pravozastupnički, koji će biti u Beogradu 29., 30. i 31. avgusta ove godine. — Na dnevnom redu ovi su predmeti:

1. Projekat zakona o pravozastupnicima.

2. Udruženje advokata u Srbiji i osnivanje društvenog organa.

3. Obezbriženje advokata i advokatskih porodica.

Mjesto gdje će se skup držati i čas, kad će prvi sastanak biti, odredit ćemo naknadno. — U Beogradu, 11. avgusta 1886. — Ovlašćeni sazivači skupa: Milan St. Marković, Aleksa Novaković, advokati."

(Pravnički stališ u Americi) Amer. list „Albany Law Journal" donosi govor, što ga je rekao generalni advokat O' Brien u pravničkoj školi u Albany-u. Govornik reče, da je bezkrajna pohlepa za bogatstvom i borba da postaneš bogatim velika nevolja, te strasti da upropašćuju dobar glas i čestito ime pravnika; pače da su kadre podkopati njegov legitimni upliv i koristi, koje ima družtvo ljudsko od njih. Ovo zlo, koje podgriza svako zvanje, svaki stališ i svaki posao, mora se dielomice pripisati pravcu i vrsti vremena našega, a dielomice onomu duhu pohlepe, koji ima toliku rolu u ljudskoj naravi. U naših dnevih obožavanja mamona, gdje se svi natječu tko će se prije bogatstvom zatrpati, bilo bi pravo čudo, da se je pravnički stališ sačuvao od te zaraze. Poslovnom špekulacijom i trgov. podhvati užasno se nagomilava blago i bogatstvo, usljed toga neizmjerno umnažaju potrebe ljudske, to je pako donielo, da se je toli častno zvanje pretvorilo u puko natjecanje, kako da se što više sakupi novca. Ljubav prama zvanju, ozbiljno pregnuće oko ispunjivanja njegovih dužnosti, sve je to malaksalo i riedkim postalo. Koliko ih ima, koji bi se više trudili, da se u svom zvanju odlikuju, da si steku častno ime, nego da postanu bogati? Neumorno raditi, revno se baviti proučavanjem i pomno pripravljati u nauci, bez česa nemože biti vrstna pravnika, danas se smatraju velikim teretom, a elastični pojmovi o čestitosti i poštenju na dnevnom su redu. Čedna i pravedna nagrada, uz koju mogaše odvjetnik još pred 30 godina, ako je živio štedljivo i razumno, sebe i svoju obitelj čestito uzdržavati, pače i štogod uštediti za crne dane, nesmatra danas više dovoljnom odštetom ni najposljednji član stališa, nedotiče više ni za najjednostavniju i najprostiju službu. Usljed nemarnosti i zavlačenja parnice su danas postale u mnogih slučajevih tako odurnimi i ujedno skupimi, u takovu su nerazmjerju prama uslugam učinjenim i sa radnjom odvjetnika, da tužitelji volje napustiti svoje pravo, te se odreći pravnih sredstva, nego da si oprte trošak, što bi ga prema današnjem stanju pravosudja imali. Kad bi ove zle porabe uzele drugi karakter, te nebi više bile nešto prolazna te iznimna, morao bi svaki pravi odvjetnik i pošten čovjek podvojiti o koristi i uplivu ovoga stališa, pače one zle porabe morale bi značiti propadanje javnoga morala i razsulo družtva.

Digitized by Google

Nekoliko pitanja o karakteristici kradje.

*Napisao J. Gj. Avakumović.**

Kradje se vrlo često dogadjaju. One su tako obične pojave u čovječjem družtvu, da je vrlo prirodno što su one morale na sebe obratiti jaču pažnju i nauke o kaznenom pravu s jedne strane, i kaznenih zakonodavstva s druge strane. Ta česta pojava kradje medju ljudmi izaziva potrebu, da se posebice i tačno govori o svih pojedinih činjenicah, koje bi mogle da utiču na karakter kradje; od kojih zavisi, da li je kradja teža ili lakša; ili kao što zakoni vele: opasna ili prosta; ili najposlje bez kojih se nebi moglo ni reći, da je učinjena kradja.

Mi nemislimo ovdje pisati o svih činjenicah, koje dolaze u sastav kradje, jer bi time prekoračili krug ovakvih rasprava. No mi smo za predmet ove rasprave izabrali nekoliko važnijih činjenica, koje odsudno utiču na karakter kradje ili na samo njeno postojanje. Tri su pitanja koja ćemo ovdje da raspravimo.

Prvo je pitanje: Da li treba vrednost da utiče na karakter kradje?

U nauci i u kaznenih zakonodavstvih javila su se u ovom dva pravca, jedan drugom savršeno protivna.

Po prvom karakter kradje i veličina kazne treba da zavise od veličine ukradjenog predmeta. Što je veća vrednost, to se i kradja smatra za veći zločin, i protivno.

Drugi pravac naprotiv neuzima nikako i vrednost ukradjenog predmeta kao mjerilo za veličinu krivice pri kradjah. Tu veličina kaznene odgovornosti zavisi od drugih uslova, pod kojimi

* Zanimat će naše štioce, kako g. J. G. Avakumović, član kasacionoga sudišta u Beogradu, shvaća i razpravlja ovo pitanje. Ured.

Digitized by Google

je kradja bila učinjena, ali nikako i ni najmanje i od vrednosti pokradje.

Ovaj prvi pravac opažao se kod većine novijih njemačkih kaznenih zakonodavstva, dok su pojedine njemačke države još imale svoja posebna zakonodavstva.

A onaj drugi pravac zastupa francezko kazneno zakonodavstvo.

No, i držeći se onog prvog pravca, njemačka kaznena zakonodavstva opet su se dielila na dvie raznolike grupe. Jedna grupa cienila je kradje samo po vrednosti ukradjenog predmeta i prema tomu dielila ih na zločine, prestupe ili istupe (prekršaje), pa i kod težih oblika kradje veličinu kazne činila zavisnom od vrednosti pokradje. Tako su propisivali kazneni zakoni Bavarske, Würtemberga, Saksonske, Hesena, Braunschweiga, Hanovera, Badena i Türingena. A druga grupa istina je vrednost pokradje uzimala za mjerilo pri karakterisanju kradje; ali to tek samo u savezu sa nekimi osebinami, pod kojimi bi kradja bila učinjena. Ovoga se držao naročito austrijski kazneni zakon od 27. svibnja 1852 godine. Ovo je istina mješoviti pravac; ali svakako mora se priznati, da i u njem vrednost pokradje utiče na veličinu kaznene odgovornosti kod kradja.

Dok naprotiv onaj drugi, francezki, pravac sasvim je drugačiji. On prosto nabraja pojedine oblike kradja, koje zakon uzima kao težke, i za njih odredjuje velike kazne ništa neglede dajući na veličinu pokradje, pa ma da bi vrednost pokradje bila ma koliko mala. A sve ostale oblike kradja, koji nebi bili tu spomenuti, francezki zakon smatra kao manje, pa ma da bi vrednost pokradje bila ma koliko velika.

Tog francezkog pravca držao se i pruski kazneni zakon od 1851 godine; a njega je usvojio i najnoviji kazneni zakon njemačke carevine.

Naš (srbski) kazneni zakon stoji u ovom na sredokraći. Pri samom pitanju, da li je kradja „opasna“ ili „prosta“, u nas ništa nezavisi od vrednosti ukradjenog predmeta; a samo pri pitanju, da li postoji istup ili prestup ili zločin kradje, — tu je mjero davna vrednost. Kradja je opasna, ako postoje izvjestni zakonski

Digitized by Google

uslovi, pa ma da bi vrednost pokradje bila kako malena. A opet ako nebi bilo tih uslova, onda od vrednosti pokradje zavisi samo to, da li će se kradja uzeti kao prestup ili kao prekršaj[1]?

Ima jakih razloga za oba od ona dva pravna pravca. Ti razlozi mahom su naučne prirode, i po tom mogu da koriste svakomu, koji se bavi kaznenim pravom, pa bilo da se slaže sa timi razlozi ili im je protivan. Oni u svakom slučaju mogu da pripomognu bar tome, da se čovjek bolje utvrdi u svome, ma i protivnom, mišljenju. Mi ćemo pokušati, da ovdje u kratko navedemo te razloge.

Prvi pravac ima za sebe s t a r i n u svog postanka. Još u srednjem vieku kaznena zakonodavstva obraćala su glavnu pažnju na vrednost pokradje, pa su prema tomu odredjivala veću ili manju kaznu, smatrala su prema tomu kradju kao težu ili lakšu. A zbog takve starine tog pravca prirodno je, da se načelo, koje ima tako davni postanak, udomaćilo kod naroda, da je ono postalo živom narodnom sviešću o tom. Medjutim prva posljedica toga mora da bude to, da zakonodavac mora da vodi računa o toj narodnoj sviesti, te i prema tomu da udešava i svoje kaznene odredbe. Ovo je u ostalom obće pravilo, koga se zakonodavac valja da drži kod kažnjivih djela u o b ć e; jer samo tako mogu njegove odredbe da odgovaraju n a r o d n i m pojmom i pravdi. A kod kaznenih odredba o kradji ovog pravila zakonodavac treba da se drži u toliko prije, što je to kažnjivo djelo protiv i m o v i n e; a kod ovakvih kažnjivih djela glavnu ulogu ima šteta, koju vlastnik trpi učinjenom kradjom. Tu se redovno uzima, da pokradja veće sume ili vrednosti stvara veći gubitak za onoga, koji je pokradjen, pa onda je prirodno, da to za sobom povlači i veću kaznenu odgovornost za zločinca; tu je najpravednije, da se i stepeni kazne odredjuju prema veličini ukradjene sume ili vrednosti. Osim toga, veličina pokradje najpouzdaniji je dokaz, da se u pojedinih slučajih razpozna, da li postoji prestup ili istup. A to je opet vrlo važno kako zbog pitanja o nadležnosti suda ili policije, tako i zbog ogromne razlike u posljedicah, koje su vezane sa jednim

[1] §§ 221, 222, 223, 224 i 391 (srbs ⁊ga) k. z.

Digitized by Google

ili sa drugim oblikom kaznene odgovornosti. I da nespominjemo druge posljedice, već da se sjetimo samo gubitka gradjanske časti, i samo to dovoljno je da pokaže ogroman uticaj, koji v r e d n o s t može da ima na karakteristiku kradje, prema tomu što bi se djelo uzelo kao prestup ili kao istup (prekršaj).

Dalje se u prilog mišljenja, da vrednost pokradje treba da utiče na karakteristiku kradje, navodi još i to, što bi se u protivnom slučaju moralo suviše da ostavi sudačkoj proizvoljnosti. Sudac tada nebi imao pouzdanog mjerila, po kom bi kaznenu odgovornost dovodio u sklad sa veličinom samog učinjenog djela. Najposlje za ovo mišljenje govori još jedan razlog. Kradje vrlo malih vrednosti ili suma redovno se dogadjaju samo iz lahkoumnosti. One nenose na sebi pečat velike pokvarenosti; zato je i pravo i čovječno, da se takve krivice b l a ž e cjene i sude.

To su, u glavnom, razlozi, koji se navode u obranu onog prvog pravca.

Sad da vidimo razloge za onaj drugi pravac

Ma da je istina, da zakonodavac valja da vodi računa o narodnoj pravnoj sviesti i ob utvrdjenih narodnih pojmovih, — opet je i to istina da ono načelo, kao da veličina kazne kod kradja treba da zavisi od veličine pokradje nema svoga jakog korjena u narodnoj pravnoj sviesti u obće. Tko je pratio historijski razvitak kaznenog prava, tomu nije težko doći do ubedjenja, da se ono prvo načelo začelo u vremenu, kad kazneno zakonodavstvo još nije obraćalo dovoljnu pažnju na same u n u t r a š n j e stepene kaznene odgovornosti; već kad se veličina kažnjivosti cienila više po znacih, koji samo s p o l j a padaju u oči. Onaj prvi razlog ob uticaju vrednosti pokradja na karakteristiku kradje nije dakle imao oslona u samoj prirodi stvari, već je samo plod nedozrelosti u ocieni i sudjenju; posljedica samo površnog, a ne dubokog pogleda. Samo se tako da protumačiti ono običajno pravo, koje se u srednjem vieku bilo razvilo u tom smislu, kao da bi bilo pravo, da se krivac može kazniti i s m r ć u, ako bi vrednost pokradje bila izvjestne veličine. Jer sama priroda kradje nikako nedopušta tako ogroman skok, kao što je prelaz od zatvora ili robije na

Digitized by Google

na smrtnu kaznu samo zato, što bi predmet kradje vriedio nekoliko groša više.

Osim toga ovaj uticaj vrednosti na karakteristiku kradje imao je i svoj drugi uzrok postanka, koji nije bio u samoj osobini djela, već u državnih ustanovah. On je postao i razvio se u germanskom pravu; a ovo je imalo svoje osobine u ondašnjih državnih odnosih kod Germana. Tada su germanski carevi, manji vladaoci a najposlje i pojedini spahijski vlastnici, imajući svaki svoje sudstvo, prirodno naginjali da svaki prigrabi što više pod svoje kazneno sudjenje. Pa da nebi bilo vječitih sporova i trvenja o nadležnosti u pojedinih slučajih, — naravno da im je vrednost pokradje bila najzgodnije sredstvo, da odklone zadjevice oko nadležnosti izmedju pojedinih država. No ma da je to tada moglo koristno poslužiti Germanom u njihovim državnim i feudalnim odnošajima, — opet baš taj uzrok postanka pokazuje, da to nije bilo načelo pravde, već više cielishodnosti ili državne politike. Danas kad je Njemačka dobila stalniji i odredjeniji oblik njemačkog carstva; kad su prestali odnošaji feudalni, kakovi bijahu u srednjem vieku; i kad je tačno odredjen odnošaj jedne njemačke države prema drugoj i prema cielom njemačkom carstvu: danas velimo — i u samoj Njemačkoj prestali su vrediti oni razlozi, koji su u srednjem vieku govorili u prilog mišljenja, da bi veličinu kaznene odgovornosti trebalo odredjivati prema veličini pokradje. Pa kad je tako i kod samih Njemaca, onda u koliko prije valja to da važi za ostale države i narode, kod kojih se ni sami historijski razlozi nemogu da navedu u odbranu takvog uticaja vrednosti pokradje na veličinu kaznene odgovornosti za kradju Naprotiv, pravda zahtieva samo to, da veličina kazne i kod kradje, kao i kod kažnjivih djela u obće, valja da odgovara veličini kaznene odgovornosti, cieneći ovu ne toliko po veličini pokradje, već po svih ostalih prilikah i okolnostih, pod kojimi je kradja učinjena Medjutim, čim bi se usvojilo načelo, kao da bi veličina kaznene odgovornosti trebala da zavisi od vrednosti pokradje, — odmah bi se tim samo stvorila opasnost, da se izriču nepravedne presude. Često i sam slučaj utiče na to, koliko će se ukrasti. A osim toga i manja vrednost može se

Digitized by Google

ukrasti pod oblikom veće pokvarenosti i opasnosti od strane tata; kao što se i obratno može veća suma ukrasti načinom i manje opasnim i manje pokvarenim. Koliko bi sam slučaj morao da utiče na veličinu kaznene odgovornosti, ako bi karakteristika kradje zavisila od vrednosti, možemo najbolje dokazati primjerom. Uzmimo da bi zakon odredjivao, da je opasna svaka kradja, čija bi vrednost prelazila 200 groša; pa onda zamislimo, ma da bi zakon tako odredjivao, da tat nebi tačno znao, kolika je vrednost pokradje. Takvo neznanje vrednosti pokradje od strane zlikovca nebi bilo ništa neobična. To bi on mogao da nezna i kod kradje novca, jer često od samog slučaja zavisi, hoće li na mjestu kradje biti koji groš više ili manje. Što više, često može tata da prevari i sam nadpis u vrednosti pokradje. Može, na priliku, na kakvom paketu da bude napisano, da u njem ima samo 180 groša, i tat da se baš zbog tako male vrednosti rieši da ukrade baš taj paket, te da time učini manju krivicu; a na protiv kad bi razvio paket, da nadje 250 groša kao zakonsku vrednost za karakteristiku kradje opasne. Da li bi se u takvih slučajih onda smjelo uzeti, da kradja nije opasna, što bi tat bio u zabludi o vrednosti pokradje?!

No još očitije se pokazuje neumjestnost onog načela, kao da vrednost pokradje treba da utiče na karakteristiku kradje ondje, gdje nebi bio ukradjen novac, već drugi predmeti. Tu bi vrednost pokradje zavisila tek od procjene; a ova, kao što se zna, mora da bude raznolika. Tat obično stvar manje ocjenjuje, nego što bi to učinili vještaci. Pa i sami ovi nemogu da budu svi suglasni u ocjeni te vrednosti; jedni će da je ocjenjuju više, a drugi manje. Zavisilo bi dakle od slučaja, koji bi se ljudi uzeli za procjenioce, te da karakteristika kradje, prema većoj ili manjoj ocjeni vrednosti, bude teža ili blaža. A ima i takvih predmeta, čiju vrednost tat absolutno nije kadar ni približno da ocjeni, kao što može da bude na priliku kod vještačkih izrada. Kad bi tat znao pravu vrednost takvih predmeta, on se možda nikad nebi ni riešio da zagazi u tako veliku krivicu prema vrednosti pokradje. I takav slučaj može da se desi. A kad je to van sumnje, onda je pitanje, da li bi bilo pravo, ako se nebi vodio

Digitized by Google

nikakav račun o toj njegovoj zabludi u vrednosti predmeta, pa ako bi se i njemu sudilo onako isto strogo kao i onom, koji bi baš poznavajući pravu vrednost tog predmeta, uprav s toga i riešio se da ga ukrade? Izmedju te dvojice tatova ima vidljive razlike, pa zato bi valjalo i stepen njihove kaznene odgovornosti odredjivati prema toj razlici. A to nebi bilo moguće, ako bi karakteristika kradje zavisila od vrednosti pokradje. Griešilo bi se u ostalom, ako bi se sama vrednost pokradje uzimala za mjerilo o karakteristici kradje još i zbog toga, što tat obično uzima ono što nadje. Ako nadje mnogo, on mnogo i odnese; inače on odnese malo. Nisu riedki slučajevi, da zločinac obije kakvu kasu s uvjerenjem, da će tamo naći novaca do 100 car. duk., pa da se u nadi prevari i tamo da nadje samo kakav stari nož, ili pohabanu haljinu Ma da bi kod tog zlikovca bilo takve ogromne obmane, opet nebi bilo razloga da se on štedi više, ako bi ukrao samo onaj nož ili pohabanu haljinu, nego li da je našao i odnio 100 c. d., kao što se nadao, a da se nevodi račun o prilikah i okolnostih, pod kojimi je on izvršio tu kradju, pa prema tomu da se cieni veličina njegove kaznene odgovornosti.

A osim svega ovoga, jedan razlog protiv onog mišljenja, kao da vrednost pokradje treba da utiče na karakteristiku kradje, nalazi se u tom, što bi se tim gotovo išlo na ruku lukavim i izvježbanim lopovom. Znajući na priliku da zakon kradju do 50 groša smatra kao istup, oni bi uvjek udešavali da nekradu preko te vrednosti, te tako da se pored sve svoje pokvarenosti provlače sa malom kazni. A ovo koliko bi moglo da bude s jedne strane nepravo u slučajih, koji bi po istinitoj vrednosti doista trebalo da dodju u red istupa, a koji bi se morali trpati u prestupe, samo da se nebi inače prema velikoj vrednosti suviše razširio krug istupa; — toliko bi to isto s druge strane moglo da bude i opasno za društvene odnošaje, što bi to moglo dati povoda, da se u red istupa spuste i oni slučaji, koji bi trebalo da dodju u red težkih kradja, prema veličini pokradje, a u savezu sa drugimi otegoćujućimi okolnostmi, pod kojimi bi kradja bila učinjena. U takvom slučaju bilo bi vrlo često pogibelj i da se sama iztraga o karakteristici učinjene kradje neće voditi s onom

Digitized by Google

zbiljom i strogošću, koju bi zahtievala priroda stvari. Jer kad iztražitelj zna, da vrednost kradje utiče na njenu karakteristiku, i da sama pokradja nevredi, recimo, više od 20 groša, onda bi iztražitelj bagatelišući to djelo, često propuštao da izvidi one okolnosti, koje bi kradju morale činiti opasnom i pored male vrednosti, na priliku, da li je zlikovac pri sebi imao oružja gotov da ga upotriebi protiv svakog, koji bi mu htio prepriečiti izvršenje kradje.

Izim toga ako bi vrednost pokradje uticala na karakteristiku kradje, onda bi odtuda poticale i druge nezgode. Tada bi se predhodne iztrage s toga često morale i suviše da razvlače. Ovo bi moralo da bude naročito kod svih onih predmeta, čiju bi vrednost bilo težko saznati; a osobito ako bi se i mišljenja vještaka u tom podielila. Svega ovoga nemože da bude u protivnom slučaju. U zakonodavstvih, kod kojih vrednost pokradje neutiče na karakteristiku kradje, kao na priliku u Francezkoj, tog odugovlačenja naprotiv nemože da bude. Tu se iztraga onda ograničava samo na to, da se konstatuje postojanje kradje, i pod kakvimi je prilikami i okolnostmi učinjena, te da se može ocieniti, da li dolazi u red opasnih ili običnih kradja. Pa kad bi se to utvrdilo, onda se iztražuje samo to, tko je tu kradju učinio. I kad se sve to bude pribralo, onda iztražni sudac nemora za glavni predmet svoje iztrage da uzima još i vrednost pokradje, jer je to okolnost izlišna za karakteristiku kradje. A takav rad preduprediuje dangubicu u iztragah i osigurava brzu uporavu kaznenih zakona, što takodjer sačinjava jedan od dobrih uslova svakog kaznenog zakonodavstva. Zato su kod Franceza uvjek kraće predhodne iztrage, a i samo sudjenje pred porotom dolazi brže na red. Dok naprotiv kod Njemaca, koji su bili usvojili uticaj vrednosti na karakteristiku kradje, moralo je da bude protivno. Kod njih je izvidjanje o vrednosti pokradje često moralo dugo i pretjerano da razvlači iztragu i sudjenje. Oštećeni često precjenjuju svoj gubitak; a obtuženik ili njegov branitelj naprotiv prelaze u drugu krajnost, te suviše smanjuju vrednost pokradje. Zato se često moraju da upotriebljuju vještaci, čije su ocjene u ostalom još i nepouzdane i raznolike. I ovo biva u

Digitized by Google

toliko još više, u koliko je često nemoguće vještakom dati ukradjenu stvar na uvidjaj, te tako oni nemogu da odrede njenu pravu vrednost. S toga je često nuždno, da se biraju vještaci u više maha; često se oni u mišljenju i ocjeni izmedju sebe razlikuju vrlo mnogo. A sve to samo razvlači isledjenje i sudjenje.

Povrh svega ovog, kad se postavi kao načelo, da od vrednosti pokradje zavisi karakteristika kradje, može da bude u tom težkoće i pri postavljanju pitanja za porotnike, ako porotnici imaju da sude o toj krivici. Tada će sudac često vrlo težko pronaći tačnu granicu, do koje valja pažnju porotnika skretati i na vrednost pokradje; a pretjerana mjera te njihove pažnje na vrednost pokradje može porotnike odvratit od ostalih okolnosti, koje su im nuždne pri njihovom viećanju i riešavanju. Naročito bi težko bilo tu razpraviti pitanje: da li i koliko valja voditi računa o zabludi obtuženikovoj, odnosno vrednosti ukradjenog predmeta. Tat može stvar da smatra kao skupocjeni u nego što jeste; ili da je cjeni manje, nego što je u istini, što nije ni bio u stanju da zna njenu pravu vrednost. Medjutim pravda bi zahtievala, da se vodi račun o pravoj obtuženikovoj namjeri, to jest šta i koliko je on htio da ukrade. A sve te okolnosti toliko su delikatne prirode, da ih težko može da spazi i podpuno izvježbano sudsko oko, a kamo li porotnik, koji je obično u tom radu samo početnik.

Najposlje pogriešno bi bilo kao mjerilo kaznene odgovornosti uzimati vrednost pokradje i s toga, što bi to moglo da bude povod velikoj i neopravdanoj strogosti. Ovo bi uprav i moralo da bude uvjek, kadgod bi sudac po samoj veličini pokradje htio da odredi veličinu kaznene odgovornosti.

No najveće težkoće i nepouzdanosti nastupile bi otuda tek u slučajih, koje ćemo malo niže napomenuti, ako bi se i u njih karakteristika kradje odredjivala po vrednosti pokradje. Nije riedko da tat neku stvar odkine ili očupa od njene cjeline, tako na priliku da od kakvog spomenika odkine komad mramora i odnese ga. Prirodno je misliti, da bi takvim odkidanjem i odnošenjem i sama cjelina gubila svoju vrednost; ali pri svem tom tu bi težko bilo saznati pravu vrednost odkinutog i odnesenog

Digitized by Google

diela, te cjeline. Koliko god tada nebi bilo pravo da se samo odneseni dio cieni sam po sebi bez ikakva obzira na to, odakle je on uzet; toliko bi isto bilo nepravo podpunu cjelinu, sa koje je uzet onaj dio, uzeti za mjerilo pokradje. Medjutim obje te nepravde izbjegle bi se, ako se karekteristika kradje nebude opredjeljivala po vrednosti pokradje. Osim toga moglo bi se desiti, da bi tat, htijući da ukrade kakov predmet, morao da povredi drugi predmet daleko veće vrednosti, pa i tu bi nastupila težkoća o karakteristici kradje. Ova bi savršeno zavisila od toga: da li će se za ocjenu karakteristike uzeti vrednost samo ukradjenog predmeta ili i povredjenog ili oštećenog skupa.

Sve ovo i suviše jasno pokazuje, koliko bi veliki uticaj imalo to, kad bi se karakteristika kradje upravljala po veličini pokradje i koliko bi bilo težko ovu uvjek ispitati i saznati.

No ma koliko da je sve to težko saznati, a još teže pouzdano ocjeniti, opet bi morala o tom da se vodi tačna iztraga, ako bi kazneni zakon odredjivao, da karakteristika kradje zavisi od vrednosti ukradjenog predmeta. Dok naprotiv to postaje izlišno kod onih kaznenih zakona, koji karekteristiku kradje neopredjeljuju po vrednosti ukradjenog predmeta, već samo po drugih okolnostih učinjenog djela. Korist ovoga posljednjega pravca opaža se naročito onda, ako bi tko ukrao predmet, koji upravo i neima naročite vrednosti, kao što bi bila n. p. kradja kakvog ključa ili kakvih starih akata. Tu bi bilo gotovo nemoguće pronaći pravu vrednost pokradje; i po tom nebi bilo sigurnih podataka za karakteristiku kradje, ako bi se ona htjela da odredi po vrednosti ukradjenog predmeta. Istina, da bi se tu moglo nešto pomoći tim, što bi se sudac ovlastio, da u takvih slučajih vrednost sam približno odredi. Ali i to bi bila slaba ili gotovo nikakva pomoć za pronalazak istine i sigurnu primenu pravde. Jer sudac bi tu morao da radi savršeno proizvoljno, pošto nebi imao pouzdanih podataka, po kojih bi smio zaključivati o vrednosti ukradjenog predmeta. Lična ocjena svakog pojedinog sudca tu bi imala vrlo važnu ulogu tako, da bi jednu te istu kradju drugčije cjenio i karakterisao jedan sudac, a drugčije drugi. A na taj način karakteristika kradje zavisila bi često od slučaja, koji je sudac

Digitized by Google

pozvan da o njoj sudi. Medjutim pravdi i ugledu državnom ništa nebi moglo da škodi toliko, koliko bi škodila takva nejednakost u ocjeni i sudjenju o jednakih obtuženjih.

Svi ovi razlozi, koji su dosada navedeni, mogu samo da podkriepe mišljenje, da je bolji onaj pravac, koji hoće da karakteristika kradje netreba da zavisi od vrednosti ukradjenog predmeta.

I mi smo uvjereni, da ovaj drugi pravac više može da odgovori zahtjevom pravde, nego li onaj prvi; pa zato se i neustežemo, da izjavimo da se mi slažemo š njim kao korektnijim i pravednijim.

No i ako to činimo, ili baš zato, što to činimo, moramo odmah bliže odrediti: kako mi razumiemo to naše slaganje sa ovim drugim pravcem. Kad pristajemo da vrednost ukradjenog predmeta netreba da utiče na karakteristiku kradje, onda razumjemo samo slučajeve, u kojih bi bilo pitanja, da li postoji zločin ili prestup kradje. Samo ta karakteristika kradje netreba, po našem mišljenju, da zavisi od vrednosti pokradje, već jedino od prilika i okolnosti, pod kojimi bi kradja bil učinjena. Ali kad bi bilo u pitanju to, imade li se kakva kradja, koja bi bila učinjena bez ikakvih otežica, prema samoj vrednosti pokradje karakterisati samo kao istup, ili kao sudski kažnjiva (zločin ili prestup), tad držimo da vrednost ukradjenog predmeta treba da utiče na tu karakteristiku kradje. Zakon valja da odredi izvjestnu vrednost, do koje će se djelo smatrati kao istup, kad bi kradja bila savršeno prosta, kad bi bila učinjena bez ikakvih otežica. To zahtjeva i sama pravičnost, jer se inače nebi dala pravdati strogost zakonskih posljedica, koje su vezane za kradje sudski kažnjive, a koje nedolaze sa istupnim kradjama.

U tom dakle smislu mi držimo, da vrednost pokradje netreba da utiče na karakteristiku kradje.

No tko bi iz toga htio izvesti, kao da mi mislimo da bi moglo biti kradje i na predmetu bez vrednosti, taj bi se prevario u svome razumjevanju onoga, što dosada govorasmo. Naprotiv predmet kradje uvjek mora imati svoju vrednost; i samo je još pitanje: kakva ta vrednost mora da bude?

Digitized by Google

Drugo je pitanje: Kakva treba da je vrednost pokradje?

Kao obće priznato načelo možemo ovdje konstatovati to: da vrednost pokradje mora da bude materijalna, a ne samo moralna. Kolika je ta vrednost, to nije tako mjerodavno, kao što je osobina, da je materijalna. Ili drugimi riečmi: predmet kradje mora da ima ma koliku vrednost sam po sebi, za svakog u obće; a ne samo lično za onoga, koji ga je imao prije kradje, ili koji ga je ukrao.

Držeći se tog načela sve, što nebi imalo obće materijalne vrednosti, nebi moglo da bude predmetom kradje, pa ma da bi i postojali ostali uslovi za pojam kradje. Tu bi državna vlast najbolje radila da i nepreduzima nikakvu iztragu, a još manje da tuži zbog kradje. Francezki državni tužioci uvjek su se tačno i držali tog načela, pa nikad nisu tužili koga za kradju, ako predmet kradje nebi imao kakvu obću materijalnu vrednost. Šta više oni su tako redovno radili i onda, kad bi vrednost bila toliko malena, da zbog toga nebi bilo vredno tom djelu davati kakvu važnost. — Neće biti izlišno da o tom navedemo nekoliko primjera iz francezke sudske prakse.

Tako je pred francezkim kasacionim sudom bio ovaj slučaj: Petar dozna, da je pošti predano neko pismo, u kome se samo javljalo vlasti o nekom zlom djelu, koje je bio učinio njegov otac Da spreči odlazak tog izvještaja vlasti, Petar „ukrade“ to pismo s pošte. Petar je bio obtužen za kradju, i prvostepeni sud osudio ga je bio za kradju No kasacioni sud, oji je djelo razmatrao po obtuženikovoj žalbi, uništio je tu presudu. On je našao, da tu nema „kradje“, kakvu zakon zamišlja, jer da bi nje moglo biti, nuždno je, da je ukraden predmet, koji ima materijalnu vrednost, koja cirkulira medju ljudima kao obća vrednost, a takav nemože da bude sam izvještaj, pa ma koliko da bi on bio štetan ili opasan za onoga, protiv koga bi bio napisan. Ovo načelo nalazi se u ovoj stavci francezkog kaznenog prava: qu'il est susceptible d'une valeur matérielle, d'une valeur venable, qu'on ne trouve pas dans un rapport[2].

[2] Journal du droit criminel, par Morin 1849, str. 247.

Digitized by Google

U drugom slučaju bio je jedan čovjek obtužen, što je sa ulice uzeo balegu, čije je kupljenje nekoj družini bilo dato pod zakup za izvjestnu sumu godišnje najamnine. Tužba je bila podnesena zbog kradje, koja da je bila učinjena na štetu družine: „au préjudice des adjudicataire de l'enlevement des boues". I sud prvostepeni bio je osudio obtuženika za kradju. Ali i tu presudu dokinu kasacioni sud u korist obtuženikovu; kasacioni sud našao je, da tu nema kradje, jer se sokačka balega, kao stvar bačena ili napuštena, smatra kao da nepripada nikom, i po tom ima prava da je uzme svaki, koji bi prvi došao do nje i htio bi da je sebi prisvoji. Tomu ništa nesmeta ni ta okolnost, što bi kupljenje balege po sokacih bilo dato pod zakup komu. Jer se ovo zakupničtvo nerazumje tako, kao da bi zakupnik postajao vlastnikom balege odmah čim bi ona pala na ulicu, već samo da on ima izključivo pravo, da balegu prikuplja i diže sa ulice, ako je tko već nebi digo[2].

I ova dva primjera već su dovoljna da dokažu načelo, koje treba da važi o tom: kakva treba da bude vrednost kod predmeta kradje, kao i kakva se svojina zamišlja kao nuždan uslov za pojam kradje. Zato ćemo se zaustaviti kod tih primjera, i u mjesto daljih citata ograničit ćemo se da konstatujemo pravilo, koga se valja u ovome držati. To pravilo može da se izkaže vrlo kratko ovako: Jedino oni predmeti, koji imaju vrednost sami po sebi i za svakoga u obće, koji dolaze u red imovine ljudske — mogu da budu predmetom kradje. Naprotiv može nešto da bude i vrlo važno za njegovog držaoca ili vlastnika ličnо, ili inače za neku pojedinu ličnost, ali ipak nemože da bude predmetom kradje. To bi bilo s toga, što taj predmet nebi imao obću materijalnu vrednost, već samo ličnu, zasebnu. A kad bi se uzelo, da bi i ovakve vrednosti mogle da budu predmet kradje, — značilo bi p remetiti obća načela o pojmu kradje, koja kao njen prvi uslov traže: koristovanje tudjom imovinom, a medjutim tog koristovanja nikad nebi moglo biti ondje, gdje bi bio uzet predmet, koji bi imao vrednost samo za njegovog držaoca, ili tata,

[2] Journal du droit criminel od g. 1850. str. 205.

Digitized by Google

ili najposlje tek samo za kakvog drugog pojedinca, a ne i vrednost za svakog u obće.

Možda će nekom izgledati čudno, kako to da Francezi, koji uzimaju da vrednost pokradje netreba da utiče na karakteristiku kradje, — opet traže materijalnu vrednost predmeta kao uslov za postojanje kradje; moglo bi se pomisliti, da tu Francezi sami sebi protuslove. Ali nije tako, Francezi istina nesmatraju vrednost pokradje kao činjenicu, koja treba da utiče na karakteristiku kradje, ili jasnije rečeno: oni nedrže da od te vrednosti zavisi to, da li će se kradja uzeti za opasnu ili prostu; ali to još neznači, da Francezi misle, da bi moglo biti kradje i kad ukradeni predmet nebi imao nikakve materijalne vrednosti. Naprotiv i oni, kao i drugi civilizovani narodi drže, da pojam kradje uvjek zamišlja neku, ma i najmanju, materijalnu vrednost ukradjenog predmeta.

Qvoliko smo smatrali za nuždno da govorimo o tom: kakva treba da bude vrednost ukradjenog predmeta. A sad da predjemo na treće pitanje, koje smo izabrali kao predmet ove naše rasprave. To je pitanje o kradji pismena, isprava ili dokumenata.

(Dalje sliedi.)

Odbjeglu ženu prisiliti na povratak u kuću svoga muža zvan je sud, a ne crkvena niti politička oblast (§§ 92 i 93 o. g. z.).

U nijednom dielu gradjanskoga prava nepostoji možebit tolika razlikost u pozitivnih propisih, kao u obiteljskom pravu. Ta razlikost pozitivnog obiteljskoga prava izvodi se stranom iz posve fizična temelja obiteljskoga prava, stranom iz tiesna saveza medju obiteljskim i svakim drugim odnošajem, u komu stoje ljudi jedan prama drugom, ili prama vanjskom svietu. Nisu riedki slučajevi, da su jednom te istom pozitivnom obiteljskom pravu temeljem takova načela, koja su sama po sebi i po svojih resultatih medju sobom bitno različita i stoje u medjusobnoj oprieci. Tako su Rimljani u poznijoj dobi kaznili neženje, a s druge strane sjajno

Digitized by Google

su odlikovali djevice, koji su se službi božice Veste posvetile[1]. Katolička crkva proglašuje ženitbu sakramentom, dakle bogu ugodnim djelom, nu ujedno obvezuje svećenstvo na bezženstvo, a zavjet djevičanstva uzvisuje do velike zasluge[2].

Nije dakle čudo, što se i kod prosudjivanja gradjansko-pravnih priepora medju mužem i ženom često radjaju protuslovna mnenja.

Imenito ustanove §§ 92 i 93 o. g. z. izazvale su mnoge vrhovne rješitbe, koje se ponajviše tiču kompetencije dotične razpravne oblasti.

Ustanove §§ 92 i 93 o. g. z. jasno govore: „da je žena dužna ići za mužem u njegovo prebivalište“ i „ma bili o tom oboje složni da nemogu nikako samovlastno ukinuti saveza ženitbenoga“ . . .

Prieporno je samo, kojim putem da se sanira povreda one dužnosti žene, t. j. kakovim postupkom da se žena prisili na povratak u kuću svoga muža iz koje je bila pobjegla?

Primjerom neka budu sliedeća dva praktična slučaja:

I. Stjepan I. zamolio je kr. kotar. sud u Brodu, neka shodna odredi, da mu se u kuću vrati žena Jula, koja je odbjegla. Kotarski sud saslušav stranke izda odluku, u kojoj medju ostalim veli: „prema duhu §-a 107 o. g. z. nemože se ženi Juli dozvoliti, da živi samovlastno odieljeno od svoga muža, jer u smislu § 93 ogz. nesmiju supruzi bračnu zajednicu po volji dokinuti. Dosljedno tomu i prema smislu § 92 ogz. nalaže se Juli I., da se u roku od 14 dana povrati k svomu mužu Stjepanu I. pod inakom prietnjom, da će se dotjerati prisilnim načinom.“

Usljed ništovne žaobe Jule I. kr. banski stol rješenjem od 28. listopada 1885 br. 23290 s razloga: što se u ovom slučaju radi jedino o prisilnom povratku od svojeg zakonitog supruga odbjegle žene (§ 92 ogz.), a u takovom slučaju nisu nadležni postupati redoviti sudovi — dokinu napadnutu odluku radi nenadležnosti redovitoga suda po § 339 toč. 1 i § 342 g. p. p., te molitelja uputi na nadležnu političku oblast.

Kr stol sedmorice na previdni utok molitelja Stjepana I-a rješitbom od 20. veljače 1886 br. 141 vidiv, da se do vremena, dok se neodpočme

[1] Vidi Bach, Historia juris, str. 216.

[2] Zachariä, vom Staate IV. str. 225 (pošto udovoljenje spolnomu nagonu čovjeka razčovječiti može, to ga nastoje priegaranjem nadčovječnim bićem učiniti).

Digitized by Google

i konačno nepresudi brako-razvodna parnica radi razstave od stola i postelje, i odnosno dok se povodom koje od rečenih parnica po propisu §-a 60 ženitbenoga zakona za katolike (car. patent od 8. listopada 1856 br. 185 d. z. l.) i po propisu § 236 naputka I. k istom zakonu, nedozvoli razlučeno stanovanje za suprugu, — suprug ima pravo svoje, da žena ide u njegovo prebivalište, potražiti po propisih neparbenoga postupka kod gradj. sudova (§ 19 ogz.); jer se pravo to i istomu odgovarajuća dužnost temelje na ustanovah civilnoga prava (§ 92 ogz.), jer se upitno pravno razmjerje može modificirati kako dogovorom suprugâ, tako i usljed drugih okolnosti; i jer neizpunjivanje ove dužnosti nepotiče svagda od ustručavanja živjeti u bračnoj svezi ili od nepovlaštenoga dokinuća iste sa strane supruge; vidiv, da iz spisa neproizlaze takove okolnosti, koje bi mogle potaknuti političku odnosno redarstvenu oblast, da ove s obzira na javni poredak ili na javnu ćudorednost iznimno učine u vlastitom djelokrugu kakovu odredbu u toj stvari, — napadnutu odluku kr. banskog stola po § 339 toč. 2 i 343 g. p. p. ukinuti i naložiti mu, da neobziruć se na iztaknutu u napadnutoj odluci neopravdanu ništinu sudačke nenadležnosti stvar ovu iznova uzme u pretres, a zatim dalje postupa po zakonu.

Na temelju ovoga je kr. banski stol rješitbom od 31. ožujka 1886 br. 6558 s razloga, što se Jula I. nije izkazala, da je podniela tužbu proti suprugu kod duhovnoga suda na razstavu od stola i postelje, i molbu za dozvolu odlučenoga stanovanja (§ 60 zak. od 8. listopada 1856) kod nadležne vlasti, napadnutu odluku prvoga suda potvrdio tom izmjenom, da se Jula I. ima vratiti svomu suprugu u roku od mjesec dana pod prietnjom prisilnih sredstva (§ 19 izvan parb. post.); ili da ima u istom roku podnieti rečenu tužbu i molbu.“

II. Žena A. podneskom de praes. 5. ožujka 1885 br. 16664 kod zem. suda u Beču zatražila je, da se odbjeglomu njenomu mužu naloži, da se k njoj povrati, i da se tim po njem svojevoljno razvrgnuta bračna zajednica uzpostavi. Ovaj je sud s razloga, što ureda radi odredbe suda u ženitbenih prieporih zakonom dopuštene nisu, odputio moliteljicu na redoviti put gradj. parnice.

Prizivni sud usljed utoka moliteljice A. dokine prvosudnu odluku, te naloži zem. sudu, da bez obzira na odbijajući razlog moliteljičinu, na ročištu 11. travnja 1885 u zapisnik stavljenu molbu po zakonu rieši, koja molba medju inim glasila je tako, da se za saslušanje ponovno ročište odredi, ma i pod prietnjom posljedica izostanka; a to s razloga, što je moliteljica u podnesku svom de praes. 5. ožujka 1885 br. 16664 izrično zamolila, da se na njenu molbu postupak ureda radi povede; što je pravomoćnom odlukom od 10. ožujka 1885 br. 16664 postupak ureda radi zaista i poveden bio; što je razlog prvoga suda, da je naime dotično ročište odredjeno bilo samo u svrhu eventualne nagode, u očitom

Digitized by Google

protuslovju sa pravomoćnom odlukom od 1. travnja 1885 br. 16664; što nestoji nazor, da se na ovakvu molbu ureda radi postupak povesti nemože; što se mora uporavljivajuć §§ 91—93 ogz. obazrieti na javni interes i poredak; te što napokon ima sudac analogno §§ 2—4 postupka u bračnih prieporih i po dvorskom dekretu od 23. kolovoza 1819 br. 1595 osobno saslušanje suprugâ, te ina iztraživanja ureda radi preduzimati, a odgovara duhu i ustanovam dotičnih paragrafa ogz, da se ovakav postupak povede, po kojem je sudac kao i po car. patentu od 9. kolovoza 1854 br. 208 d. z. l. vlastan sve za riešenje važne činjenice ureda radi iztraživati.

Rješitbom vrhovnoga suda od 15. srpnja 1885 br. 7804 bila je drugomolbena presuda s istih razloga potvrdjena s dodatkom, da je žena prema propisu § 19 ogz., ako se u osobnih svojih pravih kao supruga povredjenom smatra, vlastna u sudu pomoć zatražiti i da je prema tomu sud pozvan, da ureduje. — K ovomu jošte primjećuje, da se taj postupak ima obaviti ureda radi, jer se nerądi o čisto privatno-pravnom predmetu; a za to nije prikladan redoviti gradjansko-parbeni postupak, već izvanparbeni po patentu od 9. kolovoza 1854 br. 208 d. z. l., koji najbolje odgovara duhu ustanove § 93 o. g. z.“

Ovim dvim rješitbam posve je slična ona vrhovnoga sudišta bečkoga od 25. travnja 1867 br. 3158, priobćena u 39 broju „Ger.-Ztg-a“ god. 1872, kojom prigodom je iztaknut priepor, kako da se pravomoćna odredba suda ovršiti ima? Taj priepor je vrhovnom rješitbom od 9. listopada 1867 br. 8888 riešen tako, da se imadu upotriebiti takova prisilna sredstva, koja su u vlasti gradjanskoga sudca — u koliko nije za pojedini slučaj iznimka ustanovljena (a takova nepostoji u ustanovah §§ 92 i 93 o. g. z. i u zakonu od 9. kolovoza 1854 br. 208 d. z. l.).

S ovimi rješitbami neka se sravne one od 19. rujna 1884 br. 15935 br. 12 „Mjesečnika“ god. 1884 i od 24 ožujka 1885 br. 2184 br. 8 god. 1885 istoga lista; pa i one od 27. srpnja 1877 br. 7332 i od 27. veljače 1883 br. 2332 u „Jur. Bl.“ br. 13 god. 1882 i t. d.

Ovim protivne (vidi „Mjesečnik“ br. 12 god. 1882, rješ. kr. banskog stola od 21. rujna 1881 br. 11641 i stola sedmorice od 23. prosinca 1881 br. 2217 i dr.) bave se većinom priepornom nadležnošću presudjujuće vlasti; jedne govore za nadležnost političke, a druge crkvene oblasti.

Digitized by Google

Obzirom na ustanove §§ 93, 14, 19, 44 i 92 ogz. i ja držim, da predbježno razpravljanje priepora o samovlastnom razvrgnuću ženitbene zajednice pripada sudovom[3]; sud ima pripomoći u osobnom pravu povredjenomu ženitbenomu drugu prije povesti se imajuće razprave po smislu § 107 ogz. i ženitbenoga zak. od 8. listopada 1856 br. 185 d. z. l. isto tako, kao i poslje bez uspjeha držane razprave u pogledu priepornih privatno-pravnih pitanja.

Glede sudbenog postupka u ovih prieporih, koji samo predbježno teku, svakako je prikladniji izvan parb. postupak od 9 kolovoza 1854 br. 208 d. z. l. kao jednostavniji i brži od gradj. parb. postupka od 16. rujna 1852, kojim potonjim se radi formalnosti i preciznosti brzo riešenje stvari otegnuti može.

Istina, konkordat od 18. kolovoza 1855, proglašen car. patentom od 5. studenoga 1855 br. 185 d. z. l, te na temelju ovoga izdani ženitbeni zakon od 8. listopada 1856, uveden u Hrvatskoj 1. siečnja 1857, stoji u krieposti i dan danas, pa je njim izvan krieposti stavljeno drugo poglavje gradj. zakonika. Ovaj konkordat u članku X. ustanovljuje: „da će crkveni sudac po propisih svetih zakona crkvenih, imenito po propisu naredaba tridentinskih suditi u ženitbenih stvarih katolika, dočim će svjetovni sudac prosudjivati jedino gradjanske posljedke braka".

Nu onaj ženitbeni zakon nigdje nespominje eventualnost, koju vidjamo u gore spomenutih slučajevih i koja se ima razpraviti prije no nastane potreba postupati prema propisom § a 59 i sl. naputka za provedenje spomenutog ženitbenog zakona.

Ovaj provizorij, koji obično predhodi tužbi radi razstave od stola i postelje, nije baš takove naravi, da bi bio posve izključen

[3] Stubenrauch, Commentar I. str. 177: Das im § 92 a. b. G. B. dem Ehemanne eingeräumte Recht, von der Gattin zu verlangen, dass sie ihm in seine Wohnung folge und in der Haushaltung und Erwerbung nach Kräften beistehe, gehört zu den rein bürgerlichen Wirkungen der Ehe, zu dessen Handhabung in der Regel die Gerichte um so gewisser berufen sind, weil das fragliche Recht durch Verabsendung und mancherlei Umstände Modificationen erleiden kann, und weil seine Verletzung nicht immer nothwendig eine Verweigerung oder eigenmächtige Aufhebung des ehelichen Zusammenlebens enthalten muss. . . . . Ueber das Begehren des Mannes, die Frau zur Folge in die gemeinschaftliche Wohnung zu verhalten, ist eine officiöse Verhandlung gemäss dem Patente vom 9. August 1854 Nr. 208 R. G. Bl. einzuleiten.

Digitized by Google

svaki gradjansko-pravni posljedak; pa kao što § 60 gornjeg naputka prepušća redovitomu gradj. sudcu, da može u slučaju pogibelji predhodno jednomu od suprugâ dozvoliti i odrediti razlučen stan, tako isto je gradj. sudac pozvan, da bdije nad gradjansko-pravnom sigurnosti ženitbenih drugova prije povedenoga postupka crkvene oblasti, i da im svojom moći zabrani samovlastno ukidati savez ženitbeni, što je u ostalom temeljnim načelom ustanove § 93 o. g. z. i gore spomenutog ženitbenog zakona.

Drag. Becić.

O kmetstvu s osobitim obzirom na Dalmaciju.

Piše dr. Vladimir Pappafava.

(Nastavak.)

Kmetske se sveze osnivahu na pismenih pogodbah, skrojenih po jednoj te istoj obraznici, ali bijaše i prosto ustmenih. U krieposti takovih pogodaba vlastnici bi davali zemlje drugim uz uvjet, da ih obradjuju i da vlastnikom, bud uz njihovu bud bez njihove pomoći, davaju jedan dio plodova, ustanovljeni polovinom, trećinom, četvrtinom itd. do desetine, prema tomu kako je obradjivanje bilo, teže ili laglje.

Bijaše načelom, da kad naročiti zakon nebi što u pojedinih slučajevih odredio, imadu se uzimati u obzir običaji, koji se sabirahu i u pravničku praksu prenašahu predajom i izpadahu iz presudjenih sgodjaja, te se s toga nazivahu consuetudines approbatae; a gdje ovih nebi bilo, da se prirodni zakon uzme u obzir. Po tom šibenički statut, slažuć se o predmetu s inimi statuti dalmatinskih obćina, odredjivao je u pogl. 71 knj. III.: „Et primo serventur statuta, et ubi non esset statutum, sed esset reformatio, ipsa reformatio observetur. — Et ubi statutum, capitolare vel reformatio non esset, tunc procedetur per consuetudinem approbatam modo et ordine constituto. — Sed ubi statutum, vel capitolare vel reformatio aut approbata consuetudo super aliqua non poterit reperiri, tunc procedetur secundum bonam discretionem et opinionem curiae cujuscumque".

Kmeti u pomenutih statutih nazivani su laboratores, ili laboratores ad medietatem, ad tertiariam itd. Koji im davahu zemlje na obradjivanje, zovu se possessores, patroni, domini terrae, što znači, da kmeti s toga nesticahu niti vlastničtva, niti posjeda obradjivanih zemalja.

Pošto kmeti pridržavaju zemlje kriepostи naslova u vremenu i u predmetu stegnutih, to naslova, koji su za podielitelje vlastnike vredili

Digitized by Google

potvrdom njihovih stvarnih prava na zemlje i voljom, da ih sačuvaju i da ih se neliše u korist kmetom; a za kmete vredili opet priznajom takovih vlastnikovih stvarnih prava dužnošću, da sačuvaju zemlje te u ugovoreno ih vrieme povrate: takovo pridržanje bilo je postojano za kmete razlučeno od animusa domini, biva, po Teofilovoj izreci, od ψυχῆ δεσποζοντος, neobhodna zakonitomu posjedu, te nikad nije moglo služiti temeljem dosjelosti.

Isa plodova, što ih kmeti (laboratores) dugovahu vlastnikom (domini), ili gospodareva (pars domini), u predrečenih je statutih nazvana zemljarinom (terratico); rieč ta, koju je u jednakom smislu i taljansko statutarno pravo rabilo[13].

Takova rieč, rekao bih, bila je veoma umjestno i jezikoslovnom točnosti upotrebljena, a to navlastito u ne riedkih slučajevih kmetstva, kada vlastnik nije davao kmetom nego samu zemlju.

U takovih slučajevih doznačivala se je kmetu, kao što se dan danas običava, neka čest plodova, veća od ugovorene, čim si je naknadjivao trošak melioracija; a s toga statuti odredjivahu u sličnih slučajevih, da kmet ima prestankom kmetstva povratit vlastniku zemlju sa nasadjenimi stabli, a da ga glede ovih neide nikakva ili posve mala naknada.

U njekih kotarih, kao što n. p. u zadarskom, običaj bio je uveo tako zvano pravo prve vode ili prvenaca, po kom kmet nije bio dužan davati vlastniku gospodarevu nego na loze, koje bi nadilazile devet godina dobe, — što je očevidno bilo protivno pravnomu namišljaju kmetske pogodbe, koja nije drugo nego družtvena pogodba, u kojoj svi dohodci, bez ikakve iznimke, moraju se razmjerno medju strankami podieliti, i prouzrokovalo bi vlastniku pretežkih škoda, tim osjetljivijih, što produkcionalna snaga loze u Dalmaciji traje najviše trideset godina.

Po njekih statutih kmetstvo je bilo vječito prelazeć od otca na sina. Po drugih usuprot razvrglo bi se propadkom lozja. A to zato, jer se ovo uvjek predmnievalo glavnim predmetom obradjivanja, premda je bilo i drugih rastlina, koje se ipak smatrahu nuzgredicami. S toga u knj. III. pogl. LXXXIII. zadarskoga statuta nalagalo se kmetu: quod debeat in circuito totius vineae pastinatae plantare arbores olivarum, quarum una distet ab altera per tres passus et quatuor arbores mororum in qualibet vinea, quae sit ultra quatuor gognay, nisi dominus contradicat seu pastinator remanserit de domini voluntate in quolibet casuum praedictorum sive in arboribus mororum, sive olivarum.

---

[13] Ovdje pisac donosi podulju opazku o značenju taljanske rieči terratico i o razlogu s koga će ju odsele rabiti u smislu dohodka. Opazka nam postaje suvišnom, te ju izostavljamo. Prev.

Digitized by Google

Statuti se neslagahu o tom, kada se ima loza smatrati starovitom. Zato spljetski je statut odredjivao, da to biva, kad je plod spao na četvrtinu običajne ljetine; trogirski, kad je dohodak od dva barila i pó na svakom k a m p u manji; a šibenički je na str. 144 reformatija ustanovljivao: „Quod terra vineata, quae non redderit unum modium vinum pro quolibet gognao per tres annos continuos, anno quolibet, dicta terra cum vinea quae erit super eam terram, revertatur ad pristinum dominum ita et taliter, quod ille qui pastinasset seu accepisset ad laborandam vineam praedictam, nullo modo se in futurum intromittere debeat in dicta terra nec vinea neque in arboribus fructiferis seu olivaris dictae vineae, sed in totum domino adjudicetur".

Po pogl. LXXXV. knj. III. zadarskoga statuta, a i po statutu šibeničkom, trogirskom i spljetskom, i zanemareno je obradjivanje donosilo sobom gubitak kmetskog prava: „Si vero tertio anno sequenti non laboraverit, perdat ipse pastinator vineam seu jura quae in ipsa vinea obtinebat non obstante aliquo pacto, seu poena apposita in istromento facto quando ipsa terra data fuit ad pastinandum".

U njekom izvješću, što ga zadarski rektori 18. listopada 1592 odpraviše mljetačkoj vladi (mljetačkoj gospodi), o njekih potužbah stanovnika otoka blizu onog grada proti tobožnjim njekim zlorabam i mučenjam, a zadarski ga časopis „Sudnica" donio u knjigi II. str 119, nalazimo ove ulomke, koji daju zanimivih viesti o kmetstvu, pa ih doslovno navodimo: „Velimo vam, da pozvav stranke i saslušav na sudbenom ročištu prem dugo razpravljanje njihovih odvjetnika ulazimo u mnienje, da prositelji inače nezaslužuju, da ih vaša presjajnost usliši i da bi van svakog razloga bilo, da kad bi gospodar imao koju zemlju ili vinograd i dao ih komu kmetu na obradjivanje, bude tomu kmetu prosto, da ih se odreče kad mu god drago, a gospodar ga nebi mogao odagnati, ako bi to sa zanemarenja ili drugog uzroka zaslužio; pokle, po propisu občinskog ovogradskog zakona, kad kmet prvu godinu neobradjuje vinograd, gubi polovinu plodova, koji idu zemlje gospodara; a druge godine, slučajem iste krivnje, gubi sav plod, a treće godine i prava, što ih ima na taj vinograd i masline, osim što je jasno, da kmeti ili družtvenici (sozzali), bud s kopna, bud s otoka ove podsudnosti, nisu vječiti no privremeni kmeti; nisu bo dužni plaćati gospodaru nikakva stalna, niti redovita danka ni u žitu, ni u vinu, ni u novcu, već davaju jedino četvrtinu ploda, što ga ta zemlja daje, a tri su četvrtine kmetove; te kad zemlja neradja, gospodar neprima ništa stalna; dapače kmetu je prosto, da mu svojevoljno zapusti vinograd, što ga ima na tudjoj zemlji i da uzme zemlju drugog gospodara, a da ga onaj, komu je prije obradjivao zemlju, nemože prisiliti, da nastavi obradjivanje takova vinograda, ili da obradjuje druge njegove zemlje; a pošto je kmet vlastan, da ostavi zemlju jednog gospo-

Digitized by Google

dara, a uzme zemalja drugog gospodara na obradjivanje, to zemlje gospodari postaju vlastni, da njihovu zemlju dadu na obradjivanje drugomu kmetu, samo ako ovaj tudjemu vladaocu nepripada. — Ti kmeti ili družtvenici, što uzimaju zemlju koga gospodara na obradjivanje, dužni su po ovogradskom statutarnom zakonu, kao što se reklo, da sade maslinâ, a gospodar zemalja po prastarom i do dan danas obdržavanom običaju obvezan je, da kmetu dade četiri solda za svaku maslinu ili drugo voće, što sadi i hvata mu se zemlje, koja stabla pak rastu bez drugog troška i truda do onoga, što ga kmet ulaže pri gnojenju i obradjivanju toga vinograda, za trajanje koga i dok naplaćuje kmetov trošak pri gojenju, zemlje gospodar nesmije ga lišiti zemlje, ni obteretiti, da mu što drugo dade osim pomenute četvrtine, kad vinograd i masline radjaju. — Nego nestane li ga, ili ga kmet zapusti, gospodaru je prosto, kao što se reklo, da svoju zemlju dade drugomu šeljaku na obradjivanje plativ ipak rečenomu družtveniku četiri solda za svako stablo, ako mu ih prije nije platio; a dok rečeni vinograd obstoji i družtvenik ga obradjuje i zemlje gospodar nije platio četiri solda kmetu za stablo, taj kmet može razpolagati svojimi pravi i komu mu drago ih prodati, ako ih neće zemlje gospodar, koj po zakonu ovoga grada ima prednost pred ostalimi kupci ovih prava za cienu, koju kmet može dobiti od drugih; no zapušta li se vinograd i izplati četiri solda za stablo, bud kmet, što ga obradjivao, bud koj je nastupio u njegova prava, neima što drugo da na toj zemlji radi, već je njenom gospodaru prosto, da ju dade obradjivati komu hoće."

U Zadru i Šibeniku vlastnik mogao je uzimati svoj dio u groždju ili u moštu, u žitu ili u snopovih.

Kmet u ovih priedjelih nije smio sabirati prirod bez vlastnikove privole pod prietnjom gubitka svoga diela i druge kazne, što je potvrdjivala i riešitba, koju je mljetački obći proveditur u Dalmaciji, Franjo Grimani, proglasio 1. srpnja 1755, a koja je poznata takodjer pod imenom: mljetački poljodjélski zakon, nazvan Grimani[14].

[14] Glede tog zakona opažamo, da mljetačka republika, usvojiv za karlovičkog mira (1698) Sinj i gornji dio Dalmacije, što je ona nazvala novom i najnovijom stečevinom, nehtje lenikom povratiti lenâ, već ih porazdieli kmetom, podieliv svakoj porodici po tri padoanska kampa, a kad kad i veći prostor, bud u ime zasluge i milosti, bud uz ili bez lenine. Navadno dužili bi se postavljenici, da od svakog ploda plate desetinu fiškalnoj komori, da zemlje na nikakvi način neodtudjuju, već ih slučajem smrti prenesu na svoje mužke nasljednike; da sade ustanovljeni broj stabala, da drže ulištâ; odredila se dužnost njekih usjeva; opredieliše se najmovi i diobe opučenih zemalja, i zaprietilo se razsvojbom onim, koji bi za dvie godine zanemarili gojenje ili bi se izselili. Bilježnikom pak, župnikom i kancelirom bilo je zabranjeno, da sklope pogodaba, koje bi na ikoj način smjerale na odtudjenje. A takove je uprav propise odo-

Digitized by Google

Na temelju Grimanievoga zakona u Zadru i Šibeniku dozvolila bi se i procjena visećih plodina. Riešitba ju je Da Riva dozvoljavala i u Trogiru i Spljetu. U Makarskoj vlastnik bi iz odštetnog iznoska težaština kmetu pripadajućih odbijao vriednost gospodareve. Po šibeničkom, zadarskom i spljetskom statutu vlastniku slučajem kmetove smrti podieljivalo se preimućtveno pravo, pa i braći napram vlastniku; nu to pravo bijaše mjeseca rujna 1807 ukinuto odlukom dalmatinskog proveditura[15].

U spomenici od 4. travnja 1807, što ju je Napoleonu Velikomu, usljed njegove odluke od 4. rujna 1806, podastrlo povjerenstvo sastojeće od trinaest odličnika u pravoznanstvu i upravi, odabranih u glavnih dalmatinskih mjestih, medju kojimi bijaše i tudjinaca, a komu je predsjedao glavni proveditor Dandolo, čita se, da za dobe kad se takova spomenica sastavljala, dalmatinski je težak, izmed svijuh u Evropi, uživao i boljih uvjeta i obširnijih povlastica. A inudje, da „nezgodne okolnosti srednjeg vieka bijahu uvele težkih uvjeta na štetu vlastnikâ". Težak ipak nezakasni da svoj povoljni položaj zlo upotrebi pod izlikom veoma često po njem samom skrojenih običaja. I'ače nije manjkalo ni pokušaja, da si prisvoji tudje vlastničtvo navlastito u predielih gorskih i od svieta odaljenih, što bi kad i kad oružane i sporazumne čete izvadjale, da občinskimi dohodci namire troškove nepravednih parnica, žalba i odaslanstva[16].

Mljetačka je vlada morala još od prije, i oblašću državnih izaslanika, upotrebiti uzpregnih sredstava, koja su se ponavljala od god. 1699 do 1795.

Kmetska pitanja bijahu odredbom od 28 siečnja 1739 vieća starih, od 26. rujna 1740 četrdesetorice, od 1. listopada 1740 starovjeća, od 11. listopada 1760 proveditura Dieda i od 9. siečnja 1773 proveditura Da Riva oduzeta gradjanskomu sudcu, te podvrgnuta priekoj političkoj presudi u Zadru, Šibeniku i Trogiru, a to navlastito u nakani, da se kmetska sveza ovjekovječi potajnom izmjenom novog obradjivanja kad se staro izrodi; koja je izrodba imala naravno naviestiti razvrgnuće družtva i ponavljanje starih ili sklapanje novih pogodba.

Pomenuto povjerenstvo, iduć za vladarevom nakanom da ukloni zlorabe i da izmed vlastnika i kmeta povrati zakonitost i sklad a s ovimi napredovanje poljodjelstva, našlo je tada kao najbolje sredstvo, nakon mnogih predloga i protupredloga, i nakon svestranih i pomnjivih prouka, da kmetske odnošaje povrati pod zaštitu velikih načela francezkoga gradjanskog zakonika uz njeke malovažne preinake, dalmatinskimi okolnostmi

---

bravao Grimaniev poljodjelski zakon, koj je bio nepravednom obvezom zemljištnomu vlastničtvu, te ga je stoprv Napoleon ukinuo odlukom od 4. rujna 1806, te tim zametnuo se novi red stvari u ratarskoj struci.

[15] Smirić, Relazione navedena.

[16] Smirić, Relazione navedena.

Digitized by Google

zahtievane, i u tom smislu izradi osamnaest članaka obsizuću osnovu zakona, koja ipak usljed susljednih političkih sgodjaja ostade mrtvim slovom[17].

Iza francezke vladavine, povrativ se Dalmacija 1813 pod Austriju, koja (budi uzgred rečeno) bijaše 1797 zamienila vladu mljetačku, ali uslied požunskog mira morala 17. veljače 1806 ustupiti tu pokrajinu Francezkoj, — nakon malo godina a točno 1. siečnja 1816 uveo se u nju austrijski obći gradjanski zakonik.

Carskim patentom od 1. srpnja 1811, na čelo tomu zakoniku stavljenim, bijahu ukinuti svi običaji, odnoseći se na predmete u njem sadržane; a §§ 10 i 11 izriečno odredjuju, da se običaji nemogu uzimati u obzir, nego kad se zakon na njih poziv'je i da zakonsku kriepost nebudu imali no jedino statuti pojedinih pokrajina i pojedinih kotara, koje zakonodavac nakon proglasenja rečenoga zakonika, izrečno potvrdi.

Po austrijskom obćem gradjanskom zakoniku kmetstva se smatraju kao družtva (§§ 1103 i 1175), te se mogu valjano sklapati i ustmeno, a da im netreba pisma, koje pravilno služi samo dokaznim sredstvom i iznimno postaje sastojinom i uvjetom valjanosti pogodbe u osobitom slučaju, ako stranke izriečnim uvjetom ugovore, da će pogodbu pismeno sastaviti (§ 884 gr. zak.).

Vlastnik daje kmetu na obradjivanje zemlju, uzev rieč obradjivanje kao ukupnost radnja namienjenih, da zemlja bude plodonosna i da se iz nje vade koristi i plodovi, što ih prema prirodjenoj i naravnoj svojoj snagi može davati.

Zemlja ostaje izključivom svojinom vlastnika (§§ 1183, 1184, 1192 gr. zak.), a kmet je dužan, da ju obradjuje kako bi družtvenoj svrhi bolje pomogla, biva doniela koristi (§§ 1103, 1175, 1195 gr. zak.); a taj se odnošaj po sebi razvrgava dovršenjem poduzetog posla (glede vinograda pogoršanjem ili izrodbom, glede usjeva žetvom) ili s inih razloga u § 1205 gr. zak. navedenih.

Što pretiče preko glavnice, odbiv sve troškove, to je dobitak (§ 1192) i dieli se u naravi medju dionike u razmjeru ugovorenom (§§ 840, 1191, 1194 gr. zak.) ili po sudcu odredjenom (§§ 839, 1195 gr. zak.), kao što je obradjivanje više ili manje težko; a ta dioba ili sdruženje probitaka dočim daje osobiti značaj kmetstvu, kmetu je opet potaknućem i pobudom da revno, pomnjivo i snažno radi, pa znatnu čini razliku medju kmetom i nadničarom, jer ovaj potonji radeć jedino na korist gospodara uz stalnu i ustanovljenu nadnicu, mora se ipak njom zadovoljiti ma koliko bio velik dobitak onoga, koji mu daje posla i plaće.

[17] Smirić, Relazione navedena.

Digitized by Google

Dioba biva kad se što pribere i proizvod iza proizvoda, pošto se svakim postupa, kako se je ugovorom ili običajem ustanovilo.

Javne na zemlju udarene poreze mora namiriti družtvo ili svaki dionik u razmjerju onoga, što njegov dio dobitka iznosi.

Kad se desetina davala u naravi, prilikom pobiranja plodova, dizao bi se iz ukupnog proizvoda i javnomu se pobiraču izručivao deseti dio. Zaostatak bio je dobitkom i dielio bi se medju dionike po kmetskoj pogodbi.

Odkad je zemljarina zamienila desetinu, dogadja se, da dionici, mjesto dignuti i na družtveni račun unovčiti dio plodina, koj bi mogao namiriti porez, diele sav proizvod medju se, te po tom svaki prima toliko preko onoga što ga ide, koliko porezni dio stoji razmjerno prema njegovom dielu dobitka

Što se tiče javnog prava, pokle se uvela zemljarina, mora ovu da plaća sam vlastnik i on jamči za nju. Kmet, ako se izmed njega i vlastnika drugče neugovori, ima vlastniku u novcu ili po dielu plodina, što ih prima iz zemlje, nadomiriti surazmjerni dio stalne zemljarine, za koju sam vlastnik odgovara državi (naredba ravnateljstva izravnih poreza od 6. studenoga i 27. prosinca 1850 br. 1182 i 1760). A pošto bje odredjeno, da je vlastnik dužan plaćati cieli porez državi, te je vlastnik morao veoma često zametnuti skupih i dosadnih gradjanskih parnica, da prisili kmeta neka plati svoj dio: to je zakonodavac iz pravičnosti, da nerečemo iz pravde pritekao u pomoć vlastniku upravnim povlašćenim postupkom, koj je ipak ponešto stegnut, bud što se nesmije upotrebiti, nego za tri godine od dana kada je kmet dužan ostao, bud što je dosta, da kmet prigovara po vlastniku podnešenom popisu, te i postupka i političke nadležnosti nestane, a posao prodje na gradjanskog sudca; bud napokon, što predpostaviv da popis (imenica) zadobije pravnu moć upravna ovrha ostaje stegnuta na pokretnine. a da se ova izjalovi, vjerovničke se stavke upravnim putem izjavljuju neutjerivimi.

Vlastnik zemlje mora se gledeć na pripadnosti i prirast smatrati ipso facto i vlastnikom rastlina i svijuh t. z. težaština po kmetu izvedenih, komu pri razvrgnuću kmetstva neostaje no pravo na prepustak njihove vriednosti (§§ 294, 295, 354, 418, 420, 1057, 1042 i 1431 ogz.).

S toga i obzirom na družtveni kmetstvu vlastiti značaj, kmet nebi smio založiti ni odtudjiti težaštine, niti ih vjerovnik pod ovrhu uzeti. Pored svega toga glede takovih kmetskih težaština danomice se vidja ipak u Dalmaciji zaloga, prodaja i ovrha, te se vlastnika tim duži, da motri gdje mu se kmet (komu se bio odlučio dati na obradjivanje svoju zemlju obzirom na njegova svojstva, koja ga čine sposobnim ne samo za materijalni već i djelatni te umni rad, i na sve ine obstojnosti i osobna ili izvanjska svojstva, od kojih se ukupno sastoji ona electa industria,

Digitized by Google

koju je kmet obećao, vlastnik htjeo i koja je bitno počelo pogodbe) izmienjuje drugim kmetom, kojega vlastnik nije pozvao i koga možda nepazi najbolje.

Sbog pomenutog družtvenog značaja kmetstvu vlastitog, ni vlastniku nebi bilo prosto, da zemljom danom na težanje bez kmetove privole razpolaže samo putem samovoljna ili nuždna zaloga ili prodaje.

I zaista § 1186 o. g. z., prema poznatim pravilom rimskog prava: „Socius mihi esse non potest quem ego socium esse nolui (L. 19 Dig. pro socio, 17, 2)" i „Socii mei socius, socius meus non est" propisuje, da u družtvih „nijedan ortak nemože" svojevoljno „povjeriti sudjelanje trećemu komu" u družtvenih poslih, „niti može primiti koga u ortakluk", te je posve naravno izvesti, da mu je tim manje dopušteno da ga primi ustupiv mu svoj dio družtvene glavnice.

Ipak u Dalmaciji unatoč tomu vlastnik zaloga danomice svojevoljno ili ovršno odtudjuje kmetsku zemlju, a da mu nije ni na kraju pameti iskati privolu kmetovu.

Nema ga tko nebi uvidio, da spomenuti zalozi i prodaje sa strane kmeta ili vlastnika, po jasnom glasu navedenog § 1186 o. g. z., premda se od vajkada izvadjaju podpunim udovoljenjem stranaka, nose ipak u sebi klicu ništetnosti.

Čim je ortak obvezan, da nastavi ortakluk za cielo ugovoreno vrieme, da nemože nikoga drugoga primati u ortakluk ili povjeriti komu sudjelovanje u poslu, i čim kmet nije vlastnik težaština, a vriednost ovih umanjaža vriednost zemlji: jasno biva, da najprije vlastnik nesmije prodati zemlju dok kmetska udruga traje, niti može zalog, što ga je dozvolio, zato vrieme podati naslova ovrhi; da bi vlastnikov vjerovnik, koj bi htio kmetsku zemlju ovrhi podvrći, imao prije bezuspješno postupati proti ostalu imetku vlastnika, pa samo zatim, uvjek u svrhu rečene ovrhe, zaiskati suprot vlastniku i kmetu razvrgnuće kmetstva, no pričuvav kmetu pravo, da ako se poluči dostatna ciena, može potražiti naplatu težaština na kmetskoj zemlji izradjenih. Jasno je takodjer, da je bez vlastnikove privole pravno nemoguća slobodna ili nuždna prodaja kmetskih težaština; da, razpiše li se stečaj na kmetov imetak, on može i mora nastaviti obradjivanje kmetske zemlje, a stečajna gromada ima samo neki naslov zahtievati dio kmetu pripadajućih plodova a vlastniku pripada samo (a ne i gromadi, koja nemože odužiti vlastnika, da što potroši te namiri kmeta) pravo, da zatraži razvrgnuće družtva.

Tek navedena načela logično i strogo ističu one zakonskih propisa, koji uredjuju družtva. Ipak nikad se neopažaju uporavljena u praksi, s toga lahko, što i sudci i stranke bijahu i još su uvjerene, da ako se kmetski odnošaj svestrano izleže od § 1103, tog jedinog što mu poklonio gradjanski zakonik (koj se proučio i izradio u doba, kad Austriji nije još

Digitized by Google

pripadala nijedna zemlja, u kojoj bi bila uredba kmetstva občenita), i od propisa na družtvo se odnosećih, na koje se onaj paragraf pozivlje i koji svojim izrazom i svojim duhom nesluže sasvim, da taj odnošaj urede, — stalno je opet, da taj odnošaj satvara posve osobito družtvo, za koje treba osobiti zakon[18].

---

[18] Nije, mislimo, neumjestno, da ovdje dostavimo obraznicu, po našem skromnom mnienju najshodniju, kmetske pogodbe, što ju dadosmo na str. 636 i sl. III. diela našeg „Manuale illustrativo dell' ordinamento notarile austriaco" (Innsbruck, 1883):

U gradu . . . . . itd. Gospoda A. i B. . . . . itd. ugovoriše za se i svoje nasljednike što sliedi:

1. Gospodin A. daje gospodinu B, koji prima, na kmetstvo zemlju položenu u poreznoj občini . . ., u mjestu . . . ., obsežnu . . . rali, medjašnu . . .

2. Gospodin se B. obvezuje, da će za . . godina, po . . . . svake godine, o svom trošku i trudu izkrčit, lozom zasadit i docjelno pomenutu zemlju obradit, i da će saviše posadit maslina, koliko ih ta zemlja može nosit, koje masline imaju ostat zemlji priomute, te da će svake godine nadomjestit poginule stupove, obaviestiv uvjek vlastnika zemlje o svakom poginuću.

3. Kmet se prima takodjer, da će obradit i posijan držati svaki komad naznačene zemlje za sjetvu prikladan a lozom slučajno nezapremljen; da će pri sadjenju maslina oprezno postupat kako nebi sijanje ni nasad lozom zapriečio i otežčao. Kmet se nadalje obvezuje, da će zemlju, te lozu i masline na godinu dovoljno pognj jit, i da će u obće svaku radnju obavljati, što ju pravilno obradjivanje iziskuje.

4. Gospodin B. svake će godine prilikom dotičnih pribranja prinašat gospodinu A. ili njegovomu zastupniku gospodarevu od . . . . iz trsnoga i . . . . iz maslinovog ploda, koj će se po običaju procjenit, zatim od . . . . iz svega posijana žita, i napokon od . . . . iz povrća i inih proizvoda.

5. Isti se kmet obvezuje, da će gospodinu A. ili onomu koga ovaj naznači, platit isu zemljarine i svakovrstnoga prireza, što obterećuje ili bi obterećivao zemlju na kmetstvo podanu, a to razmjerjem kmetske ise pod čl. 4 ugovorene. Tako ovu izplatit će kmet čim mu se to obznani, a razumije se po sebi i izjavlja, da će se glede utjerivanja rečene iše upravnim putem postupat.

6. Izrično se kmetu zabranjuje, da išto pobere i odnese plodova, a da prije neobaviesti vlastnika i njegovu pismenu dozvolu nepoluči.

7. Sve plodine, bile koje god vrsti, što ih zemlja daje a satvaraju gospodarevu, kmet će o svom trošku prenieti u . . . . u kuću, koja će mu se naznačit.

8. Ako kmet nebi obavljao nasad, sijanje i u obće sve što se je ugovorilo u predjašnjih čl. 2 i 4, imat će za prvu godinu dati praznu gospodarevu mjesto podpune, biva kakvu će ustanovit dva vještaka kojih će jednoga odabrat kmet a drugoga vlastnik ili njegovi zastupnici; nebi li se vještaci složili, treći, što će ga stranka izmed one dvojica imenovat.

Ako i druge godine nebi još kmet obavljao dužno obradjivanje po ugovoru, smatrat će se nanah da se je spao sa dobročinstva kmetstva i morat će pustit zemlju vlastniku na slobodno razpoloženje, a da neće biti vlastan zahtievati ikakva odpusta ili naknade u ime izvedenih radnja, pognjojenja i nasada, koji se nesmiju dignuti, već ostaju svi u vlastnikov prilog.

Digitized by Google

A oskudica takova osobita zakona uzrokom je drugoj pretežkoj neprilici, da naime unatoč jasnomu glasu uvodnoga patenta gradjanskog zakonika i njegovih §§ 10 i 11, i unatoč tomu, što u njem nema nikakva propisa, koj bi se u kmetskom predmetu odnosio na mjestne običaje ili

9. Istomu uvjetu spadanja i gubitka svakog prava, odnosna na težaštine, kao što u predjašnjem članku, kmet se podvrgava i u slučajevih, da je što ukrao pri davanju gospodareve; da je što pobrao bez dozvole vlastnikove, ili da nebi u obće izvršio koju od obveza ovom pogodbom primljenih.

10. Kmetstvo zemlje nesmije se nikad podielit na više sudionika, nego ostaje uvjek samo pri jednom; a ako bi kmet htio prodat ili komu ustupit svoje kmetsko pravo ili ga podvrći kakvomu teretu il zalogu, moći će to učinit jedino uz uvjete u ovoj pogodbi ugovorene i uz predhodnu vlastnikovu privolu; a vlastnik si slučajem prodaje ili ustupa pridržava preimućtveno pravo za procjenbenu cienu, što će ustanovit vještaci, izberivi kao u čl. 8.

11. Ako bi kmet umro prije nego se dovrši nasad, kao u čl. 2, njegovi će nasljednici iste radnje kroz odredjene rokove nastavit i dovršit, i tim mogu uživat dobročinstvo kmetstva uz uvjete ove pogodbe Ako kmetovi nasljednici nebi obavili radnje, kako su i za roka u sadanjoj pogodbi ugovorena, smatrat će se da su ipso facto spali s dobročinstva kmetstva, a zemlja će se vratit na slobodno razpoloženje vlastnikâ svršetkom godine, u kojoj bi se radnje pro pustile.

Ako nastavljanje kmetstva sa više nasljednika nebi bilo vlastniku u korist sbog prepiraka medju njimi nastalih, sbog njihove nesposobnosti na vršenje dužnosti prvim kmetom primljenih ili sbog sličnih razloga, moći će im se odpovjedati i prije nego mine pogodba i novo kmetstvo ugovorit s jednim njih ili s kojim drugim, sačuvav spalim nasljednikom pravo na naknadn surazmjernog diela težaštinâ.

Svakako, bude li više kmeta nasljednika, oni nesmiju kmetsku zemlju medju se podielit, nego se smatraju kao zajednički obvezani na sve, što se na ovu pogodbu odnosi.

12. Kmet se suviše obvezuje, da će vlastniku u sgodno vrieme prijavit svaki možebitni slučaj pohare usljed krupe (tuče, grâda), poplave, paleža i inih nesreća, s kojih bi se dalo zakonitim putem zatražiti oprost ili uznamira zem ljarine.

13. Ako kmet nebi htio imenovat svoga vještaka, spomenutog u čl 8 i drugdje, vlastnik je vlastan da imenuje oba vještaka, i da ovi sami podju pregledat, ali uz prisutnost dvajuh svjedoka i o kmetovu trošku.

14. Kmet je dužan nadgledati razne proizvode, on mora vlastniku prama gospodarevoj namiriti svaki nestatak, komu će iznosak i cienu ustanovit vještaci, kao što u čl. 8.

15. Stranke izjavljuju, da im je namjera ovim pismom sklopit družtvenu pogodbu po § 1103 obć. gr. zak. i po pravilih tu navedenih, bez ikakva obzira na občinske statute i mjestne običaje.

16. Kmet gospodin B. u svoje i svojih nasljednika ime prima sve gore naznačene uvjete i obećaje, da će ih vjerno vršiti; a vlastnik gospodin A. prima opet sa svoje strane sve gore naznačene kmetove obveze.

17. Ugovornici u obziru uporabe carske biljegice izjavljuju, da godišnje u nazočnoj pogodbi ugovorene činitbe mogu vriedit . . . . forinta.

18. Troškove na ovu pogodbu odnosne platit će . . . . .

Digitized by Google

bi občinske statute potvrdio, dalmatinsko se sudstvo u ovom predmetu posve često pozivlje na statutarne zakone, koji su nepodpuni, nejasni i zamršeni; i na običaje, koji sve to više padaju u zaborav, a neda ih se u njihovoj ukupnosti nikako ocjeniti.

II.

Evo nas sada pred drugim dielom postavljene zadaće; govorit nam je naime o kmetstvu i težačtvu u području bivše republike dubrovačke.

Pošto su u VII. vieku našeg ljetobroja, a točnije, u koliko nam svjedoči Appendini (Storia di Ragusa, knj. I. str. 84), god. 656. Slovjeni osvojili Epidaurum poraziv i odvedši u robstvo mnogo stanovnika, onaj maleni dio, koji se mogao napadačem ukloniti, pribjegne na vrletan i šumovit greben, udaljen blizu pet milja k zapadu od onoga rimskoga grada, a razstavljen tjesnim morskim prodorom od kopna.

Na tom golom grebenu, gdje stoji sada kasarna sv. Marije, izseljenici, koji nebijahu bezkućnici već ljudi, koji imadjahu blaga da ga zaklone, zasnovaše grad Dubrovnik.

Čitamo u Porfirogeniti: „Urbs Rausium non appellatur Rausium graeca lingua, sed quia in locis praeruptis posita est; praecipitium graeca vocatur λαῦ; unde inhabitantes nuncupati sunt Lausaei, idest praecipitium insidentes. — Communis vero usus, qui saepe litterarum commutatione nomina corrumpit, commutato nomine, Rausaeos appellavit. — Atque hi ipsi Rausaei olim tenuerunt urbem Pitaura (Epidaurum) nuncupatam; at postea cum reliquae urbes expugnatae essent a Sclavis, qui in hoc themate sunt, haec etiam urbs ab ipsis capta fuit, et civium alii quidem interfecti fuere, alii vero in vinculis abducti. — Qui autem fuga salutem invenire potuerunt, loca praerupta inhabitarunt ubi nunc urbs est, primo exiguam illam aedificantes, et postea iterum majorem, mox rursum, et quartum paulatim, aucta multitudine, pomeria protulerunt.“

Novi grad, ako je takovo ime zasluživala hrpa kućica, zidom neopasanih i naplećke velikoj dubravi, po kojoj grad bi nazvan dubrovit (Dubrovnik), znatno je napredovao preko Pavlimira, bana bosanskog. Kad se Pavlimir god. 690 vraćao iz Rima, gdje mu se otac bio zaklonio, nebi li opet zasjeo na svoj priestol, te išao u tu svrhu put Trebinja, obazna za osnovanje grada i zaželi ga viditi; a bivši opet veoma oprezan, da se neupušta medju buntovnike bosanske stranke, a nema sebi pouzdana zakloništa kad ga sreća nebi pomogla, naumi, da si takovo zaklonište u tom gradu spremi. S toga sklopi prijateljstvo sa Dubrovčani, snabdi im grad kulom i opasa ga zidom, koj okruživ sami gradski dio, što se i dan danas zove Pusterlom (vratašca), nije okruživao ni treći dio oboda, u kom je današnji Dubrovnik stegnut Pavlimir, pošav u Bosnu, ostavi iz političke uvidjavnosti nekoliko svojih privrženika u Dubrovniku. Pavlimir

Digitized by Google

postigne za čim je išao, u Trebinju dočekali ga velikim slavljem i prozvali kraljem bosanskim, pa ga takovim priznali i bosanski velikaši; svojim radom i uplivom polučio je od pape, da biskup porušenog Epidaura, koj je tada stanovao u gradiću Burnium, prenese svoje sjelo u Dubrovnik, ostajuć nezavisan od solinskog prvostolnika: nezavisnost to biskupova, koja je u ono doba davala veliki sjaj svakomu gradu i svakim bi se sredstvom, pa i oružjem branila, — toliko je bo važila porad pridruženih joj povlastica i sloboština.

U isto doba razorenja Solina[19], zbivše se god. 691, grada tog, koj kao što je svakomu drugomu gradu u Iliriji prednjačio brojem pučanstva, te inimi obranbenimi sredstvi, mogao je i većma no drugi oprieti se sili varvara, koji od prije bijahu više puta uzalud pokušali, da ga osvoje, — pridonelo je tomu, da množtvo Solinjana prodje stanovati u Dubrovnik, koj je već bio sigurnim zaklonom proti svakomu neprijateljskom pokušaju; povjestnik Porfirogenita, navedši na prosto puka imena nekoliko tih Solinjana, mislio je, da je to dovoljno, da nam odličnost i dičnost njihovih porodica naznači: „ex iis autem, on veli, qui sedes aliunde suas transtulere Rausium, sunt Gregoras, Arsaphius, Victorinus, Vitalius, Valentinus Archidiaconus, Baventinus Pater Protospatharii Stephani". (De Dalm., cap. 29).

Kriepostna čuvstva, koja bijahu u Dubrovniku sabrala bjegunce iz epidaurskih i solinskih ruševina, rekao bi da ovi medjusobno znadoše sdušno čuvati, jer je područje grada, osim stečevina teretnim naslovom polučenih, neprestano se kasnije povećavalo darovi obližnjih vladaoca i kraljeva, koje bi na to dovadjala blagodarnost i zadivljenje porad iskrenog njihovog ponašanja.

Troja su glavna povećanja, koja područje dubrovačke republike zadobi, što darovi, što stečevinami pod drugim naslovom

Prvo povećanje satvara stečevina otoka Lokruma, zbivša se sto godina od prilike nakon zasnovanja Dubrovnika, i stečevina Šumeta, Župske doline, Gruža, Rieke, Zatona do Orašca i Žrnovice, kojimi se dubrovačka republika protegla za 45 četvornih milja i 796 hvati.

Drugim povećanjem dubrovačka se republika protegla na otoke Koločep, Lopud i Šipan, nazvane Plinijem Elaphites, što ih Dubrovčanom

[19] Taj slavni grad, od kojega nam preostalo znamenitih i takovih ostanaka, koji mu prošastnu velemožnost dovoljno očituju, izgledao je kao dugoljasti četverokut, koj se širio prama iztoku i sužival prama zapadu. Ležao je na skrajnem i iztočnom uzmaku solinskog zatona, gdje se poput srpa vijuga i s tiesnog ušća gubi riečica Jader, koja izvire iz mosorskih hridina i o kojoj je Lukan pjevao:

„Qua maris Adriaci, longas ferit unda Salonas,
Et tepidum in molles zephiros excurrit Jader."

Digitized by Google

darova kralj Silvestar god. 1080; na otok Mljet, što im ga pokloni kralj Dušan Urošev sin; te na otok Lastovo, što im ga proda Stevan II. srbski kralj prozivom Krapul.

Treće povećanje sastoji od stečevine poluotoka Rata s gradom Stonom, ležećim mu na prevlaki, koju republika izvede g. 1333 u Stevana VI. Nemanjića, cara Srbije, Bosne i Zahumlja nadimkom Dušana; od stečevine, po ustupu Ostoje vladara bosanskoga, potvrdjenu Sigmundom kraljem ugarskim; predjela nazvanog Primorje, koji Dubrovčani naznačivahu i nazivom novih zemalja, obsizućega oko trideset milja koj je jednim svojim krajem prekidao neprekidnost dubrovačke države medju Orašcem i Stonom; napokon god. 1419 kupljena je za 18000 dukata istočna polovica cielih Konavala od vojvode Sandalja Hranića, komu je pripadala; a god. 1427 kupljena je od vojvode Vladislava Pavlovića za 24000 dukata druga pola istih Konavala[20], predjel taj, koj dan danas zauzima varoš Cavtat.

Nakon stečena konavalskog predjela, to je zadnje stečenje, koje je dubrovačkoj republici razmaklo granice, njeno gospodstvo obuhvaćalo je teritorij velik oko devetnaest četvornih njemačkih milja.

Za prvih doba dubrovačke republike vladavina je bila demokracija u najobsežnijem smislu rieči, i svi najstariji zakoni nose zaporku, da bijahu potvrdjeni „per laudationem totius populi more solito ad campanarum sonitum congregati“, ili drugu sličnu zaporku. Tek o koncu prve polovine osmog vieka vladavina dubrovačkog područja zadobi formu aristokracije i počeše učestvovati u vladi samo plemići i gradjani, izključiv treći zanatlijski stalež.

Prvo vieće dubrovačke republike zvalo se veliko vieće ili višje vieće, a sastojaše od svih plemića, koji bijahu navršili osamnaestu godinu; nu zakonom, uvršćenim u poglavje CDXLIII. zelene knjige, odredilo se, da se za tu čast htjelo dvadeseta navršena godina. Članovi tomu vieću upisali bi se u javnu knjigu Ogledalo, naznačiv im plemstvo, dobu, um i ponašanje. Ovo vieće imadjaše punu i pravu vlast i gospodstvo, jer je ono izdavalo zakone i biralo poglavare.

Drugo je vieće bilo molbeničko (pregati), sastavljeno od četrdeset i pet članova, koje se zvali „stari vićnici“. Ono je nametalo poreze i carine, obavljalo važnije državne poslove, veoma često pregledalo kaznene parnice, riešavalo prizive ú gradjanskih parnicah, šiljalo poslanike i konsule u inostrane gradove, sklapalo mir i rat, slalo svake treće godine po

[20] Izprave o nabavi Konavala čuvala je pismohrana dubrovačke republike u posebnih listinah, koja je austrijska vlada dala preniéti u Beč. Takove je izprave priobćio prof. dr. Miklošić u cienjenom mu djelu: „Monumenta serbica spectantia historiam Serbiae, Bosnae, Ragusii“ — Beč 1858 pod br. CCLXIII str. 228 i CCXCVI str. 336.

Digitized by Google

državi šindike, da dokinu zlorabe, da nove zakone proglase, da udare carine itd.

Treće napokon vieće, nazvano manje, sastavljeno od sedam starovjećnika s jednim rektorom, imalo je zadaću, da bdije, da se zakoni starovieća vrše, ono je dužno republiku pri svakoj svečanosti zastupati. Ovo zvanje trajalo je godinu dana.

Glavar republike, nazvan predstojnikom (prior), zatim knezom i napokon rektorom, čuvao je kod sebe, osim javnih pečata i nekih javnih pisama, i gradske ključeve. On je imao pravo sazivati veliko i molbeničko vieće; on predlagaše predmete, o kojih se imalo razpravljati. Ipak imao je samo jedan glas, premda je u svom dvoru mogao suditi o maloj novčanoj svoti, kad bi se utočnici njemu obratili. Nosio je togu crvene svile; za prišašća Gospodinova i korizme ljubičastu, sa širokom crnom štolom na lievom ramenu, u znak vrhovne oblasti.

Do god. 1204 glavar bi se birao na 25. svakog mjeseca izmed dubrovačkih plemića višjeg vieća; ali od te dobe do g. 1358 Dubrovčani, usljed ugovora sa Mljetci, a da im se nezavisnost neokrnji, primahu knezom ili prvim poglavarom republike, ograničenom vlašću i moću, mjetačkog plemića, što bi im ga od tri na tri godine slala mljetačka republika.

Razne podredjene službe obnašahu njeki plemići i gradjani (Appendini, Storia di Ragusa, str. 187; Cusani, La Dalmazia e le isole Jonie, knj. I. str. 195).

Nemogu prešutiti njeke osobite uredbe, kao što n. p ona trijuh republikanskih proveditura, kojih je služba trajala godinu dana, a zvanje bilo bditi, da se nebi što učinilo suprot dobrim republikanskim ustanovam; poglavarstvo petorice računara (cinque ragioni), komu je spadalo, da pregleda knjige i račune onih, koji bi upravljali javnim novcem, i da dužnike republike sili na izplatu na vrieme, dojaviv ih manjemu vieću i starovieću; te i osebnikove odvjetnike, ustanovljene zato, da bi imali zatočnika po javnoj im oblasti doznačenog oni, koji radi siromaštva ili nasilja protivne stranke nebi našli tko bi ih u parnici zastupao.

Kaznene parnice razpravljao je sud sa četiri sudca, a stranka, koja je mislila da joj se krivo presudilo, mogla se je uteći trojici providura, koji, proučiv parnicu, iznieli bi ju pred vieće starih.

Gradjanske se parnice u gradu razpravljahu pred sudom zvanim konsuli gradjanskih parnica, kojih su bila četiri, a prosto je bilo prizvati se na starovieće.

Van grada i uprav u svakom kotaru bilo je mjestnih sudaca, nazvanih kuezi, čije bi poslovanje republika strogo nadgledala preko sindika, odaslanih, kazneć im strogo svaki prekršaj.

Digitized by Google

Bogatašem i siromahom bio je slobodan pristup k sudcu i kad bi se ovoga prošli, mogahu svoje razloge pouzdati dobrim ljudem, razmiriteljem; a vlastnikom se pak preporučalo, da bi razpre izmed svojih težaka prijateljskim putem sami poravnali.

Čitamo na str. 27. pogl. II., knjige reformatia: „In dicto majore Consilio captum fuit quod si quaestio oriretur inter villanos alicujus domini de aliqua re quam unus peteret ab alio, quod dominus ipsorum teneatur et debeat ipsos concordare si poterit: quod si concordare non posset, ipsi teneantur recurrere ad Dominum Comitem Stagni, qui pro tempore fuerit, et comes teneatur facere eis rationem". Taj je zakon vriedio i za Konavlje, premda se za taj predjel izdao propis, što ga čitamo u poglavju CLXXIX. zelene knjige: „Item quod dominus Comes, qui mitetur per dominium in dictam contratam Canalis, habeat merum et liberum arbitrium et plenariam potestatem per dictam contratam et villas reggendi et conoscendi, procedendi, sententiandi ac condemnandi in omnibus causis civilibus et criminalibus, in totum et per totum sicut habet Comes Stagni in Stagno et cum consuetudinibus Stagni".

(Nastavak sliedi.)

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

K tumačenju propisa § 1 zakona od 3. listopada 1876 (br. 88 Sbornika) o nadležnosti kr. kot. sudova u maličnom postupku.

X. je kupio na sajmu od Y. kobilu za 100 for. — Za njekoliko dana poslje kupa pojavila se na kobili mjesečja sliepoća. S toga je kupac X., obdržav propis § 926 o. g. z., podnio proti prodavaocu Y. tužbu, kojom moli, da se kupoprodajna pogodba ukine i prodavaoc obsudi, da je dužan prodanu kobilu natrag primiti i vratiti kupcu kupovninu od 100 forinti.

Kr. kot. sud u S. nakon obavljene p o m a l i č n o m p o s t u p k u razprave sudio je po tužbenom zahtjevu.

K r. b a n s k i s t o l je povodom po tuženiku uložene žaobe ništovne proti prvosudnoj osudi izdao riešitbu od 21. srpnja 1886 br. 6668, kojom je, vidiv, da je tužitelj tužbom od 29 travnja 1885 br. 1658 zahtievao u k i n u ć e k u p o p r o d a j n e p o g o d b e od 9. travnja 1885, p r e u z e ć e k o n j a i p o v r a t a k k u p o v n i n e o d 100 f o r.; vidiv usuprot tomu, da kr. kot. sudovi kao malični sudovi po § 1 toč. a) i b)

Digitized by Google

zakona od 3. listopada 1876 br. 88 Sbornika za razpravljanje i rješavanje prieporа te vrsti nisu nadležni; pak vidiv usljed toga, da u predležećem slučaju postupku maličnom po ustanovah ovoga zakona nije bilo mjesta, ter da je osudu izrekao sud nenadležan, usljed čega se izpostavlja ništovni razlog naveden u § 75 toč. 1 gore citiranoga zakona, obnašao temeljem § 78 istoga zakona, uvaživši prijavljenu ništovnu žalbu, u k i n u t i n a p a d n u t u o s u d u i o d r e d i t i p o v e d e n j e z a k o n i t o g a p o s t u p k a p r e d s u d c e m n a d l e ž n i m.

Priobćio E. Gavez.

Ovršna dražba stanovitoga, željeznici ustupljenoga i predanoga dielа dobra nekretnoga, u ovrhu potegnutoga, nije dopustiva ni onda, kada ustup u gruntovnici još nije zabilježen.

Na molbu glavnoga ravnateljstva c. kr. povelj. austr. sjeverozapadne željeznice c. kr. kotarski sud u Aussigu odlukom od 27. veljače 1879 br. 3271 izlučio je iz zapisnika de pr. 19. prosinca 1878 br. 18586, sastavljena ob ovršnoj procjeni nepokretnoga dobra gruntovnice općine O. uložka br. 3 više zemljištnih parcela kao „b e z t e r e t n o i o d s v a k e o v r h e s l o b o d n o v l a s t n i č t v o m o l i t e l j i c e ž e l j e z n i c e“, premda s uložka glavnoga dobra br. 3 još nisu bile odpisane; uz to još odlučivši: da se tako izlučene parcele neimadu prodati na ovršnoj dražbi pod brojevi 257, 1131 i 1132 naredjenoj; jer je moliteljica pridonesenim izpravami dokazala, da su spomenute zemljištne parcele izgubile sva svojstva privatnopravnoga vlastničtva i da više nemogu biti predmetom privatnopravnoga obrta, čim je stipulirana odkupna svota u sud na depozit predana, a iste zemljištne čestice u posjed i porabu imenovanoga družtva željezničkoga prešle. (Argumenat na temelju dvor. dekreta od 18 veljače 1847 br. 1036 sbir. prav. zak., zatim minist. naredbe od 14. rujna 1854 d. z. l. br. 238, te zakona od 29. ožujka 1872 d. z. l. br. 39.)

C. kr. prizivni sud u Pragu rješenjem od 7. travnja 1879 br. 10082 udovoljio je utoku tabularnoga vjerovnika dra. Friderika G. samo u dielu prvom, da naime iz napadnute odluke imade izostati oznaka „b e z t e r e t n a i s v a k e o v r h e s l o b o d n a v l a s t n i č t v a“ na prieporne parcele; dočim je glede ostaloga sadržaja napadnute odluke uloženi utok odputio, jer je pridonesenim prilozima konstatovano, da je c. kr. povelj. austr. sjeverozapadna željeznica prieporne zemljištne parcele za svoje po duzeće odkupila, te niti utočnik neporiče, da je ista željeznica prieporna zemljišta povukla u željeznički kompleks, prema čemu da željezničkomu prometu služiti imadu; jer su tim iste zemljištne parcele izgubile narav uzgrednosti nepokretnoga dobra gruntovnice općine O. uložka br. 3 i prestale biti gruntovnim objektom prometnim prema načelom normiranim u dvor. dekretih od 15. listopada 1845 br. 904, od 8. studenoga 1842

Digitized by Google

br. 654 i od 18. veljače 1847 br. 1036 sbir. prav. zak.; niti propust odpisa priepornih parcela nemože alterirati valjanost načela, javnimi interesi utvrdjena, kako to ustanovljuju §§ 35 i 39 zakona od 16. svibnja 1874 br. 70 d. z. l. prema kojima se nepokretnosti, željezničkomu prometu namienjene, neuvršćuju u obću gruntovnicu, nego upisuju u gruntovnicu željeznice, prometu koje služe, pa i onda, kada u obćoj gruntovnici još niti odpisane nisu.

Nemože se dakle u ovom slučaju s priepornimi zemljištnimi parcelami usljed ovrhe na temeljno dobro nepokretno postupati kao s inimi sastavnimi dielovi potonjega; no ipak samo od sebe razumije se, da svakomu hipotekarnomu vjerovniku, oštećenim smatrajućemu se, ostaje prosto inim putem svoje odštetno pravo potražiti.

Zato je udovoljeno utoku samo na toliko, da je iz napadnute odluke odstranjena izreka: „obće bezteretnosti i oslobodjenja od ovrhe“; jer je li izlučenje zahtievano niti je bilo temeljita povoda, da je napadnutim pravcem prvosudna odluka bila izrečena.

C. kr. vrhovno sudište u Beču rješitbom svojom od 10. lipnja 1879 br. 6563 nije uvažilo izvanredni previdni utok dra. Friderika G. s razloga: jer napadnutimi suglasnim odlukami prve i druge molbe prema motivaciji istih nije počinjena nikoja protuzakonitost niti se dade primjetiti očita nepravda, odnosno za preinaku suglasnih odluka nepostoje uvjeti dvor. dekreta od 15. veljače 1833 br. 2593 sbir. prav. zak.

Pr. Luka Matasović.

Koja oblast je nadležna riešavati priepore izmedju trgovaca i njihovih pomoćnika?

Ivan V., trg. knjigovodja po odvjet. dru. V. W. u Osieku, tužio je A. pl. R., protokolisanog trgovca u Osieku, koji ga je bez zakonita razloga odpustio, plativši mu samo za 21 dan, na platež ostatka od 230 for. u ime pripadajuće mu plaće za tri mjeseca, za koje mu vrieme i po ugovoru i po zakonu, kao odkazno, plaća (mjesečno ugovorenih 100 for.) pripada.

Kr. sudbeni stol u Osieku odlukom od 5. rujna 1885 br. 4922 odputio je tužitelja a limine njegovom tužbom uz sliedeće obrazloženje:

„Vidiv, da tužitelj kao knjigovodja traži od tuženika, kao svog bivšeg gospodara plaću za tri mjeseca, kao vrieme zakonom propisanog odkaza, koje potraživanje spada medju poslove označene u § 55 trg. z.; vidiv, da po smislu § 7 zakona od 3. listopada 1876, o postupku pred trg. sudovi, te § 176 obrt. zakona od god 1884, spadaju priepori izmedju trgovaca i njihovih pomoćnika, označeni u § 55 trg. zak., ponajprije na obrtnu oblast prve molbe, dotično razvodno povjerenstvo obrtnog sbora; a u koliko se stranke nebi sa odlukom istog zadovoljile, na nadležni kot

Digitized by Google

sud: to se podpisati sud nedrži nadležnim ovaj predmet razpravljati, te se tužitelj po propisu § 2 sl. a) gpp. svojom nazočnom tužbom odpućuje."

Tužitelj uloži proti toj odluci utok ističuć neteměljitost odluke, jer se u konkretnom slučaju radi o tvrdoj pogodbi glede plaće i odkaza, pa da je s toga trgovački sud obzirom na ustanove §§ 55 i 57 trg. zak. u smislu § 2 toč. 4 zakona od 3. listopada 1876 nadležan za razpravu ovog priepora.

Rješitbom kr. banskog stola od 18. ožujka t. g. br. 22921 potvrdjena je prvostepena odluka „iz razloga po prvom sudu iztaknutih, budući po § 176 obrt. zak. od god. 1884 spadaju priepori izmedj trgovaca i njihovih pomoćnika — pred obrtnu oblast".

Proti toj riešitbi uloži tužitelj radi očevidno pogriešna tumačenja zakona vanredni previdni utok; nu kr. stol sedmorice obnadje rješitbom od 10. lipnja 1886 br. 1783 isti utok „u pomanjkanju uvjeta § 318 g. p. p. odputiti".

Prema konkretnom slučaju, u kojem je tužitelju uzkraćena zaštita trg. sudišta, bilo bi riešeno moje pitanje stavljeno na čelu ovom priobćenju, kad nebi bilo zakona od 3. listopada 1876; nu jer držim, da taj zakon nije derogiran obrtnim zakonom od g. 1884, to mislim, da gornje pitanje tom rješitbom nije riešeno.

Da pako riešenje u konkretnom slučaju nije i nemože biti direktivom za buduće jednake i slične slučajeve, vode me ovi razlozi:

§ 7 zakona od 3. listopada 1876 kaže, da parnice, koje su u § 55 trg. zakona doznačene obrtnim oblastim, usljed tužbe stranke nezadovoljne sa odlukom obrtne oblasti, spadaju na nadležni kotarski sud.

U smislu § 55 trg. zak. imadu ustanove obrtnog zakona služiti mjerilom za uredjenje službovnog odnošaja pomoćnog osoblja, kao i prava njihova na plaću i uzdržavanje, onda, ako takovo nije slobodnom pogodbom jur ustanovljeno.

Prema tomu dakle, ako su službeni odnošaji medju gospodarom i pomoćnikom slobodnom pogodbom ustanovljeni, neima ni povoda ni potrebe služiti se ustanovami obrtnog zakona.

Razmatrajuć ove ustanove, pa pročitav § 4 zakona od 3. listopada 1876 i § 176 obrt. zakona dolazim do zaključka:

Priepori i potraživanja nastala iz poslova u § 55 trg. zak. označenih imadu — prema tome da li medju kontrahenti postoji tvrda pogodba ili ne — različnu podsudnost.

Postoji li tvrda pogodba medju spomenutimi osobami, to je za priepor nastali medju ovimi nadležan u smislu § 2 tcč. 4 trgovački sud; nepostoji li pako pogodba o rečenih odnošajih, to je onda u smislu § 7 istoga zakona u savezu sa § 176 obrt. zakona nadležna obrtna oblast, odnosno nadležni kr. kotarski sud.

Digitized by Google

Ovo tumačenje neslaže se doduše sa uvodno spomenutom odlukom kr. sudb. stola u Osieku, koja je nekim slučajem prošla i preko vrhovnog sudišta; nu jer ovo tumačenje bez mnogoga umovanja izlazi iz jasnog slova zakona, to pouzdano držim, da će spomenuta odluka prošav u pravomoćnost — prem nije prema zakonu — rodit veliku smutnju, ako se sada obrtna oblast za razpravu nazočnog priepora očituje nenadležnom, jer tada trg. pomoćnici, ako neće da stoje van zakona i zaštite, neće moći sklapati pogodaba sa svojimi gospodari! *Viro.*

U parnicah proti posjednikom plemićkih dobara glede nadležnosti prevalira momenat sjedišta naprama činjenicam, kausalnu nadležnost utemeljujućim.

Pred c. kr. okružnim sudom u Z. za stvari gradjanske tuži A. baruna B., posjednika plemićkoga dobra u X., radi izplate kupovnine 450 fr. 53 nč. c. s. c. za nabavljene u rakijašnicu strojeve.

Tuženik se posluži prigovorom nenadležnosti u dvojakom pravcu: jer da on u X. redovito neprebiva, niti se X. u juristično smislu nemože smatrati redovitim prebivalištem njegovim; zatim jer je naručba upitnih strojeva poslom trgovačkim. U potonjem pravcu razloži tuženik, da je rakijašnica, kojom on obrtimice upravlja, po čl. 272 br. 1 austr. trg. z (§ 259 br. 1 hrv. trg. z.) poslom trgovačkim, a prema tomu da je i nabava strojeva, kako ju tužitelj predstavlja, takodjer poslom trgovačkim po čl. 273 al. 2 austr. trg. z. (§ 260 hrv. trg. z.). No buduć je tvrdka njegova (tuženika) prema priloženomu izvadku trgovačkoga registra u Beču protokolirana, to da se nazočna parnica po § 38 br. 2 naputka k zakonu trgov. (§ 1 hrv. trg. post.*) imade uputiti pred nadležni sud trgovački.

C. kr. okružni sud u Z. osudom svojom od 30. ožujka 1880 br. 1480 uvažio je tuženikov prigovor nenadležnosti i uputio tužitelja pred sud nadležni: jer su tuženikom imenovana tri svjedoka, propisovno preslušana, suglasno potvrdila, da se tuženik samo kad i kad, a svaki put samo po nekoliko dana u X. zadržaje; odtud pako mora se postaviti zaključak, da X. u obće nije redovitim prebivalištem tuženika, niti je naposeb bio takovim za podignute tužbe; te se prema tomu c. kr. okružni sud u Z. na osnovu § 14 lit. c) i zaglavne stavke istoga paragrafa gr. sud. od 20. studenoga 1852 br. 251 d. z. l. za razpravu i rješenje ove parnice opravdano nenadležnim prikazuje.

Sud ovaj drži, da se nesmije upustiti u pretres i presudjenje prigovora drugovrstne nenadležnosti, a da se nebi izvrgao pogibelji izreći odluku prejudičnu, na koju po zakonu nije pozvan; jer ako je istina, da

* Zakon od 3. listopada 1876, Sbor. XXXI. k br. 86.

Digitized by Google

pozvani sud personalni nije nadležan, to je pri okolnosti — što okružni sud ovaj nikako nije pozvan — posve irelevantno, da li je nazočnu parnicu riešiti ovlašćen ini sud personalni ili sud kauzalni.

U prizivu i u tegobah s njim izvedenih naglašuje tužitelj, da je ravnatelj dobra tuženikova zajedno s tuženikom u tužbi izpričane pravne poslove utanačio i da su odnosni strojevi za dobro X. naručeni, te se ovo potonje mjestom izpunitbe za ugovorenu nabavu spominjanih strojeva, a okružni sud u Z. po slovu § 43 gr. sud. nadležnim prikazuje. No i po § 26 gr. sud. može se zaključiti na nadležnost istoga okružnoga suda, pošto je X. nastana tuženika; a naručba strojeva mora se uzeti poslom, koji se na upravu istoga posla odnosi.

Prizivni sud moravsko-šlezki rješenjem od 25. svibnja 1880 br. 5328 ukinuo je prvosudnu osudu i ujedno sudio: Tuženik se sa svojim prigovorom nenadležnosti c. kr. okruž. suda u Z. odbija, te se potonjemu nalaže, da dalje po zakonu ureduje.

Razlozi: Premda se izkazivanjem triuh svjedoka mora uzeti dokazanim, da tuženik na svojem plemićkom dobru X. stalno neprebiva: to je ipak neprieporno, da je tužitelj radnje, za koje se tužbom potražuje plaća, usljed naručbine upravitelja dobra X. obavio. Još je tuženik priznao, da je njegova dobra upravitelj pravnovaljano preuzeo za nj obvezu, da će tužitelju naručene poslove platiti.

Prema tomu, budući se je tuženik obvezao, da će preko upraviteljstva svojega dobra X. platiti, imade se potonje mjesto smatrati mjestom ugovorene izpunitbe, te se uslied svega toga po tuženiku podignuti prigovor nenadležnosti c. kr. okružnog suda u Z. u tom pogledu predstavlja neosnovanim.

Ali nemože se na zakonu utemeljenim smatrati niti prigovor onaj, prema kojemu tuženik podsudnost trg. suda za riešenje ovoga priepora provocira; jer iz njegova razlaganja neproviruje nikoj razlog zato, da se spominjana rakijašnica po čl. 272 br. 1 austr. trg. z. (§ 259 br. 1 hrv. trg. z.) poduzećem trgovačkim smatrati imade, a još manje je dokazana sveza izmedju te rakijašnice i protokolisane u Beču trgovačke tvrdke tuženika, na što sve da bi se nadležnost trg. suda po § 38 uvodnoga naputka k zakonu trg. osloniti mogla; suviše tuženik nije niti uztvrdio, da bi njegova tvrdka kod c. kr. okruž. suda u Z. sliedstvom § 21 aust. trg. z. (§ 18 hrv. trg. z.) prijavljena bila.

Na previd tuženika c. kr. vrhovno sudište bečko ukinulo je osudu druge, a potvrdilo onu prve molbe.

Razlozi: U tužbi i diljem svih parničnih govora svojih nije tužitelj za utemeljenje nadležnosti okružnoga suda u Z. navee nikoj ini razlog do onoga, da je tuženik posjednikom dobra X.; a naročito je još dodao u replici, da tuženik veći dio godine na istom svom dobru pro-

Digitized by Google

boravi; on je prema tomu podneo tužbu kod c. kr. okruž. suda u Z. predmnevavši za tuženika podsudnost domicilnu; o tom pako, da bi isti okružni sud kao sud ugovora nadležan biti imao, nije tečajem sve razprave ni spomena bilo. Tek u prizivnih tegobah je ovu nadležnost iztaknuo.

Buduć je sudac i onda, kada nadležnost izpituje i ustanovljuje, vezan na navode i dokazane od stranaka činjenice i okolnosti, a nije ovlašćen ureda radi osvrnuti se i uvažiti razloge, kojih stranke niti navele nisu; buduć se na novote, u prizivnom izvedenju iztaknute, nikoji obzir uzeti nesmije; i buduć je prvi sudac na temelju razpravnoga gradiva, od tuženika predložena, punim pravom zaključiti mogao pa i morao, da X. nije redovitim prebivalištem tuženika: to se tegobe previda pokazuju utemeljenimi, te je zato prvomolbena osuda u krieposti uzdržana.

(Rješitba vrh. suda od 1. rujna 1880 br. 9005.)

Pr. Luka Matasović.

Ima li mjesta traženoj pomoći po konvenciji izmedju Srbije i Austro-Ugarske?

(Slučaj iz srpskoga pravosudja.)

Sudu N. okruga sproveden je zahtjev kralj. srezkog budimpeštanskoga suda V. okr., da se izvrši presuda od 24. travnja 1883 br. 32024, kojom je osudjen J. B., staklar iz N., da plati F. W. iz Budimpešte 339 for. a. vr. sa 6 % kamati i ostalim dosudama.

Umoljeni sud postavio je zastupnika, koji je dokazivao, da ima mjesta traženom izvršenju.

Tuženi se branio, da ga moleći sud nije zvao na ročište, nije mu dao ni tužbu, ni presudu, pa je s toga molio, da se neda tražena pomoć; i sud okr. N. odbio je molbu sa sliedećih razloga:

„Prema čl. IX. tač. 1 konvenc. o uzajamnoj pomoći u sud. delima izmedju Srbije i Austro-Ugarske od 24. travnja (2. svibnja) 1881 izvršenje preduzeti će se na osnovu presude samo onda, ako je u toku spora, tuženome uredno učinjena dostava i ako mu se uslied kakve nepravilnosti u postupku nije stalo na put, da sačuva svoja prava u toku spora. Kako se vrši predaja ove dostave, odredjeno je po II. odelj. navedenog članka konvencije.

Tuženi se brani, da mu je tužba dostavljena zajedno sa presudom, te se ovako ima i da uzme, kad se iz poslatih priloga (akta) nevidi, da je i kad je data tužba tuženome na odgovor. Time, što tuženomu nije data tužba u toku spora, stalo mu se je na put, te nije mogao da brani i sačuva svoje pravo.“

Sa navedenih razloga i čl. II., V., XI., XII. i XV. pom. konvenc. doneo je onaku odluku.

Digitized by Google

Zastupnik tužilačke strane izjavio je žalbu na ovo riešenje, no kasacioni sud odbacio je žalbu kao neumjestnu, a riešenje prvog suda osnažio 1. svibnja 1884 br. 1686.

Sa istih razloga odbijen je i zahtjev kralj. srez. suda u Z. od 12. travnja 1885 br. 7376, da se izvrši presuda od 7. studenoga 1882 br. 7409 u sporu gosp. dra. M. iz Z. protiva J. H. iz N.

I ovo je riešenje osnažio kasacioni sud 29. travnja 1886 br. 1287.

Saopštio S. J.

Članovi zadruge odgovaraju za dugove jur razriešene zadruge.

Temeljem pravomoćne osude od 23. srpnja 1879 br. 4346, glaseće proti zadruzi K. iz M. Mlake radi 168 for. 50 nč. spp., dozvolio je kr. kot. sud u Vel. Gorici odlukom od 13. listopada 1884 br. 6584 ovršnu uknjižbu prava zaloga na nekretnosti Tome, Mije, Mate, Janka, Mikule, Juraja, Antuna i Petra K. zemlj. br. 34 obć. M. Mlaka, jer je vjerovnica uredovnom svjedočbom dokazala, da su svi ovi članovi odsudjene zadruge, koje nekretnosti su medjutim ovršnom dražbom bile prodane.

Proti toj odluci uložiše Tomo, Janko i Mikula K. utok s razloga, što je dužna zadruga jur prestala, i što oni nebijahu odsudjeni, niti osobno zastupani u parnici, kojom bijaše zadruga odsudjena. Iztakoše, da je zadruga posve drugi pravni subjekt od pojedinih članova, i da članovi zadruge nemogu svojim osebunjkom odgovarati za zadružne dugove. Navedoše, da nisu svi članovi kupili ovih sada obterećenih nekretnina, te kad bi i stajalo, da pojedini članovi moraju plaćati osebujnom imovinom zadružne dugove, to da bi se imalo ustanoviti razmjerje po političkoj oblasti.

Odlukom kr. banskog stola od 3. ožujka 1886 br. 29644 bje utok odbijen i spomenuta ovršna odluka potvrdjena s razloga: „premda je osuda, na kojoj se uknjižbena molba temelji, izrečena proti zadruzi K., ali su se za povrat'ak po ovrhovoditeljici utužene svote od 168 for. 50 nč. spp. zadrugari kao dužnici, i to Matija, Mijo, Antun, Juro, Petar'i Lacko K. glasom zadužnice od 10 lipnja 1878 obvezali; nadalje, da se pravne obveze zadrugara napram trećim osobam nemogu prestankom njihovim utrnutima smatrati; a prema tomu s razloga, da je odluka, dozvoljujuća uknjižbu prava zaloga na nepokretnine, koje su kasnije stekli zadrugari prije obstojavše zadruge, i koje su unešene na imena zadrugu prije sačinjavajućih osoba, što je posvjedočeno občinskom svjedočbom, obnašao napadnutu odluku potvrditi".

Proti ovoj odluci uložiše ovršenici izvanredni previdni utok, iztičuć razloge prije navedene i tvrdeć, da su prestankom zadruge prestale i obveze iste, u koliko se nemogu namiriti iz zadružne imovine. Uztvrdiše, da je ovršnom dražbom nekretnina sva imovina zadružna prodana, da je tako njihovo zadružno svojstvo prestalo, i da pojedini članovi zadruge

Digitized by Google

nisu dužni, kao ni članovi kakova dioničarskoga družtva, na sebe preuzimati obveza jur dokinute zadruge. Naglasiše, da oni nisu jedini članovi obstojavše zadruge, i da je nepravedno, da oni za čitavu tražbinu obstojavše zadruge odgovaraju.

Vrhovnom riešitbom stola sedmorice od 15. srpnja 1886 br. 2022 potvrdjene su napadnute riešitbe s razloga, što je potvrdom občinskog poglavarstva u Odri od 19. rujna 1884 br. 2638 izkazano, a kako to i sami utočnici dopuščaju, da su svi, sada u zemlj. br. 34 obć. M. Mlaka upisani vlastnici bili i članovi odprije obstajale zadruge K., koja je zadruga pravomoćnom osudom i odsudjena, da plati ovrhovoditeljici traženu svotu; s razloga, što prama tomu upisani vlastnici svakako sačinjavaju većinu članova obstojale zadruge; a da su s toga i dužni odgovarati za dugove, što ih je zadruga učinila.

Priobćio Stj. D—ć.

B. Kazneno.

Dužnik, koji svoj imetak trećoj osobi u vlastničtvo predaje, da tim svoje vjerovnike ošteti, kriv je zločinstva prevare. (Riešenje vrhovnoga sudišta u Beču od 3. prosinca 1875 br. 5181.)

Žalbu ništovnu, podnesenu proti osudi prvoga suda, zabacilo je c. kr. kasacionalno sudište bečko.

Razlozi: Okružni sud u Jičinu, neprekoračiv obtužbe, smatra dokazanim, da su obtuženi supruzi Ivan i Franjica B. dali sastaviti bilježničku ispravu od 29. listopada 1873, kojom je Ivan B. svoju polovicu nepokretnosti br. 26 u St. prodao Franjici B. za 600 for. uz obvezu, da plati uknjiženi dug od 364 for. i da istodobno kvitira cieli tobože namireni ostatak kupovine od 236 for.; da su onu ispravu dali načiniti u namjeri, da tim prividnim ugovorom odnosno tim lukavim činom „Predujmovni zavod u Pecki“ u bludnju zavedu, naime da ga liše mogućnosti, da iz spomenute polovice nepokretnosti, odnosno iz polučene za nju kupovine od 236 for., namiri mjenbenu tražbinu od 230 for. a. v., koju je Ivan B. dugovao rečenomu zavodu; čim je onaj novčani zavod, pošto je proti Ivanu B. povedena mobilarna ovrha bezuspješnom ostala, imao pretrpiti štetu od preko 25 for.

Ove dokazanimi uzete činjenice i nakana obtuženika na oštećenje, što sve po § 288 t. 3 k. p. (§ 284 t. 3 hrv. k. p.) i kasacionalni sud dokazanim smatrati imade, tvore zaista obtuženikom u grieh upisani zločin prevare, označen u §§ 197, 200 i 201 sl. d) k. z. i to sa sliedećih

razloga:

Istina je, da svaki podpuni vlastnik u smislu § 362 ogz. svoju vlastnost može odtudjiti, nu samo u koliko tim pravo treće osobe nevredja

Digitized by Google

(§ 364 ogz.). Ovakova se je pako povrieda u nazočnom slučaju izvesti htjela i zaista izvela, pošto je prodaji polovice nepokretnosti Ivana B. suprugi Franjici B. i kvitiranje ostatka kupovine od 236 for. — kako je dokazanim uzeto — imalo svrhu, da oduzme zavodu u Pecki fond za pokriće njegove mjebene tražbine od 230 for. U riešitbenih razlozih napadnute osude veli se, da je spomenuti novč. zavod dao mjenbeni zajam od 230 for. jedino u toj vjeri, da je Ivan B. kao suvlastnik nepokretnosti br. 26 u St. solventan, a u istoj vjeri dobio je za upitnu mjenicu i giro od braće L. Ovo, iza ledja predujmovnice i giranta u svrhu zloporabe povjerenja izvedeno otudjenje vlastničtva Ivana B., pri kom je i Franjica B. znalice. sudjelovala, jeste pako nedvojbeno himbeno činjenje, smjerajuće onamo, da predujmovni zavod eventualno ovomu suobvezani giranti štetu pretrpe; odnosno zavedenje u bludnju, pak se kažnjivost ovog otudjenja imetka, koje inače sva obilježja prevare pokazuje, n e u k i d a t i m, što je u solenoj formi bilježničke isprave izvedeno, pošto posredujući bilježnik nije o pravom stanju stvari ubavješten bio; pače mora se uzeti, da je i on u bludnju zaveden bio, što se u ovom slučaju nedvojbenim smatrati mora, jer bi se inače i proti njemu radi sukrivnje postupati bilo moralo.

Pri ovakovom stanju stvari mora se suditi, da je obtuženikom u grieh upisani i dokazanim uzeti čin punim pravom pod §§ 197, 200 i 201 k. z. subsumiran, pak pošto neima tu ništetnosti, označene u § 281 t. 10 bolje t. 9 a. k. p. (§ 277 toč. 10 dotično toč. 9 hrv. k. p), morala se je ništovna žalba kao neosnovana po § 288 k. p. zabaciti.*

M H.

Zapečaćeno, te poštom preporučeno na ruke adresata prispjelo pismo uvriedljiva sadržaja uključuje učin prekršaja suprot sigurnosti poštenja?

Kod kr. kot. suda u O podnese Gj. S. kaznenu prijavu 2. studenoga 1885 br. 1277, kojom moli, da se proti J. P. povede kazneni postupak sbog prekršaja suprot sigurnosti poštenja § 487 k. z.; jer da mu je u zapečaćenom i putem pošte preporučeno priposlanom listu naneo razne uvriede poštenja, a medju inim okrivio ga i zločinstvom dionićtva kradje.

Na ovu prijavu odredi kot. sud ročište na ustmenu razpravu zaključkom od 17. studenoga 1885 br. 1277; proti tomu zaključku je tuženik podneo žalbu nazvavši ju „u t o k“, u ovom zahtievajuć, da se zaključak prvoga suda ukine; jer da se je prijava bezuvjetno morala zabaciti zato, što je notorno, da se prijavljenim načinom, naime uvriedami

* Ovo se riešenje u Manzovom izdanju kaz. zakona citira, ali do sada nije u nijednoj sbirki cielo publicirano.

Digitized by Google

u zapečaćenom listu naprama adresatu samu sbog pomanjkanja učina prekršaj suprot sigurnosti poštenja počiniti nemože.

Kr. banski stol rješitbom od 17. prosinca 1885 br. 27453 zabacio je tuženika žalbu s razloga: jer da će prvi nadležni sud tek nakon razprave, koja je odredjena, imati odlučiti o tom, e da li učin prekršaja, po kaz zakoniku kažnjiva, postoji ili ne.

Prvi sud nakon obavljene ustmene razprave proglasio je obtuženika J. P. krivcem prekršaja suprot sigurnosti poštenja u § 487 k. z. predvidjena, a počinjena tim, što je ovaj upravio i putem pošte zapečaćeno i preporučeno odposlao na adresu privatnoga tužitelja i ovaj dobio pismo, u kojem ga medj inim okrivljuje dioničtva kradje; te zato osudio na globu od 10 for. eventualno na kazan zatvora od dva dana.

Proti toj osudi uložio je obtuženik priziv tvrdeć, da djelo, kojim se on okrivljuje, prekršaj § 487 k. z. nesačinjava; jer da je on sam spisao, kouvertirao, zapečatio, adresirao i poštom preporučeno odposlao privatnomu tužitelju upitni list; sve to da je sam glavom učinio zato, da za sadržaj inkriminiranoga lista nedozna nitko osim tužitelja; da za sadržaj niti nije nitko saznao, ovo bo tužitelj ni netvrdi. U ovom dakle slučaju nije „priobćenje“ onakovo, kakovo uvjetuje § 488 k. z. nego ono §-a 1339 o. g. z.; a ova vrst nepodpada pod udar kaznenih zakona.

Kr. banski stol potvrdio je prvosudnu osudu u pogledu krivnje i na priziv privat. tužitelja sbog prenizko odmjerene kazni povisio je ovu na 20 for. a. vr. globe, u zatvor od četiri dana za slučaj neuplativosti pretvorit se imajuće.

Razlozi: Privatni tužitelj zahtieva kazneni progon poradi onoga diela pisma, njemu zapečaćeno i poštom preporučeno dostavljena, u kojem ga obtuženik dioničtvom kradje okrivljuje.

Obtuženik priznaje, da je list spisao, zapečatio i poštom preporučeno privatnomu tužitelju odpravio. U inkriminiranom dielu pisma leži doista učin prekršaja označena u § 487 k. z., nu u kojem neima ustanove, da bi se kažnjivo to okrivljenje učiniti moralo javno; zato nestoji prigovor prijavljenikov, da se prekršaj ove vrsti nemože počiniti pismom, koje je adresatu zapečaćeno uz recepis poštom dostavljeno, već je pisac dužan provesti dokaz svoga okrivljenja, dotično u nazočnom slučaju dokaz o tom, da je privatni tužitelj kupio medjedju kožu pod okolnostmi, u kojih je morao znati, da koža proiztiče iz kradje. Zato prijavljenik dokaza pružio nije. Proti prodavaocu je iztraga u pravcu kradje medvedje kože obustavljena i dosliedno tomu nemože se kupac te kože kriviti dioničtvom iste kradje, koja neobstoji.*

* Bečko kasac. sudište izreče u riešitbi od 16. svibnja 1878, da je ovako shvaćanje posve krivo, a osudu baš ovakovu kakova je i ova, označi povredom zakona! — Ured.

Digitized by Google

Usljed toga izpostavlja se okrivljenje, u pismu sadržano lažnim, a izreka prvoga suda o krivnji, temeljeć se na ovom obrazloženju, je po § 249 k. p. opravdana, te je priziv prijavljenikov poradi krivnje radi pomanjkanja ništetnih razloga zabaciti valjalo.*

Pr. L. Matasović.

Kod prestupka označenog u § 335 k. z. odgovara krivac po načelih § 134 i 140 k. z. (Rješitba kr. hrv.-slav.-dalm. stola sedmorice od 21. kolovoza 1886 br. 1505.)

Kr. stol sedmorice kao sud kasacionalni povodom podnešene po obtuženom Mati C. i kr. državnom odvjetničtvu žalbe ništovne proti osudi kr. sudbenog stola u Osieku od 10. veljače 1886 br. 11., sudio je:

Mato C. kriv je tim, što je 28. rujna 1885 u Seoni na sokaku med sakupljeni sviet svojom sjekirom zamahnuo tako nesmotreno, da je Ivi B. desnu ruku posjekao, usljed koje je ozliede Ivo B. preminuo, prestupka suprot sigurnosti života po § 335 k. z., te se toga radi po istom §-u osudjuje na kazan strogoga zatvora u trajanju od šest nedelja, ostaviv u ostalom prvomolbenu osudu netaknutom.

Razlozi: Žalba ništovna obtuženog Mate C. zabacuje se po § 282 k. p., jer nije izrazito i napose naveo nijednoga razloga ništine § 277 kp., kako to § 281 k. p. propisuje, i jer neima povoda štogod u korist njegovu u pravcu krivnje ureda radi u smislu § 303 k. p. odrediti.

Da je obtuženi izveo čin onako, kako je u dispozitivnom dielu vrhovne ove osude označen, to sam priznaje.

Sudbenim lječničkim nalazom i mnenjem vještaka ustanovljeno je pak, da se ozlieda nanešena Ivi B. ima smatrati životu pogibeljnom, i da je smrt oštećenoga nastupila s toga, što domari nisu mogli krvi ustaviti, te je ozledjeni, dok je liečnička pomoć došla, izgubio odviše krvi.

Unatoč ovoj konstatiranoj činjenici kvalificira prvi šud obtuženiku u grieh upisani čin samo kao prekršaj suprot sigurnosti života, označen u § 335 k. z i to s razloga, što je ozledjeni Ivo B. po sebi zadobio samo težku ozledu, i što je smrt njegova nastupila od krvoproljića, koje je opet uvjetovano bilo tim, što mu u selu nisu mogli ustaviti krvi, nego ga morali odvesti k liečniku u Našice, pa je na putu onamo mnogo krvi izgubio, što je indi liečnička pomoć prekasno došla. Ali taj nazor

* Protivnoga pravca jesu rješitbe c. kr. ukionoga suda u Beču od 7. kolovoza 1866 br. 6964, zatim od 30. kolovoza 1871 br. 10839, napokon od 16. svibnja 1878 br. 3292, u kojih se suglasno izriče, da se § 487. k. z. nemože uporaviti na sadržaj pisma, upravljena na uvriedjena privatnoga tužitelja. Isto tako u sličnom slučaju neima niti učina prekršaja § 488 kaz. zak. glasom rješitba istoga ukidnoga suda od 14. srpnja 1869 br. 7720, te od 25 srpnja 1871 br. 9096. (Vidi „Mjesečnik" IV. g. 1878, str. 389 i 390.)

Digitized by Google

nestoji, jer se okolnost, da je ozledjeni izgubio odviše krvi dok je došao do liečnika, za obtuženoga prikazuje kao nuzgredni slučajni uzrok, za koji on po načelih § 335 u savezu sa § 134 i 140 k. z. odgovara, buduć taj uzrok ima svoj povod u samom činu obtuženikovom.

Pošto se dakle na konstatirano djelo imadu uporaviti navedene ustanove, mora se žalba ništovna kr. državnog odvjetničtva, upiruća se na točku 9 sl. a) i 10 § 277 k. p. uvažiti, osuda prvoga suda ukinuti i prema ustanovi točke 3 § 284 k. p. u samoj stvari suditi u smislu obtužbe. *M. H.*

C. Upravno.

Pravo drvarije u občinskoj šumi jeste i poslje provedene segregacije ***realno*** *pravo, koje pripada svakdanjemu vlastniku urbar. selišta.*

Kr. podžupanija u Vukovaru izrekla je 7. listopada 1884 br. 3641 sliedeću odluku: Ivan K., Karlo N., Jakov G. i Roza Kl. iz Babske pritužili su se, da im prijašnji vlastnici njihove nepokretne imovine uzkraćuju pravo drvarije u šumi občine Novaki i Babska, koja je segregacijom tim občinam pripala.

Davši kr. podžupanija predmet ove pritužbe svestrano izpitati, dokazalo se je: 1. da je Bono K. iz Novaka god. 1874, još prije provedene segregacije, cielo svoje seliština pristojalište t. j. kuću i $^3/_4$ seliština zemalja prodao Jakovu G., a ovaj ga opet prepisao Franji K., a on pritužitelju Ivanu K. — Bono K. je medjutim umro, a njegova žena Kata udala se za Tošu M. Drvariju na ovo seliština pristojalište odpadajuću uživao je Ivan K. sve do prošle godine, dok mu ju Kata M. sa svojim mužem neoduze držeć, ako pravo drvarije i pravo na pašnjak nije zajedno sa seliština zemljami prodano i to naročito u ugovor upisano, da ono kupcu tih zemalja ni nepripada.

2. Karlo N. je god. 1881, dakle poslje provedene segregacije, četvrt urb. selišta od Martina B. iz Novaka kupio. I on je do prošle godine na selište odpadšu drvariju u občinskoj šumi uživao, dok mu ju s istoga razloga, kao što je prije navedeno, neoduze Martin B.

3. Jakov G. steče sličnim načinom četvrt urb. selišta od Ilije S., četvrt od brata mu Antuna S. i četvrt od Mate K. iz Novaka, koji mu takodjer s istoga razloga drvariju uzkraćuju; napokon je

4. Roza K. god. 1883 kupila od Jose R. iz Babske četvrt urb. zemalja zajedno s drvarijom; nu jer to nije stavljeno u ugovor, uzkratio joj prodavaoc drvariju.

Od ovih sada spomenutih pritužitelja imade jedini Ivan K. pravo na drvariju, o kojoj se tu radi s razloga: što je on već prije provadjanja segregacije bio posjednik i vlastnik prepornoga ovoga selišta, na

Digitized by Google

koje je podjedno s ostalimi selištnimi zemljami šuma pripala, te je on i s ostalimi selištnimi vlastnici tu šumu takodjer preuzeo, a njenim preuzećem zadobio sva prava odnosno sve dozvoljene šumske užitke. Bono K. prodavajuć svoje zemlje nije naročito ugovorio, da si pridržaje drvariju, koja bi ga tek zapasti mogla; a čim toga nije učinio, nemože si prisvojiti onog prava, kojega niti je kada zadobio, a niti faktično uživao. Najmanje pako imade pravo na to Kata M sa svojim mužem, jer nisu takovi nasljednici Bone K., na koje bi sva njegova prava bezuvjetno prešla; a najmanje pako može preći na treće osobe ono pravo, kojega dotičnik ni imao nije.

Prema tomu uvrstiti će občinsko poglavarstvo Ivana K. u temeljnu knjigu glede uživanja prava na drvariju občine Novaki, za dvie trećine urb. selišta, a Kati M. svako pravo u tom pogledu s obzirom na bivšu imovinu njenoga pokojnoga muža Bone K. uzkratiti.

Karlu N., Jakovu G. i Rozi Kl. zahtjevana drvarija nepripada, jer su oni svoja selištna pristojališta kupili tek poslje provedene segregacije, kad je već i šuma i pašnjak prema § 3 ces. patenta od 17. svibnja 1857 u podpunu vlastnost odnosnih prodavaoca prešla, dotično postala podpunom svojinom bivših podanika, pak je svaki njih imao bez obzira na urb. zemlje pravo s tim dielom vlastničtva po svojoj volji razpolagati.

Obzirom dakle na rečenu ustanovu car. naredbe nije drvarija, pašnjak ili trstik nakon provedene segregacije sastavni i nerazdieljeni dio urbarnoga selišta, kao što je prije god. 1848 bio, nego posebno od selišta posve odieljeno privatno vlastničtvo; pa se pukom prodajom selišta neima samo po sebi razumjeti, da su i ostala prava n. p. drvarija, pašnjak i t. d. takodjer prodana.

Ove stvari su dakle, akoprem se nalaze većim dielom u gradjanskoj zajednici, predmetom slobodne konkurencije, te se glede njihovoga posjeda mora ugovarati. Istina, pritužitelji navadjaju, da su naročito i drvariju kupili; ali na to se nemože kr. podžupanija osvrnuti, pošto to nigdje nije izrikom u ugovoru iztaknuto, sbog česa nemože ih ni uvrstiti u temeljnu knjigu vlastnika i uživatelja šume občina Novaki i Babska. Ako koja stranka misli u tom pogledu ugovor pobiti, te svoje pravo na pašnjak i drvariju dokazati, upućuje se na redoviti put pravde.

Ob ovoj odluci ubavještene su sve stranke, te občinsko poglavarstvo u Tovarniku, da u smislu ove odluke izpravi temeljnu knjigu i u buduće slično postupa.

Proti toj odluci uloži Karlo N. po odvjetniku dru. Lj. K. **utok** uz sliedeće obrazloženje: „Glavno načelo svake **uprave** mora biti, da političke oblasti u preporih stranaka štite što više status quo. Prema napadnutoj odluci dokazano je, da je utjecatelj na njegovo selište odpadajuću drvariju u občinskoj šumi uživao. Uz to je dokazano preslušanjem

Digitized by Google

svjedoka, da je prijašnji vlastnik tih nekretnina Martin B. utjecatelju prodao pravo drvarije u občinskoj šumi. Usljed toga trebalo je utjecatelja uzdržati u uživanju prava drvarije. Nu i neglededć na ono upravno načelo misli utjecatelj, da i sa pravnoga gledišta njemu pravo na drvariju u občinskoj šumi prema zakonu pripada, i da bi mu se to pravo dopitati moralo, ma da i nije drvarije uživao. Po § 9 car. patenta od 17. svibnja 1857 šuma, koja bude odciepljena na korist bivših podložnika, ima se smatrati kano šuma občinska, i stoji pod nadzorom vlasti političkih. Tako je u ovom slučaju šuma, u kojoj ima utjecatelj pravo na drvariju. unešena u zemlj. nap. br. 9 občine Novaki pod A. na ime občine. Tko ima pravo na drvariju u toj občinskoj šumi? Onaj komu je urbarski sud dosudio to uživanje. A komu je to urbarski sud dosudio? Vlastnikom dotičnih sesija. Nije dobio Martin B. pravo uživanja občinske šume kano Martin B., nego kano vlastnik četvrt urbarske sesije, upisane u zemlj. nap. br. 80 občine Novaki. S toga tvrdi, da je pravo drvarije u občinskih šumah pravo realno, pripadajuće vlastnikom dotičnih urbarskih sesija, koji su šumom nadieljeni (vidi Unger, System I. str. 568 i sl.).

Politička oblast ima nadzirati šume, pošto se preveliko ciepanje šume protivi narodno-gospodarstvenim pravilom, to nemože nastati slučaj. da se pojedinomu ovlašteniku pripadajući razmjerni dio preda u izključivo vlastničtvo. S toga je i zak. čl. V. god. 1870 u § 3 ovako odciepljenje dozvolio samo glede pašnjaka, jer su šume dodieljene vlastnikom selišta zato, da se može narodno gospodarstvo razvijati. Ako bi se dozvolilo razlučenje prava drvarije od vlastničtva selišta to bi mogao nastati slučaj, da nijedan vlastnik selišta nebi uživao pravo drvarije, nego bi bili uživaoci toga prava sami bezkućnici, što sigurno nebi bilo po namjeri zakonodavca.

Kr. zemaljska vlada odjel za nutarnje poslove izrekla je riešitbom od 26. lipnja 1886 br. 5644 što sliedi: Riešavajuć izvješće podžupanije od 10. siečnja 1885 br. 12904 ex 1884 ob utoku Karla N. proti tamošnjoj odluci od 7. listopada 1884 br. 3641, kojom se utjecatelju, zatim Jakovu G. i Rozi Kl., koji su urbarska selišta pokupovali, pravo drvarije u občinskoj šumi uzkraćuje, obnašla je kr. zem. vlada odjel za nutarnje poslove utoku zadovoljiti, ter napadnutu odluku ukinuti s razloga, što je ovlaštenje u zajedničkih šumah bivših urbarskih občina vezano na posjed selištne nekretnine i to zato, jer je odnosnö pravo prije segregacije vezano bilo na urbarsko selište; segregacijom pako nastalo je samo gospodarstveno razdielenje, nimalo pako kvalitativna promjena prava.

Digitized by Google

KNJIŽEVNOST.

Mjenbeni zakon.*

Tumač zak. čl. XXVII : 1876 itd. Od prof. *dra. Frana Vrbanića.*

(Svršetak.)

Tumačeć narav prihvata drži g. pisac, da se prihvat neosniva na kakovom platežnom nalogu ili kakovoj asignaciji izdatnika mjenice. Po nazoru g. pisca je prihvatnikova obveza abstraktna, trasat nije drugo nego „organ, koji će mjenicu izplatiti; a zato, da on to bude, netreba da postoji kakov obvezni odnošaj". Medju ostalimi tvrdi g. pisac i to, da se na temelju pravnoga posla, koji je temeljem i povodom izdavanju mjenice, nemogu izvoditi mjenbena prava i mjenbeni prigovori.

Ja držim, da su ovi nazori odviše obćeniti, pa da netumače pravnog razloga prihvatnikovoj obvezi, s toga da nezadovoljavaju pravnika.

Obveza svakoga mjenbenoga obvezanika je doduše abstraktna t. j. neodvisna od materialno-pravnoga odnošaja, koji ju je izazvao; ali neda se poreći, da je toj obvezi predhodio gradjansko-pravni odnošaj, a ovaj ima upliva i na mjenbeno-pravni odnošaj, u koliko se tiče neposrednih kontrahenta, pa s toga će se iz tog odnošaja moći crpiti mjenbeni prigovori. Mjenbene institucije razvijale su se u novčanom i trgovačkom prometu, pa istom kasnije je pravnik stao svadjati ih u pisano pravo, a čim je to učinio, nametnula mu se je i ta zadaća, da znanstveno iztraži izvore, iz kojih su te institucije nastale; a pošto se on nemože zadovoljiti sa konstatiranjem, da ovo ili ono obstoji, to je stao iztraživati pravni razlog tim institucijam.

Istina, da se kod izpitivanja mjenbene obveze abstrahira od materijalno-pravnog odnošaja (osim kad ga neposredni kontrahenti iznašaju); ali pored svega toga mora se izpitati, što daje povoda sklapanju takove abstraktne obveze. Povod daje volja interesenta, koja najprije stvara gradjansko-pravni odnošaj, a zatim, abstrahirajuć od ovoga, neodvisnu mjenbenu obvezu. Prihvat abstrahira od materijalno-pravnoga odnošaja, koji je najprije sklopljen bio, ali neabstrahira od onoga animusa contrahendi, koji se proteže na sklapanje mjenbene obveze, tako da obstoji ugovor, smjerajući na sklapanje mjenbene obveze, dotično stečenje mjenbenog prava, a valjano se može takov ugovor nazvati prihvatnim (Acceptations-Vertrag).

Slažem se sa nazorom g. pisca, izraženim na str. 451, da razlog avalistovoj obvezi leži u njegovom podpisu, s kojim je usvojio obvezu

* Vidi Mjesečnik br. 8 o. g. str. 396 i sl.

Digitized by Google

onoga, uz čije je ime svoj podpis stavio. Isto tako pristajem uz ondje izraženi nazor, da se prigovori, koji se mogu staviti onomu, uz kojega se je podpis aval-supodpisao, nemogu stavljati avalu i obratno.

Kad no g. pisac tumačeć § 69 na str. 467 sasma valjano tvrdi, da „pravo mjenbenoga poruka nije samostalno, već izvedeno, te će mu se moći staviti isti oni prigovori, koji bi se mogli staviti i onomu, za kojega je poručanstvo preuzeto“, onda gledeć na te dinstinkcije, tičuće se avala i jamstva, nepojmim, kako može gosp. pisac na str. 459 tvrditi: „mjenbeni poruk našega mjenbenoga prava u bitnosti je posve uzporedjen s avalom, te se od njega razlikuje samo svojom vanjskom formom“.

Razlika izmedju avala i jamstva tolika je, da se jedva može govoriti ob uzporedjenju tih dvajuh pojmova.

§ 68 mj. zak. odredjuje, da vlastnik mjenice ima, da steče i občuva proti jamcu prava mjenbene tužbe odnosno zavrate, učiniti sve ono, što zakon odredjuje gledeć na glavnoga dužnika. Odavlje, pak iz jasne ustanove zakona, da poruk neima veće aktivne legitimacije nego glavni dužnik, da je daklem njegovo pravo izvedeno, sliedi, da ni njegov pasivni položaj nemože biti nepovoljniji, nego li onaj glavnoga obvezanika; jer sadržaj pravnoga pojma je konstantan, a prema tomu i pravna narav jamstva, bez razlike, da li je jamac tužitelj ili tuženik; pa ako se mogu njemu stavljati prigovori, koji i glavnomu dužniku, dakle kad je njegovo p r a v o izvedeno, može on, kad je tužen, stavljati takodjer prigovore pripadajuće glavnomu dužniku, jer je i njegova o b v e z a izvedena.

Na str. 519 tvrdi g. pisac: „Ako li je izdatnik (valjda ne samo izdatnik nego i drugi obvezanici) stavio doduše svoj podpis na mjenicu, ali je nije odsvojio, već je to bez znanja i volje njegove njetko drugi učinio, tada doduše neima mjenice lažne, jer je podpis istinit, ali odnosni izdatnik neće biti mjenbeno-pravno obvezan, jer pogodba o prenosu mjenice nije perfektnom postala. On će moći ovakov zahtjev odbiti prigovorom“.

Ja držim, da će onaj, koji je ukradenu mjenicu bona fide stekao, ovlašten biti tražiti platež, jer predleže svi uvjeti prava i obveze. Tko podpiše mjenicu, ima volju preuzeti mjenbenu obvezu, a prenos može bivati i kroz treću osobu. Na pr. šaljem mjenicu u štedionicu tako, da ju nepredajem sam, već treći tko za me; štedionica izpitat će istinitost podpisa, u koji ima povjerenja, pa bili svi ostali podpisi lažni, bila mjenica ukradjena ili ne, onaj čiji je podpis istinit, jamči posjedniku nalazećem se u dobroj vjeri, jer je mjenica predana i preuzeta, a animum contrahendi dokazuje podpis na mjenici se nalazeći. Tat jamčiti će naravski kazneno-pravno oštećeniku.

I po gradjanskom pravu izključena je kadkada vindikacija, ma bila stvar i ukradjena § 367 o. g. z. Kod mjenice biti će takova vindikacija uvjek izključena, kad predleže uvjeti § 36 mj. zak.

Digitized by Google

Na str. 562 tvrdi g. pisac, da se tužba radi obogaćenja nemože smatrati tužbom o naknadi štete u smislu § 1489. o. g. z., pa s toga da ona nezastaruje za tri već za 30 godina. — Ja sam u svom „Tumaču" naveo, da zastaruje za tri godine, na koje mnenje zavela me je bila jedna rješitba bečkoga najvišega suda. — Dopuštam, da moj nazor nije valjan bio, nu ni nazor g. pisca, da tužba te vrsti zastaruje za 30 godina, nije za sve slučaje umjestan; jer držim, da se vrieme zastare ravna uvjek po naravi onog materijalno-pravnog odnošaja, koji je bio povodom izdavanju odnosno prihvaćanju mjenice; taj odnošaj može se na odšteti temeljiti, pa će onda tužba za tri godine zastarjeti, može zajamni biti, kadno tužbovno pravo redovito za 30 godina zastaruje, i t. d.

Neslažem se sa nazorom g. pisca, da pisanju nevješti nisu mjenbeno-sposobni. Mjenbena sposobnost identificirana je u § 1 mj. zak. sa gradjansko-pravnom sposobnošću sklopiti onerozne pogodbe; gradjanski zakoni neprave razlike izmedju pismena i nepismena čovjeka; prema tomu je jasno, da nepismenim nemanjka pasivna mjenbena sposobnost, pa da se mogu obvezati po punomoćniku. Ratio legis ide onamo, da se moraju stvoriti dovoljne garancije, da se nepismen čovjek lahkoumno nezavede, da stavi rukoznak na mjenicu, kojoj nepoznaje ni sadržaja ni pravne naravi.

Ta garancija nalazi se već u tom, da treća osoba, punomoćnik, preuzima jamstvo zato, da je bio ovlašten na podpis. Ovo mandatarovo jamstvo je mjenbeno-, odnosno gradjansko-pravno. Prvo će biti, ako punomoćnik uz ime mandanta podpiše i svoje ime; jer dokaže li se u tom slučaju, da manjka mandat, jamčiti će mandatar osobno po mjenbenom pravu; a nepodpiše li mandatar svog imena, biti će njegovo jamstvo gradjansko-pravno. Osim toga je koli u jednom toli u drugom slučaju mandatar i po kaznenom zakonu odgovoran.

Uvjeti punovlastnoga ugovora jesu takovi, da izpunjenje istih daje zaključiti, da je mandantu obseg i zamašaj preuzet se imajuće mjenbene obveze poznat; pa onom, koji ima pravnu sposobnost, bit će, podieli li punomoć, isto tako jasno, o čemu se radi, kao i onomu, koji znade pisati; jer se u specijalnoj punomoći mora sve točno iztaći.

Punomoć mora po § 1008 o. g. z. specijalna biti.

Tim završujem neznatni ovaj pokus recensije, za koju priznajem, da je odviše površna i kratka, gledom na obsežno djelo g. pisca. Djelo to, koje se punim pravom može nazvati epohalnim, vriedno je najveće hvale i priznanja.

Dr. Vil. Winter

Opazka. Priobćivajuć ovu ocjenu djela prof. Vrbanića dodajemo, da je u 15. svežčiću ćeskoga „Právnika" o. g. napisao prilično obširnu ocjenu istoga djela pražki odvjetnik dr. I. Ružička. G. R. piše i govori hrvatski posve dobro — on je zakleti tumač za hrvatski jezik u

Digitized by Google

Pragu — a k tomu je vrstan pravnik. Tečajem svoje ocjene ističe g. R., u kojih nazorih se neslaže sa piscem hrvatskoga tumača mjenbenoga zakona, a završuje svoje razlaganje ovako: „Premda se nemožemo u svem složiti sa teoretičkimi nazori g pisca o pravnom svojstvu mjenice i sa posljedicami, koje se odatle izvode, treba ipak znati, da je hrvatska pravnička književnost komentarom ovim zadobila veoma zaslužno djelo, kakova neima u našoj (češkoj) književnosti za mjenbeno pravo".

Uredn.

— *Beiträge zum ungarisch-kroatischen Bundesrechte Rechtliche und politische Erörterungen* von Dr. Josef Pliverić, ord. öff. Professor des Staats- und Völkerrechts an der k. Franz Josefs-Universität in Agram. — Zagreb 1886 — Str. XIII i 540. — Ciena 2 for. 50 nč. — Usljed nemira, nastalih g. 1883 u Hrvatskoj, zaiskao je hrvatski sabor, da se povedu razprave medju Hrvatskom i Ugarskom, te uzpostavi nagoda u svojoj čistoći, dotično nastale povrede nagodbenoga zakona saniraju. I s ugarske strane pristalo se je na to, izabrane su t. z regnikolarne deputacije, pa je hrvatska deputacija izradila svoju poruku i predala ju ugar. deputaciji. Povodom ovih razprava mislio je g. prof. dr. Pliverić, da je dobro i potrebno naprama tim razpravam „zauzeti stanovište poglavito sa pravnoga gledišta". To je on i učinio u povorci članaka, kojih prva povorka ide od str. 1—48. te se zove „Vor dem Nuntium"; a druga povorka nazvana „Nach dem Nuntium" ide od str. 49 do 540. Ovi su članci tiskani najprije u polit. dnevniku „Agramer Tagblatt", odakle su pretiskani u posebnu knjigu, koja je evo pred nami. Osnova knjige „posvema je prema konkretnomu povodu, usljed kojega je nastala"; a i cielo razlaganje udešeno je prema potrebam onih krugova, kojim je pisac prvobitno bio namienio svoje razlaganje, t. j. potrebam inteligentnoga, novine čitajućega občinstva u Hrvatskoj i izvan nje"; pisac je želio ovo občinstvo „poučiti u svih pitanjih, njegovi članci imali su biti „kažiputem občinstvu kroz veoma komplicirane pravne odnošaje hrvatsko-ugarske" Tko do kraja pročita ovu knjigu mora zaista zahvaliti g. piscu, da je dao svoje članke na pose otisnuti, jer tu se nalazi ne samo mnogo pouke, nego se upoznaje, kolikom juristićkom oštrinom razvija pisac svoje nazore i utvrdjuje svoje zasade. Nadamo se, da će i ovo djelo prof. P. naći zasluženu pažnju ne samo kod „inteligentnoga, novine čitajućega občinstva", nego i onih „učenjaka", koji nisu do sada našli vremena proučavati naše odnošaje, a valjda i kod onih „državnika", koji još te vjeruju, da se na temelju istine i prava mogu trajno urediti odnošaji i medju narodi.

VIESTNIK.

(Kr. sudb. stol u Vinkovcih.) Raznio se glas, da će se kr. sudb. stolovi u Vinkovcih, Vukovaru i Zemunu dokinuti, pak za sriemsku županiju podignuti sudb. stol u Mitrovici, kao središtu županije. Taj je glas potaknuo Vinkovčane te su oni priredili pučku skupstinu (meeting) i sazvali ju na 29. kolovoza, tu usvojili resoluciju, koju je kašnje posebna deputacija predala banu grofu Khuen-Hedérvaryu. Resolucija glasi: „Povodom predstojećeg preustrojstva sudova

Digitized by Google

u našoj domovini, te predloga naše vis. vlade, da se sudbeni stol u Vinkovcih ukinuti imade, zaključilo je sakupljeno gradjanstvo cieloga okruga brodskoga i mjesta Vinkovaca u svojoj dne 29. kolovoza 1886 obdržavanoj pučkoj skupštini, da u tom ne samo po mjesto Vinkovce već i po cieo brodski okrug vitalnom pitanju, u svojoj nepokolebivoj odanosti naprama Vašoj preuzvišenosti podastre ovu resoluciju". Resolucija je obrazložena: tu se veli, da urediv u Slavoniji samo tri sudbena stola, a u Hrvatskoj šest, nebi ovo razdieljenje „odgovaralo niti javnim teretima Slavonije, niti njenom teritorijalnom površju, niti broju pučanstva, niti napokon pravičnosti". Nadalje obrazlaže se, da Mitrovica nije pravo središte sriemske županije, da bi se ukinućem sudb. stola u Vinkovcih „jedinstvenost i cielina sriemske županije" razciepila, jer bi se jedan dio područja sadanjega sudb. stola vinkovačkoga morao podvrći nadležnosti sudb. stola osječkoga; Vinkovci imadu vrlo sgodan položaj, središte su gornje polovice županije sriemske, spojeni sa željeznicom brod-daljskom, imade u njih dovoljnih i prikladnih sgrada za smještenje suda i činovnika, postojeća viša gimnazija daje priliku činovnikom, da mogu svoju djecu valjano naobraziti; prištednja nebi se nikakova polučila ukinućem sudb. stola vinkovačkoga, jer poradi udaljenosti mnogih kotara od Mitrovice, radi nedostatnih komunikacija, u velike bi porasle pristojbe svjedoka, vještaka, sudb. izaslanika, a i samu narodu nametnuli se veći tereti.

Priznat ćemo rado, a u tom nas utvrdjuje mnenje prijatelja, koji poznavaju odnošaje, da bi zaista bilo nuždno, da si pridrži sudb. stol u Vinkovcih, kao što god se navode i temeljiti razlozi za obstanak sudb. stola u Zemunu. Na vinkovačkom meetingu moglo se je i više tvrdih razloga navesti na obranu tamošnjega sudb. stola: da razlozi štednje nesmiju biti jedino mjerodavni kod ustrojivanja ili dokidanja sudova, nego da se moraju jednako uvažiti interesi i potrebe, kojim u obće sudovi služe, interesi pravne zaštite, poredka i pravne sigurnosti. A naprotiv bilo bi po samu stvar shodnije, da neke stvari nisu ni ušle u motivaciju, ni u govore, n. p. da Slavonija plaća $^2/_3$ svih poreza, da je sriemska županija „u svakom pravcu jednaka sa zagrebačkom", da broj pučanstva Slavonije pobitja misao ustrojiti za nju samo tri sudb. stola itd., jer ovi razlozi naprosto nisu posve osnovani. — Mi iskreno želimo, da se molba vinkovačke pučke skupštine, o kojoj bit će još govora, podpuno uvaži.

(Umirovljeni su) c. k. kot. sudac u Sinju conte Albert Pavlović, a u Zagrebu V. Vrba, savjetnik kod kr. računarskoga ureda.

(Prva osnova i razpravni zapisnici obć. gr. zak.) Dr. Julij Ofner izdati će, dozvolom c. k ministarstva za pravosudje, prvu (prvobitnu) osnovu i razpravne zapisnike obćega austr. gr. zak. i to podpuno, kako su sastavljeni, izoštaviv čisto formalne rieči uvoda i zaključka, prepustiv čitatelju, da sam izluči što je manje važno.

(Reforme sveučilištne obuke.) Bečke novine javljaju, da će se početkom mjeseca studenoga u ministarstvu nastave sastati enquete za reformu sveučilištne obuke. Pojedina sveučilišta izabrat će početkom ove naukovne godine svoje pouzdanike za enquetu. Vele, da će enquete medju inim razpravljati pitanja: kako da se ograniči svake godine rastuća frekvencija sveučilišta; ob izradbi novoga disciplinarnoga reda za djake; ob uvedenju semestralnih ispita. — Enquete uvažiti će dakako i mnenja, što su ih izjavili pojedini prof. sborovi o tom, da se ograniče docenture na austrijskih sveučilištih.

Digitized by Google

Nekoliko pitanja o karakteristici kradje.

Napisao J. Gj. Avakumović.

(Svršetak.)

Treće je pitanje: Kradja pismena i isprava.

Dvoje se ovdje može da zamisli. Prvo može tko „ukrasti“ pismena, koja ma da imaju vrednosti za nekog samo, opet je neimaju u obće. I drugo može da bude protivan slučaj, da to pismeno vriedi u obće.

Tako, da uzmemo onaj prvi slučaj, kad bi tko ukrao kakvo tudje privatno pismo ili izvještaj vlasti o njem, onda nebi bilo težko odlučiti se, da tu nebi bilo kradje u pravom smislu te rieči, jer materijalne vrednosti niti može imati tudje privatno pismo, niti kakav izvještaj mladjeg činovnika starijem, ili u obće vlasti.

No kad bi se desio onaj drugi slučaj, najme kad bi bile ukradjene isprave onog drugog reda, onda bi se moralo uzeti protivno. Kad bi ukradjena isprava ili dokumenat sadržavao ma kakvu i ma čiju obvezu; ili nečiji razpoložaj o imanju ili najposlje nečije oslobodjenje od kakve dužnosti, — onda se tu nebi moglo reći, da neima predmeta od vriednosti. Medjutim kolika bi bila ta vrednost, to je savršeno bez značaja za samo postojanje kradje, jer i sa malom vrednosti tu bi bili svi uslovi za pojam kradje. Kad bi dakle u takvom slučaju bilo tih svijuh uslova, — onda bi i postojao pojam kradje tudje isprave ili dokumenta. No ma da se obća materijalna vrednost isprave traži kao absolutan uslov za postojanje kradje, opet bi bilo pogriešno svako uzimanje takve isprave od drugoga odmah trpati u red kradja. Naprotiv ima slučajeva, u kojih bi to bila krivica sasvim

Digitized by Google

drugog roda. To zavisi samo od načina, kojim bi zločinac došao do isprave. Tako mogao bi njetko njekoga silom ili prietnjom natjerati, da mu napiše kakvu ispravu, da mu duguje njeku svotu novaca; ili da je primio kakvu isplatu, pa opet zato tu nebi bilo kradje. No ove nebi bilo ne s toga, što ta isprava nebi imala materijalne vrednosti, već samo zato, što bi tu oskudjevao drugi, nuždan uslov kradje. Znade se, da kradja zamišlja nezakonito prisvojenje tudje pokretne a tjelesne stvari. A u ovom slučaju nebi bila uzeta pokretna i tjelesna stvar, već bi se nasilno dobilo pravo naplate ili izplate, kao nješto netjelesna, i po tom tu nebi bilo kradje. Osim toga kradja se nevrši upotrebom sile protiv ličnosti gospodareve, već zločinac obično uzima stvar i bez prisustva gospodareva i samo u riedkih slučajih, ako bi gospodar naišao na zločinca, ovaj se trudi da i silom zadrži već uzetu stvar. Inače upotrieba sile protiv same ličnosti gospodareve još u početku samog oduzimanja stvari, davala bi i tom djelu oblik nasilne iznude ili razbojničtva, a ne kradje. Tako dakle, da bi se kod isprava ili dokumenata moglo uzeti da postoji kradja, nuždne su prije svega dvie činjenice: a) da isprava ima materijalnu vrednost; i b) da je ona gospodaru oduzeta načinom kako se krade, a ne silom upotriebljenom proti gospodarevoj ličnosti.

No ma da nije težko izreći i razumieti ovo pravilo kao obće načelo o kradji isprava ili dokumenata, — opet pitanje o kradji isprava ili dokumenata ima i svojih težkoća. Znade se, da isprave ili dokumenti mogu da budu razne prirode. Jedne mogu da glase na ime donosioca; da se smatraju kao vlastničtvo onoga, u čijim se rukama nadju. Dok druge naprotiv glase samo lično, na Petra ili Pavla. I najposlje treće, ima i takvih isprava, koje se istina izdaju na ime izvjestnog lica, ali se opet izplaćuju svakom donosiocu. Prema takvoj raznolikoj osobini isprava ili dokumenata i sama kradja tih isprava razne je naravi, zato ćemo o njih posebno da progovorimo nekoliko rieči.

Da počnemo sa prvim oblikom. Recimo da Petar ima kakvu ispravu, koja bi glasila na donosioca (au porteur) pa da bi Pavle tu ispravu od Petra krišom uzeo s namjerom, da ju sebi

Digitized by Google

protuzakonito prisvoji; ili još jasnije, recimo na priliku, da je to kakav državni papir od vriednosti, kakav kupon za kamate ili kakva mjenica na pokazitelja, pa zapitajmo se, kakav bi karakter imalo to Pavlovo djelo? Tu bi se bez sumnje moralo uzeti, da je Pavle učinio kradju. A tako bi se moralo misliti s toga, što takva isprava predstavlja novčanu vrednost, koja je u njoj izkazana. Ova, istina nije novac; ali svakako, tko ima takvu ispravu u rukama, tomu neće biti težko da ju pretvori u novac. On to može da učini ili podpuno po njenoj nominalnoj vriednosti, ili sa nekim malim gubitkom. No to ništa nemienja karakter djela, jer i u jednom i u drugom slučaju on za ispravu može da dobije njenu vrednost u novcu ili kakvih drugih stvarih. Nesumnjivo je dakle, da bi tu u svakom slučaju postojala kradja, jer se tu nalaze sve pojedine činjenice, koje skupa sastavljaju pojam kradje. Ovo je u ostalom slučaj vrlo običan i po tom nije težko razumjeti ga No ima i drugih slučajeva, u kojih bi prema samoj naravi ukradjene isprave mogle da budu njeke težkoće u razumjevanju, pa zato moramo i o tom naročito progovoriti. Ima i takvih isprava, koje istina glase na donosioca, ali koje je težko pretvoriti u novac sbog njihove riedkosti. To je slučaj kod stranih papira ili onih koji su riedko u saobraćaju. Ali ma da tu, osobito prema ličnosti samog zlikovca, može biti jakih težkoća i sumnja pri pretvaranju tih papira u novac, opet preko svega toga pravno uzimajući ta okolnost ništa neutiče na pitanje o postojanju ili nepostojanju kradje. I kod ovih, kao i kod svijuh drugih papira, koji se riedje vidjaju, savršeno je bez značaja to, da li ih zlikovac može lahko ili težko pretvorit u novac. Naproti za pojam kradje važno je jedino to, da li ukradjena stvar (papir) ima svoju vrednost, koja se novcem može odrediti i zamieniti, pa ako bi bilo toga, onda bi tu postojao slučaj kradje. Vrednost takvih papira istina može da bude promjenljiva; oni istina imaju svoj kurs, čas viši, čas niži; oni se mogu težko da promjene, mogu što više da izazovu sumnju na ličnost promjenioca. Ali sve to ništa nemienja karakter djela, nepotire postojanja kradje, jer u jednom i u drugom slučaju tat može da dobije vrednost papira, veću ili manju.

*

Digitized by Google

Nesumnjivo je dakle, da i te isprave mogu da budu predmetom kradje kao i svi drugi predmeti materijalne vrednosti, samo ako je djelo učinjeno uz ostale uslove, koji ga karakterišu kao kradju.

Držeći se razporeda, koji smo učinili napred, trebalo bi da sad odmah govorimo o ispravah, koje glase na ime izvjestnog lica, k o m u se i izplaćuju. Ali mi ćemo navlaš da odstupimo od tog razporeda. Govorit ćemo najprije o onoj t r e ć o j vrsti isprava, pa ćemo se tek poslje vratiti na drugu vrstu, na isprave, koje glase na ime izvjestnoga lica, i koje se i plaćaju samo njemu ili punomoćniku. Ovo odstupanje učinili smo u interesu same stvari, jer se nadamo, da ćemo na taj način bolje moći da izkažemo i protumačimo misli, koje služe kao osnova ovoj razpravi.

Da uzmemo dakle one isprave, koje istina glase na ime kakvog naročitog lica, ali koje se pri svem tom neizplaćuju samo tom licu ili njegovom punomoćniku, već i s v a k o m d o n o s i o c u; pa zapitajmo se, mogu li one biti predmetom kradje? Te bi se isprave mogle nazvati mješovite. No najposlje sam naziv neima naročitog značaja; a glavno je, da i takvih isprava ima u saobraćaju, pa zato se preko njih nesmije u ovom pitanju preći s ćutanjem. U red takvih isprava obično se stavljaju k n j i ž i c e štediona Tko što uloži u ovakov zavod, bilježi se to u knjižicu, koja glasi na n j e g o v o i m e; no pravilo je, da koji god donese zavodu tu knjižicu, tomu se daje novac. Ma da knjižica glasi na ime recimo Pavla, zavod opet izplaćuje po toj knjižici svakomu, koji ju donese, a nepita, da li je to Pavle, ili što više, ako i poznaje donosioca da nije Pavao, netraži prenos ili ovlašćenje Pavlovo. Pita se sada: mogu li i takve isprave biti predmetom kradje?

Mi neznamo, kako bi naši sudovi uzeli takav slučaj, jer u našoj (t. j. srbskoj) sudskoj praktici još nije bilo takvog obtuženja.

Zato ćemo navesti slučaj, koji je o tom bio u s t r a n o j sudskoj praktici. U S a k s o n i j i je bio jedan čovjek pred sudom, što je tudju takvu knjigu ukrao i sa njom uzeo novaca

Digitized by Google

iz štedionice. Saksonski sudovi uzeli su da tu postoji kradja i osudili su obtuženika kao zločinca[4].

I mi držimo, da u ovakvom slučaju valja uzeti da postoji kradja. Jer kad te štedionice izplaćuju svakom, koji samo donese onu upisnu knjižicu, — onda je vrlo naravno misliti, da ta knjižica predstavlja izvjestnu materijalnu vrednost, i po tom da i ona može biti predmetom kradje, jer se može upotrebiti kao sredstvo, da tat sebi protuzakonito prisvoji tudji novac, na koji glasi knjižica.

Ovoliko će biti dovoljno o tih mješovitih ispravah. A sad da predjemo na onu drugu vrstu isprava, a to je da govorimo o ispravah, koje glase na ime izvjestnog čovjeka i koje se izplaćuju samo njemu ili njegovom punomoćniku.

Kad bi neko ukrao takvu ispravu, koja glasi naročito na ime sobstvenikovo i koja se izplaćuje samo njemu ili po njegovom ovlašćenju ili prenosu, pitanje je: da li bi se tu smjelo uzeti, da postoji kradja u smislu kaznenog prava, ili ne?

Na ovo je pitanje teže odgovoriti nego li na ona, o kojih smo prije govorili; i u razna vremena i kod raznih naroda to se razno shvatilo. Tako su kod Rimljana pravnici u tom bili raznog mišljenja. Jedni su držali, da postoji kradja, ako bi na priliku dužnik od povjerioca odnio svoju ispravu o dugu u namjeri, da se tim načinom oslobodi plaćanja duga. Drugi smatrali su protivno. A osim toga oni su se razlikovali i u samoj ocjeni djela (kradje), ako bi tko ukrao tudju obveznu ispravu, pa su prema tomu i kaznenu odgovornost uzimali čas težu, čas opet blažu. Ovo su oni cjenili na osnovu svog raznog pogleda na vrednost izprave. Jedni su smatrali, da isprava vredi podpuno onoliko na koliko glasi; a drugi su uzimali, da je njena vrednost samo onolika, koliko je obtuženik prodajom za nju dobio. Prema toj vrednosti i kradja je bila čas veća, a čas manja. Ali tek u svakom slučaju Rimljani su sva ta djela zvali općim imenom: furtum. Ovdje će biti prilika da napomenemo, kako Rimljani taj izraz furtum nisu uzimali baš onako strogo, kao što ga uzimaju

[4] Wochenblatt für merkwürdige Rechtsfälle in Sachsen, g. 1844 str. 103.

Digitized by Google

današnja kaznena zakonodavstva i pravna nauka. Naprotiv oni su taj izraz uzimali vrlo obširno. Tako su oni zvali „kradjom“ i prevarno ili zlonamjerno brisanje, ili u obće preinačavanje isprave, no samo što su tu za povredu privatnog interesa propisivali i kazne više u interesu privatnog tužioca, nego li za održanje javnog prava i reda u državi.

Isto tako i Niemci nejednako su cienili ovakve slučajeve. Bilo je u njih mišljenja, da uzimanje takve privatne isprave, n. p. o dugu, još nije ravno uzimanju svote novca, na koju bi isprava glasila, dakle da tu nebi bilo kradje. Oni su naprotiv mislili, da se uzimanjem takve isprave samo dobiva sredstvo, da si pribavi vrednost isprave, ali da to sredstvo mora da ostane neuspješno, jer kod takvih isprava izplatu može dobiti samo onaj, koji bi mogao dokazati, da je ona zakonitim putem došla u njegove ruke kao sobstvenika ili bar zakonitog ovlašćenika. Zato su ti Niemci uzimanje takvih isprava u celji prisvojenja smatrali samo kao pokušaj kradje. A ako bi tat lažnim prenosom uspio da ih naplati, onda su to smatrali kao pokušaj kradje i u isto vrieme kao prevaru, dakle kao idealni uticaj!

Medjutim bilo je kod Niemaca i takvih mišljenja, koja su uzimanje takvih isprava, koje neglase na donosioca, smatrala samo kao sredstvo za prevaru, koja se može da izvrši lažnim predstavljanjem, da je isprava zakonitim putem došla do ruku donosiočevih[5]. Drugi su naprotiv to smatrali kao kradju, no s tim ograničenjem, što vrednost nisu uzimali onoliku, na koliko bi glasila ukradjena isprava, već samo onoliko, koliko bi tat dobio za nju[6].

Najposlje, ako bi takvu ispravu ukrao sam dužnik, onda su neki to nesumnjivo smatrali za kradju[7]; a ako bi ju uzeo netko treći, pa ju nebi predao dužniku, onda nije smatrano da postoji kradja, jer učinilac nebi mogao da ju naplati, kad nije nanj pravno prenesena.

[5] Held, Sächsisches Criminal-Gesetzbuch, str. 304.

[6] Wochenblatt für Strafrechtspflege in Thüringen 1852, br. 9, str. 234.

[7] Jahrbücher des badischen Oberhofgerichtes, IV, g. 1837 str. 153.

Digitized by Google

Njeki su opet, pri pitanju o karakteristici takvog djela, postavljali i tu razliku, da li povjerilac može drugimi dokaznimi sredstvi, osim same isprave o dugu, da dokaže dužnikovu obvezu; ili nemože. U prvom slučaju uzimali su, da tu nebi bilo kradje; dok u drugom bilo bi je. Oni su držali, da bi se u ovom posljednjem slučaju moralo uzeti da postoji kradja, jer se svakako isprava nebi mogla smatrati kao bez vrednosti. Doduše tada bi, vele, bilo težko saznati pravu vrednost isprave; ali se ta bar približno može da pronadje. Medjutim i sami drže, da to i nemienja samu stvar, baš i kad se nebi mogla isprava dokazati drugimi dokaznimi sredstvi, jer i u tom slučaju ona ima svoju vrednost[8]. To su razna mišljenja kod Niemaca ob ovom. Mi smo ih citirali, jer se nadamo, da će to pripomoći boljem razumjevanju pitanja. A u ostalom napomenut ćemo, da pravu vrednost takvih ukradjenih papira valja ispitivati samo kod onih zakonodavstva, koja karakteristiku kradje čine različnom prema tomu, što bi se isprava cienila po svojoj nominalnoj, ili naprotiv po istinitoj vrednosti. Tu veličina vrednosti može da utiče i na samu veličinu kaznene odgovornosti.

Poslje svega ovoga, pitanja se mogu ovako u kratko postaviti:

1. Da li oduzimanje isprave, koja nebi glasila na donosioca, može da sačinjava kradju? i

2. da li kod zakonodavstva, koja kaznenu odgovornost čine zavisnom od veličine vrednosti ukradjenog predmeta, ovu veličinu treba računati po nominalnoj vrednosti u ispravi, ili naprotiv po stvarnoj?

Da počnemo sa razpravom onog prvog pitanja.

Gdjegod isprava nebi bila savršeno bez vrednosti; i gdjegod nebi nedostajali ostali uslovi za pojam kradje, tu bi se moralo uzeti da postoji kradja. Ta okolnost, što bi lopovu moralo teže biti da ispravu pretvori u novac ili kakvu drugu materijalnu vrednost, jer nebi glasila na donosioca, kao i što za nju nebi dobio njenu pravu vrednost, ništa nemienja prirodu djela. A tako

[8] Jahrbücher, str. 137.

Digitized by Google

bi bilo s toga, što se za pojam kradje netraži, da uzeta stvar mora imati baš kakvu veliku vrednost, već je dovoljno samo da ima bar njeku; i što se medjutim nemože poricati, da gospodar one isprave oduzimanjem netrpi ma koliki gubitak; a opet onaj, koji je uzeo stvar, da neima ma koliko bilo koristi. A čim to stoji, onda je i pojam kradje tu; šta više, postojanju kradje ništa nebi smetalo ni to, što lopov još nebi uspio, da se tom ukradjenom ispravom u istini koristi, što bi bio uhvaćen prije nego bi ju pretvorio u novac ili kakvu drugu materijalnu vrednost. Za pojam kradje glavno je, da ukradjena stvar ima svoju materijalnu vrednost; a da li se zlikovac tom vrednošću već i koristovao, i kolika je ona, to je savršeno bez važnosti.

No mi ovim nećemo da kažemo, da bi se baš svako protuzakonito uzimanje tudje isprave od vrednosti smjelo nazvati kradjom. Naprotiv ima slučajeva, u kojih ma da bi i bilo ostalih uslova za postojanje kradje, opet se nebi smjelo uzeti da nje ima samo zato, što je ukradjena isprava dobila takvu osebinu, koja absolutno izključuje pojam kradje.

To bi prije svega bilo onda, ako oduzeta isprava absolutno nebi imala baš nikakve vrednosti, kao na priliku, ako bi se uzela isprava, koja bi bila već izplaćena. A tako isto nebi bilo kradje ni onda, kad bi bila odnesena kakva nevredeća mjenica, n. p. što nebi bila protestovana; no ovo naravno tek onda, ako nijedan od podpisnika na njoj nebi odgovarao za njenu vrednost.

I ova dva primjera, pa su već dovoljna da pokažu načelo, koje u tom valja da važi, a to je: da predmetom kradje može da bude samo ona isprava, koja ima ma koliku vrednost, pa ma samo i napram jednog podpisnika, ako ih je bilo više. No pri svem tom neće biti izlišno, da osim ta dva primjera spomenemo još nekoliko slučajeva, u kojih se nebi moglo reći da ima kradje isprava.

Tako nebi bilo kradje isprave ni onda, kad tko ispravu nebi uzeo u namjeri, da bi se njome koristio, već bi to učinio više slučajno. Ovo možda izgleda malo nepojmljivo; ali tek i toga ima. Takav bi slučaj bio, kad bi tko došao da ukrade i ukrao jedan predmet, pa bi se u njem nalazila i kakva isprava od vrednosti,

Digitized by Google

koju bi zlikovac spazio tek docnije i koju on nije htio za sebe da zadrži. Ovo ćemo najbolje objasniti primjerom, pa zato ćemo se njim i poslužiti. Mogao bi tko ukrasti kakvu kasu s novcem, i kad bi obio kasu da pored novaca u njoj nadje i isprave od vrednosti, na koje on nije računao, da će ih naći u kasi. Tu su moguća dva slučaja. Ili da zlikovac još na mjestu kradje obije kasu, pa uzme samo novac i odnese ga, a isprave medjutim da ostavi nepovredjene; ili da on tu kasu neobijenu iznese iz kuće, pa tek na polju kad je obije, da u njoj nadje pored novca i isprave od vrednosti. Pitanje je, da li bi se smjelo uzeti, da u oba ta slučaja postoji kradja isprave ili ne? Da u onom prvom slučaju nebi bilo i kradje isprave, to je jedva potrebno i napomenuti, jer tko djelom zasvjedoči, da nije bio namjeran sebi protuzakonito da prisvoji kakvu tudju stvar, za toga se nebi moglo reći da je ukrao i tu stvar samo zato, što je on neku drugu stvar ukrao sa istog mjesta. No teže je sebi stvoriti odsječno mišljenje u onom drugom slučaju, koji spomenusmo napred i koji se takodjer dešava. Mogao bi netko cielu kasu s novcima odnieti iz gospodareve kuće i obiti je daleko od ove, pa tek tu primjetiti, da u kasi ima i isprava od vrednosti; zato je vrlo prirodno zapitati: može li se smatrati, da tu ima i kradje isprave, ili toga nema? I ovdje nije težko razpraviti slučaj ako bi zlikovac ma i docnije sebi prisvojio isprave, kojimi se nije nadao da će ih naći u kasi. To bi van svake sumnje bio slučaj kradje. No ovdje je teži onaj drugi slučaj, ako bi zlikovac, čim bi u obijenoj kasi spazio te isprave od vrednosti, njih odmah odbacio; ako bi odmah pokazao namjeru, da neće da ih sebi prisvoji protuzakonito. Da li se i tada može reći da postoji kradja, u tom su mišljenja podieljena. Jedni drže, da bi je i tu bilo; a drugi da ne. Prvi uzimaju kao razlog za svoje mišljenje to, što je tat sebi, ma i samo privremeno i nenamjerno, već bio nezakonito prisvojio tudju imovinu — ispravu. To što bi zlikovac docnije ostavio tu ispravu, nebi, vele, ništa mienjalo prirodu učinjenog djela kradje, kao što taj uticaj nebi imalo ni to, da je tat ukrao kakvu drugu stvar, pa bi i nju docnije odbacio. Za pojam kradje dovoljno je, vele, i samo to, što se je tat ma

Digitized by Google

i privremeno htio protuzakonito koristovati tudjom imovinom. Drugi naprotiv misle, da onda, kad zlikovac ukrav kasu sa novcem, nebi znao da u kasi ima i isprava od vrednosti, i kad bi ove odmah ostavio, čim bi ih spazio u obijenoj kasi van gospodareve kuće, da u tom nebi bilo kradje. Ovi tako misle s toga, što tu nebi bilo namjere za kradju isprave, a takva namjera absolutno je potrebna za pojam kradje. I mi mislimo, da je pravilnije ovo drugo mišljenje, jer nehatne kradje nikako nemože ni biti. Ovoliko će biti dovoljno ob ovom, pa zato da pristupimo citiranju drugih slučajeva.

Dalje nebi bilo kradje ni onda, kad bi tko uzeo ispravu, na koju bi on imao pravo ili bi bar držao da ima pravo na nju, n. p. ako bi isprava bila izplaćena, pa bi je povjerilac opet nezakonito pri sebi držao. Kad bi takvu ispravu dužnik od gospodara oduzeo načinom, koji bi inače sačinjavao oblik kradje, tu opet nebi bilo kradje, već samo samovlašća, jer bi ona isprava bila bez vrednosti, ili bi bar učinilac imao osnova, da je smatra za takvu.

Isto tako nebi bilo kradje ni onda, kad bi tko uzeo ispravu tek samo da ju čuva kao uspomenu zbog rukopisa kakvog velikog čovjeka, a ne što bi htio da se njom koristi! No, naravno, ovako bi bilo samo onda, ako ta isprava nebi ujedno imala i kakvu materijalnu vrednost; jer bi u ovom slučaju bili svi uslovi za pravu kradju isprave, pa ma da tat tu ispravu još i nebi upotrebio na svoju korist[9].

Malo teže stoji sa pitanjem: da li diplomatski ili porodični papiri, koji bi sadržavali važne tajne, mogu biti predmetom kradje? Ako bi tko te papire uzeo tek samo da ih ima, zbog njihove važnosti i čisto političke ili porodične upotrebe bez ikakve koristi, onda se tu nebi moglo reći da postoji kradja. No ako bi tko te papire uzeo da ih proda, onda su o karakteru takvog djela mišljenja raznolika. Jedni drže, da se ni to nebi smjelo nazvati kradjom; a drugi naprotiv misle, da bi. Kao razlog za svoje mišljenje prvi uzimaju to, što ti papiri, sami po sebi, nepred-

[9] Heffter, Lehrbuch, § 489, prim. 4.

Digitized by Google

stavljaju nikakvu materijalnu vrednost, te kao bez vrednosti ne mogu da stvore pojam kradje. A drugi opet svoje mišljenje brane tim, što tat za te papire u svakom slučaju dobije neku materijalnu korist, pa je s toga, vele, svejedno, da li ti papiri i u obće šta vrede materijalno ili ne.

Mi mislimo, da je pravičnije ovo drugo mišljenje. Za pojam kradje dovoljno je, da ukradjena stvar i samo može da predstavi neku materijalnu vrednost ma za koga; a nije nuždno, da je ona takva i za svakog u obće. Ima i drugih stvari, koje neimaju materijalnu vrednost za svakog u obće, pa opet zato mogu biti predmetom kradje. Tako n. p. alati zlatarski vrede samo za zlatare, a ne i za svakog drugog, pa opet zato nikom nebi padalo ni na um, da kradju zlatarskih alata nesmatra za kradju samo zato, što te alate težko da bi kupio tko drugi osim zlatara.

Osim toga ima i takvih slučajeva, da tko protuzakonito uzme i odnese kakvu tudju ispravu u namjeri, da mu ona posluži samo kao sredstvo za izvršenje kakvog drugog kažnjivog djela, n. p. da bi pomoćju rukopisa u njoj napravio drugu, lažnu, ispravu. Takvih slučajeva biva često medju ljudmi, pa zato je vrlo prirodno zapitati: da li bi se i ovo uzimanje tudje isprave za poslugu falsifikata moglo smatrati za kradju ili ne? U obće se uzimlje, da se to nebi smjelo karakterisati kao kradja. I mi držimo, da je ovo pravilno, samo ako ona ukradjena isprava nije imala i svoju materijalnu vrednost.

Najposlje može se desiti, da tko ukrade kakvu ispravu samo da je uništi ili prikrije, a ne da se njom koristi. Ovakvi slučajevi takodjer su bili povod raznim mišljenjem. Jedni vele, da tu nebi bilo kradje; a drugi, da bi je bilo. Mi mislimo, da griješe oni prvi. Za pojam kradje netraži se kao absolutna činjenica i to, da se tat kradjom koristi, već je dovoljno samo, da je njom gospodar oštećen; a oštećenja bi bilo i onda, kad bi tat ukrao tudju ispravu samo zato da ju uništi ili prikrije.

Mislimo, da će i ovo nekoliko primjera biti dovoljno da pokažu, kada se i u kojih prilikah uzimanje kakve tudje isprave može smatrati za kradju, a kada opet ne. Zato ćemo prestati sa

Digitized by Google

daljim nabrajanjem takvih slučajeva, a preći na ono drugo pitanje, koje smo napred postavili.

Kao što se sjećamo, to drugo pitanje bilo je u tom: da li se veličina kaznene odgovornosti kod kradje valja da upravlja prema veličini sume, na koju bi glasila ukradjena isprava; ili naprotiv prema tomu, što tat u istinu za nju može da dobije? Na ova pitanja mora se odgovoriti vrlo obzirno*.

Pri odgovoru na ovo pitanje prvo se mora postaviti razlika: da li je ispravu ukrao sam dužnik; ili je to učinilo kakvo drugo lice?

U prvom slučaju nije težko odlučiti, koja vrednost treba da utiče na veličinu kaznene odgovornosti. Tu je sasvim umjestno, da se veličina kaznene odgovornosti upravlja po veličini nominalne vrednosti isprave ili tražbe, na koju bi glasila ukradjena isprava Kradjom te isprave tat bi dobio sumu, koju je bio dužan, podpuno; jer on toliko neće biti dužan da plati povjeriocu. A opet njegov povjerioc (vjerovnik) tim bi gubio onoliku sumu, kolika je u ispravi. Ova karakteristika tog djela u ostalom ništa se nemienja tim, što kakvo treće lice, kad bi mu se ponudila ta isprava, za nju nebi dalo toliku sumu. A ovo je s toga, što kod isprava te vrsti i u ovakvom slučaju veličina štete zavisi s jedne strane od koristi za dužnika, a s druge od štete za povjerioca; a to oboje odredjeno je za njih dvojicu samom nominalnom vrednošću isprave, a koliko će ta isprava vrediti i za treća lica, to je za njih svejedno.

No govoreći ob ovom slučaju, gdje bi dužnik ukrao svoju ispravu, moramo odmah dodati još i to, pod kojim samo uslovom ta kradja ima svoje praktične vrednosti; ili drugimi riečmi, moramo spomenuti jednu karakternu osobinu za kradju tih isprava.

---

* Pisac se ovdje prije nego li je prešao da razpravi ovo pitanje, obazreo na neka mišljenja, „koja zauzimaju vrlo zaseban položaj pri pitanju o kradji isprava". Jedno je mnenje, da se kradja isprava uzme „kao pokušaj kradje"; a drugo, da se uzme kao prevara. Zabačuje posve odlučno — a nemože drugačije ni biti — oba mnenja, jer su pogriešna; ono prvo protivno je pojmu pokušaja, jer obavljena kradja isprava nije drugo nego podpuno izvedeno zlo djelo; dočim kradju isprava označiti prevarom protivno da je i samomu pojmu prevare. Ured.

Digitized by Google

Kradja ovaka opasna je za povjerioca, a koristna za dužnika samo onda, ako povjerilac nebi imao, ili nebi mogao lako pribaviti druge dokaze mjesto ukradjene isprave o postojanju njegove tražbe po toj ispravi. Medjutim gdjegod bi povjeriocu bilo moguće, te dokaze da pribavi drugim načinom, n. p. kakvom drugom ispravom; ili što bi bila ukradjena kakva javna isprava, čija bi se sadržina nalazila zabilježena u kakvoj javnoj knjizi kod vlasti tako, da bi tim lako bilo dokazati obvezu po toj ispravi — u takvih slučajih tat naravno da ništa nebi dobio tim, što bi ukrao ispravu, niti bi opet gospodar isprave tim šta gubio, kad tražbu može da dokaže sigurnom nabavkom druge isprave. Naprotiv tada se nebi smjelo tvrditi, da bi povjeriočeva tražba zavisila samo od isprave, koju je zlikovac protuzakonito uzeo. Pa i pored svega toga mišljenja su medju naučnici podieljena, da li se i to može smatrati kao kradja, ili ne? Jedni uzimaju, da tu u svakom slučaju ima kradje; a drugi da je neima. Prvi za razlog svomu mišljenju navode to, da je bez sumnje ukradjena stvar od materijalne vrednosti; a drugi svoje mišjenje brane tim, što se u tom slučaju tat kradjom nikako nemože da koristi. Mi držimo, da je pravilno samo ono prvo mišljenje, jer se za pojam kradje i netraži, da je tat postigao za sebe kakvu korist, već samo da djelom ide na štetu sobstvenika; može tko ukrasti tudju stvar, pa je poslje baciti u rieku, dakle se ništa njom nekoristiti, a samo drugoga oštetiti, pa opet zato tu bi bilo kradje, a ne uništaja tudjih stvari. Pa tako je i kod kradje ovakvih isprava.

Ovoliko će biti dovoljno za pravilno razumievanje ovih slučejeva; a sad da vidimo, kako stoji sa kradjom onih isprava, kod kojih nebi bilo onakve mogućnosti, da se nabavi dokaz o postojanju isprave? U red ovih isprava dolaze sve privatne, koje nisu uvedene u javne knjige kod vlasti; a pored toga i mjenice, koje se ravnaju javnim ispravam samo po svom uticaju na odgovornost dužnikovu, ali pri svem tom ostaju samo isprave privatnog karaktera. Kod svijuh tih isprava i mjenica povjeriocu je težko dokazati, da su one postojale, ako bi mu bile ukradjene. Zato bi, redovno uzimajući, sa kradjom te isprave povjerilac

Digitized by Google

gubio i dokaz o postojanju duga po toj ispravi, izim da je povjerilac trgovac, pa da se koristi svojom knjigom, u koju bi isprava bila uvedena kao primanje, a neizvedena kao naplaćena. No ako bi već jednom povjerilac dokazao postojanje te isprave, i da mu je ona ukradjena, onda se veličina pokradje i kaznene odgovornosti i tu ima da upravlja po nominalnoj vrednosti te isprave ili mjenice, a ne po onom, što bi njetko treći dao za tu ispravu.

Kazasmo malo prije, da i kod onih isprava, koje nisu dobile oblik javne isprave, povjerilac može dokazati sadržinu ukradjene isprave i svojom knjigom, ako je trgovac. No i osim toga ima slučajeva, da je i vjerovnikom, koji neimaju tih knjiga, dopušteno da postojanje isprave dokazuju i drugimi sredstvi. To bi bilo u onih državah, gdje zakon dopušta, da se tražbe mogu dokazivati i svjedoci. Pošto i toga ima u zakonodavstvih, to ova razprava nebi bila podpuna, ako se nebi dotakli i tih slučajeva; ako nebi dokazali, da li bi i tu bilo kradje i prema kojoj vrednosti da se upravlja veličina kaznene odgovornosti Ob ovih slučajevih neimamo mnogo što da rečemo nova. Glavno je, da se dokazivanje o postojanju i sadržini ukradjene isprave po svjedocih može dokazivati samo u onih državah, gdje zakon to izrekom dopušta, a nikako i u drugih državah. Pa gdje je već dozvoljeno i svjedocima to dokazivati, tu od izkaza svjedoka zavisi i karakter i veličina djela. Ako bi svjedoci potvrdili, da je bilo isprave sa izvjestnom vrednošću; i ako bi inače bilo dokaza, da ja dužnik nju ukrao, onda je to već dovoljno: i da se on oglasi za zlikovca, i da se veličina njegove kaznene odgovornosti upravlja po nominalnoj vrednosti ukradjene isprave. No da je naročito u ovih slučajih, gdje se svjedocima hoće da dokaže i postojanje isprave i njena veličina, osobito nuždno sa najvećom opreznošću cieniti te dokaze, koji za dužnika mogu da budu možda i sudbonosni, to je jedva potrebno i da napomenemo.

Sve što do sada navedosmo, pokazuje jasno, da ima slučajeva, u kojih bi povjeriocu i bila ukradjena isprava o dugu, pa opet zato da se nebi moglo absolutno reći, da bi se tada povjerilac zbog ukradjene isprave lišio i same tražbe; niti opet da bi se dužnik s toga oslobodio plaćanja.

Digitized by Google

No opet zato i tu se nebi smjelo reći, de nepostoji kradja. A izim toga i tu je onda na svom mjestu pitanje: da li se veličina kaznene odgovornosti treba da upravlja po nominalnoj vrednosti ukradjene isprave, ili samo po onoj, što tat može za nju da dobije? Tu je sasvim prirodno zapitati: da li nominalna vrednost ukradjene isprave treba da je ravna kradji tolike iste sume novca ili drugih stvari? Ili još jasnije rečeno: da li veličina kaznene odgovornosti za kradju isprave od nominalne vrednosti n. p. 1000 groša, treba da je ravna kradji 1000 groša u gotovom novcu?

Netreba zaboraviti, da je ovdje rieč sve o tom, kad bi sam dužnik ukrao svoju ispravu, pa onda neće biti težko pravilno odgovoriti na postavljena pitanja.

Imajući to na umu, može se kao pravilo izkazati ovo: Kod zakonodavstva, u kojih veličina kaznene odgovornosti zavisi u obće od veličine pokradje, i u slučajevih gdje bi sam dužnik ukrao svoju ispravu o dugu, nominalna vrednost ukradjene isprave treba da ima onaj isti uticaj, kao da bi bio ukradjen i gotov novac u istoj vrednosti.

Ma da ima i protivnih mišljenja ob ovom[10], mi opet držimo da je pravilno ovo naše mišljenje, jer za samog dužnika ta vrednost isprave savršeno je ravna gotovom novcu, pošto bi on za nju morao dati povjeriocu toliko gotovog novca, da je nije ukrao, i s toga je podpuno pravo njega smatrati za tata u onolikoj mjeri, u kolikoj bi bio drugi čovjek, da je pod istimi prilikami i okolnostmi ukrao onoliku sumu gotovog novca.

No razumije se, da ovo pitanje, da li veličina kaznene odgovornosti kod ukradjenih isprava valja da zavisi od nominalne vrednosti isprave ili inače, sasvim odpada kod onih zakonodavstva, koja u obće veličinu kaznene odgovornosti kod kradje nemjere po veličini pokradje. Tu je onda prostija i lakša karakteristika kradje, pa po tom i njena ocjena. Tu se iztražuje samo to, pod kakvimi je prilikami i okolnostmi učinjena kradja, pa prema tomu se cieni i veličina kaznene odgovornosti. A da li je ukra-

[10] Beiträge zur Kunde der Fortbildung des zürichschen Rechtes XII, str. 453.

Digitized by Google

djena isprava ili novac, ili što drugo, tu je savršeno bez važnosti za ocjenu o veličini kaznene odgovornosti.

Sve ovo, što dosada govorasmo, tiče se samo onog prvog slučaja, kad bi sam dužnik ukrao svoju obveznu ispravu. Mislimo, da smo o tom slučaju govorili dosta obširno i detaljno, pa da možemo pristupiti daljem razvoju ove naše rasprave.

Držeći se toga na redu je, da predjemo na onaj drugi slučaj, koji smo spomenuli napred, t. j. kad bi ispravu ukrao njetko drugi, a ne sam dužnik. Očevidno je, da ovo nije onakav isti slučaj, kao onaj prvi. Ma da se i ovdje nemože poricati da ukradjena isprava neima svoju nominalnu vrednost, opet bi bilo pretjerano, ako bi se uzelo, da ta ukradjena isprava i za svakog stranog tata ima onu istu vrednost, koju bi imala za samog dužnika, da ju je on ukrao. Mi ovdje nezamišljamo slučaj, da tko ukrade tudju obveznu ispravu u namjeri da je dade dužniku, jer tu bi saučešće dužnikovo u toj kradji davalo povoda, da se ta kradja cieni po njenoj nominalnoj vrednosti, koliko bi se dužnik i koristio tom kradjom isprave u saučešću sa stranim licem. No mi ovdje prosto govorimo, gdje bi njetko treći ukrao tudju ispravu, pa bi je pretvorio u novac ne kod dužnika, već kod kakvog trećeg lica. Pa zamišljajući takvu upotrebu ukradjene isprave, pitanje je, da li se i tu veličina kaznene odgovornosti valja da upravlja po nominalnoj vrednosti ukradjene isprave, ili naprotiv samo po onom, što je tat dobio za ukradjenu ispravu?

Za ovakav slučaj mora se postaviti načelo protivno onomu, koje smo pokazali kao pravilo za slučajeve, kad bi dužnik sam ili u saučešću ukrao svoju obveznu ispravu.

Tu i kod onih zakonodavstva, u kojih veličina kaznene odgovornosti zavisi od veličine pokradje, treba da važi kao pravilo to: da nomilna vrednost nesmie da bude mjerodavna pri ocjeni o veličini kaznene odgovornosti.

Ovo je načelo, koje je istina priznato kao pravilo u današnjem kaznenom pravu; ali koje pri svem tom moramo i razlozi podkriepiti.

Prvi razlog je taj, što u slučaju, kad bi ispravu ukralo kakvo treće lice, a ne sam dužnik, vrednost njena mora da bude

Digitized by Google

raznolika veća ili manja, prema tomu sa čijeg se gledišta, gospodarevog ili tatovog, ona bude ocjenivala. Ako bi se ta vrednost cjenila prema šteti, koju ima gospodar zbog te kradje isprave, onda naravno da je njena vrednost veća, podpuno onolika, kolika je i nominalna vrednost ukradjene isprave. Tako da uzmemo onaj predjašnji primjer, da je ukradjena isprava u nominalnoj vrednosti od 1000 groša, pa tu se, sa gledišta gospodarevog cjeneći, mora uzeti, da je on oštećen za 1000 groša, i po tom da je vrednost pokradje ravna slučaju, kao i kad bi gospodaru bilo ukradjeno 1000 groša u gotovom novcu. No ma da je ovo nesumnjiva istina, opet ima mnenja, koja baš i s tog gledišta cieneći, uzimaju da šteta za pokradjenog i nepostoji, samo ako bi on imao načina da dokaže svoju tražbu po ukradjenoj mu ispravi, te po tom, da nebi ni bilo kradje, a još manje da bi se veličina kaznene odgovornosti upravljala po veličini štete. Istina da su oni, koji zastupaju to mišljenje, vrlo obazrivi, pa takvo mišljenje nedopuštaju i u onih državah, u kojih gradjanski postupak nebi dozvoljavao da se i svjedoci može dokazivati sadržina izgubljene isprave; istina, da i sami zastupnici toga mišljenja i kod ovakvih zakonodavstva uzimaju, da sa kradjom isprave odmah nastupa šteta za gospodara, samo ako on njenu sadržinu nebi mogao dokazati kakvom javnom knjigom ili protokolom nadležne vlasti. Ali sve to ništa nemienja stvar. Glavno je, da oni u tom slučaju vrednost pokradje i veličinu kaznene odgovornosti ciene prema šteti, koju ima gospodar ukradjene isprave, a to je njena nominalna vrednost. Medjutim, hoće li se moći, i kako dokazati ta vrednost ukradjene isprave, kao i samo njeno postojanje — to nije mjerodavno, kad je rieč samo o veličini štete prema gospodaru, te po tom i o veličini kaznene odgovornosti za tata. Tako dakle, ako se vrednost ukradjene isprave bude cienila po šteti, koja kradjom nastaje za gospodara isprave, neima nikakve razlike izmedju toga, da li je ispravu ukrao sam dužnik, ili je to učinilo kakvo treće lice. Mi ovim nećemo da rečemo, da je to pravilan zaključak; ali tek to je sasvim logična posljedica onakvog mišljenja i pravca. Kako mi o tom mislimo, pokazat ćemo docnije, pošto budemo citirali i protivno mišljenje,

Digitized by Google

koje za ocjenu o vrednosti ukradjene isprave neuzima štetu, koju gospodar ima tom kradjom; već naprotiv tu cieni po koristi, koju tat može da dobije tom kradjom tudje isprave. Na ovo drugo mišljenje preći ćemo odmah.

Ovakvo drugo pitanje ima svog značaja naročito onda, kad ispravu neukrade dužnik, već njetko treći. Kod takvih slučajeva vrednost isprave raznolika je prema tomu, kako se ona bude cienila, t. j. da li sa gledišta gubitka, koji povjerilac trpi kradjom te isprave; ili sa gledišta koristi, koju tat može postići tom kradjom. Ako bi se računala po ovoj koristi, onda rezultat mora da bude suprotan onomu, koji bi izašao prema gospodarevoj šteti. Ovo je naravno samo kod onih zakonodavstva, u kojih veličina i karakter kradje zavisi i od veličine pokradje.

Poslje ove napomene, koju smo učinili da nas nebi tko hrdjavo razumio, da produžimo o samom predmetu. Tat nikad nemože kradjom tudje a ne svoje isprave o dugu, da se koristi onoliko, koliko gubi gospodar isprave. Strogo ravno uzimajući tat tada nebi ni mogao da naplati tu ispravu ili da je inače u novac pretvori; jer kad ona neglasi na njegovo ime, on bi je mogao naplatiti samo kad bi mogao dokazati, da je ta isprava pravilno prenesena u njegovu svojinu, ili bar da je od gospodara ovlašćen da u mjesto njega ispravu naplati ili drugim načinom u novac pretvori. Najlakše i najkoristnije bilo bi zlikovcu to, da ispravu proda samom dužniku, ako bi ovaj smio i htio uzeti na sebe opasnost, da se može oglasiti kao odgovoran možda i za samu kradju ili bar za jataka na slučaj, da bi u djelo bio upleten tek poslje izvršene kradje. Ali ni u tom slučaju tat nebi mogao dobiti podpunu vrednost ukradjene isprave, jer kad bi dužnik htio ispravu da plati podpuno, onda nebi imao potrebe da se izlaže ma i najmanjoj kaznenoj odgovornosti, kad bi on bez ove i povjeriocu platio samo toliko. A naplata te ukradjene isprave naravno da bi morala biti još teža i nekoristnija, kad bi tat tu ispravu htio ustupit drugom, a ne samom dužniku. Tek u svakom slučaju tat tom kradjom za ispravu nebi mogao dobiti onoliko, na koliko bi ona glasila, n. p. ako bi isprava glasila na 1000 groša, ni dužnik, ni tko treći nikad tatu za nju nebi

Digitized by Google

dali 1000 groša kao podpunu vrednost ukradjene isprave. Istina tat bi mogao prodaju ukradjene isprave sebi olakšati tim, da učini kakvo novo kažnjivo djelo, n. p ispravu proda varljivim načinom kao svoju, ili da napiše lažan prenos na sebe od strane njenog predjašnjeg gospodara; ili najposlje ma kakvim drugim lažnim sredstvom i načinom da protura svoju lažnu legitimaciju, da može razpolagati s ispravom. Ali ni sve to, kao ni ostale laži i izmišljanja nebi mogla tatu pomoći, da ispravu naplati podpuno. Žudan da što prije dodje do novca; a i namjeran da prodajom što prije izbjegne opasnosti da bude uhvaćen, tat bi tada ispravu pustio iz svojih ruku, čim bi za nju dobio podesnu cienu, a nebi čekao, da je proda tek onda, kad bi dobio njenu podpunu vrednost. Ele kako god bilo, tat tada mora dobiti manje, nego što vredi ukradjena isprava. A ovo je jasan dokaz, da bi se vrednost pokradje morala računati manjom, ako bi se cienila po koristi, koju bi tat imao od ukradjene isprave. Zato i ona zakonodavstva, koja karakteristiku kradje i veličinu kaznene odgovornosti čine zavisnom od veličine pokradje, moraju da vode računa i ob onom, što rekosmo o koristi za tata, pa prema tomu da opredieljuju ono dvoje. Ni ona dakle nebi smjela takvu kradju isprava od strane trećeg lica da smatraju za ravnu kradji novca ili drugih stvari u ravnoj vrednosti. Nominalna vrednost ukradjene isprave nebi se dakle smjela uzeti za mjerilo kaznene odgovornosti, već prije ona vrednost, koju je tat dobio za ukradjenu ispravu.

A sve ovo samo je dokaz više, da karakteristiku kradje i veličinu kaznene odgovornosti netreba činiti zavisnom od vrednosti pokradje. Jer ako bi se to činilo, moralo bi se dogoditi, da se jedna ista ili ravna kradja smatra čas kao veća, a čas kao manja prema dobivenoj vrednosti od strane tata za ukradjenu stvar. Na taj način nebi bilo jednakosti u sudjenju; a nejednakost je najveća mana, koju može da ima ljudsko pravosudje.

Mi smo našim dosadanjim govorom razložili sva pitanja, koja smo izabrali za naročiti predmet ove razprave. Zato smatramo za izlišno, ako bi još šta o tom govorili. No, u mjesto toga, neće biti izlišno da spomenemo ono, što se može smatrati

Digitized by Google

kao prirodna posljedica ovog našeg razlaganja. Sav naš dosadanji govor ob ovom predmetu samo je dokaz, da bi griešilo svako zakonodavstvo, koje bi veličinu kaznene odgovornosti htjelo da upravlja prema veličini pokradje. Ono bi tim samo stvorilo nepriliku i zabunu pri iztraživanju materijalne istine u kaznenih predmetih; a ujedno bi bilo i izvor nejednakosti i nepravde pri kaznenom sudjenju. Gdje bi zakonodavstvo to propisivalo, tu bi se morale često činiti druge iztrage o vrednosti pokradje, te bi obtuženik morao, i preko prave potrebe, trpiti za vrieme iztrage više, nego što bi zaslužio svojim djelom. A pored toga, kad bi zakonodavstvo još i nominalnu vrednost ukradjene isprave upravljavalo kradji tolike sume u gotovom novcu, onda bi to moglo biti povod još većoj nepravdi.

Kao što je već razloženo, za tata nije svejedno, da li je ukrao gotov novac ili samo ispravu od vrednosti, pa po tim nebi bilo pravo, da on samo zbog toga, što je uvjek teže saznati pravu vrednost isprave nego li novca, ostaje duže u iztražnom pritvoru.

Da bi se sve to izbjeglo, najbolje je, da zakonodavstvo veličinu kaznene odgovornosti nečini zavisnom od veličine pokradje; već da ostavi sudu, da sam on ovu veličinu kaznene odgovornosti mjeri prema ostalim prilikam i okolnostim, pod kojima je bila učinjena kakva kradja.

O kmetstvu osobitim obzirom na Dalmaciju.

Piše dr. ***Vladimir Pappafava.***

(Nastavak.)

Premda se Dubrovčani vladahu prostim običajem[21], ipak se tekom vremena bila kod njih udomaćila navika, da zakone, statute itd. osebnim listinam preporuče. Tek god. 1272 Marko Justiniani, tadanji mljetački knez u Dubrovniku, budi svoje volje ili usljed nagovora Dubrovčana, sakupi po nalici predmeta sve zakone u dubrovačkoj republiki kriepostne u jedan sbornik. Taj sbornik zakona Justiniani iste godine predloži trim

[21] Sudci bi se zakleli, da će suditi „secundum consuetudinem civitatis Ragusii, si sciero et sincerus fuero, et si nesciero consuetudinem, judicabo secundum meam bonam conscientiam“. Istom bi se obraznicom zakleli i odvjetnici

Digitized by Google

većem dubrovačke republike, koja ga podpuno odobrile pod naslovom: „Liber statutorum civitatis Ragusii". Sbornik se taj dieli u osam knjiga, a svaka knjiga u poglavja, kojih ima 486. Prvoj je knjizi predmetom izbor poglavarstva; drugoj oblik njihovih zakletva; trećoj sudbeni predmeti; četvrtoj prčije; petoj unutarnje redarstvo o gradskih kućah, putevih i trgovih; šestoj kazneni predmeti; sedmoj pomorski pravilnik; osmoj napokon sbirke raznih predmeta, koji se odnose na predjašnje i nove predmete, što nezasluživahu da sastave knjigu napose.

Zakoni i naredbe u tom sborniku sadržane — priredba to Dubrovniku vele koristna, jer je pismeno ustanovila navike i običaje tada u narodu vladajuće — postadoše skoro nedovoljne, te je manje vieće počelo preinačivati neke zakone u onom zakoniku sadržane i uvadjati nove, odakle postade „knjiga reformatia"[22], raznimi vieći odobrena, koja sadržaje političke i gradjanske zakone u Dubrovniku od g. 1272 do 1357 izdane.

Godine 1358, koje je knez mljetački pošao iz Dubrovnika, izadje novi zakonik, koj se po vezu nazvao „zelenom knjigom", a u 483 poglavja sadržaje mnogobrojne zakone od veljače 1358 do 29. studenoga 1460 izdane. Godine 1462 ponikne dalnji zakonik, koj, buduć se vezao u žutoj korici, bi nazvan „žutim", a sadržaje zakone od 10. prosinca 1460 do 26. siečnja 1791 izdane, pa se dieli u dvie knjige, prva sa 418 a druga sa 53 zakona.

Okrom svih ovih raznih zakona, napomenuti je odluke vieća starih, prosto nazvane Parte dei Pregati, u onoliko posebnih knjiga upisane, gdje je prenešen svaki zakon od g. 1791 do pada republike, i napomenuti je jošte mjestne običaje, što ih praksa i sudbene presude uzdržavahu u krieposti.

Rimski zakoni nisu nikad nikakvom odlukom dubrovačkoga starovieća poprimljeni ni pripuščeni. Pače bijaše propisano, da se onim zakonom nesmie u sudbenih presudah uteći ni kao pomoćnom izvoru: „volumus — u uvodu statutarnih knjiga stoji — ut si quando aliquis inopinatus casus emerrserit, qui precise presentibus non determinetur Statutis, ad ea quae sunt illi similia recurratur, et sic de similibus ad similia procedatur".

Dubrovačko zakonarstvo, pravo veli Appendini (navedeno djelo, str. 184), osim što pravedno i razborito, bijaše i narodnoj naklonosti prilagodjeno i na čast služi duhu vremena kad je postalo. Glasoviti stožernik De Luca, koj je poznavao dubrovačko zakonarstvo, postupak ondjašnje viećnice i odličnije joj odsude, koje se od više stoljeća čuvaju u naročitih

[22] I statuti starih taljanskih republika poznavahu se u obće pod imenom reformatiâ, pod kojim se nazivom razumievaju sbirke zakona, koji, unatoč privídnom značenju te rieči, mogu ipak ništa preinačivati i jedino novih zakonotvornih odredba sadržavati.

Digitized by Google

knjigah upisane, nazva Dubrovčane „doctus populus, doctusque senatus“. Sabellik reče o Dubrovniku: „Civitas libera, moribus et legibus optime instructa“, a Justus Lipsius: „Nobilis respublica, quae nobis barbariem dividit legibus, et moribus perpolita“.

Francezko oružje zapremi Dubrovnik 1806. Sve ostade u predjašnjem stanju. No 31. siečnja 1808 stupiv u starovieće njeki pobočnik gjenerala Marmonta, pročita odluku, kojom je Napoleon ukinuo republiku. I tim, nakon četernaest vjekova plemenitog života, nestade dubrovačke republike, zamierne s toga, što je uzprkos svojoj malenosti znala doprieti do odličnog stepena trgovačkog blagostanja, kao što i umnog izobraženja, držeć luč zapadne prosvjete visoko na okrajku turskog gospodstva i zasluživ istodobno laskavi naziv „Slavjanske Atine“.

Spomenuta Marmontova odluka od 31. siečnja 1808 nalaže pod čl. 5, „da novo po njem uvedeno sudište u Dubrovniku vrši gradjansku pravdu u ime cara francezkoga, ali po dubrovačkih zakonih i običajih“.

Francezki zakoni bijahu tek Napoleonovom odlukom od 15. travnja 1811 u cielo dubrovačko područje uvedeni i to 1. siečnja 1812. Oni ipak neukidavahu zemaljskih običaja i navika (gradj. zakonik čl. 1135 i 1159).

Mjeseca veljače 1813 Englezi zapremiše Lastovo, Korčulu i Mljet, te ostale dubrovačke otoke, a napokon i Ston do Julijane. Odlukom od 14. studenoga iste godine glavni zapovjednik Lowen, imenovav vladara, naloži mu, da se u pogledu pravde posluži dubrovačkimi zakoni.

Dubrovnik se odmetnu Francezom i Englezom, no 27. siečnja 1814 preda se Austriji, koju je zastupao gjeneral Milutinović. Taj gjeneral proglasom od 25. veljače 1814 ukine francezke zakone, izuzev one o hipotekah, a dalmatinska vlada potvrdi im propise od 10. travnja 1814; napokon, kao što gore rekosmo, uveden je 1. siečnja 1816 austrijski obći gradj. zakonik u Dalmaciju, te i u dubrovačko područje.

Predstaviv ove kratke povjestne crtice, koje, nadamo se, neće se bit dale na žao našim štiocem, pošto se radi, kao što piše čestiti gosp. degl' Ivellio (Sulla colonia e sul contadinaggio nel territorio di Ragusa, str. 4), „ob inodobnom političkom biću, ali krasne, zanimive i poučne povjestne uspomene“, eto nas k naumljenoj prouci odnošaja izmed vlastnika zemlje i njihovih težaka, nastalih u onom području.

Za prvog zametka dubrovačke republike ono malo zemalja, a to većinom kamenitih i jalovih, što sačinjavahu njeno područje, nije nit je moglo bit dovoljno za obstanak njenih stanovnika. Dokazom je tomu, uz ostala briga Dubrovčana, da si u prvom svom ugovoru, utanačenom sa slavenskimi pograničnimi vladaoci (Porfirogenit, De Dalm. pogl. 29) zajamče 500 goveda, 500 glava sitne marve i 200 tovara žita. Pokle nije bilo pravo nazvane težačke ruke (clase ouvriére), vlastnici bi svoje male prostore dali raditi po domaćoj služinčadi.

Digitized by Google

Tek iza prvog povećanja dubrovačkog područja tražit je postanak i narav odnošaja nastalih medju vlastnici zemalja u gradu stanujućimi i težaci, koji počimahu zapremat obližnja polja.

Nove stečene zemlje porazdieliše osim što izmed crkava i blagotvornih zavoda (Bastie), i izmed gradskih stanovnika, vlastele, gradjana i pučana, a dio istih prepustio se starim stanovnikom onih predjela, kao što se to vidi iz mnogih izprava, a uz ine, i iz „Ordines et provisiones ad dividendam, reggendam et gubernandam contratam nostram Canalis, partim pertinentes ad illam quae noviter concessa nobis est, et partim ad utramque partem et universam contratam Canalis“[23].

Vladi toli snagom i brojem slaboj, kakva bijaše dubrovačka, trebalo je, da povećanomu i neplodnom području, a u doba kad je umno težanje bilo još u povoju priteče u pomoć ekonomičkimi zakoni, e da bi pučanstvo umnožila prama područnom prostoru i pribavila mu prehranu. I ona razborita vlada poprimi zaista dobro prama toj dvostrukoj svrhi pogodjenu mjeru javne ekonomije. Pozove ona vlastnike takovih stečenih zemalja, da svaki na zapalom mu dielu sagradi kmetskih kuća o svom trošku, nadodav svakoj kući bašću oko 400 četvornih stopa prostranu — mjera zato nazvana „zlatica“ — i da ih dade onim, koji bi ih rado primili i zapuštali pogranična mjesta, gdje su iza turske provale u Evropu pod težkim igom živili, ponudiv im suviše u ime slobodnog kmetstva koliko bi zemalja mogli obradjivati kao dieljenici[24]. Takovom pametnom naredbom ona je vlada iznašla sredstvo, da sebi i puku zajamči prehranu, jer se je jedino tim načinom mogla nacrtat osnova, kako bi cielo područje učinila plodnim i kako bi bez velikih predujma svake ruke pučanstvo obogatila. Radilo se o malobrojnom narodu i u razredih mu nije moglo biti ljudi bezkućnika, prostih radnika, koji bi živili samo iznajmiv svoj rad i trud, pošto ovi nedolaze, da si grade gnjezdo, u nova i siromašna mjesta, gdje bi uzprkos ma komu i kukavnom zanatu, morali tu čim dodju zaglaviti. Trebalo je indi privlačit radnike davši im na kmetstvo zemalja, na koje bi i oni imali koristnih prava; no neimav oni kuće ni stana, kao što gradski i okolišni vlastnici neimadjahu ruku, da svoje

[23] Iz ove te inih izprava očevidno je, da posjedstvo zemljišta u području bivše dubrovačke republike nije bilo ograničeno, kao što njeki misle, na same stanovnike grada Dubrovnika. Tek zakonom od 26. svibnja 1807, te o padu dubrovačke republike bijahu prihvaćene njeke providbe, kako bi se zemljištno vlastničtvo stegnulo malamalo na same stanovnike; a to, kao što se onda govorilo, „da se ukloni svaka nepodobština, što ju zemljištno vlastničtvo poradja medju seljaci“.

[24] Glede gradnje kuća sravni zakon zelene knjige, pogl. 77. Što je davanje zemalja na kmetstvo, vidi zakon zelene knjige pogl. 214, i onaj žute knjige, pogl 237.

Digitized by Google

zemlje blizu grada na svoj račun obradjuju, trebalo je iznaći sredstvo, koje bi obostranim nuždam doskočilo. To se sredstvo iznašlo tim, da vlastnici dadu kuću u najam kmetom novih i inih okolnih zemalja, a da ovi mjesto najma u novcu, rade prvim nekoliko dana na njihovih zemljah, koje bi iznajmitelj kuće pridržao, da se pod njegovim neposrednim nadgledanjem obradjuju; koje bi naime obradjivao na svoj račun, ili, kako bi se dandanas reklo, poštedno (u vlastitoj režiji); zemlje to, nazvane „carine“[25], koje pošto su ih vlastnici veoma cienili pored veće koristi, što mogahu iz njih vaditi, satvarahu isto toliko učiona, onoliko uzor gospodarstva onim nevještim obraditeljem (Awenire, I, br. 4; Ivellio, nav. djelo, str. 13).

Ponudiv neimućnim inozemcem zemalja na kmetstvo i stojnih kuća, mnogi doletiše u nadi, da bi se tu mogli nastanit i udomit.

Zavedeni pretežnom koristi, da protegnu kmetstvo, inozemci mjesto da unajme svoj trud, bili bi za porabu kuće radje davali najam u novcu, ako bi im to bilo dozvoljeno. Ipak, da se dalo povoda toj mjeri, koja se ticala koristi jedino one čeljadi, gradski stanovnici, koji su joj nudjali te kuće i zemlje, nebi bili imali radnika, da im teže zemlje, koju su na svoj račun obradjivali i koju su kojoj obrtnoj svrhi namienili, niti bi takovomu nedostatku radnika mogli doskočiti novcem, što bi im kmeti davali na odvratak iznajmljene im kuće. I doista, gdje neima prosto težačke ruke, sam novac nemože da si težačko djelo pribavi. Ustanoviv indi, da svaki težak, komu se kmetska ustupila kuća i komu se je, da ga pritegne, podielilo toliko zemalja na kmetstvo da se priklone na stanovanje, dade stanoviti broj činitba u radu, što u kmetskoj porodici nebi jako smetalo poljodjelski napredak, a da mu vlastnik zato pruži hranu i prenosne troškove: podpuno se postigavala velika svrha, na koju se smjeralo. Tim, biva posredstvom dvajuh poljskih odnošaja, koji se nazvaše, kao što ćemo viditi, kmetstvom i težačtvom, nabavljalo se je zaista i imalo težaka, koji bi obogatili sebe i gradske vlastnike, a tim se je hotjelo pretvorit, kao što se je pretvorilo, u znatno plodno stanje jalove zemlje, od kojih je tada sastojala dubrovačka republika (Awenire, I, br. 4).

Od prije nebijaše nikako stegnuta lična sposobnost, da se tko u području republike nastani kao kmet ili težak; nu zakonom od 3. lipnja 1385 ustanovilo se, da inozemci, koji bi se htjeli kao takovi nastanit u dubrovačkom području, moraju prije cielu godinu prebivat u gradu, da budu poznati; zahtjev to, koj se lahko mogao obmahnut, jer se stezao na starešinu porodice čim bi ova prebivala na polju.

---

[25] Riec carina, koja, prosto uzevši ju, smjera na zapovjed, na danak, vriedi kao taljanska regia te francezka i njemacka regie, a znači vlastita uprava.

Digitized by Google

Zakonom od 16. veljače 1417 (zelena knjiga, pogl. 155) nije se više zahtjevalo stanovanje u gradu, već pristup u pisarnicu per scripturam, što je povećalo broj težilaca zemalja na kmetstvo ili težačtvo, koje se bijahu povratile vlastnikom na slobodno razpolaganje, budi što su bili odpušteni predjašnji težaci, bud što su se inače razvrgle predjašnje pogodbe.

Usljed takove navale radnika mnogi vlastnici prediela Rata i Stona počeše odpuštati svoje kmete namjerom, da svoje zemlje dadu obradjivat na vlastiti račun, biva na carinu, pribaviv potrebitih si novih radnika tim, da su im prepustili kuće i bašće.

Hoteć zabraniti da gradski vlastnici lišavaju zemalja one, kojim je bijahu podali u ime kmetstva, pa da ih na svoj račun (carine) obradjuju, dubrovački je zakonodavac oprezno naročitimi zakoni zabranio gradskim vlastnikom, da na svoj račun obradjuju zemlje u Stonu, u Ratu i u Konavlju zaprietiv prekršiteljem ublagarenje zemalja. Dokazom tomu navodimo statutarni zakon od 25. veljače 1427 t. z. zelene knjige, koj iza kako je pod brojem 13. poglavja nastavljena: „Ordines et praescriptiones ad dividendam et gubernandam contratam nostram Canalis“ propisao, da svaki zakon odnoseći se na ratski poluotok i Ston imá vezati cieli konavaoski predjel, i tako zamienito: „item quod terrae et villae nostrae contratae Canalis haberi debeant in possidendo illas testando et accipiendo pro debitis et in faciendo rationem paesanis et in factis villanorum et in omnibus prout sunt ordines super Stagno et Punta“, naredi pod br. 46, da u onom cielom predjelu vlastnici nesmiju obradjivat zemlje na svoj račun, niti ih pod kojom god izlikom uzimat k sebi: „et quod nemo possit habere zarinam de vinea sed solum ad polovizzam cum villano et per aliud modum et manieram nullo modo possit pastinari vineam nec possidere per aliquem sub poena iperperorum 200“. A pošto su njeki vlastnici obmahnjivali taj zakon pod izlikom, da neima povratne moći, uztvrdiv, da su oni nasadili loze i uredili obradjivanje istih na svoj račun predujmom znatnih svota još prije nego je zakon bio proglašen, dubrovačka vlada, uzev povodom zloporabe, što se počinjavahu na ratskom poluotoku proti propisu pomenutog zakona od 25. veljače 1427, čim je novim zakonom, onim naime od 9. kolovoza 1568, uvršćenim u žutu knjigu, ponovila zabranu o obradjivanju na svoj račun zemalja u onih predjelih položenih pod prietnjom ublagarenja, naredi uz istu kaznu, da se zemlje, do tada u vlastitoj upravi bivše, porazdiele na kmetstvo. Ovo zakonu matice: „Prima pars est de firmando prowedimentum super terris Stagni et Punctae“ (sliedi providba u tom zakonu navedena): „Gospoda gradski providuri, koji dobiše nalog visokog molbeničkog vieća, da po dastru svoje mnenje, kako bi se stalo na put njekim nepodobštinam, što se počinjaju u Stonu i Ratu; pošto pomnjivo proučiše, što bi tomu bilo

Digitized by Google

shodnije, misle, da bi se imalo ovako providiti: Da odsele nijedno čeljade, koga god dostojanstva, ili stanja, ili stališa bilo, nesmie nipošto držati svoja posjedstva u Stonu i Ratu na carinu, već ih sva i posvema moraju dati na polovicu; a koji imadu zemalja u Ratu, nesmiju ih dati nego ratskim težakom, a koji ih imadu u Stonu, moraju ih dati ratskim, pod prietnjom svakomu prekršitelju gotova gubitka zemalja, što bi imao na carinu, kojih treći dio bude tužitelju, ako bi se po tom iznašla istina . . . A ako bi koj težak tužio svoga gospodara, ima i on, kako je gore rečeno, da dobije treći dio i suviše kuću i bašću, ako ih bude primio od gospodara, bez ikakva tereta poklona, služba ili česa ina. A pošto imadu sad mnogi vinograda i zemalja u tih mjestih na carinu, s toga se naredjuje, da gospodari takovih vinograda i zemalja do konca dojdućeg mjeseca prosinca, pod prietnjom kazne sadržane o gore navedenom poglavju, moraju ih sasvim dati na polovicu, biva oni u Stonu i oni u Ratu Ratskim težakom, koji će tri četvrtine težaština, što ih je na tih vinogradih i zemljah, plaćat gospodarom njihovih zemalja i prihoda, što ih na njih bude, plativ naime šesti dio težačkog diela svake godine u gotovom novcu a ne u vinu do podpune izplate; a da ni vlastnici ni težaci nebudu prevareni, neka se rečene težaštine dadu procjenit po poštenih ljudih onog predjela, što ih odabere presvietli gospodin rektor ili njegovo vieće, koja će se procjena obslužit bez ikakva prigovora". (Avvenire, I, br. 4; Ivellio, nav. djelo; Bersa, dodatak br. 85 god 1874 zadarskog časopisa „Narodni List"; Smirić, nav. Relazione).

U sustavu dubrovačkog kmetstva seljačka je porodica primala zemalja na obradjivanje, iz kojih bi vlastniku davala gospodarevu prama prihodu.

Što se taj poljski odnošaj zvao polovica i što se dugo vrieme upotrebljavao izraz „dare ad polovicam"[26] (liepe li latinštine!) mjesto dati na kmetstvo, htjelo se tim reći, da je isa, što se je prinašala vlastniku, iznašala polovinu; ali je taj prinos gdjegdje i prema prihodom i drugom mjerom bivao. Po tom, n. p. što se tiče oranica, kmet bi navadno davao vlastniku samo četvrti dio.

Prinos se je uredjivao na temelju procjene, kojoj je mjestna vlast ustanovljivala obličnosti.

Pokle je ustanovljivanje visećega ploda bilo kadšto uzrokom prepirkam, navlastito kad su se birali procjenitelji, kad se htjelo opredieliti shodnu dobu za procjenu itd., njeki pomisliše, da bi gospodarevu isu mogla za-

[26] U zakonih i odsudah bivše dubrovačke republike, bile sastavljene latinski ili taljanski, kmet se uvjek zove polovnik, polovnicus, polovnico, dočim je težak nazvan kad villano, kad contadino, a kad opet casalino, kojih je zadnji izraz, kao što opaža g. Bersa (loc. cit.), većma zaslužival, da se poprimi mjesto obćenitog naziva contadino.

Digitized by Google

stupati nepromjenljiva srednja surazmjernost plodova, izvedena iz promjenljive za više godina vlastniku podavane ise, te je tim nastao t. z. u v j e t.

Taj se poljski odnošaj uveo, rekao bih, na izmaku XVII. ili početkom XVIII. vieka, a izprvice bio je ograničen na oranice; nu kasnije je protegnut na vinograde i maslinike[27], ugovoriv kao uzknadu stanovitu količinu vina ili ulja, pa i stanoviti iznos u novcu.

Uvjet nije bio napravce nó privremeno uslovje kmetstvu umetnuto, a često, kad bi uzajemno pouzdanje medju vlastnikom i težakom to svjetovalo, prešlo bi se s uvjeta na kmetstvo; uvjet nebi nikad ukidao prvobitnu obveznu moć kmetskog ugovora, već, dok je trajao, imao se smatrati samo kao prava zakupna pogodba (sr. sbirku rješitba manjeg vieća dubrovačke republike; S m i r i ć, nav. Relazione).

Pravnu je narav uvjetu ovrstit uporabnom pogodbom po §-u 1090 gr. zak., nipošto pak, kako su njeki htjeli, nasljednim zakupom, jer mu manjkaju bitne osebine nasljednoga zakupa (§ 1122 austr. gr. zak.) ako se uvaži, kao što opaža Ivellio (nav. djelo, str. 218 i 219), „da se taj uvjet sastoji obično iz ustanovljene dakake količine priroda a ne novca, a i kad se sastoji od novca[28], da dotični iznosak nije no privremeni zastupnik jednog diela proizvoda, prinešenog takovim i odnosno primljenog usljed ugovora o načinu jedino, po kom da se kmetske protučinitbe izvedu.

Oko kmetskih kuća seoskih porodica nalazile se bašće, kojih je veličina gore naznačena, te bijahu ogradjene avlijami, koje su zaklanjale raznu marvu, poljodjelstvu i kućnomu gospodarstvu koristnu i čiji bi svaki probitak išao kmete, koji svake godine moradjahu davat vlastnikom u ime p o k l o n a ili počasti par kokoši, deset jaja i jednog kozlića. Ako bi kmet imao dva ili više vrta, dugovao bi vlastniku dva ili više poklona.

K posjedu su prečesto spadale šume i pašnjaci, a kmetu je pripadalo na njih pravo lične porabe, stegnuto na domaću potrebu; ovo se pravo s toga nije moglo ustupit, niti je moglo trajat preko težačke sveze. Kmet je za ove koristi davao naknadu, takodjer u ime poklona[29], jednu ili dvie butine i svinjsku glavu.

Kao protučinitbu za porabu stojne kuće, kojom je vlastnik obskrbio seosku porodicu, ova mu je imala radit nekoliko dana zemlje, koje je on obradjivao na svoj račun, naime c a r i n e, koja se protučinitba zvala

---

[27] Maslinici, što sad čine hlad dobromu dielu dubrovačke zemlje, bijahu uvedeni tek u XIV. vieku.

[28] Poznato je, da protučinitba u uporabnih pogodbah može, po obć. aust. gradj. zak., sastojati u čem drugom a ne samo u novcu.

[29] Takovom rieči, koja znači priklonstvo ili dar, i dandanas naznačuje se u Dubrovniku što tko daje odvjetnikom, liečnikom ili drugim zanatnikom u naravi, osim novčane nagrade.

Digitized by Google

služba, biva služnost, rieč ta, kao što veli Ivellio (nav. dj., str. 13), potekla iz same tvarne osebnosti takova odvratka[30].

Ako vlastnik nebi držao carinâ, kmet nije mogao bit obvezan na tu činitbu i uživao bi kuću bez ikakve uznaknade, ali bi obveza opet nastala, čim bi se obistinio uvjet o držanju carina.

Pokle pak njeki vlastnici nisu htjeli ni na dalje držat zemalja, da ih obradjuju na svoj račun, dogadjalo bi se kad što, da su ih podielili jednomu ili više kmeta, a ne dali im kuće, jer su ovu već primili od drugog vlastnika, te bi se odtud slučilo, da se je jedno samo čeljade, ili bolje jedna sama porodica našla napram jednomu vlastniku u odnošaju kmetstva ili kmetinstva, kao što bi se težačtvo zvalo; a napram drugom vlastniku u odnošaju polovništva, biva čisto prostog kmetstva (Ivellio, nav. dj., str. 14).

Pošto su seoske porodice živile u takozvanoj patrijarhalnoj svezi, koje se još čvrsto drže, pomenuta se dva odnošaja uvjek utanačivala ne samo s pojedinom osobom, nego sa porodičnom seoskom zadrugom (koja bi se ovjekovječila do smrti zadnjeg joj zadrugara) preko domaćine, koj je s njom, sastojećom obično od deset do petnaest glava, upravljao i koj ju je bez izričnе i osobite ovlasti zastupao prama trećim[31]. Dosljedno, iza svakog slučaja smrti u kmetskoj porodici, pa bilo i njene glave, potomci nenastavljahu takovih odnošaja s prava nasljedne prenosnosti prvobitnomu ugovoru prirodjena, već s toga, što nebuduć se bitno slučila nikakva promjena u pravnoj ličnosti ugovarajuće stranke, takovi odnošaji nuždno trajahu dokle god ih jedna ili druga ugovarajućih stranaka nebi htjela prekinuti.

---

[30] Rečeni pisac na str. 101 spomenute radnje, gdje prevadja služba kao služnost na taljanski, opaža pravedno, da tom rieči Neslovjeni izrazuju bud pravu poslužbu, bud kućnu služnost ili razne služnosti, koje dolaze u poglavju VII. o. g. z.

[31] Namišljaj domaćine u području bivše dubrovačke republike prišivao se i dandanas se prišiva, kao što po ostaloj Dalmaciji, otćevoj oblasti nad članovi svoje porodice. Umre li otac, pošto se radi o zadruzi više braće ili inih rodjaka od njega silazećih, njegova oblast prelazi na t. z. starešinu, koj je obično stariji i uvjek umom i izkustvom ugledniji od ostalih članova zadruge, koja se po njem smatra zastupanom svuda i u svem, pokle on, kao što od prije domaćin, privlači cielu zadrugu u svoju ličnost. Starešina je, kao što domaćin, zastupnik, obćeniti punomoćnik, upravitelj zadruge, čija dobra, bez razlike u u dielu, pripadaju svim mužkarcem, koji svojim radom pomažu, da ih uzdrže i umnože; ženske neimaju drugog prava do onoga, da prilikom udaje dobiju prćiju. O tom, kao u obće o navikah i običajih dalmatinskoga seljačtva što se tiče prava, zanimivih obaviesti donose izvrstne radnje „Pravni običaji u Slovena“ i „De la forme dite inokosna de la famille rurale chez les Serbes et les Croates“ profesora dra. Bogišića, sina pitomoga Dubrovnika, koji je znanosti i književnosti toliko sjajnih umnika poklonio, a komu je sadanji knjaz Crnegore

Digitized by Google

Kad bi težačka porodica došla s koga god uzroka do diobe, izvela bi ju uz vlastnikovu privolu, a zadrugar razlučen od predjašnje zadruge primao bi pri diobi ustanovljeni dio zemalja kmetskog posjeda, te ga nastavio obradjivat, prinoseć vlastniku surazmjerni dio plodova po prvobitnom ugovoru. Što je kuće i vrta, a do tada bijahu zajednički, ili bi se tvarno razdielili, a razlučeni zadrugar morao je vršit dio radnje, koju je imala ukupna porodica obavljati vlastniku, te podat mu i dio poklona; ili bi razlučeni zadrugar sklopio s njim ili s drugim vlastnikom novi težački odnošaj, biva kmetstvo, primiv kuću i vrt po baška (napose).

Kad bi se zadruga sasvim utrnula, t. j. kad bi nestalo i zadnjeg zadrugara, takovi bi odnošaji — suvišno je reći — nuždno po sebi prestali, jer bi tu nestalo jedne ugovarajućih stranaka, a težaštine ostale bi sve vlastniku u prilog.

Bijaše običajem da koje kmetsko ili težačko diete il koja kći udje u vlastnikovu domaću službu, tad bi se dubrovačke porodice, kako piše Appendini, plemenito medjusobno natjecale, da usreće svoju služinčad. Navlastito, kao što primjeti g. Bersa (loc. cit.), gospodari bijahu po običaju dužni, da se brinu za udomljenje svojih služavka, koje bi pri udaji, koja se je vele svečano obavljala u gospodarevoj kući, dobile od njega podpuno ruho, a u prvom redu običnu novčanu nadnicu, računav ju od prvog dana kad su stupile u kuću; a tog običaja, nazvana „sprava“, nije ni dandanas posve nestalo, te s njega biva, da je dubrovačko područje imalo i uvjek ima domaćica u izvrstnoj školi lieпog dubrovačkog družtva uzgojenih, i da sve tu diše onim izobraženim zrakom i gospodskim postupkom, što svakomu putniku namah udara u oko.

Rad, što je težak imao vršit na zemljah, koje bi vlastnik čuvao na svoj račun, mogao je vršit sam ili preko drugoga iz svoje porodice, ili davši se zamienit po drugom sposobnom obraditelju; a vlastnik mogao je u slučaju da bi se težak protivio naći trećega o njegovom (težakovom) trošku.

Bilo kmetstvo ili težačtvo, ovo posljednje nije se ipak nikada upravljivalo na otoke Koločep, Lopud, Šipan, Mljet i Lastovo, nikad se

---

Nikola I. (koji je preko razširenog obsega u području, u obće redovitije uprave, uvedenja više prosvjetnih činbenika, kao javne nastave, tiskopisa, brzojavstva itd., znao tako narodni život junačkog si naroda pridignuti, da stvori novih duševnih gledišta, novih želja, prešnijih i usavršenijih potreba i, tomu dosljedno, nuždu korenite preinake u zakonarstvu, koje, nadahnuto širjimi i veledušnijimi načeli, ima dosadanjim dobitim donesti sigurnosti i napredka) povjerio sastavljanje crnogorskog gradjanskog zakonika, pretežku to zadaću, koju vriedni profesor, pridruživ velikomu znanju duboko i potanko poznavanje predaja, naravi i potreba onog prostog, plemenitog i preko izma slobodu ljubećega naroda, koj je neustrašivo za toliko vjekova branio svoju nezavisnost svestrano pohvalno stoji da izvrši

Digitized by Google

neugovarahu na opredieljeno vrieme, nego za se i za nasljednike obijuh stranaka. Oba ova odnošaja mogahu se ipak u svako doba dokinuti po volji kojegod ugovarajuće stranke.

Ako je vlastnik nakon prve godine htjeo odpustit polovnika, imao mu je naknaditi troškove ili izvedene težaštine: „solutis expensis" (Stat., cap. XXIX, lib. 5), što je već po sebi sačinjavalo jaku zaprieku vlastniku, da težaka nebaci na polje; jer bi vlastnik, usljed dužnosti da naknadi težaštinu, trpio znatni gubitak na glavnici, a taj gubitak mogo je tek neupravce i nepodpuno nadoknaditi novo pribavljeni novi radnik. Ako je pako kmet htjeo napustit zemlju, gubio je pravo na naknadu težaština. Taj se propis čini na prvi mah veoma nepravednim; ali nije bio opet toli oštar, ako se promisli, da je težak, ako je htio razvrgnuće odnošaja, mogao se sam čuvat, da ga izvede u doba kad su težaštine još podpunoma obstojale; i ako se uvaži, da se je kmet mogao odlučit, da zapusti kmetstvo samo obzirom na poboljšanje svog položaja, te bi uvjek sebi našao koristi.

Što je vinograda, ako bi kmet od prevare zapustio koju propisanu radnju, gospodar mogao mu je oduzet zemlju, biva odpustit ga, a da mu neknadi težaštine; no i u tom slučaju kmet nije gubio prava na naknadu radnje učinjene per spampanaturam et curaturam de herbis, samo ako je takove radnje izvršio (poglavje XXX. knjige V. statuta).

Pri težačtvu, kad je vlastnik htio odpustit težaka, morao mu je prije platit težaštinu njegovim ovlašćenjem učinjenu (Statut, cap. XXXI., lib. 5); vriednost izplativih težaština ustanovila bi se u samoj odpustnoj odsudi.

Kmetska kao što i težačka sveza prelazila je podpuno od otca na djetcu, na mater i udovicu, a to, naravno, radi patrijarhalnog življenja, kojega se seljaci dubrovačkog područja, kao i oni ostale Dalmacije, neumiju još otresti. Glava toj zadrugi zvao se je, kako je gore rečeno, domaćin, a ako je bila žena, dubrovački bi ju zakoni izjednačili muž-karcu — est masculus — dok bi koj drugi mužkarac ustao, da sebi prevlast zatraži. Domaćin bio je glava, vladar kmetske porodice, a zadruga je u njem imala kao domaćeg sudca, kao političkog poglavara. On je sam obćio sa vlastnikom, odgovarao mjesto ciele porodice za svu porodicu: vjekovni to običaji suglasni dalmatinskoj ćudi, koja jo oblašću i slobodom podkana.

Naknada, koju je kmet dugovao vlastniku, obavljala se je na temelju procjene. U tu svrhu obie su stranke, naime vlastnik i kmet, u vrieme žetve birale svaka po jednu osobu svoga pouzdanja, a ove dvie obašle bi zemlje u ime kmetstva držane, procjenile bi koliki je plod, o kom se radilo, te dostavljale strankam uspjeh svoje procjene. Ako se je

Digitized by Google

komu ta procjena dala na žao, mogao se uteći vlasti, neka drugu izvedu javni procjenitelji, a kmet medjutim nije smio dirat u ljetinu.

Vlastnik, u svakom predjelu gdje je imao poljskog posjedstva, birao bi seljaka njemu osobito pouzdana, da nadgleda njegove koristi; a taj seljak, nazvan „zapostat", koj je dobro poznavao sve vlastnikove zemlje i uvjete pod kojimi bi ih dotični kmeti držali, dao bi obavljat godišnje procjene, primao ise plodova i pozvao težake na obradjivanje carina, kojimi je sam upravljao (Ivellio, nav. dj., str. 83).

Pošto je bilo dubrovačkim sudcem, živućim u tiesnom okolišu, posve lahko poznati osobe, zakone, stvari i običaje, uveo se je vlastnikom u korist t. z. teneri de credentia, po kom se vjerovalo vlastnikovim tvrdnjam napram kmetom i težakom, te mu se dozvoljavala zatvorna ili ovršna naredba.

Krieposti njegove dojave, tvoreće podpuni dokaz, vlastnik bi izhodio, ako se je radilo o težačtvu, od nadležnoga sudca kmetova ili težakova, da je izaslao pridvornika kao eksekuciju k odocnomu težaku, a ovaj ga je morao primit u kuću i hranit dok nebi izvršio dužnu radnju, ili inače namirio vlastnika; a kad se radilo o kmetstvu, slao se pridvornik da štetuje kmeta; pod ovim se izrazom razumjevalo uzapćenje pokretnih stvari, koje bi se pak ostavile kod suda, dok bi ovaj izrekao svoju. Nješto slična donosi članak 2062 francezkog gradj. zak. (Ivellio, nav. dj., str. 73—77). Bijaše to neka vrst zakonita zaloga, komu se davao sudbeni značaj, poput onoga, što ga austrijski zakoni dozvoljuju na poraboprimčeve pokretnosti.

Kmeti i težaci, kojim je bilo težko prisilno proti njim upotrebljeno sredstvo, mogahu za ustanovljena roka pozvat vlastnika na sud; pa kad bi se priznalo, da se radi o nepravednih prisiljih il štetah, osudio bi se vlastnik na odštetu, a koji put i na globu (sr. cap. XXXVII., lib. II. statuta; zakon od 12. kolovoza 1504 na listu 127 žute knjige; i zbirke: Različita de Foris i Različita de Cancelleria).

U početku zakoni nisu ograničavali rada, što ga je težak imao obavljati na zemljah, što ih je vlastnik držao na svoj račun, biva na carini Stalno ograničenje tomu radu udari godine 1800 dubrovačko, a kasnije austrijsko zakonarstvo.

I zaista zakonom od 29. ožujka 1800 dubrovačkog starovieća ustanovilo se: „da gospodari nemogu zahtievati od svojih težaka službe za duže vrieme nego devetdeset dana na godinu, ubrojiv i kišovite dneve težakom, koji dolaze s jednog u drugo mjesto na rad ili službu, i da gospodari imaju kroz to vrieme službe za svaki dan motike ili mašklina[32] davat težakom na dan dva kutla[33] zdrava vina, trideset unca

[32] Opredieljeni prostor zemlje. — [33] Mjera vina, prilična litru.

Digitized by Google

pšeničnog kruha i kutao sočiva tanke mjere kao prismok, dovoljnom začinom soli i ulja; ili, ako bi gospodar pogodio s težakom nadnicu u novcu, da mu ima davat jednačak prema tadanjim cienam i polovinu svijuh gore navedenih stvari ili novac na dan, i to za svaki dan, dakle i za dane, kad se neradi poradi svetaca ili jer je kišovito".

Petnaest godina zatim austrijska je vlada priznav, da su se uvukle mnoge zlorabe u uvjete, pod kojimi dubrovački težaci podpadahu pod svoje gospodare, naredbom od 9. srpnja 1815 br. 7431, uvrštenom na str. 68 zbirke zakona i naredaba za Dalmaciju god. 1836, izdala njeka ponešto brižljiva i težakom koristna pravila, osobito ova:

Rad, što ga težak ima vršit na korist vlastnika, nesmije tečajem godine iznositi više od devetdeset dana za svakog težaka, i nesmije se tekom jedne te iste sedmice zaiskat preko tri dana, neka težaku ostane dostatno vrieme, da pazi na svoje domaće posle (čl. 3 i 4). — Težak nije dužan takovih radnja vršiti daleko od svoje kuće dokle, po običnom računanju, nemože stići za pet sati bud pješke bud po moru (čl. 5). — Vrieme, što ga težak gubi iduć na radnju i vraćajuć se od nje, ima se računat u vrieme, za rad odredjeno. Ako za polazak na rad i povratak od njega treba pet sati, onaj ili ovaj cienit je kao pô dana radnje, te računat ga u ustanovljena tri dana radnje na sedmicu (čl. 6). — Gospodar je dužan dati težaku tako za poldneve polazka, kao i za one povratka, hranu, odredjenu zakonom dubrovačkog starovjeća od 29. ožujka 1800 za svetčane i kišovite dneve (čl. 7). — Ako bi težak za polazka i povratka po moru potrošio preko pet sati sbog ružna vremena, valja da mu se to vrieme računa kao cieli dan izvršene radnje; a ako bi trebao za put preko jednog dana, mora mu vlastnik u novcu namiriti iznosak hrane za svaki dan razmjerjem tekuće ciene (čl 8).

Odlukom od 27 svibnja 1847 br. 8557 — 1834 austrijska vlada odredi, uz ostala, da se vlastnik, ako bi se težak kratio vršiti svoje dužnosti, obrati na pomirnog sudca, a odsele na preturu, koja mora namah preslušat priekim putem težaka i odsudit ga na izvršenje dužnosti, ako odpor njegov nebi bio točno opravdan i kad nebi mogao prigovoriti vlastnikovo posjedstvo facti; da težak mora odmah toj odsudi udovoljit, a u protivnom slučaju da ga sudac može kazniti zatvorom od jednoga do osam dana; da se pošalje izvješće okružnomu poglavarstvu, ako bi ta kazan ostala uzaludnom, neka ga ono prisili da izpuni svoje dužnosti; da svaki težak ima pravo podastrieti utok proti odsudi pomirnog sudca i proti onoj okružnog ureda, ali uz uvjet, da svakako izvrši što mu je pomirni sudac naložio.

Carskim pako riešenjem od 4. veljače 1836, proglašenim vladinom naredbom od 3. ožujka 1836 br. 3408 — 1084. ustanovilo se je, da težaci na vršenje radnje obvezani, čija je kuća preko pet sati daleko od

Digitized by Google

mjesta, kamo im je poći nad rad, imaju pravo, da se rieše takove dužnosti davši novčanu naknadu od godišnjih deset forinta; a ako se težak nebi tim pravom poslužio, da bude dužan radnju lično vršit, i to tako, da ga kroz devet dana neprekidno, obuhvativ nedjelje i blagdane, u tu svrhu drži, osim vremena za polazak i povratak potrebita; pustiv u ostalom na volju gospodarom i težakom, da medjusobnim svojevoljnim ugovorom utanače drugi način takova vršenja.

Zakonom od 7. rujna 1848, proglašenim i u Dalmaciji vladinom naredbom od 15 listopada 1848 br. 2538, bijahu ukinuti odnošaji podložničtva i gospodareva zavjetničtva, tereti, služnosti i svakovrstne činitbe iz podložničke sveze iztičuće, te spojene sa neslobodnim zemljištem, pridržav odštetu, što bude i kako bude po pravdi.

Kasnijim carskim patentom od 4. ožujka 1849, u suglasju sa načeli gore spomenutoga zakona od 7. rujna 1848, ustanovila se je mjera i način takove odštete, a u § 35 istoga pat. pisano je: „osobitom razpravljanju, koje se mora bezodvlačno zametnuti, pridržano je pitanje ob uporavi zakona od 7. rujna 1848 i o načinu, kako da se izvršuje u kraljevini Dalmaciji, obzirom na osobite tu obstojeće odnošaje, koje je još s bližega doznati". I taj je patent proglašen u Dalmaciji vladinim razpisom od 21. ožujka 1849 br. 446, koji je razpis, odnosno na navedeni § 35, dodao, da: „do presude ob uporavljivosti u Dalmaciji zakona od 7. rujna 1848, mora tu te i u Dubrovniku ostat u krieposti sadanje stanje posjedničkih i vlastničkih odnošaja".

Pošto se zakonotvorac, nakon četrnaest godina proučavanja te ispitivanja uvjerio, da se zakon od 7. rujna 1848 nemože u Dalmaciji uporavit nego na njeke odnošaje strogo lenske naravi, dade ga uz ove granice izvršiti zakonom od 17. prosinca 1862 (komad XLVI, str. 355, d. z. l. god. 1862) o dielomičnom ukinuću lenske sveze, i drugim zakonom od 12. svibnja 1869 (str. 430, br. 110, d. z. l. god. 1869) ob ukinuću lenske sveze glede lena u Dalmaciji obstojećih, jur u zakonu od 17. svibnja 1862 nesadržanih; a u smislu ovih dvajuh zakona izrokom od 8. studenoga 1870 (br. 89 god. 1870 službenog dalmatinskog lista) ustrojeno je povlastbeno povjerenstvo, da se pobrine o riešenju lenskih u Dalmaciji obstojećih odnošaja, i to je povjerenstvo obavilo svoje.

Što se tiče kmetstva u Dalmaciji, te kmetstva i težačtva u području bivše dubrovačke republike, vlada austrijska, uzprkos § 35 spomenutoga car. patenta od 4. ožujka 1849, ostavi svaku kao odprije, te vlastnici u bivšem dubrovačkom okružju zahtievahu još, da im težaci vrše gore rečenu radnju.

Nije izostavit, da uvedbi onog diela prije rečenoga zakona od 7. rujna 1848 odnosno na točnije nazvane gospodareve odnošaje, doskočiše zakon od 5. srpnja 1853 (d. z. l. god. 1853 br. 130, str. 737) i naredba

Digitized by Google

minist. nutarnjih poslova te pravosudja od 31. listopada 1857 (d. z. l. br. 218, str. 701, god. 1857); ali taj zakon i ta naredba zadobiše obveznu moć samo glede Austrije iznad i izpod Emze, Moravske, Slezke Galicije i Lodomirje, Krakova, Štajerske, Koruške, Solnogradske, Tirolske s Voralbergom, Istrije, Gorice i Gradiške i grada Trsta s okolicom. Dalmacija indi bijaše izključena.

God. 1871 njeki zastupnici podnesoše dalmatinskomu saboru predlog, da su u smislu i po glasu zakona od 7. rujna 1848 ukinute u bivšem dubrovačkom okružju radne služnosti, i da se imenuje povjerenstvo, koje će u smislu i po glasu car. patenta od 4. ožujka 1849 proučit i presudit, za koje od ukinutih činitba valja dati odštetu i u kojoj mjeri.

Pri ovom predlogu rečeno je uz ostale: „. . . . . Očevidno biva, da su odnošaji izmed težaka i gospodara u dubrovačkom području gospodarske naravi, da s toga oni padaju pod zapelu zakona od 7. rujna 1848; da je dosljedno i vršenje radne služnosti, sa kućom i inimi težačkimi zgradjami spojene u dubrovačkom području bilo ukinuto istim zakonom, i da je austrijska vlada, uzprkos § 35 kasnijega pat. od 4. ožujka 1849, zapustila, da zakon od 7. rujna 1848 uporavi u Dalmaciji i baš u bivšem dubrovačkom okružju.

Dalmatinski sabor ima učiniti u ovom predmetu, česa nije učinila austrijska vlada, da naime uporavi zakon od 7. rujna 1848 na odnošaje izmed težaka i gospodara u dubrovačkom području; i s tim će se dubrovačkim težakom povrnut pogaženo pravo, ljudskomu će se dostojanstvu, gradjanskoj jednakosti i boljoj budućnosti povratit najkoristniji i najbrojniji razred državljana, te će se izliečit težka družtvena rana, koja nas i sada napram drugim narodom ruži

Nije tek u sadanje doba, koje teži za boljom družtvenom uredbom, da se počelo mislit na oslobodjenje težaka od varvarskih i okrutnih nastava i običaja gvozdenih vjekova. Tek samosilje popustilo, tek težaci odahnuli i tek se pojavi nešto občinskog života, zaslugom francezke vladavine, vidjamo gdje šindici Vinko Agustinović iz Trpnja, Antun Nozgrica iz Janjine i Josip Radoš iz Kune mole već godine 1814 središnju vladu Dalmacije: „da se ukine varvarski sustav lične služnosti o teretu težaka; sustav, koji se opire i ponizuje ljudsku narav i protivan je svakomu izobraženomu narodu". Kasnije, kad se naime god. 1848 činilo, da će i Austrija udariti stazom napredka i družtvenog blagostanja, občine dubrovačkog okružja izručiše svomu zastupniku pismeno njihove odvjete i želje preporučiv mu, da potakne i zemljištni razteret i ukinuće vršenja radne služnosti kućom i drugimi težačkimi zgradjami spojene.

Upitno pitanje postaje sve to težim, summum jus s jedne strane glasi kao summa injuria s druge. Strašnu pregradu i rek bi bezdnoću pravlja izmed vlastnika i težaka, nastavak ovih lenskih povlastica, tim

Digitized by Google

nesložih, što se znatno, bud sa strane vlastnika bud s one težaka, promjeniše uvjeti medju činitbami posljednjih i naknadom prvih. Hora je da prestanu. I mnogi vlastnici, odazivljajuć se duhu vremena, vapiju za riešenjem pitanja."

Sabor dalmatinski o tom predlogu, čije je obrazloženje, što-ga navedosmo, imalo van sumnje mnogo besjedovna i obstojnostim i zakonu nesudarajuća, prihvati u sjednici od 11. listopada 1871 sliedeći dnevni red: „Sabor priznav, da zakon od 7 rujna 1848 neima uporave u Dalmaciji, prelazi na dnevni red".

I dobro uradi[84]. (Svršetak sliedi.)

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

Je li je dućan stan?

I. D. podnese proti M. Z. bilježničku odpovjed, kojom joj odpovieda dućan, što ga M. Z. u njegovoj kući u najmu drži; i to odpovieda joj na tri mjeseca, tvrdeći, da je medju strankami ugovorena tromjesečna odpovjed. Proti ovoj odpovjedi podnese M. Z. prigovore, u kojih reče, da nije sa I. D. ugovorila tromjesečnu odpovjed, a pošto plaća najmovinu svake četvrt godine, to da joj se ima najam odkazati prema naredbi kr. zem vlade od 24. prosinca 1875 br. 634, t. j. šest mjeseci unapried i to od 1—14 svibnja ili od 1—14 studenoga. Odpovjedatelj I. D. tečajem razprave napusti svoje stanovište ob ugovorenom tromjesečnom odkazu, te se stavi na gledište, da M. Z. drži od njega u najam dućan a ne stan, pak da se naredba kr. zem. vlade od 24. prosinca 1875 br. 634 proteže na stanove, al ne na dućane, te tvrdjaše, da dućan nije stan.

Kr. kot. sud zagrebački osudom od 13. svibnja 1886 br. 8958 udovolji zahtjevu prigovoriteljice M. Z. te bilježničku odpovjed I. D. stavi izvan krieposti, odsudiv ga na platež parbenih troškova. Medju razlozi navadja se: Neima razloga, s koga bi za odpovjed i izpražnjivanje dućana u Zagrebu prikladni bili drugi rokovi, nego li za odpovjed i izpražnjivanje stanova, te se naredba kr. zem. vlade od 24. prosinca 1875

[84] Gore navedeni predlog, izopaćivajući pravnu narav odnošaja medju gospodarom i težakom u dubrovačkom području, bio je nadahnut stranačkom strujom autonomaša, koji su tim htjeli zadati udarac dubrovačkom plemstvu, koje je bilo ustalo za narodnu stvar. Ali u sabor god. 1870 jur je bila unišla narodna većina i tim se osujetio predlog.

Digitized by Google

uzprkos tomu što govori samo o stanovih, mora protegnuti i na dućane i u obće na izpražnjivanje nepokretnih prostorija.

Usljed priziva I. D. kr. banski stol svojim riešenjem od 4. lipnja 1886 br. 12453 preinači osudu prvoga suda, pak bilježničku odpovjed uzdrži u krieposti, prigovore proti njoj odbije i prigovarateljicu M. Z. odsudi na platež parbena troška. Razlozi zato jesu navedeni sliedeći: Prehvaljena naredba kr. vladnog odjela za pravosudje nemože se pri riešavanju ove parnice, u kojoj se radi ob odpovjedi dućana, uporaviti i to obzirom na § 1091 o. g. z., kojim se pojam i bitnost pogodbe o najmu ustanovljuje; obzirom na to, što se ta naredba poziv lje na § 25 minist. naredbe od 17. prosinca 1858, kojim je kr. zem. vladi povlast dana, da rokove za odpovjedanje najmova (u obće) ustanovi; te gledom na to, što se tom naredbom, kako se u naslovu i kontekstu iste ističe, jedino odpovjed stanova a ne najmova u obće uredjuje.

Kr. stol sedmorice, pred koji je ova parnica usljed uložena po M. Z. previda došla preinači osudu banskoga stola, a potvrdi prvosudnu odsudu svojim riešenjem od 17. srpnja t. g. br. 2299 iz sliedećih razloga: „Naredba kr. zem. vlade od 24. prosinca 1875 br. 634, kojom se uredjuje odpovjed stanova, govori istina samo u s t a n u, ali uz to se u § 2 iste naredbe „stan" i uporabni predmet nazivlje. Ako se uvaži, da je ta naredba potekla upravo na temelju § 25 min. naredbe od 17. prosinca 1858 br. 234, kako se to i u uvodu izrično naglasuje, koji § obćenito ovlašćuje političku oblast, da uredi postupak kod odpovjedi najmova i povratka uporabnih predmeta: to se pod izrazom s t a n, što ga vladina naredba upotrebljuje, svakako i dućan, kako ga je tužitelj iznajmio, razumievati ima budući da sam zakon u tom pogledu nikakove razlike nečini, i što u obće nije uviditi, iz kojega bi razloga najmitelj dućanske prostorije, u kojima ovaj u strogom smislu i stanovati može, blagodati više napomenute naredbe zem. vlade lišen biti mogao. Obzirom na to, te vidiv, da odkazatelj nije porekao uztvrdjenu po tužiteljici okolnost, da najmovinu plaća svake četvrt godine, valjalo mu je u pomanjkanju ugovorenog vremena odpovjed svoju udesiti prema spomenutoj naredbi kr. zem. vlade, kako je to prvi sud punim pravom izrekao, — a pošto to učinio nije, mora se preinačenjem napadnute osude banskoga stola potvrditi ona prvoga suda kao po zakonu i spisih opravdana." — Parbeni troškovi prebijeni su medjusobno po § 576 g. p. p. s toga, što svaka stranka jednu za se povoljnu osudu imade.

K § 255 g. p. p. Da li se redovito nastupljena prisega, nepoložena poradi samoumorstva, može od suda izjaviti položenom?

U parnici Ivana G., odnosno ovoga ostavštine proti Vinku M. peto 133 for. 25 nč. resp ostatka 50 for. spp., c. kr. kotar sud u J. osudom

Digitized by Google

od 21. kolovoza 1878 br. 7127 ostavio je obvezanost plateža dužnoga ostatka 50 for. ovisnom od odlučne prisege, koju je tužitelj Ivan G. položiti imao.

Tužitelj Ivan G. umre, zadavši si sam smrt, i to nešto prije izrečene osude od 21. kolovoza 1878 br. 7127, na što dr. P. kao zastupnik njegove ostavštine poslje pravomoćnosti osude nastupi prisegu prisudjenu medjutim preminulomu Ivanu G. podneskom od 7. rujna 1878 ujedno zahtievajuć, da se prisega, po njemu u ime Ivana G. nastupljena, od ovoga položenom izjavi.

C. kr. kotar. sud u J. nakon razprave s obim strankama obavljene odlukom od 12. siečnja 1879 br. 198 izrekao je, da se spomenuta odlučna prisega od Ivana G. položenom smatrati imade; jer je glasom zapisnika de pr. 5. travnja 1878 Ivan G. navraćenu mu istu prisegu odlučnu u svojoj zaključnici sam glavom prihvatio i sam vlastoručno podpisao taj prihvat; i jer je — kako i sam tuženik dopušća — tužitelj Ivan G. 7. kolovoza 1878 umro, dakle prije nego je bila izrečena osuda i ovom njemu prisudjena prisega, koja se prema svemu tomu po § 233 obć. sudb. r (§ 255 g. p. p.), te dvorskim dekretima od 15. srpnja 1784 i od 26. travnja 1792 položenom smatrati mora, te tako položenom izjavljuje.

Okolnost, da je tužitelj Ivan G. smirio samoumorstvom, nemože u ovom slučaju biti od upliva; jer zakon nečini razlike glede vrsti smrti, već zakon spominje skrivljeno zatezanje oko položenja prisege do smrti same; a ovo se Ivanu G. nije predbacilo niti predbaciti moglo; i napokon jer se prije svega svaki zakon imade tumačiti po strogom i običnom značenju rieči, u zakonu upotriebljenih.

Povodom utoka Vinka M. c. kr. prizivni sud u Pragu rješenjem svojim od 10. veljače 1879 br. 4650 obnašao je napadnutu odluku preinačiti te odlučiti, da se dr. P. sa zahtjevom svoje molbe odpućuje s razloga: jer si je Ivan G. sam život uzeo prije, nego je prisegu položio; njegova prema tomu smrt nemože se uzeti slučajem, nego se imade smatrati dogodjajem, od njega samoga upeljanim. Tako je Ivan G. vlastitom krivnjom uzrokovao, da prisudjenu mu odlučnu prisegu položiti kadar nije; te se u ovom konkretnom slučaju nemože smatrati postojećom u § 255 g. p. p normirana predpostava, po kojoj bi se prisega, od stranke samo redovito nastupljena, takodjer položenom smatrati mogla.

C. kr. vrhovno sudište u Beču rješitbom svojom od 17. travnja 1879 br. 3638 uvažilo je previdni utok dra. P. i potvrdilo prvosudnu odluku s razloga u ovoj navedenih, pa i s daljega razloga: jer — i neglededć na to, da je u § 255 g. p. p. samo u obće rieč o smrti onoga, koji bi prisegu položiti imao, stanovite vrsti smrti nerazlikujuć — dr. P. u ime ostavštine Ivana G. u nastupnom podnesku zamolio je naročito,

Digitized by Google

da se Ivanu G. prisudjena prisega izjavi položenom; jer protustranka Vinko M. nije uspjela dokazom svjedoci o protimbi onoga, što bi Ivan G. prisegom potvrditi bio imao.

Pr. Luka Matasović.

Smije li se za ovršnog postupka podići prigovor o trogodišnjoj zastari kamata?

Prošnjom od 6. veljače 1886 br. 246 zaište A. na temelju naloga od 21. veljače 1865 br. 725, pred pokrajinskim sudištem u Zadru, i odlukom od 8. veljače 1886 zadobije proti B. nepokretni ovršni zalog na osjeguranje osim glavnog duga od 400 for., i odnosnih odocnih kamata 6 % od 26. svibnja 1862 do izplate.

B, preko odvjetnika dra. Pappafave, iznese utok proti drugoj stavci te odluke; no c. k. prizivno sudište dalmatinsko odbi ga, „jer trogodišnja zastara kamata neda se prigovorit za ovršnog postupka, a tobožnja izplata duga u ime zastarjelih kamata može jedino uoblastit utočnika, da potakne postupak, što ga obilježuje druga alinea vladine naredbe od 30. siečnja 1828 br. 1895“.

Proti ovoj odluci ovršnik prijavi vanredni previdni utok, iztaknuv uz ostala: Prizivna presuda nenalazi nikakva oslona u drugoj alineji vladine naredbe od 30. siečnja 1828 br. 1895 (dvorska odluka 22. lipnja 1836), što ju navodi. Treba se obazrieti na razloge, s kojih je zakonodavac tu naredbu izdao. Iz njenog uvoda vidi se, da je namjeravao da stane na put parnicam, što se formalnimi tužbami zameću, te se poluči izjava o ništetnosti ili opoziv zaleglih ovršnih odluka Da to postigne, zakonodavac odredjuje u prvoj alineji, da je proti još nezalegnim odlukam upotrebiti redoviti zakonski liek, biva utok, i da prvomolbeni sudac mora s ureda odbit svaku tužbu prikazanu prije no zalegne odluka. Druga alinea pak predvidja slučaj da koristni utoku rok izteče, a stranka ima dovoljnih razloga, da ništetnost ovršnih odluka zatraži. Takovi su razlozi, po glasu zakona, sve činjenice, koje bi protivničko pravo bile utrnule iza odsude ili sudbene nagodbe, a kao činjenice napominju se izriečno izplata, obnova, odpust duga. Pazi dobro: o zastari ni slova. Odtud jasno, da je zakonodavac htio uzpregnut parnice o ništetnosti ovršnih spisa, koje donose strankam dosta štete, i dopustit ih samo iznimno s važnih razloga, kad se redoviti liek utoka nebi mogao upotrebit sbog minulog mu roka.

Prěglednikovu isku podupiru vrhovne presude od 28. rujna 1869 br. 11000, 20. srpnja 1865 br. 5067 i 21. ožujka 1854 br. 2686. Dolazi mu suviše u prilog i ona od 24. siečnja 1871 br. 805, koja nalaže sudcu, kad se radi ob ovršnom zalogu, da s ureda uvaži zastaru, nedozvoliv ga nego u ime glavnog duga, parničkih troškova i kamata zadnjeg trogodišta.

Digitized by Google

Ipak c. k. vrhovno sudište presudom od 16. lipnja 1886 br. 6975 odbaci previd s obzira: da je vanredni pregledni utok upravljen proti dielu prituženih presuda, kojim se nepokretna ovrha dozvolila i u ime kamata 6% na glavnom iznosu od 400 for. za vrieme preko trogodišta iza predane prošnje; da po propisu ministarske naredbe od 21. srpnja 1858 br. 105 d. z. l., minule i odsudom dosudjene kamate nepodpadaju trogodišnjoj zastari, dočim joj usuprot podpadaju kamate još neminule premda odsudom dosudjene; da zastara tekućih kamata može se prekinuti jednim il drugim načina zakonom propisanih; da ovršeniku, ako mu je što prigovoriti obistimbi kamata, prosto je uvjek da svoje prigovore iznese ili putem tužbe, ili pri možebitnoj diobi kupovnine usljed ovršne dražbe; i da s toga neima skrajnosti, što ih hoće dvorska odluka od 15. veljače 1833 br. 2593 za preinaku suglasnih presuda.

A. Š.

Sud nije vlastan na zahtjev samo jedne stranke obustaviti odredjeno preslušanje svjedoka.

U parnici D. F. proti I. M. radi smetanja posjeda odredio je kr. kot. sud u Križevcih preslušanje koli tužiteljevih toli tuženikovih svjedoka. Prije ročišta podnio je tuženi I. M. po odvjetniku dr. A. molbu, da se odredjeno preslušanje svjedoka neobavi, jer da kani podići tužbu o vlastnosti, a dok ta parnica nebude dovršena, da neće dirati u posjed tužitelja.

Prvi je sud odlukom od 10 travnja 1885 br. 3782 obustavio odredjeno preslušanje kao i dalnji tečaj parnice tim, da će se dalnje odrediti na zahtjev jedne ili druge stranke.

Proti ovoj odluci uložio je tužitelj D. F. utok sa ništovnicom, koji je kr. banski stol riešenjem od 8. srpnja 1885 br. 9923: vidiv, da u privremenom gradjanskom postupku neima ustanove, po kojoj bi kr. kotarski sud vlastan bio izreći odluku u smislu onom, kao što je napadnuta odluka, već se usuprot iz ustanova g. p. p. razabire, da su odluke, kakova je napadnuta odluka, očito nezakonite; vidiv napose, da se prema propisu poglavja 28 g. p. p. u postupku radi smetanja posjeda ima postupati što brže i da jače pravo koje stranke, ma da je to svoje jače pravo i potjerala već redovitim putem pravde, nestoji na putu posebnom postupku radi smetanja posjeda — uvažio, napadnutu prvomolbenu odluku kao ništetnu ukinuo, ter kr. kotarskomu sudu naložio, da za preslušanje svjedoka, koje bje obustavljeno napadnutom odlukom odredi novo ročište i da zatim postupa dalje po zakonu.

Troškovi utoka nedopituju se, jer mu protivnik nije dao neposredno povoda, a očita krivnja suda po § 316 g. p. p. nepredleži.

Proti ovoj riešitbi uložio je tuženi previdni utok.

Digitized by Google

Kr. stol sedmorice riešenjem od 25. rujna 1885 br. 3246 obnašao je uz odpućenje previdnog utoka tuženika I. M. potvrditi napadnutu odluku banskoga stola s razloga toga, što se tuženikovo očitovanje, sadržano u njegovoj molbi de praes. 10. travnja 1885 br. 3782 predstavlja kao njeka vrst nagode, ponudjene protivniku i što se ovaj nemože prisiliti da na istu pristane proti svojoj volji. *R.*

Utužujuć pogodjenu kazan ugovornu ***nemora*** *se pružiti dokaz, da je nastala neka šteta, što ugovor nije izpunjen.*

Tužitelj L. K. proti tuženiku G. V. pcto. plateža 200 for. ugovorne kazni sbog neizpunjene pogodbe vrhu usluga za plaću, bje osudom prvoga suda sa svojim zahtjevom tužbe odpućen; jer po §§ 1323, 1324 i 1293 o. g. z. te čl. 283 a. t. z. (§ 272 hrv. t. z.) nije dokazao efektivnu štetu i izmakli dobitak sbog neizpunjene glavne pogodbe.

C. kr. prizivni sud udovoljio je zahtjevu tužbe, a ovomu nazoru usljed previda tuženika pridružilo se i c. kr. vrhovno sudište s razloga:

Dokazano je da tuženik nije izpunio pogodbu, te da je tužitelj bio ovlašćen držati pogodbu ukinutom, nemanje i zahtievati, da tuženik takodjer plati pogodjenu kazan ugovornu.

Nazor prvoga suda, — prema kojemu da zahtjev tužbe nije opravdan zato, što tužitelj nije poveo dokaz o pretrpljenoj šteti sbog neizpunjene pogodbe i da se zato tužitelj odputiti morao, — nije utemeljen na zakonu; jer pravni naslov na uplatu ugovorne kazni nije ovisan o šteti možebit pretrpljenoj i o količini potonje, te je tužitelj ovlašćen utemeljiti zahtjev svoje tužbe jedino na okolnosti, da je nastupio uvjet, pod kojim je ugovorna kazan pogodjena; niti se nemože po zakonu nametnuti tužitelju teret dokaza o šteti i iznosu njezinom.

(Rješitba vrhovnoga sudišta od 30. listopada 1879 br. 9984.)

Pr. Luka Matasović.

K tumačenju § 42 sudovnika i § 324 trg. zakona.

Tužbom de praes. 11. srpnja 1883 br. 8937 zatražile su tvrdke Makse Schönbauma i Ignaca Hirschla u Križevcih po dr. O., da se Ignac Rechnitzer u Gradcu u Štajerskoj osudi da plati 430 for. Tužitelji su najme kupili od vlastelina F. Š. u Božjakovini 1500 metr. centih siena po 2 for. metr. centu. Ovo kupljeno sieno ponudili su Ignacu Rechnitzeru trgovcu u Gradcu u Štajerskoj na prodaju, koji je došav u Božjakovinu pregledao i kupio sieno i to obećav tužiteljem 50 nvč. hasne kod svake metr. cente, dakle 750 for. Ovu svotu obvezao se platiti u dva obroka, koncem mjeseca travnja i svibnja. Nu tuženi platio je tužiteljem samo 320 for. na ovaj račun, a ostatak neće da plati. Tužba se digla pred kot. sudom u Križevcih, jer da je protivnik dužan tužiteljem kao protokoliranim

Digitized by Google

trgovcem prema § 324 trg zak. tražbinu platiti u mjestu njihovoga prebivališta, a to je grad Križevac.

Tuženik u odgovoru pobija najprije nadležnost kot. suda u Križevcih; kupovanje siena nije nikakov posao trgovački, u ostalom § 324 trg. z. nedaje ove pogodnosti trgovcem za sve moguće poslove, pa i netrgovačke. A poriče tuženik, da je išto dužan tužiteljem, a imenito ne Ignacu Hirschlu, s kojim da nije nikakove pogodbe uglavio, ništa od njega kupio.

Kr. kot. sud u Križevcih odlukom od 20. prosinca 1884 br. 14117 izrekao je riešenje, kojemu su evo ovi

Razlozi: Vidiv, da je tuženik prigovorio nadležnosti suda u ovom prieporu; vidiv, da tužitelji osnivaju nadležnost ovog suda na ustanovi § 324 trg. z., po kojoj je obvezanik dužan novčane obveze, medju koje spada i utužena tražbina, platiti u mjestu, gdje se je u čas sklopljena posla nalazila trgovačka nastana; vidiv, da prema citiranoj ustanovi bio bi izvan dvojbe ovaj sud, u čijem se području nalaze tužitelji, obzirom na § 42 sudovnika nadležan, kad bi stajalo, da su tužitelji za vrieme sklopljena posla bili protokolirani trgovci; nu vidiv, da je, kako se razlaže u tužbi, posao sklopljen 13. travnja 1883, a tvrdka tužitelja Ignjata Hirschla, dokazom priloga C.—I., upisana u trgovački registar tek odlukom kr. sudbenog stola u Belovaru od 16. lipnja 1883, dakle nakon sklopljenog posla; te vidiv, da obzirom na zajedničku tužbu tužitelja nemože se, pošto je sud sbog jednog tužitelja nenadležan, priepor meritorno za pojedinca riešiti: to se tužitelji sa svojom tužbom sbog nenadležnosti ovog suda odbijaju i upućuju na osobno nadležni sud tuženikov.

U utoku, podnesenom proti odluci prvoga suda, tužitelji najprije konstatiraju, da prvi sud priznaje, da se nadležnost suda za utjeranje trgovačkih tražbina ravna po prebivalištu vjerovnika; po tom dakle priznaje se, da je § 324 trg. z. mjerodavan u trgovačkih stvarih. Ignac Hirschl doduše nije bio protokoliran kao trgovac u vrieme sklopljena posla, ali bijaše već u vrieme podnesene tužbe, dakle nije se mogao obzirom na to kot. sud u Križevcih proglasiti nenadležnim. Nu ako nije bio Hirschl protokoliran, to je bio svakako drugi tužitelj u vrieme sklopljenoga posla. Ako dakle može reći sud, da je sbog jednoga neprotokoliranoga dionika nenadležan, mora isto tako reći, da je sbog protokoliranoga prvoga tužitelja nadležan i to upravo zato, jer se tražbina utužena dieliti nedade. Da napadnuta riešitba steče pravnu moć, to bi bili tužitelji u najvećoj neprilici glede suda, gdje da tuže. Makso Schönbaum imao bi tužiti pred sudom označenim po § 324 trg. z., a Ignjat Hirschl pred sudom opet drugim. Tražbina se dieliti nedade, gdje dakle da se tuži? Ako se nadležnost nesmije ravnati po tužitelju Maksi Schönbaumu nesmije se niti po Ignjatiji Hirschlu. Ako je pako kot. sud po zakonu

Digitized by Google

za jednoga nadležan, tada je i za drugoga tužitelja, koji svoju jednu te istu tražbinu osniva na istom poslu.

Kr. banski stol riešenjem od 29. travnja 1885 br 1546 potvrdio je odluku prvoga suda i to s r a z l o g a:

Uvaživ, da tuženik stanuje u Gracu, te da je tamo stanovao i u vrieme sklopljene pogodbe, iz koje tužitelji izvode svoj tužbeni zahtjev, pak da je s toga glede njegove osobne podsudnosti u postupku presudnom prema ustanovi § 13 sudovnika nadležan dotični sud njegova prebivališta, ako nije izrikom ustanovljeno u ugovoru drugo koje njesto, gdje je trebalo izpuniti obvezu; uvaživ, da tužitelji ni netvrde, da je mjesto njihova boravišta ili nastana njihove trgovine izrično ustanovljeno ugovorom kao mjesto ispunitbe pogodbe, iz koje oni izvode zahtjev svoj tužbovni; uvaživ, da ako bi posao, iz koga tužitelji izvode svoju tražbinu, bio baš i od strane tuženikove posao trgovački — § 1 zakona od 3. listopada 1876 o sudbenosti trgovačko-mjenbenoj i postupku pred trgovačko-mjenbenimi sudovi, to ipak bez izričnim ugovorom ustanovljenog mjesta izpunitbe nebi bio, pogledom na ustanovu § 42 sudovnika, § 322 trg. z. u savezu sa § 13 sudovnika, nadležan glede tuženika postupajući sud prve molbe u Križevcih, dočim se § 324 trg. zak. neustanovljuje osobita vrsta podsudnosti, nego se samo ustanovljuje mjesto, gdje se njekoji novčani dugovi, izviruć iz trgovačkih poslova, namiriti imaju, kad neima izrično ustanovljenog mjesta izpunitbe.

U izvanrednom previdnom utoku, podnesenom proti ovoj rješitbi, ističu tužitelji, da se u rješitbi banskoga stola vidi protuslovje, koje obara ciela riešitbu. Ako li je istina, da se § 324 trg. z. ustanovljuje mjesto izplate za slučaj izrično neodredjenoga mjesta izpunitbe, tada nije istina, da trgovci moraju mjesto izplate izrično prema § 42 sudovnika ugovoriti, ako li hoće tužbu podići nadležnu po svojoj nastani. S toga po vlastitih razlozih kr. banskoga stola bili su tužitelji ovlašćeni tužbu podići pred kot. sudom.

Kr. stol sedmorice potvrdio je riešitbom od 6. kolovoza 1885 br. 2424 obie niže odluke sa sliedećih r a z l o g a:

Trg. zak (zak. čl. XXXVII. zajedničkog sabora od god. 1875), normira samo materijalno a donjekle i formalno pravo u stvarih trgovačkih; dočim je djelokrug i nadležnost sudova u obće, a napose u stvarih trgovačkih normirana posebnimi zakoni. U tom pogledu su osobito mjerodajni gradj. sudovnik od 16. veljače 1853 i zakon od 3. listopada 1876 o sudbenosti trgovačko-mjenbenoj i o postupku pred trgovačko-mjenbenimi sudovi. Glede osobne podsudnosti ustanovljuje § 13 gradj. sudovnika, da se sve tužbe imadu podizati u pravilu kod onoga kot. suda i odnosno kod onoga sudišta prve molbe, u kojega okolišu obtuženik redovito prebiva u ono doba kada se podigne tužba; a glede sudbenosti trgovačke odredjuje § 56 gradj. sudovnika, da se tužbe, koje su prikladne za sud-

Digitized by Google

benost trgovačku, po volji tužitelja podignuti mogu ili pred onim sudom trgovačkim ili eventualno pred sudom kotarskim (§ 57 gradj. sud.), u kojega kotaru obtuženik ima redovito svoje prebivalište, ili gdje mu je tvrdka u zapisnik uvedena, ili u kojega je kotaru trgovinu svoju smjestio. Iz ovih načelnih propisa sliedi, da se nadležnost u stanovitoj parbenoj stvari u obće neravna po mjestu, gdje se izpunit ima dotična obveza; samo iznimno odredjuje § 42 gradj. sud., da se za slučaj onaj, ako mjesto, gdje treba da se što plati, ili da se izpuni druga koja obveza, bude izriekom ustanovljeno u ugovoru, sve tužbe, odnoseće se na taj ugovor, podignuti mogu pred onim sudom, kojemu bi tuženik podčinjen bio, kad bi bio u mjestu, gdje se taj ugovor izpuniti ima. Da se taj propis § 42 gradj. sud. nemože protegnuti na one slučajeve, u kojih mjesto plateža ili izpunitbe ugovora u samom ugovoru izrekom ustanovljeno nije, nego je opredjeljeno po zakonu, sliedi već iz iznimne naravi propisa § 42 gradj. sud. Ustanove §§ 13, 42 i 56 gradj. sud. stoje pako još svendilj u krieposti, jer nisu ukinute niti trgovačkim zakonom od god. 1875 (§ 549), niti zakonom od 3. listopada 1876 o sudbenosti trgovačko-mjenbenoj (§ 15), pa s toga se neda izvoditi iz ustanove § 324 trg. zak., da bi dužnik radi svake novčane tražbine, koju on po istom §-u platiti ima u mjestu, gdje se je u čas sklopljenog posla nalazila trgovačka nastana ili u pomanjkanju te nastane prebivalište vjerovnika, slieditи morao i podsudnost ovoga potonjega, jer ovo u § 324 trg. zak. ustanovljeno nije; a u čl. 325 aust. trg. zakonika od 17. prosinca 1862 (odgovarajućem § 324 hrv.-ug. trg. zak.) je ovakovo tumačenje dotičnih zak. ustanova baš izrekom izključeno.

S ovih razloga, te pošto u ugovoru A. na I. mjesto plateža izrekom ustanovljeno nije, opravdane su po zakonu napadnute dolnjosudne odluke, kojimi se tužitelji radi nenadležnosti odbijaju sa svojom tužbom, odnosno upućuju na nadležni sud tuženikov.

Što predpostavlja operis novi nunciatio kad se ruši sgrada kakova?

Vlastnice kuće X. pobojaše se, da bi mogla njihova kuća rušenjem susjedne kuće Z. postradati; zamole s toga, neka se tuženiku naloži, da ima dotle obustaviti rušenje, dok nepoloži 6000 for. sigurnosti za pogibelj, prieteću tužiteljem od ovoga rušenja.

Prvi sud odbacio je tužbu; prizivno sudište pako riešenjem svojim sudilo u korist tužiteljica.

Razloži: Istina, vlastnik ima pravo razpolagati sa svojom vlastnošću; kriepošću toga prava redovito može on svoju stvar upotrebiti kako hoće pa ju i uništiti (§ 362 o. g. z.); nu već § 364 o. g. z. ograničuje to pravo odredjujuć, da se pravo vlastnosti može izvršivati samo u toliko, u koliko se tim nezasiže u prava trećega. § 340 o g. z. brani već i od

Digitized by Google

same mogućnosti, da se oštete ili povrede taka prava; jer eto taj paragraf odredjuje: ako bi posjednik nepokretne stvari kakovom novom gradjevinom u svojih pravih mogao oštećen biti, a gradilac nije se zaštitio po propisih sudbenoga postupka proti rečenomu posjedniku, ima onaj, komu prieti taka pogibelj, pravo iskati od suda, da zabrani takovu novost. S tim u savezu odredjuje § 342 o. g. z., da ono što je ustanovljeno o novoj gradjevini, imade se takodjer uporaviti i na porušenje stare sgrade. U ovom slučaju jest nepreporno, da se tuženik prije nego je počeo rušiti staro zdanje, nije zaštitio od prigovora tužiteljica uzazivom u smislu gr. p. p. Tuženik doduše prijavio je polit. oblasti, da će sgradu porušiti, ali ta prijava nije kadra nadomjestiti postupak, propisan g. p. p. Izkazom vještaka, preslušanih u sporazumku medju tuženikom i tužiteljicami koji je izkaz rabljen u ovoj parnici, dokazano je, da od nastavljena rušenja sgrade prieti pogibelj kući tužiteljica Zato se je moralo prema odredbi § 15 car. naredbe od 27. listopada 1849 (d. z. l. br. 12) privremeno zabraniti rušenje, dok nebude dana sigurnost.

Najviše sudište bečko rješitbom od 2. ožujka 1886 br. 2432 dokinu odluku prizivnoga, a potvrdi onu prvoga suda.

Razlozi: Tužiteljice nisu ni u tužbi ni u dalnjem tečaju parnice mogle dokazati tuženiku, da je započetim rušenjem posegao u posjed njihove nepokretnine, ili u koje pravo njihovo, pripadajuće im na onoj nepokretnosti. Nisu dakle one ni vlastne prizvati zaštitu suda proti oštećenju prava njihovoga, jer se ovo oštećenje nije ni dogodilo. Ali nemogu se one pozvati ni na § 342 o. g. z. da opravdaju svoj zahtjev; jer se ta ustanova, kako se vidi iz saveza §§ 340 i 341 o. g z., može uporaviti samo onda, ako prieti pogibelj kakovu interesu. Samo kad se može predpostaviti, da postoji takovo pravo, usljed kojega bi tužiteljice vlastne bile zahtievati uzpostavu prijašnjega stanja, mogao bi propust u § 340 o. g. z. spomenutih procesualnih mjera opravdati izdanje zabrane proti tuženiku. Da li ovakovo pravo postoji, u koliko bi se to imalo dokazati i utvrditi postupkom, povedenim na temelju § 342 o. g. z., o tom se nemože razpravljati, jer se nije ni uztvrdilo da ovakovo pravo postoji; a osim toga vidi se iz razprave, da tužiteljice nisu išle niti za uzpostavom prijašnjega stanja, niti za sigurnosti po § 341 o. g. z. Nego tužiteljice hoće to, da im se dade sigurnost za štetu, koja bi mogla za nje nastati iz spomenutoga rušenja sgrade; ali takovu naknadu bio bi dužan tuženik dati, prema općim načelom o naknadi štete, samo onda, kad bi mu se mogla pripisati kakova krivnja; ali je nemora dati onda, kada niti je prekoračio granica svoga prava, niti se kratio ispuniti dužnosti, koje kao gradilac mora izvršiti. Zahtjevu, koji se zaodjenuo formom uvjetne zabrane gradnje, dok se dade sigurnost, koja se opet nebi prosudjivala po § 341 o. g. z., manjka svaki pravni temelj.

(Centralblatt.)

Digitized by Google

B. Mjenbeno i trgovačko.

Ako se u mjenb. parnici zahtieva od prihvatnika sjegurnost (naredba minist. pravosudja od 2. studenoga 1858 br. 198 d. z. l.) netreba prinieti prosvjeda sbog sigurnosti.

Tvornica strojeva A. zaišće tužbom, podnesenom proti B. prihvatniku mjenice dto. 20 kolovoza 1885 na 2000 for, dospievajuće 20. veljače 1886, neka se tuženomu naloži, da dade sigurnost za mjenicu od 2000 for. prema odredbi naredbe minist. pravosudja od 2. studenoga 1858 br. 198 d z l. i naredbi minist. pravosudja od 18. srpnja 1859 br. 132 d. z. l. Tužbi bje priložena izvorna mjenica i dvie uredovne svjedočbe o tom: da B-a vjerovnici progone ovrhami, i da je prestao plaćati (obustavio plaćanja) te svoj posao zatvorio.

Trgov. sud bečki odlukom od 9. listopada 1885 br. 178655 odbaci ovu tužbu, jer joj nije priložen izvorni prosvjed (prosvjed radi sigurnosti), kako bi se prema § 1 nar. minist. pravosudja od 18. srpnja 1859 br. 132 d. z. l. morao priložiti. — U utoku podnesenom proti ovoj odluci ističe se, da citirani paragraf naredbe minist. pravosudja od 18. srpnja 1859 išće priloženje izvornoga prosvjeda samo ako dolaze slučajevi, o kojih se govori u čl. 25 i 29 m. z (§§ 25 i 29 hrv.-ug. m. z); ti pako slučajevi tiču se samo „zavřate", t. j. kad bi morali prednici platit mj. dug; naprama ovim svakako je potrebno, da se konstatira, kako se prihvatnik krati dati sigurnost; nu u ovom sgodjaju radi se o sigurnosti, koja se traži od prihvatnika, a to je takov slučaj, koji nenoşmira zak. mj., nego kašnje izdana naredba minist. pravosudja od 2. studenoga 1858, a da ovoga slučaja ni nespominje kasnija naredba minist. pravosudja od 18. srpnja 1859, koja upravo uredjuje postupak glede sigurnosti; napokon, da izuzev slučaj čl. 43 mj. z. (§ 43 hrv.-ug. m. z.) nigdje nije proglašeno potrebnim, da se naproti samu prihvatniku prosvjedom dokaže, da je promašio ili kratio se ispuniti svoju dužnost.

Prizivno sudište bečko odlukom od 20. listopada 1885 br. 16709 odbaci utok ovaj, „jer § 1 naredbe minist. pravos. od 18. srpnja 1859 br. 132 d. z. l. naročito išće, da se prinese izvorni prosvjed ako se misli izposlovati izdanje naloga radi osiguranja; a pri tom nečini se nikakova razlika, zahtieva li se sigurnost od izdatnika ili kojega prednika".

U izvanrednom previdnom utoku razlaže se napose neispravnost motiva prizivnoga suda, te navodi, da baš obratno spomenuta naredba minist. pravosudja razlikuje medju regresom, o kojem je rieč u čl. 25 i 29 mj. z., i onim slučajem, kad se proti samu prihvatniku traži sigurnost, jer samo u onih slučajevih (t. j. u slučajevih čl. 25 i 29 mj. z.) propisuje se predloženje prosvjeda radi sigurnosti, a nespominje se slučaj

Digitized by Google

normiran naredbom minist. pravos. od 2. studenoga 1858, premda bi ga bila morala spomenuti, jer je već obstojao kad je izašla ova naredba od 18. srpnja 1859, pak pošto ga nespominje § 1 spomenute novije naredbe, očevidno se je htjelo tim pokazati, da se sa tim slučajem neima jednako postupati.

C k. vrhovno sudište bečko odlukom od 17. studenoga 1885 br. 13337 uvaži izvanredni previdni utok s razloga, što je svjedočbom obć. poglavarstva u N. vjerodostojno dokazano, da je prihvatnik B. obustavio svoje plaćanje; uvaživ pako, da kraj ovih odnošaja netreba priložiti prosvjed imajući pred očima okolnost, da se ovdje neradi o zavrati proti kakovu predniku, kojega u ovom slučaju niti neima, jer mjenica se nalazi još u rukama izdatnika, te nije bila nikada ni girirana. Usljed toga valjalo je obie odluke nižih sudova preinačiti, te B-u naložiti, da imade za tri dana pod prietnjom ovrhe dati sigurnost za mjenicu od 2000 for., dospievajuću 20 veljače 1886 na korist tvornice strojeva A.

(Jur. Blätter.)

Kad se sprave pokretnine kod odpravnika, je li to: depositum ili spedicija?

Odpravnička firma A. zamoli, da se radi tražbine odpravničke od 96 for. prema čl. 375 t. z. (§ 380 hrv.-ug. t. z.) javno prodaju stvari kod nje spravljene, a pripadajuće B-u, kojega je medjutim već nestalo bilo. Prvi sud zabaci molbu ovu, jer kako sam B. navodi, on je u popisu svom navedene stvari t. j. posoblje samo kod tužiteljice spravio, u skladište predao, dok bude s njim dalje razpolagao; nu do sada nije glede njih ništa odredio; tu dakle neobstoji niti posao komisionalni u smislu čl. 360 trg. z. (§ 368 hrv.-ug. trg z), niti posao odpravnički u smislu čl. 379 trg. z. (§ 384 hrv.-ug. trg. z), nego je to posao depositni, koji treba prosudjivati po obć. gr. zak., na koji se nesmiju uporavljivati norme trg. z. u obće, a napose ne ustanove čl. 310 tr. z. (§ 305 hrv.-ug. tr. z.).

Povodom utoka tvrdke A. naloži prizivni sud prvoj molbi (trgov. sudu), da postavi odsutnomu B-u, o kojem se nezna gdje boravi, curatora ad actum, ovomu neka dostavi molbu da se o njoj očituje, pak da čim prispie ovo očitovanje, ili kad bez uspjeha mine vrieme za to opredieljeno, rieši molbu; jer u ovom slučaju radi se o poslu odpravničkom, koji treba prosudjivati po trg. zak., usljed toga da se moraju nanj uporaviti ustanove čl. 378 trg. z. (§ 383 hrv.-ug. trg. z.), odnosno čl. 365—367 i 310 trg. z. (§ 371—373 i 305 hrv.-ug. trg. z.); pa samo zato, jer se nemože uzeti, da je tražbina utjecatelja u priloženom računu valjano brojevno izkazana, mora se prije definitivnoga riešenja potražiti mnenje curatora ad actum, koji se mora postaviti.

Digitized by Google

Povodom previdnoga utoka B-ova kuratora najviše sudište bečko odlukom od 27. studenoga 1885 br. 7591 dokinuv riešenje druge molbe potvrdi odluku prvoga suda s razloga po ovom navedenih, koji da su posvema opravdani.

C. Kazneno.

§§ 197 i 199 lit. a) k. z. nisu uporabljivi pri krivoj nezapriseženoj izjavi svjedoka pred upravnom oblasti, na obavu iztrage sbog dohodarnoga prekršaja ovlašćenom.

C. kr. državno odvjetničtvo u Libercu podigne obtužbu protiv Josipu i Ivanu K. radi zločinstva prevare §§ 197 i 199 lit. a) k. z počinjene tim, jer da su kod c. kr. glavne carinare u Libercu u iztrazi sbog dohodarnog prekršaja prikratom biljegovnih dohodaka izvedena, preslušani kao svjedoci, krivo svjedočanstvo pred sudom položili; zatim proti Ivanu H. radi istoga zločinstva; jer da je on onu dvojicu nasnubio, da krivo svjedočanstvo pred sudom polože, koje su oni doista i položili.

Na glavnoj razpravi priznali su Josip i Ivan K., da su na poziv i nagovor Ivana H. doista krivo svjedočanstvo položili i izpripovjedali su cieli dogodjaj, kako se sbio; dočim je Ivan H. nijekao, da bi onu dvojicu obtuženika na krivo svjedočanštvo nagovorio i zaveo bio.

Osudom od 13. svibnja 1880 br. 1754 je okružni sud u Libercu sve tri obtuženike odriešio od obtužbe sbog zločinstva, a tu svoju osudu obrazložio je sliedećim:

Sve ako se i uzme dokazanim, da su Josip i Ivan K. na preslušanju u dohodarnoj iztrazi sbog prikrate biljega pred c. kr. glavnom carinarom u Libercu — na obavu ove iztrage od financ. kot ravnateljstva u Ljutomjericah ovlašćenom — krivo svjedočili: to ipak nemogu se oni proglasiti krivimi zločinstva, radi kojega se u obtužnici biede; jer za njihova preslušavanja kod c kr. glavne carinare nije paženo na formalnosti, koje §§ 712 i 700 dohodarnoga zak. kaznenoga propisuju; jer se iz tamošnjih zapisnika o njihovu preslušanju nevidi, da ih je carinski oficijal, koji je fungirao kao iztražni povjerenik, neposredno prije preslušavanja bio opomenuo na izjavu istine pod prisegom, koju da će, ako bude potrebno, imati položiti; jer napokon oni na svoje izjave nisu zapriseženi, odkud se dade zaključiti, da je preslušatelj njih obojicu po § 581 d. z. k. smatrao sumnjivimi; prema čemu se njihove krive izjave mogu uzeti lažljivim izgovaranjem osumnjičenikâ djela kaznjiva, a nikako krivim svjedočanstvom. Usljed previšnjega riešenja od 14. rujna 1839 proglašenoga dekretom dvorske kancelarije od 14. veljače 1840 br. 1320, ustanova § 178 k. z. od g. 1803 samo se onda dade uporaviti na krivo

Digitized by Google

svjedočanstvo u iztragah poradi dohodarnih prekršaja, ako su izjave prisegom podkriepljene i deponovane kod ureda po propisu § 656 d. z. k. sastavljena.

Što se pako tiče obtužbe proti Ivanu H. podignute, to bi mogla biti rieč o snubljenju na krivo svjedočanstvo pred sudom samo onda, kada bi se doista ticalo kriva svjedočanstva, koje bi se na njegovu korist položiti imalo; što medjutim ovdje nije, jer on nije bio u nikojoj iztrazi dohodarno-sudskoj. U ostalom buduć su prva dvojica tuženika svake krivnje rješeni, nemože imati smisla tvrdnja, da bi Ivan H. bio sukriv delikta, kojega krivnje su ona dvojica odriešena.

Proti toj presudi je c kr. drž. odvjetničtvo uložilo ništovnu žalbu oslanjajuć istu na razlog § 281 br. 9 lit. a) aust. k. p. (§ 277 br. 9 lit. a) hrv. k. p.

Na javnoj razpravi pred c. kr. vrhovnim ukidnim sudom, obrazložio je istu ništovnicu c. kr. generalni advokat dr. Sacher ovako:

Prije svega u ovom konkretnom slučaju radja se pitanje: da li se prema izvodom postupajućega suda položeno svjedočanstvo okrivljenika, kriviu ubrojeno, može smatrati svjedočanstvom pred sudom položenim? Na ovo pitanje mora se odgovoriti jestno!

Usljed organizacije, prema kojoj su dohodarstveni sudovi u prvoj, viši dohodarni sudovi u drugoj i vrhovno sudište u zadnjoj molbi ovlašćeni izricati osude i namitati kazni do 10.000 for. ili 4 godine zatvora, nemože biti dvojbe, da se oni imadu smatrati sudovima u užem smislu, a pred njimi položeno svjedočanstvo kao pred sudom deponovano.

Po ustanovah d. z. k. može dohodarni sud izricati odluke i osude samo na temelju izvida, po svojih organih obavljenih, pa riedko kada dodje do toga, da sam dohodarni sud svjedoke neposredno preslušava. Tako biva, da svi dohodarni sudovi u svih molbah izriču osude na temelju sabranoga dokaznoga materijala u postupku iztražnom. Po § 513 d. z. k. dohodarni kot. sudovi mogu s važnih razloga odrediti, da se u slučajih jednostavnih i nezapletenih — a takovimi su nedvojbeno oni sbog prikrate biljega — ovlasti koj prikladan ured, dakle i carinarski (§ 514 d. z. k.) da mjesto njega obavi izvidja i iztrage svršuje. Tako se dohodarni organi, delegovani za izvide učina i za obavu iztraga sbog dohodarnih prekršaja, ako su u formi, zakonom propisanoj sastavljeni (§ 656 d. z. k.), moraju smatrati ovlašćenimi preslušavati svjedoke u stanovitom pravcu, te su takova svjedočanstva ravna svakomu inomu, pred redovitim sudom položenu, i na temelju takovih mogu dohodarni sudovi svoje presude izricati, pa ih i izriču.

U posebnom ovom slučaju posve je neodlučna okolnost, da li su svjedočanstva prisegom potvrdjena ili ne, odnosno da li su svjedoci ponudili, da će svoje izjave zapriseći ili ne; jer se po § 199 lit. a) k. z.

Digitized by Google

ex 1852 krivcem zločinstva prevare učini svaki, tko krivo svjedočanstvo ponudi bez obzira na to, da li se istom prilikom izjavi pripravnim na prisegu; pa upravo radi ovakova shvaćanja nemože se gore navedeno previšnje riešenje pogledom na iztaknuti pravac ustanova o prevari smatrati i danas sveudilj kriepostnim.

Nemogu se nadalje opravdanim smatrati ni oni razlozi prvomolbene osude, prema kojim da se po §§ 700 i 712 d. z. k. svjedočanstva Josipa i Ivana K. pred c. kr. glavnom carinarom položena, nemogu smatrati ravnima onim pred sudom položenim; jer alegovana dva paragrafa uvršćena su u VII. poglavje d. z. k., a u tom poglavju jesu cigle ustanove „o dokazu učina" i tiču se potrebština, koje se moraju steći, da se uzmogne neka okolnost u dohodarnom postupku dokazanom uzeti. Takov nazor u konkretnom slučaju neodlučuje ništa, kao niti pri rješavanju pitanja ob ubroju zločinstva prevare u prilikah onih, da li se je po građj. parb. postupniku ili po kazn. postupku svjedočanstvo — hotimice krivo položeno — za rješenje parnice odnosno kažnjiva slučaja relevantnim smatrati moglo ili ne.

Napokon moglo bi se prigovoriti, da se svjedočanstvo pred upravnom ili redarstvenom oblasti položeno neuzima ravnim onomu pred sudom izjavljenim, kako se to iz ustanove § 88 austr. k. p. (§ 81 hrv. k. p.) zaključiti dade. No taj prigovor nevalja za ovaj slučaj; jer po sistemu današnjih kaznenih postupaka sva važnost dokazne moći položena je u glavnu razpravu, pred kojom, kao sudištem presudjućim imadu svjedoci neposredno biti preslušani; jer se samo prema resultatom, koje je glavna razprava izniela i uglavila, osuda izreći smije; što pri posebnom postupku dohodarnom posvema odpada.

Zastupnik obtuženika Ivana H. odvjetnik dr. Steinbach nijekao je ništovni razlog § 281 br. 9 lit. a) od c. kr. drž. odvjetničtva iztaknut i tvrdjaše suglasno s razlozi prvomolbene osude, da se svjedočanstva, u iztragah sbog dohodarnih prekršaja položena, u kazneno-pravnom postupku nemogu smatrati ravnimi onim §-a 199 lit. a) k. z. kod suda položenim; prema čemu da u ovom slučaju učin zločinstva prevare posvema odpada.

Nu c. kr. vrhovno kasačionalno sudište zabacilo je žalbu ništovnu držav. odvjetničtva.

Razlozi: Prvo pitanje, koje se za ovaj put pretresti imade, jest: da li je pod br. 410 sbirke pravnih zakona uvršćeno i dvorskim dekretom od 14. veljače 1840 proglašeno previšnje riešenje od 14. rujna 1839, prema kojemu u postupku sbog dohodarnih prekršaja položeno krivo svjedočanstvo samo onda involvira učin zločinstva prevare § 178 I. kaz. zak. od g. 1803, kada je potvrdjeno prisegom i položeno pred uredom po § 656 d. z. k. sastavljenim, da li je naime isto previšnje riešenje uz

Digitized by Google

članak I. uvodnoga k današnjemu kaz. zakona izdanoga car. patenta od 27. svibnja 1852 u krieposti ostavljeno, ili možebit dokinuto poput inih zakona, naredaba i običaja, koji bud u kojem kraju cesarevine u pogledu na predmete istoga zakona kaznenoga dosele u životu bijahu?

Pitanje ovo mora se potvrditi, kada se uvaži: da je tumačem od 8. lipnja 1805 sbirke prav. z. br. 732 kaz. zak. od g. 1803 izraz „sud" razjašnjen tako, da se pod njim samo sudske oblasti razumjeti mogu i imaju; da se kašnje prema dvor. dekretu od 20. rujna 1837 sbirke prav. z. br. 230 u-tanova § 178 k. z. od g. 1803 imade protegnuti i na ona kriva svjedočanstva, koja se budu polagala tečajem iztraga sbog težkih redarstvenih prekršaja pred oblastmi, na koje je ta vrst sudbenih agenda prešla; da se je dakle potreba autentične interpretacije ob uporavi spominjanoga §-a već onda bila pokazala i onda bila tim većma nuždnom, kada dohodarni zak. kaz. od g. 1835, danom 1. travnja 1836 u krieposť stupivši, zaglavnom stavkom § 461 br. 4 uredjivaše, da se po kaznenom zakonu (dakako onom od g. 1803) imade prosuditi, e da li se tečajem dohodarno-kaznene iztrage položeno krivo svjedočanstvo imade ubrojiti zločinstvom prevare, dočim se opet u istom dohodarnom zakonu kaznenom nije nalazila ustanova o tom, da li se za izvide učina i obavljanje iztraga po tom istom zakonu pozvani dohodarni uredi u obće i pod kojimi stegami ili uvjeti — kada svjedoke preslušavaju — imadu smatrati redovitimi sudovi, pri kojih položeno krivo svjedočanstvo učin § 178 k. z. od g. 1803 tvori. Ova praznina bila je izpunjena uvodno spomenutim previšnjim riešenjem i tako stvorena autentična interpretacija za dohodarni zakon kazneni, a sliedstvom § 461 i. z. i za obći zakon kazneni.

Ako se sada uvaži, da je ustanova § 178 lit. a) k. z. od g. 1803, tičuća se zločinstva prevare položenjem krive prisege pred sudom doslovno suglasna ustanovi § 199 lit. a) k. z. od g. 1852 i da pitanje, „kada se dohodarni ured imade smatrati sudom?", u spominjanoj prev. riešitbi autentičnu interpretaciju imade, tada se mora uztvrditi, da je zaglavna stavka čl. I. uvodnoga patenta kaz. zakona od g. 1852 na istu previšnju riešitbu neuporabiva.

Prema svemu tomu i buduć je ustanovljeno, da obtuženici Josip i Ivan K. svoje kod glavne carinare u Libercu u iztrazi sbog dohodarnog prekršaja položeno, a od prvoga suda krivim pronadjeno svjedočanstvo nisu prisegom potvrdili; zatim, buduć da obtuženikom Josipu i Ivanu K. ubrojeni i §§ 197 i 199 lit a) k. z. normirani učin zločinstva prevare položenjem kriva svjedočanstva pred sudom manjka, to dosljedno i Ivanu H. u grieh upisano zločinstvo snubljenja na krivo svjedočanstvo, pred sudom položit se imajuće, posvema odpada s istih razloga, koje su gledom na Josipa i Ivana K. navedeni.

Digitized by Google

Sa svih tih razloga morala se zabaciti ništovna žalba proti odrješujućoj osudi c. kr. okružnog suda u Libercu naperena i o ništovni razlog § 281 br. 9 lit. a) au tr. k. p. (§ 277 br. 9 lit. a) hrv. k. p.) poduprta.

(Rješitba vrhovnog ukidnog suda od 13. studenoga 1880 br. 8101.)

Pr. L. Matasović.

Zločinstvo javnoga nasilja III. slučaja označenog u § 81 k. z. Nepravilnost postupka od strane poglavarstva nedaje nikomu prava, silom se oprieti uredovanju. (Rješitba kr. stola sedmorice od 17. srpnja 1886 br. 2446)

Marka i Martina B. tuži kr. drž. odvjetničtvo sbog zločinstva javnoga nasilja označenoga u § 81 i 82 k. z. i počinjenoga tim, da su se 6. prosinca 1881 u Koritni pogibeljnom prietnjom „da preko njih živih neće nitko živ ništa iz njihova dvorišta odtjerati", te silovitim položenjem ruku oboružani oprli kr. poreznom oficijalu Mati Ž. i kr. oružnikom izvršujućim poglavarstveni nalog, hoteć tim zapriečiti transferaciju zaplienjenoga svinčeta. Kr. sudb. stol osječki osudom od 26. listopada 1885 br. 6413 odriešio je obtužene.

Usljed žalbe ništovne drž. odvjetničtva kr. stol sedmorice dokine osudu prvoga suda, proglasi ih krivimi zločinstva javnoga nasilja (III. slučaj) § 81 k. z., te odsudi svakoga po § 82 k. z. uporabom § 292 k. p. na kazan tamnice od tri dana, a po § 340 k. p. na naknadu troškova kaznenoga postupka, koji imadu zajednički nositi, a trošak ovrhe kazne svaki za sebe.

Razlozi: Prvomolbeni sud uze kao dokazano, da su se obtuženici 6. prosinca 1881 sjekirami oprli poreznom oficijalu Ž. i oružnikom hoteći tim obezuspješiti prenos krmače zaplienjene radi dužne pristojbe od 30 for. 20 nč., te da su obtuženici istom, pošto su po oružnicih bodežem ranjeni (Marko B. jedan put, a Martin dva puta), u ruke nadošavšega ovrhovoditelja St. položili 22 for., na što da je Ž od ovrhe odustao.

Unatoč tomu odriešio je prvi sud obtuženike od obtužbe radi zločinstva javnoga nasilja III. slučaja i to s razloga, jer da je ovrha protuzakonito povedena, budući da su proti dotičnomu platežnomu nalogu utok uložili, koj u vrieme preduzete ovrhe još nebijaše riešen; i jer da je bivši poreznik u Djakovu Petar S., kad je Marko B. onu pristojbu platiti htio, ovomu izjavio, da novac, pošto je utok podnesen, nemože primiti uvjeriv ga podjedno, da se dok nebude utok riešen nikakova ovrha radi dužne pristojbe neće moći povesti; usljed česa da su se obtuženici nalazili u takovoj bludnji, da u djelu svom nikakova zločinstva nisu mogli nazrievati, a ta bludnja da izključuje svaku zlu nakanu.

No ako se uvaži, da nepravilnost postupka poglavarstva nedaje nikomu pravo silom se oprieti uredovanju, nego se ima dotičnik obratiti

Digitized by Google

žalbom na predpostavljenu oblast; ako se uvaži, da u ovom slučaju nije ni ustanovljeno, da su oružnici počinili kakovu nepravilnost: mora se zaključiti, da je prvi sud zakon krivo uporavio glede pitanja, da li predleži okolnost, koja izključuje kažnjivost čina po obtuženih počinjenoga. (§ 277 toč. 9 sl. b) k. p.)

Zato mora se žalba ništovna kr. držav. odvjetničtva, koja se na navedeni ništovni razlog upire, uvažiti, osuda prvoga suda po § 284 toč. 3 k. p. kao ništetna ukinuti, i na temelju činjenica po prvom sudu uglavljenih izreći nova osuda, kojom se obtuženici krivim proglasuju zločinstva javnoga nasilja III. slučaja označenoga u § 81 k. z.

Kod odmjerenja kazni po § 82 k. z. uvaženo je, da su se obtuženici nalazili u vjeri, da im je ovrhom krivo učinjeno, i da se proti toj krivici moraju braniti; k ovoj važnoj olahkotnoj okolnosti dolazi, da neima nikakove štete; da su obtuženici otci mnogobrojne obitelji i da nisu radi zločinstva još kažnjeni bili; a naprotiv neima nikakove otegočujuće okolnosti.

M. H.

Kolci plota, pripadajućega željezničkomu poduzeću i namještenoga duž željezničke pruge, smatraju se predmeti § 85 lit. c) i § 175 I. lit. b) k. z.

C. kr. okružni sud u R. osudom od 30. srpnja 1879 br. 2846 proglasio je Antoniju K. krivom prekršaja kradje, počinjena tim, što si je od plota duž željezničke pruge istarske bez privole upraviteljstva potonje prisvojila nekoliko kolaca 50 novč. a. vr. vriednih, zabacivši kvalifikaciju zločinstva § 175 I. lit. b) k. z., koju je c. kr. državno odvjetničtvo predložilo bilo. Proti ovoj osudi podiglo je potonje ništovnicu sbog krive uporabe zakona.

Na javnoj razpravi 16. siečnja 1880 zauzeo se je za ništovnicu generalni prokurator dr. Glaser, te je ukidni sud sporazumno s ovim uvažio ništovnicu i proglasio obtuženica krivom zločinstva kradje po §§ 171 i 175 I. lit. b) k. z.

Razlozi: Što se predmetnoga učina tiče, uzeo je prvi sud dokazanim, da si je obtuženica Antonija K. jutrom 28. ožujka 1879 tatbinskim načinom prisvojila 5 ili 6 kolaca od plota duž željezničke pruge podignuta u svrhu, da se pristup ljudem i životinjam k tračnicam željeznice zaprieči.

Prvi presudni sud krivo je uzeo, da se upitni plot neima razumjevati medj onimi u § 85 lit. c) k. z. navedenimi objekti, da se dakle kradja nekolicine kolaca, 50 novč. a. vr. vriednih, nemože ubrojiti zločinstvom §-a 175 I. lit. b) k. z., nego da se u tom djelu samo prekršaj kradje §-a 460 k. z. nazrieti može.

Digitized by Google

U predležećem slučaju imade se uvažiti, da se u § 85 lit. c) k. z. zakonodavac neobazira samo na željeznice kao takove, nego da se u njem osvrće i „na naprave k istim spadajuće“, nemanje i „na ine za radnju željeznice služeće predmete“. — Nemože medjutim biti dvojbe o tom, da se plot duž željeznice imade smatrati napravom, k istoj željeznici spadajućom, jer se plot svakako mora držati dielom ili češću ogradjenja ili zaporišta, na podignuće kojih su željezničkа-poduzetničtva primorana po ustanovi § 10 lit. d) zakona od 14. rujna 1854 d. z. l. br. 238.

No povrh toga plot i njegovi sastavni dielovi imadu se uvrstiti medj predmete, služeće za radnju i promet željeznice. U vrst takovih predmeta spada naime ne samo sve ono, što neposredno služi prevažanju osoba i stvari, nego i sve ono, što se po postojećih propisih iziskuje, da se željeznica otvoriti i javnomu prometu predati može. U tom pogledu nalaže § 2 al. 2 lit. a) naredbe od 10. studenoga 1851 br. 1 ex 1852, da se pri izgradjenju svake željeznice imade udovoljiti svim propisanim mjeram opreznosti i svim odredbam, na javnu sigurnost smjerajućim; a ustanovom istoga §-a lit. c) iziskuje se, da je zadovoljeno svim mogućim obzirom, kojimi slučajevi nesreće bivaju predupredjeni; pa su upravo zato u § 98 malo prije spomenute naredbe ograde i zaporne gredice (vage) na prelazih i prevozih izrično uvršćene medju one predmete, kojih občuvanje od ošteta je posebnimi zabranbenimi ustanovami u zaštitu uzeto, o čem se občinstvo na pločah, tik željezničkih objekta izloženih, upozoruje i upućuje.

Ovi nazori nedvojbeno predstavljaju djelo Antonije K. zločinstvom §§ 171 i 175 I. lit. b) k. z., radi čega mora se razlog ništetnosti § 277 br. 10 k p. dopustiti; jer je posve evidentno, da je prvi sud, kvalifikujuć isto djelo prekršajem kradje po § 460 k. z. zakon krivo tumačio i uporavio. — Prema tomu morao je ukidni sud ništovnicu državnoga odvjetničtva uvažiti, osudu prvoga suda ukinuti, te po § 284 br. 3 k p. sudeć, obtuženicu proglasiti krivom zločinstva kradje u §§ 171 i 175 I. lit. b) k. z. označene, a po § 178 k. z. kažnjive.

Pr. L. M.

D. Upravno.

Aktivno pravo izbora udatih žena.

(§ 36 toč. 1 zak. od 28. siečnja 1881 ob ustroju gradskih občina.)

Gradsko jedno poglavarstvo bješe kr. zem. vladu, odjel za nutarnje poslove, umolilo za razjašnjenje sliedećega upita: „da li udate žene, koje u smislu § 36 toč. 1 zak. od 28. siečnja 1881 ob ustrojenju grad. občina vrše aktivno izborno pravo po svojih supruzih, moraju i mogu

Digitized by Google

tako zastupane biti i onda, kad jim suprug nemia aktivnog izbornog prava, bud što plaća premalo poreza, bud što bi po § 24 istog zakona bio izključen od izbornog aktivnog prava, te da li tada može tko drugi kao punomoćnik glasovati, ili pako gube to svoje pravo sasvim?"

Na ovaj upit sliedilo je odpisom od 24. kolovoza 1885 br. 34204 sliedeće vladino riešenje:

„Na pitanje tamošnje upućuje se gradsko poglavarstvo, da pogledom na to, da je ustanovom § 36 br. 1 zak. ob ustroju gradskih občina — glede načina vršenja aktivnoga prava izbornog — izriekom ustanovljeno, da to pravo vrše žene udate „po svojem suprugu", a ostale (dakle neudate) po punomoćniku, neima dvojbe, da se žene udate kod vršenja prava izbornoga mogu zastupati dati samo po svojem suprugu, a ne po punomoćnicih

Pošto pak po dalnjoj ustanovi (al. 4 istoga paragrafa) nemože kao zastupnik za drugoga glasovati onaj, koj u občini neima prava izbornoga, nemogu dosljedno niti one žene udate, kojim aktivno izborno pravo pripada, kojih supruzi ipak u občini izbornog prava neimaju, svoga izbornoga prava izvršivati, jer su glede vršenja toga prava vezane na supruga, a ovaj po zakonu nije sposoban vršiti to pravo.

Ravno tako gube političko pravo izbora i one žene udate, koje se za vrieme toga prava nebi htjele poslužiti zastupstvom svojega aktivno izborno pravo imajućega supruga."

Priobćio M. N.

KNJIŽEVNOST.

— *Право, лист за правне науке и правосуђе.* Vlastnik i urednik St. Maksimović. Br. 9. donosi ovo: Našim čitaocima od urednika. — Odnosi kaznenoga prava i kriminalne sociologie. — Uporedno izučavanje prvobitnog prava. — Pravosudje. — Javnim pravozastupnicima u Srbiji. — Glasnik. — Književnost.

Na žalost moramo javiti, da ovaj dobro uredjivani časopis prestaje izlaziti ovim brojem. Vredni urednik njegov g. St. Maksimović objavljuje to i navodi razlog: nedovoljna materijalna podpora. Prve godine išlo je još kako tako; nu već sliedeće bijaše lošo Urednik veli — a to mu rado vjerujemo — da nije žalio ni vremena ni truda, da bude list dobar, a nije tražio kakove materijalne dobiti; ali da se od njega nemože tražiti, da trpi materijalnu štetu od toga Za ilustraciju naime ravnodušnosti prama listu navodi, da od 105 advokata u Srbiji jedva su trojica napisala po koji članak za „Pravo", a samo 23 bila se na „Pravo" predplatila. — U kratkom vremenu od nekoliko godina ovo je već treći pravnički list u Srbiji, koji mora prestati: Porota, Srpski Pravnik, pa evo sada Pravo. Srbski pravnici trebalo bi da se zamisle u ovu po-

Digitized by Google

javu, te da složnim radom stvore i uzdržavaju list, koji bi služio interesom prava i razvoju pravne nauke u Srbiji.

— *Погледъ на међународно приватно право* od F. Lorana (Laurenta). profesora na universitetu u Ganu (Gentu) Preveo Milenko M. Žujović, sekretar ministarstva unutarnjih djela. Beograd. 1886. Ciena 1 dinar. — Čisti prihod namenjen je družtvu „Sv. Save". O tom u sliedećem broju više.

— *Еволуция српске задруге.* Ekonomna rasprava Mate Radosavljevića. Prvi deo. Ciena 1.50 din. Ovu viest vadimo iz „Prava", knjige nismo do sada dobili

— *Salvius Julianus.* Von Dr. Heinrich Buhl, Profesor der Rechte an der Universität Heidelberg. I. Theil. Einleitung. Personenrecht. — Heidelberg 1886. Ciena 6 mar. — Pisac veli u uvodu, da ovim djelom kuša obilnu gradju, što se nalazi u odlomcih spisa Sal. Juliana za upoznanje rimskoga prava, ponešto uredjenu predočiti te razložiti veliki upliv ovoga pravnika rimskoga na razvoj rimskoga prava. — Iza ovoga doći će još dva diela, koji će sadržavati imovinsko pravo.

— *Pandekten* von Eduard Hölder. I. Band. 1. Lieferung. — Ciena 3 mar. — Pisac, profesor rim. prava u Erlangenu, napisao je pred koju godinu institucije rimskoga prava. Ovo djelo imati će dva svezka, prvi sadržavati će obći, a drugi posebni dio.

VIESTNIK.

(Instalacija novoga rektora) kr. hrvatskoga sveučilišta obavljena je 19. listopada o. g. svečanim načinom u saborskoj dvorani. Najprije je odstupajući rektor a sada prorektor prof dr. G. Baron izviestio o radu i o dogodjajih važnijih po sveučilište u minuloj naukovnoj godini 1885/6. Iz toga izvješća vidi se, da su u I. poljeću 1885/6 bila na sveučilištu 43 učitelja i to: 26 redovitih i 4 izvanredna profesora, 6 priv. docenta, 1 namj. profesor, 2 hon. docenta i 4 učitelja živih jezika; u II. poljeću 41 učitelj i to: 27 redov. i 3 izvanr profesora, 5 privat. docenta, 1 namj. profesor, 2 hon docenta i 3 učitelja živih jezika.

Slušaoca bijaše upisano u I. poljeću 393 a u II. 319 Na bogoslovnom fakultetu uživalo je 6 slušatelja podpore i stipendija u iznosu od 795 for.; na pravo- i državoslovnom fakultetu 26 slušaoca u iznosu od 5124 for.; na mudroslovnom fakultetu 17 slušaoca u iznosu od 3104 for. Sveučilišna knjižnica broji 72.493 svezka; glavnica zaklade sveučilišne ima 441.556 for. 73½ nč. Na sveučilištu postoje 3 humanitarna družtva: družtvo za podporu ubogih pravnika, ima glavnicu od 16.303 for.; družtvo za podporu oskudnih slušatelja fakulteta mudroslovnoga, ima glavnicu oko 2000 for.; onda družtvo u podporu oskudnih i vrednih dalmatinskih sveučilištnih gradjana na kr. hrvat. sveučilištu Franje Josipa I. u Zagrebu.

Na svršetku svoga veoma zanimivoga govora preda odstupajući rektor znakove rektorskoga dostojanstva novomu rektoru magnificu g. prof. dru. Franji Vrbaniću, koji je tada u svom nastupnom govoru ocrtao odnošaj teorije prema praksi, te razložio tu imenito veliku važnost uprave i statistike za život

Digitized by Google

i njegove potrebe. Govor ovaj, priobćen u svih domaćih novinah, slušan je velikom pozornošću i živim odobravanjem.

(Osobne viesti.) G. dr. Al. Egersdorfer, vieć. tajnik i zamjenik drž. odvjetnika, imenovan je previšnjim riešenjem od 13. listopada o. g. kr. javnim izvanrednim profesorom za stolicu rimskoga prava na juridičkom fakultetu sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu. — G. Milan Bledšnajder odriešen je na vlastitu molbu funkcija državn. odvjetnika kod kr. sudb. stola u Zagrebu, te je dodieljen u gremium istoga sudb. stola.

(† Dr. Milan Leskovac), mlad odvjetnik, čestit rodoljub i vrstan pravnik, umro je 25. listopada o. g. u Požegi u 30. godini dobe svoje. Mrtvo tielo preneseno je u Zagreb i ovdje 28. listopada sahranjeno na centralnom groblju. — Pokoj duši njegovoj.

(Zabranjeno oglašivanje ob učestvovanju kod inozemskih lutrija.) Kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlada, odjel za pravosudje, izdala je 25. rujna 1886 br. 7303, sliedeću naredbu na kr. državno nadodvjetničtvo: § 1 zak. čl. XV.: 1868 o lutrijskih dohodcih (br. 6 sbor. od god. 1869) zadobio je kr. ugar. ministar financija ovlaštenje, da glede dohodarstva lutrije postojeće propise do dalnje odredbe zakonodavstva u krieposti uzdrži. § 4 na dohodarstvo lutrije odnosećih se zakona i propisa, sadržanih pod br. III u svezku 12. god. 1868 izdanih financijalnih zakona i propisa, zabranjeno je svakomu uložci udioničtvovati kod inozemnih lutrija ili uložnimi ili obročnimi listovi ovih lutrija trgovati, iste kupovati, prodavati, kao i glede prodaje ovakovih srećaka oglase u novine uvršćivati.

Pošto je dakle novinsko oglašivanje, odnoseće se na udioničtvovanje kod takovih inozemnih lutrija s uložci, ili na trgovanje s uložnimi ili obročnimi listovi svih lutrija, kao i na kupovanje ili prodavanje istih zabranjeno, to se onaj, koji takav zabranjeni oglas obnaroduje, čini krivcem prestupka, označena u § 305 k. z.

Poziva se s toga kr. državno nadodvjetničtvo, neka uputi sva kr. državna odvjetničtva, da u buduće u smislu nazočne naredbe postupaju.

(Češki jezik u nutarnjem poslovanju sudova.) God. 1880 ministri Taaffe i Stremayer — koji je onda privremeno ravnao i sudbenom strukom — bili su izdali naredbu, kako da se izvadja u Českoj i Moravskoj ravnopravnost dvajuh zemaljskih jezika: Taaffe za političke oblasti, a Stremayer za sudbene. Ta naredba sličila je onoj izdatoj god. 1874 za Dalmaciju: da se naime u općenju sa strankami dotične oblasti imadu služiti onim jezikom, kojim i stranke.

Nego rečenom odredbom nije bilo uredjeno pitanje o jeziku u Českoj, već samo u koliko se tiče saobraštaja sa strankami Službeni nutarnji jezik ostao je uvjek njemački. Da i u tom pogledu uvede ravnopravnost u smislu temeljnih zakona i načela, na kojima počiva Austrija i pravičnost, na 23. rujna t. g. ministar Pražak izdao je novu naredbu na predsjedničtva prizivnih sudišta u u Pragu i Brnu, po kojoj, počam od nove godine, ako se odluka ili riešenje suda ima izdati u jednom jeziku — českom ili njemačkom — treba da se predlozi izvjestitelja, osnove riešenja i razlozi, koji će se strankam dati, sastave u onom jeziku, u kojem ih valja prama obstojećim propisom strankam izdati. Isto tako valja da se protupredlozi proti predlogu izvjestitelja, ako se prihvate, sastave u istom jeziku Ako se riešenje ima izdati u oba jezika zemaljska, pošto tako odredjuju propisi, za sada neka bude tako; ali za prevod sačinjen u ovom slučaju, odgovaraju izvjestitelj i predsjedatelj senata.

Digitized by Google

Ženitbeno imovinsko pravo.*

Piše prof. dr. F. J. Spevec.

Uvod.

I. Povjest obiteljskoga prava u obće, a ženitbenoga napose, osobito nam jasno dokazuje, kako je pravni život dielom samo kulturnoga života u obće; kako faktori kulture vazda odlučuju i pravom a ovo se u svojih težnjah prilagodjuje kulturnim težnjam, što no živu u životu naroda. Kako prema tomu svaki stepen kulture imade svoje pravo, i svaki stadij pravnoga razvoja posebni

* Velika važnost obće pravne povjesti uvidja se i naglasuje danas sve više. Pripada joj ona već kao dielu obće kulturne povjesti, najveća pako za valjanu spoznaju pozitivnoga prava, za pravnu filozofiju i zakonodavstvo. „Quel magnifique sujet d' études! Rechercher les traits généraux des lois et coutumes que l' humanité a adoptées aux différentes phases de son évolution, essayer de déterminer sous quelles influences ouverts ou latentes se sont produits ces changements continuels qui se manifestent dans les institutions d' un peuple, mieux comprendre le présent en montrant la transition et le lien qui le rattachent au passé, et par lá pouvoir presque augurer de l' avenir, aucun ordre d' études ne présente plus d' attrait et n' offre un champ plus vaste aux investigations du penseur". (Gautier: Précis de l' histoire du droit français. Introduction. str. 2.) Glede važnosti njezine za pravnu filozofiju govori poznati Felix Dahn u razpravi: Vom Wesen und Werden des Rechts (Zeitschrift für vergleichende Rechtswissenschaft II. str. 8) ovako: „Das Material, über welches philosophirt werden soll, muss in dem von der geschichtlichen Forschung genau festgestellten Bestande von dem Philosophirenden vollständig und sicher beherrscht sein. Wenden wir diese Sätze auf den Rechtsstoff an, so ergiebt sich als unerlässliche Voraussetzung aller Rechtsphilosophie eine Disciplin vergleichender Rechtsgeschichte; eine Vorlesung, welche so wenig wie vergleichende Sprachforschung oder vergleichende (geographische) Botanik oder Zoologie an unsern Hochschulen fehlen sollte. Der Professor der Rechtsphilosophie müsste, als Legitimation für sich selbst und seine Hörer, dieses Colleg — als Einführung in die Vorlesung über Rechtsphilosophie — zu halten im Stande sein".

Digitized by Google

svoj kulturni život, tako je na raznih stepenih kulture vriedilo razno obiteljsko a s njim i ženitbeno pravo. Kolikimi je stadiji morao proći kulturni i pravni razvoj, dok se od prvobitnog matrijarkata došlo do današnjega pojma ženitbe, kao spoja spolova u svrhu medjusobne popune! Kulturna povjest svjedoči jasno, da je ženitba tek plodom duljeg družtvenog razvoja, nepoznata pradobi, u kojoj su se družili spolovi neosnivajuć nikakove ženitbe, jer spolnog druženja ote dobe nesmijemo zamienjivati sa ženitbom kao družtvenom formom, kako nam to dokazuju odnošaji mnogih još danas živućih naroda[1].

Stanje oto obično se nazivlje hcterizmom, ἑταιρισμός, izrazom u toliko neshodnim, što on označuje „izvanbračno" spolno obćenje, a o tom se nemože govoriti, dok neima braka[2].

Dočim tako mužkarac i ženska nestupaju u nikaki trajni odnošaj, medjusobno spolno obćenje, osnivajuće se na samom primitivnom nagonu, neobvezuje ih na ništa do li na ono, što mu je prvom i jedinom svrhom: to usuprot medju majkom i djetetom

---

Što se pako tiče praktične koristi komparativne pravne znanosti, evo što veli neobično duhoviti dr. I. Kohler (Das chinesische Strafrecht. Einleitung str. 1): „Wenn man noch heutzutage an dem praktischen Gewinne der vergleichenden Rechtswissenschaft zweifelt, so übersieht man völlig die unberechenbaren Vortheile, welche uns die Geschichte des Rechts für die Legislative bietet; auch im Recht ist die Weltgeschichte das Weltgericht, auch im Recht ist es die Geschichte, welche uns den Werth und den Unwerth der verschiedenen Rechtsinstitute aufweist und welche uns insbesondere darthut, welche Institute conservativ, welche fortschrittlich, welche destructiv gewirkt haben. Gerade in dieser Beziehung ist die Rechtsgeschichte noch lange nicht genügend ausgebeutet, ja wir stehen kaum erst am Beginne der Forschung. Namentlich die Frage welche Gestaltung des Familienrechts zur Erhaltung einer Nation beigetragen, welche Ordnung des Strafrechts einen Staat gefestigt hat, alle diese Fragen bedürfen an der Hand der Universalrechtsgeschichte einer eingehenden Prüfung. Das Recht darf sich nicht auf Theoreme gründen, es muss fussen auf dem Boden der Erfahrung".

Nadamo se prema tomu, da će „Mjesečnik", jedini naš pravnički list, ugoditi svojim čitateljem, donese li sgodimice po koju razpravu s polja obće pravne povjesti.

[1] Vidi Lippert Julius: Die Geschichte der Familie (1884) str. 26 i slied. Zatim: Kulturgeschichte der Menschheit in ihrem organischen Aufbau (1886) I. str. 70. Bridel Louis: La femme et le droit (1884) str. 34.

[2] Pobliže o svem tom Post: Die Grundlagen des Rechts und die Grundzüge seiner Entwickelungsgeschichte (1884) § 24.

Digitized by Google

nastaje trajan odnošaj. Majčina ljubav prvi je družtveni instinkt[3], majka i diete prva i najstarija obitelj, starija od inštituta ženitbe.

Odnošaj otaj dugo je vremena ostao temeljem obiteljskomu ustroju, na njem se osniva matrijarkalna obitelj.

Jedina materinja krv osniva po tom ustroju srodstvo; diete se nalazi u srodstvu samo s materom i njezinimi po ženskoj lozi rođjaci, dočim medju djetetom i otcem neima krvnog srodstva; odnošaj otca napram djetetu je bez pravnih posljedica[4]. Svekoliko srodstvo sastoji u identičnosti krvi, ote pako identičnosti po shvaćanju primitivna čovjeka neima medju otcem i djetetom. Okolnost onu, što se prije spoznalo i uvažavalo srodstvo po materi, nego ono po otcu, podpuno razjašnjuju fiziološki odnošaji, veća očevidnost saveza medju materom i djetetom. Sami prirodni pojavi prikazuju primitivnomu čovjeku majku kao izključivu darilju nove krvi i novog života, ter neoborivim drži on pravilom, da je diete od krvi materine, s toga u rodu samo s njom, a po njoj i s onimi osobami, koje imadu istomu vrelu zahvaliti svoj život[5].

Najbližim srodstvom prema tomu jest ono s materom; za ovim sliedi srodstvo medju braćom od iste matere zatim ono medju ujakom i nećaćadi. „Čim bo je spoznao čovjek, da u njegovih žilah teče krv njegove matere, morao je skorim uviditi i to, da je s ostalom njezinom djecom iste krvi; nješto više trebao je, da spozna identičnost svoje krvi takodjer s onom braće i sestara majčinih". (Dargun str. 16.) Ujak se pravilno smatra gospodarom i zaštitnikom djece; on im ostavlja baštinu, u koliko se ova razvila; imovinu i priestol baštini sin sestre, a ne vlastiti sin, jer se otac napram djetetu nenalazi u pravnom odnošaju; u obće, što je kasnije otac, to je u matrijarkalnoj obitelji ujak. Pojav je to obćeniti, tragova matrijarkatu nalazi se kod svih

[3] Lippert: Kulturgeschichte str. 76. O družtvenom instinktu napram prvobitnomu, prirodnomu, str. 14.

[4] Vidi imenito: Dargun: Muterrecht u. Raubehe (1883). Post cit str 91 i slied. Lippert. Die Geschiche der Familie str. 8 i slied. Bridel cit. str. 27 i slied. Kohler: Die Ehe mit und ohne Mundium (Zeitschrift für vergl. R.-W. VI. str. 321).

[5] Lippert cit. str. 10.

Digitized by Google

naroda zemlje, i kod arijskih, koji su takodjer morali proživjeti jednom dobu srodstva po materi; ter ne patrijarkalna organizacija obitelji, kako tvrde filolozi, već matrijarkalna bijaše prvobitnom Arijcem[6].

Uz identičnost krvi, uza sviest, da u žilah djeteta teče krv majčina, podržaju svezu medju majkom i djetetom i svi ostali odnošaji jednostavnog tadanjeg života, imenito ljubav majke napram djetetu. Skrbeć za hranu sebi hrani majka ujedno svoje diete sama, kao da je ono još uvjek dielom njezinog vlastitog tiela; sredstva bo, kojimi se danas nadomješćuje prvobitna ona, prirodna hrana, što ju pruža sama majka djetetu, plodom su tek uznapredovala života. Diete je prema tomu glede svoga odgoja u početku izključivo upućeno na majku; drugog načina za obskrbu djeteta neima, s toga hranitba djeteta majkom traje kod svih naroda nizke kulture mnogo dulje, nego u kasnijem razvitijem životu. Dugotrajna ota hranitba imade opet posljedicom, da i diete dozrievajuć stane bivati sviestnim si veza, što ga veže s materom, ter se u njem radja ljubav napram majci, koja ga nepušta od nje, dok nenastanu tomu osobiti razlozi. Tako se kúpe oko majke djeca, sačinjavajuć dugo vremena s njom zajednicu, u kojoj ostaju kćeri i onda, kad je šinove ljubav ili glad odveo jur drugamo; nu što sliedi ljubav, priključuje se opet takovoj zajednici oko majke[7].

Muževi bo, u koliko se razvio brak, sliede u vrieme matrijarkata žene, stupaju u njihovu obitelj, baš onako, ko što po novijem pravu žene. Muž dolazi dakle u vlast obitelji ženine, tuj sudjeluje on kod obiteljskih radnja, dobiva zato uzdržavanje, a prestane li taj odnošaj, ter se on odieli od obitelji, ostaju djeca kod majke kao njezina. Postanak instituta ženitbe neodstranjuje

[6] Mnogobrojne primjere vidi u spomenutih djelih Darguna, Posta, Lipperta i Bridla.

[7] Vidi zanimivo razlaganje Lippertovo cit. str. 20—25 i Kulturgeschichte str. 77. Usuprot trajnoj svezi medju mužem i ženom, ženitbi nije pogodovala dugotrajna ona hranitba djeteta majkom. Dok je dojila ona diete, živila je samo za nj, ter joj fiziološki zakon nalagaše, da se odrekne ža to doba spolnog družena; porod djeteta prema tomu dokidao je dosadanji savez medju mužkarcem i ženskom, ako je u obće kakovog bilo, ter silio mužkarce na promjenu žena. Lippert cit. str. 24 i slied.

Digitized by Google

prema tomu matrijarkata; sad se znade doduše za roditelja djeteta, ali on nije njegovim rodjakom, a u slučaju prestanka ženitbe sliede djeca majku. Majka je gospodaricom tomu tako sastavljenomu krugu, sastojećemu od djetce, unučadi i onih, koji radi kćeri dodjoše u njezinu kuću; dočim odrasli sinovi, sliedeć ljubav, predjoše u drugu obitelj, onu svojih žena.

Matrijarkalni ustroj obitelji prelazi tekom vremena malo po malo u patrijarkalni, ter je prelaz taj kod mnogih naroda zasvjedočen jasno, nu izpunjavan dugo vremena ostanci prijašnjega ustroja, koji u raznom pogledu pokazuju svoj upliv i onda, kad već gospoduje novi sistem[8]. Obrat proizvela je i ojačala se vlast muževa, dobiv svoje uporište u vlastitom gospodarstvu, što si ga stvoriše oni, prisiljeni na to okolnostmi, svojom radnjom. Zavladav pripitomljenim stadom i silom podvrgnutimi si slugami, nebijahu više voljni polaziti za ženami u njihovu kuću i zauzimati tamo podredjeni položaj, težeć usuprot zatim, da svojemu gospodarstvu pridruže i podložnu si ženu[9]. Pribavljahu si pako žene silom, otimljuć ih posjedu majke, koja nebijaše voljnom upuštati se u pregovore sa budućim zetom, ter slušati njegovu prositbu. Otmica radja osvetom, medjusobnim neprijateljstvom, koje se i onda, kad stranke prestadoše bojevati, ističe u mnogom pogledu, imenito u ponašanju punice i zeta[10]. Dopuštena je s toga ona kao nasilje samo napram tudjemu rodu, a ne vlastitomu, često ne niti napram vlastitom plemenu. Eksogamički taj princip, usljed koga nije dopušteno uzimati ženu iz vlastitog plemena, održao se i kasnije, kad se nije više žena sticala otmicom, u raznoj formi — tako n. p. kao pravilo, da nitko nesmije ženiti žene, koja je s njim istog obiteljskog imena — dok napokon oslabi onamo, da je ženitba zabranjena samo medju opredieljenimi stepeni srodstva; a kod njekih naroda dopuštena je, pače nalagana i medju najbližom rodbinom — endogamija.

---

[8] Dargun cit. str. 17 i slied. Post cit str. 97 i slied. Lippert cit. str. 39 i 165 i slied.

[9] Lippert cit. str. 40—42.

[10] Ibid. str. 42 i slied.

Digitized by Google

Otmica kao način osnutka ženitbe općenitim je svim narodom na stanovitom stepenu razvoja pojavom, ter se kod mnogih neizobraženih naroda rabi ona i danas; gdje se pako nevrši ona više u podpunom smislu, tuj žive dugo još kao prividna otmica, u simboličnih svatbenih obredih[11].

Zaručnik sa svojom svitom ili ova sama otimlje prividno zaručnicu roditeljem, naručju majčinom, stavlja ju na konja ili kola, ter bježi š njom; kod toga vode se pravilno prave ili prividne prepirke, viče i psuje, a kadšto ozbiljno bori — svi ti ostanci njekadanje prave otmice živu u narodnih običajih mal ne svih naroda. Dovoljnim budi u tom pogledu spomenuti običaje južnih Slavena, kod kojih ne samo što uspomena na otmicu žive u mnogih ženitbenih običajih i pjesmah, nego se u njekih predjelih grabi djevojka u pravom smislu a osobito česti su slučaji, gdje se odvodi djevojka uz njezin sporazumak, ako ju roditelji krate momku, ili ina kakova zapreka stoji na putu žudjenoj ženitbi — slučaji dakle, u kojih je otmica subsidijarnim načinom osnutka ženitbe[12].

Kod razvitijih odnošaja prestaje žena biti predmetom pliena, ter se otmica pretvara u kûp žena. Kûp razvio se lahko od otmice. Ova izazivala je prvobitno posvuda osvetu, medjusobne borbe; nu dolazilo se i do pomirbe, ter bi otmičar plaćao povriedjenoj obitelji opredieljeni iznos kao globu. Kad se stao živjeti mirniji život, ter razvitija već bila nadležna javna vlast, imala se pravilno u slučaju otmice plaćati globa, ili za otetu žensku dati druga[13], a i stranke su se inače mogle radje zadovoljiti globom, nego da vode medjusobne borbe. Kako je sada otmica bivala pukom formom, pretvarala se i globa u prividnu samo

[11] Post cit. str. 230 i slied. Dargun cit. str. 78 i slied. Lippert ibid. str. 100 i slied. Kohler: Studien über Frauengemeinschaft, Frauenraub und Frauenkauf (Zeitschrift f. v. R.-W. V. str. 334 i slied.). Kohler: Das Recht als Kulturerscheinung (1885) str. 8. Felix: Der Einfluss der Sitten und Gebräuche auf die Entwicklung des Eigenthums (II. Theil der Entwicklungsgeschichte des Eigenthums) str. 332 i slied. Bridel cit. str. 53.

[12] Vidi Bogišićev sbornik pravnih običaja str. 190—194, imenito pako Krauss: Sitte und Brauch der Südslaven str. 245—271.

[13] U Australiji još danas tako. Lippert cit. str. 111.

Digitized by Google

globu; ona prestane biti pravom globom, čim su svi interesenti privoljeli na otmicu, i budne pretium puellae, kupovnina: na mjesto otmice stupi kûp žena kao normalna forma osnutka ženitbe. Samo još njeki običaji, koji se još uvjek drže u životu, sjećaju na otmicu. na onu dobu, kad se prositba prikazivala nječim neprijateljskim, provokatornim, kao n. p. običaj, da se prosci njekoliko puta odprave prije nego se udovolji njihovoj želji; ili da im se pokaže kakova starica kao zaručnica, ili da se mladenci prve dane izbjegavaju, kloneć se zajedničkog života, ili se vraća žena opet kući, ter ju valja ponovno odvesti.

Kûp žena takodjer je posve obćenitim pojavom, ter se može slobodno reći, da jedva imade koj kulturni narod, kod koga nebi ženitba nastala bila od kupoprodaje žena[14]. Kod mnogih naroda postoji još u historijsko doba pravi kûp, žene se u istinu kupuju za kupovninu, sastojeću u novcu ili drugih predmetih ili opredieljenih činitbah, službi itd.[15]

Drugdje opet oslabila je kupoprodaja ter poprimila karakter dara: nedaje se više prava kupovnina, već samo dar. Prelaz medjutim taj sbiva se polagano, ter se mnogo puta ni nemože stalno odlučiti, imademo li posla s kupovninom ili pukim darom; razlika potiče često samo odatle, što je dotični pisac dao prednost ovomu ili onomu izrazu, tako da se govori o „darovih", gdje u stvari samoj u istini postoji kûp[16].

Veći napredak polučen je ondje, gdje se kupovnina odnosno darovi nedaju više otcu ili inom gospodaru zaručnice, već njoj samoj, da joj budu obskrbom, udovštinom. Pretvor taj kupovnine u imovinsku namjenu samoj ženi jasno se dade slieditи kod raznih naroda, kako ćemo vidjeti kasnije. Za Slavene se napose rado poriče, da se kod njih ikada sklapala ženitba kupoprodajom žene, nu bez svakoga temelja, kako ćemo razložiti niže[17].

Kako se vidi iz svega dosadanjega, osnivala se nova ta organizacija obiteljskoga života na principu vlasti, identične s ono

[14] Sr. imenito Kohler cit. Lippert cit. str. 108 i slied. Felix cit.
[15] Kohler: Das Recht etc. str. 10. Lippert cit. str. 110 i 113
[16] Lippert cit. str. 109.
[17] Sr. za sada Lippert cit. str. 115—118 i Krauss cit. str.

Digitized by Google

što je činila nekoga gospodarom stada i robova. Žena pripada mužu kao dio njegove imovine, isto tako djetca, ne s toga što potiču od njega kao roditelja, već s toga, što mu pripada njihova mati, dakle kao dio, prirast matere, njegove imovine. Otac je gospodarom djeteta, jer je gospodarom matere, ili kako veli indijski zakonik Manu grubo doduše, ali jasno, on je gospodarom djeteta, kao što je vlastnik krave vlastnikom teleta, vlastnik njive vlastnikom ploda, što ga donese u nju bačeno sjeme[18].

Tako je dakle okolnost ona, tko je roditeljem djeteta, u ovom stadiju irelevantnom, diete pripada mužu ne s toga, što potiče od njegove krvi, već s toga, što ga rodila žena, koja je njegovom vlastnosti; ili drugimi riečmi, patrijarkalna ta organizacija obitelji neosniva se na srodstvu, već na principu vlasti; „otac" znači u toj obitelji toliko, koliko „gospodar". Ženitba imade svrhom za muža, da dobi djetce, koja će biti njegovom vlastnosti, umnožati njegovu imovinu, ter pojačati tečevnu mu i obrambenu snagu[19]. Žena je na ovom stepenu razvoja rodiljom i hraniteljicom djetce, s toga je moguće, da porodiv mužu njekoliko djetce, stiče opet slobodu, ter se može vratiti u prijašnju svoju obitelj, kako to kod njekih naroda i biva.

Na tom se osniva raznim narodom poznati običaj, da muž, koj nemože sám imati djetce, dade ženu oploditi po drugom; a rodjena djetca smatraju se muževom; ovamo spada i levirska ženitba, na koju ćemo se još povratiti[20].

Poliandrija za gospodstva toga patrijarkata nije moguća; usuprot cvate u to doba poligamija kod svih naroda. Broj žena, što ih može steći muž, ovisi samo od njegovih materijalnih sredstava, ograničuju ga lih faktične okolnosti, a ne sam zakon;

[18] Manu IX. 50. govoreć ob odnošaju muža i žene veli: „Kad bi bik s kravami drugih vlastnika naplodio ma stotinu telića, to bi ipak sva ta telad pripadala vlastnikom krava, a sjeme bikovo bilo bi utaman poprskano. 51. Isto tako oni, koji sami neposjeduju njive, a ipak na tudjoj njivi siju svoje sjeme, donose samo vlastnikom korist, posjednik sjemena neima nikakove koristi odatlje". Vidi Jolly: Die juristischen Abschnitte aus dem Gesetzbuch des Manu (Zeitschrift für vergl. R.-W. IV. str. 351).

[19] Lippert cit. str. 118.

[20] Lippert cit. str. 120 i slied.

Digitized by Google

s toga kraljevi i bogataši imadu ciele hareme, siromašniji pako zadovoljavaju se njekolikimi, a gdje koji i jednom ženom. Stegu, što ju nalaže u početku samo imovina, uvodi kasnije sam zakon opredieljujuć, koliko žena smije imati pojedinac, kako je to imenito kod njekih orijentalnih naroda[21].

Neograničena de jure vlast muževa, usljed koje mogao je on ženom razpolagati po volji, prodati ju, darovati prepustiti drugim, a po smrti njegovoj prelazila je ona zajedno s ostalom imovinom na njegove nasljednike[22], djelovala je naravno u mnogom pogledu štetno, ali je radjala i gdje kojom dobrom, napram prijašnjim vremenom posljedicom[23].

Tako je prije svega žena, postav vlastnosti muža, prestala biti općim dobrom, oteta bje prijašnjoj slobodi spolnog općenja, nemogaše razpolagati sama sobom, jer bi tim vriedjala prava muževa, komu se takodjer u početku jedinomu prepušta, da kazni preljub. Prije udaje usuprot ženska je kod mnogih naroda i u ovom stadiju podpuno slobodna glede spolnog svog života, djevojka, čim više imade prilike s mužkarci spolno se družiti, tim je vriednija, jer je to znakom, da se mnogo traži. U tom predbračnom komunizmu ženâ velika je za djevojku sreća, imade li što više djece, tad bo dolaze prosci sa svih strana, jer je ona

---

[21] Ibid. str. 130 i slied.

[22] Bridel cit. str. 57 i slied.

[23] Der erste, welcher die Ehefrau in sklavische Abhängigkeit brachte und damit die Periode des eheherrlichen Mundiums inaugurirte; der erste, welcher vor Tausenden von Jahren eine Frau raubte, war wider Willen ein Wohlthäter der Menschheit, denn er hat die Kluft übersprungen, welche das Mutterrecht vom Vaterrechte trennt; und wer in der Vergewaltigung, in der Rechtswidrigkeit, in den Unthaten, welche die Geschichte des Rechts uns erzählt, bloss die negative Seite erblickt, wer es verkennt, dass in dem Bösen, das die Weltgeschichte von einem Ende bis zum anderen durchzieht, ein Ferment liegt, gestaltend, bildend, belebend; wer es verkennt, dass auch in der Sphäre des Dunkeln, wo die unheimlichen Schatten wohnen, die ewigen Mächte des Fortschrittes walten, und das es Nacht sein muss, wenn es Licht werden soll; wer annimmt, wir würden das Unrecht vertheidigen, weil wir es [illegible]-historische Nothwendigkeit darstellen — mit dem diskutir[illegible] überlassen wir seinem eigenen Standpunkte. Kohler: Die Mundium, u. Zeitschrift für vergl. R.-W. VI. str 321—2.

Digitized by Google

zasvjedočila svoju plodnost[24]. Kod naprednijih usuprot naroda oteta je i djevojci ta sloboda, ter se povrieda djevičanstva kazni, prije svega radi toga, jer je ona povriedom otčeve vlasti, njegovog prava, usljed kojega nemože kći slobodno sobom razpolagati; uza to djeluju često i drugi razlozi, kao siromaštvo itd., s kojih se kod pojedinih naroda strogo pazi na djevojke. Tek malo po malo, pod uplivom raznih okolnosti napredka u kulturi razvija se pojam djevojačke čistoće[25], ter njezina povrieda kazni kao moralna sablazan, a ne samo kao šteta nanesena gospodaru.

Isto tako spoznaje se polagano pojam osobnosti žene, ter joj se pruža pravna zaštita kao takovoj, a ne samo s toga, što povrieda nanesena njoj povriedom je muževe vlasti i imovine[26].

Sveza obiteljska osnivala se u ovoj perijodi, kako već više puta naglasismo, na principu vlasti, a ne na krvnom srodstvu; ovo bo nastajalo je još uvjek samo od materinje krvi, ter postojalo prema tomu samo medju djetetom i materom ter njezinimi srodnici, dočim je za otca pravnim naslovom bila vlast, gospodstvo. Da bi se sada sličan tomu krvnomu srodstvu odnošaj osnovao i napram otcu, ter mužkoj lozi u obće, rabila su se razna umjetna sredstva, imenito miešanje krvi i tim polučavala identičnost krvi medju osobami, koje se htjelo učiniti srodnimi[27]. Spadaju ovamo i druge one mnogo razprostranjene ceremonije ponovnog poroda, „preporoda“, kojim se stupalo u svezu s mužkom lozom, kao što po prvom porodu u ovu s majkom i njezinim rodom[28]; spada ovamo i čudnovati onaj, razno tumačeni običaj „otčevih babina“,

---

[24] Vidi Post cit. Zatim: Anfänge des Staats- und Rechtslebens str. 24 i slied. Kohler: Studien über Frauengemeinschaft etc. cit. str. 335 i slied. Lippert cit. str. 158.

[25] Lippert cit. str. 149.

[26] Ibid str. 154.

[27] Buduć je svekoliko srodstvo sastojalo u identičnosti krvi, to osobe, u čijih žilah nije tekla ista krv, mogahu postati srodnimi tako, da si pomiešaju medjusobno krv, bilo da se ona pije ili se stavlja u otvorenu ranu. Današnje bratimstvo „vinom“ ostanak običaja, kad se sklapalo ono pilom, u kom bila pomiešana i krv? Lippert cit. str. 8 i 9.

[28] Vidi o svem tom Lippert cit str. 205 i slied.

Digitized by Google

la couvade, „une coutume curieuse qui paraît indiquer comment se fit la transition de la parenté par la mère à la parenté paternelle“[29].

Tako se dakle raznimi moralo polaziti stranputicami, dok se uvidila istina, da diete imade jednako zahvaliti svoj život otcu i materi, da je ono i od otčeve krvi pak po tom medju djetetom i otcem da postoji takodjer vez srodstva, osnovan isto onako na-prirodi, ko što i onaj napram materi, ma da i jest ovaj očevidniji. Pošto je tim načinom protegnut pojam krvnoga srodstva na otca, stavljen bi temelj organizaciji današnje obitelji[30].

II. Položaj spolova u obće, shvaćanje ženitbe i način njezinog osnutka uplivahu vazda na medjusobne odnošaje supružnih drugova, na osobni položaj, a ovaj i na imovinske odnošaje. Za gospodstva matrijarkalne obitelji ostajao je muž u svojoj obitelji, ter ženu samo posjećivao[31]; ili je pako polazio za ženu, stupao u njezinu obitelj bez imovine ili donoseć štogodj sobom za pripomoć gospodarstvu[32]; često plaća njeki novac, ali kupuje tim samo užitak žene, ne ženu samu — kod matrijarkalne obitelji kupuje muž svoj spolni odnošaj napram ženi, a ne vlast nad ženom[33].

U to dakle vrieme kao što i onda, dok se sticala žena otmicom i kûpom, dok je udavala ženu njezina obitelj nepitajuć za njenu volju: bili su spomenuti odnošaji supružnih drugova naravno drugačiji, nego u slobodnoj ženitbi, osnivanoj slobodnim sporazumkom stranaka, uz načelnu jednakost i ravnopravnost muža i žene.

Za gospodstva izključive vlasti muževe nije se ni moglo govoriti o kakovom pravu žene. Bijaše ona absolutno podvrgnuta

[29] Gautier cit str. 18: „A la naissance d'un enfant, le mari se met au lit et reçoit, comme une femme en couches, la visite de parents et amis. Il semble par là que l'homme, voulant faire reconnaître le lien de parenté qui le rattache à l'enfant qui vient de naître, n'a rien trouvé de mieux que d'imiter le fait par lequel s'etablit, d'une façon incontestable, la parenté maternelle“.

[30] Bridel cit. str. 109.

[31] Kohler: Die Ehe mit und ohne Mundium cit. str 333.

[32] Lippert cit. str. 17 i 165.

[33] Kohler cit. str. 325.

Digitized by Google

mužu, koj je mogao kazniti ju i ubiti; služio se njom, kako ga bila volja, odpuštao ju, kad mu se svidjelo, u obće poput drugih imovinskih predmeta žene se kao što kupovahu tako i prodavahu, posudjivahu, darivahu, zamienjivahu, a sticahu i nasljedstvom[34].

Smatrana prema tomu imovinskim predmetom, nije naravno mogla imati vlastite imovine, ter što sticaše, pripadalo je mužu. Od svoje obitelji nije dobivala ništa, njoj je pače služila predmetom spekulacije. Mjesto da donosi mužu miraz, morao je on plaćati za nju njezinoj obitelji, u vrieme otmice globu, u vrieme kupa kupovninu. Dugo je trebalo vremena, dok su ženski članovi obitelji prestali biti predmetom prometa, pa kako se gubila stro gost kupoprodaje bivajuć pukom formom, pretvarala se kupovnina u imovinsku namjenu samoj ženi; nedavala se više ona otcu ili inom gospodaru buduće žene, već njoj samoj, da joj bude ob skrbom, udovštinom Uzporedo s otim razvijalo se i priznavalo pravo ženskih članova na obiteljsku imovinu, najprije u pomanjkanju mužkih članova, a zatim uz ove, najprije glede pokretne imovine, a tekar kasnije i glede nekretnina. Imenito je razvoj nasljednoga prava kćeri morao biti od zamašna upliva Ovlaštene doduše na suužitak imovine, nisu imale dugo samostalnog nasljednog prava, pak koncesije, što im se podieljivahu u tom pogledu, sastojahu najprije u tom, da im se u pomanjkanju sinova davala prednost barem pred daljom mužkom rodbinom, dok malo po malo uzporedjene bi i sinovom. Polazeć sada za muža, kći se dielila od svoje obitelji, prestajala uživati obiteljsku imovinu, nu kao odštetu dobivala je opredieljeni iznos, kojim je često bila namirivana i za eventualno nasljedno pravo, a ne bio on samo odštetom za prestali užitak. Tako se razvi oprema, miraz, što ga dobivaše žena od svoje obitelji, a uza to činio joj i muž razne imovinske namjene. Usljed svega toga bivao je položaj žene napram mužu sve povoljnijim; uz vlast muža, što mu pripada po naravi same stvari, sve više se izticao položaj žene kao njegove družice; glede imovine, što ju dugo vremena napram mužu mogla imati samo faktično poput prvobitnog pekulija rimskog filiifamilias,

[34] Vidi Pouhaër: Essai sur l' histoire, général du droit str 332 i slied. Felix cit. str. 327 i slied.

Digitized by Google

priznavahu joj se po malo stalna prava, ne samo za slučaj prestanka ženitbe, već i tečajem braka.

Kad je jednom priznana imovinskopravna sposobnost žena, razvijalo se ženitbeno imovinsko pravo različito prema tomu, kako se je shvaćala ženitba; prema obsegu vlasti muževe, ter više ili manje slobodnomu položaju žene; prema njezinomu imovinskomu pravu u vlastitoj obitelji, usljed česa donosila je ona mužu više ili manje imovine; u obće prema individualnim pravnim i socijalnim nazorom. Drugačijim moralo je biti ono ondje, gdje vlada poligamija, drugačijim u monogamiji, a i opet kod ove različito je ono često ne samo kod raznih naroda, nego i kod istog naroda u pojedinih predjelih i družtvenih krugovih.

Idealu ženitbe kao podpune zajednice života odgovarala bi najbolje imovinska zajednica, koju i drže mnogi bitnim momentom prave ženitbe, najsavršenijom reprezentacijom bračnih odnošaja s imovinske strane. Njekoja su prava, napose germanska, u istinu prihvatila princip imovinske zajednice, bilo glede svekolike imovine muža i žene, bilo samo glede njekog dielа, ter se prema tomu luči obćenita i dielomična zajednica dobara, communio bonorum universalis i particularis. Jedna i druga poznavala se opet uz razne modifikacije, mnoga bo prava, priznavajuć sam princip neprovadjahu mu konsekvencija podpuno U najpodpunijoj mjeri provedena je idea imovinske zajednice ondje, gdje svakolika imovina muža i žene sačinjava jednu jedinstvenu gromadu, kojom se može razpolagati samo uz sporazumak obajuh supružnih drugova, ter svakolika imovina odgovara za predbračne, ko što i tečajem ženitbe učinjene dugove svakog supružnog druga. U slučaju prestanka ženitbe pako ili ostaje cielа imovina u rukuh na životu ostalog supružnog druga, ili se dieli po kvotah bez svakog obzira na dielove, koji svojedobno sazdaše cielost.

Dielomična zajednica može opet biti razna obsega, obuhvaćajuć svukoliku stečevinu tečajem ženitbe ili samo privredu — collaboratio — što potiče od zajedničke djelatnosti supružnih drugova, ili napokon svekolike pokretnine kao mobilijarna zajednica. Naproti tomu sistemu, koji uredjuje svekolike imovinske odnošaje medju mužem i ženom, ili dielomice barem po principu

Digitized by Google

zajednice, družtva, polaze druga prava sa stanovišta vlasti muževe, njegovog mundija, štitničtva, što mu pripada nad ženom, ter ovomu podvrgavaju i njezinu imovinu. Muž stiče samom ženitbom pravo uprave i razpoložbe imovinom žene, u koliko nije ona zakonom ili ugovorom naročito izuzeta odatle. Glede same vlastnosti nesbiva se nikakova promjena, žena ostaje i nadalje vlastnicom svoje imovine; ali kao što je ona u vlasti muževoj, tako joj se i imovina nalazi u njegovoj upravi, ter pokretninami razpolaže on slobodno, nekretninami pako uz njezinu privolu. U slučaju prestanka ženitbe razstavlja se imovina, spojena dosele u upravi muževoj, u prvobitne svoje sastavine, ter se ženi ili njezinim nasljednikom vraća donesena njom imovina, imenito nekretnine. I tomu sistemu spoja imovine u upravi muževoj temeljnom je misli, da imovina obajuh supružnih drugova, dakle i ona žene, imade doprinositi za podmirbu bračnih tereta, ter se u tu svrhu podvrgava upravi i razpoložbi muževoj, u kojoj je prema tomu ujedinjena obostrana imovina, ali samo za vrieme ženitbe i samo u svrhu uprave.

Mnoga prava, koja sliede inače u bitnosti isti princip, daju mužu samo pravo uživanja glede ženine imovine, t. z. ususfructus maritalis, kao što i inače poznavaju razne modifikacije toga sistema.

Opreku pravom, što uredjuju takodjer imovinske odnošaje muža i žene po principu zajednice ili vlasti muževe, čine prava, koja polaze sa stanovišta, da ženitba načelno neima nikakova upliva na imovinu supružnih drugova; svakomu ostaje njegova imovina i on sám razpolaže njom, nedobivajuć od imovine drugoga ništa, osim što mu ova dobrovoljno dade. Napose nestiče muž usljed same ženitbe nikakove vlasti nad imovinom žene, ova je u imovinskom pogledu isto tako samostalna i sposobna, kao što i muž, pak samo ono, što mu naročito dade, da laglje podmiruje s brakom skopčane troškove, dolazi u njegovu vlast. To je u bitnosti rimski t. z. dotalni sistem, koj prihvatiše i mnoga novija prava, ali uz razne modifikacije.

Tim smo dakako samo natuknuli glavnije sisteme ženitbenog imovinskog prava. Imade forma toga prava, koje se nedadu bez-

Digitized by Google

uvjetno uvrstiti u nijedan od spomenutih sistema, kao što se u obće ženitbeno imovinsko pravo odlikuje razlikostmi, kakovimi malo koji drugi dio privatnoga prava. Izcrpsti svih pojedinosti nije naravno moguće, ter će se razprava ova ograničiti na to, da iztakne glavna načela, po kojih se uredjivahu imovinsko-pravni odnošaji medju mužem i ženom kod važnijih kulturnih naroda, imenito da pobliže označi spomenute ovdje sisteme kao najvažnije za moderno pravo.

Tumačenje § 581 o. g. z.

§ 581 o. g. z. glasi: „Ako oporučitelj neumije čitati, ima narediti, da mu sastavak pročita jedan od svjedoka pred dva druga svjedoka, koji su vidjeli sadržaj, a on će potvrditi, da se sastavak taj slaže sa voljom njegovom. Pisac posljednje volje može u svih slučajevih biti zajedno svjedok".

Neriešen je dosada priepor o tumačenju ovoga § a glede sliedećih pitanja:

1. Da li je po ovom §-u bezuvjetno potrebno, da pismo, sadržavajuće posljednju volju, čitaju svjedoci; ili da li nije dovoljno, da pismo čita netko, tko nije svjedok, u prisutnosti svih triuh svjedoka, koji su vidjeli sadržaj spisa?

2. Da li je potrebito, da upravo onda, kad jedan svjedok pismo čita, dva druga svjedoka u pismo gledati imaju; ili da li je dovoljno, ako su već prije vidjeli pismo, a onda kod pročitanja prisutni bili.

Ad 1. Ako postoji pismena oporuka, nezahtieva se, da svjedoci znadu što je u pismenoj oporuci, koju podpisati imadu. Po § 579 o. g. z. to mora biti samo onda, kada je posljednja volja ustmeno izrečena, gdje se sadržaj posljednje volje povjerava pamtenju svjedoka. S toga nemože biti namjera zakonodavca u § 581 o. g. z., da svjedoci, od kojih ima jedan pismeni sastavak čitati, a druga dva svjedoka u isti gledati, znaju za sadržaj pismene oporuke, već to, da oporučitelj, kojemu se pročita opo-

Digitized by Google

ruka, jer ju sam čitati nemože, sazna točni sadržaj oporuke, a da ju onda potvrdi kao svoju posljednju volju.

Ovo čitanje je samo radi oporučitelja, a ne radi svjedoka, koji čitanjem oporuke pred oporučiteljem imadu se osvjedočiti, da oporučitelj pozna sadržaj oporuke, koju proglašuje za svoju posljednju volju, a koju imadu tri svjedoka podpisati; dužnost je dakle svjedoka, da se brinu za to, da je oporučitelj istiniti sadržaj oporuke saznao; da mu nebude čitano, što u oporuci sadržano nije, a da nebude ništa izpuščeno, što je u oporuci sadržano.

Da se ova nakana zakona oživotvori, dovoljno je, ako se oporuka čita u prisutnosti trojice svjedoka; a ako li su svi svjedoci u oporuku gledali, to nije potrebno da mora jedan svjedok oporuku čitati.

Ad 2. Glede ovoga pitanja je priepor, da li je potrebno, da oba svjedoka moraju gledati u oporuku onda, kad jedan svjedok ovu čita, ili da li je dovoljno, ako oba svjedoka, koji su već prije oporuku čitali, kod čitanja oporučitelju samo prisutni su, a da negledaju u oporuku.

Iz rieči, „koji su vidjeli sadržaj" nemože se drugo tumačiti, već da zakon zahtieva, da su oba svjedoka gledala u oporuku tek kod njezina čitanja, ili da to čine prije toga, a da su kod pročitanja slušatelji; pače mogu oba svjedoka tek poslje vidjeti sadržaj, samo ako to bude prije podpisanja.

S toga je svejedno, da li oba svjedoka u sadržaj oporuke gledaju kod pročitanja, ili pred pročitanjem ili poslje pročitanja; s toga bi imao tekst ovoga § a glasiti:

Ako oporučitelj nezna čitati, mora dati sebi pročitati oporuku u prisutnosti sve trojice svjedoka, koji su gledali na sadržaj ili kod čitanja ili prije ili poslje, te mora potvrditi, da je oporuka po njegovoj volji. Pisar i čitatelj posljednje volje mogu u svih slučajevih zajedno biti svjedoci."

Iz českog „Pravnika" prev. M. Konrad.

Digitized by Google

Ovrha na prava posjeda i uživanja.

Prerazni su pravni odnošaji u praktičnom životu, pa tako i oni osobâ prama stvarim nekretnim. Prečesto se dogadja, da tko samo fizično posjeduje nekretnine, da ima sve uvjete gruntovne vlastnosti na nje, pa ipak ili neće da ih u gruntovnici na ime svoje prepiše ili to nemože; ono biva s razloga spekulacije, ovoga opet nastaje slučaj: kada acquirent izpuni sve uvjete, propisane za sticanje prava vlastnosti na nekretnine, ali poradi tereta na istoj nekretnini ili s inih razloga ostavlja ju u gruntovnici na ime svoje neprepisanom, često i najočitijoj pogibelji prava svoja, izvrgavajuć.

Ako se sada proti takovu acquirentu u pomanjkanju inih platila mora povesti ovrha na take, u gruntovnici na ime njegovo neprepisane nego još uvjek na ime treće osobe uknjižene nekretnine, pita se: da li se u ovakom slučaju u obće može dopustiti ovrha, i ako dà, kojim načinom? Za riešenje toga odnošaja evo obrazložena praktična primjera:

Na ovršnoj dražbenoj prodaji pred kr. kot sudom X. kupio je Y. nekretna dobra Z.; zadovoljio je dražbenim uvjetom i dobio kupovnu izpravu uručbenu, te se već od dulje vremena nalazi u faktičnom posjedu i uživanju tih nekretnina, samo neće da te nekretnine dade na ime svoje u gruntovnici prepisati.

M. izhodi mjenb. tužbom platežni nalog proti Y.; pribavi si od kot. suda X. svjedočbu, da je Y. ovršno-dražbenim kupcem nekretnina Z. i da je kao takov dražbenim uvjetom u svoj mjeri zadovoljio te i kupovnu izpravu uručbenu već primio. Timi ispravami i dražbenim zapisnikom obloži M. svoju proti Y. upravljenu ovršnu molbu, u kojoj zahtievaše ovršnu pljenitbu i procjenu onih onako stečenih prava dužnika Y. i to: a) prava posjeda, b) prava na gruntovni upis vlastnosti i c) prava vlastnosti same na istih nekretninah Z.

Kada se imala izreći odluka na tu molbu, zagovarao je izvjestitelj, da se prvoj i drugoj česti zahtjeva udovolji; s trećom pako česti da se molitelj odbije. Svoj taj predlog obrazložio je sliedećim:

Digitized by Google

Ad a) Pljenitba prava posjeda u načelu može se dozvoliti; jer po § 448 o. g. z. založom može služiti svaka stvar, koja je u prometu. No prije nego se prometna sposobnost prava posjeda i uživanja izpita i ocieni, mora se na čisto izvesti, koji obseg i koji faktični sadržaj to pravo posjeda i uživanja imade.

Obći gradjanski zakonik uvršćuje posjed medj subjektivna prava, pače u § 308 o. g. z. medj stvarna prava na stvari, a kodifikatori istoga po ondašnjoj teoriji udarili su tako daleko, da su u § 322 o. g. z. pod izrazom „pravo posjeda“ uzeli gradjanski ili tabularni (gruntovni) posjed ravan tabularnoj vlastnosti tako, da pravo posjeda (jus possessionis = skup prava, skopčanih sa posjedom), pristoji onomu, koji je u javnih knjigah upisan posjednikom; odnosno da po § 350 o. g. z. posjed onih prava i stvari nekretnih, koje su predmetom javnih knjiga, utrnjuje i prestaje, kada su izbrisana iz javnih knjiga ili kada su upisana na ime drugoga.

Bilo ih je, koji su na temelju navedenih ustanova tvrdili, da po obć. austr. gradj. zak. niti nema naturalnoga posjeda nekretnina i da je jedino sa tabularnim posjedom skopčana zaštita, koju zakon pruža posjedu. Ali sljedbenici ovih nazora nisu na pravom putu; njihovi nazori protive se drugim institucijam i pojedinim ustanovam o. g. z., kao i inim zakonskim mjestom, u kojih je rieč o posjedu. Na poseb § 1468 o. g. z. ustanovljuje, da fizični posjednik poslje 30 god. mirna posjeda može nekretninu dosjesti, koja na njegovo ime nije upisana u gruntovnici; a §§ 1470 i 1498 o. g. z. propisuju to isto o nekih drugih pravih. Da aust. zakonarstvo naturalni posjed nekretnina priznaje, dokazom je i § 620 g. p. p., iz kojega se vidi, da u postupku sbog smetena posjeda ima sudac držati pred očima, pa i stranke poučiti, da se izključivo radi o pretresu i dokazu posljednjega faktičnoga ili naturalnoga posjeda; koje mnenje je i austrijsko pravosudje nakon kratko trajućeg kolebanja — kako će se malo niže viditi — u početku djelovanja o. g. z. usvojilo[1].

[1] Tumač dra. M. Derenčina II. 77.

Digitized by Google

Nauka ovim pravcem razvila se umnimi iztraživanji Savignya, te je urodila danas obćenito vladajućim nazorom, da posjed nije nikoje pravo, već samo faktični odnošaj, koji pod zaštitom prava stoji, te koji posjedniku pruža i zajamčuje stanovite neke probitke stranom otud, što posjednik ima premoć i vlast nad stvarju, objektom posjeda; stranom otud, što je i pozitivni zakon tomu faktičnomu odnošaju neku važnost podielio. K probitkom prve vrsti ubrajamo pobiranje plodova (§ 330 ogz.); povlast, da posjednik može stvar po volji upotrebiti, potrošiti i uništiti (§ 329 ogz.). A medju one druge vrsti uvršćuju se procesualne pogodnosti posjednika: kako da se održi u posjedu (§ 339 ogz); da nemože biti pozvan, da pokaže svoj naslov (§ 323 o. g. z.); zatim da može dosiločću doći do vlastnosti (§ 1460 o. g. z.); napokon da posjedniku pristoji naknada troškova, potrebnih da se sućanstvo stvari postojano sačuva, i korisnih, da se još trajuće koristi umnože. Ovo su najpoglavitiji probitci i pogodnosti u obsegu pravnoga pojma „posjeda"; a pravnim redom zajamčena sigurnost uživanja tih probitaka i pogodnosti je „pravo posjeda".

Svi ti probitci i sve te pogodnosti nisu od osobe posjednika neodružive; svatko se može njimi poslužiti, svatko ih uživati izim slučajeva § 310 o. g. z., naime kod ludjaka, nedoraslih i ovim ravnih, prema pravilu: „Ignoranti possessio non acquiritur"; ti dakle probitci i te pogodnosti jesu prenosive, te su tim ujedno prikladne za novu produkciju dobara; čim predstavljaju imovnu vriednost, koja se opredjeljuje, ako se s drugimi stvarmi u prometu prispodobe; ili inimi riečmi: Rečeni probitci i pogodnosti jesu procjenjive u novcu (§§ 303—305 o. g. z.). Iz svih tih svojstava pojavljuje se sposobnost prometna posjedovnih probitaka, a po njih i prava posjedovnoga (prava posjeda).

Subjektivno pravo nije ništa inoga nego skup pravnih učinaka, koji na korist apprehendenta (u najširem smislu rieči) nastupaju, pa neima dvojbe, da se svojstvo subjektivnoga prava nebi moglo pripisati povlastim na probitke i koristi, koji zaštitu zakona uživaju, i koji su po naravi stvari ili usljed pozitivnih norma zakonskih spojeni s aktom, stečenje posjeda uključujućim.

Digitized by Google

Makar se koliko nastojalo, da se pojam posjeda o. g. z. svede na maksime i načela posjeda po rimskom pravu, to je ipak prema shvaćanju novije znanosti posjed po duhu i po riečih o. g. z. skup gore razvijenih probitaka i pogodnost posjeda samoga; a u koliko su ti probitci objektivnim pravomi zajamčeni i priznani, nazivljemo ih pogledom na konkretnu subjektivnu povlast, pravom subjektivnim.

Po §§ 291, 292 i 298 o. g. z. prava u obće uvršćuju se medju stvari, pa je tako i drugi uvjet založivosti — naime juristično svojstvo stvarnostno izkazano.

Iz svega se razabire, da je zalog prava posjeda po zakonu dopustiv i dvojbe o tom izčezavaju tim sigurnije; jer veća čest komentatora aust. o. g. z. zalaganje prava dopušća.

Samo c. kr. aust. vrh. sudište prigrlilo je nazore o zalogu prava posjeda, dok je rješitbom svojom od 16. svibnja 1855 br. 4833 (Peitlerove sbirke br. 38) iz kupoprodajne pogodbe za kupca izviruće i neuknjiženo pravo priznalo objektom prava zaloga, i dok je rješitbom svojom (br. 3799 sb. Glaser-Ungerove) dozvolilo ovrhu na fizični posjed zemljišta, koje je u gruntovnici na ime inoga uknjiženo bilo. — Rješitbom br. 2593 iste sbirke priznala je prva molba kupoprodajno pravo objektom ovrhe, a isto vrh. sudište propustilo je prigovoriti tomu nazoru i oprovrći ga.

I obći austr. parb. postupnik govori u § 293 = § 427 g. p. p. o posjedu prava i dozvoljuje provisorne odredbe glede istih, ako su pogibelji izvržena; no ipak u pogl. XXXI = pogl. XXI g. p. p., gdje je rieč ob ovrsi, nespominje specijalno taj objekt. Medjutim kada su tražbine (§§ 312—314 o. p. p. = §§ 470 i 473 g. p. p.), pa i plodovi (§ 320 o. p. p. = § 480 g. p. p.) oboje elementi prava posjeda, izrično priznati objektima ovrhe: to neima razloga predpostavi, da bi se obćim parbenim postupnikom, u nas gradj. parb. post., ovrha na prava posjeda bila htjela uzkratiti.

Radja se sada pitanje: da li zakon, ako pljenitbi (zalogu) prava posjeda na pokretninah zaprieke nestavlja, za stečenje prava zaloga na probitcih posjeda nekretnina stanovite formalnosti možebiti zahtieva, kojim se uz druge ustanove zakonske nebi

Digitized by Google

moglo udovoljiti; i da li zato, što se tim formalnostim nedade zadostiti, svaka ovrha na ova prava odpasti mora; ili konkretnije izraženo: da li zakon za eksistenciju prava zaloga na pravih posjeda, koja prava se po § 298 o. g. z. medju nekretnine ubrajaju, možebit nezahtieva upis istih u javnih knjigah, što po § 21 obć. grunt. reda[2] nebi bilo moguće, jer puki naturalni posjednik nije sam uknjižen?

Za jestan odgovor na ovo pitanje vojuju sliedeće pozitivne ustanove:

Po § 298 o. g. z. prava broje se medju stvari nekretne, ako su skopčane sa posjedom stvari nekretne. Samo upisom u javne knjige — kako je već gori spomenuto — po § 321 ogz. stiče se zakonit posjed prava stvarnoga (ovdje založnoga); a po § 350 o. g. z. utrnjuje pravo posjeda onih prava, koja su predmetom javnih knjiga, ako se u ovih izbrišu ili na ime drugoga napišu. No dublje razmatranje i pravilnije shvaćanje spomenutih sada ustanova ovlašćuje, da se na gore stavljeno pitanje niječno može i mora odgovoriti.

Nekoć uzvitlane dvojbe: da li je po o. a. g. z. naturalni posjed u obće moguć, nedvojbeno su temeljem načela Savignya u novije i najnovije vrieme razpršili svojimi umnimi izpitivanji Unger, Randa i drugi, te se naravan posjed na stvarih nekretnih mora dopustiti tim sigurnije, jer se inako nebi moglo izaći iz protuslovja, kojimi ustanove ogz. o posjedu i o dosielosti vrve, te koje naturalni posjed predpostavljaju i jasno izražuju.

Ako se sada posjed po svojih formah, kako se prikazuje, razstavi na posjed naturalni i posjed tabularni (Randa tvrdi, da tabularni posjed nije nikakov posjed): tada se §§ 321 i 350 o. g. z. mogu tumačiti samo tako, da je u njih rieč samo o tabularnom posjedu; da se ovimi ustanovami odredjuje jedino, kako se tabularni posjed stiče i gubi, te komu pripadaju probitci, s tabularnim posjedom skopčani; odnosno da ista dva §-a

[2] Taj § 21 glasi: „Upisi (gruntovni) mogu se dozvoliti samo protiva onim, koji su za vrieme predane gruntovne molbe kao vlastnici nekretnine ili prava, glede kojega se upis dozvoliti ima, u gruntovnici već upisani, ili se barem ujedno uknjižuje ili predbilježuje takovim“ (§ 432 o. g. z.).

Digitized by Google

posve netaknutim ostavljaju pitanje: kako se stiče i gubi naturalni posjed na stvarih nekretnih; kako se ograničuju ili prenašaju probitci istoga i kako se stiču i gube prava na istom? Sve ovo dade se deducirati iz marginalne rubrike § 321 o. g. z., prama kojoj redoviti upis u javne knjige je samo potrebštinom za istinito pravo posjeda t. j. za onaj posjed, koji je pravu vlastnosti najbliži. — Naturalnomu posjedniku kao pukomu faktičnomu detentoru često je malo stalo do prava vlastnosti; pače mnogoput i znade, da mu naslov posjeda manjka i da svaki čas može biti iztisnut iz posjeda svoga od vlastnika, kojemu podpuni „jus possidendi“ pripada. Zato štiti zakon § 339 o g. z. i § 5 c. naredbe od 27. listopada 1849 br. 12 d. z. l. zadnji faktični posjed, t. j. zakon pruža zaštitu uživanju probitaka temporalnih; ali ujedno u § 324 o. g. z. priznaje izrično mogućnost jačega prava posjeda.

Kada se ustanove §§ 321 i 350 o. g. z. — kako je dokazano — neodnose na posjed naturalni, to se pravo zaloga na nj nemože u javnih knjigah upisati jer mu manjka za uknjižbu prikladan objekt; pa na toliko nemože biti govora o koliziji s § 21 obć. grunt. reda.

I rieči § 323 o. p. p. (§ 502 g. p. p) naime: „nakon postignutę uknjižbę i tim doista stečena prava žaloga, može vjerovnik — tužitelj zamoliti ovršnu procjenu . . . . . “ dovodili su neki u kombinaciju, pa su prema toj ustanovi i usljed rieči §§ 321 i 350 o g. z. uztvrdili, da se pravo zaloga na nekretna dobra i na prava ovim ravna može steći jedino uknjižbom. Ali u § 323 o. p. p. i § 502 g. p. p. rieč je samo o tom, da se uknjižbom stiče pravo zaloga na dobra nekretna a nije ni najmanje u savezu sa provadjanjem ovrhe, kojim se potonja drugim načinom i bez javne knjige u ovrhu potežu.

Ad b) I drugomu zahtjevu molbe za ovršnu pljenitbu i procjenu prava na gruntovni upis vlastnosti rečene nekretnine Z. mora se po nazorih izvjestitelja udovoljiti. — Kao što kupac dobra nekretna može drugomu ustupiti kupoprodajom stečena prava: „da kupljeno dobro nekretno u fizični posjed uzeti može“, ili „da isto dobro nekretno u gruntovnici na ime

Digitized by Google

svoje upisati smije"; isto tako može vjerovnik kupčev na ista prava i ovrhu voditi, te ova putem ovrhe — koja i nije ništa inoga nego prisilna cesija — budi za sebe steći (kupiti na ovršnoj dražbi) budi zakonitom operacijom (ovrhom) uzročiti, da si ih tko drugi kupi, a kupovninom on podmiri. Kupac stupa u sva prava, na koja je eksekut ovlašćen bio. — Pri svem tom u principu nema nikoje razlike, imao, neimao li eksekut izpravu o tom, kako je nekretno dobro stekao. Jedino se u niječnom slučaju u praktičnom provadjanju ovakove ovrhe pokazuju neke potežkoće, o kojih će odmah niže biti spomena.

Kao u slučaju prvom pod a) biva sve sa stvarju netjelesnom; pa kao što pravo na povratak posudjene stvari, ili pravo na predaju kupljene stvari nije vezano na osobu ovlašćenu; tako i pravo ovršnoga kupca u slučaju našem stoji kao imovni objekt u općem prometu. — Pravo: „da netko može zahtievati nekretna dobra upis u javne knjige" — po marginalnoj rubrici § 431 o. g. z. posve je ravno pravu, da se može zahtievati predaja istoga dobra nekretnoga i dozvoljuje ovlašćeniku, da može temeljem ustanova § 320 i 321 o. g. z. od sudca zahtievati, da mu se u knjigah obavljena predaja takodjer faktično i u naravi izruči.

Kada se obie ove vrsti ovrhe ad a) i b) zajednički uzete promotre, tada doista nisu moguće prepone u praktičnom provadjanju. Vjerovnik dade pravo posjeda i pravo na gruntovni upis vlastnosti zaplieniti, procjeniti i prodati. Dostalac dade se — ako je potrebno i sudbeno — uvesti u posjed kupljena dobra nekretna i uživa sve probitke dotle, dokle ga jači posjednik neiztisne. Akó je kupcu, kao u konkretnom slučaju, moguće, te od realne oblasti dobije svjedočanstvo ili uručbenu izpravu o tom, kako je eksekut stekao nekretninu: tada mu je posve lahko temeljem svoje uručbenice o stečenih pravih i temeljem izhodjene od realne oblasti izprave o pravih po eksekutu stečenih, kupljeno nekretno dobro na ime svoje gruntovno napisati dati. — Nemože li pako spomenutu devoluciju od knjižnoga vlastnika na svoga eksekuta vjerodostojno zasvjedočiti izpravami, za uknjižbu prikladnimi, tada dostalcu nepreostaje drugo, nego nekretno dobro

Digitized by Google

uživati i čekati, dok tečajem 30 godina mirna posjedovanja vlastnost dosielošću nestekne.

Ad c) Što se napokon tiče ovršne pljenitbe i procjene prava vlastnosti istih nekretnina, to zahtjev u ovoj točki ovršne molbe nije precizno izražen; nije naime dovoljno označeno, u čem da se to pravo vlastnosti sastoji. Ili je a) i b) identično s onim pravom, da se nekretnog dobra vlastnost u javnih knjigah upiše, ili je nešto inoga? Zato predlaže izvjestitelj, da se moliteljev zahtjev pod c) odbije s razloga, što je objekt ovrhe manjkavo označen.

Predlog izvjestitelja, da se ovrha po zahtjevih ad a) i b) dozvoli, pobijali su svi ini glasatelji s razloga ovih:

Prava, ako su sa posjedom nekretne stvari skopčana, broje se medju stvari nekretne po § 298 o. g. z. pa nije dozvoljeno pravo na stvari nekretne lučiti od stvari samih. Prema tomu založno pravo na stvarih nekretnih može se po § 451 o. g. z. steći samo upisom u javnih knjigah odnosno u gruntovnici. Ustanova § 322 o. p. p. (§ 500 g. p. p.) izričnо propisuje put i način, kojim se pravo zaloga na dobrih nekretnih postizava, niti se mogu trpiti iznimke od toga pravila zakonskoga; jer bi iznimkami, ako bi se dopustile, publicitet javnih (gruntovnih) knjiga bio povriedjen, pošto bi postanak prava zaloga na nekretninah bio dozvoljavan, a eksistentnost njegova nebi bila u javnih knjigah vidljiva.

Pa i procjena ovih prava nedade se obaviti, jer po samom obrazlaganju i priznanju izvjestitelja-zagovaratelja nebi se cienila sama stvar, nego pravo na njoj; pa niti ta vriednost nebi se tako lahko dala izpitati i ustanoviti radi prekarnoga trajanja njenoga, kada se dopušća, da dostalca može svaki čas jači posjednik iztisnut. Da se molitelj po predlogu izvjestitelja odbije i sa zahtjevom pod c) bili su svi složni.

Tako je voditelj ovrhe M. većinom glasova bio odbijen po svem sadržaju prvih dvajuh zahtjeva svoje molbe, a jednoglasno pogledom na zahtjev treći. Na njegov utok moravsko-šlezki prizivni sud rješenjem od 5. travnja 1881 br. 3701 je odluku prvoga suda — na koliko je bilo napadnuto odpućenje radi ovršne

Digitized by Google

pljenitbe i procjene prava posjeda i prava na gruntovni upis vlastnosti nekretnina Z. (dakle ad a) i b) — preinačio, onim dvama zahtjevima udovoljio i prvomu sudu naložio, da za obavu ovih dviuh vrsti ovrha kotarski sud kao realnu oblast zamoli; obratno zabacio je utok pogledom na treći zahtjev ovršne molbe ad c); jer po § 301 o. p. p. (§ 459 g. p. p.) vjerovniku s ovršivom osudom ostaje slobodan izbor stvari, na koje ovrhu povesti želi; pa je on u ovom slučaju objektima ovrhe označio prava, koja je njegov dužnik (ovršenik) kao ovršni kupac nekretna dobra Z. temeljem produciranoga zapisnika dražbenoga i temeljem izdane mu uručbene izprave, već stekao bio. Voditelj ovrhe hoće da se u ovrhu potegnu samo prava na nekretno dobro, a nipošto i ovo samo; on teži za pravi, koja su doduše samo temeljem pravnomu naslovu, da se može posjed i vlastnost steći, te koja s posjedom dobra nekretna već sada nikako spojena nisu. Dražbovanjem stečeno i uručbenom izpravom zasvjedočeno dostalca (ovršenika) pravo posjeda nekretna dobra, koje je na dražbi kupio, broji se po §§ 291 i 298 o. g. z. medj stvari pokretne; isto se po § 1393 o. g. z. može otudjiti, zato po § 448 ogz. biti predmetom, na kom se pravo zaloga steći dade; radi čega se je napadnuta prvomolbena odluka promieniti morala. Obratno pljenitba prava vlastnosti same i procjena istoga nemože se dozvoliti, te se u tom pogledu prvomolbena odluka potvrdjuje; jer pravo na vlastnost t. j. cigli pravni temelj je posve identičan s pravom na knjižni upis vlastnosti same.

Da se ovakovi i slični pravni odnošaji u nas prečesto pojavljuju, netreba mi istom uvjeravati one, kojim je častnom zadaćom, te si moraju trti glave, kako da se slični odnošaji razmrse i stalnu te trajnu koncu privedu. Slučajevi su ovakovi u nas češći no drugdje, kada se uvaži, koli ogroman broj naroda našega traje dane u odnošaju zadružnom samo na papiru, a de facto živi u odnošaju naravi najprekarnije.

Sve to padalo mi je na um, dok sam priredjivao ovu razpravicu, koju evo izručujem Mjesečniku s preporukom, neka ju — ako je zavriedila — priobći i tim možebit koga prinuka, da nazore ove razpravice i one gg. Adalberta Šeka u Mjesečniku

Digitized by Google

god. 1883 str. 8—19 i dra. R. V. T. god. 1884 br. 2, 3 i 5 s onimi g. A. Rušnova (§ 120 grunt. r. Komentar, str. 174 do 179) svede u neku cjelinu, te tako ustali ekspediens za uredjenje odnošaja ovom razpravicom predstavljenih.

L. Matasović.

O kmetstvu osobitim obzirom na Dalmaciju.

Piše dr. Vladimir Pappafava.

(Svršetak.)

Mnienje zaista najuvaženijih pravdoznanaca, medju kojimi rado spominjemo zaslužne i vriedne dalmatinske sudce Bersu, Ivellia, Smirića i Zanellu, koji su duboko proučavali i iztraživali upitni predmet, slagalo se je u tom, da ma koj bio izvor težačkomu odnošaju u dubrovačkom području, on neimajuć u sebi ništa bitno zabranjena, ili sa državnimi osnovnimi zakoni nesloživa, a navlastito ne niti sa zakonom od 21. prosinca 1867 o općih pravih državljana (sbirka carr. br. 142)[85], nije se

[85] Taj zakon proglasiv nepovriedivost vlastničtva (čl 5) uz ograničenje već u predjašnjih zakonih sadržano (§ 365 obć. gr. zak. i dotične dvorske i ministarske odluke), potvrdi iznova ukinuće svake podložničke sveze sa zemljištnim posjedom spojene, i ustanovi mogućnost, da se zakonodavnim putem i s razloga javne dobrobiti ograniči pravo mrtve ruke sticati nepokretnina i s njimi razpolagati; prikloniv se zahtjevu ekonomičke znanosti i gadodav sjajnu stranicu povjesti pravnog i izobraženog napredka sadanje dobe, stavi, iz plemenite namjere, sebi zadatkom u drugom dielu sedmog članka, da vlastničtvo oprosti svake sveze i neprestanog zapinjanja, otresav ga svake bezumnosti, nesnosne novim znanstvenim stečevinam i sadanjemu stanju stvari, izjaviv odkupljivimi sve obveze i činitbe, koje titulo podieljena vlastničtva obterećuju zemljišta i zabraniv, da se u napredak koja god nepokretnina takovimi neodkupljivimi činitbami obtereti.

Načelo o spomenutoj odkupljivosti obveza i činitba, spojenih sa takovom nepokretnošću u ime podieljena vlastničtva, obstoji dakako u podpunoj krieposti ali nema još praktične uporave, što žalibože još nema susljednog zakona, koj bi ustanovio odštetu i uvjete učvršćenja vrhovna koristovnim gospodstvom.

Opažamo mimogred, da izmedju uredaba, u kojih obć. gr. zak. dopušta razlučbu prava na sućnost od onoga na korist nepokretnina, broje se, osim lena, nasljednih zakupa, nasljednih daća i tlehovine, i p o v j e r b e, glede kojih nam je navesti ovo: „Odlukom od 4. rujna 1806. izdanom u Saint-Claudu i uvrštenom u „Regio Dalmata“ 18. listopada 1806, Napoleon I. ukine u cieloj Dalmaciji i Arbaniji svaku povjerbenu svezu pod kojim god nazivom obstojala. A kad je g. 1811 ustrojavao ilirske pokrajine, u koje spadahu dvie pokrajine pravo nazvane Dalmacije i Dubrovnika i Kotora, Napoleon I. odlukom od 30. rujna 1811, nadahnut malko dinastičkim duhom, kojim u ono doba disahu djela Velikog osvajača, čim je povjerbe izjavljao kao prestale, držao ih je krie

Digitized by Google

dandanas mogao inače smatrat nego kao odnošaj privatnog prava, pokle se u njem nestiče nikakva sveza ni podsudnosti ni neprestanosti i riešava se u pogodbi, slobodno strankami privoljenoj i u propisih austrijskog općeg gradjanskog zakonika sadržanoj.

Da li je doista u težačtvu značaj neprestanosti? Nije ga bilo nikako, i da se po kadkad težačtvo proteglo na više pokoljenja, to je bivalo mučom privolom stranaka, sa zajedničke koristi i patrijarhalnog vladanja pobudjenom. Bez stiecanja ovih činjenica težačtvo nebi se bilo moglo ni nastavljati. Predmetom mu je bio rad. Rad hoće bar tjelesno mogućnost da se vrši. Iza težakove smrti moglo je ostati djece ili žena i vlastnik bi morao gledati gdje mu ta djeca zapremaju kuću, a medjutim dati, da zemlje njegove obradjivaju nadničari kojekuda nabavljeni i lišeni kuće na njegovih zemljah, što nije stajalo, nit je moglo stati u duhu težačtva, radne to osobito pogodbe.

Nije bilo takodjer ni ikakve podložničke sveze. Pod ovim imenom, zaista, u doba kad je ta sveza bila dopustiva razumievao se odnošaj javnog prava, osnovan na ustavu njekih zemalja i na političkih uredbah (§§ 1146 i 1149 gr. zak.). Ništa se toga nenalazilo u dubrovačkom ustavu, u zakonih i običajih, koji, pokle se radilo o težačtvu, nedavahu no pravila osebnog prava, koja se osnivahu na dobroj volji stranaka, predmnievahu pogodbu, popunjavahu joj praznine, zajamčivahu joj posljedice, pred-

---

postnimi samo u prilog prvomu pozvanom, rodjenomu prije 1. siečnja 1811, i premda taj prvi pozvani očevidno nije mogao biti no sin sadanjeg posjednika, našlo se, kao što nam posvjedočuje Radmilli (Voce Dalmatica, knj. II., br. 45, str. 361), sudišta gdje smatraše prvim pozvanim i fratarski manastir, koj je bio zamienjen slučajem, da se utrne porodica, u koje prilog bila je povjerba zametnuta".

Pošto se Dubrovnik vladao još o sebi kad se prva vih odluka izdala, u dubrovačkom se području samo druga odluka proglasila.

Povrativ se Dalmacija, iza francezke vladavine, pod austrijsku vladu, povjerbe bijahu carskom riešitbom od 7. srpnja 1817 uzpostavljene, ali, polag susljedne razjasnice, samo u dubrovačkom području. No ta nastava, kojoj se postanak ima tražiti u doba kad djedovina i jaka mišica tvarahu čovjeka, kad se rad i nauk smatrahu prostačkimi poslovi, kad je razum služio smetnjom i krivnjom, za koju se odgovaralo svetomu uredu, drugomu li kaznoznancu a lovcu čarobnika i vračara, ta se nastava neslaže sa napredkom vremena i protivi se velikim preinakam našeg vieka. Povjerbe u dubrovačkom području nalaze se skoro sve u žalostnom stanju zapuštenja, a njeke daju jadni prizor prepiraka pri nasljedstvu. Srećom ta nastava, koja sadržaje nerazumnu spreku slobodnoj razredbi dobrimi nametnutu, i koja je družtveni nesmisao, gradjanska nepravda, povod priepirkam i sramotnim pohlepam, ide danomice sve na manje u dubrovačkom području i u nedalekoj budućnosti sasvim će je nestati, navlastito kad izadje nestrpljivo ocekivani zakon, koj, na obsluženje načela u drugom dielu gore pomenutog osnovnog zakona odredjena, udari pravila odkupljenju od činitba sa nepokretninami spojenih u ime razdieljena vlastničtva.

Digitized by Google

vidjahu joj naravno ili vandobno razvrgnuće, naznačivahu joj sudca i postupak. Gdje bijahu pak umještaji gospodstvom i lenom vlastiti, gdje li dužnosti s jedne i povlastice s druge strane, koje ih označivahu, kao što n. p. sveza vjernosti i obrane, vojna služba, koju je umještenik vršio na zahtjev svoga gospodara, vazalna zakletva pri smrti svakog umještenika, slučaji ošastnosti i opozova? Gdje li glavna svojstva lenstva, biva lenskog gospodara podsudnost nad njegovim podanikom? Gdje li napokon obična pribava gospodskih i lenskih osobina, naime daća, lenina podušje i t. d.? Toga sveg nije bilo, i kao što nam svjedoči g. Bersa, u nijednom spisu stare dubrovačke pismohrane nema ni rieči običnomu lenskomu priručniku vlastite, ili koja bi se i bez toga odnosila ma i iz daleka na kojugod instituciju lenske naravi.

Ako bi si ipak vlastnik koj put dopustio, da vrši nad težakom neku vrst oblastnih čina, takove čine mjestni zakoni nebi nikad odobrili, dapače bi ih do potrebe uzpregnuli.

Ovi čini bijahu zlorabni i nije se smelo dati jim pravnog značenja preko onoga prostih baš zloraba, kojim mogahu veoma lahko bit povodom pravni ne uvjek točno označeni odnošaji, družtvena pometnja medju vlastničkim i radničkim razredom, u Dubrovniku možda više nego drugdje po Dalmaciji osjetljiva, način vladanja i nakup obćenitijih okolnosti što bi dugo bilo izbrojit.

Nije pak zaboravit, da dvorska odluka od 16. kolovoza 1816 izrično izjavi, da u Dalmaciji, pa ni u području bivše dubrovačke republike, nije bilo težaka, podložničkom svezom prama svojim gospodarom obvezanih, i da s toga u Dalmaciji nije se mogao uporaviti § 284 o. g. z.

Recimo dakle iznova, odluka dalmatinskog sabora bijaše razborita.

No ako je ta odluka u pitanju tako zvane službe ili radne težakove dužnosti na vlastnikovih carinah izključavala, i posve pravedno, svaki značaj lenstva i političke služnosti, smatrav vršenje radnje, o kom se piše, objavom slobodnoga sinalagmatičkog ugovora čisto gradjanskog prava, ona nije htjela, niti je mogla još reći, da se je o tom pitanju rekla posliednja.

God 1872 zastupnici Klaić, Pucić, Čingrija i Budmani zaiskaše od dalmatinskoga sabora, neka naloži zemaljskomu odboru, da prouči pitanje o vršenju kmetske služnosti i u novom zasjedanju iznese izcrpivi predlog o načinu, kako da se konačno uredi ostaviv netaknutom gradjansku narav kmetske pogodbe, u koju to vršenje spada.

Za zasjedanja g. 1873 zemaljski odbor ne samo da je svoju zadaću izpunio, već svoj izradak potegnuo i na druge točke pitanja (koje dva predloga nebijahu predvidili). Pošto prizna, da odnošaji osebnog prava nesmiju podpasti pod osobiti i povlašteni postupak, i da je težakovo vršenje radnje vlastniku kroz devetdeset dana bilo uvjetom, promienjen im

Digitized by Google

okolnostim vremena neodgovarajućim, te zakonom i sadanjim ekonomičkim okolnostim ne suglasnim, svoje odvjete zaglavi u smislu: da se posjedne težačtvene parnice oduzmu političkoj podsudnosti te redovitomu sudcu povrate; da se nove pogodbe iznimice uredjuju austrijskimi gradjanskimi zakoni; i da napokon novčani odkup deset forinta mjesto devetdeset dana radnje bude protegnut na sve slučaje, kad je vlastnik imao pravo na to vršenje.

Odbor dalmatinskoga sabora, komu se predao predlog zemaljskog odbora, predloži s mjesta ukinuće predrečenog ličnog vršenja devetdeset dana radnje uz godišnju odštetu od pet forinta, preinaka to, koju je sabor prijatno dočekao (sr. brzopisno izvješće o zasjedanju dalmatinskog sabora god. 1873, str. 88).

Dalmatinski sabor indi prihvatio je u pomenutom smislu zakonsku osnovu oblikom odvjeta (votum) po § 19 zemaljskog saborskog reda, jer se je radilo o predmetu, koj njegovoj zakonotvornoj nadležnosti nije pripadao.

Takovu osnovu, nakon više sgoda, što je suvišno iztaknuti, vlada iznese na ustavno razpravljanje carevinskog vieća, po kom zakonotvorni ju čimbenici prihvatiše u bitnih joj dielih i zadobiv carsku potvrdu, postade ona zakonom. Taj zakon ima nadnevak od 11. siečnja 1878 i mi ga ovdje doslovce donosimo[86]:

„§ 1. Ukida se ovim ona dužnost, po kojoj je u sadašnjih sudbenih kotarih dubrovačkom, captatskom, stonskom i pelješačkom težak (kontadin) kao takav imao stanovitih dana u godini davati robotu.

§ 2. Kao naknadu za ovu robotu, u koliko ista pristoji po pravilih do sada postojećih, imat će težak (kontadin) gospodaru (padronu), ako o tom medju strankami nepodje za rukom ina kakova pogodba, plaćati godišnju svotu od pet forinti po izmaku godine, i unapredak kao što treba starati se za uzdržavanje kuće, kao i iz svoga podmirivati obične popravke. Imat će on takodjer u svih slučajevih namirivati svaku javnu daću, koja se ima plaćati od kuće kontadinske, ter što se tiče utjerivanja naknade za ovu daću, uporavljivat će se postupak, koji je za utjerivanje poreza od kolona putem upravnim ustanovljen.

§ 3. Ako se odnošaj kontadinski razvrgne, tad u onih slučajevih, gdje po pravilih do sada obstojećih ide kontadina odšteta za to, što je zemljište, na kojem se odnošaj kontadinski osniva, u kojem bud obziru poboljšao, imat će se vriednost tih poboljšica, ako nebude ine nagodbe, još prije, nego što kontadin zemlju dotičnu ostavi, ustanoviti po obostrano

[86] Po službenom prevodu, u komadu II. „Državo-zakonskog lista za kraljevine i zemlje zastupane u vieću cesarevinskom", izdanom i razposlanom 22. siečnja 1878, str. 9. Prevod.

Digitized by Google

naredjenih ili — ako u tom bude kakovih zapriečka — po sudbeno imenovanih vještacih kao obranicih, ter dužnost plateža izreći u obliku obraničke presude, proti kojoj naima priziva.

To isto valja pri ustanovljivanju kako štete, prouzročene tim, što je kontadin zemlju pogoršao, tako i naknade, koja se za to imade dati.

§ 4. Svekolike razpre, koje se iz kontadinskoga odnošaja porode izmedju padrona s jedne i kontadina s druge strane, a tako i razpre izmedju padrona i kolona njihovih iz odnošaja kolonskoga, ujedno s razprami o smetanu posjedu, idu pod sudbenu oblast civilnoga sudca

§ 5. Odluke pravomoćne, što su ih do nastale krieposti ovoga zakona o takovih razprah, koje su po § 4 od sada doznačene sudovom, izrekle vlasti političke, kao i nagode, o takovih razprah pred političkimi vlastmi sklopljene, jednake su u smislu § 385 sudovnika za Dalmaciju sudbenim osudam ili nagodam.

§ 6. Ovaj zakon doći će u kriepost 1. siečnja one godine, koja prva uzsliedi, pošto bude proglašen.

§ 7. Mojim ministrom posala unutarnjih pravosudja i financija naložena je provedba ovoga zakona."

Premda uvjet o vršenju danâ radnje po težaku u prilog vlastniku sbog porabe i uživanja kmetske kuće nije, niti je, kao što smo odprije iztakli, mogao ikako biti gradjanskim zakonom zabranjen, a ni sa gledišta pravičnosti i štednje nije mogao bit predmetom oštrih primjetba, kad je u svom izvoru bio poprimljen, kadno je domaći duh svoje žile duboko tjerao u predjelih bivše dubrovačke republike; kadno porodice bijahu mnogobrojne, djelatnost obrtnih razreda bijaše stegnuta na poljodjelske radnje i trud im se škrto naplaćivao: stalno biva, kao što je primjetio odbor dalmatinskog sabora, da se nemože nepriznat, da se je u suglasju ovih odnošaja za našeg doba dogodila težka pometnja, bud radi promienjenih medjusobnih družtvenih odnošaja, bud s razvitka osobnosti, koja nadvlada i stari porodični duh zamienjuje; bud napokon radi zahtjeva novih ekonomičkih zakona, da rad bude slobodan i da je probitačnije i koristnije, da se ovo prvotno sredstvo izmjene zamieni u gradjanskih nagodah sredstvom, koje naročitije zastupa vriednost, naime novcem. Svakomu slobodoumnomu načelu privrženi, mi povladjujemo veledušne pojmove, koji nadahnuše gore navedeni zakon. Odobravajuć ga ipak u svakoj mu ostaloj mi bi bili volili, da je § 1 mjesto da poput zapovjedi ukida glede obijuh stranka vršenje dana radnje, koje je išlo težaka kao takova sbog porabe kmetske kuće, radje svakoj stranki podielio prostu oblast, da razvrgnu odnošaj, o kom je to vršenje zavisilo. A to s toga, što smo uvjereni, da taj odnošaj — kakav je za našeg doba obstojao, biva kakav ga stegnuše vlada dubrovačke republike zadnjeg vremena, dobrotvorni upliv francezkoga i austrijskoga zakonika i osobite austrijske

Digitized by Google

naredbe od g. 1814 na dalje — nije se u ničem protivio providnomu i slobodoumnomu austrijskom gradj. zak., a da se opet nije sudaralo sa načeli pravedne slobode dužit predkazanim ukinućem stranke, da proti volji i zajedničkom škodom pretrgnu kmetski odnošaj i medju vlastnici i kmeti, izmed kojih je uvjek skladno postojao. Bili bi suviše želili, da se rečeni zakon bude bavio i sa vrtlom, sa jus lignandi et pascendi, i to kao uzknadu radnje; da nije premučao poljodjelski odnošaj uvjeta; i da se je osvrnuo i na kmetstvo bar glede slučajeva težačtvom zapletenih i na ovo se odnosećih.

Kmetstvo, u predielih bivše dubrovačke republike obstojeće, nerazlikuje se bitno od kmetstva u ostaloj Dalmaciji, a to bud se uzmu u obzir statutarni zakoni i običaji, bud se pazi na mjestne okolnosti i navike. U njem ista bitnost što u drugom, iste praznoće, ista pitanja, ista skanjivanja, koja smo u prvom dielu ove razprave letimice iztakli a uzalud je opetovati.

Mi u misli i živoželji pospješujemo čas, da čim skorije budu oduzete sasvim tolike neizvjestnosti u pravnih odnošajih izmed vlastnika i kmeta u Dubrovniku, kao što po ostaloj Dalmaciji: neizvjestnosti, koje, dajuć lahki povod zlorabam i razpram, ne malom su zapriekom dobromu i pravilnomu tečaju pogodbe, kojoj su dobra vjera i čudoredaost temeljem. A to se dati neće nego putem kmetskog pravilnika, koji slobodoumnimi i praktičnimi namjerami sakupiv, prestopiv i docieliv navike i običaje u zemlji i sva zakonska pravila u pogledu kmetstva, bolje označi razjasni i zaštiti medjusobna prava izmed vlastnika i kmeta.

Takov pravilnik, koj bi pravnu nastavu kmetstva sjegurno, stalno i shodno predajam i sadanjim potrebam zemlje i vremena uredio, bio bi pravi blagoslov po Dalmaciju, gdje je poljodjelstvo (koje u obće stoji u tolikih i toli tiesnih odnošajih s narodnim bogatstvom, i koje se može nazvati prvim izvorom svakoga ljudskoga blagostanja)[37], još lomno, ali nebrojenog napredka sposobno.

[37] O poljodjelstvu rekao je posve razlogom arpinski besjednik: „Omnium autem rerum, ex quibus aliquid acquiritur, nihil est agricultura melius, nihil uberius, nihil dulcius, nihil homine libero dignius“.

Digitized by Google

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

Tužbovni zahtjev u protuodgovoru nije slobodno povisiti (§ 18 gpp.) — Dužnost plaćati porez od nepokretnina kao realni teret pada na faktičnoga posjednika ovih.

Ugovorom od 9. kolovoza 1881 prodao je Stojan B. kao tutor ml. Perside i Smiljane T. nepokretnosti svojih štićenica Mišku H. za 1700 for., pak je prodane nepokretnosti odmah predao kupcu u fizički posjed i uživanje.

Kupac je na račun kupovnine odmah uplatio 500 for., i ova je svota u slatinsku štedionicu uložena, a uložna štedionička knjižica predana je u sudbenu pohranu; ostatak pako kupovnine od 1200 for. obvezao se je kupac platiti naknadno u ugovorenih obrocih, a medju tim od neuplaćenoga diela kupovnine plaćati 6 % kamate od dana sklopljena ugovora do plateža tekuće.

Ugovoru uzkraćeno je nadtutorstveno odobrenje za ml. prodavateljice. S toga je kupac koncem g. 1883 kupljene nepokretnosti povratio tutoru ml. prodavateljica, ter zahtievao od njega, da mu povrati uplaćeni dio kupovnine od 500 for. Budući se je tutor kratio ovomu zahtjevu zadovoljiti hoteć uplaćenu onu svotu od 50 for. za svoje štićenice pridržati kao naknadu, jer je kupac njihove nepokretnosti uživao, podnese ovaj tužbu, tražeć neka se tuženice ml. Persida i Smiljana T. osude, da su dužne svotu od 500 for. sa 6 % kamatami od dana tužbe tekućimi povratiti kupcu i naknaditi mu parbeni trošak; odnosno da se koli utužena glavnica, toli zahtievani kamati i parbeni troškovi izplate iz gore spomenutoga štedioničkoga uložka.

Tutor tuženica zahtievao je u odgovoru, neka se putem preboja odbiju od utužene glavnice na neuplaćeni diel kupovnine od 1200 for. odpadajuće 6 % kamate od dana sklopljena ugovora t. j. 9. kolovoza 1881 do 31. prosinca 1883 kao dana povratka nepokretnina tekuće kao naknada, što je tužitelj za isto to vrieme uživao nepokretnosti tuženica.

Tužitelj uzprotivi se u protuodgovoru ovomu prebeju, jer da je tuženicam naknada za uživanje njihovih nepokretnina pružena već time, što tužitelj od utužene tražbine 500 for. nezahtieva kamata od dana uplate, nego od dana tužbe, i što je tužitelj od tuženičkih nepokretnina kroz dvie godine plaćao porez i občinski namet, pa traži neka se tužene upute, da tu naknadu za uživanje nekretnina potraže posebnom tužbom. Eventualno, ako bi najme sud dao mjesta preboju protutražbine

Digitized by Google

tuženica, traži tužitelj, neka se od tuženičke protutražbine takodjer putem preboja odbije njegova tražbina od 104 for., koju on stavlja u to ime, što je god. 1882 i 1883 plaćao porez i obćinski namet.

U drugotnici dopušta tuženik, da je tužitelj platio za tuženičke nepokretnosti poreza i obć. nameta 104 for., nu nije priznao, da imade tužitelj pravo na naknadu ove svote, jer da je po kupoprodajnom ugovoru od dana kupa imao plaćati porez i obć. namet od kupljenih nekretnina tužitelj, a ne tuženik.

Kr. kot. sud u Slatini je o s u d o m od 14. kolovoza 1885 br. 1431 sudio: da su tuženice od uplaćenoga diela kupovnine 500 for. dužne tužitelju povratiti 431 for. 40 nč. sa 6 % kamatami, tekućimi od dana dostavljene tužbe, odnosno dopustiti, da se svota od 431 for. 40 nč. s odnosnimi kamatami izplati tužitelju iz gore spomenutoga štedioničkoga uložka; a da se ostatak utužene tražbine od 68 for. 60 nč. sa isto tolikom protutražbinom tuženica, koju imadu proti tužitelju u ime naknade za uživane po tužitelju njihove nepokretnosti, kao što i parbeni troškovi obijuh stranaka medjusobno prebiju.

R a z l o z i: Kupoprodajnomu ugovoru uzkraćeno je nadtutorstveno odobrenje, s toga ugovor nije tvrd; dosliedno tomu nemože se izpuniti obveza ovim ugovorom po tutorstvu tuženica preuzeta. Prema tomu vlastna je svaka od ugovorajućih stranaka po § 1447 o. g. z. zahtievati povratak onoga, što je dala protivnoj stranki u svrhu, da izpuni obvezu, ali tako, da se tudjom štetom ne okoristi; ima se dakle uzpostaviti prijašnje stanje, kakovo je blo prije sklopljena ugovora. S toga mora kupac prodavaocem ne samo povratiti posjed kupljenih nepokretnina, što je on doista jur koncem god. 1883 učinio, nego takodjer dati naknadu za uživanje njihovih nepokretnina; s druge strane imadu prodavaoci povratiti kupcu izplaćeni dio kupovnine i naknaditi one troškove, što ih je on za prodavaoce izdao, kao što su porez, obć. daće i t. d.

Po tom, kao što i po izričnoj ustanovi § 2 kupoprodajnoga ugovora imadu prodavaoci pravo ne samo pridržati kamate od uplaćenoga diela kupovnine sa 500 for. — što i tužitelj priznaje tražeć povratak svote od 500 for. sa 6 % kamatami od dana tužbe tekućimi — nego i zahtievati 6 % kamate od neuplaćenoga diela kupovnine sa 1200 for. i to za vrieme od 9. kolovoza 1881 do 31. prosinca 1883, kao dana, kada su nepokretnosti povraćene. Ove kamate čine 172 for. 60 nč. S druge strane imade tužitelj pravo na naknadu državnoga poreza i obć. nameta, što ga je platio; a platio je pako u to ime, kako to on tvrdi, a tutor tuženica neporiče, 104 for. Kada se ova tražbina tužitelja s tražbinom tuženica od 172 for. 60 nč. dielomično prebije, preostaje tražbina tuženica sa 68 for. 60 nč.; a prebije li se ova tražbina tuženica s utuženom tražbinom tužitelja od 500 for., preostaje za tužitelja jošte tražbina od 431 for. 40 nč.

Digitized by Google

Preboj ovaj dopušten je po § 1438 o. g. z., jer su zamienite tražbine tužitelja i tuženica istinite i jednovrstne, ter izviru iz jednoga pravnoga odnošaja, kojemu je temeljem kupoprodajni ugovor.

Povodom priziva tuženica obnašao je kr. banski stol osudom od 9. lipnja 1886 br. 5932 osudu prve molbe u glavnoj stvari preinačiti i suditi: da su tuženice dužne platiti tužitelju samo 327 for. 40 u. sa 6 % kamatami od dana dostavljene tužbe iz položene gotovine od 500 for, i da se tužitelj s ostatkom od 172 for. 60 nč. odbija kao putem preboja namirenim, a glede sudbenih troškova priziv odbiti i potvrditi osudu prve molbe.

Razlozi: Tražbina tužiteljeva od 104 for. u ime naknade za plaćeni porez i obć. daće nesmije se već zato u ovoj parnici u obzir uzeti, što je stavljena u protuodgovoru, i jer je tim povišena tražba tužbom iskana, što je po zakonu nedopu tivo (§ 18 g. p. p.).

U ostalom se i sa stvarnih razloga nemože ova tužba podići, dakle ni kompenzirati, i to s toga, što tužitelj nije plaćao porez od kupljenih nekretnina za prodavaoce, nego za sebe kao kupac i posjednik istih, i što nisu tuženice krive, što je tužitelju nametnuta dužnost, da plaća porez od tih nekretnina, koja dužnost kao realni teret nadleži svakdanjem posjedniku nekretnina.

Naknada troška nemože se naložiti tužitelju, jer je većim dielom uspio i jer nije kriv neodobrenju kupoprodajnoga ugovora (§ 573 g. p p.).

Stranke se zadovoljiše s ovom osudom.

Priobćio E. Gavez.

Uknjižbenom zaporkom providjena ustupnica nije izprava takova, na temelju koje bi se u smislu ministarske naredbe od 18. srpnja 1859 br. 130 d. z. l. mogla izhoditi platežna zapovjed.

Na hipotekarnu tužbu brodske štedione, obloženu uknjižbenom zaporkom providjenom ustupnicom od 2. kolovoza 1880, izdao je kr. sudbeni stol u Vinkovcih platežnu zapovjed, kojom je naložio tuženikom Mati i Kati P., da u roku od 14 dana pod prietnjom ovrhe plate tužiteljici uzajmljenu glavnicu od 3000 for. spp.

Proti tomu uložiše tuženici Mato i Kata P. u smislu minist. naredbe od 18. srpnja 1859 br. 130 § 3 utok, a kr. banski stol riešenjem od 29. prosinca 1883 br. 26947: uvaživ, da je brodska štediona priklopila svojoj tužbi samo ustupnicu ddto. Djakovo 2. kolovoza 1880, ali ne dotičnu izvornu obveznicu, koja je na nekretninah tuženika uknjižena, a koja služi za temelj podnešenoj tužbi; uvaživ, da tužiteljica nije izkazala u svojoj tužbi, da proti sudbenoj odluci, kojom je dozvoljena bila uknjižba napomenute obveznice odnosno i ustupne izprave, nije utok u tečaju, ni da nije u gruntovnici niti zabilježena priepornost upitne

Digitized by Google

uknjižene stavke (§ 1 minist. nar. od 18. srpnja 1859 br. 130 d. z. l.); uvaživ, da podnešena tužba poradi sada iztaknutih mana nije prikladna za izdanje platežne zapovjedi, pa niti za izravno riešenje, jer neodgovara propisom §§ 10 i 134 g. p. p., po kojih je valjalo priklopiti tužbi i dotičnu obveznicu i to barem u prepisu: obnašao je napadnutu platežnu zapovjed po § 343 obzirom na § 339 br. 3 g. p. p. kao ništetnu ukinuti, a kr. sudb. stolu u Vinkovcih naložiti, neka tužiteljici podnešenu tužbu po propisu § 2 g. p. p. na popravak povrati.

Povodom previdnog utoka tužiteljice, brodske štedione, obnašao je kr. stol sedmorice svojim riešenjem od 24. srpnja 1884 br. 1226: vidiv banskostolne opravdane razloge i dalnji razlog, da brodska štediona ustupnicom štedione u Djakovu nemože dokazati tražbinu proti Mat. i Kati P. kako to § 1 al. 1 minist. naredbe od 18. srpnja 1859 d. z. l. br. 130 propisuje, previdni utok odputiti i napadnutu banskostolnu rješitbu potvrditi. *Drag. Becić.*

Najam ili prekarij; odkaz ili tužba?

Iznajmitelj A. odkaže najmitelju B-u. stan u kući svojoj za gjurgjevski rok. — B. podigne prigovore niječuć da izmedju njega i iznajmitelja najamna pogodba postoji. — Na taj prigovor izpriča A. način, kako je došlo do najma, ovako: „Na Svićnicu 1874 upita me B.: „„E da li bi ja u kući vašoj mogao dobiti stan i pošto?““ „Ja mu obećam, da može dobiti, a glede ciene da ćemo već naknadno ugovoriti i sporazumjeti se; na to se B. useli i preuzme u mojoj kući stan, o koji je priepor“. Još dodade A., da tečajem vremena glede ciene nije ništa stipulirano.

Prvi sud održi odkaz u krieposti; prizivni sud usliša prigovore i odputi odkaz, što vrhovno sudište potvrdi.

Razlozi: Uporabna pogodba biva po § 1094 o. a. g. z. perfektna, kada se stranke glede predmeta i ciene uporabe sporazumiju. Takovo sporazumljenje netvrdi ni iznajmitelj A., kako se iz predležećega razlaganja dogodjaja razabire; nije indi došlo do sporazumljenja stranaka glede ciene, bitne sastojine pogodbe najma. Okolnost, što B. rabi stan u kući A-a. nemože ni oslonom na ustanovu § 863 o. a. g. z. da nadomjesti manjak § 1090 ibid. propisana izričnoga sporazumka. Buduć je doduše predmet — ali ne i ciena — ugovorena, to manjka bitna sastojina § 1090 o. a. g z. „ciena“ naime; zato se konkretnomu ovomu odnošaju značaj uporabne pogodbe zanijekati mora; dosljedno nepripada A-u. pravo na postupak iz naredbe minist. nutarnjih poslova i pravosudja od 17. prosinca 1858 z. v. l. br. 230 prema ustanovi § 1 iste naredbe.

Iznajmitelj A. trebao je, ako je B. uživao stan na temelju prekarija, ili ako je u odnošajih nastala preinaka, koja B-u. ukida pravo stana,

Digitized by Google

ustati proti ovomu tužbom po redovitom postupku i u njoj staviti zahtjev, da se B. iz stana izseli.

(Rješitba vrhovnoga sudišta u Beču od 22. travnja 1875 br. 4186.)

Pr. Luka Matasović.

Zavrnuće tužbe.

Kr. kot. sud u S. izreče povodom tužbe Koste D. u ime braće D. iz Jasenovca proti G. F. pcto. 815 for. 37 nč. spp. osudu 16. listopada 1883 br. 7328, kojom je sudio uvjetno prema tužbenomu zahtjevu, ako tužitelj položi tuženiku navraćenu a njemu po tuženiku uzvraćenu glavnu prisegu.

Razlozi: Prigovor tuženika, da je tužitelj od tužbe proti njemu glede istoga predmeta odustao, nestoji; jer u tužbi 3. na II. dolazi kao tužitelj „trgovačka tvrdka braća D.“ i buduć je, kao što to tuženik neporiče, on u parnici povodom tužbe 3. na II. povedenoj prigovorio, da je tužiteljska tvrdka protokolirana, odustao je tužitelj od tužbe priuzdržav si pravo, da će proti tuženiku novu tužbu podići iz drugoga naslova aktivne legitimacije. Tuženik, kao što je već spomenuto, nije te okolnosti porekao ili barem nije dokazao, da je odustaja od tužbe bila bezuvjetna; a i bez obzira na to stupa u nazočnoj parnici na sriedu drugi tužitelj sa drugom aktivnom legitimacijom, dakle nestoji prigovor § 15 i 18 gpp.

Povodom priziva tuženika sudio je kr. banski stol osudom od 3. travnja 1884 br. 4338, da je priziv umjestan i da se mora uvažiti.

Razlozi: Od tužbe „braće D.“ iz Jasenovca proti G. F. radi duga od 815 for. 37 nč. odustao je zastupnik tužitelja odvjet. dr. T. na ročištu 27. siečnja 1880 s razloga, što tužitelji braća D. nisu pod tom tvrdkom protokolirani, te se tako tužba u ime tvrdke „braća D.“ niti predati nije mogla, pa si pridržao pravo, da u ime vjerovnika proti istomu tuženiku i radi istog duga novu izpravljenu tužbu podnese; ovo je doduše odustaja uvjetna, ali ne u smislu § 18 g. p. p., kad se neradi o drugom predmetu tužbenom, nego o predmetu istom nu na drugom pravnom razlogu osnovanom, pa ako je tužitelj isti iza toga istu tužbu sudu predao, tad je prigovor zavrnuća tužbe radi bezuvjetne odustaje iste po § 15 i 47 gpp. umjestan.

Prigovor ovaj medju ostalimi stavio je tuženik odmah u odgovoru; niži sud drži da ovaj prigovor nestoji, jer prije svega da tužitelj od prve svoje tužbe bezuvjetno odustao nije, a i bez obzira na to, da u nazočnoj parnici na sredu stupa drugi tužitelj i sa drugom aktivnom legitimacijom. Nu ako li se uvaži, da je novu tužbu 27. listopada 1880 br. 6521 proti istomu tuženiku i radi istoga predmeta predao Kosta D. u ime „braće D.“, neprotokolirane tvrdke u Jasenovcu; ako li se nadalje uvaži, da se i svjedočbom vladnoga povjerenika u Jasenovcu od 24. ožujka 1881 po-

Digitized by Google

tvrdjuje, da u Jasenovcu od dulje vremena postoji neprotokolirana tvrdka pod imenom „braća D.“, koju zastupa i reprezentira Kosta D.: tad je očevidno, da je i ovu tužbu podigao jedan te isti tužitelj, koji i onu de pr. 20. studenoga 1879 br. 6789 t. j. tvrdka „braća D“ u Jasenovcu, samo što sada tužitelj priznaje, da ta tvrdka „braća D.“ u Jasenovcu protokolirana nije; pošto pako okolnost ova na osobi tužitelja ništa nemienja, nego samo ima tu posljedicu, da se on, dok njegova tvrdka nije registrirana, po § 16 trg. zak. lišava pogodnosti i prava, kojih bi inače po ustanovah trg. zak. dionikom bio: to je ustanovljeno, da je u obima gore navedenim tužbama jedan te isti tužitelj, t. j. tvrdka „braća D.“ u Jasenovcu, jer je novu tužbu prama uvjetnoj odustaji od 27. siečnja 1880 br. 530 samo ini tužitelj, naime budi Kosta D. sam, budi drugovi tog trgovačkog družtva, nu ovi prema ustanovi § 297 g. p. p. kao suparci i poimence navedeni podignuti mogli: to je obzirom na to, što se prama gore iztaknutom stanju stvari uzeti mora, da je tvrdka tužiteljica „braća D.“ u Jasenovcu od nazočne tužbe bezuvjetno odustala, stavljeni po tuženiku prigovor zavrnuća tužbe sa gore spomenutoga razloga umjestan, pa je zato valjalo napadnutu osudu preinačiti.

Presudom od 11. listopada 1884 br. 2176 uvažio je kr. stol sedmorice previd tužitelja, ter preinačiv osudu kr. banskoga stola potvrdi onu prvoga suda sa sliedećih razloga:

Zavrnuću tužbe neima mjesta, jer je tužitelj na ročištu 27. siečnja 1880 odustao od prvobitne tužbe priuzdržav si izrično pravo, da radi istoga duga podnese proti tuženiku novu izpravljenu tužbu, na ovaj pak priuzdržaj pristao je tuženik, pošto ga je bez prigovora uzeo na znanje.

Prema tomu nemože biti govora o bezuvjetnoj odustaji u smislu § 15 i 18 g. p. p. In merito je prvosudna osuda, okolnostno i izcrpivo obrazložena, u suglasju sa stanjem spisa tako glede legitimacije tužitelja na tužbu, kano i glede obstojnosti utužene tražbine i uzgredica.

S toga valja istu osudu u cielosti potvrditi.

E.

Ako si je ovrhovoditelj pridržao pravo intervencije kod ovrhe, nemože se on pozvati na ovrhu uz dodatak, ako nedodje da će se ovrha i bez njega obaviti (§ 27 zak. od 17. prosinca 1876.)

Kr. sudbeni stol u P. pozva odvjet. I. S. u N. kao zastupnika štedione u P., neka se stanovitog dana kod sudb stola u P. radi izvedenja izhodjenih više ovrha na pokretnosti radi raznih mjenbenih tražbina prijavi; jer da će se, ako se on tog dana neprijavi, ovrha bez njegove intervencije izvesti.

Ovrha bje u svih upitnih slučajevih prema § 27 zakona od 17. prosinca 1876 (Sbornik kom. I. br. 1. g. 1877) dozvoljena uz intervenciju

Digitized by Google

odvj. I. S. — Usljed toga nezadovoljan sa takovim pozivom, podnese odvj. I. S. molbu, da se poziv za izvedenje ovrha na stanoviti dan makar i bez intervencije njegove, opozove.

Na taj podnesak izdao je kr. sudb. stol u P. odluku od 1. lipnja 1886 br. 1129, kojom se odobrava postupak ovršnog povjerenika, osobito što se tiče odluka pod br. 2169, 2170, 2171 i 2172, koje sve potiču iz g. 1885. Ako i ovršna novela od 17. prosinca 1876 odredjuje, da se ovršni postupak ima preduzeti uz sudjelovanje ovrhovoditelja, ako si je on u molbi to izrično pridržao; nije bio, a niti je mogao biti smisao toga zakona taj, da rok izvedenja sudbeno dozvoljenog ovršnog postupka zavisi i zavisiti mora od volje ovrhovoditelja; zakonska ustanova § 27 spomenute novele odredjuje izrično, „da sudbeni povjerenik ima obaviti uredovanja, radi kojih je izaslan, i u odsuću ovrhovoditelja, ako si on u ovršnoj molbi nije pridržao pravo intervencije"; u prvoj dakle liniji ima sudbeni povjerenik obaviti uredovanja, rad kojih je izaslan; u drugoj liniji ili bez ovrhovoditelja, ako si ovaj nije intervencije pridržao, ili sa ovrhovoditeljem, ako si je ovu pridržao; u ovom potonjem slučaju dužan je priobćiti dan izvedenja sudbenog naloga ovrhovoditelju, da kod čina prisustvuje, ako ga je volja. — Već sudu podnešena molba za dozvolu ovršnog postupka dovoljan je dokaz, da molitelj želi povedenje ovršnog postupka, koji kad se po sudu dozvoli, i za izvedenje povjerenik imenuje, a ovom provedba naloži, nezavisi više od volje ovrhovoditelja kad će se to provesti, već mu je prosto uvjetno ili bezuvjetne od izvedenja odustati.

Razlog ovrhovoditelju zakonom zajamčenog prisustvovanja kod izvadjanja ovršnog čina jest taj, da kod čina samog svoje interese zastupa, a ne da dan izvadjanja opredjeljuje, što samo sudu, odnosno povjereniku pripada. — Da su nazori I. S. opravdani, bila bi to svakako sekatura sudova, koji bi imali voditi evidenciju kroz više godina nad takovimi predmeti, a izim toga morali bi činovnici obavljajući takove poslove, stojati na razpoloženje ovrhovoditelja, što se nikako neda dovesti u sklad sa duhom postojećih zakona.

Nezadovoljan takovom odlukom, uloži odvj. I. S. utok sa razloga, što je § 27 ovršne novele dosta jasan, te što je misao zakonodavca kada je ovrha uz intervenciju dozvoljena, da se ona bez njega i dapače proti njegovoj volji izvoditi nesmije; jer sud nesmije siliti vjerovnika, da on stanoviti sudbeni čin poduzme, ako ima volju svomu dužniku pogodovati čekanjem na platež.

Kr. banski stol riešitbom od 14. srpnja 1886 br. 14602 ukinuo je napadnutu odluku kr. sudb. stola u P. sa razloga, što se je ovrha imala obaviti samo uz intervenciju ovrhovodje (§ 27 o. n.), pa nije bio sudbeni povjerenik ovlašten, da pozove ovrhovodju s dodatkom, da će obaviti ovrhu ako ovaj i nedodje, pak je sudb. stolu naložio, da uputi izaslanika,

Digitized by Google

da ako ovrhovodja nedodje na ovrhu u roku po sudu odredit se imajućem, o tome odmah sudu izvješće podnese.

Trošak utoka nedopituje se, jer neima uvjeta § 316 g. p. p.

Usljed ove riešitbe naloženo bje sudbenom izaslaniku, da u roku od 14 dana sudu predloži pojedince spise, ako li se i ovrhovoditelj u tom vremenu za intervenciju neprijavi.

Priobćio Fran Kucelić.

Odredba suda, kojom se posjedniku uložne knjižice vrhu stanovite svote novaca u korist pupila uložene zabranjuje, tu svotu za sebe eventualno podići, može se izhoditi i izdati jedino po propisih gradj. parb. postupka (§§ 425 i 427 g. p. p.)

Klara I, kao baba mlt. Klare Š. zamoli kr. kot. sud u Brodu kao nadštitničku oblast, da se njezinom ukućaninu Marku I. zabrani, kod štednog i pripomoćnog družtva u Oriovcu u korist mlt. Klare Š. uloženu svotu od 50 for. na uložnu knjižicu, koja je u njegov posjed pometnjom dospjela, podići. Na tu molbu odredio je sud ročište, da sasluša stranke po izvanparbenom postupku, pa je ujedno izdao i zabranu na uloženu svotu od 50 for.

Na ročištu ustanovilo se, da je posjednik uložne knjižice Marko I. s ukućanom Božom I. odmah poslje smrti ukućana Jose I., djeda mlt. Klare Š., konje ovoga potonjega prodao, da su ona prva dvojica od unišle kupovnine 50 for. uložili u korist unuke pokojnikove mlt. Klare Š kod štednog i pripomoćnog družtva u Oriovcu, a uložnu knjižicu da su povjerili župniku Drag. Š.

Prema kazivanju samog župnika Š. i priznanju Marka I. izposlovao je ovaj potonji, da je župnik spomenutu uložnu knjižicu njemu (Marku I.) predao, a to je mogao postići tim lasnije, što župnik nije ni slutio, da bi Marko I. htio uloženih 50 for. u svoje svrhe podići.

Kr. kot. sud u Brodu izreče nakon toga odluku od 4. srpnja 1885 br. 5770, u kojoj se medju inim posjednik uložne knjižice Marko I. pozivlje, da tu knjižicu pod prietnjom globe od 10 for. u roku od 14 dana kod suda položi.

Povodom u t o k a podnesena po Marku I proti ovoj odluci potvrdio je kr. banski stol riešenjem od 24. veljače 1886 br. 4228 prvosudnu odluku, a r a z l o g a: što glasom razpravnog zapisnika od 16. svibnja 1885 br. 4492 svota od 50 for., uložena u blagajnu štednog i pripomoćnog družtva u Oriovcu, potiče iz kupovnine unišle za prodana dva konja pokojnog Jose I., djeda mlt. Klare Š.; pa što utjecatelj sâm priznaje, da je htio tih 50 for. u svoju korist podignuti, da se namiri za neke izdatke, koje je imao izplatom pokojnikovih dugova, pa su zato njegovi navodi u utoku i ništovnoj žalbi, jer su sa njegovim vlastitim priznanjem

Digitized by Google

u oprieci, neosnovani, a napadnuta odluka tim opravdanija, što je samo medjutimne naravi za osjeguranje interesa malodobnice Klare Š. do konačnog provedenja razprave ostavine iza pokojnog Jose I., koja se, kako se vidi iz razpravnog zapisnika od 16. svibnja 1885 br. 4492, nastaviti ima.

Povodom previdnoga utoka Marka I. obnašao je kr. stol sedmorice riešenjem od 15. srpnja 1886 br. 1754: uvaživ, da nazočni predmet, u koliko se vidi iz spisa, nestoji u nikakvom savezu sa ostavinskom razpravom iza pokojnog Jose I, nego da bi se po faktičnom stanju stvari moglo raditi samo o dozvoli sekvestracije gore napomenute uložne knjižice i dotične kod štednog i pripomoćnog družtva u Oriovcu uložene svote od 50 for. po §§ 425 i 427 g. p. p.; uvaživ, da kr. kotar. sud u Brodu kao nadštitnička oblast mlt. Klare Š, držeć se propisa § 2 izv. p. p. doduše ureda radi uputiti može zakonitoga zastupnika spomenute malodobnice, da zamoli upitnu sekvestraciju, nu da taj sud nije ovlašten bio, na molbu Klare I. (koja niti nije dokazala, da je vlastna zastupati mlt. Klaru Š.) putem izvanparbenoga postupka izdati odredbu, koja se po naravi svojoj zaiskati i dozvoliti može samo po propisih gradj. parb. post. i načinom tamo ustanovljenim: obie odluke njižih sudova kao utemeljene na uporabi zakona očevidno pogriešnoj, po § 16 izv. p. p preinačiti i Klaru I. s njezinom molbom, da se stavi zabrana na upitnu kod štednog i pripomoćnog družtva u Oriovcu uloženu svotu od 50 for. odbiti, podjedno pak uputiti kr. kot. sud u Brodu, da u tom predmetu, u koliko se nuždnom ukazuje dalnja koja odredba, u zaštitu mlt. Klare Š. odredi, što mora biti po propisu zakona.

Priobćio Drag. B.

Obseg založnoga prava iznajmitelja gledeć na njegovu tražbinu; ono vredi i za uzgredne pristojbe najamnine.

Iznajmitelj A. tuži B-a, da mu naknadi premiju osiguranja od požara; nu pošto nije tuženik niti ove premije platio, niti podmirio najamnine od predmeta u najam uzetih, zaišće A., da se invecta et illata dužnikova sudbeno popišu, što je prvi sud i dozvolio; ali je drugi sud odbacio s razloga, što doduše § 1101 o. g. z. daje iznajmitelju i zakupodavcu založno pravo na invecta i illata, da si osigura najamninu i zakupninu, nu da u zakonu neima analogne ustanove glede drugih tražbina iznajmitelja proti najmitelju, ma one i resultirale iz odnošaja uporabnih; da predmet ove tužbe netvori uporabna najamnina, nego se traži naknada predujmice plaćene osjeguratelјne premije, a takovoj tražbini nepripada zakonsko založno pravo na invecta et illata, pa se zato pozivom na dvor. dekret od 3. studenoga 1819 (sb. pr. z. br. 1621) po tužitelju zamoljeni sudbeni popis nemože dozvoliti.

Digitized by Google

Odlukom vrhovnoga sudišta bečkoga od 7. srpnja 1885 br. 7747 dokinuta je odluka drugoga, a potvrdjena ona prvoga suda, jer se je o tužbi podnesenoj po utjecatelju, kojom traži naknadu svote od 1474 for. 40 nč., predujmljene za izplatu premije osjeguranja od objekta u porabu predanih, poveo postupak uporabni; jer tuženik B. nije porekao u utoku svom, da se je u najamnoj i zakupnoj pogodbi od 28. veljače 1882, sklopljenoj sa A. obvezao, da će izim najamnine plaćati takodjer premiju osiguranja; jer se s toga ova činitba ima smatrati kao jedan dio zakupnine. Zato je §-om 1101 o. g. z. opravdan zahtjev, da se radi osiguranja tražbine od 1474 for. 40 nč. sudbeno popišu pokretnine, nalazeće se u najmljenih prostorih.

Nije dopušten previdni utok u maličnom postupku.

A. digne tužbu proti B. na priznanje prava vlastnosti pokretnina, što ih je ovaj potonji u ovršnoj stvari proti C. radi 5 for. 77 nč. zaplienio, zahtievajuć da se obustavi daljna ovrha na one stvari, eventualno da B. plati vrednost stvari onih sa 27 for. 50 nč. C. kr. grad. deleg. kot. sud u Cjelovcu nakon provedene razprave po postupku maličnom osudom od 2. srpnja 1886 br. 9434 odbacio je tužbu i odsudio tužiteljicu, da plati parb. trošak.

Proti ovoj osudi podnese A. žalbu ništovnu, na što je c. k. prizivno sudište u Gradcu riešenjem od 28. srpnja 1886 br 8467 sve sudbene rješitbe i odredbe, izdane u ovršnoj stvari B. proti C. radi utjeranja tražbine onoga (B a), a napose i ovršnu pljenitbu u tužbi tužiteljice A. navedenih pokretnina, proglasio ništetnimi i nevaljanimi; nadalje dokinuo je osudu prvoga suda te ovomu naložio, da ima izreći odluku jedino glede naknade parb troška kako su ga obie stranke naznačile u zapisniku de praes. 3. srpnja 1886 br. 9434.

Proti ovoj naredbi prizivnoga suda u koliko se njom ne samo izdaje rješitba u postupku maličnom nego i dokida ovršna odluka, izposlovana po B proti C-u, podnio je B. previdni utok.

C. kr. vrhovno sudište bečko riešenjem od 21. rujna 1886 br. 11214 zabacilo je ovaj utok, jer da je podnesen proti riešitbi izrečenoj u maličnom postupku, a to nije dopušteno.

(Jur. Blätter.)

Kr. javnim bilježnikom, kao sudbenim povjerenikom nepripada nagrada za razpravu ostavine, ako vriednost ove nedosiže 100 for.

Kr. javnomu bilježniku N., kao sudbenomu povjereniku, dopitao je postojavši kr. žup. sudb. stol u Osieku odlukom od 4. prosinca 1869 br. 6150 za obavu razprave ostavine Antuna B. nagradu od 8 for. Aktivna imovina ove ostavine vriedila je po inventaru 590 for. 85 nč., dugova

Digitized by Google

pako ostavinskih bilo je 498 for. 77 nč., po tom je čista ostavina vriedila 92 for. 08 nč.

Kr. javni bilježnik podnese proti odluci prvoga suda utok radi premalo odmjerene nagrade.

Kr. banski stol riešitbom od 15. lipnja 1870 br. 3772 obnašao je utok odputiti i napadnutu odluku prvoga suda potvrditi s r a z l o g a: što čista ostavina iznosi samo 92 for. 08 nč. i što trošak za putovanje u Slatinu i natrag ničim opravdan nije, pak što se u takovom stanju stvari po sudu prve molbe pronadjena nagrada u 8 for. primjerenom smatra. Podjedno je kr. banski stol opazio, da nije morao utjecatelju dopitati nagrade, p o š t o z a o s t a v š t i n e i z p o d 100 f o r. n e p r i p a d a k r. j a v n i m b i l j e ž n i k o m n i k a k o v a p r i s t o j b a.

Proti banskostolnoj riešitbi uloženi izvanredni previdni utok odbacio je kr. stol sedmorice riešenjem od 14. studenoga 1870 br. 820 s r a z l o g a: vidiv, da po zakonu javnim bilježnikom nepripada nikakova pristojba za razpravu ostavina, kojih vriednost nedosiže 100 for., u koju vrst spada i ova ostavina, buduć iznosi samo 92 for. 08 nč.; vidiv ipak, da je odluka, kojom se utočniku unatoč pomenutomu zakonskomu propisu odmjeruje pristojba sa 8 for., radi neuložena po interesiranih nasliednicih utoka, glede njih postala pravomoćnom; vidiv, da je uložen po javnom bilježniku utok neosnovan, mora se itd.

Primjetba priobćitelja. S nazorom izraženim u priobćenih riešitbah obiuh viših sudišta neslažem se, već obzirom na propis § 4 naredbe ministarstva pravosudja od 7. svibnja 1860 br. 120 d. z. l., kojega prva alineja u njemačkom tekstu glasi: „Die Notäre haben die ihnen übertragenen Amtshandlungen, w e n n d e r W e r t h d e s V e r m ö g e n s, in Ansehung dessen sie vorgenommen werden, Einhundert Gulden österr. Währung nicht erreicht, unentgeltlich zu besorgen“. ter obzirom na pravednost mnijem, da kr. javnim bilježnikom, kao sudbenim povjerenikom za razpravu ostavine samo onda nepripada nagrada, ako a k t i v n a i m o v i n a nedosiže vriednost od sto forinti; ali da im svakako pripadá nagrada, ako aktivna imovina vriedi 100 ili više forinti, pak samo č i s t a v r i e d n o s t o s t a v i n e po odbitku dugova čini manje od 100 forinti.

Priobćio Edo G.

K propisu § 64 steč. reda od 18. srpnja 1853.

U tečaju parnice Alberta M. proti Josipu B. radi izplate duga od 6661 for. 15 nč. spp. kr. je kot. sud u Brodu odlukom od 23. srpnja 1885 br. 6673 nad imetkom tuženikovim otvorio stečaj.

Rok za prijavu tražbina proti ovoj stečajnini bijaše ustanovljen do 31. listopada 1885, dočim je gradj. postupak u rečenoj parnici bio obustavljen a parnični spisi ustupljeni kr. kot. kao stečajnom sudu na dalje nadležno uredovanje odlukom od 28. rujna 1885 br. 8117.

Digitized by Google

Tužitelj Albert M. podnese kot. kao stečajnomu sudu molbu primlj. 8. studenoga 1885 br. 10118, u kojoj zamoli, da se s razloga, što su parbeni spisi stečajnom sudu već ustupljeni, te što je parnica o njegovoj tražbini jur u tečaju, pa da zato netreba nove likvidacionalne tužbe podnašati, da se za dalnju razpravu njegove tužbe i likvidaciju ovim jur prijavljene mu tražbine ročište odredi.

Kr. kot. sud u Brodu: vidiv, da je molitelj o njegovoj odluci od 23. srpnja 1885 br. 6673, kojom je nad imetkom Josipa B. stečaj otvoren, napose ubavješten; vidiv, da je osim toga rok za prijavu tražbina izrokom od 23. srpnja 1885 br. 6673 oglašenim u službenih „Nar. Nov" prema propisu § 30 steč. reda ustanovljen do dana 30. rujna t. g.; a izrokom istog suda od 28. rujna 1885 br. 8594 produljen do uključivo 31. listopada t g.; vidiv, da zakonske ustanove §§ 76, 77 i 64 steč. reda obvezuju vjerovnika stečajnine, da svoju tražbinu prijavi na stečajninu i neglededć na to, što je možda parnica prije otvorenja stečaja tekla ili možda stupila u stadij dokaznog postupka; vidiv, da nepostoji propis zakona, koji bi stečajnoj oblasti nalagao, da parnice jur prije otvorenja stečaja proti prezaduženiku podignute, a otvorenjem stečaja prekinute, ureda radi sebi pribavi, već da je to stvar vjerovnika; vidiv, da neproduživost rokâ prijavnoga, o kojem se govori u § 30 steč. reda, postoji samo glede suda u toliko, da sud nemože stranki dozvoliti produženje istoga prot volji kojega interesenta; vidiv, da je zastupnik stečajnine molbi Alberta M. za likvidaciju njegove tražbine od 6661 for. 15 nč. spp. podnešenoj tek dana 8. studenoga 1885 br. 10118 naročito kao prekasno podnešenoj prigovorio: odbio je molbu Alberta M. uputiv ga, da mu je slobodno prema propisu § 102 steč. reda zamoliti povratu u prijašnje stanje.

Povodom utoka po Albertu M. proti ovoj odluci podnešenog, kr. banski stol riešenjem od 10. ožujka 1886 br. 1068: vidiv, da se po § 64 steč. reda prije otvorenja stečaja tekuće tužbe na otvoreni stečaj odpraviti i dotične tražbine u stečajninu prijaviti imadu; vidiv, da ni sam utočnik netvrdi, da je svoju tražbinu prema propisu §§ 64 i 76 steč. reda u otvorenom roku prijavio, i da njegova molba de praes. 5. rujna 1885 br. 8117, kojom je molio, da se u parnici radi iste tražbine na 7. rujna 1885 odredjeno ročište odgodi, propisu zakona odgovarajuću prijavu nadomjestila nije; vidiv dakle, da je prvomolbena odluka na zakonu osnovana, istu odluku u cielosti potvrditi.

Kr. stol sedmorice rješitbom od 8. srpnja 1886 br. 1681 uvaživ, da su dolnjosudne odluke dovoljno opravdane s razloga tamo navedenih, pa da nepredleži slučaj ništetnosti niti očite nepravde u rješitbi; uvaživ, da gledeć na ustanove §§ 30, 64, 76 i 77 steč. reda sve one okolnosti, na koje se utjecatelj pozivlje u ovom izvanrednom previdnom utoku, služiti

Digitized by Google

mogu samo na obrazloženje molbe za povratu u stanje prijašnje po § 102 steč. reda: obnašao je izvanredni previdni utok Alberta M. u pomanjkanju uvjeta § 318 g. p. p. kao neumjestan odputiti.

Drag. Becić.

Kada je izplata dovršena?

Tuženik izbroji na stolu tužitelju 188 for. u ime svoga duga i u nakani, da taj dug izplati, te pozva tužitelja, neka si uzme novac. Nu baš u onom času kad se je ovaj potonji (t. j. tužitelj) bio dignuo da novac pobere, preteče ga drugi prisutni vjerovnik tuženikov, te uzme sebi 150 for.; što je preostalo t. j. 38 for. nehtjede tužitelj uzeti, nego digne tužbu, da mu se izplati ciela dužna svota. Viši sudovi sudili su prema zahtjevu tužbe; vrh. sud bečki riešenjem od 3 prosinca 1885 br. 12322 sa sliedećih razloga:

Medju strankami prieporno je pitanje, da li se pukim izbrojenjem dužne svote novca na stolu kao platežem, u smislu § 1412 o. g. z., razriešava obveza, ili je potrebno za pojam pravovaljane izplate, da je vjerovnik i preuzeo izbrojeni novac. Prizivni sud riešio je ovo pitanje u ovom potonjem smislu, pa je pravo sudio. Jer sa isplatom novčane svote prelazi vlast komada novca izbrojenoga na primaoca, pa se s toga može platež tek onda smatrati perfektnim i pravovaljanim, kad tim dodje primalac u takovo stanje, da može novcem pravovaljano disponirati. Ovo potonje pako postaje mogućim istom onda, kada mu je novac predan i kad ga je on preuzeo. Po § 425 o. g. z. stiče se vlastnost, u ovom dakle slučaju vlastnost novca upotrebljena za izplatu, samo pravnom predajom i preuzećem, a po § 426 o. g. z. mogu se pokretne stvari, dakle i novac, prenieti na drugoga jedino predajom iz ruke u ruku drugomu. Da bude dakle izplata podpuno pravnovaljana, treba da se izbrojeni novac i preda. Ako je indi novac samo izbrojen, ali treća osoba može predaju zapriečiti, odnosno učiniti, da se predaja neobavi, nemože se govoriti o pravovaljanoj predaji; dužnik morao se je dakle u ovom slučaju pobrinuti, da izbrojeni novac zaista dodje u ruke vjerovnika. Ovakovo tumačenje podupire i odredba § 429 o. g. z, koji veli, da poslana stvar može se tek onda smatrati predanom, kada ju je primio onaj komu je poslana. U nazočnom slučaju dokazano je suglasnim kazivanjem svjedoka, pače i pruće se stranke same priznavaju, da je D., bez privolje tužitelja, dakle samovlastno, prije nego li je tužitelj izbrojeni novac zaista i preuzeo, i u času kad je ovaj bio posegnuo da novac uzme, ovoga pretekao, od izbrojene sume uzeo 150 for. te ih metnuo u žep. S kojega razloga je D. ovako radio, to je svejedno. Prije nego li je novac preuzet, bijaše on još svojinom plaćajućega (dužnika), na njegova ledja pada dakle i šteta, prouzročena činom D-a.; s ovoga razloga nemože se uzeti, kako hoće B., da

Digitized by Google

je izplata pravovaljano obavljena. A što se tiče iznosa od 38 for., što no je preostao od svote na stolu izbrojene, to je tužitelj gledeć na § 1415 o. g. z. bio posve u svom pravu, kad se je kratio uzeti ovaj ostatak, pa zato nemogu ga zastići posljedice, koje nastupaju kad se bez razloga krati tko primiti dug, dakle neima tu mjesta posljedicam morae accipiendi.

(Centralblatt.)

B. Mjenbeno i trgovačko.

Prigovor neprimljene valute u gotovom nemože se uvažiti po propisu §-a 887 o. g. z.

Kr. sudb. stol u Vukovaru izda na tužbu Vase M., trgovca u Vukovaru, platežni nalog od 2. svibnja 1885 br. 1520 proti prihvatniku mjenice Miši A. radi dužne mjenične svote od 97 for. s. pr. — Ovaj potonji prigovori, da nije o prosvjedu ubavješten; da nije primio valute u gotovom i da je ugovoreno, da on može obročno odplaćivati utuženu svotu; te da se nije hotio mjenično obvezati naprama tužitelju Vasi M.

Platežni nalog sva su tri suda uzdržala u krieposti. — Kr. sudb. stol u Vukovaru osudom od 19. prosinca 1885 br. 4534 s razloga ovih: Tuženik priznaje, da je mjenicu kao prihvatnik podpisao, pa je s toga po §§ 21 i 23 mj. zak. obvezan izplatiti o dospjetku svotu, koju je prihvatio. Prigovor, da nije o prosvjedu obavješten nevredi obzirom na propise §§ 43 i 45 mj. z., jer tuženik nije prednik tužiteljev. — Prigovor, da nije primio valute u gotovom, nemože se uvažiti po propisu § 887 o. g. z. Obzirom na propis ovoga §-a nije uvažen ni prigovor, da je tobože ugovoreno odplaćivanje utužene svote po tuženiku u obrocih. — Dužnost naknaditi parb. trošak temelji se na propisu § 573 g. p. p.

Kr. banski stol osudom od 19. svibnja 1886 br. 1982 sudio je, da platežni nalog pravno stoji, nemože se bo uvažiti prigovor tuženikov, da se nije hotio mjenično obvezati, jer podpis mjenice protivno dokazuje; nije odlučan prigovor, da nije valutu u gotovom primio, jer ju je dobio u robi; što so tiče obročnog plaćanja tuženik nije naveo, koliko je odplatio, niti da tražba u vrieme tužbe još nije dospiela bila, s toga i taj prigovor odpada. S ovih i s razloga drugih, po sudu prve molbe navedenih potvrdjuje se riešenje prvoga sudca.

Kr. stol sedmorice riešenjem od 10. rujna 1886 br. 2775 odputio je izvanredni previd tuženika, te ga osudio, da plati tužitelju trošak protuizvedenja, ustanovljen na 2 for a. vr.*, s razloga: jer

* Opaziti nam je ovdje, da je trošak ovaj dopitan prenizko, da se po gotovo ni biljege podmiriti nemogu. Op. pisca.

Digitized by Google

napadnute jednako glaseće osude nižjih sudova, obzirom na razloge za njihovu podkriepu navedene, nisu glede tumačenja ili uporavljenja zakona pogriešne, a nepredleži niti drugi koji uvjet § 335 g. p. p.

Milan P. Jovanović.

Pojam naloga, izdana likvidirajućemu družtvu po čl 202 i 245 njem. tr. z (§ 204 i 205 hrv.-ug tr. z.) kad se prijavi tražbina.

Na molbu A. i B., koji su prijavili tražbinu od 75.000 for., nastalu u ime provisije, i koju da im imade platit likvidirajuće družtvo, naloži prvi sud družtvu P., da ima ovu tražbinu, u koliko ona zaista obstoji, izplatiti prije nego li se razdieli poslovna imovina, ili pak da ima položiti ovu svotu kod suda za tri dana pod prietnjom ovrhe.

Razlozi: Na dioničko družtvo C., koje se je razišlo, povodom česa je likvidacionalna tvrdka upisana u trg. registar, imadu se uporaviti čl. 202 i 245 njem. tr. z. (§ 204 i 205 hrv. ug. tr. z.). Pošto ove ustanove zakona sadržavaju materijalno pravo, te nalažu likvidirajućemu družtvu dužnost, koja neima nikakova posla sa propisi postupka: to ni netreba da se sa ovom molbom postupa po propisih gradj. p. p.; zato ako i nije ova tražbina ispravami dokazana, neprieči to, da se nezadovolji molbi A. i B.; ovdje bo neima analogie sa ustanovami zakona o zabrani. A još manje može se ovim povodom zaći u ispitivanje ili riešenje prijavljene tražbine; zakon neveli, što se ima smatrati kao „preporna" tražbina, zato se ovakovom ima smatrati svaka tražbina, koja se s jedne strane postavi (digne), a s druge, kao u ovom slučaju, nepriznaje, neglededeć da li ona materijalno postoji ili je samo fingirana. Alineje 2. i 3. čl. 202 trg. zak. razlikuju medju tražbinami, koje se vide iz trgov. knjiga družtva, ili su drugim načinom poznate i takovimi, koje još vise ili su preporne; odakle sliedi, da nije potrebno, da su tražbine ove potonje vrsti materijalno temeljitimi priznate ili dokazane, pa ipak se izjednačuju tražbinam one prve vrsti gledeć na dužnost položiti dotičnu svotu. Nemože se dakle ispitivati, što navodi C. proti obstojnosti tražbine, nemože se dalje obazrieti ni na primjetbe, što ih C navodi s razloga utiliteta proti čl. 202 trg. z., jer ako tkogod u zloj nakani fingiranu tražbinu prijavi samo da zaprieči likvidaciju, od toga brani kaz. zak., a družtvo ima u uzazivnom postupku sredstvo, da budu neopravdane tražbine u primjerenom vremenu na čisto izvedene. Ako se uvaži, da položenjem prijavljenoga iznosa u najgorem slučaju samo se odgodi podpuno namirenje dioničara, dočim, ako bi se prije razdielila imovina družtvena, nastala bi pogibelj za prijavljenu tražbinu da propadne: to sve namiće uvjerenje, da čl. 202 trg. z daje vjerovnikom pravo zahtievati, da se položi prijavljena tražbina, a da se netraži dokaz za obstanak tražbine u ovom postupku. Dakle za prijavu tražbine dovoljno je, da se

Digitized by Google

označi po svojih bitnih potrebštinah, a to je u nazočnoj molbi i učinjeno, jer je jasno naveden faktični razlog postanka, pravni razlog i iznos tražbine, tako da u budućoj parnici o likvidnosti tražbine neće biti nikakove dvojbe glede identičnosti sa prijavljenom tražbinom. Pošto su napokon A. i B. zaista dignuli tužbu na isplatu 75.000 for. ma i naknadno — a ta se okolnost mora uvažiti, jer se ovdje neradi o redovitom parb. postupku — i pošto po tom nedvojbeno postoji prepor o tražbini, moralo se je podnesenoj molbi zadovoljiti

Prizivno sudište odobrilo je ovu odredbu prvoga suda s razloga u njoj navedenih; naprotiv je vrhovno sudište u Beču povodom izvanr. previdnoga utoka riešenjem od 3 siečnja 1883 br. 15326 promjenilo obie odluke nižih sudova tako, da se molba A. i B. ima dostaviti C. znanja radi i s uputom, da dok nebude o prijavljenoj, a po zastupnicih družtva B. u likvidaciji se nalazećega, pobijenoj tražbini pravovaljano odlučeno, nesmie se dieliti imovina družtvena, odnosno neimaju se izplaćivati iznosi odpadajući na dionice, dok nebude prijavljena tražbina kod suda položena, ili dana druga primjerena sigurnost; jer ustanove čl. 202 i 245 trg. z. opravdavaju samo ovakovu odredbu, neopravdavaju pako ove ustanove naloga nižih sudova, po kojem bi imalo družtvo B. platiti 75.000 for. ili ovaj iznos položiti kod suda za tri dana uz prietnju ovrhe.

C. Kazneno.

Prekršaj suprot javnim ustanovam i naredbam, označeni u § 312 k. z.

Kr. sudbeni stol u Zagrebu izrekao je osudom od 19. ožujka 1886 br. 2583. da je M N. kriv zločina javnoga nasilja po § 81 k. z. sbog toga, što se je M. N. 26. listopada u Vrabču, hoteći obezuspješiti ovršnu dražbu svojih nekretnina, silovitim načinom opro sudbenom izaslaniku kr. kotar. suda pristavu S. i oduzev silom ovomu spise, osujetio izvedenje sudbenoga naloga od 21. srpnja 1885 br. 13395 povjerenog tomu izaslaniku, te ga odsudio po § 82 k. z. uporabom §§ 54 i 55 k. z. na težku tamnicu od tri mjeseca, pooštrenu postom svakih 14 dana.

Proti toj osudi uložio je M. N. žaobu ništovnu s prizivom; na što je kr. stol sedmorice osudom od 19. lipnja 1886 br. 1613 po § 303 k. p. osudu prvoga suda ureda radi dokinuo te M. N. proglasio krivim prekršaja suprot javnim ustanovam i naredbam (§ 312 k. z), te ga po § 313 al. 2 k. z. uporabom § 266 k. z. osudio na strogi zatvor od šest nedjelja i to sa sliedećih razloga:

Po stanju spisa nije ustanovljena nikakova pogibeljna pretnja proti kojoj poglav. osobi; a činjenica obtuženiku M. N. pripisana, sastojeća se u tom, da je pišućemu prišlušniku D. Š., približivši mu se straga, započet

Digitized by Google

dražbeni zapisnik i ostale ovršne spise izpod ruke iztrgnuo tako, da su prislušniku Š. okrajci spisa ostali u rukuh, sadržava, obzirom na to, da nije upotrebljena bila silovita ruka, u smislu § 81 k. z., proti pomenutoj poglavarstvenoj osobi, samo obilježja prekršaja suprot javnim ustanovam i naredbam tvornim uvredjenjem javnoga urednika prigodom izvršivanja podieljenog mu poglavarstvenog naloga, označenog u § 312 k. z Valja indi uz ukinuće napadnute prvosudne osude po § 303 k. p. obtuženika proglasiti krivim prekršaja suprot javnim ustanovam i naredbam u smislu § 312 k. z.

Priobćio Dr. Šilović.

Nije zadaćom sudca kaznenoga izpitivati, na koliko su u prisezi, formulovanoj u parnici gradjanskopravnoj, pojedine okolnosti iste presudne prisege važne i odlučne; nego je mjerodavna sva presudna prisega, od koje je uspjeh parnice ovisnim učinjen. — Nakana na oštećenje i na zavedenje u bludnju je pitanje fakta, koje se ništovnicom napadati nemože.

U sumarnoj parnici X-a proti Y-u pcto. 60 for. je potonji na ročištu 1. travnja 1879 kod c. kr. grad. del. kot. suda u Krakovu položio pravomoćno prisudjenu prisegu sadržaja:

1. da se je X. obvezao podići za njega daščaru za sajam sv. Ane u Trnovi samo za onaj slučaj, ako on (Y.) njemu (X-u) obznani, da će na taj sajam doći;

2. da je on prije toga sajma X-u p r a v o d o b n o poručio, da daščaru trebovati neće.

Osudom zemaljskoga suda u Krakovu od 30. listopada 1879 br. 19769 je Y. s jedne strane riešen krivnje; jer da prvu čest prisege krivo položio nije; s druge opet strane proglašen je krivim zločinstva prevare predvidjene u §§ 197 i 199 lit. a) k. z.; jer da je drugu čest iste prisege nahvalice krivo položio.

U ništovnici proti toj osudi oprô se obtuženik:

a) o razlog § 281 br. 5 aust. k. p. (§ 277 br. 5 hrv. k. p.); jer da je obrazac prisege nerazdieljiva cjelina, te da je on radi toga, što je tu prisegu položio s jedne strane riešen krivnje, a s druge strane krivcem pronadjen i osudjen; zatim

b) o razlog § 281 br. 9 lit. a) aust. k. p. (§ 277 br. 9 lit. a) hrv. k. p.), jer da je u gradjanskoj parnici odlučnom bila jedino okolnost: e da li je obtuženik daščaru bezuvjetno zakupio; ili da li je zakup bio ovisan ob ubaviesti, prema kojoj je Y. imao X-u obznaniti, da će na sajam doći. Prema tomu da je suvišan i neodlučan dalji dodatak u obrazcu prisege „g l e d e p r a v o d o b n e u b a v i e s t i, d a o b t u ž e n i k d a š č a r u n e ć e t r e b o v a t i“, pa je uzprkos tomu, da je ovu uzgrednu i neodlučnu okolnost prisegom potvrdio, svaka nakana na oštećenje i na zave-

Digitized by Google

denje suda u bludnju izključena; suviše u obrazac prisege uvršćeni izraz „pravodobna ubaviest“ nepredstavlja faktičnu okolnost, već je neopredjeljen pojam, koj se razno shvatiti može.

Osudom c. kr. vrhovnoga ukidnoga suda bje ova ništovnica u oba pravca zabačena; jer

ad a) navedene razlučene okolnosti prisege neizključuju se; one si nisu kontradiktorne, te se nemože nazrieti protuslovje suda, kako je u ništovnici uztvrdjeno Sve ako se i nedade odobriti, što je gradjanski sudac jedinstvenu odlučnu prisegu razdvojio i tim uzročio, da je obtuženik glede jedne česti položene prisege riešen krivnje, a glede druge česti pronadjen krivcem i osudjen, to je ipak uzprkos te diobe napadnuta osuda opravdana, da je Y. u vlastitoj stvari svojoj položio krivu prisegu, pa to tim prije, što on — ako čest prisudjene mu jedinstvene prisege nije mogao mirne duše položiti pravom — nije trebao prisegu tu niti nastupiti, i što on, da se je pred sudom izjavio, da svu prisegu, kako je formulovana, položi i nemože, doista nebi bio pripuščen, da takovu položi;

ad b) kada je već tu pravomoćna osuda gradjansko-pravna, tada nije ni stranka ovlašćena ni kazneni sudac pozvan upuščati se u izpitivanje i ocjenu: da li i na koliko su pojedine okolnosti prisudjene prisege važne i odlučne, nego je mjerodavnom sama, gradjansko-pravnom osudom formulovana prisega, o položenju koje je uspjeh parnice ovisnim učinjen bio; zato se otud i iz utvrdjenih ali precizno neizraženih nazora deducirano pomanjkanje nakane na oštećenje i na zavedenje suda u bludnju tim manje može dovesti u sklad, što po §§ 258 i 288 br. 3 austr. k. p. (§§ 254 i 284 br. 3 hrv. k. p.) stalne činjenice ništovnicom napadati i pobijati dopuščeno nije.

(Rješitba vrh. suda od 28. svibnja 1880 br. 2630.)

Prev. L. Matasović.

Uporavom § 266 k. z. pretvorena kazan drugoga u kazan prvoga stepena nemože se po § 261 k. z. pretvoriti u novčanu globu.

Kr. sudb. stol u Zagrebu osudom od 13. rujna 1885 proglasio je I. F. krivim prestupka suprot sigurnosti vlastničtva, označena u § 486 k. z., te ga odsudio po istom §-u uporavom § 266 k z. na kazan zatvora od 8 dana, koja je kazan uporabom § 261 k z. pretvorena u novčanu globu od 40 for. na korist ubožke blagajne grada Zagreba, a koja se u slučaju neutjerivosti gornjim zatvorom substituirati imade.

Usljed žaobe ništovne kr. drž. odvjetničtva bijaše kod kr. stola sedmorice dne 22. ožujka 1886 držana javna kasacijonalna razprava, iza koje je kr. stol sedmorice izrekao osudu pod br. 1001, kojom se osuda prve molbe u napadnutom dielu po točki 3. § 284 k. p. ukida, ostaviv ju u nenapadnutom dielu netaknutom, sa sliedećih razloga:

Digitized by Google

Kr. državno odvjetničtvo temelji svoju žaobu ništovnu na toč. 11. § 277 k. p. tvrdeć, da je prvi sud prekoračio granice prava ublaženja kazni. Taj ništovni razlog u istini predleži, jer po § 259 k. z. je promjena zakonom opredieljene vrsti kazni samo u toliko moguća, u koliko to zakon naročito dozvoljuje. U tom pogledu su pako mjerodavni §§ 261 i 266 k. z.

Po § 261 k. z. je dozvoljeno pretvorenje zatvora prvoga stupnja u novčanu globu, a po § 266 k. z. promjena stroga zatvora u zatvor prvog stupnja; ali nije dozvoljena promjena strogoga zatvora u zatvor prvoga stupnja, a ujedno dalja promjena već na taj način ublaženoga zatvora u novčanu globu, jer se takovo dvokratno pretvorenje protivi ustanovi § 261 k. z., koja izključuje promjenu strogoga zatvora u novčanu globu, što bi takovim dvokratnim pretvorenjem faktično nastupilo, a navedenu zakonsku ustanovu ilusornom učinilo.

I. Kargačin.

Zločinstvo razbojstva, kradje i javnoga nasilja §§ 190, 174 toč. 1. i 98 toč. 1 k. z.

Obćenite zakonske predpostave su kod prvoga, drugoga i trećega zločinstva jednake; u svih čini se kojoj osobi nasilje ili faktična sila, a kod svih je povod pohlepa za dobitkom.

Razlikuju se pako: Zločinstvo javnog nasilja § 98 t. 1 k. z. može se počiniti na dva načina: 1. da tko osobi kojoj nanese u istinu nasilje; 2. da joj se zaprieti hoteć tim onu osobu, kojoj se prieti, prisiliti, da što učini, trpi ili propusti. Kaznivost neutrne, ako nije imala prietnja uspjeha; dovoljno je, da onomu, proti komu je upravljena, obzirom na okolnosti i osobne vlastitosti njegove ili važnost zaprietjena zla, može zadati temeljita straha.

Kod kradje potrebno je, da zločinac kod sebe imade orudje, sigurnosti osobnoj pogibeljno; a ako bude kod kradje zatečen, da se posluži u istinu silom ili pogibeljnom prietnjom proti nekomu, da se tim održi u posjedu ukradjene stvari.

Razlika je dakle, da kod zločinstva razbojstva mora biti učinjena faktična sila, ili prietnja u tu svrhu, da se tim održi posjed tudje stvari, dočim kod kradje je počinitelj već u posjedu, a uzdržaje se u istom nasiljem i pogibeljnom prietnjom.

Ako zločinac, bivši zatečen kod kradje, baci ukradjenu stvar, pak upotriebi nakon toga silu u svrhu, da stvar opet natrag dobije, onda je to razbojstvo, a ne kradja, jer se radi ob opetnom osvojenju, a ne o zadržanju već u posjedu imane stvari; zato presudjuje kazneni zakon kod kradje silu i prietnju blažije nego kod razbojstva.

Digitized by Google

Dalnji primjeri: Da kravu iz štale ukradu, unišli su tati u zgradu, prerezali uže, kojim je bila krava privezana; vlastnik krave čuje buku, što ju tatovi počiniše u štali, dotrči u štalu da zaprieči da se krava neodvede; nu tatovi nedadu se zastrašiti, oni svladaju vlastnika i odvedu kravu. Tu je počinjeno razbojstvo, jer su učinili faktičnu silu, da si prisvoje tudju stvar, koju su tek onda upotriebili, kad to je vlastnik hotio zapriečiti.

Ako se tat baca kamenjem na osobe, koje ga tjeraju u nakani, da se uzdrži u posjedu, počini zločinstvo § 174 toč. 1 k. z.

Kradljivac prekine žicu brzojava, omota ju oko tiela i pobjegne; nu stražar ga dostigne, i poče se s njim hrvati. Sudac iztražitelj označio je ovaj čin kao kradju po §§ 173 i 175 t. 1 k. z., zatim kao zločinstvo javnoga nasilja § 81 k. z., budući je kradljivac zatečen hotio pobjeći; sud pako označi to djelo kao kradju po § 174 t. 1 k. z. s toga, što je tat upotriebio sbilja silu proti stražarom, ne samo da se uzdrži u posjedu žice, već i da se oslobodi zatvora, ako mu podje za rukom pobjeći; a tim da je osim gornjega počinio još i zločinstvo § 81 k. z.

Zvierokradicu zatekoše sa ubitom srnom u šumi; on baci srnu na zemlju, opre se lovcu koji ga je htio uloviti, udari lovca silno, zatim pobjegne ostaviv srnu.

Sud obtužio ga radi zločinstva § 81 k. z. i prekršaja § 460 k. z., pošto je ustreljenjem srne u tudjem reviru počinio kradju, a nije ništa učinio, da izvrši kradju; bila je dakle njegova nakana, osloboditi se bjegom zatvora, ne pako da se uzdrži u posjedu ukradjene stvari; prekršaj predleži obzirom na vriednost srne. Nu najviši sud sudio je, da je to zločinstvo kradje § 174 t. 1 k. z., pošto je tat imao srnu dulje u posjedu, te načinio nasilje, da se uzdrži u posjedu.

Razbojstvo razlikuje se od obične kradje, jer je kod ove izlučeno nasilje.

Razlika medju razbojstvom § 190 k. z. i javnim nasiljem § 98 k. z. leži samo u nakani; kod prvoga, da si silom prisvoji tudju stvar, kod drugoga, da nedozvoljenim načinom prisili na nekako djelo.

Pr. Konrad.

KNJIŽEVNOST.

Teorija sudskih dokaza u krivičnim delima. Izradio P. S. Savić, sekretar ministarstva pravde u Beogradu. Štampa kr. srpske štamparie, 8-o. str. 482.

Može se reći, da je ovim djelom P. Savića izpunjena znatna praznina u kazneno-pravnoj literaturi srbskoj, a tako isto da je zadovoljeno jako osjećanoj potrebi prakse i praktičnih pravnika.

Digitized by Google

Kao što naslov djela ovoga pokazuje, g. Savić uzeo si je za zadaću, da prouči dokaze u kaz. delih; ovo je najznačajnije pitanje u kaz postupku. Doista sve mjere kaz. prava ostat će uzaludne, ako formalni dio, iztraga krivaca i krivica neodgovara duhu kaznene pravde, dočim u kaz. iztragi najglavniju ulogu igraju dokazi.

U mnogih slučajevih vrlo je težko presuditi, koji se momenti kao dokazani imaju smatrati, a koji ostaju nedokazani. Da se ovo dozna, treba prije svega imati čiste pojmove o dokazu, kao sredstvu za iztraženje materijalne istine. Svaka pojedina kategorija dokaza odlikuje se svojim značajnimi obilježji. U pojedinih slučajevih opet jedno isto dokazno sredstvo mora se raznoliko uzeti.

Što se teoretički dokazom smatrati može, a što iz grupe dokaza odstraniti smije, čim se pojedini dokazi karakterišu; i onda, kakva pravila o praktičnoj prilagodi pojedinih dokaza treba da važe, i u koliko su se sadanji zakoni prilagodili zahtjevu moderne teorije o dokazih: sve su to pitanja, koja se moraju ozbiljno proučavati, te o njih zrelo razmišljati.

Polazeći sa ovoga stanovišta g. S. dieli svoju knjigu na dva poglavja: prvo je „o dokazu u obće"; a drugo „o pojedinih dokazih".

U prvom poglavju izloženi su osnovi, filozofični pojmovi o dokazih i o tom što se upravo dokazom smatrati može; a iztaknuta je i teoretična podiela dokaza. Ovo je, da rečemo, filozofično-povjestni dio knjige. — Osobitu pomnju zaslužuje ono liepo popraćanje dokaznih sredstva u raznih dobah. Stari običaji srpski o dokazih pribilježeni su. Pravila Dušanovoga zakonika ob ovom predmetu i ona, koja sa njim u svezi stoje, navedena i popraćena su; u ovom pogledu je veoma karakterna glava peta.

Ovdje vidimo i sravnjivanje ponekih starijih srpskih ustanova pravnih sa novimi običaji, ili sa starimi ustanovami kod drugih naroda. Primjera radi iztaći ćemo samo sravnjenje „Duševnika" iz Dušanovog zakonika sa conjuratorima — conjuratores — u starom germanskom i francezkom kaz. pravu (str. 55 i 56), ili sravnjenje „svoda" iz Dušanove dobe sa zamienitim jamčenjem, koje se navodi u zapisnicih šabačkoga magistrata (str. 61).

Prelazeći na srbski kazneni postupak, g. S. je izradio i povjestnički dio srbskog pisanog zakonodavstva (str. 69—80). — Srbski kazneni postupak usvojio je u dokazih princip zakonskog dokaza; ova teorija uzeta je kao i ona austrijskog kaz. post. od 1853. G. S. je protivan teoriji zakonskog dokaza; on tvrdi, da je u nauci prečišćeno to pitanje i ostalo je, veli, na čisto: „da se izvjestnost u kaznenih predmetih nemože svesti pod pravila naučnog dokaza; nego da ta izvjestnost može izticati samo iz savjesti sudijine". — I sadanji austr. kaz. post. napustio je staru teoriju zakonskog dokaza, a uzeo je za osnovu sudskoj izvjestnosti „moralno osvjedočenje" sudčevo (str. 81). — G. S. traži odlučno, da se iz srbskog zakona odstrani sustav zakonskog dokaza kao opasan i za družtvo i za obtuženika.

Pošto je tako izložen sustav dokaza u srbskom kaz. post., popraćen je princip moralnog dokaza i opazke proti teoriji ovoga, obilježena je dužnost dokazivanja, pokazano što je predmet dokazivanja i

Digitized by Google

napokon prvi se dio svršuje nekimi navodi o rukovodjenju i pretresu dokaza.

U drugom poglavju nabrojene su sve kategorije dokaza, te se u posebnih glavah govori: „o sudskom uvidjaju“, „o vještačkom pregledu“, „o priznanju“, „o svjedocih“, „o pismenih dokazih“ i „ob osnovi podozrenja“, ili „predpostavki i zakonskoj predpostavki“.

Svaka vrsta dokaza raztumačena je. Ustanove srbskih zakona o tom navedene su i pomno objasnjene. Mnoga sporna pitanja iz sudbene prakse dodirnuta su; više puta se g. S. pozivlje na sudbenu praksu tudjih država; zašto nenavodi riešenja srbskih sudova neznamo, nu valjda će g. S. imati razloga, a vide se ti razlozi donekle u onom, što govori na str. 4 svoga predgovora; on iskreno kaže: „A o jurisprudenciji naših sudova što da govorimo? Pre 20 godina mogli smo čitati bar po neko riešenje obšte sjednice kasacionog suda u zvaničnom listu, a danas ni toga nemamo; danas je jurisprudencija sudova pokrivena zavesom kancelarijske tajne, a ako po koji put istisne na javnost u štampi kakav slučaj iz sudske prakse, za to se ima zahvaliti mladjim zvaničnicima sudskim, ili pravozastupnicima. Tako gotovo ni ja nisam imao nikakve pomoći za proučavanje i ocienu ove grane našega zakonodavstva, nego sam prinudjen bio, da sam sobom pre svega prikupljam za ovaj posao potreban materijal, a za tim da ovaj materijal pretresem i ocienim“.

Kao što u prvom poglavju djela g. S. sravnjuje pravne običaje o dokazih, ovdje on čini sravnjenje izmedju zakonskih ustanova raznih država. Gotovo na svakoj stranici opažamo, da je S. u svojih proukah podpuno savriemen; on je vrlo oštroumno shvatio značaj novijeg pravca u pravnoj nauci, a to je prouka komparativnoga zakonodavstva.

Djelo ovo g. S. izradjeno je velikom pomnjom i vještinom; g. S. se je pri izradbi poslužio, kao što se iz bilježaka njegovih opaža, najboljimi djeli njemačkih i francezkih učenjaka i uglednika. Kao što se je g. S. pri izradbi djela ovog trudio, da ostane na nivou znanstvenom, tako je pazio i na jezik, da bude što jasniji, te mi punim pravom možemo kazati, a to će i sami stručnjaci u našem jeziku priznati, da piše liepo i jasno, jer u njem nalazimo i shodnu predmetu ozbiljnost, jednostavnost i jasnoću sloga, a podjedno i neku eleganciju oblika, kojim on to svoje djelo krasi; zato se čita lahko i prijatno. Valja priznati g. Saviću, da je ovom radnjom svojom znatno koristio našoj pravnoj knjigi, čemu se srdačno radujemo, te svakomu pravniku našemu toplo preporučujemo. *Milan P. Jovanović.*

Hrvatski zakoni. Akademijska knjižara Lav. Hartmana (Kugli i Deutsch) izdala je VI. i VII. knjigu „hrvatskih zakona“, i to: knjiga VI. sadržaje *Obrtni zakon* (zak. čl. XVII. zajed hrvat.-ug. sabora) sa provedbenimi i naknadnimi naredbami. Uredio i kratkimi opazkami providio Ivan Žigrović-Pretočki, kr. podžup. perovodja. Zagreb 1886. — Ciena 80 novč.

— *Trgovački i mjenbeni zakon* (zak. čl. XXXVII. zajed. sabora g. 1875 i zak. čl. XXVII. zajed. sabora od g. 1876) sravnan sa trgovačkim zakonom i mjenbenim redom kriepostnim za zemlje zastupane u car. vieću,

Digitized by Google

sa kratkimi tumačenji i sa rješitbami vrhovnoga sudišta u Beču. Uredio Adolfo Rušnov. Zagreb 1886. — Ciena 1 for. 50 novč. — Liepo i ukusno izdanje.

Pappafava Vladimir Dr.: *Étude sur le Colonage partiaire particulierement en Dalmatie* et sur les rapports du colonage et du contadinat dans le territoire de l' ancienne republique de Raguse. — Ova je razprava izašla najprije u „Bulletin de la Société de legislation comparée" br. 6 1885, a odavlje je napose pretiskana. Hrvatski prevod zanimive ove razprave dovršen je u ovom broju Mjesečnika, pa će takodjer izaći u posebnom otisku.

— Od istoga ovoga pisca izašla je: *De la Consécration par les lois positives du droit de propriété litéraire.* Pretiskano iz Revue catholique des Institutions et du droit. 1885.

VIESTNIK.

(„Matica Hrvatska") gradi kuću, kako je poznato, koja će buduće godine do srpnja ili kolovoza posve gotova biti. Pošto se je već prije bila potaknula misao, da se u toj sgradi smjeste po mogućnosti naša književna te ina družtva, zapitala je Matica: pravničko, lječničko, šumarsko te družtvo arhitekta i inžinira, bi li htjela u najam uzeti svako po jednu sobu u njenoj sgradi. Odbor pravničkoga družtva viećati će u prvoj svojoj sjednici ob ovom pozivu.

(Sa sveučilišta.) U tekućem zimskom poljeću upisano je na kr. sveučilištu u Zagrebu 378 slušatelja i to: a) na bogoslovnom fakultetu 35 redovitih, 62 vanredna = 97; b) na fakultetu pravo- i državoslovnom 205 redov., 17 vanr. = 222; c) na fakultetu mudroslovnom 31 redov, 11 vanr, 17 pharmaceuta = 59. Kao svake tako je i ove godine najviše slušaoca na juridičkom fakultetu. Od kako je sveučilište ustrojeno, samo u tri semestra imao jo juridički fakultet više redovitih slušatelja nego li ljetos i to u I. sem. g. 1877/8, 1878/9 i 1879/80. najme 212, 220 i 215.

(G. dr. Franjo Vrbanić), kr. j. r. profesor i rector magnificus o. g, izabran je za pravoga člana jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti.

(Osobne viesti.) G. dr. Aleksander Badaj, kand. odvjet. i bivši perovodja u odvjet. kancelariji pokojnoga odvjet. Mate Ivića, dobio je stallum agendi sa sjedištem u Zemunu. — G. Milan Taufer, ravnatelj zem. kaznione bosansko-hercegovačke u Zenici polazi ovoga mjeseca u Bosnu. — G. Vinko Milić, viećnik okružnoga suda u Splitu, imenovan je predsjednikom c. k. okružnoga suda u Dubrovniku.

(Uredbene sbirke zakona i normativnih naredaba uprave nutarnje i nastavne.) Davno već ćutila se je potreba, da se u jedno saberu zakoni i normativne naredbe, razsijane u državno-zakonskih listovih i sbornicih, ter valjane za autonomno područje kr. zem. vlade, koli uprave unutarnje toli bogoštovno-nastavne.

Preuzv. g. ban odredio je zato u interesu javne uprave, da se ne samo u autonomnom djelokrugu izdani zakoni u posebnoj sbirci kao priručna knjiga u izvornom hrvatskom tekstu štampom izdadu, već je blagoizvolio naložiti, da se slično uredovnoj sbirci naredaba pravosudnih, u istom obliku štampaju u posebnoj sbirci i svekolike u obsegu autonomne uprave koli unutarnje, toli bogoštovne i nastavne izdane normativne naredbe.

Digitized by Google

Da se taj vrlo prešni i velevažni posao čim prije obavi, obnašao je preuzv. g. ban za unutarnji odjel kr zem. vlade odrediti, da svaki od gg. savjetnika i izvjestitelja unut. odjela kronologičkim redom pobilježi sve one naredbe i propise, koji valjaju za pojedine u njegovu referadu spadajuće upravne grane, ter da tako sabranu gradju predadu vlad. perovodji dru. Miloradu vit. Cuculiću, kojemu je podjedno povjerena konačna redakcija toga izdanja, kao i vaskoliki posao, skopčan sa nadzorom tiska, korekturom itd.

Glede onakovih naredaba, koje su kasnijimi naredbami preinačene ili zastarjele, odredjeno je, da se u prikladnijoj formi republiciraju, ter će u tu svrhu odnosna gg. izvjestitelji popunjenu i upriličenu osnovu naredbe običnim načinom predlagati na reviziju. Nakon postignute aprobacije, uvršćivati će se takove preradjene naredbe u dotičnu sbirku pod novim danom i brojem.

U sbirku uvršćivati će se naredbe cielim svojim sadržajem, redom kronologičkim, a praktičnu njezinu porabu olahkotit će kronologičko kazalo i po stvarnom sadržaju dotičnih naredaba sastavljeni alfabetički registar.

„Občinar".

(Osnove zakona pravosudne struke.) Kr. vladni odjel za pravosudje predložio je hrvatskomu saboru na razpravu sliedeće osnove zakona, spadajuće u struku pravosudnu: 1. Osnova zakona, kojim se ukidaju sudbeni stolovi u Vukovaru, Vinkovcih i Zemunu, ustrojava kr. sudb. stol u Mitrovici ter preinačuju neke ustanove zakonske o nadležnosti kr. kotar. sudova u Bakru i Mitrovici. 2. Osnova zakona, kojim se preinačuje § 8 zakona od 21. studenoga 1874, kojim se uredjuju činovni razredi i beriva urednika namještenih kod sudova u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji (br. 56 Sbornika g. 1874). 3. Osnova zakona, kojim se valjanost previšnjega patenta od 7. veljače 1858, kojim je uveden bilježnički red od 21. svibnja 1855, proteže na cielo područje kralj. Hrvatske i Slavonije. 4. Osnova zakona, kojim se preinačuju odnosno nadopunjuju njeke ustanove kaz zak. od 27. svibnja 1852. — Svaka osnova popraćena je obrazloženjem. Sve je ove osnove sabor prihvatio uz neke ne bitne preinake; prihvaćena je dakle i ona prva osnova zakona, kojim se ukidaju sudbeni stolovi u Vukovaru, Vinkovcih i Zemunu, a ustrojava sudb. stol u Mitrovici. Nam se ipak čini, da visoki sabor nebi bio nimalo pogriešio, da je pridržao sudbeni stol u Zemunu. Mi ćemo u budućem broju priobćiti osnove zakona kako ih je sabor primio i k tomu obrazloženje k osnovi o preinaci kaz. zak.

(Proračun za g. 1887.) Kr. zem. vlada, odjel za nutarnje poslove predložio je saboru osnovu proračuna kraljevine Hrvatske i Slavonije za god. 1887. Iz te osnove vadimo ove najvažnije podatke: Potreba preliminirana je na 6,389.952 for., za 55.933 for. više nego li je g. 1886. Glavna poglavja u potrebi jesu: sabor 75.000 for., ban 35.800 for., odjel za nutarnje poslove 3,172.670 for. (više za 84.322 for. nego li god. 1886). U ovom poglavju iznosi dotacija za cesto- i vodogradjevine 810.057 for., a prinos za narodno-gosp. svrhe 185.484 for., dakle obie blizu 1 mil. for. Odjel za bogoštovje i nastavu 1,180.469 for. (više za 20.000 for. nego li god. 1886). Odjel za pravosudje 1,946.004 for. (manje 48.486 for. nego g. 1886). — Redovita potreba iznosi 5,996.517 for., vanredna 393.435 for. Redoviti prihodi ovako su preliminirani: 1. tangenta izravnih i neizravnih poreza i drugih javnih dohodaka kralj. Hrvatske i Slavonije 6,041.636 for (za 42.510 for. više); 2. vlastiti dohodci i to: a) nutarnjega odjela 81.651 for. (više 19.843 for.); b) odjela za bogoštovje i nastavu 196.331 for. (manje 322 for.), c) odjel za pravosudje 70.334 for. (manje 6098 for.). Osnova proračuna predana bijaše financijalnomu odboru, koji ju je razpravio i već

Digitized by Google

svoje izviešće saboru predložio. U razpravi odborskoj imenito o proračunu odjela za pravosudje povela se bila rieč i o naših sudovih, o njihovoj neodvisnosti i o nekih drugih dogodjajih; nu jer će po svoj prilici biti govora o tih stvarih i u saboru, bit će prilike osvrnuti se kašnje na neke opazke.

(Branitelji ureda radi.) C. k. zemalj. sud u Salzburgu imenovao je dra. N. dekretom od 14. svibnja o. g. ureda radi zastupnikom Josipa B. i Ivana R., koji su osudjeni sbog zločinstva težke tjelesne ozlede, pa su proti osudi prijavili u zapisniku žalbu ništovnu. U dekretu rečeno je naročito, da je imenovan zastupnikom „da izradi i podnese prijavljeni pravni liek". Obsudjeni scienili su, da mogu proti osudi uprieti se uspješno na razlog ništovni § 281 toč. 5 k. p. (§ 277 toč. 5 hrv. k. p.), pa su zahtievali, da se svakako izvede i podnese žalba ništovna, premda je imenovani njihov zastupnik upućivao ih o protivnom. te vidio, da taj pravni liek nemože biti uspješan. Pošto se obsudjeni nisu nikako dali uputiti, nego zahtievali, da se žalba ništovna podnese, mislio je dr. N., da mora povjerenu mu zadaću ispuniti.

Bečko vrhovno i kasacionalno sudište zabaci rješitbom od 16. lipnja 1886 br. 7035 žalbu ništovnu, ali ujedno obsudi sastavitelja njezinoga dra. N. na globu od 20 for., jer da je bez razloga i s objesti podnio ovaj pravni liek — Uzalud se svratila pozornost kasacionalnoga suda, da je dr. N. postavljen bio ureda radi zastupnikom obsudjenih, koji su veliki siromasi; da je on izveo ono, na što je bio pozvan; da je vršio svoju dužnost: sudište uzdrži svoju odluku i dr N. morao je platit 20 for. a. vr.

Pravom veli „Jur Blätter", da ovo riešenje kasacionalnoga sudišta na čudnovati način tumači § 43 k. p (§ 44 hrv. k. p.), pa da neće ni najmanje doprinieti, da se osladi ili olakša teret, što ga ovaj paragraf k. p. naprćuje odvjetnikom.

Imenovanja. Antun Švarcmajer, Dragutin Operman i Albert Baum imenovani su prislušnicima u obsegu kr. banskoga stola.

U Dalmaciji: Dr. Ambroz barun Marojčić de Madonna del Monte imenovan je kotarskim kapetanom, a Nikola Nardelli, tajnikom kod c. k. namjestničtva u Zadru; Trivun Albori, viećničkim tajnikom kod zemalj. suda u Zadru; Vinko dei Medici, viećničkim tajnikom kod prizivnoga suda u Dalmaciji.

Premještenja. Hugo Marković, kr. kot. sudac iz Osieka u Gospić, gdje je dodieljen kr. sudb. stolu.

Stečaji. Božo Jerić, neprotok. trgovac u Otočcu. — Kr. kot. sud u Otočcu. — Z i m. u. im. Ljudevit Rebrača, umirov. kot. sudac, zam. Adam Balenović, sudb. pristav u Otočcu. — R. pr. 24. veljače 1887.

— Isak Elias Löwy, trgovac u Višegradu (Bosna). — C. kr. okružni kao trgov. sud u Sarajevu. — Upr st. odvjet. dr. B. Krása, zam. Eduard Pleyel, ljekarnik u Sarajevu. — R. pr. 15. siečnja 1887.

Ovaj broj donosi i „Kazalo", iznoseći jedan štampani tabak; a kao prilog „Spisak časopisa" sveuč. knjižare Fr. Župana i poziv k predplati na „Vienac".

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google